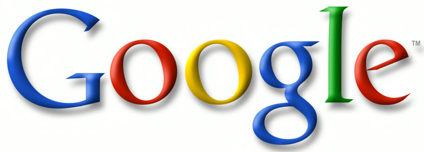

TRACTATVS
ZELVS CHRISTI
CONTRA IVDAEOS,
Sarracenos, & infideles.

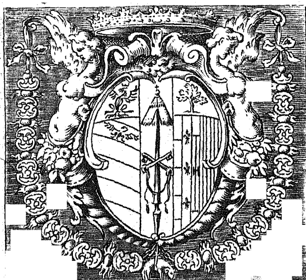
AB ILLVST. DOCT. PETRO DE LA CAVALLERIA, Hispano ex ciuitate Cæsaraugusta, anno 1450. Compositus, nec vnquam Impressus.

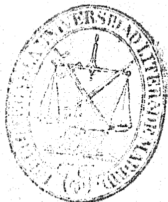
QVEM, R. ADMODVM D. DON MARTINVS ALFONSVS VIVALDVS Hispanus, author Candelabri Aurei Ecclesiæ sanctæ Dei I. C. ex Sacro ac celeberrimo theologorum Bonon. Collegio Magister & Doctor; quàm maximè expurgatum, cumque exemplari studiosissimè collatum, & glôssis eruditissimis, eisdemque copiosissimis à se conscriptis illustratum, indice præterea locupletissimo, & numeris marginalibus auctum, exornatumque edit.

OPVS SANE' EGREGIVM, CVMQVE INNVMERIS *Conscientiæ casibus, tum etiam elucidatione scripturæ sacræ magna ex parte refertum: & non solum Prælatis, Inquisitoribus, Concionatoribus, Confessoribus, cæterisq; ecclesiasticis ad officia (præsertim Confessiones sacrasque conciones) exercenda, fidemque tuendam, in primis conducibile; sed etiam Iudæis, reliquisque Infidelibus ad fidem amplectendam omnino vtile ac necessarium.*

AD HAEC EXIGVVS, SED ILLE QVIDEM INSIGNIS, TRACTATVS accessit, à Samuele Rabbi ad Isaach Rabbi conscriptus; qui huic primo mirificè subscribens subseruiensque, tenaces Iudæorum errores, sensusque proteruos apertissimè demonstrat; eiusdem R. D. Don MARTINI ALFONSI VIVALDI studio in lucem reuocatus.

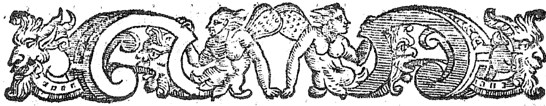
De la Libreria de la Comp.ª de Jesus de Alcala Año 1705

Venetijs, Apud Baretium de Baretijs. M. D. XCII.

Cum Priuilegijs Summi Pontificis, Regis Catholici, ac Senatus Veneti.

SERENISSIMO PRINCIPI

D. D. FRANCISCO MARIAE FELTRIO DE RVVERE. II. VRBINI DVCI VI. &c.

DOCTOR D. MARTINVS ALFONSVS Viualdus triplicem felicitatem.

NON potui diutius debere Vestræ Celsitudini Serenissimæ, quod vt iamdiu soluerem, iuris, & officij nomine impellebar: iuris, quòd librum diuturna annorum serie in tenebris quasi obrutum in lucem, ad communem omnium vtilitatem, eruere debebam: officij verò, quòd eundem, in quo de zelo Christi agitur, æquum erat Principi fidei, ac pietatis Christianæ acerrimo, religiosissimoque propugnatori consecrare, tibi videlicèt, DVX SERENISSIME qui maiores tuos imitatus Rempublicam Christianam tuæ virtutis, & scientiarum excellentia, sed quod maxi-

mum, in te autem eximium est, diuini in primis cultus splendore adeò illustras, vt vel vniuersi terrarum Orbis oculos non summa sine admiratione in te ipsum conuertas. Quòd si potentissimorum Principum Maiestas veteres illos disciplinarum, atque historiarum scriptores olim impulit, vt lucubrationum suarum labores firmo eorum patrocinio fulcirent, ac tutarentur, vt Aristoteles, qui Alexādro summo Imperatori, Isocrates Nicocli, Plutarchus Traiano, Victruuius Octauiano, Diophanes Deiotaro, Appianus Antonino, Iulius Pollux Commodo, Plinius secundus T. Vespasiano, Valerius Maximus Tiberio Cæsari monumenta sua nuncuparunt; ego quoque maximis causis permotus eorum vestigijs institi, teque vnum omnes præcellentem delegi, SERENISS. PRINCEPS, cuius summa ope, & librum hunc, & nostra ad eum explicandum, amplificandumque glossemata firmarem: siquidem omnes causæ, quæ vnumquemque illorum auctorum permouerunt, mihi vni sine vlla exceptione conueniunt. Primum (vt quę supra commemorata sunt omittam) quòd gentis Hispanæ tu humanissimus, ac potentissimus es patronus, ac defensor; deinde quòd cùm ego vnus in fidem, & clientelam tuam me iampridem contulerim, qua me in ea confirmarem ratione, nullam aliam, hac excepta, reperiebam. Tùm iure quodam adstringebar, vt librum ipsum, cuius exemplar in auita tuorum maiorum Sauonensi patria, mihi, in sacro tuæ fidei, ac tutelæ commendato Sacello, vbi felicissima S. D. Sixti IIII. Parentum requiescunt ossa, lectoris publici officio fungenti delatum iam fuit, tibi ipsi P. SERENISSIME, adiudicarem. Ad quam si tua singularis gratia industriam,

quasi

quasi propitium numen, se adiunxerit, spero fore, vt per literatorum virorum manus maiori cum auctoritate, atque existimatione exeat. Quod mihi à Celsitudine Vestra Serenis. studium cùm liberales, & præclarissimæ, omnis eius vitæ actiones, & insignia ad omnem laudem consilia polliceantur, non pluribus id eam orabo; quin potius Deum Optimum Maximum piè precabor, vt eam ad communem suorum populorum salutem, & ad totius Reipublicæ Christianæ felicitatem fortunare in perpetuum velit. Valeat Christianæ Reipublicæ decus, & ornamentum. Ex Sacro, ac perquàm insigni Hispanorum Bonon. Collegio. die 13. Iunij 1592.

AD

AD SERENISSIMVM D. D. FRANCISCVM MARIAM FELTRIVM DE RVVERE. &c.

VRBINI DVCEM VI. IN LIBRVM, Zelus Christi, Illustratum, & glossatum à Reuer. admodum Sacræ Theologiæ Doct. D. Martino Alfonso Viualdo.

Magnifici D. Angeli Pagnonij Bononiensis Epigramma.

QVALIS Panchæos montes, syluasq; iuuentæ
Tranat Auis pulchrum rara nouata decus;
Talis & iste liber senio renouatus anili,
Conspicuusq; tuos accidit ante pedes:
Accidit ante tuos, Heroum Maxime splendor,
Summus Catholicæ relligionis honos;
Musas qui refoues, fœcundi cuius ad vmbram
ROBORIS Aonidum docta cohors recubat.
Hunc auxit librum ingenio Martinus, & arte,
Hunc dicat Hispani gloria magna soli.
Parua quidem magno mittit tibi munera, verùm
Numina nec temnunt munera parua virum.

ILLV-

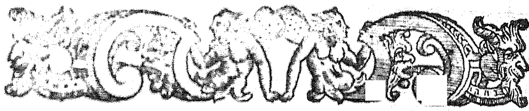
ILLVSTRIS D. I. V. D. DON DIDACI DE ABILES SACRI Hispanorum Bonon. Collegij Collegæ meritissimi ad Glossatorem libri, Zelus Christi.

ZELVS erat Christi, qui scribere sancta coegit
Illustrem quondam dogmata multa virum.
Non minus ardenti zelo compulsus, & actus
Hoc opus extinctum, tu pater Alme leuas.
Si zelus zelum produxit, sic quoque zelo
Ipse, licèt rauca talia voce cano.

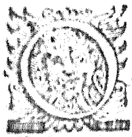

MA-

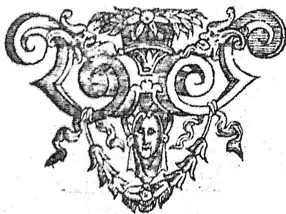

MAGNIFICI DOMINI IOAN. LVDOVICI RAMPONII BONON.

Decus, ò splendor secli clarissime nostri
Princeps, ò gestis inclyte magnanimis;
Accipe quæ tibi præclarus monumenta sacrauit
Martinus, meritis munera digna tuis:
Atque tuis veluti Christi defenditur armis
Relligio, pietas, dogmata sacra, fides;
Sic opus hoc ducit forti sub Robore, tutum,
Impugnet cum hostes Altitonantis opus.

DOMI-

DOMINICI
BIALEXII,
AB ITALIA SVBALPINA,
Carmen

AD INFIDELES.

ECquid Hebræo superest misello,
Quo suos sensus foueat proteruos?
Vel quid insano populo ferenti
Nomina Sarræ?
Infidi, posthac dubium sedere
Pectore in vestro poteritne quidquam,
ZELVS hic cum tàm valide refellat
Dogmata vestra?
Non magis Phœbi radijs nitescit
Terra, depulsis penitus tenebris;
Infido quàm nunc nitidè patescunt
Cuncta cuique.
Quisquis es veræ FIDEI repugnans,
Exue errores nimium tenaces;
Indue excelsi filium tonantis
Denique Christum.
Sin minus, viuis rationis expers;
Dæmonum defers animam futuram;
Eligas quòd tu, meliora cernens,
Deteriora.

DOCTOR DON MARTINVS ALFONSVS VIVALDVS GLOSSATOR

Ad Lectorem.

Vemadmodum ignitus carbo cæteros carbones igne suo accendere, inflammareque solet; sic Zelus Christi, qui nostri Authoris (cuius librum glossare curauimus) cor inflammauerat, in eiusque visceribus pro animarum salute ardebat, taliter animum (illo lecto) vssit meum, vt post 140 annorum curricula, quibus præsentem composuit tractatum, cum ipso dicere queam: zelo zelatus sum, &c. vt ipse in Proœmio ait. Zelo igitur Dei motus, multis appetitus præmijs, atque efflagitatus precibus acquiescere nolui; vt librum hunc cuidam Serenissimo Principi originaliter manuscriptum ab Authore, absque hoc quòd typis additionibus meis illustratus mandaretur, concederem; iudicans æquum, & iustum esse, vt liber, qui post tot annos erat obliuionis tenebris (tunc enim non erat imprimendi ars inuenta) inuolutus dicens: post tenebras spero lucem, illam non aspiceret. Zelus, similiter Dei fecit, vt, quemadmodum Deus dicit: Gloriam meam alteri non dabo; ita

ego

ego alterius gloriam mihi tribuere non velim. Fuerunt namque non pauci dicentes, obnixeq; persuadentes librum hunc (cum eius Authoris notitia ad hominum aures nunquam peruenerit; & nomen meum (quod soli Deo tribuo, infinitasq; gratias ago, agamq; dum viuam) per totum Christiani nominis orbem, in nostro Candelabro Aureo Ecclesiæ sanctæ Dei, sit cognitum ac diuulgatum) rectius sub nomine meo imprimi debere, ac circunferri. Quorum dictis haud annuendum fore iudicaui; maximè cum iustitiæ distributiuæ illa censeatur solemnis diffinitio: iustitia est, reddere vnicuique, quod suum est. Et, quamuis non me lateat celeberrimum Iuris Consulti dictum in l. 1. ff. de vet. iur. enucl. §. sed neque. videlicet, ea nostra facimus, quibus authoritatem nostram impartimur; Charitatis nihilominus zelo motus, tanti Authoris nomen volui per vniuersum Orbem, in Dei gloriam, suorumq; laborum præmium, aliorumq; exemplum cognosci, ac prædicari. Et, quia zelus Dei authorem mouit ad librum componendum, atque me ad illum corrigendum, fideliterq; transcribendum, numeris, Indice copiosissimo, atque vtilissimis Glossis in tui commodum, & vtilitatem muniendum, atque illustrandum; te rogo, vt si in textu, vel Glossis defectum aliquem repereris, iudicio ac prudentia toleres ac corrigas, ac pro illius anima, & me Deum ores.

Et, vt cognoscas quantæ authoritatis (si mea est aliqua) vtilitatis atque æstimationis sit liber apud me, & alios, qui eum viderunt, considera me in eo glossando, &c. annos tres hilari animo consumpsisse.

Qualiter sit legendus nota in principio indicis, qui est in fine.

Vltimo nota me, data opera multos omisisse in citando antiquos Doctores, nominando recentiores, vbi alij citantur; vbi multa videbis, quæ ego vidi, si ad illos recurrèris. Hoc tamen scias in hoc libro inueniri meliori, ampliori, ac faciliori modo digesta

ea (& multa alia) quæ Adrianus Finus, Petrus Galatinus, Paulus Burgensis, & alij in suis libris ante, & post hunc nostrum authorem tradiderunt.

Aduertendum insuper est pro totius libri intelligentia, & ne aliquis erret; quòd licèt index Capitulorum, vel Articulorum positus ab ipsomet Authore in principio, videatur breuis, & succinctus, magna in se continet, ac mirabilia; nam in hoc libro ferè omnis declaratur Sacra scriptura, vt videbis in progressu. Quid autem nostra contineat Glossa legentibus mitto: hoc vnum dico, gratissimam omnibus esse futuram, quippe quæ multa contineat curiosa, animarumq; saluti necessaria, multa rara, scituq; dignissima, atque iucunda, multos resoluat conscientiæ casus, quos vidisse iuuabit. Quæ omnia in locupletissimo nostro Indice in fine libri posito, facile perspicies. Vale, & pro Authore, & me Deum ora.

INDEX

INDEX CAPITVLORVM AB IPSOMET LIBRI AVTHORE CONCINNATVS.

In quo animaduerte, Lector, literulam b. post paginarum numerum locatam significare secundam paginam.

Incipit Tractatus, qui dicitur Zelus Christi, compositus per Petrum de la Caualleria, Iuris Ciuilis professorem.

¶ *Tertia*

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS AD TRACTATVM. ZELVS CHRISTI.

In quo omnia quæ in textu & glossa continentur clarius, quàm ordine Alphabetico, inuenies: factus ab eius Glossatore, Doctore Don Martino Alfonso Viualdo.

Vbi interim notabis, Lector, per primum numerum inter notabilia affixum, numeros marginales; per alterum, paginas; per literulas a. & b. primam & secundam paginam significari: præterea vbi literam G. in calce alicuius notabilis offenderis, ibi glossam; vbi uerò nulla est litera, ibi textum indicari memineris.

res

Num.

Addu-

Num.

Rabbĩ

Nehae-

Num.

nitas

Decla-

Ipsa

Decla-

telligi

Chri-

Conclu-

Verba

Ad-

Addu-

Num.

Addu-

Et

Pro-

Num.

Re-

Num.

Regnum

Num.

Fuit

Addu-

Addu-

est

Num.

nes antiquorum, in quibus probatur unio, et hypostatis uerbi. etc. Vide ibidem.

Num.592.pag.92.b.

Probat Author contra Iudæum modum unionis uerbi; quia Iudæus dicebat naturam unam mutari in alteram.

Reprobat Author Iudæorum opinionem, quam habebant de figura animalium Ezechielis. 1.

Et probat eos teneri credere unionem Messiæ.

Vidæ que adducuntur in glossa de quatuor Euangelistis, et de animalibus: etc. G.

Num.593. & 594.pag.ead.

Tradit Author aliquas sacrę scripturæ authoritates, quibus probatur unio Dei ad Messiam, et Messiæ ad Deum; quas optime declarat de Messia Deo et homine.

Adducitur in cõfirmationem, quidam discursus optimus. G

Num.595.pag.93.a.

Ponit Author multas alias authoritates diuinas ad probandam uniorum hypostaticam in Messia. Maxime probat cap. 30. et. 31. Ieremiæ loqui clarè de Messia filio Dauid, quę capita explicat optimè ibi.

Adducuntur alia ad confirmationē. G

Num.596.pag.93.b.

Notat Author finem.c.30. Ieremiæ. ibi: Et erit Dux eius ex eo. etc. et magnifacit hanc authoritatem, quā Talmudistæ dicunt intelligi de Messia filio Dauid. Et est optima ad probandum Diuinitatem, et humanitatem in Messia.

Num.597.pag.93.b.

Probat Author Deū promisisse, quod et Princeps Populi Israelis, esse debebat ex eodem, et non de aliis nationibus, et quod esse debebat de medio Populi, et non de infimis [illegible] bus, etc.

Dicit etiam Deus, quòd hunc Principem applicabit sibi, et ille Princeps accedet ad Deum.

Adducuntur multæ etiam Rabbinorum authoritates pro unione uerbi Diuini. G

Num.598.599. & 600.pag. 93.b. & 94.a.

Ostendit Author unionem uerbi esse magnę admirationis, et audacię respectu hominis.

Ostendit, et declarat latè qualiter debebat fieri in fine dierum, et quando fuit. etc.

Adducuntur aliqua de magnificentia unionis Messiæ. G

Ostenditur etiam legem nouam esse dandam per Messiam, et non in fine mundi. G

Declaratur illa authoritas. Ioan. 12. Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham. etc. G

Num.601. pag.94.a.

Adducit author intentionem Iudæorum de Messia per eos expectato, quæ ualidis rationibus confutatur.

Probat non sufficere in uictoria Iu-

dæum

Num.

dum

Addu-

Num.

Lucæ.6.Mat.12.& Marci. 2. vbi dicitur, quòd Dominus est filius hominis, etiam Sabbati, & Paul. c.2. ad Colossen. in quibus locis optimam videbis declarationem pro die Sabbati, &c.

Num. 766. pag. 117.b

¶ Adducit auctor clarè, Sabbatũ fuisse ombram futuri corporis Christi.

Facit comparationem optimã de vmbra ad Sabbatũ, quia quodlibet corpus naturalem facit vmbram post se in ortu Solis, & applicat hoc ad Christum, &c. vide ibid.

Num. 767. pag. 118.a

¶ Notat auctor causam obseruationem Sabbati fuisse pro memoranda liberatione Aegypti.

Notat etiam in nullo aliorum præceptorum Decalogi fuisse positam causam obseruationis nisi, &c.

Declarat qualiter cessat obseruãtia diei Sabbati, quo ad Sabbatum, sed non in totum.

Notat de obseruatione diei Dominici, & quare.

Num. 768. pag. ead.

Probat Auctor diem Dominicum esse diem nostræ liberationis vniuersalis per resurrectionem Domini.

Notat quare non seruamus diem veneris. Et quòd Dominica fuit dies requiei Domini.

Declaratur locus Isaiæ.43. ibi: Verũtamen seruire, &c.

Nu. 769. pag. ead.

¶ Concludit Auctor diem passionis fuisse diem laboris, et diem resurrectionis fuisse diem requiei.

Ostendit, quòd ibi vbi est mandatum obseruantiæ diei Sabbati propter memoriam liberationis temporalis, & particularis, est mandatum obseruationis diei Dominici propter memoriam maioris liberationis, &c.

Num. 770. pag. 118.b

¶ Notat Auctor qualiter fuit præceptum de obseruantia septimi diei, et qualiter hoc nunc intelligatur de die Dominica. Sic quod præceptum est idem licèt sint dies diuersi, &c.

Num. 771. pag. ead.

¶ Quærit Iudæus, quomodo Christiani non seruamus modum celebrandi Sabbatum in decoctione, etc.

Respondit optimè auctor.

Ponitur qualiter laborabant Iudæi in captiuitate Aegyptiaca in colligendis paleis, &c. Vide ibidem.

Num. 772. & 773. pag. ead.

¶ Notat auctor qualiter Deus non prohibuit expresè decoctionem ciborũ sed opus seruile.

Cõcludit substãtiã præcepti stare in obseruatione vnius diei septimi ab opere seruili propter memoriam liberationis temporalis Aegyptiacæ, non in decoctione, &c.

Num. 774. pag. ead.

Querit Iudæus in quo seruatur Dominica? cui respõdet auctor, q̃ ĩ memoria illius, quod significat, q̃ sicut Deus nos liberauit à seruitute peccati, il-

n la

Num.839. pag.128.b

Instat Iudęus dicens probibitum fuisse Sacerdotibus tangere defunctos; nec apparere permissum, per legem nouam, et sic quòd Christiani non seruant Sacram Scripturam.

Adducuntur aliquot auctoritates, quæ videntur facere in fauorem argumenti Iudæorum. Quibus omnibus respondetur, & confirmatur exemplo. G

Nu.840.& 841.pag.128.b.& 129.a

¶ Hortatur auctor Iudæum, vt veritatem nostræ fidei aduertat: Et quærit ab illo: Quare Iudæi qui moriebantur in lege Moysi erant polluti, & polluebant tangentes eos, cùm secundum Iudæum animæ illorum statim volabant in cælum.

Probat auctor, quòd contrarium erat verum, imò quòd polluebantur etiã corpora Moysi, Aaron, &c.

Adducuntur auctoritates pro veritate, videlicet, quòd non erat aperta porta Paradisi, &c. G

Num.842. pag.129.a

¶ Probat auctor, quare corpora defunctorum erant polluta, et polluebant? et dicit quia moriebantur sine gratia, et gloria paradisi, licèt per circuncisionem essent mundati à peccato originali.

Declaratur in Glossa hoc dictum auctoris. G

Num.843.& 844. pag.129.a

¶ Probat auctor Defunctorum corpora, qui moriuntur in fide Iesu Christi, receptis Sacramentis fidei, quæ omnia tendunt ad dirigendũ animas ad gloriam cęlestem esse sancta, &c.

Et probat quo modo sint sancta.

Probat qualiter baptismus, liberat ab originali.

Et postea per Sacramenta credimus ire in cælum.

Concludit ideò Christianorum corpora non esse polluta, nec polluere alios.

Emendatur dictum auctoris de opinione, &c. G

Nu. 845.& 846. pag.129.a

¶ Probat auctor qualiter Christianus moriens suspectus de fide, non datur ei Ecclesiastica sepultura, et hoc ex constitutione Ecclesiæ, imò mandaretur sepeliri in sterquilinio, et nõ, etc.

Defuncti verò in fide Christi, meritò circa Altaria sepeliuntur.

Adducuntur multi auctores remissiuè pro casibus, quibus negatur, sepultura Ecclesiastica.

Adducuntur etiam multæ vtilitates, quæ consequuntur sepulti in loco Sacro, ibidem. G

Num.847. pag. 129.b

¶ Ab hoc num. incipit reprobatio legis falsæ, vel sectę Machometicę.

Vocat auctor insanias, & ineptias sectam Machometi.

Tractat in hoc principio illa in quibus discordant Sarraceni à fide nostra, & in quibus hærent ei.

Discordant primo in incarnatione, et filiatione Diuina, & sic dicunt Christum purum hominem.

Macho-

Addu-

Num.

dam

Num.

Num.

F I N I S.

ERRATA.

Deficit. nu. 93. 102. 155. 227. & 278.
Num. 302. à prima Sibylla vsque ad nu. 303. est Glossa, & non teztus.
Nota, quòd vbicunque inuenitur (cora, vel, coras) debet dici: cora, uel zora.
Num. 302. in Daniel: ibi: comminuiuit; lege, comminuit.
Ibid. in Sibylla. 11. ibi: Tauro pacificè; lege; Tauro pacifico.
Num. 403. ibi uerius, lege, uerè.
Num. 973. ibid. euerit, lege, euenerit.
Num. 625. in Glos. i bi. secum, lege, secundum.
Num. 717. ibi. cum ille, lege, cum illo.
Num. 733. ibi. aut Domino, lege, aut Dominos.
Num. 771. ibi. palliarum, lege, pallearum.
Num. 895 ibi. combuli, lege, comburi.
Num. 911. ibi. Nauarrum, lege, Granatam.
Num. 990 ibi. Incididatis, lege, incidatis.
Num. 999. ibi. Anthonoticè, lege, Anthonomaticè.
Cætera diligenti committuntur Lectori.

TRACTATVS
ZELVS CHRISTI CONTRA IVDAEOS, SARRACENOS, ET GENTILES,

Opus ſanè egregium, cumq; multis conſcientiæ caſibus, tùm etiam quàmplurimis Sacræ Scripturæ declarationibus refertum: & in primis Chriſti fidelibus, atq; adeò ipſis infidelibus, vtile ac neceſſarium.

Nunc primùm ab Illuſtri Doct̃o. PETRO DE LA CAVALLERIA *Hiſpano: doctiſs. conſcriptum,*

Atque opera, & ſtudio R. admodum D. DON MARTINI ALPHONSI VIVALDI, in lucem editum, eiuſdemq; gloſsis illuſtratum.

PROEMIVM TRACTAtus Auctoris Libri.

ZELO zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, [a] quia derelinquerunt pactum Domini filij Iſrael; Altaria tua deſtruxerunt; & Prophetas tuos occiderunt gladio. Scribitur 3. Regum. 13. c.

¶ In quibus verbis tria mihi aſſumo notanda; Primum; zelum, quē zelari me oportet pro

GLOSSA DOCTORIS DON Martini Alfonſi Viualdi Hiſpani.

a DE hoc ſancto zelo intelligitur illud Pſal. 63. zelus domus tuæ comedit me. Et Ioã. 2. ca. Nota, quòd quamuis ſecundũ S. Tho. 2. 2. q. 38. zelus proprie dicitur, quãdo quis triſtatur de bono alterius: multipliciter tamen, & in uarijs ſignificationibus accipitur, tàm in ſacra Scriptura, quàm in iure. Pro inuidia enim accipitur. Pſa. 36. Noli æmulari in malignantibus; neque zelaueris faciētes iniquitatem, ideſt, non inuideas. textus, in cap. Eccleſia 2. De electiō. quem citat Albe. de Roſ. in Diction. ver. zelus. Itē, aliquãdo dicitur zelus, ideſt, feruor dilectionis. Vt habetur. in c. 2. de Regul. libro 6. Et ſic uidetur intelligi Actor. 5. & 13. Iudæi repleti ſunt zelo. Item, aliqñ pro deſiderio iuſtitię, quia zelo iuſtitię dēt fieri executio pęnæ, nō odio. vt 23 q. 4. §. vlti. Et hoc mō, Deus eſt zelotes, uindicans peccata, &c. vide Alb. ſupra Silueſt. in ſumma. uerb. zelus, & oēs. Aluarũ Pelagium, de Plãctu Eccl. li. 2. c. 71.

domino Deo exercituum. Ex quibus uerbis notatur causa efficiens huius operis: quia propter zelum Dei est aggrediendū opus istud, [a] quod de eius fide tractabit. ¶Secundò: super quo hunc zelum assumpserim, videlicet, quia dereliquerunt pactum Domini filij Israel. In quibus uerbis notabitur causa huius operis materialis, quia de Iudęis, [b] & Sarracenis, [c] qui legem Domini malè intelligunt; tractandum est. ¶Tertio; Ad quē finē, & quare hunc zelum assumpserim, uidelicet; quia Altaria tua destruxerunt. In quibus verbis notabitur causa huius operis finalis: quia de Scripturis sacri Canonis Bibliæ disserendum est, quæ pessimè lacerantur, & malè intelliguntur per Iudæos, & Sarracenos. Venio igitur ad primum. Et quia EGO

a Digna tanto uiro, ac Diui Pauli imitatori sententia, qui 1. Cor. 10. sic ait. Siue mādùcabitis, siue bibitis, uel aliud q̄d facitis, omnia in gloriam Dei facite. At quàmuis Auctoris nostri zelus bonus sit ex parte sua: Iudęis tamē, & Sarracenis uidebitur q̄ faciat cōtra sequētia uerba. D. Pauli, supra dicentis: Sine offensione estote Iudæis, & Gentilibus. Sibi tamē imputabitur, qui bonum in malum cōuertūt, & pro bono malum retribuūt, ut ī illis adimpleatur Ps. 37. Qui retribuunt mala pro bonis.

b Iudęi multipliciter appellātur. Primo Iudæi à tribu Iudā, ut tradit Director. Inquis. 2. p. q. 22. n. 1. & probat latè Marquardus de Susanis, trac. de Iudęis. 1. p. c. 1. nu. 1. Alberic. Dictio. uer. Iudęus. Raim. lib. 1. ti. 4. Hostien. lib. 5. Rub. 6. de Iudæis. §. 1. & 2. Summa Confe. li. 1. ti. 4. q. 1. Siluest. & alij Summisti. uer. Iudæus. num. 1. & omnes contra Cornelium Tacitum. li. 1. histor. dicentem Iudæum dici à monte Ida: & Lactantium. libr. 4. capi. 10. dicentem dictos fuisse à quodam Principe vocato Iudas. ¶Secūdò dicti sunt Hebręi ab Heber, cuius familia tenuit cultū uni⁹ Dei. ita Hosti. & omnes supra, & Archi. in c. Dominus. 56. dist. quāuis. D. Augusti. lib. 16. de Ciuit. Dei. c. 3. quem refert Marquar. supra. num. 6. tenuerit dictos fuisse ab Abraham: sed cōmunis cōtra. ¶3. Dicti sunt Israelitæ à Iacob. ut ait. S. August. li. 17. de Ciuit. Dei. c. 39. S. Isidorus, de summo bono. lib. 11. c. 2. quos refert, & sequitur Marquar. supra. nu. 9. ¶Quartò dicūtur Recutiti, propter circuncisionem. ut ait Lexicon Theologicum. uer. Iudæus, & Polyantea. eo. uer. ¶Quintò, & ultimo Iudęi hodierni, qui nullam, hincinde uagantes, seruant religionē, appellātur Marani, sic uulgo dicti, ita Marquā. s̄. aū c. 1. nū. 5.

Nota, quòd olim quatuor erāt sectæ Iudæorum. Quidā eñ erant Pharisæi. Alij Galilæi. Alij Saducei, & alij Esseni. Vide Ioseph. li. 18. antiq. c. 18. & li. 2. de Bello Iudaico. c. 7.

c Qui triplex sortiūtur nomē. Dicūtur eñ Sarraceni à Sarra uxore legitima Abrahæ. Itē, dicuntur Agareni ab Agar ancilla Abrahæ. Itē, Ismaelitæ ab Ismaele filio Abrahæ, & Agar, vñ de originē trahūt. De quibus agitur ī cl. j. de Iudęis, Alb. Dec. & alij, quos refert Marquar. supra 1. p. c. 1. nu. 15. Imo. & Card. in d. Cle. Ana. & alij in rubr. de Iudæis. Directoriū Inq. 2. p. q. 21. nu. 1. Alua. Pelag. de Planctu Eccl. li. 2. c. 2. Summa Cōfes. li. 1. ti. 4. q. 2. Arch. in c. Ismael. 56. d. nu. 2. & ita communiter oēs: quamuis Spec. li. 4. tit. de Iudæis. nu. 6. dicat Iudæos dici Agarenos ab Agar; & Sarracenos à Samaria ciuitate. Alij dicūt Sarracenos dici à Sarra Prouincia Arabiæ, vt tradit Stephan⁹, quē refert, & sequitur Hector Pint. in Dan. c. 7. ver. Et os loquēs. Reperiūtur alij aūt. q̄ Mauri vocant à Mauritania prouincia Africæ, qui eadē lege viuunt. Vide Calep. uer. Mauri. Pagani dicūtur à pagis. Vide Marquard. sup. n. 19.

Non

PETRVS DE LA CAVALLERIA Legum Doctor, natus
in Ciuitate Cesaraugustæ Re-
gni Aragonum; licèt iuri Ciui-
li, & Canonico operam dede-
rim: tamen à mea tenera ætate,
iussu fidelissimorum parentum
meorum, sic in quadruplici lin-
gua fui eruditus Latina, Caldea,
Arabica, & Hebræa, ut Sacri Ca
nonis Bibiæ studio me manci-
pauerim, & in seruitutibus Dei
me redegerim; ut à tenera mea
ętate (gratia Dei) desiderio de 5
siderauerim adhærere Christo
Iesu: & ęquando scripturam He
braicam cum Latina, nouerim
cęcitatem Iudaicam: & habens
cum Iudæis & Sarracenis mul-
tas disputationes, noui eorum cæcitatem vali-
dis rationibus superatā. Et quia in hac patria hæ 6
nationes Iudæorū, & Sarracenorū frequēter pullu
lant, inualescunt, & crescunt, [a] suasque sectas, &
opiniones falsas audent asserere, & clamare: con-
tinuè laboraui, ut sic fidem Iesu Christi, defen-
derem, atque dissererem, ut scirem reddere ratio-
nem omni poscenti, signanter Iudæo, & Sarrace-
no. [b] Et quia multi Iudæi mihi in disputationi- 7
bus dicere audebant, quòd Fides Iesu Christi nō
poterat persuaderi, nec credi, nisi per consuetudi
nem illorum, qui in ea nascuntur; aut in ea nutri-
ti sunt, sicut & de alijs nationibus, puta Iudæorū,
& Sarracenorū, est notoriū, qui uix, aut nūquam
suorū fidem deserere possunt; quod dicunt magis
difficile, & durum esse in adeptione Fidei Chri-
stianæ, propter eius difficiles articulos; [c] & (ut

a Non mirum, quia multi tunc erāt per totam Hispaniam Iudæi, quos Ferdinandus & Elisabeth Reges Catholici ab Hispania expulerunt ex consilio S. Vincētij Ferrer Ordinis Prædicatorū. Anno Dom. 1492. Qui etiam fuerant à Gallis expulsi per Regem Galliæ Philippum. Anno 1180. vt narrāt historiæ.

b Secundum. D. Petri sententiam, qui 1. Epis. c. 3. sic ait; Parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem de ea, quæ in uobis est, Spe, & Fide.

c Mentiuntur iniqui, contra infinita ferè Sacræ Scripturæ testimonia. quapropter de illis dicere possumus illud Psal. Defecit in Salutare, uidelicet. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua. Et quòd Lex Dei sanctissima, suauissima &c. habetur per totum illum Psalm. 118. maxime illo uersu: In uia testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Et ibi: latum mandatum tuum nimis. Et ibi: Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua quæsiui. Et ibi: Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea. Et Psal. 11. Eloquia Domini, eloquia casta, &c. Ps. 18. Lex Domini immaculata &c. Et Psal. 110. Fidelia omnia mandata eius, &c. Et, (ultra alia testimonia noui Testam.) uide 1. ad Tim. c. 1. ibi: Scimus quia bona est lex, &c. Et ad Rom. c. 7. patet legis suauitas: quia in primo, & secundo præcepto uniuersa lex pendet, & Prophetæ, Matthæ. 22. & ad Galat. 5. Non sicut iugum Moysi legis: de qua lamentabatur. S. Petrus Act. 15. dicens: Quod nos, neq; patres nostri portare potuimus, continebat. n. præcepta. 613. Iugum uero Domini (ipso dicente Matth. 11.) suaue est, & onus eius leue. De quarum legum æquiparatione, uide (ut alios omittamus) Iacobum Valent. in Psa. 33. ubi alios citat, &

& Ioannem Driedon, de libertate Christiana. Ludouicum Viues, de uerit. fidei Christ. optimè Alb. in Diction. ver. Euãgelium. §. fin. Arnal. Albert. in Rubr. de hæret. in 6. quæst. 12. per totam.

tam Europam grassata est, cuius rei fuẽrunt auctores fontibus infestis veneno, sacculis in eis repertis plenis veneno, notat S. Anto. 2. p. hist. tit. 17. c. 1. §. 6. quẽ refert, & sequitur Marquar. de Iudæis. 1. par. c. 6. nume. 2.

aiebant) impossibilis adeò, vt
mihi in facie dicerent, quòd fa-
ciliores erant creditu lex Moy-
si, & secta Sarracenorum, quàm
Fides Iesu Christi: motus zelo
Dei, volens demonstrare totum
oppositum, confirmando, & de-
monstrando quòd verbum Chri
sti est verum, qui dixit: Si cre-
8 deretis Moysi, crederetis forsi-
tan & mihi. Ioan. 5. cap. in fine.

Vt Aggrediar hoc opus in nomine Iesu Christi,[a] vbi
demonstrabo cuicunque sano intellectui, Iudæi
primum, & Sarraceni, & etiam Philosophi, &
cuicunque infideli, quòd Fides Christi est ipsa
veritas,[b] vt iuxta verbum Apostoli, redigatur
in captiuitatem omnis intellectus in obsequium
Christi. 2. ad Corinth. 10. Igitur; solus zelus Dei,
9 quod est primum quod dixi, contra insaniam Iu-
dęorum, & Sarracenorum, ac aliorum infidelium,
& contra tepiditatem malorum Christianorum,
me induxit, vt de Fide Christi sic gloriose disse-
ram, vt dentes infidelium obtrudam efficacis-
simis rationibus; & tam contra Iudæos, quàm
contra Sarracenos demonstrem, quòd filij Israel
derelinquerunt pactum Domini, idest, Fidem
10 Christi, quod est secundum, quod prædixi. In
quo quidem secundo (offertur materia operis,
quæ erit demonstrare, quòd Fides Christi est ve-
ra, & ipsa veritas; & est pactum Domini verum
& fidele: & per consequens Iudæi (qui se di-
cunt filios Israel, licèt non sint, sed sunt Sina-
goga Satanæ,[c] & Sarraceni, qui in sui primordio
Christiani fuerunt,[d] & sic fuerunt veri filij Israel)
omnes dereliquerunt pactũ Domini, quod est Fi
des Christi, & destruxerunt Altaria Dñi,[e] & Pro-

a Optimè incipit Auctor in nomine Iesu Christi; in cuius nomine omnia instrumẽta, & scripturę incipi debẽt. Et, an sit de substãtia contractus, vel de solemnitate; vide Marquar. de Iudæis. 1. p. c. 10. nume. 1. vbi multa adducit.

b Ad cuius defensionem omnes tenentur, vt in c. Quicũque ex clero. §. his ita. 23. q. 8. quia nulla est maior pietas, quàm defendere religionem per iura, in c. nõ in inferenda. c. fortitudo. c. si quis. 23. q. 3. quæ allegat Marquar. tract. de Iudæis. 1. p. c. 6. in fine. Quapropter fidelis moriẽs in bello cõtra infideles, Regnũ cęleste adipiscitur, tex. in c. omni timore. 23. quæst. 8.

c Imò filij Diaboli vocantur à Saluatore nr̃o. Ioã. 8. dicente: Vos ex patre Diabolo estis. Et etiam Diaboli dicũtur apud Marquar. 1. p. c. 9. nu. 2. Ego autem Diabolo peiores appellõ: qa eorũ causa, Anno 1180. 1182. 1307. 1322. & 1348. pestilentia per to-

d Videlicet, antequàm insanus, ac bestialis Macometus sectam impijssimam suam promulgasset. De cuius initio, inf. nume. 469.

e Et etiam altare nostrum, quod est Christus, vt D. Paulus ait ad Hebręos cap. 13.

a Vt de impijssima Iezabel (vt alios omittamus) dicitur lib.3. Reg.cap.18. quæ Prophetas Dei occiderat. Et Iudæi Christum magnum Prophetam nostrũ occiderunt. Deuteron. cap. 18.

c Quia (vt nos in Candelabro Aureo nostro in principio, in monitione ad lectorem diximus) in Christianis autoribus non tantum ornatus, sed magis ꝑfectus quæritur. a Cui psit sicut autor hic; sed obiter & separatim dixerunt.

phetas occiderũt, [a] quod est tertium: In quibus verbis affertur finalis intentio operis, quæ est quia isti infideles fundamenta nouæ legis Christi destruunt, Altaria, idest scripturas sacras Prophetarum calumniando. [b] Oportet ergo in parte tertia fundamenta, & articulos nouæ legis reformare, & scripturas viuificare in mentibus eorum, si Deus dederit. [c] Verum quia nolo in hoc opere verbosos commentarios facere; quia multi me in hac materia præcesserunt, [d] & multa dixerunt; solum breuiter conabor omnia tangere compendiosè, & vtiliter, longas disputationes omittens, & vincentes rationes prosequens. Et quia zelus Christi solum, ad hoc faciendum me coegit; librum hunc zelum Christi decreui nuncupari. Et quia zelus Christi bonus me mouit, lectorẽ piũ, & deuotum cupio, quem hortor in Domino, operis mentem respiciat, non imperitiam sermonis reprehendat.

11

12

Diuisio Tractatus.

ET primo, hoc opus diuiditur in partes duas principales. In prima demonstrabitur quòd Fides Christi est ipsa veritas, & sic refutabitur obseruantia legis Moysi, in qua hodie Iudæi insaniunt; & respondebitur aliquibus quæstionibus, & dubitationibus Iudæorum, quas faciunt contra nos; & demum Secta Mahometica refutabitur, & validis rationibus confundetur. Ex qua parte prima infertur, etiam ad idiotas, sola rationis virtute vigentes, vt, nisi delirent, hanc Fidem Christi sequi, & illi credere oporteat, per viuam rationem. ¶ In 2. parte demonstrabitur, quòd nulla rationalis anima, aut Philosophica, seu scien- 13

b Scriptura sacra est hæreditas fidelium, deuoluta, & corrupta apud infideles. De qua vide Aluar. Pelagiũ, de Planctu Eccles. lib.2.cap.6.& 8.in princ. Item, est vinea Domini, quã exterminauit aper de silua, & singularis ferus, idest, Iudæi, Sarraceni, & Hæretici corrumpere atq; depascere cupiũt; sed prius mors, atque Infernus depascẽt eos, & ibũt in adinuentionibus suis.

c Loquitur autor vt loqui dẽt quilibet Christianus, vt ait D.Iacob. Epist. Canon. capit.4. in fine.

d Nota ꝙ quãuis multi ante scripserint, vt S.Augustinus, S.Cyprianus, Tertullianus, S.Isidorus, & alij qui autorem præcesserũt; & Iacobus de Valentia, Paulus Burgensis, Petrus Galatinus, F.Ioannes Ludouicus Viualdus, Arnaldus Albertinus, Marquardus de Susanis, & Summistæ omnes, & omnes alij qui postea scripserunt; nullus tamen ita ex professo, & ordinatè scri-

tia Philosophiæ imbuta, in hoc sæculo viuens, pōt vti rōne, si fidei Christi cōtraueniat, aut non obediat; qđ nō cōtingit de fide Moysi, nec de secta Mahometi.

¶ *Quæ sunt Sacræ scripturæ communes Iudæo, Christiano, & Sarraceno.*

14 VEnio ad primum; Et quia in primo solū de
his tribus videlicet, de lege Moysi, & de fide
Christi, & secta Mahumeti luctandum cum aduer-
sarijs mihi est, [a] solum cum his tribus Iudæo,
Christiano, & Sarraceno inuicem contenden-
dum est, & non cum Philosophis, quod reser-
uandum relinquo pro secunda parte principali.
Et nemini dubium, quòd lex Moysi a tribus con-
15 tendentibus Iudæo, Christiano, & Sarraceno ve-
rissima est concessa. De Iudæo planum, [b] de
Christiano idem, dicente Christo: Non præte-
ribit iota vnum, aut vnus apex de lege, donec
omnia fiant. Matth.cap.5. De Sarraceno clarum;
cum Mahometus in Alcorano approbet legem
Moysi; quam uocat, Taure, in plerisque locis;
& signanter in Cora. 4. quasi in medio dicit:
Nos misimus Pentateucum, in quo est rectitu-
16 do, & lux. Hoc præsupposito, clarum est quòd
lex Moysi est textus approbatus ad omnes, & est
certum quòd Sarraceni approbant Euangelia, [c]
ut patet in Alcorano in plerisque coris, siue ca-
pitulis illius libri: signanter in dicta cora. 4. vbi
dicit: quòd Iesus Christus duxit Pentateucum,
& Euangelia, ubi est rectitudo, & lux. Itaque est
textus contra Sarracenos, per eos approbatus. Si
igitur Christianus uicerit Iudæos per textus Le-
gis Moysi, & aliorum Prophetarum, Iudæus re-

a Cui luctare conuenit, maxime cum talibus inimicis oportet Apostoli sententiam Ephes.6. notare, qui ait: Induite vos armaturam Dei, &c. Quæ arma nostra, ut idem ait 2. Corinth.10. non sunt carnalia: sed potētia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes. Nam, si Deus pro nobis, quis contra nos? Roman. cap.octauo, qua Dei potentia adiutus dicebat Dauid. Psalm.59. In Deo faciemus virtutem. Et Psalm.26. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Quo etiam diuino fauore armata S. Catherina Virgo & Martyr quinquaginta illos superauit ac vicit Philosophos. Vt eius habet historia, quę in eius festo 25. die Nouembris, legitur.

b Quia vsq; in hodiernam diem dicunt illam seruare, custodire, & defendere; sed mētiuntur quia illam nō obseruant, nec obseruare possunt, vt infra patebit, licèt illā defendāt, quod, utinam non fecissent, sed saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

c Quia à principio (vt dixi) Christiani erant, & illis etiā fuit Euangelium prædicatum; quia secūdum Ps.18. cantat Ecclesia de Apostolis: In omnē terram exiuit sonus eorum: obedientium uoci Christi, qui, Marc.vlt.c. & Matth.eodem, dixit illis: Ite, docete omnes gentes, &c. Et inferius habetur; Prædicauerunt vbique. vide D.Paul. ad Roman. cap.10. & ad Collos.c.1.

a Nota.

manet uictus.[a] Et tunc Christia
nus est in victoria superior con-
tra Iudęũ, & Sarracenum,[b] quod
est propositum primę partis hu-
ius operis.

¶ *Primum euidentiale primæ partis tractatus.*

MOdò ad huius partis pri-
mæ propositũ dilucidan- 17
dum, præmittendum est, quòd
omnes isti tres Iudæus, Christia
nus, & Sarracenus[c] tractant de
Mesſia multũ præcipuè, & Mes-
ſiam eſſe reputãt articulum ſuæ
fidei. Et de Iudęo non est dubiũ
ꝙ expectauit Mesſiam tempori
bus præteritis, ante destructio-
nẽ domus ſanctæ Hieruſalem, &
adhuc hodie fortiter expectat;
ſed ad quem finem inferius de-
clarabitur, & refutabitur.
De Christianis non est dubium, quia hoc est 18
fundamentum nostræ fidei, quòd Ieſus filius Ma-
riæ Virginis fuit, & est uerus Mesſias, adeò quòd
Beatus Andreas, cum eum uidit dixit Petro: In-
uenimus Mesſiam. Ioan. c. 2.[d] Sarraceni autem 19
fortiter dicunt, ꝙ Ieſus Christus fuit, & est Mes-
ſias promisſus filijs Iſrael. Et vt hoc credas uerum
eſſe; inuenies in Alcorano[e] in cora. 2. quæ est co
ra Hambram, ubi in ſalutatione Virginis Mariæ,
dicit, quòd Angeli dixerunt Mariæ: Deus denun
tiabit tibi bonum nouum in uerbo ſuo, cuius no-
mẽ est Mesſias Ieſus filius Mariæ. Quia, tu lector, 20
debes ſcire, quòd Mahometus in Alcorano uo-
cat proprio nomine Ieſum, hoc vocabulo, Ice,[f]
& dicit in plerique coris, ideſt, capitulis ſuis, ꝙ
hic Ice, filius Mariæ fuit Mesſias, quem in Arabi-
co nominat, Maceh, aut Maciha, ſecundum va-
rias pũctuationes ſuas. Vnde in 3. cora ſic inquit:

a Nota tantam eſſe malitiam, atque Iudęorum pertinaciam, & astutiam, quòd etiam ſi in concionibus, ac diſputationibus ipſamet ueritas eos cõuincat, nunquam tamen fatentur ſe conuictos. Magis ènim est eorũ cor, malitia ſua induratum, quàm obcęcatum. Non enim tenet eos ignorãtia, ne conuertãtur & uiuant, ſed pestifera malitia, q̃a cor eorũ Deus indurauit, vt patet. Io. 12.

b Quia hęc est victoria, q̃ vicit mundum fides nostra, vt ait. S. Ioan. 1. Epist. c. 5.

c Nota quòd Dominus noster Ieſus Christus in die iudicij tres grauisſimos peccatores acerrimè arguet, videlicet, ex Iudæis Iudã Iſcariotem: Ex Sarracenis, Machometum: Ex malis Christianis, Antechristum. ita tradit F. Ioan. Ludouicus Viualdus ĩ lib. opus regale. tract. de tribus lilijs Regis Franciæ, nu. 15.

d Et in eod. cap. 1. cum Philippus vidiſſet Nathanaelẽ, dixit illi: Quẽ ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. Itẽ, in eo. c. 1. Nathanael dixit Ieſu Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Iſrael. Item, Ioan. 6 c. Totus ille Populus ſatiatus quinque panibus & duobus piſcibus, cõfeſſus est Ieſum eſſe Meſſiã.

e Qui liber Alcorani cõpoſitus fuit ab inſano, ac pestifero Machometo, cum adiutorio cuiuſdam Ioãnis Antiocheni Hęretici, ac Sergij Arriani, ac cuiuſdam Hebræi Astrologi, vt tractant historiæ, maximè Chronicon. in uita Macometi.

f Alias; Neich; prout notat Marquardus de Suſanis, de Iudæis. 3. p. c. 1. nu. 34.

a Te-

21 Et cum dicunt super Mariā mendacium magnum: & cū dicunt, nos occidimus Messiam Ice filium Mariæ missum Domini; nō est uerum quod occiderunt eū, nec quòd suspenderint eum, sed sic eis uisum fuit. [a] Item, in eadem cora, circa finem; Non dicatis circa Deum, nisi ueritatem; quoniam Messias Ice filius Mariæ missus est Dei, [b] & uerbum suum posuit ipsum in Mariā, & spiritus eius est; credite in Deo, & Nuntio suo; & non dicatis tres; quoniam nō est bonum uobis. Et modicum post ibi: Nō dedignetur Messias quòd sit seruus Dei, nec Angeli Deo proximi, &c. ¶ Item, in cora. 4. in quatuor locis. Primo, ubi dicit: Hæretici sunt illi, qui dicunt, quòd Deus est ille Messias filius Mariæ; Dicas, quis præciperet ex parte Dei aliquid, si uoluisset quòd occideretur Messias filius Mariæ & matris eius, & quicquid erat totum in
22 terra? Ecce, quicquid insanus iste dicat, tamen uides uocat Iesum Messiam. ¶ Item, in eadem cora iterum repetit; Hæretici sunt illi, qui dixerunt quòd Deus est Messias filius Mariæ. Et ibi continue dixit Messias; O filij Israel seruite Deo Domino meo, & uestro. Et iterum: non est Messias filius Mariæ, nisi nuntius. Et in cora. 8. quæ dicitur in Arabico cora Altauba; quod est dicere, cora, seu capitulum pœnitentiæ, sic inquit: Dixe-
23 runt Iudei, quòd Esdras est filius Dei. Et etiam dixerunt Christiani quòd Messias est Filius Dei. Ista dicunt cum ore eorum, sed falluntur. Et iterū ibi in continenti: Accipite Doctores uestros, & magistros absque Deo, & Messiam filium Mariæ, & non dixerunt certe, nisi quòd seruirent uni Deo, nō est Dominus absq; eo, laudetur ipse, &c. Et in quamplurimis locis, iste insanus uocat Do-
24 minum Iesum Ice filium Mariæ; & suis locis infra demonstrabo, quòd in eo credidit esse diuinitatem; sed per supra dicta satis patet quòd ipse uocat Iesum Messiam. Et sic apparet quòd expe-

verò Spiritus sancti, duo, Paulus, & Barnabas. De quibus dixit Spiritus sāctus. Actor. 13. Segregate mihi Saulum, & Barnabam, &c.

a Cum

a Tenuit enim insanus iste quod Christus Redēptor noster nō fuerit mortuus, sed assūptus in Cœlum, relicto in manib. Hebreorum Christi simulachro, sicut tenuerunt Manichei; de quo uide Paulum Grysal. in lib. Decisiones Catholicæ, uer. Mahumetus, & Marquardū, supra.

b Mille ferè autoritates habes, in quibus Christus utitur hoc verbo: Missus, loquens de se ipso. Lucæ 4. quia ideo missus sum. Ioan. 3. quem misit Deus. &c & c. 5. quia Pater misit me, & c. 7. ab ipso sum, & ipse me misit, & c. 8. qui me misit mecum est, & c. 17. & quē misit Iesum Christū, & c. 20 sicut misit me Pater, &c. Et nota quòd missus, idē est, quod Apostolus. Et aduerte quòd Apostoli in triplici sunt differentia. Nam Apostoli Dei Patris, tātū sunt duo, Christus, scilicet & S. Ioannes Baptista, de quo Ioan. 1. c. Fuit homo missus a Deo, &c Apostoli Domini Nostri Iesu Christi fuerunt duodecim, ut notū est, quorū nomina refert. Matth. c. 10. Apostoli

ctatio Meſsię ſecundum Sarracenos, fuit completa in Ieſu Filio virginis Marię; licèt ipſi dicāt,[a] quòd nō fuerit Deus, nec filius Dei: qđ infra reprobabitur validis rationibus, & autoritatibus. Sic itaq; clarum eſt, ꝙ Meſsiam eſſe, exiſtere, aut promiſſum eſſe venire, eſt vnus articulus communis fidei his tribus Iudæo, Chriſtiano, & Sarraceno. Dico ergo, & multum neceſſariò concludo, quòd poſtquàm eſſe, aut exiſtere Meſsiam, ipſumq; veniſſe ſecundum nos, & Sarracenos; aut venire debere, ſecundum Iudæos, Meſsiam; tamen certum eſt, ſecundum omnes quòd Meſſias eſt promiſſus venire debere. Modò quæramus de hoc articulo communi Meſsiæ, quis melius noſtrum, Iudæorū, Chriſtianorum, & Sarracenorum ſentiat, & credat; & uidebis ꝑ punctum rationis, & autoritatis Prophetice, quòd Chriſtiani melius intelligunt, & declarant dictum arcticulum; & ꝙ hic Ieſus, quē Chriſtiani colimus, eſt Meſsias promiſſus in lege, & aduerſarios omnes, in hoc articulo, neceſſario delirare, & vehementer errare oſtendam.

a Cum Carpocratianis Chriſtum tātū eſſe hominem, & non Deum. Qui Carpocratiani dicti ſunt a Carpocrate; qui vixit Anno. 129 tempore Sixti Papæ, & Adriani Imperat. vt ſcribit Euſebius, lib. 4. hiſt. cap. 7. Et cum Hebræis, Ario, & Eunomio affirmant Chriſtum tantum eſſe creaturam. Arrius vixit Anno. 314. tempore. S. Silueſtri Papæ, & Conſtantini magni. De quo diabolico Hæreſiarcha ſcribunt multi Doct. Vincentius in Speculo hiſt. Nicol. Liran. Nicephorus Calixtus, lib. 8. c. 4. hiſtor. tripart. lib. 1. cap. 12: S. Thom. opuſc. 5. quos refert, & ſequitur Paul. Gryſal. in lib. Deciſiones, in princ. Eluidij autē ſequaces qui vniuerſam Hiſpaniam maculare volebant, S. Illefonſus Toletan. Archiepiſcopus Sacrarum literarum, ac Sanctorū Conciliorum autoritatibus, Sanctorumque Doctorum ſententijs confutabit; ac mirabiliter Sacratiſſimę virginis perpetuam virginitatem contra illos defendit, viribuſque omnibus probauit, vt patet in libro quem de perpetua Mariæ virginitate compoſuit, quem totum in Hiſpania perlegi, & poſtea Bononiæ, in Biblioteca Illuſtriſſimi. D. D. Cardin. Paleotti, primi eiuſd. Ciuitatis Archiepiſc. meritiſſimi uidi. Quem librum gratiſſimum ſibi fuiſſe Sacratiſſima Virgo & verbis, & operibus demonſtrauit. Nam (vt habet hiſtoria in legenda. S. Ilefonſi. die 23. Ianuarij in Sanctis Hiſpa-
niæ confirmatis à
Felic. recor. Greg.
13.) res ſic ſe ha-
bet: cum Illefon-
ſus ad preces ma-
tutinas expectatio
nis B. Mariæ in Ec
cleſiam nocte de-
ſcenderet: comites
eius in Eccleſiæ li 25
mine fulgore quo
dam repentino de
territi retroceſſe-
runt. Ille verò in-
trepidus ad aram
progreſſus virginē
ipſam uidit, & ado
rauit: ab eadem-
que veſtem, qua in
ſacrificijs vteret.
accepit, dicente:
Accipe de theſau-
ris filij mei. Cum
etiam dies Leoca-
diæ feſtus ageret:
& clerus, frequēſ-
que populus cōue 26
niſſet. Illefonſus
ad ſepulchrum vir
ginis Leocadiæ ac
cedēs flexis ſuppli
citer genibus pre-
cabatur. Et ecce re
ſerato repente Sar
cophago, Leoca-
dia ſāctiſſima pro
dijt, uidentibuſq;
cunctis, & audien-
tibus Illefonſi me- 27
rita de virgine Ma
ria commendauit,
dicens. O Illefon-
ſe, per te viuit Do-
mina mea, quę Cę
li culmina tenet. Et præſule collaudato redibat. Illefonſus, ne res ſine teſtibus tanta poſteris referretur, arrepto Receſuinthi Regis, qui fortè tunc aderat, gla

¶ *Secundum euidentiale.*

28 ¶ ITem, est prēmittendum, ꝙ finis legis perfectæ, & diuinæ est, effici beatum post mortem. [a] Et, si lex diuina hoc præmium non dat, illam seruanti, & si daret omnia mundi bona, & temporalia affluenter, nō est lex perfecta. Et est hæc conclusio cōmunis ad omnes has nationes; quia quid proderit homini, si vniuersum mundū lucretur, animæ verò suæ detrimētum patiatur, [b] etiam si fuerit Imperator, aut Papa, & hoc est vniuersum mundum lucrari. Et est conclusio quæ patet ad sensum mentis claræ.

¶ *Tertium euidentiale.*

29 ¶ ITem, est prēmittendum, ꝙ de esse legis diuinē est promittere post mortem beatitudinem, seu vitam æternam, in præmium obseruantiæ illius legis, [c] & nō enuntiatiuè propter alia, & non in uerum præmium & retributionem legis, sicut Iudæi autumant, & infra declarabitur in discursu satis.

¶ *Probatio primæ partis contra Iudæos.*

30 ¶ MOdo veniamus ad probationē huius primæ partis, videlicet, ꝙ fides Iesu Christi est ipsa veritas. Et hoc primo probemus contra Iudæum. Demum secundo principaliter hoc probemus contra Sarracenū. Et ad probandum contra iudęum, quòd fides Christi est ipsa veritas: est

diolo, velaminis partem, quo caput Leocadiæ tegebatur, resecuit; eamque cum Regio simul cultro, celebri pópa in Sacrariū intulit, vbi vsque hodie seruat. vide quę dixi, in 3. p. candelabri Aurei, cap. 7. num. 13.

a Ad Rom. 6. in fi. habetur: Nunc verò liberati a peccato; serui auté facti Deo, habetis fructum vestrū in sanctificatione finem uerò vitā æternā. Et 1. Petri. c. 1. reportantes finem fidei vestrę, salutem animarum uestrarū. Et Ioan. 6. Hæc est uoluntas Patris mei, qui misit me, vt omnis qui vidit Filium, & credit in eum habeat uitam æternam. Et Ioan. 13. in prin. dicitur: cum dilexisset eos qui erant in mundo; in finem dilexit eos, idest, ad vitam ętemam dilexit eos. Quæ moralis explicatio bene congruit. Et ad Roma. 8. Non sunt cōdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, &c. Et 1. Petri. c. 5. Eius quæ reuelata est gloria.

b Matthęi. c. 16.

c De quo vide lib. 3. Esdræ. c. 8. Hoc sæculum fecit altissimus pp multos; futurum autē propter paucos. Et Psal. 23. quis ascendet in mōtem Dominis, aut qui stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mūdo corde; qui non accepit in vano animā suam, &c. & Ps. 14. Domine qs habitabit, &c. & Isai. 33. qui ambulat in iustitijs, & loquitur ueritatē, qui proijcit auaritiam, &c. & Math. 19. Lucæ 10. Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Ioan. 3. vt omnis qui credit in ipsum nō pereat, sed habeat uitam æternā. Ioan. 5. qui credit ei q misit me, uitam æternam habebit. Et c. 10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant, & 1. Corinth. 5. Gallat. 6. Collos. 3. Et 1. ad Timot. 1. & 6. c. & 1. Petri. c. 3. & denique. 1. Ioan. 1. Anūtiamus vobis vitam æternam, & c. 2. Pollicitus est nobis uitam æternam, & etiā ibid. c. 5. his & compluribus locis lex diuina vitam ęternā promittit.

a Multa

repetendum, & probandum, ꝙ secūdum fidem Moysi, Messias est promissus in lege. Secūdo est
demonstrandum, ꝙ Messias de- 31
bebat venire ad saluandum, & liberandum animas à peccatis. Et
sic tertio infertur, quasi corolla- 32
riè ꝙ ante aduentū Messiæ, animę non habebant gloriam, post
mortem. Et sic infertur quarto 33
quasi corollariè, ꝙ lex Moysi nō dabat gloriam animabus, post
mortem. Et sic infertur quinto 34
corollariè, ꝙ ex aliquo peccato ipsæ animæ, post mortem, non
habebant gloriam. Et sic infertur sexto corolla- 35
riè, quòd cum animæ ante aduentum Messiæ nō haberent gloriam, quòd hoc necessario cōtingebat ex communi morbo, & ex efficiēti causa vniuersali, & sic ex communi peccato, quod fuit pec
catum Adæ, quia non erat dare communius. Et 36
sic septimo infertur, corollariè, ꝙ cum lex Moysi non daret gloriam animæ post mortem, quòd illa lex erat imperfecta: & merito, veniente Messia, in eius aduentu veniebat perfectio; lex Moysi debebat cessare.

¶ Tertio principaliter demonstrabitur, ꝙ iste 37
Messias in lege promissus, debebat esse Deus; & sic erat promissus ꝙ esset Deus & homo: ita quòd esset homo perfectus, in quo habitaret plenitudo diuinitatis corporaliter, ut ait Apost. ad Coll. 2. c.

¶ Quarto principaliter demonstrabitur, quòd
iste Messias promissus debebat mori, & turpiter 38
pati: sic quòd de eius corpore humano, Deo erat offerendum sacrificiū pro peccatis adimentibus gloriam animæ, & sic principaliter pro peccato Adæ. Et sic corollariè infertur in prosequutione huius quarti articuli, ꝙ virtute huius oblationis, & sacrificij corporis Messiæ debebant cessare omnia alia sacrificia, tanquàm præfiguratiua istius,[a] & minus sufficientia ad delendum pecca-

a Multa.n.erat in ueteri lege Sacrificia, quæ uerū Dñi nostri Iesu Christi figurabant, ut ait Apost. ad Hebr. 9. Si.n.sanguis hircorum, & taurorū, & cinis uitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emūdationē carnis; quantò magis sanguis Christi, qui ꝑ Spiritū sanctum, &c. cuius sacrificij veteris lex, atq; ritus habetur Leuit.6.& Deuter.18. quæ sacrificia ueteris legis reijcit Deus. Ps. 49. vers. 8. Ierem. 6. Malach. 2. quia illa erant polluta Agge. 2. quapropter talia sacrificia carnaliū subsanantur. Osee.5 Et, quę sacrificia requirat Deus, uide Mich. 6. Math. 5. Marc. 12.& Psal.50 vers. 18. ¶ Nota etiam, ꝙ talia sacrificia non tantum offerebantur pro peccato, sed etiā pro supplicatione, ut prosperitas uitæ haberetur; quale fuit sacrificium Iacob, Genes. 24. & Prouerb. 7. de muliere: Victimas pro salute deuoui. Rursus, Leuit.7. post sacrificium pro peccato, hostiæ pacificæ in duas partes distribuūtur; vt aliç sint gratiarū actiones, aliæ spōtè pro Deo exoran-

do. Aliud, fortassè fuit, vt fuso sanguine, fœdus cū Deo sanciretur, ut dicitur Exod. 24. & 4. Regū. c. 23. Aliud erat sacrificiū pro consecratione Pōtificis. Leuit.c.7.& plura alia erant in lege sacrificia, vt notat benè, ex S. Thom. S. Aug. Cypriano, & alijs, Paulus Grysal. in lib. deciliones, verbo: Sacrificium.

a Vt

tum, quod adimebat gloriã. Et hinc corrolariè infertur, ꝙ idem sacrificium oblatũ debebat ad memoriam durare vsq; ad finẽ seculi: Et hoc est sacrificium Eucharistiæ, [a] quod in toto mundo fit.

¶ Quinto principaliter demõstrabitur, ꝙ facto sacrificio corporis Mesiæ, fides noua debebat infundi in cordibus hominum per electos Dei credentes in Mesiã, & ibi prosequar prophetias Sacri Canonis Bibliæ veteris testamẽti; quæ ex recto sensu vehementer concludunt contra iudæos, prosequendo singulos Prophetas; ex quibus cõcluditur fides Domini nostri Iesu Christi vera, & necessaria, secundum rectum sensum, contra iudæos.

Radix totius materiæ.

ET primo, pro radice omniũ quærẽdorum, & inuestigandorum in hac gloriosa & spirituali materia mihi contemplanda; non solum videtur, sed necesse est historia Genesis primi, 2. & 3. capituli, notanda, & operepretium existimanda. Et admiratione dignum putaui dicendum de ea historia, & super ea eandam historiæ, ubi Deus sigillans punitionem peccati Adæ dicit: Eiecitque Adam, & collocauit in Paradiso voluptatis Cherubin, & flammeũ gladium, atq; versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Vides iudæe, tu qui admiraris quare Christiani magnificamus peccatum Adæ; quanta fuerit eius pœna spiritualis, vt via uitæ ligni clausa sit, & Adam eiectus de Paradiso? Vides collocatũ Cherubin? Et hinc est, ꝙ Moyses in figura loquebatur Deo inter Cherubin, vt habetur Exod. 25. Quasi semper instaret vt illa via aperiretur. Et tui iudæi Talmudistæ [b] scripsere in hoc passu, in glossa tua, quæ uocatur Be-

a Vt ait Dominus
Matth. 28. c. in fine:
Ecce vobiscũ sum
omnibus diebus us
que ad consumma
tionem sæculi. Hic
autẽ oritur q̃stio,
non grauis quidẽ,
cum Dominus di-
39 xerit Matth. 26. Me
autem non semper
habebitis: quomo-
do hic dicit: Vobi-
scũ sum omnibus
diebus? Cui quæ-
stioni resp. ibi Do-
minum intellexis-
se de præsentia cor
porali, quæ tunc ui
debatur, tractaba-
tur, & communica
batur, hic autẽ de
Sacramentali præ-
sentia, vbi Chri-
stus oculis tantũ Fi
dei uidetur. Cuius
sacramenti mirabi
les aliquot figuras
40 posuimus in Can-
delabro nostro Au
reo. 1. par. titu. De
Eucharistia, ĩ prin
cipio, ubi poteris
multa uidere.
b Potius Thalmu
41 distas diabolos in-
carnatos appello.
Talmud, enim Inferno peiorẽ iudi-
co. Est. n. Talmud
liber quidã sic He
braicè vocatus, La
tinè autem, disci-
plinationem appel
lat Bibliothecã Sã
cta lib. 2. ver. Tra-
42 ditiões seniorum,
pag. mihi 124. Alij
autem librũ Iudai
carũ traditionũ di
cũt. In quo colle-
cta sunt decreta o-
mnia magistrorum

Sãmai, Hillel, Akiba, Ioseph, & filiorũ Asamonel, vnà cum alijs innumeris Rabinorum statutis, sententijs, & tã diuinarũ, quàm humanarum legũ expositionibus, q. bus nunc totam Iudæorum natio regitur. Quod opus, à quibus fuerit inceptũ, & à quibus finitum, habet Bibliotheca sancta s. Qui liber (vt scribit Innoc. 4. Regi Frãciæ, & habetur in

resich Raba super 1.c.Genesis, ꝙ
illa uia non debet aperiri donec 43
ueniat filius Phares, qui uolunt
dicere; donec ueniret Messias,
qui debet prouenire ex Phares.
Sic, quòd hic concluditur mani
festè quòd lex Moysi nō erat suf
ficiens ad aperiendú illam viã.[b]
Qui Messias dicitur filius Pha-
res apud iudæos, & merito, ut ap
paret ex textu Genes.38. in fine,
vbi liquet ꝙ Phares fuit filius Iu
dæ, filij Iacob.[b] Et ex libro Ru-
th, in fine vbi apparet quòd ex 44
Phares ortus fuit Rex Dauid, vn
de dēt oriri Messias. Et sic Mes-
sias merito dicitur filius Phares.
In quo hæsitas igitur infelix Iu-
dæe, cum uideas peccatum Adę
tollere vitam ęternam,[c] & quòd
solus Christus, siue Messias illã
uiam clausam aperire debebat,

in eius Bulla in fine Directorij Inquisitorum, edita. anno Domini. 1243.) magnus est apud Iudęos, excedens textum Bibliæ in immensum. In quo libro (secūdum Innoc. & Bibliothecam supra, & Marquardũ de Susanis, in tract. de Iudæis. 3.p.c.1.n.49. Director. Inquisit. 2.p.q.46.nu.6. & in Scho.52. eiusd. partis) horrendæ sunt blasphemię ĩ Deũ, & Dominum nostrum Iesum Christum ac purissimã eius Matrem, ac intemeratam Virginé, ac sanctos Dei, Legem Moysi, ius gentium, ac naturale, quod ipsi tanquàm homines seruare tenentur; intricabiles fabulæ, abusiones erroneę, ac stultitiæ inauditę. Qui liber Sex libros diuersos habet, in quibus. 63. Diabolici tractatus cõtinētur. Quibus (præter alios) quinquaginta duo nefandi errores inueniũtur, quos ponit Bibliotheca, supra fol.128. quorũ aliquot ponit Marquard. sup. & meminit Scrutinium Scripturarum, in princ. pag.2. Quapropter, cùm talis liber pestifera, ac diabolica doctrina sit plenus, Gregor.9. anno Dñi 1230. omnia Talmudica uolumina flammis adiudicauit. Idemq; fecit Innoc.4. anno 1244. vt probat Aluarus Pelagius de Planct. Eccl. lib.1.c.37. ad medium, & alij Doctor. sup. Rursus, cùm eadem uolumina à Iudæis instaurata fuissent; Iulius PP.III. nouo edicto promulgato, inquiri iussit, & anno 1553. cum festa tabernaculorum à Iudæis Septēbri mense celebrarētur, per omnes Italiæ Vrbes exuri. Paulus Papa IIII. vna cum sacro sanctæ Romanæ Inquisitionis Senatu, anno Domini 1559 rursum idē fieri iussit, & Talmudicos libros inter scripta ab Ecclesia Catholica damnata connumerari uoluit. vide Bibliothecã Sãct. d. lib. 2. pag.125. Nec mirandũ, quòd Iudæos supra diabolos appellauerim, cũ Hector Pinctus, in Is. cap.17. hæc, & alia complura nomina eis conuenire affirmet. De quibus ẽt, & de hoc infernali libro, uide multa quæ ponit Paul. Burgens. in addit. ad Lyran. in Isai. c. 34 & Zach.5. & in scrutinio suo scripturarum, dist.6.c.2. & F. Ioan. Ludouic. de Viualdo, in lib. Opus regale, tracta. de persecution. Eccl. persequut 5. fol.185. Et de initio, medio, & fine huius diabolici libri uide infra, nu.153.

a Quod etiam probat Scrutin. Scripturarum, dist.6.c.2 & 3.

b Qualiter Messias dicatur filius Phares uide in Scrutinio Scripturarum. d. dist.6.c.4. Et quare Phares sic fuerit nominatus, & in illo Christus figuratus. vide in libro de Genealogia Iesu Christi. Decade.1.c.25. & ibi multa.

c Et si peccatum Adæ nullam sibi, & nobis spiritualem attulisset pœnam, satis abundè est considerare quot calamitates, bella, infirmitates, ac mala temporalia ex ipso prouenerint, & proueniant unicuique, ut magnifaciendum, atque (contra Iudæos) æstimandum sit. Quod maximè intelliges ex magna lachrimarum affluentia atque pœnitentia, quam pro suo peccato fecit. De quo, F. Ioan. Ludouicus Viualdus, in libro, Opus Regale, in fine fol.322. sic ait: Adam vetu-

stissimus

quòd non sit probatũ quòd pec
catum Adæ abstulit viam uitæ,
& quòd Messias debebat venire
ad dandam, & aperiẽdam uiam
45 uitæ? Sed dicit iudæus; unde
probas quòd propter peccatum
Adæ esset clausa uia uitæ omni-
bus hominibus tanquã uenien-
tibus ex Adam? Ego dico tibi,
(dicit iudæus) quòd solùm Adã
fuit deiectus, & Adæ solum fuit
clausa uia uitæ, & nõ descenden
tibus ex Adam. Et primo ad con
fundendum iudæum, hærẽdum
est textui, & per textum literali-
ter probandum. Et primo appa-
46 ret ꝙ mater nostra Eua, licèt præ
ceptum fuerit soli Adam factũ;
tamen ipsa, quæ propagata fuit
ex Adam, credidit in præcepto
cõpræhendi, cùm ipsa dixit ser-
penti: Præcepit nobis Deus, &c.
Genes. c. 3. licèt ipsa tẽpore præ-
cepti, non esset in rerum natu-
ra, [a] vt apparet in 2. c. sic, quòd
præceptum trãsiuit ad posteros,
& sic ab initio creditum est. Et
quòd transiuerit ad alios, ulte-
47 rius; Prophetæ ita dixerunt, [b]
Et primo, est textus clarus in ca-
pit. 43. Isaiæ. in fine ubi dicitur: Pater tuus pri-
mus peccauit, & interpretes tui præuaricati sunt
in me, & contaminaui Principes Sanctos, dedi ad
interitionem Iacob, & Israel in blasphemiam. Et
sequitur in c. sequenti: Et nunc audi Iacob serue
meus, & Israel, quẽ elegi, hoc dicit Dominus fa-
48 ciens, & formans te ab utero auxiliator tuus, &c.
Effundam aquas super sitientem, &c. Quis enim
potest dici pater primus rectè, nisi Adam, & qui
interpretes, nisi Eua, & serpens, qui fuerunt præua
ricatores peccati? [c] Et, quamquam Eua fuerit se-

stissimus parẽs noster, à quo tota sylua humani generis descẽdit, ut inquit Hier. per magna tẽpora fuit occupatus in gemitibus, & lachrimis. Postquàm enim Adam ĩ labyrinthũ illius magni peccati corruit, quo tota posteritas eius infecta fuit; ipse, & Eua de Paradiso expulsi sunt, sicut Lucifer de Cęlo. Qui in hac ualle miseriæ habitantes, facti sunt mortales, &cæt.

a Quãuis illa, quæ posterior fuit, Adã prioré seduxit, nõ è contra. Vt (vltra multa alia) probat ipsamet sacra Scriptura, & tex. Canonicus, in c. Adã 33. q. 5. Et, quamuis Eua marito inferior erat, nobilior tamen & maior erat in eo, quòd ipsa in Paradiso, Adã verò extra creatus fuit, ut est tex. in c. Illud aduerte, dist. 40.

b Quod (ut Catholicorum communẽ confirmet) probat pulchrè Albericus de Rosate, in Dictionario, vbi in §. Anima peccatrix, sic ait: Anima peccatrix corruptibilem carnem facit, non è contra. Anima enim primi hominis p peccatũ corrupit car-

nem: postea caro, cùm non posset ex toto uindicare in illam animam, uoluit uindicare de qualibet anima cõ simili, s. vt quàm citò ĩfundatur anima ex ipsa, & eius corruptione innascitur peccatum in ipsa natura. Vnde merito videtur ei imputari cum digna retributione ei innascatur. Vgo. & no. per Archid. in c. placuit, per tex. ibi. de consec. dist. 4. Hæc ille, & tradit S. Th. 1. 2. q. 81. ar. 1. & omnes Doctor. tractantes de origin. peccato. S. Anton. 1. par. tit. 8. per totum. Declarat optimè Theologia naturalis, cap. 248. de traductione peccati Originalis, & Scrut. Scripturarum, dist. 6. cap. 2.

c Quamuis hęc sit bona expositio de Eua, & serpente; Paulus tamen Burgens.

ducta uerè, & non Adam, tamē
peccatum fuit commissum ab
Adam, per præuaricationē Euæ,
& Serpentis, ut apparet in histo
ria. Et licèt patrator peccati fue
rit Adam, dicit Deus: conta-
minaui Principes sanctos. Qua-
si dicat: illos, qui actualiter non
peccauerant, sed erāt sancti, quo
ad actum, contaminaui, [a] & de-
di ad interitionem Iacob, &c.
Sed dicit Deus: Non timeas ser-
ue meus Iacob, quàm ab utero, per Baptismum 49
aquæ te redimā, ut colligi potest ex litera. Item,
Hieremiæ 31. ad finem, post dies illos, dicit Dn̄s,
dabo legem meam in visceribus eorū, & in corde
eorum scribam eā, &c. Et demū sequitur: Omnes
enim cognoscēt me, à minimo usq; ad maximū,
ait Dn̄s, quia propitiabor iniquitatibus, & pecca
ti eorum non ero memor amplius. [b] Certum est
enim, q̄ ille tex. loquit̄ de tēpore legis nouæ dan-
dæ post legem datam, post liberationē Aegypti,
ut ibi patet ad literam. Et dicit, q̄ dabit legem in
uisceribus eorum, & q̄ omnes cognoscent Deū à
minimo vsq; ad maximū, quia erit sublatū, p̄ pro
pitiationē Dei, peccatū eorū, s. tā maximorum, q̄
minimorū. Apparet ergo, q̄ minimi aliqd̄ pecca- 50
tū habebāt, qd̄ nō est dare in minimis de actuali
peccato, ut patet ad sensum. Est igitur dicēdū de
originali, qd̄ erat etiā in minimis ex peccato pri
mi parentis. [c] Et hoc est qd̄ dixit Dauid: Ecce in
iniquitatib. cōceptus sum, & in peccatis cōcepit
me mater mea. [d] Quia licèt iudæi dicāt Poeticè,
& ironicè dictū, fallutur, ut patet p̄ allegatū textū
Hieremiæ, & Isaiæ. Nota illos in hoc articulo pec
cati Adæ. Et hoc ī discursu magis dilucidabitur.

¶ *Probatio primi art. primæ partis, quòd Messias fuit promissus in lege.*

HIs sic præmissis, redeo ad primum, & ad pro 51
bādum quòd Mesias fuit promissus in Le-

gens. in Scrutinio Scripturarum dist. 6. c. 2. vers. verū dicis; ait interpretes illos esse Phariseos auctores, & inuentores doctrinæ Talmudicæ, qui legē Dei præuaricauerunt. Et ideò propriè dicuntur præuaricatores. De qua præuaricatione uide quæ tradit Marquardus tract. de Iudæis 3. p. c. 1. num. 48.

a Idest, ob Adę peccatū separati sunt à Deo, diuina uisione carentes: sicut contaminati olim à tēplo separabantur. Ita Scrutinium Script. supra.

b Quam auctoritatē explicat. S. Hieron. ibid. Lyra, Burgensis, Abulensis, & alij expositores, & liber qui dicit: Explicationes Catholicæ ueteris, & noui testam. S. August. & alij, quos refert, & sequitur F. Ioan. Antonius, in tract. de peccato originali, & S. Anton. 1. par. tit. 8. c. 1. ante. §.

c Quia, ut ait Apostolus ad Roman. c. 5. omnes peccauerūt, & egent gloria Dei.

d Psal. 50. Alia traductio dicit: Ecce in iniquitate cōceptus sum, & in peccato concepit me mater mea. De cuius versus, & peccati originalis declaratione. vide S. August. Cassiodorum, Raynerium, Titelm. & alios, in dicto versu, & latè Iacobū de Valentia. Sotum, in 4. d. 6. q. 1. art. 1. & omnes Theol. & Albericū optimè in Dictionario. uer. peccatum originale.

a Ge-

ge, multæ auctoritates patent. Primo enim illa auctoritas Patriarchæ Iacob. [a] Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. Quæ quidē auctoritas in illo uerbo: Donec ueniat qui mittēdus est; est glossata per Thargū Anqueloc, proselitis, [b] & sic intellecta est multum authenticè per omnes iudæos intelligentes, scilicet, donec ueniat Mesfias. Quia dicunt iudęi in Perechhelec, in libro Canhedrin, quòd nomen Mesfiæ est Silo, quod est in Hebręo ibi, ubi est ly, qui mittēdus est. Et si ita est, Prophetia Patriarchæ Iacob, quòd tribus Iuda nō perderet sceptrum, donec ueni-
52 ret Mesfias. Et reperitur ꝙ primus Rex alienigena ī Iudæa fuit Herodes, quo tēpore uenit Christus Iesus filius Mariæ Virginis. Et nullus alius ante uenit, nec post, per multa tēpora usque ad Annum Millesimū, Quadringen-
53 tesimum, Quinquagesimum, [c] quem modo computamus, erit

a Genes. c. 49. & refertur Ioan. c. 1. ibi: Quem scripsit Moyses, &c. De cuius auctoritatis intellectu, ultra Lyram, Burgensem, & alios ibidem, uide Abulensem pagina 309.

b Thargum, idest, translatio, & Paraphrasis, præsertim de lingua Hebraica in Caldaicam, magnæ apud Hebræos est auctoritatis. Vide quæ tradit Sixt. Senens. in Bibliot. sancta. lib. 4. in Cathalogo expositorum Hebręorum. pag. 315. &c. Quæ traslatio tres habet excellētias, prima ꝙ nullus est ei ausus contradicere, secunda ꝙ in Scholis, ubi legitur Penthateucus, legitur hęc translatio. 3. quòd etiā legitur in Sinagogis. ita ait Scrutin. Scriptur. dist. 3. c. 2. §. q. a. Et Lyra in eod. Quem repræhēdit Abulens. supra dicēs duplicem esse Thargum, i. expositionē, uel phrasim Caldaicam; una, quam fecit Anqueloc, & ista sæpè repræhenditur. Altera, quā fecit Rabbi Ionathas, & ista tantæ est auctoritatis, quòd nullus sit ausus eam repræhendere, uel ei contradicere. De qua Ionathæ translatione, Iacobus de Valentia in Prologo Psalmorū. tráct. 6. sic ait: Quæ translatio apud Hebræos est tantæ auctoritatis, quòd nullus fuit ausus contradicere ei, tum propter uiri peritiam, & auctoritatem, tum propter eius sanctitatem. Nam dicunt Iudæi, quòd quādo ille scribebat istam interpretationem, si aliqua musca descendebat in cartam, tunc ignis descendebat de Cęlo & comburebat illam muscam, ne sibi inferret impedimentum, absque læsione chartæ, & manus illius. Sed quia moderni Iudæi uidetunt hanc translationem ita conformem, & fauorabilē fidei Catholicæ, nam ubicunque in scriptura ponitur, uel nominatur Christus, ipse trāstullit: Messias, ut ibi: Quare fremuerunt gētes, aduersus Deum, & aduersus Messiam eius. Et quia ex tali trāslatione multi Iudæi conuertebantur ad Fidem, & etiam frequenter per eam Christiani conuincebāt Iudæos, in disputationibus, ideo Rabbini Iudæorū occultarunt illam translationem, & maximè illā, quæ facta est super Psalterium: nec permittunt ut Iudæi simplices uideant eam. Hæc ille.

c Hinc patet quo anno Auctor scripserit librum. Currebat enim annus 1450. Quo tempore nondum ars imprimendi erat inuenta, fuit enim inuenta his Regionibus, anno Domini 1453. ut patet in historijs, & Polidoro Virgilio. Sed nota, quòd autor consumpsit decimūquartum annum in componendo hoc libro, quia illum incepit. anno. 1450. ut hic, & infra. numero 58. patet. Et postea in fine, numero 970. ponit annum currentem. 1461. Et denique finiuit illum anno. 1464. ut patet in fine, numero 983.

a De

certum demonstratiuè quòd Iesus Christus fuit,
& est Messias promissus Iacob Patriarchæ, & ista
latius per omnes scribentes dicuntur, sed non re
spondent cauillationibus Iudæi. Quare hic insi- 54
stendum est, quia,iudæi uolentes fugere, dicunt,
quòd in Thargum non est uerbum,donec, nec li-
tera Hebræa necessario dicit: donec, sed est sic:
Non auferetur sceptrum, vel Regnũ de domo Iu-
da,nec Doctor à filijs eius in æternũ, quia veniet 55
Messias,cuius est Regnũ,& illi cõgregabuntur gẽ
tes. Est aduertendũ,quia ista litera Thargũ est de
necessitate vera,& cõfundit eorum perfidiam, &
cæcitatem. Primo,probo, ꝙ sit uera,quia in textu
nõ est litera Hebraica,nisi vna dictio; Had,quam
S.Hieronymus interpretatus est; Donec,& Thar-
gum interpretatus est istã eandem dictionẽ:Had,
in æternũ, sicut in illa Prophetia Isaiæ.c.1. Filius
datus est nobis. Vbi est, Pater futuri sæculi,est in 56
Hebræo; Pater Had,& sic,sicut futurum sæculum
est æternum;ita,quando in litera Hebraica volu-
mus aliquid dicere æternum, vel in æternũ, dici-
mus: Lahad. Modò cùm in dicta auctoritate non
sit nisi vna dictio;Had,& illã,Thargum interpre-
tatus est,in æternũ,restat ꝙ non potest ibi esse ver
bum; Donec,& ꝙ illa est falsa litera.Hoc idem vo
lunt punctuationes iudæorũ, quæ sunt apud eos 57
magnæ auctoritatis. Quas punctuationes dicunt
fecisse Esdrã legis scriptorem in domo Hierusalẽ
secunda. [a] Aut alij Rabbi in Sinagogis. Et per di-
ctas punctuationes,verbum:Had,diuiditur,& se-
paratur à dictione sequẽti immediatè, videlicet,
veniat,& sic,ly :Had,non potest esse, Donec; quia si esset, Donec,
continuaretur,& iungeretur illi dictioni; ueniat, quæ in cõtinen
ti sequitur,cùm esset aduerbiũ determinans ipsam dictionem,ue- 58
niat; Sed quia est nomẽ,stat per se,& habet punctuationẽ,quæ du-
cit dictũ: Had,retro,& nõ coniungit,nec ducit ad sequentia. Quæ
pũctuatio vocatur: Sofar mehupacti;cuius interpretatio est,cornu
reuersum. [b] Quæ pũctuatio est facta ad modũ vnius paruuli cornu
reuersi ad partẽ præcedentiũ dictionũ, nõ sequentiũ,vt denotet ꝙ
ly: Had,nõ debet continuari cũ sequẽtibus,sed cũ prçcedentibus.
Modò videamus qũo confundemus eorũ perfidiam. [c] Dico sic,

a De quib. Iudæorum Punctuationibus, miror, nihil notasse Sixtum Senensem,in Bibliotheca Sancta, in uita & actis Esdrę,ut patet, lib. 2. litera F.pag.mihi 59.

b Quam punctuationem Latini, comã,uocant,quæ talis est,uidelicet: , : & sic debet hic pũctuari had, vt bene notat iste noster Auctor.

c Perfidi.n. sunt, idest, fidei uiolatores. Perfidos appellat eos Dominus& infideles Deutero. 12.Generatio peruersa, & infideles filij. Sic etiam eos nominat Sãcta Romana Ecclesia in oratione, quã pro eis facit Feria 6.Parasceues. Sic etiam nominantur à Doctoribus.Quia perfidia idẽ est quod infidelitas,tex.in l. nemo.C.de Sacrosan. Eccle.Albericus. Calepinus & alij, uer.perfidia.

a De

C

a De hoc dubio, & de omnibus Regibus, qui fuerunt in populo Israelitico, uide optimè (ultra Lyrã, Paulũ Burgensẽ, & alios) Abulensem super c.49. Genes. fol.mihi 309. in antiquis. Nota multa de Iuda filio Iacob. in libro de Genealogia Iesu Christi, decade.1.c.22. fuit autem Iudas, anno Mundi.3357.

& arguo contra iudæum; Quomodo est vera Prophetia Iacob, secundum Thargum, & ueram literæ punctuationem, de qua modo dixi, ꝙ in æternum non auferetur Regnum de domo Iuda, quia veniet Messias; cùm iam sint Mille Quadringẽti & Quinquaginta anni, quibus tribus Iuda nõ habet Regem; nisi dicamus, ꝙ quando incepit tolli, natus fuit Messias Iesus Christus, Rex Regũ de domo, & Tribu Iuda? Respondet Iudæus: Nõ vult dicere textus, ꝙ non auferetur, quòd continuo in Tribu Iuda erit Rex, quod apparet, quia multis annis in Israel de Tribu Iuda non fuit Rex, vt patet tempore Iudicum, & alijs temporibus, & etiã in captiuitate Babilonica, & etiam tempore Esdræ. Et sic, non est credendum quòd Prophetia

59 Patriarchę cõtineat falsitatẽ. Sed dicit iudæus: Intentio textus est, ꝙ Iudas erat ita in grandis, & magnus inter suos fratres, ꝙ Reges nunq̃ in æternũ amouerentur de domo & Tribu sua. Quasi uelit; Quotiens erit Rex in Israel; erit, & eligetur de domo Iuda. Et ista erit excellentia domus Iuda.[a] Sed modò insurgendũ est cõtra istã fatuã declarationem iudæi, quia si hoc vult textus, ꝙ Tribus Iuda erit ita veneranda, & honorabilis, ꝙ semper Reges erunt de domo sua, quæ ratio erat huius dicti, quę immediatè sequitur, q̃a ueniet Messias? Nec q̃uo potest proportionari ista ratio uana, si nondũ venit Messias, ꝙ ideo semper erunt Reges in Israel de Tribu Iuda, qñ erunt Reges, quia ueniet Messias? Ita est ac si dicat quis: Semper orietur Sol in ista domo, quia hinc ad duo Millia, vel tria Millia

60 annorum orietur Sol ibi. Et, si Patriarcha voluit dicere de tẽpore medio vsq; ad aduentum Messiæ, & uidemus multa tempora quibus ipsi Israel nõ habuerunt, neq; habent Regem, quæ ratio est ad tempus medium, quia ueniet Messias? Certè nulla, aut fatua. Si est dicere, quia non auferetur Regnum de Tribu Iuda, quando eis volet dare Regem, post aduentum Messiæ, quia veniet Messias, cuius est Regnum, & illi gentes cõgregabuntur; aut ista benedictio est, quòd post aduentum Messię, non perdent Regnum illi de Iuda, scilicet successiuè, licèt perdiderint ante aduentum. Sed hoc non patitur ipsum Thargum, quia si hoc voluisset Thargum, non debebat dicere, quia veniet Messias, sed; quando veniet Messias. Item, quę ratio est, quòd non auferetur post aduentum Messiæ, & sic de successoribus, quia ipse Messias veniet, & erit Regnũ suũ magnũ, &c. etiamsi Messias sit Monarcha per CC. Annos, quomodo infertur

a Et

quòd non auferetur propter hoc, de Tribu Iuda Regnum, non magis quàm de Salomone? Hoc infertur, quoniam licèt fuerit grandis Rex, & Monarcha, secundum iudæos; tamen post eum, multis annis fuit sublatum Regnum de Tribu Iuda.
61 Sic, quòd aduentus solus Mesiæ, & Regnum eius habet esse tale, & tam æternum, quòd possit dici, quòd propter eius aduentum non auferatur sceptrum, nec Regnum de Iuda, quod nō potest aduerari, nisi in Domino nostro Iesu Christo, qui fuit de Iuda. Et quia Deus & homo, qui amplius iam non moritur, erit verum dicere, quòd in æternum non auferetur sceptrum de Tribu Iuda, vt vult Thargum.[a]

[a] Et Rabbi Moyses Gerundinēsis. Rabbi Cahadias ī sua trāslatione Arabica, quæ cōmuniter legit in partibus Africæ. Rabbi Camhi, in libro suo, qui dicitur: Sarasim, & alij multi, quos refert, & sequitur Paulus Burgensis, in Scrutinio Scripturarum, dist. 3. c. 2. §. super illud. Qui omnes antiqui, ultra moderniores, & Latinos scriptores declarant hanc profetiam.

62 Item, si intellectus iudæi inspicitur; ista non potest esse benedictio Tribus Iudæ; quia si gentes alienæ illi Mesiæ congregabuntur; Tribus Iuda confundetur in gentibus, & Reges, qui post Mesiam consurgent non erunt de Tribu Iuda, sed de alijs gentibus, quia aliæ gentes quæ congregabuntur cum Mesia, efficientur de sequella eius, vt vult Patriarcha, & sic Tribus Iuda confundetur ex commixtione inter alias gentes. Nec est verisimile, ꝙ Patriarcha voluerit, ꝙ gentes congregentur Mesiæ, & ꝙ non sint suæ gentes.

[a] Nec

63 Item, quia ista benedictio, quòd non auferatur Regnum de iuda in æternum, quia veniet Mesias, tota stat in aduentu Mesiæ, non in successione, aut successoribus suis. Dicit iudæus: Non sic, sed intentio textus est, quòd licèt ante aduentū Mesiæ, fuerit fractum Regnum iuda, quia aliqñ habuerit Reges, aliquando non; tamen, cum venerit Mesias, nunquàm ex tunc perdet Regnum, sed semper incessanter durabit sibi Regnum absq; intermissione.

Hoc non potest stare, quia litera Thargum non dicit: cum venerit Mesias, vt sic designet tempus, & ly: qui, quod est in Hebraica litera, declaretur temporaliter, scilicet quando venit, quia Thargū non declarat temporaliter, sed causatiuè, scilicet quia veniet Mesias. Sic quòd causa æternalis durationis sceptri in Tribu iuda, est quia veniet Mesias, quasi dicat: Veniente Mesia, nunquàm amplius de Iuda auferetur sceptrum, sed semper durabit sceptrum in æternum in dicta Tribu, quia veniet Mesias, sic quòd causa durationis sceptri est aduentus Mesiæ.

64 Deinde, dic mihi iudæe, qualis fuit hic Patriarcha, qui te deduxit ad istam spem friuolam, vt ante perdiderit Iudas Tribū suam,

quia hodie iudæi, nedum nõ co gnoſcunt Tribum iudæ, ſed nec aliquam Tribum? Vnde, ſi bene dictio iudæ erat, quòd quando veniret Meſsias, non perderet Regnum, prȩſupponitur, ꝙ iſta Tribus per ſe nota, licet abſq; Rege, nõ erit ꝑdita, adeò vt ſciamus, vt qñ venerit Meſſias habeat benedictionem; qũo poteſt tollerari, vt Pater benediceret Tribui, quæ totaliter erat deſitura, anteꝗ̃ veniret Meſsias? Nam certum eſt, ꝙ poſtꝗ̃ Tribus iudæ non extat, nec apparet in iudæis, iam non eſt ſpes Meſsiæ, quia Deus de iuda debebat oriri facere Meſsiam, anteꝗ̃ Tribus iuda deſineret, aut perderetur, vt inquit textus perexpræſſus. 4. Reg. 8. c. vbi dicit: Noluit autem Dominus diſperdere iudã, propter Dauid ſeruũ ſuũ, ſicut promiſſerat ei, vt daret illi lucernam, & filijs eius, cũctis diebus. Vnde cũ à tempore aduentus Dñi noſtri Ieſu Chriſti, deſierit eſſe in mũdo Tribus iuda, & ſic ſit perdita, vt non cognoſcatur inter iudæos dicta Tribus; non eſt amplius ſpes de Meſsia. Nã dicta auctoritas. 4. Reg. nõ loquitur de Dauid, q iã erat mortuus; ſed manifeſtè loquitur de Meſsia. Et nota illam Prophetiam tu iudæe. Et licèt dicas ꝙ nõ eſt ibi verbũ: Lucerna, ſecũdum literã Hebraicã; attamẽ eſt ibi uerbum. ſ. nouale, qđ eſt agricultura ſolida, & fertilis: cuius intẽtio nõ variat ad propoſitũ meũ.[a] Itẽ, qa vt ſupradictũ eſt, iſta bñdictio in Meſsia eſt, nõ in ſucceſſoribus eius; aliàs Patriarcha dixiſſet; Quia ueniet Meſſias, & ſemꝑ, & ſine intermiſsione ſuccedẽt filij, & eius deſcẽdẽtes, aut alij de Tribu iuda. Sed hoc nõ dixit, imò demõſtrauit, ꝙ perpetuitas Regni erit in Meſsia, & ꝙ gẽtes illi cõgregabũtur, quaſi dicat; Nõ ſolũ Trib. iudæ, ſeu Iſrael, ſed aliæ gẽtes illi adhȩrebũt, & cõgregabũtur. Et hoc uoluit Anqueloc, ꝙ Rex Meſsias erit Rex ꝑpetuus in æternũ, & illius erit Regnũ ꝑpetuũ, in eũ gentes ſperabũt, ut dixit Iſaias Propheta. 11. c. Vñ Patriarcha nõ fuit terreſtris, & tẽporalis, ut tu putas: ſed dicit: Nõ auferet Regnũ de domo iuda in ȩternũ, ſi-

a Nec obſtat quòd dicunt iudæi ſic: Sceptrum nondum ablatum eſt de Iuda; adhuc enim remanet poteſtas, ſeu dominium iudicandi cauſas, & determinãdi apud
65 Capita trãſmigrationum, quæ ſunt in Babilonia, quæ locũ Regis tenent ſuper totum Populum Iſraeliticum, ut habetur a Rabbi Moyſe Aegyptio in libro de Iudicibus, in determinationibus ſuis de Canhedrin. c. 4. vbi ſic dicit: Capita tranſmigrationis, quæ ſunt in Babilonia, locum Regis tenent, & poſſe dominari in Iſrael ubique terrarum, & iudicare ſuper eos, ſiue uelint, ſiue nolint; ſicut ſcriptum eſt: Non auferetur ſceptrum de Iuda. Per hoc, enim ſceptrũ
66 intelliguntur Capita tranſmigrationum, quæ ſunt in Babilonia. Hæc ille; Non (inquam) obſtat. Nã eſt manifeſtè falſum, & contra propheticã ueritatem; nam Babilonia iam eſt deſtructa, & deuaſtata, & ex alijs cauſis talis aſſertio eſt falſa, quas ponit Paulus Burgenſ. in Scrutin. Scriptur. diſt. 3. c. 2. §. Hæc reſponſio. ubi reſpondet ad omnia hæc uana, mendoſa, & falſa Iudæorum deliramenta.

a La-

cut erit in Regibus tpalibus qa mō habet Regē, mō interrūpitur eius Regnū, & cessat, qa veniet Mesias, qui est Rex perpetuus, cuius est Regnū, & cuius Regni nō erit finis. Et sic Thargum sciuit, ꝙ Rex Mesias debebat esse Deus ęternus. Et hoc est manifestum secretum, quod per pūctū rationis te oportet colligere ex verbis Thargū etiā secundū tuā literā, per quā fugere intendis. Ad hoc concordat. Ps. 109. Tu es Sacerdos inæternum. [a] 67

¶ Quod Mesias fuerit promissus in Lege Moysi, satis patet nō habentibus obcęcatum intellectum, in verbis dictis Abrahæ. Gene. 22. ad finem. vbi dicit: Et benedicētur in semine tuo omnes gentes terræ: quia obedisti voci meæ. [b] Vide mirabilem promissionem, quam Iudęi fugientes, (ex quorū fuga inuenies furti, & delicti ueritatem) vanè declarant: Nam vidētes, quòd non ēst in mundo magis maledictū semē, [c] si illud verbum, In semine tuo, debeat intelligi de Populo Iudæorum, Orienti ex Abraham, & quòd nec ipsi sunt benedicti, imo sūt maledicti; ne aliqui propter eos, quouis modo sunt benedicti, dicunt; restringendam istam prophetiam, & promissionem benedictionis ad ipsum Isaac, qui fuit filius dilectus Abrahæ; & de quo dictum est Genes. 21. Quia in Isaac vocabitur tibi semē: dicunt ipsi Iudæi: ꝙ omnes Gentes benedicēt filios suos in Isaac; quia omnis hō, vulgari prouerbio dicet: Vtinā sit filius meus sicut Isaac; qđ ꝙ friuola sit ista declaratio patet lipis & tōsoribus. Quis vnquam voce, vel scriptis nationum forensium, nec etiam Hebræorum dixerit, aut dicere curauerit, quòd filius suus esset talis, ut Isaac Patriarcha, qui (Salua pace Patriarchæ) inter alios Patriarchas, aut Prophetas nō fuit tanti, [d] vt be- 68 69 70

a Latini Catholici numerāt Psal. 110. Et Daniel. ca. 7. Potestas eius potestas æterna, quę non auferetur; & Regnū eius quod non corrumpetur. Et Mich. cap. 4. Et regnabit Dominus super eos in monte Siō, ex hoc nunc, & usque in æternum. Et sic dixit Angelus Gabriel Beatissimæ Virgini Mariæ. Lucæ. cap. 1. Et regnabit in domo Iacob in æternum; & Regni eius non erit finis. Quod postea confirmauit Nicena Synodus prima. 318. Episcoporum, in Symbolo illo solēni. Credo in unum Deū: quod in vniuersali Santa Catholica Ecclesia omnibus Dominicis, & solemnibus determinatis Festiuitatibus cantatur, vbi dicitur hic articulus: Cuius Regni non erit finis.

b Et habetur etiā Genes. capitul. 12. In te benedicentur omnes cognationes terrę. Et in ca. 18. Benedicendæ sunt in illo omnes nationes terræ. Et in Ecclesiastico ca. 44. & uide in Actib. Apostolorum. cap. 3. D.

c De cuius malignitate, & nequitia (ultra ea quæ supra nume. 10. diximus; & multa quę tradunt Sancti in diuersis locis) uide S. Basilium in Exameron. Homi. 9. pag. mihi 99.

d Quāmuis de eius sanctitate multa dicant Doctores, omnia tamen pauca mihi uidentur. De eius enim obediētia, animique ad mortem submissione, poterāt multi libri scribi. S. Gregorius, enim li. 27. moral. c. 17. sic ait; Quid isto uiro dici patiētius potest, qui ligna

ligna portat, de holocausto interrogat, atque post paululum ligatur, & non loquitur, Arę superponitur, & non reluctatur.
71 Hæc ille. O Domine Deus, quanta in quolibet uerbo latent diuina mysteria. Et S. Hierony. ad Pammachium. de dormitione Paulinæ uxoris suæ, ait: Isaac quondam paratus ad mortem ante Euangeliũ, Euangelicam portauit Crucem, &c. Et uide alia quæ adducit. F. Ioan. Ludouic. Viualdus. in lib. Opus Regale. tract. de pugna partis sensitiuæ, &c. fol. 31. Et uniuersam historiam Isaac ex sacris literis extractam poteris uidere apud Paulũ Grysal. in lib. Decision. Catholicæ. uerbo: Isaac. & Aluarum Pelagium. de Planctu Ecclesiæ. lib. 2. c. 9.

a Quod, etiam sacratissima Virgo Maria. Lucæ 1. cecinit dicens: Sicut locutus est ad patres nostros; A-
72 braham, & semini eius. Et Zacharias, ut habetur eod. capit. 1. Lucæ, prophetauit dicens: Iusiurãdum quòd iurauit ad Abraham Patrem

nedictio ad instar formanda erat, vt formaretur, aut ab eo dependeret? Et, si benedictio ad instar formanda erat: citius fuisset formata in Abraham, aut Iacob: qui fuerunt fortunatiores quàm Isaac. Videntes ergo iudæi, quòd nec Populus iudaicus nec filius Abrahæ in seminis benedictione aptatur; rectè fugiunt veritatem; ex quorum fuga apparet necessaria declaratio Apostoli Pauli de ista auctoritate differentis egregiè in Epistola. ad Galat. capitu. 3. Vbi necessario per punctum rationes probat. Si omnes Gentes terræ benedicendæ sunt in semine Abrahæ, & non in multis seminibus, ut ibi dicit Apostolus, & de filio proprio Abrahæ, aut Populo Israelitico non aptatur, ut dici posśit illa benedictio, (quæ utique non potest falli, cùm sit uerbum Dei) igitur de Mesśia, qui erat tunc futurus semen Abrahæ, & in quo omnes gentes terræ erant benedicendæ, intelligenda est dicta auctoritas? Sic igitur patet, quòd ad benedictionem totius mundi, Mesśias Abrahę fuit promissus propter obedientiam, quam ad Deum habuit Abraham.[a] Item, quòd Mesśias fuerit promissus in lege Moysi, patet illa auctoritas Deuteronomij. 18. cap. Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Deus tuus; ipsum audies, ut petisti à Domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata est, atque dixisti: ultra non au-

nostrum; daturum se nobis. Cuius Patriarchæ Abrahæ obedientia talem meruit promissionem. De quo multa Doctores. S. Cyprianus. lib. 4. Epist. Epist. 6. sic ait: Imitemur Abrahã Dei amicum, qui non est conctatus, ut filium uictimã suis manibus offerret. Et S. Hieron. in Episto. ad Paulam; de morte Blesilæ sic ait: Abraham unicum filium lætus interficit, & tu unam de pluribus quæris coronatã. Et de Abraham uide multa quæ tradit F. Ioan. Ludo. Viualdus. supra. Et (ut alios omittamus) S. Ioann. Chrysost. homil. 42. in Genes. sic ait: Quæ igitur nobis post hac relicta est excusatio, cùm unus homo cunctas in se possideat virtutes, &c. Quæ tradit Bibliotheca Sancta. li. 5. Annotatione. 101. & uide multa alia de Abrahã. in Paulo Grysal. sup. uer. Abrahã.
De

diam uocem Domini Dei mei,
& ignem hunc maximum am-
plius non uidebo, ne moriar:&
ait Dominus mihi: bene omnia
sunt locuti; Prophetam suscita-
bo eis de medio fratrum suó-
rum, similem tui, & ponam uer-
ba mea in ore eius, loqueturque
ad eos omnia, quę præcepero il-
li. Qui autem uerba eius, quæ
loquitur in nomine meo, audi-
re noluerit; Ego ultor existã. [a]
Modo iudęi cõuolantes ad cor
tices uerborũ, dicunt quod ista
prophetia non loquitur de Mes 73
sia; sed est doctrina regula-
ris ad omnes Prophetas, qui ue
nerunt post Moysen, ut Prophe
ta Dei habeat esse de fratribus
suis, uidelicet de gente iudæo-
rũ, & quod habeat loqui in no-
mine Domini uera, & uentura,
ut uult finis illius capituli. Alii
uerò Prophetę qui sunt, ut erũt
de alijs nationibus; & qui non
prophetãt secundũ ueritatẽ uẽ
tura, illi nõ sunt ueri Prophetę.
Sed certè, clarè per auctoritates
iudæorum, & per ipsum textum
demonstrabitur, quòd hęc pro-
phetia loquitur de singulari, & certo Propheta,
& loquitur de Mesia, qui debebat esse Prophe-
ta. Et probabo, quòd licèt debebat esse Prophe- 74
ta, ut homo; tamen idem Mesias debebat esse
plusquam Propheta, quia Deus. Et primo, notan-
da sũt uerba prophetię ibi: Vt petisti à Dño Deo
tuo ĩ Oreb. Et ibi: similẽ tui. [b] Et, supra ubi dicit: 75
sicut me. Itẽ, notandũ est, ꝙ Propheta nũquã sur-
rexit ultra in Israel sicut Moyses, quẽ nosset Dñs
facie ad faciẽ in omnibus signis, atq; portentis.
&c. Vt habet Deuteronomij. c. fi. [c] Et, ut decla-

a De hac auctoritate fit mentio Io. c. 1. & Actorum. c. 3. De qua (Vltra Lyran. et alios anti quos ibidem) dicit Abulensis in eodem loco, nullam esse auctoritatẽ in toto Pẽtateuco, ꝙ sic literaliter ĩtelligatur de Christo, sicut hęc. Hector Pintus in Danielem. cap. 1. ait: quod illud; de gẽte tua; potest uerti ex Hebræo: De medio tui. Vt sit sensus: Messias tũc uersabitur tecum, humanitate assumpta. nam cum sit Deus naturam induet humanam, & erit de cognatione tua, ex genere Abrahæ. Ad quod alludit illud Ioannis c. 1. Medius vestrum est, &c. Ac si diceret: Vobiscũ familiariter viuit, & communicat factus homo Messias vester. Vide etiam Sixtum Senen. in Biblioт. Sancta li. 7. cap. De Euangelio Ioannis. pag. 597. art. 1. et 599. B. 1.

b De hoc verbo: Similem tui. Vide quę dicebat Faustus Hæreticus. apud. D. August. li. 16. contra Faustũ. c. 2. & refert, Sixtus Senen. d. lib. 7. pagina 597. litera. C. 1.

c De auctoritate, mansuetudine, alijsque virtutibus, ac sanctitate Moysis: Vide. S. Dyonis. quem refert, & sequitur. S. Thom. 2. 2. q. 157. art. 4. ad 1. Et S. Clementem, qui in constit. Apost. li. 6. cap. 3. sic ait: Et inuecti sunt in Mosen seruum Dei, omnium mitissimũ, & fidelissimum, despexerunt que ingratissimi tantum virum; legislatorem, custodem, Pontificem, & Regẽ, interpretem diuinarum rerũ, cum cõditoris opera ostenderit, clementissimum, humillissimum, patientissimum, humanissimum, qui &c. Hæc ille. Qui Sanctus Moyses tã tæ fuit sanctitatis, & apud Deum auctoritatis, vt facies, eius fuerit fulgentissima, dum uideret, & radijs fulgoris plena, & non cor-

retur per punctum rationis &
textum, ista prophetia; querendum est, Vbi petijt populus
Israel à Domino Deo in Oreb,
quando concio fuit congregata, quod Deus daret eis Prophetam similem Moysi, ad finem,
ne morerentur audiendo Deũ
facie ad faciem: & non inuenies
de ista concione, nisi Exo. 20. & Deu. 5. Vbi repe
76 titur datio legis. Nullibi tamen inuenies in illis
concionibus, nec alibi; quod populus petierit
Prophetam similem Moysi, à quo audirent verba Dei; sed bene petierunt eundem Moysen, ut
loqueretur eis: nec uoluerunt audire uocẽ Dei
terribilem. Ideo Iudæi in Talmud, in libro de
Idolatria, qui dicitur apud eos in Hebręo sermone: Habodazara teriti ista quęstio: scientes quod
Moyses non potest mentiri, dicunt; ꝙ licèt Exo.
20. c. in datione legis, quãdo populus dixit Moysi: loquere tu nobiscum, & audiemus, non loquatur Dominus nobis, ne forte moriamur. Et ait
77 Moyses ad populum, nolite timere, ut enim probaret uos, uenit Deus, & ut terror illius esset in
uobis, & non peccaretis: non essent ibi illa uerba quę dicuntur dicta in Deuteronom. c. 5. Vbi
sic dicit: Benè omnia loquuti sunt, quis det talẽ
eos habere mentem, ut timeant me, & custodiãt
uniuersa mandata mea, in omni tempore, ut benè sit eis, & filijs eorum, in omni tempore? &c.
Et, in cap. 18. ubi sic dicit: Tu autem à Domino
tuo aliter institutus es; Prophetam de gente tua,
& de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, [a] ut petisti à
Domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata est, atque dixisti: Vltra non audiam uocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximũ,
amplius non uidebo, ne moriar, & ait Dominus
mihi, bene omnia sunt loquuti; Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem
tui, & ponam uerba mea in ore eius, loqueturq;

cornuta. Vt notat. S.Tho. in 2. Epist. ad Corin. c. 3. lect. 2. in medio; & mortuus in monte Nebo, & ab Angelis sepultus, eius sepulchrum cunctis hominibus sit ignotũ: ut habetur Deuteron. c. fi. & refert F. Ioan. Ludouic. Viualdus. in opus Regale. in tract. de officio pietatis in defunctos. Vers: de Moyse quoque. Et qualiter Moyses fuit lucerna, & stella maxima, & maximus Prophetarum, & Patriarcharum. Vide S. Antonin. 3. par. tit. 32. c. 7. Vltra medium. Fuit autẽ Lex data à Deo Moysi in Mõte Sinai. Exod. 19. anno, à creatione mũdi. 3683. & ante aduentum Christi anno. 1516. Vt tradit Suplem. Chron. li. 4. quem refert, & sequitur Arnald. Albertin. in rubr. de hæretic. li. 6. q. 11. nu. 12. Et multa alia de S. Moyse vide in Bibliot. Sãcta in multis locis, ut patet in Indice. Verb. Moyses & tex. in c. Moyses. 8. q. 1. & c. Summopere. 11. q. 3. & vide multa per F. Ioan. Ludou. Viual in d. li. in prin. §. Moyses.

a Cum quo concordat diuina illa

Patris æterni uox, Matth. 17. dicentis de Filio: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Et habetur et Matth. 3. & 2. Petri c. 1. D.

a Quasi

ad eos omnia, quæ præcepero illi; Qui autem
verba eius, quæ loquetur in nomine meo, audi-
re noluerit; Ego vltor existam.

Ex his tamen auctoritatibus necessario con-
cluditur, quod Populus Israel in datione legis 78
noluit audire Deum, propter timorem, vt patet
in dicta auctoritate, Exo. 20.

Item concluditur clarè quòd tunc in illa con
cione dationis legis, quando populus noluit au
dire Deum, sed Moysen, vt mediatorem, quòd
Deus clam populo, dixit Moysi: Benè omnia
sunt loquuti; [a] Prophetam suscitabo eis, &c. Vt
in prima & secunda auctoritate patet; licèt hæc
verba dicta per Deum Moysi in dicta concione
dationis legis, non fuerint tunc dicta populo,
per Moysen. Imò ea tacuit Moyses per omne tē-
pus deserti (quod durauit 40. annis. [b]) & ea
diuulgauit populo in fine 40. annorum deserti;
vt patet in dicta auctoritate Deuteron. 18. Et di
cūt Talmudistæ, quod Moyses dixit iudæis simi
lia verba, eos vituperando, vt, Ecce filij com-
pulsorum ad bonum; nec non uosmet compulsi
ad bonum, quasi non estis proni ad bonum,
nisi per uiolentiam, quando Deus dixit uobis:
Quis det talem eos habere mentem, &c. ut pa-
tet Deuteron. 5. Quare tunc supplices non di-
xistis Deo, da nobis tu illam mentem timoris,
scilicet petendo illum Prophetam, qui vobis da
ret mentem, & perseuerantiam. Vides, quod
manifestè Talmudistæ putant, quod Deus pro- 79
misit Moysi, [c] cum populus territus timuit
Deum, & auertit se à Deo, propter timorem ad
Moysen, certum mittere Prophetam, qui da-
ret populo timoris perseuerantiam in custodia
mandatorum Dei, quasi ipse Moyses non suffi-
ceret dando legem quòd ipse populus timeret
Deum, & obseruaret mandata Dei, donec ue-
niret Propheta similis Moysi, qui daret illum
timorem, & perseuerantiam. Et est illa ratio, quia cum Moy- 80
ses in lege sua non promittit nisi temporalia, faciliter erat ui-
lipendenda illa lex, si quis vilipenderet temporalia, ut sapiens

a Quasi diceret Deus: Quid tibi videtur Moyses, quàm male loquuti sunt. Vt uerba à contrario sensu intelligātur. Vt multæ aliæ sacræ scripturæ autoritates, quæ sic intelliguntur.

b Vt patet. Ps. 94. & ad Hebræos. c. 4. & canitur quotidie in Ecclesia in Inuitatorio Matutini: Quadraginta annis proximus fui generationi huic. Quamuis editio nostra vulgata dicat. Quadraginta annis offensus fui generationi illi. Quem uersum explicat ibid. Iacob. de Valentia, sic: Quadraginta annis proximus, & propitius fui generationi illi; & semper fui offensus ab eis. &c.

c Et sic habemus salutem ex inimicis nostris, & de manu illorum qui oderunt nos. Vt habetur in cantico Benedictus. Lucæ. 1. idest, ex ore nequam, perfido, & mendaci habemus ueritatem in nostræ Fidei confirmationem.

a Quam-

a Quamuis verũ sit quòd multi Philosophi diuitias cõtempserint, melius tamen dicetur; ut uerus Christi imitator Paulus, qui omnia arbitratus est stercora, ut Christum lucrifaceret. ut ipse ait ad Philip. 3.c. Et benè quidem; quia qui confidit in diuitijs suis, cor
81 ruet. Prouerb. cap. 11. Et melius est parum cum timore Domini, quàm tesauri magni & insatiabiles. Prouer. 15. Et uide infinitas ferè aureas sententias, quas ex sacris literis atque Doctoribus, tradit liber Flores Doctorum. & multo plures tàm diuinas, quàm humanas, uide in Polyãtea. uer. Diuitiæ.

b Quibus in hoc, omnino credendũ est: Maiores enim consulendi sunt, iuxta illud: Interroga maiores, & dicent tibi. Deute. 32. Nam, ut Arist. 7. Politiç. ait: Natura humano generi dedit hos Seniores, hos iuniores; quorum quidem primos principari: secundos subijci docet. Fa-
82 cit quia Seniores sapientes interpretantur. vt in c. De quibus. 20. distin. & uide Albericum in Diction. uer. Senex.

c Vt benè notat F. Ioan. Ludouic. Vialdus. in li. Opus Regale. tracta. de pugna parte sensitiuæ. fol. 32. dicens: Iosue discipulus ac successor Moysi etc. vbi dicit Iosue mortuum fuisse anno. 110. ætatis suæ; Sixtus verò Senẽs in-

Philosophus. [a] Et multo magis si quis temporalia diligeret, vt homo mundanus, & ea sępè deficere videret in bonis viris, & legis fidelibus, & ea redundare, & abundare apud malos homines, vt contingit semper, & contigit tempore durationis legis. Quare, per Moysen timor legis vanus erat, si pręmium aut pœna transgressionis legis, erant defectus, aut abundantia bonorum tẽporaliũ. Vndè apparet, quòd Deus, & Moyses per Deũ, promisit certum Prophetã, qui daret perseuerantiam timoris in obseruantia mandatorum Dei, qui erat ipse Messias, qui talia erat promissurus, quæ necessario causarent perseuerantiã, & timorẽ in custodia mãdatorũ Dei, sicut est promissio vitæ eternæ facientibus mandata Dei; & dãnationis æternæ, non facientibus. Sicq; vides, quòd textus dictæ auctoritatis; Prophetam suscitabit. &c. est glossatus ab antiquis Talmudistis, [b] de certo Propheta suscitãdo; quanquã moderniores iudęi vidẽtes ꝙ iste textus ꝓbat ꝙ debet uenire vnus Propheta similis Moysi, quem Populus Israel tenetur audire, calũniãdo illũ textũ, dicũt; ꝙ illud nõ dicitur ibi de certo Propheta mittendo, sed ꝙ in genere admonet populus, ne audiat Augures, & Diuinos, ꝑut faciunt populi terrę illius, quã possidere debebãt, dicẽdo; Tu aliter istitutus es à Dño, &c. Modò, hæc calũniosa declaratio nõ põt stare, Primo, qa hoc valdè dissonum, & extraneũ est dicere, ꝙ iõ non audiãt Augures, qa suscitabit Deus ꝓphetã: qa ẽt ante suscitationẽ, cũ esset ibi Moyses, erat audiẽdus Moyses, & non Augures, nec Diuini: vnde debebat dicere: Tu aliter institutus es, qa Prophetã debes audire, s. me, & post me alios vẽturos. Itẽ, si hoc est verũ qđ isti dicũt, nõ tenebãt audire Populus Iosue, q̃q̃ fuerit Propheta, qa nõ fuit suscitat⁹ post Moysen, sed in vita sua. [c] Itẽ, si hoc qđ dicunt isti moderni est verum,

rũ excusantur iudæi, si diuinos, & Augures audiãt:[a] nisi Propheta suscitandus sit similis Moysi: ita ꝙ si sit eo minor, poterant iudæi ire ad Augures, & diuinos, quod est nefas audire. Valdè incógruè igitur dicit ad euitandos Augures, & diuinos, ꝙ Deꝰ habet suscitare Prophetam similem Moysi, vt isti moderni iudęi glossant; cùm nec hoc fuerit unquàm verum, quia non surrexit Propheta similis Moysi, vt supra dictũ est. Nec ẽt opinione iudærũ vnus surrexit similis Moysi.

Deinde, si hoc verbum, Prophetã suscitabit; est ad euitandũ diuinos, & Augures; in plurali debebat dicere Prophetas suscitabit tibi Deus &c. loco diuinorum, & augurum, quos vetat audire. Pręsertim, q̃a vno, & eodem tempore multi concurrunt Prophetæ, vt patet in discursu temporum Bibliæ. Quare ergo se adstrinxit ad singularem numerum &c. Quare manifestè patet, ꝙ opinio antiquorum iudæorum Talmudistarum,[b] est vera; ꝙ de certo Propheta loquitur ibi Moyses, qui apparet promissus tempore datione legis. Et, si dicatur; qũo ĩfertur de isto Propheta certo ad vetationẽ, & prohibitionẽ vsus diuinorũ, & augurũ? Respõdeo ꝙ multũ benè; quia dicit: Noli sequi diuinos, & augures, q̃a tu aliter ĩstitutus es; videlicet, quia ex gratia tibi concessa à Deo, ꝙ suscitabit tibi Prophetã similẽ Moysi: videlicet, qui dabit legẽ nouã, perpetuã, & perfectã. Hoc cõsequeris ꝑfectè, ꝙ omnis idolatria tꝑe Prophetę, vt institutus es, erit à te relegata, & ꝑpetuo sublata, multo melius, q̃ tꝑe legis Moysi, vt patet; quia iudæi, licèt ĩ primo ꝓcepto Decalogi,[c] fuerint iussi vitare idolatriam;

in Bibliot. sancta. lib. 1. de libris Sacrę scripturæ. uerbo: Iosue, ait ex Iosepho, Iosue mortuum fuisse anno. 120. ętatis suę, & anno ab Orbe condito. 2510. & antè Christi aduentum, Anno 1452. ubi poteris videre.

a Augur ille dicitur, qui auium uocibus, uel animalium utitur superstitiose ad diuinandum, uel futura, uel secreta prædicendum. S. Thom. 2.2.q.95.a7.S. Anton.2.p.tit.12.c.1. §.8.Siluest.uer. Superstitio. q. 8. Caiet.in Summa. uer. Aruspicium. Tabiena. uer. sors. nu. 5. Armilla.uer. Augurium. Albericus. in Diction.uer. Augurium. Summa Confess.lib. 1. tit. 11. q. 2. Nauar. Manual. c.11. nu. 37. Sebast. Medices. in Summa.1.p.pagin. 117. Bernardus Dian.in Praxi.cap.100. ubi multa citat iura, & Doctores ĩ hac materia.

b De turba primorum Talmudistarũ fuerunt aliqui, qui vocãtur Chanaim, quorum auctoritas inter iudęos est maxima post Prophetas. Et de istis fuerũt tres, de hac materia loquẽtes; quorum unus dicitur Rabbi Yoce; alius fuit Rabbi Aaquiba, & alij, quos ponit Paul. Burgens. in Scrutinio scriptur. dist. 3. ca.4.§. De turba uero. & uide in dist.8.c.4. 83

c Exod.c.20. Non habebis Deos alienos coram me. De qua auctoritate (ꝓter Lyrã, Burgens. Abulens, & alios expositores ibi) uide S.Tho. 2.2. q.33. art.7.& q.122. q. 2. ad 3. & Sixtum Senen.in Bibliot. Sancta. lib. 2. §. Deus Optimus, Maximꝰ Canisium in Doctrina Christiana. 84 Petrum de Soto. in Institution. Christian. Nauarrũ. in Manuali.c. 11.n. 5. Qui modernialios multos citant. Et uide optime in Conc. Coloniæ in expositione Decalogi.

85

latriã;& ꝑ consequẽs Augures; & etiam de Auguribus in plerisque locis Legis Moysi est cautum; [a] tamen illud non seruauerunt, vt patet per varia tempora Populi Israel. Et cùm dicit: Similem tui, intelligitur, quia dabit legẽ sicut Moyses,& redimet Populum de Aegypto,id est,de confusione,sicut Moyses.Et,cũ dicit: Qui verba eius,quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit,Ego vltor existam:apparet loqui de Christo.Sin autem, dic mihi de quo Propheta potest hæc vltio verificari,propter hoc quòd Populus Israel non audierit eum,imò semper è contra:quia occiderũt Prophetas,& nulla apparet vltio. Cõtrariũ inuenitur de Christo,quia grauior vltio nunquã in Mundo fuit facta de tali nece, quàm fuit facta de iudæis in destructione Ierusalem, & destructione Ciuitatis Beter [b] vt patet in Iosepho, & in libris Talmud, quæ fuit prænuntiata per Saluatorẽ Matth. 24.c.Et etiam tempore suæ passionis, cùm dixit: Filiæ Ierusalẽ,nolite flere super me, sed super vos flete &c.Lucę 23.Sic, quòd uerba ista: Ego ultor existam,multum benè uerificantur de iudęis aduersantibus, & nolentibus audire Christum.[c] Et si dicatur; Quomodo potest dici Christus,siue Messias Propheta,cùm sit Deus?Respõ. Quòd inquantum homo, Propheta fuit; & sic fuit nominatus Propheta, Cùm dicitur in Euangelio; Quia hic est Propheta, qui venturus est in Mundum. Ioan.capit.6. & Matthę. 4. ad fin. Non est Propheta sine honore nisi in patria sua. Et quia intellectus istius auctoritatis: Prophetam suscitabit, ab antiquo apud antiquos sic fuit,à notorio habitus, ut de certo, & determinato Propheta loqueretur, & non in genere ad euitandum diuinos, & augures, (ut falsè autumant iudæi moderni) ideo Christus de se dictum affirmans, dixit. Ioan.cap.5.in fin.ibi: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scri-

a Leuitic.cap.19. Non augurabimini,nec obseruabitis somnia. Deuteron.c.18.

b Et aliarum Ciuitatum, & ipsius templi, qui iudæi
86 sub Caio Cęsare tot mala perpessi fuerint,Philo eius gentis libros quinque de calamitatibus eorum describit. Qui sub Tito Vespasiano ꝑ maiori parte trucidati fuerunt,& fame obsessi, & effecti captiui; & usq; in
87 hodiernum diem vagi, dispersi, & ubique terrarum per Orbem errabundi discurrunt. Vide Marquar. de Sussan. tract.de iudi.3.p.ca.1.nume. 42.& 43.

c Cui omnino ex parte Dei credendum erat, & obediendum legi ab eo datæ, sicut &
88 Moysi obedierũt, & legi eius.Et sic, talis Propheta suscitãdus debebat esse legislator sicut Moyses.Quod Psalmista desiderabat.Psal.9.Constitue Domine legislatorem super eos; &c. Qui fuit Christus; secundũ Lyran.ibi:Euangelicè legislator cõstitutus. ad iudicãdũ eos. Actor. 10. Ipse est qui constitutus est iudex viuorum,& mortuorum.Et Iacobi.4. Vnus est legislator & iudex; qui potest perdere, & liberare. Vide Arnal.Albert. in rubric. de hæret.in 6.q.12. nume. 10. col.172.

a Psal.

ſcripſit. Quod non poteſt intelli
gi, niſi de illa prophetia Deut.
18. Prophetã ſuſcitabit. Sæpius
allegata. Hanc per expreſſum al
legauit Princeps Apoſtolorũ Pe
trus in ſuo ſermone publico ad
iudæos. Act. 3. c. Probatũ eſt igi
tur, quòd in illa prophetia Deu
teron. 18. ſecundũ mentẽ iudæo
rum de Meſsia, & de certo Pro-
pheta facta eſt promiſsio. Item, 90
quòd Meſsias fuerit promiſſus
in Lege veteri, ſatis abundãt au
ctoritates in Pſalmis, & Prophe
tis quàm plurimæ. Et diſcurram
opportunas. Et Anna, quæ
Prophetiſſa dici poteſt, quia ui-
dit Angelum, & dixit: ut habe-
tur. 1. Reg. 2. c. Dominus iudica
bit fines terræ, & dabit imperiũ
Regi ſuo: & ſublimabit cornu
Chriſti ſui. Ecce quomodo lex 91
erat ĩfixa Prophetis, & antiquis
iudęis, quòd debebat Chriſtus
Rex uenire, quòd debebat eſſe
Rex vniuerſalis. Nec poterat
hoc dici de Dauid, quia non iu
dicauit fines terræ, nec fuit Rex
uniuerſalis. Quid enim? totum 92
Pſalteriũ eſt plenum expectatio
ne Regis Meſsiæ: ſignanter Pſal.
88. Miſericordias Domini in ę-
ternũ cantabo. Et verſu: Vſque-
quo Domine auertis in finem;
vſq; ad finem Pſalmi. Quæ uer-
ba non poſſunt declarari, niſi de
Meſsia promiſſo Regi Dauid,
qui moram, iudicio Pſalmiſtæ,
faciebat in ueniendo. [a]

Si inſpicimus Iſaiam,[b] non eſt prophetia quo ad hunc articulum; An ſit promiſſus Meſsias; ſed

a Pſal. etiam. 110. apertiſſimè declarat Chriſti diuinitatem, dicens: Dixit Dominus Domino meo, &cæt. Nec obſtat, quòd quidã maligni iudæi dicebant, de Abraham intelligi: qui errant, Nã uerſus. 4. Iurauit Dominus, & non pęnitebit eum, tu es Sacerdos. &c. nullo modo poteſt Abrahę, qui nunquàm fuit Sacerdos, conuenire. Pro qua ueritate, & iudæorũ nequitia, Nota; ꝙ dicitur ĩ libro eorum, qui dicitur Midraſtillim, ſupra 2. Pſal. uidelicet: Facta Meſſiæ narrantur in lege, Prophetis, & Pſalmis, ut ſcribitur Exod. 4. ca. Filius meus primogenitus Iſrael. Et in Iſaia. c. 52. Ecce intelliget ſeruus meus. Et in Pſalmis; ſicut ſcriptum eſt Pſ. 110. Dixit Dñs &c. Vide qualiter, ſecundum iudęos, loquitur de Meſſia, & non de Abraham. Quod etiam habetur in eodem lib. ſup. Pſal. 18. Et etiam Pſalmus 22. ibi: Foderunt manus meas, &c. Sic declarat Fabianus Fioghius, in Dialogo Cathecumeni.

b Legi põt Iſaias, ſiue Eſaias, vel (curioſius tamen) Ieſaias, qui ſalus Domini interpretat̃, filius Amos, Ciuis Hieroſolymitan⁹, genere nobilis ſic protulit de Chriſti Saluatoris noſtri aduentu, incarnatione, miraculis, prædicatione, vita, paſſione, morte, reſurrectione, & Gloria, tot, ac tàm magnifica teſtimonia; ut nõ de futuris eius euentibus uaticinari uideatur, ſed magis de præteritis eius geſtis hiſtoriã ſcribere, & Euangeliſtæ potius, quàm Prophetæ partes implere. Hæc Sixtus Senen. in Bibliot. ſancta. lib. 1. uerbo. Iſaias pag. (mihi) 12. Nota tamen, quòd iſte Amos pater Iſaiæ, nõ eſt Amos ille, cuius ꝓphetia eſt inter duodecim Prophetas minores, quia pater Iſaiæ, licèt fuerit Propheta, fuit nobiliſs: ille autem, fuit ruſticus, ut ipſemet Propheta ait. c. 7. ſuę prophetię: & tradit S. Hiero. li. 10. explanatio. ſuper Iſaiam. Et in 3. Prologo ĩ Amos Prophetam. Et habetur Iſaiæ. 37. Et S. Iho.

sed est Euangelium. Quia ibi est promissus Mesias in infinitis locis, expleto opere euacuabuntur, Domino dante.

¶ Idem de Hieremia, de Ezechiele, & alijs Prophetis. De Daniele non dubium: omnes præsupponunt promissum. De libris Apochrisis Bibliæ, vt de Baruchi, & Sapientia: [a] quia non conuincunt iudæum, cùm non sint recepti apud eos, in Canone Bibliæ: non prosequor. Quid opus est verbis? vsque in hodiernum diem, nobis sunt testes iudæi, qui omnes per omnes Mundi partes dispersi expectant [b] Mesiam. Et in libro Talmud est factum magnum festum, de expectatione ipsius, etiam post aduentum Domini nostri. Et hodie quotidie durat, & feruet apud eos ista insania, vt expectent eum tàm infeliciter, & fatuè. Et licet aliqui moderniores habentes animum afflictum ex tam dilata, & diuturna expectatione voluerint tentare, quòd Mesias non est ex lege: & quòd Lex Moysi, absque Mesia, sit perfecta ad saluandum animas; tamen Rabbi Moyses Aegyptius, qui in multis satis repræhendendus est; tamen in hoc articulo hac reprehensione caret, quia tenaciter in Articulis tredecim, quos fecit suæ fidei, affirmat, quòd Mesiam venire, & expectare illum venturum, est articulus fidei Legis Moysi: adeò, vt si quis negaret illum, dicit: quòd esset hæreticus. Quin etiam inualuit consuetudo apud iudæos, vt non solum omni die Decies, & vltra in suis orationibus petant à Deo mitti Mesiam; sed etiam omni anno in Paschate Azimorum, sicut redempti fuerunt de Aegypto, præstolantur omni anno, se

S. Th. in Prologo super Isaiam dicit, ꝙ Isaias fuit Auus maternus, uel affinis Manassæ Regis iudæ. Hebrei quoque asserunt Isaiam socerum fuisse Manassę. Et Hierony. in Epl. ad Thesifonté Vrbicum, testatur Isaiam fuisse origine nobilissimũ, & Socerum Regis Ezechiæ. Vltra S. Hiero. & alios, S.
94 Tho. supra, inquit Isaiam alios Prophetas ĩ tribus excellere. Primo. In suis pulchris similitudinibus; secundo: in expræssione sententiæ. Tertio, in uenustate uerborum, quia nobilis erat, & eloquẽs. Vide multa de Isaia, apud F.
95 Io. Ludouicum Viualdũ. in li. Opus Regale. trac. de pugna partis sensitiuæ, uer. Isaias. & apud Pau. Grysal. in lib. Decisiones. uer. Isaias.

a In illo tempore Apocriphi fortè, uocabantur; Hodie autem, in multis Concilijs, &c. à Conc. Trid. Sess.
96 4. confirmatis, Canonici, & sacri libri dicũtur. vt Nos
diximus in Cãde-
97 labro nostro Aureo Ecclesiæ sanctæ Dei. In Epist. seu Prologo ad Lectorem. Et nota, ꝙ nec D. Hiero. eos Apocriphos appellat. Et de libris Apocriphis, ultra ea quæ. in cap. sancta Romana. dist. 15. habẽtur; uide multa apud Sixt. Senen. in Bibliotheca sancta, in principio.

b Potius credo, quòd non expectant; sed expectare simulant, imò citius credo, & ex aliquorum ipsorũ uerbis cognoui eorum aliquos peccare non ex ignorantia, sed ex mera & diabolica militia, qua Spiritui sancto resistũt, eo quòd nolint intelligere, ut benè agant. iuxta. Ps. 35. Con-

se redimendos esse per aduen-
tum Mesiæ; adeò, vt quolibet
Paschate dicant: In anno futu-
ro in terra Iudææ erimus libe-
ri; quod in mente gerunt, per
Messiam filium Dauid, se hac
libertate potituros. Superfluũ 98
videtur, amplius huius articu-
li materiam dilatare, videlicet;
An Christus fuerit in Lege promissus. Sed hoc
volui in hoc Articulo dicere, vt destruam hære-
sim iudæorum modernorum, qui desperati de
aduentu Mesiæ, prout ipsi expectant, audent di-
cere frenetizantes; quòd non sit articulus fidei
aduentus Mesiæ.[a].

¶ *Secundus articulus primæ partis, videlicet: Ad quid Mesias fuit promissus.*

EST igitur ad secundum principale descen- 99
dendum. Postquàm enim est promissus Mes
sias in Lege Moysi, & in Prophetis: videndum
est, Ad quid iste Mesias erat promissus venire?
Et simpliciter est respondendum, quòd Mesias
debebat venire ad saluandas, & liberandas ani-
mas hominum à peccatis. Et hoc est proban-
dum multis auctoritatibus.[b] Et primo occur-
rit illa auctoritas Isaiæ. 53. Vbi sunt verba, Pri-
mo: Ipse enim vulneratus est propter scelera no-
stra, etcæt. Item, Et liuore eius sanati sumus.
Item, Et Dominus posuit in eo iniquitates om-
nium nostrum. Item, Propter scelus Populi mei
percussi eum. Item, Si posuerit animam suam
pro peccato. Item, ibidem, Et iniquitates eo-
rum ipse portabit. Item, ibidem, Et ipse pecca-
ta multorum tulit, &c. Illud capitulum totum 100
loquitur de Mesia, secundum Glossam Ionatæ fi
lij Oziel: qui fuit Caldeus Glossator,[c] multum à
Iudæis approbatus, eo quia fuit de discipulis an-
tiquorum iudæorum, qui ante aduentum Domi-
ni scrutabantur scripturas: & erant edocti de in-
telle-

a Contra quos etiam, (vltra Lyram, Burgensem, & late Abulésem, & alios antiquos expositores) probat optimè Fabianus Fiogius in Dialogo Cathecumeni. cap. 12. Arnaldus Albertin. & alij.

b Veteris testaméti infra citandis; & confirmatur sequẽtibus noui Testamenti (sed Catholicorum consolationem, licèt Hebræi totũ negent.) Matthæi. cap. 1. Ipse saluum faciet Populum suum à peccatis eorum. Et capit. 18. Venit Filius hominis saluum facere quod perierat. Et Ioan. primo. Vt saluetur Mundus per ipsum. Et Lucæ. 2. Natus est uobis Saluator. Et Ioan. 4. Scimus, quia hic est uerè Saluator Mundi. Et Actorum 5. Hunc Principé, & Saluatorem, &c. Et ad phes. 5. Ipse Saluator. Et ad Philip. cap. 3. Saluatorem expectamus. Et 1. ad Timot. quarto. Qui est Saluator omnium hominũ. Et ad Titum. 1. Et Christo Iesu Saluatori nostro. & capitu. secundo. Dei Saluatoris nostri. Et 2. Petri 1. Et primo. Ioann. quarto. & Iudæ. & alijs.

c Miror, quare Sixtus Senen. in Bibliotheca sancta hunc inter auctores Hebræos, & Caldeos nõ numerauit. libro 4. in Catalogo Scripto-

tellectu Scripturarum a Prophetis. Vnde dictus Glossator dicit in fine capituli pręcedẽtis, quod continuatur ad dictũ.c.53. cùm dicitur ibi: Ecce ĩtelliget seruus meus,& exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valdè: dicit Glossator ille: Ecce intelliget seruus meus Messias. Et in plurib. locis Talmud, dictum capitulũ est glossatum, & intellectum de Messia; ut ad literam est in c. Helech, in libro Canhedrin. [a] Hoc dico, quia nõ me latet, quòd moderniores iudæi fugientes ueritatem calumniant illam totã auctoritatẽ, conuertentes eam aliqui ad Hieremiam Prophetã; Aliqui ad populũ Israel, [c] quod quã sit vanum,& quantũ cupiat fugere veritatem,& illã tergiuersare, qui talia tentat, contra antiquũ intellectum suorũ maiorum consonantẽ toti Mundo, & historiæ tàm gloriosæ passionis; meminerit suus iudex esse, qui talia audet; & iudicem, & auctorem se suæ damnationis, & impudentiæ, existimet: præsertim, cum omnes Doctores Hebræi clarè dixerint, Messiam passurum pro Populo, vt clarè scribitur in Glossa parua Psalterij, quæ

ptorum Hebræorum.. Illum tamen refert & sequitur Arnaldus Albertinus in rubr. de hæret. lib 6.q.12.nu,11.col.174. Et Paulus Burgens. in suo Scrutinio. distin.5.c.7.ubi eius auctoritatem sic laudat, ut dicat æquare textui, eo quòd Antiqui Talmudici communiter teneant illam translationem traditam fuisse ab Aggeo, Zacharia, & Malachia Prophetis. Et etiam iudæi moderni, ut est Rabbi Moyses Gerund. in Genes. 29. Vltra quos uide. 12. conclusiones quas elicit ex dictis Pro-
101 phetæ. supra. Paulus Burgensis. dicta dis.5. c.7.§. Omissis. ad medium.
a Et Rabbi Moyses Gerundin. in sua Glossa. super Genes. cap. 29. allegat hoc capitulum de Messia. Dicit enim sic: Rex Messias habet dare cor suum ad petendũ miserationes pro Israel; & ad ieiunandum, & humiliãdum se pro eis; sicut scriptum est, Esaiæ.53. Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra. Hæc ille,& alij Docto.
b Cõtra quod primò facit, quia plura sunt in dicta prophetia, quæ Populo iudaico nullatenus cõpetunt, quorum unũ est, quòd Populus iudæorum, licèt multipliciter fuerit uulneratus;& attritus in hac captiui-

tate: non tamen hoc patitur propter iniquitates Gentium, sed propter scelera eorum. Secundo: De isto seruo Dei testatur Propheta, ꝙ iniquitatẽ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Quod non solũ de iudæis est manifestè falsum, ut patet ꝑ euidentiã rei, eò ꝙ oẽs, pro maiori parte, sũt pleni usuris, dolo, & iniquitate, sed ẽt ꝑ auctoritatẽ Sacræ scripturæ habetur manifestè, ꝙ in hac captiuitate sunt ꝓꝑ peccata eorũ. Tertiò, de isto seruo Dei Propheta, in d.c. dicit. ꝙ pro trãsgressoribus exorabit: quod nõ potest intelligi de Populo iudæorum; qui nõ solùm nõ orat pro Gẽtibus, imò quotidie orat pro destructione Romani Imperij, & S. Romanæ Christi Ecclesiæ. vide Arnal. Albert. in rubr. de hęret. in 6.q.12.nu. 11.col.175.& melius F. Io. Lud. Viual. in Opus Reg. trac. de ꝑsec. Eccl. ꝑsecu.5 § 7. ubi sic ait, iudæi sunt crudeles in orationib. suis. Non.n. orant iudæi pro inimicis suis ex charitate, ut faciunt Christiani, sed crudeliter ex odio, inuidia, uindicta. Specialiter aũt orant quatuor modis. Primo orãt in festo Mardochei, quod adhuc celebrant. 15. Kalen. Martij. Nam conterunt ollas in Sinagogis, dicentes: Sicut contritus est Aman,

apud iudæos vocatur Medra-
stillim zota: in Ps. 18. Diligam
te: vbi sic inquiũt: cum venerit
Messias (qui vtinam diebus no-
stris festinè veniat) nõ dicẽt ho-
mines aliquod cãticum lætitiæ,
donec fuerit vituperatus Mes-
sias, secundũ quod scriptũ est in
Psal. Quia vituperauerũt moras
Christi tui. Hæc illi. Ista verba, se 103
cundũ literã Hebraicã, sunt scri
pta in Psal. Misericordias Dñi in
æternũ cantabo; ad fin. licèt B.
Hieron. aliter traduxerit. Imò,
plus dicunt, ꝙ Messias debebat 104
esse saluatus, & ꝙ sua saluatio e-
rat Populi salus, sic inquiunt in
Ps. 12. Vsquequo Dñe obliuisce-
ris me. ibi, in fine Psalmi, dicit:
Exultabit cor meum in salutari tuo; dixit Rabbi
Abhu: Iste est vnus de textib. duris totius Sacræ
scripturę, qa saluatio Dei, ẽ saluatio Populi Israel.
Nõ.n. dicit hic; In salutari nro; sed ĩ salutari tuo.
Dixit Dauid: Salutare tuum, id est, Saluatio tua,
est saluatio nostra. Hæc ille. Hoc idem repetũt isti
Doctores Hebraici antiqui, in Ps. 90. Qui habitat
in adiutorio Altissimi, in fin. vbi dicit: Longitu- 105
dine dierum replebo eum, & ostendam illi saluta
re meum, dicunt: Hic est de duris textibus Sacrę
scripturæ, quia saluatio Israel, est saluatio Dei. Vi-
de, & attẽde lector, qd voluerunt semper iudæi, q
expectabant Messiã: certè credebant illum vitu-
perandũ; imò credebant illũ periturũ, & se salua-
turum. In cuius saluatione, erat Populus saluan-
dus. Et credebant ꝙ hic erat Deus, & sic est, quia
mortẽ nostrã, moriẽdo destruxit, & resurgendo,
vitã nostrã reparauit.[a] Et attẽde ꝙ vidẽtes Deum 106
saluandũ, nõ poterãt intelligere hoc posse stare, ni
si Deus humanaretur, quod eis videbatur durũ,
& ideo dicebant: isti sunt textus duri, &c. vt pa-
tet in dictis auctoritatibus.

Amã, sic Regnum Christianorum ue lociter cõteratur. Secunda oratio Iudæorum præcipitur eis, vt fiat cum transeunt ante domos, vbi orã Christiani. Nã sic orant in sentẽtia secundũ Hebraicũ suũ; Domus superborũ prosternatur tẽ Deus. Tertiã orationẽ faciunt, cũ transeũt per cimiteria christianorum, sub tali verborũ serie: Erit verecũdata mater vestra. Erit repudiata illa, quæ vos peperit, quia finis Christianorũ vermis est. Quartam orationem faciunt quotidie ter i die, in qua maledicunt Iesum Christum, & discipulos suos atq; Reges, & Principes Christianos; cuius tenor talis ẽ: Mesunadin, id est, destructis non sit spes. Et omnes hæretici, & omnes q loquuntur contra Israel, in breui sint scissi. Et Regnum superborũ in breui sit euulsum, cassatum, & destructũ. Et omnes inimici nostri sint destructi, & humiliati, & confracti breuiter in diebus nostris. Nota ꝙ iudęi vocant conuersos ad fidem Christi, Mesunadin, id est destructos. Hæc ille. Vide super hac materia in Fortalicio Fidei, libro 3. Quas etiam orationes cõtra Christianos ponit, ex Rossario Busti & alijs, Arnald. Albert. supra q. 12. §. Quo ad sextum, nu. 14. Et Scrutiniũ Scriptu. dist. 5. cap. 7. vers. Omissis alijs.

a Vt uniuersalis Ecclesia Catholica cãtat, in præfatione quæ dicitur in solẽnitatibus. S. Crucis & à Dominica in Passione, & per totũ illud Passionis tempus, vt habetur in Missali Romano.

a Cla-

¶ *Secunda auctoritas, quòd ad tollendum peccatum Messias debuerit venire.*

a Clarissima Prophetia, ita vt cæci uidere possint, pro Aduentu Messiæ.

107 Et nota ꝙ ibi: Sió, est in Datiuo, quasi dicat: Sioni venerit Redemptor. Ita Hector Pintus, inf.

b Super hoc c. 59. (vltra Liram Burgens. S. Hier. Abulensem, & alios) vide S. Th. 1 p. q. 48. a. 4. & 1. 2. q. 79. a. 3. & 4. & latius Hectorem Pintū, scribētē sup Isaiā.

108 Et ultimum omniū Leonum Castrum Salmantinum: inter quē & me olim literarius congressus fuit.

c Id est, quòd non derogat ueritati literæ, si in dictum modum fiat interpretatio.

d Videlicet. Isaiæ, cap. 59.

QVòd etiam Messias debuerit venire ad tollendum peccatum, patet Isaiæ 59. c. ad finē. Totum .n. illud capitulū loquitur de redemptione Populi Hebraici. Vnde à principio vsq; ad finē narrat statum Populi iudaici, qui debebat tēpore Messiæ, & suæ Redemptionis deuenire ad calamitatem peccatorū, & ad ruinā sui status, prætextu defectus iustitiæ. Quo tempore, videlicet, in fine suæ ruinæ, Deus debebat per suam misericordiam eis misereri; mittendo eis Messiam Redemptorem. Et ideò in fine dicti cap. dicit: Et venerit Syon Redemptor,[a] & eis, qui redemit ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus: hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dixit Dominus à modò, & vsq; in sempiternum.[b] Ista Prophetia singulariter canonizatur à iudæis, etiam hodierna die, pro expectatissimo per eos Messiæ aduentu; adeò quòd eam celeberrimè, cū orant, in suis orationibus, signanter in Vesperis, quasi præstolantes Messiæ aduentum, eam extol-

109 lentes, magnis uocibus exclamant, & orant. In qua manifestè apparet, quòd ille Redemptor debet venire pro illis, qui redeunt ab iniquitate in Iacob. Et quid faciet iste Messias? Nunquid bella, aut victorias corporales parabit, prout isti miseri iudæi autumant, & expectant? Certè non: sed dicit prophera loquens in persona Dei: Hoc fœdus meum cum eis, scilicet cum Populo iudaico, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, scilicet Messia, quasi dicat ad literam: Lex noua Messiæ erit, quòd tu Messias eris Deus & homo, & est spiritus meus, qui est in te. Et quid plura erunt fœ-

110 deris? Et verba quæ posui in ore tuo, non recedent illa uerba doctrinæ Euangelicæ de ore Messiæ, nec de ore seminis tui, scilicet Messiæ. Quod semen fuerunt Apostoli, & Martyres, & Confessores sancti, qui verba Christi seminauerūt in mundo, amodò & vsq; in sempiternū. Vel pōt refferri secundū verbū, de ore tuo, ad Populum Israel, qui sequutus fuit Messiā, & fuerunt Apostoli, & qui eos sequuti fuerūt. Nō est magna vis.[c] Habes ergo ex ista Prophetia,[d] ꝙ Messias

Mesſias debebat venire Redemptor Syon, qui deſignat hic Populum Iſrael,[a] propter locū. Vbi erant collocati, & ad redimendum ab iniquitate in Iacob: Et quòd debebat dare Meſsias fœdus Populo, & quòd fœdus erat ſpiritus Dei in ipſo Meſsia, & alia uerba diuina, quæ in æternū erant permanſura, & non erant mutabilia, ſicut Lex Moyſi.

Iudæi putant ꝙ Meſsias non eſt promiſſus ad ſaluandas animas, & liberandas eas à peccato Adæ; ſed dicunt quòd eſt purus homo, & non Deus & homo, & quòd ſolum eſt uenturus ad liberandum Populum Iſrael, ſcilicet ipſos iudæos diſperſos, à captiuitate temporali, & corporali, qua detinentur, quia putant ꝙ lex Moyſi eſt ſufficiēs ad ſaluandum animas, & quòd veniente Meſsia, omnes iudæi reducētur ad ciuitatem Hieruſalem terreſtrem, & temporalem, & ibi iterum faciēt ſacrificia, prout ſunt mandata fieri in lege Moyſi, & omnes homines mūdi reducentur ad illam fidē, & quòd in illa die erit Deus vnus, & nomen Dei Tethagrammaton [b] vnum in vniuerſo mundo, vt habetur Zach. vlt. cap. Quod capitulum totum, & quæ in eo ſcripta ſunt, & ſimiles ſcripturæ Bibliæ, fecit omnes miſeros iudæos vacillare, vt ſperent Hieruſalem redituram temporaliter. Et idcirco interſerui hic iudæorum mentem, vt eam refellam, & reprobem, ut Domino dante, ſpero in fine huius partis eorum mentem, de fine, & effectu aduentus Meſsiæ, latius ponere in articulo, qui incipit: Attende lector, &c. & ibi congruentius, & clarius videbis eorum confutationem, & reprobatio-

111

112

a Ideo ſapiēter dicit Auctor hic, Syō q̄ deſignat hic, &c. quia Syon multipliciter accipitur in ſacra ſcriptura; Syon enim ſignificat ſtrepitū. Deut. c. 4. Item, Syon ſignificat aceruum 2. Reg. cap. 4. Item, Syō accipitur pro Eccleſia Pſalm. 2. ibi: Super Syō mōtem ſanctū eius, ſecund. D. Augu. Rufinum. Rayn. & alios, quos refert, & ſequit Hector Pintus, in c. 2. Daniel. Et in Pſalmis accipitur etiam diuerſimodè, ut Lauda Deum tuum Syon. Et in Nouo Teſtamen. etiam, ut Matth. 21. Dicite filiæ Syon. Ioan. 12. Noli timere filia Siō, & Rom. 9. Pono in Sion lapidem, & cap. 11. Veniet ex Sion qui. Et Hebr. 12. Acceſſimus ad Sion. Et Apocalip. 14. Agnus ſtabat ſupra montem Sion.

b Nota quôd licèt Hebræi alijs nominib. nominēt Deū, ut Eloin, Adonai, &c. propriū tamē nomen, & ſpecialiſſimū Dei nomē eſt Tethagrammaton. De cuius excellētia, & quis illud proferre poſſit. vide optimè Arnal. Albert. in Rubr. de Hæretic. in 6. q. 12. n. 5. Nicol. Lyran. Burgēſem, & S. Th. quos refert, & ſequit ibid. Et latius per Ioan. Ludouic. Viual. in lib. Opus Regale tractatu de cognitione electorū, fol. (mihi) 104. & S. Iſidorum, lib. 7. æthimol. c. 1.

Quē Deū Opt. Max. quē Hebræi ſic appellant: Sarraceni, uocant Halla, ut per Gloſ. in Clem. 1. ver. Zabazala, de Iudæis. Et apud Græcos dicitur Theos. Aſſirij nominant, Adad. Perſæ, & Calicutij Zuni. Aethiopes, Alla, Sclaui, & Croatij. Boeg. Aegyptij, Theut. Perſæ etiam Syro, Magi, Orſi. ita tradit Marquardus, de iudæis. 3. par. c. 1. nu. 33. Et de nominib. Hebręis. vide Sixt. Senen. in Bibliot. ſancta, lib. 8. Hæreſi. 8.

a Ob-

bationem,& (vt verius dixerim) eorũ insaniam, viso discursu Sacri Canonis Bibliæ,vt tibi lectori innotescat ipsorum mens, & cæcitas, vt ante, & post totum hoc opus, ex discursu Sacrarum scripturarum se,nõ solùm defendat, sed iudæos deijciat clarè,& perfectè.

¶ *Tertia auctoritas super eodem.*

REdeundo igitur ad propositum, videlicet, quòd ad tollendum peccatum Mesſias esset venturus; hoc fortiter astruit illa Prophetia Isaiæ 43.in fine,& seq.c.quę desuper recitata est,ad probandum quòd peccatum Adæ transiuerit ad posteros Adæ. Et etiam illa Prophetia, est glossa præcedentis Prophetiæ.59.c.ad fin.in eo specialiter, vbi dicit: Non timeas serue meus Iacob. &c.[a] & sequitur: Effundam Spiritum meum super semen tuum. Et ibi: deleui,vt nubem, iniquitates tuas, & quasi nebulã,peccata tua; reuertere ad me quoniam redemi te. Manifestè uides ex colligantia illorum duorum capitulorum 43.& 44.quòd peccatũ Adæ confundebat Principes[b] sanctos, & quòd Deus volẽs tollere hoc peccatum, habebat effundere Spiritum suum in semine Israel. Et demum, delere sua peccata, & iniquitates, & eos redimere: & sic finis aduentus Mesſiæ erat delere peccata,& iniquitates,& redimere.

¶ *Quarta auctoritas super eodem.*

HOc idem propositũ astruit, & probat. c.49. Isaiæ ibi; [c] Parum est, ut sis mihi seruus ad suscitandos Tribus Iacob,& feces Israel conuertendas; Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Certè extremum terræ non poterat saluari,nec salutem habere,nisi respectu peccatorum. Quia si de captiuitate iudæorum reducenda,diceret, prout iudæi dicunt: non diceret: Parum est vt sis mihi seruus, ad suscitandas Tribus Iacob, & feces Israel; si non intendebat,nisi in reductione & salute iudæorum:sed etiam apparet quòd intendit Deus in salute aliarum gentium.[d] Ergo necesse est intelligi ratione peccati adhiberi salutem, & non ratione captiuitatis

a Obscurè posuit hanc clausulã Auctor, quæ sic est intelligenda,videlicet: capitulum 44. Isaiæ, maximè in illis verbis:Non timeas &c.est Glossa capituli 59. eiusdem Prophetiæ,in fine.Et sic capitulũ 44 in principio,cõcordat cum 59. in
113 fine.
b De hac auctoritate uide S.Tho.1. 2.q.105.art.1.ad 1.
c Nota,circa istud c.49 Isaiæ,repræhendendũ & emendandum esse Sixt. Senen. in Bibliot. Sancta, lib.5.annotatione. 129. dum dicit: Et dixit Siõ, dereliquit me Dominus.Quia legen
114 dum est sic: Et dixit Dominus, dereliquit me Sion. Vt habetur in textu Bibliæ.Qui error forsitam fuit stampatoris.
d Ac si apertius diceret Deus Pater Mesſiæ: non mitto te saluare tantũ Iudæorum nationẽ,
115 sed totius humani gene-

generis Saluatorē, Redemptoremq; cōstituo. Quod clarè patet Isa.c.55.ibi: Ecce testem Populis dedi eum, Ducem, ac Præceptorem gētibus. Et ita dicebat ipse Saluator noster. Matth. c.9. Non veni saluare, vel vocare iustos sed peccatores. Vbi generaliter dicit: peccatores omnes. Et Matth.22.ait: Quoscūque inueneritis, vocate. Et Lucæ 14. Homo quidam fecit cenam magnā. Et Marc.vlt. Docete oēs gentes, &c. & alijs locis: Nec obstat ꝙ Dominus dixit Chananeę, Matth.15. Nō sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel: quia hoc intelligit specialiter, q̃a illis specialiter facta fuit de Messia promissio, vt dictum est, & habetur Leuit. 20. Separaui vos à cæteris Populis, vt essetis mei. Et Deuter.4. & 7. Te elegit Dn̄s Deus tuus, vt sis eius Populus peculiaris, &c.

a Ipse primus illā accepit, & ipse primus fuit qui vnius Dei fidem publicè confessus est. Et ante circuncisionem fuit iustus, & fidelis, qui credidit, & reputatum est illi ad iustitiā. Genes. c.15. De quo (vltra alios) vide Chrisostom. Genes.17. Homil. 39. tom. 1. S. Th.3.p.q.70. per totam, & 1.2.q.102. & Sotum latè, in 4. d.2.q.1.ar.2.

b Et Catholici, secundum Gabr. in 4. d.1. q.4. quem, cum hac Catholicorum, & iudæorū cōmuni, refert, & sequit̃ Arnald Albert. in Rub. de Heret. lib. 6. q. 12. §. Quartus error, nu. 38. col. 254

c Prout etiam habetur in nostra vulgata editione, & sic fortius vrget iudęos.

tis corporalis Israelis Populi, q̃a solus Israel fuit captiuatus corporaliter, & non gentes.

¶ *Quinta auctoritas super eodem.*

HOc etiam probatur ad literam, quia ut patet Genes. 116
17. cap. Deus dedit Abrahæ præceptum circūcisionis. Et quanquam ipse esset 99. annorum,[a] tamen, Deus mandauit, quòd infans octo dierum circunciderетur. Et sic Moyses sequutus verbum Dei, mandauit Leuit. 12. c. vt die 8. circunciderетur infantulus. Et dicit ibi Deus Abrahæ in dicto, cap. 17. Masculus, cuius præputij caro circuncisa nō fuerit; delebitur anima illa de Populo suo, quia pactum meū irritū fecit. Quę deletio de Populo est 117
pœna inferni; & ita oēs iudæi intelligunt.[b] Quod patet, quia qn̄ hodie circuncidunt pueros, dicūt: Benedictus Deus, qui hoc fœdus circūcisionis nobis dedit, quia ꝑ hoc liberauit hūc puerū dilectū suū ab inferno. Qđ viua rōne illa deletio est intelligēda sic; videlicet, de pęna spirituali, q̃a pęna tp̄alis nō caderet in puero, q̃ octauo die nō circūcideret̃. Habes ergo ꝙ puer q̃ nō circūcidebat̃ puniebat̃, ꝙ aīa eius ibat ad inferos. Quæro a te iu- 118
dæe; pro quo peccato hic puer octo dierum ibat ad inferos? Non certè pro actuali peccato, vt patet ad sensum: ergo necesse est dicere, quòd pro originali peccato. Hoc ad literam confirmat Ieremias. c.31. ibi: Ecce dies veniunt, dicit Dn̄s, &c. & sequitur: Omnes. n. cognoscent me, à minimo vsq; ad maximum, ait Dn̄s, quia propitiabor iniquitatibus; & peccati eorū non ero memor amplius. Et est verū ꝙ litera Hebraica nō hēt iniquitatib. in plurali, sed: iniquitati, in singulari.[c] Dic mihi,

a Qua-

mihi, quæ erat iſta iniquitas & peccatũ, quod Deus, veniẽte lege noua, & fœdere nouo, debebat propitiari, & parcere minimis, & ſic pueris, niſi ſit peccatũ originale? Dicit iudæus: expreſſe textus dicit, quare damnaretur puer, quia pactũ meũ irritũ fecit, & ſic non eſt propter peccatum originale. Certe mi iudæe deliras, quia puer, qui nõ circunciditur, ſi propter omiſsionem circuncifionis damnaretur; ſine cauſa, & ſine culpa damnaretur, quia ipſum non potuit arctare præceptum ſed peccatum originale, licèt damnet omnes ſine culpa ſua; non tamen ſine cauſa, [a] & non ſine culpa primi parentis. Vnde textus, qui dicit: quia pactum meum irritum. Vult dicere: Non adhibuit remedium fœderis Circuncifionis, & ideo damnatur, ex culpa primi parentis. Et ſic eſt in litera Hebræa, quia non eſt ibi dictio (quia) ſed ſimpliciter dicit: Pactum meum irritum fecit. Merito igitur damnatur ex peccato originali, quia non adhibuit remedium Circuncifionis.

¶ *Tertius articulus primæ partis videlicet, quòd ante aduentum Meſsiæ, animæ non habebant gloriam, poſt mortem.*

QVod tertio dixi corollariè ſeq, ſatis ad manus venit: videlicet, quòd ante aduentum Meſsiæ, animæ nõ habebãt gloriã, poſt mortẽ; Nã qui decedit in peccato nõ hẽt gloriã; ſed Meſsias dẽbat venire ad tollẽdũ peccatũ; ergo, cũ ante nõ eſſet ſublatũ, moriẽtes nõ habebãt gloriã? Sed & iſtud corollariũ probabitur directo, videlicet, ꝙ Patriarchæ, nec Moyſes, nec cæteri Prophetæ, qui ante aduentũ Meſsiæ mortui ſunt, nõ habuerunt gloriã moriẽtes, [b] Iudæe audi, quia hoc voluerũt, & cre-

119 a Qualiter intelli
gatur illud Apoſt.
ad Rom. 3. omnes
in Adam peccaue-
runt, &c. uide Ly-
ram. Chriſoſt. Be-
dam. & alios anti-
quos. S. Th. 1. 2. q.
81. S. Anton. 1. par.
tit. 8. c. 1. in princ.
Magiſt. Sent. in 2.
lib. diſt. 3. ubi om-
nes Doctor. vide S.
120 Auguſt. Innoc. So-
zomen. ac multas
Sacræ ſcripturę ac
Conciliorum au-
ctoritates, quas re
fert, & ſeqtur Pau
lus Gryſal. in lib.
Deciſion. Cathol.
uer. Originale pec
catum. Ex quibus
intelliges qualiter
ſit intelligendũ de
vnoquoque illud
verbum poſitũ hic
ab Auctore videli
cet: licèt damnet
omnes ſine culpa
ſua. Et uide me-
lius Henricũ Gãd.
quodl. 2. q. 11. vide
licet, quòd paruuli
contrahunt culpã,
non ſolùm pœnam
pro reatu culpæ, ſe
cundum S. Aug. in
lib. contra Dona-
tiſt. Ex modernis
vide Flores Theo-
121 logic. quæſtio. 4.
in q. De ꝑparato-
rijs ad Baptiſmũ.
Difficultate 3. & 4.
& Vigueriũ ſuper
Epl. ad Rom. Vide
122 etiam in Iure Ca-
nonico, quaſi totã
de Pœnit. diſt. 4. &
alia Iura, & Docto
res quos refert, &
ſequitur Alber. de

Roſat. in Dictionario, ver. Peccatũ 3. In Additionib. vide Andream à Vega ſuper Concilio Trid. de iuſtificatione, &c.

b De hoc articulo tractat Paulus Burgenſ. in Scrutinio Scripturarũ. diſt. 6. c. 4. Vbi probat intentũ ex Geneſ. c. 15. Vbi dictũ fuit Abrahę: Tu ibis ad patres tuos. Et de Iſaac dicitur, Geneſ. 35. Additus eſt ad Populos ſuos. Idem de Iacob. Geneſ. vlt. Et de Dauid

& crediderunt tui Talmudistæ,
quòd ante aduentum Mesśię, ne
mo iret ad gloriam. Quia scribi
tur in Glossa magna Genesis c.
3. super illo verbo: Et collocauit
ante Paradisum voluptatis Che
rubin, Glossa: Ante Paradisum
fuit creatus Infernus: & quod
dicitur Cherubin; est simile il-
li, quod scribitur: Et mini-
stros eius flamma ignis. Et quod
dicitur: Flammeum gladium,
atque versatilem; hoc est, In-
fernus quòd est simile illi, quod
dicitur: Et ardebit eos in die
venturo. Dixit Adam; quis li-
berabit hominem ab igne ar-
denti huius flãmei gladij? Rab-
bi Abba, dixit: Fac tibi cultros
lapideos, & circuncide filios Is-
rael, &c. Rabbanan dixerunt gla
dius versatilis est lex Moysi, & 123
est simile illi, quod dicitur: Exal
tationes Dei in gutture eorum,
gladij ancipites in manibus eo-
rum. [a] Cum vidit Adam quòd
tota eius progenies futura erat, vt iret in infer-
num, abstinuit à procreatione liberorum. [b] Cùm
verò vidit quòd post 26. generationes Israel de-
bebat recipere legem; intendit procreationi. Et 124
hoc est quod dicitur: Adam cognouit Euam vxo
rem suam. Hæc sunt verba Glossæ. Ex qua ma-
nifeste habes, quòd propter peccatum Adæ om-
nes eius descendentes damnabantur ad Inferos;
nisi quia lex Moysi liberabat seruantes eam ab
Inferno: sed non dabat Regnum Cœlorum, nec
gloriam. Imò dicunt ibi Talmudistæ, quòd sta-
bant in suburbio Paradisi, donec veniret filius
Phares. Et hoc est quod nostra Ecclesia cantat:
Tu, deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus
Regna Cœlorum. [c]

uid 3. Reg. 2. Dormiuit Dauid cum patrib. suis. Et Zachar. in illo cantico Isaię. 38. Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas Inferi. Iob 17. Si sustinuero, infernus domus mea est. Et Ioseph nuntiata morte patri suo Iacob dicebat: Descendam ad filium meum lugẽs in infernum. Genes. 37. vt ibi exponit Lyra. Nec obstat ꝙ iudæi dicũt, quòd intendebat Iacob descendere in sepulchrum filij sui Ioseph; quia Iacob nõ credebat filium sepultum, sed à fera deuoratum. Vnde necessario debet itelligi de Limbo, vide Arnal. Alber. supra q. 12. errore. 4. nu. 12.

a Psal. 149. ubi in vulgata editione legitur: Exultatio nes Dei; & nõ exaltationes, vt ait Auctor hic.

b Eusebius etiam Cæsarien. in Procemio chronic. ait: quòd postq̃ Adam vidit Abel interfectum à fratre suo Cain, dolore motus uehementi abstinuit à copula Euæ per Quinquaginta annos. Imò. F. Ioan. Ludouicus Viualdus, in lib. opus regale, i prin. vbi agit de Abel, ait: quòd Adã vouit amplius nõ cognoscere Euam, & postea Deus dispẽsando præcepit illi iterum generationi operam dare. Quod etiam, ex Historia Ecclesiastic. refert, & sequitur Alberic. de Rosa. in Dictionario. uerbo. Adam. §. 3.

c In cantico: Te Deum laudamus; quẽ S. Ambrosius, & S. Augustinus alternis versibus cõposuere. Nota ꝙ illud, quod iudęi Suburbium Paradisi (Itali, Burgo, Hispani, Arrabal.) dicunt, nos Sinum Abrahæ intelligere debemus, ut ait Scrutin. Scriptur. Distin. 6. c. 4. & Arnal. Albert. in Rubr. de Hæret. in 6. q. 12. errore. 4 nu. 12. col. 222.

a Qui

¶ Quartus

¶ Quartus Articulus primæ partis, uidelicet, quòd Lex Moysi non dabat Gloriam animabus post mortem.

125 Venio ad quartum; vbi dixi, quòd lex Moysi
non dabat Gloriam animabus post mortẽ.
Quod hoc sit verum, satis patet in eius discursu.
Nullibi enim, in toto Pẽtateuco inuenitur, quòd
in retributionem obseruationis, seu actionis Legis,
Deus promiserit facientibus eam, Gloriam,
aut vitam æternam. Bene enim dabat eis maledictiones
si non seruarent; aut benedictiones temporales,
si seruarent; & etiam pœnas infernales, ut
apparet. Numer. c. 19. ubi ratione peccati non factæ
emundationis debitę, dicit: Peribit Anima
illa de Populo suo. Sic enim illa lex Moysi poterat
damnare non seruantes; sed non dare Gloriã
126 seruantibus. Et hoc est quod dicit Ezechiel. *c. 20.*
Et ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in
quibus non viuent. Audi iudæe quàm clara prophetia
tibi declarat, quòd pręcepta legis Moysi
non poterant dare Gloriam, seu uitam ęternam;
Non enim dicit: quòd præcepta data eis essent
mala; quia non erant mala, cùm perueniretur ad
uitam per ipsa pręcepta, vt quasi principium, &
via ad vitam; sed notanter dicit: præcepta non
bona, & iudicia in quibus non viuent, quasi pręcepta
non perfecta, sed laboriosa, & difficilia ad
seruandum sine fructu vitæ æternæ. Et rogo te,
notes illam prophetiam, & declara mihi eam aliter,
si potes. Quod enim, ibi dicunt tui Doctores, quòd illa præcepta
erant bona, de se; sed erant non bona non seruantibus ea; ista
est vna delusio verborum, & truffa; quia sic declarando quodcunque
præceptum, quantumcunque dulce, & facile, non seruanti tamen,
semper erit non bonum.

Ergo Deus ibi, per Prophetam Ezechielem, uoluit dicere, & declarare,
quòd præcepta Legis Moysi non erant conferentia bonum
æternum, nec vitam æternam: & ideo vocat ea non bona, &
iudicia, in quibus non viuent. Sic dicit Lyra. in d. capit. 20. Eze-
127 chielis declarare. B. Thomam, [a] prout ibi poteris videre. Quod
rectè,

a Qui in multis locis de hoc agit maxime. 1. 21. q. 107. a. 2. & q. 114. art. 10. & S. Anton. 1 p. titu. 14. cap. 1. Et Sixtus Senen. in Bibliot. sancta in multis locis, ut uidere est in eius indice. uerbo: Lex. Et uide Herriç. Gand. in quodl. 4. q. 28. Dominicum Sotum. in 4. Sent. distin. 2. q. 1. a. 4. & latè Paul. Grysal. uer. Lex Arnal. Albert. supra. q. 12. errore. 4. nu. 12. Seru tin. Scriptur. d. 6. c. 4. & S. Ioan. Bonderum. in compendio concertat. titu. 4. a. 5. & titu 8. a. 1. & tit. 9. a. 2. ubi ex multis Sacræ Scripturæ locis probant Legem Moysi imperfectam, & insufficientem dare Gloriam, esse. Quas auctoritates confirmant dictis S. Augustini, Cipriani, Hieronymi, & aliorum Sãctorum Patrum.

Hispa

rectè, imò necessariò dictum puto. In euadēdo hunc quarto, iudæi moderni multū laborāt; sed nunq̃ respondent per auctoritatē, sed per rationem dicentes, q̄ ille Populus erat incredulus, & duræ ceruicis, & ideo Deus nō volebat eis ꝑmittere futuri sæculi, Gloriam, quam non poterant videre, vel palpare; sed solùm temporalia, quæ erant visibilia; tamen Gloria æterna, per consequentiam necessariam erat intelligenda. Et iudæi Talmudistæ timentes istam bricam, [a] uolentes euadere, non inuenerunt textum, vel claram auctoritatem; sed dixerunt: hoc intellectum in Decem præceptis, vbi Deus in honoratione patris, & matris, dicit: Vt sis longæuus super terram, [b] Dicunt ipsi: ut uiuas longo tempore in Paradiso, cuius duratio longæua est. Hoc tibi dico, iudæe, ut cognoscas quòd ista grandis dubitatio omissionis retributionis Gloriæ per Legem Moysi, pulsauit animos iudæorum; & vides quomodo sunt angustiati in eius solutione. Hinc est, quòd Apostolus Paulus institutus à Spiritu Sancto ausus est dicere ad Galat. 2. cap. in fine. Si enim per Legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Quasi velit clare dicere; per Legem Moysi non erat iustitia; & sic non erat Gloria Cœlestis promissa; quia si promissa fuisset, non erat necessaria passio Christi, ad Gloriam consequendam. Et etiam ad Hebr. 7. c. dicit: Nihil enim ad perfectum adduxit Lex. Vis enim uidere quomodò iudæi non inuenerunt textum in lege Moysi de promissione vitæ æternæ: quia formata quæstione in vltimo libro sui Thalmud, qui uocatur Perech Helech in libro Canhedrin, [c] dixerunt, quòd omnis Israelita, & de populo Israel habet partē in Paradiso. Et ad hoc probandum induxerūt auctoritatē Isaiæ. 60. c. in fi. vbi dicitur: populus uerò tuus omnes iusti, in perpetuū hereditabūt terrā, &c. Vide quō testificatur q̄ in lege Moysi non est promissa Gloria Celorū; sed eā sibi autumant habere ex dicto

Ius Burgensis in Scrutinio Scripturarum. dist. 3. c. 2. §. Quamuis.

128

129

130

a Hispana linguâ, brica, dicitur brega; & contienda. (Et sic habetur in prouerbio. Dios me de contienda con quien me entienda) Latina, Dissensio, & contentio. Italica; Disparer; gridar insieme; nō accordarsi.
b Vt habetur Exod. 20. Deut. 5. & Matth. 15. De cuius præcepti expiicatione uer. S. Th. 2. 2. q. 122. a. 5. ad 2. S. Ant. 4. p. tit. 5. c. 9. § 1. Et (ut alios omittamus) ex modernis uide Catechismū Romanū. Io. Gropper. in institu. Christian. Petrū Canisium, in Cathechismo. Petrum Soto in institutionib. Christianis. Nauarrū. Manual. c. 14. & alios.
c Quid est Canhedrin? Resp. q̄, vt habetur Num. 11. tēpore Moysi, de mādato Dei fuerūt cōgregati. 70. Seniores Israel, vt essēt coadiutores ī regimine populi cū Moyse ipso. Et ex tunc, secūdum oēs Doctores iudæos, semp fuit in iudaismo Collegiū, seu Consistoriū Seniorū q dicebantur Canhedrim. Ad quos, oēs difficultates, seu dubia Fidei, & Legis etiam perueniebāt. ita ait Pau

Isaiæ. quod, re vera, est ex aduētu Domini nostri Iesu Christi: vt apparet ex discursu illius. c. quod incipit: Surge, illuminare &c. Quod, quidem capitulū totum loquitur de visitatione Domini nostri Iesu Christi, per Magos Reges [a]. Aut saltem non negabūt, quòd loquitur de Messia. Vnde concluditur, ꝙ per Messiam, & nō per legem Moysi, debet Israel habere Gloriam Cœlestem, ex authenticis dictis Iudæorum.

¶ *Quintus & sextus articuli primæ partis, videlicet, quòd hoc, quod animæ non habent Gloriam post mortem ante aduentum Christi; contingebat ex communi, & vniuersali peccato.*

MOdò, cùm ita sit, ꝙ lex Moysi non promittebat, nec dabat vitam æternam; Infertur quintum, quòd hoc non poterat contingere, nisi ex aliquo peccato. Quia ademptio Gloriæ non potest contingere, nisi ex aliquo defectu consistēti in illo, qui Gloriam debet habere [b]. Et etiam est necessarium dicere, ꝙ iste defectus esset communis, & non particularis. Quia si esset particularis, non esset vniformis ad omnia hominum indiuidua. Et sic, si aliquis homo non haberet illum defectum; debuisset habere Gloriam, post mortem, dictam legem seruando; quod non apparet dictum, nec promissum in tota lege Moysi [c]. Necesse est igitur dicere, quòd aliquis defectus cōmunis, concernens & tangens omnes homines, eis adimebat vitam æternam; quod cùm omnes habeat concernere, & inficere; non est dare communius per rationem, & auctoritatem, nisi peccatum Adæ. Et hoc apparet luce clarius, ex discursu peccati Adæ in historia Genesis. 1. & 2. c. Et supra est

a Quod approbat Catholica Ecclesia Romana cantādo dictam Isaię ꝓphetiam loco Epistolæ in die Epiphaniæ; dicēs: Surge, illuminare Ierusalem &c.

b Quia nihil coinquinatum intrabit in Regnum Cęlorum. Apocal. ca. 21. G.

c Quod lex vetus obseruatorib⁹ suis vitam ęternam cōferre non posset, ꝓbat optime. D. August. in multis locis, maximè lib. 2. quęst. super Exod. q. 144. & li. 1. contra aduersariū legis, & Prophetarū c. 17. Quod patet clarè in eo quod
131 D. Paul. 1. Corint. 15. dicebat. f. Sicut in Adā omnes moriūtur: ita in Christo omnes viuificabuntur. Vbi notat hunc defectū, uel mortem spiritualē peccati, ad omnes (Christo naturaliter, & purissima eius matre ex priuilegio, exceptis) pertinere, & simul probat nullū posse ad vitā introire
132 nisi per Christum. Quod dixerat pri⁹ Saluator ipse Ioā. 3. Nemo ascendit in Cœlum, nisi filius hominis, qui descendit de Cœlo. idest, Nullus potest in Cœlum intrare, nisi fuerit Christo capiti, tāquam membrum, vnitus. Christus enim & nos vnum corpus sum⁹, quēadmodū vuæ multæ vni racemo vnitæ, vnum corpus efficiunt. Et sic, donec racemus iste Sanctissimus, Redēptor noster, sub Crucis torculari fuit pressus, mortuus, & resurrexit, nullus potuit Gloriam intrare Cœlestem.

a Ma-

est in euidentiali pręmissum. Sic ꝙ ista est vniformis ratio Iudęo & Sarraceno, sic formanda: Si enim dedit legem Moysi, vt daret eā populo, & nō apparet data ad saluandas aīas legē suscipiētiū; apparet ergo ꝙ ex illa lege non habebant Gloriam? Quod magis apparet, quia 133
in pręmium obseruationis legis illius, non promittebantur nisi bona temporalia; & in pœnam infrictionis, mala temporalia. Deuter. c. 11 & 28. Et aliquando pęna Animæ, (vt supra probaui,) de Gloria post mortem, nihil est promissum. Apparet ergo, ꝙ illa lex non erat sufficiens ad Gloriam. Quæritur modò, & Iudæis, & Sarracenis quare hoc contingebat, quod Gloria ex lege diuina non competeret seruantibus? Certè hoc nō poterat contingere, nisi ex aliquo peccato; & cōsequenter dicitur; si ex aliquo peccato, hoc non ex peccato personali Sortis, aut Platonis, aut Ciceronis, sed ex communi, & vniuersali peccato, concernente omnes homines. Quod clarè præsupponitur in historia Genesis, in eo quòd Deus, ꝑꝑ peccatum Adæ clausit portā, & viā vitæ ęternę. Et sic est probatū ēt sextū, qđ corollariè dixi: ꝙ ex communi morbo hoc cōtingebat, ꝙ ex lege Moysi non habebatur vita æterna post mortem.

¶ *Septimus Articulus primæ partis, videlicet, quòd lex Moysi non erat perfecta.*

134 SAtis etiam est probatum septimum, quod dixi in hoc secundo corellario; quod lex Moysi non erat perfecta, cùm non daret perfectionem post mortem; & ideo necessaria erat lex noua; de qua scribit Ieremias. c. 3. & in c. 31. Quod cap. 31. inducit Apostolus Paulus ad Heb. c. 8. Et sic, dicta lex Moysi, tāquam imperfecta, debebat cessare, & vacare: vt expresè dr̄ in illa Proph. Iere. 3. c. ad literā; vbi cū dicit Cū multiplicati fueritis, & creueritis ī terra. Et rogo te, exaudi illā prophetiā de cessatione legis Moysi, q̄a dicit, ꝙ tūc fiet, cū multi-

a Maximè ad hoc erat necessaria, vt lex noua veterem adimpleret: exhibendo lex noua, quod uetus ꝓmittebat, & figurabat; quamuis lex noua ueterem euacuat quo ad cęremonias. De quo uide latè S. Tho. 1.2.q. 107. a.2. & 2.2. q. 104. a 6. ad 2. & in li. 2 sen. di. 9 q. 8. a. 4. & ī li. 4. di. 1. q. 2. a 5. ad 1. & S. Ant. 1. p. tit. 15. per totum. maximè ante §. De qua lege noua Messiæ non solùm Catholici Doctores dixerūt, sed etiā Doctores Talmudici affirmarūt legem Messiæ esse perfectiorem, & ī eius comparatione legem Moysi esse uanam. Vt ait Scrutinium Scrip. dist 8. c. 3. in prin. Et quāuis ita sit ꝙ respectu nouæ legis dicatur uana lex Moysi; nullus tamen negare debet, ꝙ lex Moysi est Sācta, quia fuit à Deo data. Potest tamen dici uana, ī quantum per eam homines non consequantur finē ad quem fuerūt creati, s. ad uitam æternā, & gloriosam. Omnis enim medicina quantumcunq; benè ordinata; si tamen homo eam sumens non consequatur per eam sanitatem intentam, uana dicitur; Vide D. August. in lib. altercationis Ecclesiæ, & Synagogæ. Paul. Grysal. & Fabianum Fiogium. inf.

a De

plicati fueritis in terra. Qđ manifestè declaret illam doctrinã Doctorũ Sacræ Theologiæ [a] de cessatione legalium, quia dicũt, quòd in passione Christi fuerũt mortua; & post diuulgationem Euangelij, mortifera: Vt dicit Nicolaus de Lyra. ad Roma.c. 2.& 1.ad Timot.c.1.Quæ doctrina ad literam probatur prophetizata.in d.c.3.Ieremiæ. cum dicit: Cùm multiplicati fueritis ĩ terra. &c. non dicetur amplius Arca Domini,quasi dicat: diuulgato Euãgelio,cessabit lex Moysi,ex toto: quia apparebit,quòd ex sola lege Mesiæ, erit salus.Et sic lex Moysi erit mortifera, licèt Doctores Ecclesiæ non allegent eam ad hoc propositum de cessatione legalium, post diuulgationem Euangelij: quod clarè dicit Propheta in illis verbis: cùm multiplicati fueritis, & creueritis in terra.&c.

¶ *Articulus tertius principalis. 1. partis.s.quod Mesias fuit promissus in lege, quod esset Deus & homo.*

MOdò transeundũ est ad tertiũ prĩcipale, vbi dixi demõstrandũ, qđ Mesias erat promiss⁹ ĩ lege,qđ esset Deus & hõ. Ista cõclusio turbauit Iudęos,& ẽt demũ Sarracenos fecit retroire post Sexcẽtos annos post aduẽtũ Christi; adeò qđ scripserit ille insanus Machometus, qđ dicere qđ Iesus Christus erat De⁹, esset hæresis manifesta [b]. Ista ten

tauit

a De quibus vide S.Th.1.2.q.101. S.
135 Anton.1.p.tit.14. c.5.Magis.in 4.di.3.& ibi Doctor. maximè.S Bonau. a 3. Ricar. a vlt. Alex.de Ales.4.p. q.6.memb.S.Scot. Duran. & alij antiqui.Domin.Sot.q. vnica.a 2. S. Aug. Hiero.& alij,quos refert, & sequitur Flores Theologiæ. quęst. in 4. De essentialibus Baptismi.q.1.a.9. Et vide in Decreto. per totam.6.dist. Henric.Gand. quodli. 4.q.28.Paul.Grys. ver.lex.n.1. Vide etiam de his præceptis legalib.&c. Fabian. Fiogium.ĩ Dialogo.c.38.Annal. Alber. sup.q. 12.num.12.

b Imò contrariũ dicere est Hæreticum, quam hæresim tenuerunt Ebion, Cherintus, & Theodot⁹. Quæ hæresis confutatur a S.Ioanne Euangelista.c.1.In princip.erat Verb. &c.
136 Quod prædixit Isaias.c.9.Deus,fortis.Et S.Lucas,ait: Vocabitur Filius Dei.& Matth.3. Hic est filius me⁹ dilectus. Et ipse Dominus Ioan. 8. ait: Antequam Abraham fieret, E-
137 go sum: Petrus ẽt dixit: Tu es Christus Filius Dei viui. Quod poterit probari multis sacræ Scripturæ locis, & communi Sanctorum cõsensu, vt tradit Paulus Grysal. in lib. Decision. Catholicæ. verbo Christ⁹ nu.2.& S.Isidorus in lib. contra Iudæos.in tom.tract. diuers.Doct.tom. 14.fol.23.Et quod Messias Christus noster sit ver⁹ Deus, & homo(vltra auctoritates ab Auctore citatas)probat clarè Psal.2.& Psal.71.Deus,iudicium tuum Regi da; Et Ps.44. Eructauit, vt probat Scrutin. Script.di. 10.capit.2.3.&4. & multi Rabbim, quos citat.capi.9. Et (vltra Symbolum. D.Athanasii. Quicunq; vult; & credo in Deum; & Cãticum,Te Deũ laudamus, & infinita ferè Cõcilia, vbi hæc Catholica conclusio diffinitur) quòd fuerit Messias Deus, & homo probat latissimè Fabianus Fiogius. ĩ suo Dialogo. c.15.16.17. 18.19.& 20. Marquardus de Sussanis.de Iudæis.3.p. c.1.nu.65. Faustinus Tassus. Ordinis.S. Francisci.in Raggionamento, 7.laic, & bene Iacobus de Valẽtia. in tract.contra iudæos.

a Vt

a Vt notauimus latè, supra nu. 11 1e.

b De explicatione huius loci (vltra D. Hier. Aug. & alios sacros Doctores, & Nicol. de Lyra latè Abulē. Paulum Burgen. & alios, ibidem) uide S. Th. 1. p. q. 10. art. 1. ad 4. & q. 42. art. 5. ad 2.

a Exem-

tauit dicere ex ignorantia sua, quia nihil de Prophetiis Bibliç legerat, ut, & ipse se confitetur esse Prophetam popularem, & ignorantem, in cora, siue capit. 6. sui libri Alcorani ante finem. Modò, quòd esset Deus Messias patet ex auctoritatę Isaiæ. c. 53. ad fin. vbi dicit, quòd Messias peccata multorum tulit. Et in litera Hebraica est: Et ipse peccatum multorum dimisit. Et sic loquitur in singulari, de vno peccato, qđ erat peccatū multorū. Dic mihi iudæe, quod est, aut esse pōt vnū pec- 138
catum multorum, nisi peccatum Adæ, quod est vnum & respicit multòs, quia totam naturam humanam corrupit? Deinde, quis potest dimittere peccatum, nisi Deus? Et quanquam modus dimittendi illud peccatum fuit per passionem; & sic per sacrificium corporis Messiæ, vt in illo c. satis expresse dicitur, vt non videatur prophetia, sed historia passionis; tamen, adhuc dicit, quòd ipse Messias fuit, qui dimisit illud peccatum multorum. Ergo erat Deus, cui soli conuenit di- 139
mittere peccata? Nam translatio Hieronymi in his duobus verbis; quia dicit peccata in plurali, vbi litera Hebraica dicit: peccatum in singulari & in verbo; tulit, vbi litera Hebraica: dicit dimisit; clarius litera Hebraica vincit, & probat, quòd ille Messias passurus debebat dimittere peccatum multorum, & sic debebat esse Deus dimittens peccatū, cui soli cōpetit. Et aduerte, quia in simili verbo Hebraico Exodi 32. ibi, vbi trāstulerit Hieronymus: Aut dimitte eis hanc noxā, aut, si nō facis, dele me, &c. in verbo: Dimitte est simile verbū huic uerbo, ubi trāstulit Hieronymus, tulit. Quare melius stat; dimisit, vt dixi. Item, Ieremiæ. 33. c. ibi. Et hoc est nomen, quod vocabunt eū, Dominus iustus noster, & est ibi in verbo: Dn̄s nomen Dei Tetragrammaton; quod est nomē Diuinæ Maiestati so- 140
li attributum.[a] Hoc idem dixit Propheta Micheas. c. 5. ibi: Egressus eius ab initio, à dieb. æternitatis, vbi expræsse loquitur de Messia, inquantum debebat esse homo oriundus ex Tribu Iuda, & de paruulo loco Betlehem, & cùm hoc dicit quòd eius egressus est ab initio à diebus ęternitatis. Et Talmudistæ, & etiam antiqui eorum auditores dicunt, & declarant hunc textum; Ab initio; id est, à Deo æterno, sic ꝙ ipsi fatētur ꝙ Messias hēt ortū, & egredit̄ à Deo æter- 141
no.[b] Et ēt Talmudistæ in Glossa Psalterij, Ps. 21. q. est apud nos. 20. Deus, ī virtute tua lętabit Rex, sic dicūt: Dicit Rabbi Anina, ī noīe Rabbi Aha; Quid est qđ scribit Isaiæ. 11. Et erit sepulchrū eius glorio sū, vel requies eius gloriosa? Rn̄det, ꝙ De⁹ dabit Messiæ de gloria celesti;

a Exemplum habetur de hoc Genes.cap.41.qñ Pharao induit Ioseph stollam Bissinã, & cætera q̃ ibi sunt. Et etiã Hester.c.6. ĩ honore exhibito Mardocheo à Rege Assuero.

142 b De qua Isaię au ctoritate (vltra Sãctos & ueteres expositores ibidẽ.) vide Hectoré Pint. & Leonẽ Castrũ, ibid. S.Tho.3.p.q. 37.ar.2.ad 1. Sixtũ Senen. ĩ Bibliotheca sancta, lib.3.c. de secundo elemẽtariæ explanatio-

143 nis modo, pagina (mihi) 146. B.2.& Scrut. Script. dist. 10.c.5. & Fabianũ Fiogium, in Dialogo,c.20. quorũ, & aliorum opinionẽ, & Catholicam veritatẽ, ꝙ hæc au ctoritas loquat̃ de

144 vero Mesśia Dño nrõ Iesu Christo, approbat sacrosancta Catholica Romana Ecclesia, dũ in introitu Mιssæ tertiæ Natalis eiusdẽ D.Nostri, canit hãc auctoritatẽ .s. Puer natus est nobis, &c.quã etiam explicat Arnal. Albert.in Rub.de Hęretic. ĩ 6.q.12.n.3.

a Hanc

cęlesti;Et iterũ,in dicto Psal. Quid est Rex glorię. Iste est Rex qui partitus est de gloria sua timẽtib. eũ. Dicunt Rabbanã,(qđ est dicere; Sapiẽtes)Regis tẽporalis nemo audet ferre suã coronã,& De' dedit eã Regi Mesśiæ,vt est scriptũ:Pones in capite suo coronã de lapide pręt iosso. Regis tꝑalis nemo audet uestire suã purpuram & in Rege Mesśia scribitur:gloriã,& magnũ decorẽ impones super eũ.[a] Et Deus vocat Regẽ Mesśiæ noĩe suo. Et qđ est nomen Dei,nomen Adonay. Tetragammatõ. Et sic Deus vocat Mesśiam; Dñs iustus noster. Et etiã Hierusalem vocat in nomine suo,vt scribitur Ezech.c.fin.Et nomine ciuitatis,ex illa die; Dñs ibidẽ.Hæc illi.Vides ergo manifestè,qũo Prophetæ dixerunt,& prædixerunt diuinitatem Mesśiæ, Vides, qũo Talmudistæ hoc idem,ex antiqua traditione credebant,& sentiebant. Item,Isaiæ.9.c. Filius datus est nobis,&c.ibi: Vocabit̃ Deus,fortis,Pater futuri sęculi, Princeps pacis. Et modicũ infra subdit: Multiplicabit̃ eius imperiũ, & pacis nõ erit finis.Et ibi: Et corroboret in iudicio,& iustitia à modo,& vsq; ĩ sempiternũ.Quæ uerba;nõ posśũt cõuenire nisi Mesśiæ, & ita credunt iudæi glossatores.Et etiã,nõ posśũt cõuenire Mesśiæ,ut homini; sed ei cõueniũt,ut Deo.Et patet ad literã. Et licèt iudæi dicant,ꝙ loquitur de Rege Ezechia; tñ fatẽtur ꝙ loquit̃ in figura denũtiãdo Mesśiã domui Dauid: quia Ezechiæ non conueniunt uerba: Deus fortis, neq; Pater futuri sæculi; nec principatus pacis sine fine,&c. Et sic notorie patet ꝙ Mesśias debebat esse Deus,secundum mentem Prophetarum,& modernorum iudæorum.[b]

¶ *Quartus articulus principalis, videlicet, ꝙ Mesśias debet mori, & turpiter pati, pro peccatorum expiatione. Et quòd per oblationem corporis sui debeant alia sacrificia cessare.*

145 MOdò,ad quartũ principale transeundum est,ubi dixi,ꝙ Mesśias debebat mori, & turpiter pati pro peccatis. Hoc quartũ manifeste probatur ex textu Isaiæ.53.c.adiuncta cauda præcedentis.c.ubi dixit:Ecce intelliget seruus meus,& eleuabitur,& exaltabitur,

bitur, & sublimis erit ualde. Et glossa Caldaica Ionatę filij Ozielis, dicit: Ecce intelligit seruus meus Messias. Et etiam Talmudistæ dixere in glossa Genesis vocata: Bresit Rabba: Eleuabitur plusquam Abraham, & exaltabitur Moyses; & sublimabitur ualdè plusquã Angeli cœlorum. Ex quibus apparet, quòd illa capitula loquuntur de Messia, & quòd Messias erat Deus, postquam erat maior, & sublimior Angelis.[a] Modò, in discursu Prophetię satis apparet de passione, adcò ut non uideatur Prophetia, de futuro, sed narratio historiæ de præterito, ut apparet ex contextu. Et, ut ait S. Augustinus post insertionem 146
dictæ Prophetiæ, in 18. de ciuitate Dei. cap. 29. in fine, ista Prophetia est multum efficax contra iudæos, ubi sic inquit: Verum ista sunt satis, & in eis sunt exponenda nonnulla, sed sufficere arbitror, quæ ita sunt aperta, ut etiam inimici intelligere cogantur inuiti. Hæc S. Augustinus, vbi supra.[b] Non amplius ergo expedit multum insistere, & glossare dictam Prophetiam; quia satis de se clara est. 147

Sed, quia aliqui iudei, vt fuit Rabbi Abraham Benazra, de Regno Castellæ, non intelligẽs ueritatẽ, nec fundamẽta passionis, mordet, & latrat, cõtra nos, aliqua subijciẽda sunt. Dicit ille: Ista Prophetia est ualde dura, & Christiani errãtes dicũt, ꝙ est prophetizata super eorũ Deo, & non intelligũt, qa corpus nõ intelligit. Vñ, si intelligit, est id qđ intelligit in Messia Deus. Et, si Deus nõ est seruus Dei, qũo ergo dicat Prophetia: Ecce intelliget seruus meus? Itẽ, qũo dicit, uidebit semẽ lõgęuũ, qa Christus nõ habuit filiũ? Hęc ille. Hic Rabbi, q̃q̃ fuerit subtilissimus iudęorũ,[c] hic deli- 148

rat;

a Hanc prophetiam, cum illis tribus uerbis, scilicet eleuabitur, exaltabitur, & sublimis erit, declarat optimè Fabianus Fiogius, in suo Dialogo. cap. 24. & melius Hector Pintus, in Isaiã. c. 52. ad fi. vbi citat multos Rabbinos sic declarantes. Et ita intelligit Lyra. ibidem, per auctoritatem Thargũ. Et ꝙ totus hic textus ĩtelligatur de Messia secundum antiquos Hebræos. tradit Scrutiniũ script. dist. 5 c. 7. & Arnald. Albert. sup. §. Quo ad secũdũ, nu. 11. ubi Doctores sic exponunt: exaltabitur, in sua Resurrectione: eleuabitur, ĩ sua Ascẽsione: Et sublimis erit sedens ad dexteram patris.

b Vltra quem, & alios Sanctos, & antiquos expositores, ĩ d. c. 53. Isaię) uide de dicta Prophetia. S. Th. 3. p. q. 12. ar. 4. & q. 14. ar. 4. & q. 15. art. 6. & q. 31. ar. 3. & multis alijs, & in 2. 2. q. 31. ar. 2. & q. 83. art. 7. & Hect. Pin. ĩ d. c. 53. Isaiæ, vbi etiã explicat Leo Castro, & melius totum hunc textũ explicat de uera Passione Domini nostri Iesu Christi, Arnald. Alber. supra ex multis auctoritatibus Rabbinorum, qui dictum textum intelligunt de Messia, contra alios perfidos iudęos uolentes illud cap. intelligi de Populo Israel vulnerato, & afflicto. Et ita etiã declarat Faustin⁹ Tassus in ragionamento 7 Messiæ.

c Nec mirũ, quia Castellanus erat. Castellæ enim Regna florentissima omnium Hispaniarũ Regnis ac Prouintijs sunt, cunctarũq; scientiarũ alũnis procreãtia, ĩgenio ꝑspicaces. Regna

rat; nã ipſe cudit, ꝙ in Christo non erat, niſi corpus carnale, & Diuinitas; & tũc bene argueret; quia corpus nõ intelligit. Non animaduertunt ꝙ ibi erat anima humana in corpore humano; & ultra hoc, erat ibi Diuinitas. Ipſe Rabbi credebat, quòd per Diuinam naturam unitam Meſsiæ, fruſtra eſſet ibi anima. Sed Nos Chriſtiani credimus Meſsiam uerum hominem ex corpore & anima, ſicut quilibet homo habet corpus, & animã: & credimus illam naturam humanam in Meſsia aſſumptã per Deum, & unitam Diuinæ naturæ.[a] Modo ceſſat argumentum iſtius Rabbi, quia corp⁹ animatum Meſsię, intelligit rationem Animæ, & eſt ſeruus Dei inquãtum homo. Ad id quod dicit, quomodo uidit ſemen longęuum? Reſpon. Quod eius diſcipuli, & Apoſtoli,[b] & Chriſtiani ſequentes eos, fuerunt Semen Meſsiæ. Et ſic ipſe dixit ſuo ore interrogatus, ſeu incitatus, ꝙ Pater ſuus, & mater ſua, & fratres, &c. Matth. 12. c. in fine. Et etiam iudæi in Talmud, dicunt; quòd diſcipuli uocantur filij chariſsimi.[c] Quid ergo delirat hic Rabbi, cum ſua affectata cęcitate? Remanet ergo iſte Rabbi cõfuſus, quòd iſta Prophetia eſt duriſsima ei, & omnibus iudæis nolentibus credere, quòd Ieſus Chriſtus fuit uerus Meſsias. Dicunt etiam aliqui iudæi, quòd ibi, ubi tranſtulit B. Hieronymus: Propter ſcelus populi mei percuſſi eum; ſtãt malè: quia debet dicere: Propter ſcelus populi mei percuſsi eos; quia in Hebræo eſt litera;

Regnũ Caſtellę dixi: & non Regnũ. Duplex namq; eſt Caſtellæ Regnũ. Caſtellæ ueteris, ſeu antiquæ Regnum; in quo celeberrima, Catholica, totoq; mundo uenerabilis Salmantina Vniuerſitas, mater mea dulciſſima, ſita eſt. Alterum eſt Caſtellę nouæ Regnum: quod etiam Regnum Toleti nuncupatur. In quo Regia Philippi 2. Catholici Regis Curia reſidet. In eo etiam ſita eſt Imperialis Ciuitas illa Toletana patria mea, toto Orbe celebratiſſima: atque Secunda
149 florẽtiſſima Hiſpaniarum uniuerſitas, quæ complutenſis (Hiſpanè: Alcala de Henares) appellatur.

a Vt probat (ut alia omittamus) Sancta Romana Eccl. in Symbolo S. Athan. ibi: Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens. Plena ſunt Catholica Concilia.

b Apoſtoli fuerũt 12. nominati, Mat
150 thæi c. 10. De quibus uide laudes mirabiles per Aluarum Pelagium. de Planctu Eccle. c. 63. lib. 1. Diſcipuli autem principales Chriſti fuerunt. 72. ut habetur. Lucæ. cap. 10. Quorum nomina diligenter recenſet Pau. Gryſal. in lib. Deciſiones Catholicæ. uer. Apoſtoli. nu. 15. Et uide mirabilia multa, quæ de Apoſtolis in communi, & de quolibet particulari tradit ex Sacris Doct. F. Ioan. Ludouicus de Viualdo. in li. Opus Regale. tractatu de pugna part. ſenſitiuę. fol. 39. & ſequentibus.

c Et Ioan. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & ſimus. Et rurſus, c. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, &c. Et hinc eſt, quòd diſcipulus debet obedire Magiſtro ſicuti Patri. probat Bartolus. in l. Omnes populi. ff. de iuſt. & iure. quem refert, & ſequitur Alberic. in Diction. uer. Diſcipulus.

Truſſa

litera:Lamo,quæ est pluralis numeri;Vnde dicunt, ex hoc apparet,quòd loquitur tota prophetia de populo Israel. Sed ista est magna extorsio,& contorsio ad textum dictæ prophetiæ, vt loquatur de populo Israel;& dicat quòd propter scelus populi mei percussi eos,s. populum. Item, quia vt vides,Talmudistæ, & Ionatas,dictam prophetiã de Messia loqui voluerunt. Item quomodo posset de populo loqui, cùm dicit: Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit, & Deus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum? Quomodo uerbum (in eo) posset referri ad populum Israelis; si omnes, dicit
quòd errauerunt?Et diligens lector potest uide- 151
re alias quàm plurimas extorsiones.Et licèt non
ignorem quòd Rabbi Cahadias glossator iudęus
dicat loqui dictã prophetiã de Hieremia Prophe
ta;totũ tamen est fugere; & est una truffa [a] Nec
seruiunt eorum declarationes, nisi vt veritatem
fugiant,& obcęcent oculos suos,ne veritatem vi
deant,& conuertantur,& sanentur. Necesse est er
go quòd de Messia loquatur. Si igitur de Messia
loquitur, dic mihi vbi est magis declarata passio,
quàm in illa Prophetia? [b] Et illud verbum:Lamo, 152
Hebraicum,non semper est plurale; imo aliquan-
do est singulare,vt habetur Iob.ca. 20. in verbo;
Halemo,quod est singulare,quia ista dictio; mo,
aliquando,secundum Grammaticam Hebręam,
refertur numero singulari; aliquãdo plurali,pro-
ut conuenit historię.Quid plura vt iam supra di
xi,tui iudæi Bibliæ antiqui Glossatores in tem- 153
pore Talmud, ante Domini nostri Iesu Christi
aduentum, (Talmud enim,licet post aduentum
fuerit scriptum, [c] seu compilatum ex traditioni-

a Truffa: latinè dixerim, nugacitas, Hispanè: burleria, inuencion, falsedad, Italicè, una baia, una minchioneria.

b De qua inquit D. August. lib. 18. de Ciuit. Dei. cap. 29. hanc Isaiæ prophetiã magis posse dici Euangelium narrans facta, quam prophetiam. In quo omnes conueniunt, & unicuique patet.

c Initium habuit hoc opus (ut ipsi Talmud expositores scribunt, & notat Bibliotheca sãcta lib. 2. litera T. §. Thomas Aquinas,) Anno. 150. post ultimam Hierosolimæ cladem, à Iuda Simonis filio, qui legis, Prophetarumque explanatiões, & scripta omnia, quæ supra memorati Rabbini, cæteriq; Doctores tàm ante, quàm post Christi aduentum eatenus scripserunt, in unum complexus est uolumen, qđ: Misna, idest, iteratã lectionẽ, si uere petitionem nuncuparunt. Anno uerò ab eadẽ postrema uastatione Hierusalem. 300. Rabbi Ioannam, assumptis sibi Collegis Rab, & Samuele ipsũ Misna, & alia quædam scripta in vnum uolumen cõiunxit, quod Thalmud Hierosolimitanũ, quoniam in ruinis Hierosolimitanæ Vrbis scriptum esset, uocauerunt. Rursus. Anno 436. ab eodem excidio, qui fuit Annus Christi 476. Rabbi Assè, & Rabbi Hammai, habitantes in Babilone Aegypti, quæ nunc Cayrum dicitur, omnes superiorũ scripturas in unum redigentes, construxerunt nouum corpus multorum uoluminum Thalmud

bus antiqs;ante aduentū fuit cō positū) glossātes Psal. Misericordias Dñi in æternum cantabo, ad finem (qui est Psal. 88.) clarè vaticinantes Messiam, pro populo passurū, scribunt in glossa, quę Hebraico vocabulo apud eos dicitur: Medrastilimzota: qđ est dicere: glossa Psalterij parua. in Psal. 17. Diligā te Domine, sic inquiunt: Cùm uenerit Messias, qui vtinā diebus nostris celeriter veniat; non dicent homines aliquod cāticum lætitiæ, donec fuerit vituperatus Messias, secundū quod scriptū est in Psal. Misericordias Dñi, &c. ad finē. ibi, ubi dr: Quia vituperauerunt moras Christi tui. Hæc ille. Imo plus uaticinati sunt dicti Talmudistę de Christo, dicētes: ꝙ Messias debebat esse saluatus, & ꝙ sua saluatio erat saluatio populi Israel. Vnde in Ps. 12. Vsquequò Dñe obliuisceris me: ibi in fine Psalmi: vbi dr: Exultabit cor meum in salutari tuo; dixit Rabbi Abhu: Iste est unus de textib. duris totius Sacræ scripturæ: qa saluatio Dei, est saluatio populi Israelis. Nō. n. dicit hic: ī Salutari nostro: sed, in salutari tuo dixit Dauid: Salutare tuū, idest saluatio tua est saluatio nr̄a. Hęc illi, ubi supra. Hoc idē repetūt in Ps. 90. Qui habitat in adiutorio altissimi. in fi. vbi dicitur: Longitudine dierū replebo eū; & ostendā illi salutare meū: Dicūt dicti Talmudistę: hic est de duris textib. Sacrę scripturæ, qa saluatio Israelis, est saluatio Dei. A primo ad ultimū, uides iudæe ꝙ Messias, ꝗ erat maior Angelis, & sic erat Deus, debebat pati mortē, ut in ꝓphetia Isaiæ, ꝓ peccatis populi, debebat vituperari, debeat se saluare, ut saluaret; secūdū qđ tuæ glossæ dicūt. Qđ aliter in Messia hæc contingere nō poterāt, nisi esset Deꝰ & homo. Homo, ut pateret: & Deus ut saluare posset. [a] Patet ergo, ex cōtextu ꝓphetię, ꝙ erat Messias offerendus pro Sacrificio pro peccatis. [b] Et ꝙ ex eo alia sacrificia cessare

mud Babylonicū nūcupatū. Quod, cùm morte præuē ti perficere nequiuissent: Rabbi Mayr, Rabbi Asè filius operi supremam manum imposuit. Hęc Biblio theca Sancta. sup. Et, qualiter hoc uolumé fuerit prohibitum, &c. uide supra nu. 42. Et uide multa quæ tradit Faustinus Tassus. Raggionamento 1.

a Et quòd Messias sit Deus, patet hoc forti argumēto, qđ tradit Faustinus Tassus. Ra-
154 gionamen. 2. in fine. uidelicet: Si alius quàm Deus redimeret hominé; homo sic illi suo esset obligatus redemptori, quemadmodum & creatori. Imò plus illi, quàm isti, quia, secundum communem Doctorum, maius est opus redemptionis, quàm creationis. Si ergo creatura aliqua hominem redemisset, magis obligatus remaneret ei homo redemptus, quàm Deo Creatori; quod homini, Deo immediatè subiecto, non conueniebat; cùm ipse omnibus alijs creaturis sit superior: Cui Deus dixit. Genes. c. 1. Dominamini piscibꝰ maris, & uolatilibus cœli, &c. Hæc ille.

b Contra peruersos Diaboli filios Caluinum, & Bucerum hæreticos, dicentes nullum esse in Sacra Euangelica Lege Sacrificium. Contra quos (ultra ea quę hic tradit Auctor, & multa quę adduci poterant) faciunt infiniti ferè Psalmi. ibi. Immola Deo Sacrificium

cessare debebant, cùm oblatio corporis Messiæ esset plenissimũ remediũ ad tollendum peccatũ, adeò ut amplius hostia nõ offeratur ꝑ peccatis, vt dicit Apost. ad Hebr.c.10. sed fit in memoriã passionis, & illius sacrificij, quod Messias fecit de seipso in Cruce offerẽs se in remissionẽ peccatorũ. Vnde, illo sacrificio celebrato, alia sacrificia animaliũ cessare debebãt, ut dicit Psal. 39. Sacrificiũ & oblationẽ noluisti; aures aũt ꝑfecisti mihi. Holocaustum ꝑ peccato nõ postulasti: tunc dixi; Ecce uenio, ut & declarat Apost. ad Hebr.c:10. ubi pulchre dicit; Aufert primũ, ut sequẽs statuat, &c. Et hoc est quod dixit ẽt Malachias.c.1. Nõ est mihi uoluntas in uobis dicit Dñs Exercituum; & munus uon suscipiã de manu uestra, &c. Et sequit: ab ortu Solis vsq; ad occasum magnũ est nomẽ meũ in gentibus: & in oĩ loco sanctificatur, & offert Nomini meo oblatio munda, qa magnum est nomẽ meũ in gentibus. [a] Ecce quõ tollunt Sacrificia, ut fiat ultimũ 156
Sacrificium; qa quod autumãt, & expectãt iudęi, ꝙ ueniente Messia, debeant redire sacrificia Arietum, & Taurorũ prout prius; uanè credunt, & expectant. Nam Hierem.c.7. attestatur per expressum contrarium, ubi dicit: Hæc dicit Dominus Deus Exercituum, Deus Israel; Holocaustomata uestra addite uictimis uestris; & comedite carnes, quia non sum loquutus cum patribus uestris, & nõ pręcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustomatum, & uictimarum; sed hoc uerbum præcepi eis

cium laudis, & Sacrificate Sacrificium iustitiæ, &c. Et Saluator, accepto pane, gratias agens fregit, & dixit: Accipite & comedite. Et confirmatur ex Apostolica traditione ut ait Sanctus Epiph. contra Hæres.3. & Chosost. ad populum Antiochen. Conciliũ Cabilonense hoc docuit. & habetur de consecr. dist.1. c.Visum est. Florentin. & nouissimè Trid.Sess.22. & Sancti Doct. omnes, S.Cyprianus, Ambr. Aug. Theophil. Euseb. Damascen. Greg. S. Th. & alij quos refert, & sequitur Paulus Grysald. in Decis. Cath. uerb. Sacrificium. & oẽs alii Catholici, quos lõgum esset recensere.

b De quorum Sacrificiorum Legalium cessatiõe (ultra ea quę supra tacta sunt) uide Dominicum Sotum. in 4.dist.13.q.2. a. 1. & Paulum Burgẽ. in Scrutin. scriptur. dist.2. quem latè refert, & sequitur Arnal. Albert. in rubrica de hæret. in 6.q.12.§. Quo ad sextum, nu.17. & uide Marquard. de Sussan. tract. de iudæis.2. p.c.6.nu.8. in diui

na sequentia uerba prorumpentẽ, ¶ Et cùm in Christum ipsius Regni Spiritualis, & Sacerdotij sit facta translatio, ut dictum est, omnia sacra, & Sacrificia Legis veteris mortua fuerunt cum eo in Cruce, quia omnia ordinabantur ad ipsum tanquam ad finẽ, qui uoluit esse de Tribu Iuda, & Leui propter Regnum, & Sacerdotium; & Rex & Sacerdos; & cum eo mortua est generatio carnalis Regum & Sacerdotum, & sic mortua est generatio Legalis, & Regnum, & Sacerdotium Legale; Et iudæi interficiendo illum, occiderunt generationẽ Israel carnalem, & Regnum, & Sacerdotium, eo modo expoliãtes seipsos Regno, & Sacerdotio. Item cũ eo perempta sunt omnia ornamenta

ta Sacerdot. scripta i Lege, s. Ephot,
157 Rationale, Humerale, Mitra, & alia, quæ ordinabātur in ipsum tanq̃ Sacerdotē in finē Regni, & Sacerdotij. Et Pascha, & Sabbatum iudæorum, & omnia tēpora legis ad Diuinum cultum dedicata fuerunt incinerata, & putrefacta i sepulchro, nūquā resurrectura. &c. Hæc ille.

a Considera mirabilem utriusq; le-
158 gis cōnexionē, & correspontionē. In ueteri enim lege, ut hic patet, præceperat De⁹ dicēs; *In oī uia, quā mādaui uolis &c.* In lege uerò Euāgelica significās Christus ceremonialia legis Moysi sublata esse; cùm disci-
159 pulos suos misit, dixit illis. Ite, ac docete oēs gentes seruare oīa quęcū que p̄cepi uobis. non enim quæ in *Lege Moysi sunt*: sed quæ p̄cepi uobis. Marquar. sup.

b De necessitate p̄cepti, & non de essentia Sacramēti,
160 ut quidā malè dixerūt, quos reprobauimus in Cādelabro nostro Aureo. 1. p. tit. De Eucharistia. n. 42. Et ultra hanc rōnem, miscetur aqua uino, duab. aliis de

dicens: Audite verbū Dñi, & ero vobis De⁹, & vos eritis mihi populus; & ambulate in oī via,[a] q̃ mādaui vobis, vt benè sit vobis. Vides manifestē, quō intētio diuina nō est in holocaustis victimarū, nec carnium, sed est ī hoc Sacrificio panis, & vini, de quo Sacrificio Messias debebat esse Sacerdos, vt dr̄ in Psal. 110. Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinē Melchisedech. De quo scribit Genes. 14. in fin. At vero Melchisedech Rex Salē, proferēs panē, & vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi, &c. Qđ enim Abrahā comederit de pane, & vino Melchisedech, nihil scribit; sed scribit officiū Melchisedech, scilicet quòd erat Sacerdos Dei Altissimi. Et Psal. dicit, ꝙ Sacerdocium Messiæ debet esse secundum ordinē Melchisedech. Apparet ergo manifestè ꝙ Sacerdocium Messiæ erit in pane, & uino. Et licèt ex īstitutione Ecclesiæ [b] ponat aqua, quia ex latere Christi Iesu Dñi nostri exiuit sā guis, & aqua; quod fuit ad designādum populum Christianū; qa aquæ sunt populi, vt dicit textux Apoc. 17. c. tamen, quia uinum est maior quantitas, sumit denominationē à uino. Hoc idem probat textus Psalm. 71. ubi dicitur secundum ueritatem literæ Hebraicæ: Erit frumentum in terra in summis montium; super extolletur super Lybanum fructus eius, & florebunt de Ciuitate sicut fœnum terræ. [c] Et glossa Caldaica dicit: In summis montium, id est, in capite Sacerdotum. Et hoc est quod dicit, quòd Sacrificium panis fiet super capita Sacerdotum; &

causis, quas omnes tres ponit Concil. Trid. Sess. 22. ca. 7. & Can. 9. & Doctores, quos citauim⁹ in dicto Candelabro supra. nu. 43. Prima, quia Ecclesia tenet Christū, uinum aqua mixtum consecrasse. Secunda, quia secundum gl. uer. uinum. in c. In calicē. de cons. dist. 2. Melchisedech uinū obtulit limphatū. Tertia, qa hoc competit ad ultimum effectū huius Sacramēti, qui est introitus Paradisi quas ponit. S. Tho. 3. par. q. 74. a. 6. Et qualiter p Melchisedech, cuius non inenitur pater, uel mater in Sacris literis, figuretur uerè Christ⁹. uide Iacob. Valēt. & alios, in d. Ps. 110. & melius. F. Io. Ludo. Uiual. infra. in § De reparatiōe Vrbis.

c Ita exponit. S. Anton. 3. p. tit. 14. c. 5. & Iac. de Valentia. supra.

a De

fructus

fructus eius.f.illius Sacrificii,extolletur super libanum. Libanum enim apud iudæos erat Tēplum Hierusalem, ut dicunt in libro, qui vocatur apud eos; Ioma imperech taraf becalsi: ubi dicitur quòd Rabbi Ioannam Benzacay exclamauit cōtra portam Tēpli, qa per se aperiebātur circa Christi aduētum, cùm ante nō aperirentur nisi per uim, & ingenium multorum ministrorum, tantum erāt magnæ, & graui ponderositate ferè immobiles. Et dixit: ego uideo, Tēplum; ꝙ tu es proximum ruinæ. Et hoc est, quod de te prophetizauit Zacharias, cap. 11. Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuos. Ecce, ꝙ Templum uocat Libanum. Et dicit Psalmus, ꝙ fructus huius Sacrificij, erit maioris exaltationis, q̄ sacrificia antiqua Libani, quod est Tēplum Hierusalem, [a] ubi fiebant sacrificia Arietum, & Taurorū. Ecce quomodo deuētum est ad probationem, & clarificationē huius quarti, cum suis corollarijs, ubi dicebatur, ꝙ huiusmodi sacrificium debebat facere cessare alia sacrificia: quia extolletur super Libanum. Et quia sacrificium & oblationē noluisti; tunc dixi: Ecce uenio. [b] ¶ Item ꝙ durabit usq; ad finem sæculi, qa tu es Sacerdos in æternū, &c. Quid plura? Vt tu iudæe uideas quid præfiguratiuè tui maiores Talmudistę sensere de hoc sacrificio, in eius figura, q̄ fuit Māna cęleste [c] datū iudæis ī deserto; & quo modo

a De cuius Tēpli magnitudine, sumptuositate, ornatu, apparatu, pulchritudine, diuitijs, et cæt. (ultra sacras literas) vide S.Th. 1. 2. q. 102. a.4. ad 2. S.Ant. 2. p. tit. 5. ca. 14. §. 2. late Paul. Grysal. in li. Decisio. Cathol. uer. Tēplum. nu. 1. vbi vere qualiter per omnes nationes fuit. Templum, uel Altare erectum: contra impios Lutheranos. Qualiter ēt Salomon composuerit librū quendam de reb. ad Tēplū pertinentibus; vide Sixtum Senē. in Biblioth. Sācta. lib. 2. litera S. pagina (mihi) 101. & uide pulchra multa quę tradit F. Io. Ludo. Viuald. in lib. Opus Regale. in fi. in Tract. de magnificentia Salomonis.

b Vltra D. Augu. Iacob. Valen. Titelni. & alios scribentes super hunc Psalm. 39. uide etiam. S. Anton. 1. p. titu. 13. c. 1. §. 1. Et qualiter intelligatur illud uerbum huius uersiculi: In capite libri scriptum est de me. vide. D. August. Gregor. Hieron. & Arnob. quos refert, & sequitur Sixtus Senen. supra. litera V. in §. Liber uicæ secundus.

c Multas alias figuras Sanctissimi
Euchariftiæ Sacra 161
menti, poteris uidere, ex Doctoribus in Candelabro nostro Aureo. 1. p. titu. de Eucharistia. in prin. Sed de Manna, prout præsens tangit negociū: uide S. Tho. in 4. dist. 8. q. 1. a. 2. D Bonauen. & omnes ibid. Bibliotheca sancta. li. 6. Annotation. 196. Manna fuit figura corporis Christi, quia sicut alimentū Cęleste æqualiter singuli colligebant: sic cœlestem gratiam, post modum scrutamur omnib. æqualiter diuidi. tex. in c. Nec quēquam, de consecr. dist. 4. Et sicut potior est lex, quàm umbra, & ueritas quàm figura: sic corpus Christi dignius est, quàm Manna. tex. in cap.
Reuera. de cōsec. 162
dist. 2. Notat Albericus in Dictionario. uer. Manna. Paulus Grysald. in libro Decisiones. uer. Manna. Et quare dicatur Panis Angelorum Manna,
uide D. August. 163
in quęst. veteris, & noui Testam. q. 20. Hector. Pintus. in Isaiam. c. 1.

modo traditio antiqua tuorum Iudæorum concordat cum verbis claris nostri Gloriosi Messiæ; Audi,quid dicant Iudæi in libro, Ioma.in c.Diei propitiationis; quod dicitur Hebraica lingua;Pe
164 rech,Iomhaqui purō, dicitur ibi,qđ dicitur Exo. 16.qđ Manna erat quasi semen Coriandri Albū, hoc erat,quia dealbabat peccata populi Israelis. ¶ Item,qđ dicitur num. 11. circuibat populus,& colligens.&c.Quomodo hoc fiebat? Respondetur ibi,qualiter colligebant Manna. &c. ¶ Item, Tu iudæe vides ibidem, parum post, scribitur de Manna,quòd erat panis; & scribitur, ꝙ erat Tortulæ: Et scribitur quod frangebatur mola, aut terebant in mortario. Quomodo hoc fiebat? Respondetur ibi: iustis erat panis: mediocribus,tortula; malis necesse erat quod frangeretur mola, aut terebant in mortario. ¶ Item inuenies ibi-
165 dem, tu iudæe: panem Angelorum manducabit homo.Psal.77.dicunt Rabbanan, quod est dicere omnes Rabbini, siue magistri; panis est quem Angeli ministri diuini comedunt illum;secundū Rabbi Aquiba; Et licèt ibi Rabbi Imael dicat, quod non benè dixit Rabbi Aquiba, quia Angeli non comedunt; tu iudæe tamen scis, quòd Rabbi Aquiba est maioris auctoritatis, & cæteri Rabbini, quàm Rabbi Ismael, & etiam, quia Psal. 104. dicit: pane cœli saturauit eos. Ecce, quòd vocat eum panem cœlestem. Quem, etiam non benè reprehendit ille Rabbi Ismael, quia sctiptum est, quod Angeli apud Abraham comederunt. ¶ Item, quia comestio alia tem-
166 poralis, alia est spiritualis. De spirituali sunt plures textus in Sacra Scriptura, vt est videre de Angelis, qui cum Abraham comederunt, vt habetur. Genes. 18. Et etiam Exod. 24. ibi. Videruntque Deum, & comederunt, atque biberunt. & glossa Caldea dicit: quod perinde eis placuit Dei visio,ac si comederent,& biberent.Nō curo allega
167 re textus noui testamenti,adhoc; quia iudæus non recipit [a]. Prosequor vlterius: dr̄ in dicto loco,siue cap. ꝙ Manna erat talis cibus, & sic spiritualis,qđ non faciebat superfluitates, sed in mēbris comedentium

a Quod patet clarè, ex cōmuni Doctorum opinione tenentium Eucharistiam vno, ex tribus modis sumi, vel manducari posse,vt latè diximus in nostro Candelabro Aureo. 1. p. tit.de Eucharistia, nu.127.Primò,Sacramentaliter tantum vt, cùm quis in mortali peccato cōmunicat. Secundò. Spiritualiter tātùm, vt, cùm quis in gratia existens recipit rem Sacramenti,i.gratiam, desiderando Charitatis zelo Christo vniri, sacramentaliter cōmunicādo.De qua communione Sacramentali,in voto; quæ spiritualis tantum est, intelligitur tex. in ca. Vt quid paras. De cōsecr. di. 2. Tertio modo, Sacramentaliter, & spiritualiter simul;vt cùm quis dignè cōmunicat. Talis, Sacramentum recipit, & rem Sacramenti. i. gratiam. De qua communione intelligitur illud Ioan. 6. qui manducat hunc panē. viuet &c.

a Pau.1.

medentium incorporabatur sine aliqua superflui tate, ꝙ ex eo fieret, aut ex corpore comedentium exiret; & hoc, si comedentes erant iusti. Et, si obijcias; quo mandabatur iudæis. Deute. 23. qđ gererent paxillũ in balteo ad reqsita naturæ; cumq; sederis fodies per circuitum, & egesta humo operies. &c. Respondet ibi: postquã peccarunt, dixit eis Deus Sanctus. Ego dixi vobis, ꝙ essetis corã me tanq̃ Angeli ministerij. Modò, qa peccastis, ego dabo uobis laborem circumeundi vltra tres leucas, &c. quasi velit, Manna faciet in vobis sup̄fluitates, & non conuertetur in vobis, vt sit cibus miraculosus, & cęlestis, pp peccata vestra: imò erit cib⁹ cõis, & tpalis, vt oporteat vos egerere, & exire extra castra vltra tres leucas, & ducere vobiscũ paxillũ ad cooperiẽdũ egestiones vestras. 168

169 Animaduerte iudæe mirabilia secreta gẽtis tuæ sup Mãna, qđ datũ fuit patribus tuis in deserto; qa in corporib. hoĩum iustorũ, vniebat̃ corporib. eorũ, & tollebat, seu dealbabat eorũ peccata; & erat panis, quo Angeli vescebant̃, & iustis erat panis: mediocrib: tortulæ; malis necesse erat, qđ frãgerent mola. ¶ Item, quando peccabant, faciebat eis Manna superfluitates; & oportebat eos exire extra castra. Quando erant iusti, vniebatur corporibus comedentium, vt non exiret eorum corpora. Modò, coniunge verba Iesu Christi, quæ dixit iudęis, Ioan. 6. Hic est panis, qui de cęlo descendit; non sicut manducauerunt Patres vestri Manna, & mortui sunt; qui manducat hunc panem, viuet in ęternũ. Ex his verbis videbis luce clari⁹ hui⁹ Sacri antiq̃ figuram mannæ; quã figurã iudęi sic declarabãt, ut per eã, ablutionẽ peccatorũ reciperent, dũ essent in deserto. Sic est de isto pane cęlesti huius Sacramenti, vt dum sumus in deserto, & exilio huius uitæ, iustos recipientes dealbet à peccatis; vniatur eorum corporibus; sit eis cibus cœlestis. Si verò fuerint indigni, iudicium sibi manducant, & bibunt, non dijudicantes corpus Domini [a]. Et hoc est qđ erat iniustis mãna tortulę, aut ꝙ erat eis necesse terere mortario, aut mola: faciebatq; eis superfluitates; quasi vellent, ꝙ non erat panis suauis illis, sicut nec hoc sacrm recipienti bus in peccato, imò exit corpus eorum [b], & eis est ad dãnationẽ, sicut fuit Iudæ Iscariothi, in peccato hoc sacramentum recipienti.

170

171

172

a Pau. 1. Corin. 11. Et quos fructus faciat Sacrosanctũ Eucharistiæ Sacramentũ dignè sumptum; diximus latè in nostro Cãdelabro. sup. nu. 167. vbi multa scitu dignissima reperies.

b Non intelligas simpliciter, vt sonat, sic. n. falsũ est: Nam Dominus noster Iesus Christus in sacramẽto Eucharistiæ à quocũque (o bonitas ĩfinita) iusto, uel iniusto, uel etiã aĩali bruto sumat̃: ibidem tandiu perseuerat, quãdiu species sacramẽtales ibi inueniuntur incorruptæ. Quã cõclusionem de fide esse resoluim⁹, ex Concil. Trid. sess. 13. can. 4. & alijs, in Cãdelabro Aureo. sup. nu. 72.

a Nec

Quis

Quis enim iudæus sapiens, qui legerit prædictam traditionem Talmudicam, quod non est in textu Bibliæ, [a] sed ex textu iudæi extraxerunt, non dicet eos delirare super Manna, nisi in figura dixerint, & cur? Si, in veritate erat, vt tolleret peccata, cessauit in ingressu terræ sanctæ, nisi in figura hoc cõtingeret, quasi Sacramentum, quod figura significabat debere cessare in ingressu cuiuslibet in terra Sancta, quæ est vita cœlestis, vbi cessat huiusmodi sacrificium, & etiam cessabit in fine mundi, [b] cum erimus omnes, Deo dante, in terra Sancta, quæ est ipsa gloria cœlestis? Attende etiam iudæe ad illud, quod dicitur in glossa, siue Medras Psalterij, in Psal. 56. vel, secundũ nostrum numerum 55. Qui incipit: Miserere mei Deus, qm̃ conculcauit me homo; ibi, vbi dr̃: In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddã laudationes tibi: dixit Rabbi Pinhas, in noĩe Rabbi Leui; Tempore futuro, oẽs orones cessabũt, & laudatio, siue cõfessio nõ cessabit. Et oĩa sacrificia cessabunt, & sacrificiũ laudis nõ cessabit. Et hoc est, qđ scribit Nehemiæ. 13. c. Steteruntque duo Chori laudantium in domo Dei. Vnus erat Chorus laudationis, qui est oratio; & alius sacrificij. Hæc tui Rabbini dicunt super dicto Psalm. Habes ergo, quòd sacrificia debebant cessare, & illorum loco debebat fieri sacrificium laudis. Et hoc est quod dicitur Psal. 49. vbi postquàm repellit sacrificia uictimarum; instituit, siue prophetat de isto, ibi, cùm dicit: Nunquid manducabo carnes Taurorum? Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo uota tua. Et demum, in fine Psal. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare meum. Quasi uelit, per alia sacrificia nõ erat uia ad salutem, sicut per istud sacrificium laudis. [c] Iudeæ, quis non uidet sacrificia carnium repulsa; & sacrificium laudis, quod est Eucharistiæ, quæ est

a Nec mirũ, quia Caiphas iniquus prophetauit, ut est notum in Euangelijs. Et Asina Balahã docuit dñm suum, uoluntate Dei, vt habetur. Numer. c. 22. Et ipse Balahã verè prophetauit, ex inspiratione Dei, licèt esset propheta demonis, vt ait S. Th. 2. 2. q. 172. ar. 6. vide Bibliot. Sanctã,
173 lib. 2. litera B. & tex. in c. sicuti, & c. nos. § item Paulus. 2. q. 7.

b Dicẽte ipso Domino: Ecce vobiscũ sum omnibus diebus, vsq; ad cõsummationem sæculi. Matth. c. vlt.
174 in fine.

c De laudibus, sanctitate, ac excellẽtia Sacrosancti Eucharistię Sacrãmẽti, vltra infinitos ferè tractatus ac Sanctorum Homilias, uide opusculum. S. Thomæ, cuius oĩs quasi materia summatur in illa Prosa, uel sequẽ
175 tia, quæ dr̃ in Missa corporis Christi, q̃ incipit: Lauda Siõ Saluatorẽ. Et uide quæ diximus in Candelabro Aureo. 1. p. in principio de Eucharistia. Quæ omnes diuinæ laudes possunt optimè cõphendi in illo versu Psalmi 110. videlicet. Memoriã fecit mirabilium suorũ Misericors, &c. quem omnes de Eucharistia interpretantur. Et vide mirabilem tex. & ibi Doct. in Clemen. 1. de reliq. & vener. Sanct. & in c. quid sit, de consecrat. dist. 2.

a Eucharistia, n. Græcè, Latinè bona gratia interpretatur, secundū omniū communē in tract. huius Sacramenti, & habetur expressè, in c. multi. I. q. I. in medio. b Imò nota bene, quòd offerebātur panes azimi, ut denotetur Eucharistiæ sacramentum Ecclesiæ Latinæ, quæ in azimo pane conficit. Offerebantur deinde fermētati panes, quibus Eucharistia, q̄ à Græcis in fermētato conficitur, demonstraretur. c Super quo. D. Hieron. ait: Quē supra, Emanuel, deinde; spolia detrahe, festina prædari, & reliquis appellarat nominib. ne videretur alter esse præter eum, quem Gabriel virgini nuntiauit dicens: Et uocabis nomē eius Iesum: Ipse enim saluum faciet Populū suū; nunc uocat Saluatorē. De cuius cap. 12. Isaiæ expositione. vide late Abulēsem. Hector. Pintum. Leonem Castrum,

est bona gratia, [a] institutum, & prophetizatum? 176
Et, attende, quòd istud sacrificium uocatur laudis sacrificium; quia cum laudibus, & gratijs diuinis, quas Deo facimus pro tanto sacrificio nobis dato, illud offerimus. Et debes scire, quòd in 177
sacrificio laudis in figura, quod fiebat tempore Legis Moysi, plus offerebatur de pane, [b] quàm in alijs sacrificijs; vt clarè videbis Leuit. 7. c. Vides, quomodo figura respondet figurato. Et quis nō videt, quòd istud est sacrificium mundū, & mundius quàm aliud, quod fuit oblatum, nec offerri possit? Quod est illud quod Malachias dixit: In omni loco offertur mihi oblatio munda, ut supra allegaui. Quin etiam, nunquam fuit in mūdo, in 178
omni loco tam uniuersale sacrificium, & tantum durauerit, prout dicto ipsius Malachię conuenit, & ipsi veritati, si cęcus non es, res ipsa correspondet.

¶ *Quintus principalis articulus primæ partis, videlicet, quod celebrato sacrificio corporis Messiæ, debebat lex noua per electos Messie, in cordibus hominum infundi, vbi ponitur Prophetiarum vet. Testam. discursus de ijs, quæ de Christo prophetata sunt.*

QVintum uerò, quod proposui, videlicet, q̄ hoc sacrificio corporis Messiæ facto, fides 179
noua debebat infundi in cordibus hominū per electos, seu discipulos Messiæ. Satis hoc astruit Isaias. 12. cap. ibi, vbi dicit: Et haurietis aquas in gaudio, de fontibus Saluatoris. Dicit enim ibi Propheta, & dices in illa die; Confitebor tibi Domine, quoniā iratus es mihi, scilicet propter peccatum Adæ, abstulisti mihi gloriam, cōuersus est furor tuus, & consolatus es me. s. recipiendo humanitatem: Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & nō timebo. s. postquā tu assumpsisti humanitatē, quia fortitudo mea, & salus mea Dñs, & factus est mihi in salutem scilicet per passionem tuam. Et sequitur: Haurietis aquas, in gaudio, 180
de fontibus Saluatoris: dicit glossa Caldaica Ionathæ filij Ozielis: Et recipietis legem nouam in gaudio ab electis iustis. [c] Ista glossa

cogit vt totum hoc capitulum loquatur de Incarnatione, & passione, prout exposui: maximè iuncto fine, vbi dicit: Exulta, & lauda habitatio Siō; quia magnus in medio tui sāctus Israel. Si enim aqua haurienda est de fontibus Saluatoris; & aqua est lex noua, quia dicunt Talmudistæ, quòd aqua significat legē, [a] necessario totum capitulum loquitur de Mesia. Quia, si lex noua est danda iuxta mentē glossæ Caldeæ; omnia alia exponenda sunt de Mesia, quem sæpè vocat Isaias; Sanctus Israel, plusquàm cæteri Prophetæ. Quia, re vera, erat Deus sanctus, & erat Israelita. Et legem nouam nemo poterat dare post Legem Moysi, nisi Mesias. Quis, enim alius (dic mihi iudæe) posset legē nouam dare? Certe nemo. [b] Et, quòd ista Lex esset danda per Apostolos, vt dicit glossa Caldaica, probat Hieremiæ Prophetia, in c. 3. ibi, cùm dicit: Et dabo uobis pastores, secundū cor meum, & pascent uos scientia, & doctrina. Quod non potest intelligi sanè, nisi de Apostolis, [c] cui publicarunt legem Euangelij, p illud quod sequitur: Cumque multiplicati fueritis, & creueritis in terra, in diebus illis, ait Dominus, non dicent vltra:

Arca

strū, & alios ibid. Faust in. Tassum. Ragionamēto 2. Pro quo nota Dominum nostrum Iesum Christū in diuinis literis triplici appellari nomine suo muneri conuenienti. Primo. n. appellatur Saluator. Vt hic, & Ps.
24. Quia tu es Saluator meus, & in alijs. Secūdo, dicitur Salus, ut in Ps. 26. Dominus illuminatio mea, & salus mea. Dicitur etiam salutare, vt
181 Psal. 52. & 84. Ge-
nes. 49. Salutare tuum expectabo. Isaiæ. 40. Habac. 3. & Zach. 9. Quibus cum Patribus concordare uoluit Sanctissima Virgo Maria, dum Lucę. 1. c. Canticum intonauit dicens: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. De cuius expositione, ver. Iacob. Valentiam, ibidem.
a Qualiter per a-
182 quam intelligatur
Spiritus Sācti gratia, quam daturū se promisit Christus. Ioan. c. 4. vide latè Hect. Pintum, supra. Aqua etiam accipitur pro sciētia. Ecclesiast. 15. Aqua sapiētię potabit illum, &c. Aquæ etiam accipiuntur pro Choro Apostolorum. Aquæ omnes, quæ super Cœlos sunt, laudent nomē Domini. Ita Gregor. Psal. 148. Vox Domini super aquas. Pro iustis accipitur Psal. 28. Aquæ multæ, Populi multi, Apocalip. cap. 17.

b Primo, quia cum nouus homo venit in mundum, noua præcepta dedit mundo. Secundum. D. Gregor. Hom. 32. Secundo, quia Regis munus est leges cōdere, vt oīa iura fatētur. At, cū Christus Rex sit Regū, & Dominus dominantium, cuius Regni non erit finis; ad ipsum ptinebat legem cōstituere. Tertio, quia ipsi iudæi. Ioan. c. 6. vocauerunt illū, & uoluerunt Regē cōstituere. Quarto; quia ipse Pilatus Regē eum appellauit, dicens: Regē vestrū crucifigā? Et etiam iudæis ipsis contradicentibus, Pilatus i Crucis titulo Regem esse iudæorum affirmauit, dicens: I. N. R. I. hoc est, Iesus Nazarenus, Rex iudæorū, qđ nō à casu factū credendum est, sed diuino illo afflatus Spiritu, qui paulo añ iniquū Caiphā fecerat prophetare. Et, ultra sāctos Prophetas, Regē illū oēs Sibyllę prædixere, ut inf. in eorū dictis patebit.

c De quibus etiā pphetauit una ex Sibyllis, quas ponit liber dictus Fasciculus Mirræ, dicens de Christo, sic: Eliget numerum duodenariū, vnumq; diabolū.

Quid

Quid clarius? Et vide Isaiæ cap.40. ubi dicitur: Et ponam in eis signũ, & mittam ex eis, qui saluati fuerint in Mare, &c. ubi Nicol. de Lyra, & Paulus Burgés. declarant. Et Hieremiæ, c.16. ubi post reprobationem iudæorum dicit: Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabũtur uos. Et ꝓbat latè ex alijs multis, Arnaldus Albert. in Rub. de Hæret. in 6. q.12. §. quo ad quintũ, nu.13. col.178.

a De cuius Magisterio circa Sacrosanctã Christi Ecclesiam, uide mirabiliter Martinũ Peresium Ayala, de diuinis & Apostolicis tradition. Assertione. 8.

b De quibus Iacobus Simancas, vel Episcopus Septimacens. in lib. De Catholic. Inst. tit. 35. num.1. sic ait: In umbra ueteris legis stupidissima cæcitate sedentes iudæi, perinde ac vespertiliones, & noctuę lucis Euangelicæ fugiũt splẽdorem, & iustitiæ Solem, Christum Deũ nostrum, sincerę fidei oculis intueri non possunt. Et enim, ut Apostolus ait; Dedit illis Deus spiritum cõpunctionis: oculos, ut non uideãt, vsque ad hodiernum diem. Hæc ille. Et uide Hectorem Pintum in Daniel. cap.2. fol 34. De quorum etiam cæcitate uide Isa. c.29. ibi: Et erit vobis uisio. &c.

Arca testamenti Domini; nec ascendet super cor, nec recordabũtur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra. Quæ tota Prophetia postea probat cessationem Legis veteris propter doctrinam, & scientiam Pastorum electorum Dei. Quod est qđ Ionatas supra, vt dixi, glossauit in Prophetia Isaiæ proximè allegata.

¶ Item, ꝙ lex noua deberet dari per Mesiã, satis probat textus Hieremiæ. 31. ad fin. ibi: Ecce 183
dies veniunt, dicit Dñs & feriam domui Israel & domui Iuda fędus nouũ, nõ secundũ pactũ, quod pepigi, &c. Et, ut scias iudæe, hanc Prophetiã allegat Apostolus Paulus ad propositũ, ad Hebr. c.8. Istud tibi, iudæe, allego, vt non credás nos posteriores adinuenisse has Prophetias, & intellectus earum; quia à principio, & in primitiua Ecclesia, Spiritus sanctus [a] reuelauit uerum sensum scripturarum super ueritate Iesu Christi, veri Mesiæ ipsis Apostolis, & Discipulis Dñi nostri Iesu Chri- 184
sti, sicut etiã Apostolus Petrus allegauit illã Prophetiã Isaiæ 53. super Pasione Christi, vt videre poteris. 1. Petri. c.2. ad fin. Et clarius Sanctus Philippus in actib. Apost. c.8. Et Prophetiã: Ecce Virgo concipiet, Isaiæ 7. c. quã allegauit Apostolus, & Euãgelista Matthęus, in c.1. sui Euangelij. Non 185
enim est aliqua bona, & urgẽs prophetia, q̃ nõ fuerit scrutata, & allegata in aduẽtu Dñi nostri Iesu Christi ꝑ illos sanctos viros, qui eũ sequuti sunt scrutantes scripturas, ut habetur Actuum 17. ibi: Scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent.

¶ Et, quia iudæi fatui [b] credunt, ꝙ receptio, & 186
admisio Dñi nostri Iesu Christi fuit facta à casu, & ab euentu, sine digesto & maturo consilio recipientium, & adhærentium illi; pulchrum putaui, etsi non omnium, multarum tamen scripturarum Sacrarum, quæ nostri Mesiæ aduentũ prænuntiarunt, & vehementer probant, breuiter discurrens per omnes Prophetias, commemorare.

¶ *Penthateucus.*

ET incipiendo à Moyse. [a] Primo uideat illa scriptura vbi Deus bñdixit Abrahæ. Gen.22. ibi; Et bñdicētur in semine tuo oēs gētes terræ, quā supra declaraui. Itē, nō auferetur sceptrū de Iuda, Gen.49. quā supra declaraui. Itē, num.24. Orietur Stella ex Iacob; Quæ Prophetia loquitur de Aduētu Mesſiæ, iudicio Talmudistarū; adeò ꝙ Rabbi Aquiba, qui fuit tpe Barcozebæ falsi Mesſiæ, qui venit post aduētum Dñi nostri, autumauit ꝙ dicta Prophetia de Barcozeba loqueretur. [b] Item, Deut.18. Prophetā de gente tua, & de fratribus tuis, &c. quā, etiam supra declaraui. Item, Deuter.32. ibi: Et oblitus es Domini Creatoris tui: alia translatio habet: Et oblitus es Dēū doloratū tuum, vbi designatur Passio Christi. Et hoc est qđ dixit Apostolus Pau. 27. c. Actuū, ibi: Nihil extra dicēs, q̃ quę Prophetę loquuti sunt futura esse, & Moyses, si passibilis est Christus, &c. Itē, in Reg. c.2. ibi: Dñs iudicabit fines terræ, & dabit Imperium Regi suo, & sublimabit cornu Christi sui. Ecce, qūo Prophetia sentiebat de Rege Mesſia, q̃ prophetabat iudicaturū fines terræ. Et hoc est, qđ dixit Apostolus Petrus. Actor.3.c. ibi: Et oēs prophetiæ à Samuele, & deinceps, qui loquuti sunt, annunciauerunt dies istos, &c. Iam erat natus Samuel, qñ mater prophetauit. In cuius virtute dicta mater prophetauit. Et videre poteris super. d.c.2. Regum, Augustinū, in lib.17. de Ciuitate Dei. c.4. vbi glossat dictum, cap.1. Item 2.Reg. cap.7. ibi: Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo Regnū eius, ipse ædificabit domum nomini meo, &c. In qua Prophetia necessariò propter eius durationem, & diuturnitatem futuram, quam promittit,

a Sub hoc nomine Moysi, intelligit Auctor omnes
187 libros, quos Moyses scripsit, q. quinque sunt. s. Genesis; Exodus; Leuiticus; Numeri; & Deuteronomion. Qui libri quinque ab Hebræis: Thora, idest. Lex; à Græcis uerò Penthateucus, hoc est, uolumen quincuplex, appellatur. De quorū librorū auctoritate, declaratione, & significatione, &c. (ultra D.Hieron. Augustin. Ambros. & alios sanctos Patris, in eisdem libris.) vide Dionis. Cartus. in librum Genes. & Oeconomiam Bibliorū, & optimè hodie Sixtum Senen. in
188 Bibliotheca Sancta. in principio.

b Vltra quem falsum Messiam, aliū falsum Saluatoré, scutumque Diaboli, nomine Menandrū, Simonis Magi discipulum refert, Euseb. Cæsar. in hist. lib.3. c.20. De quo sic ait: In arte magica solus repertus est; qui non mō æquiparare, sed & supergredi impietatē magistri posset. Maioribus quippè portentis efferebatur, semetipsum Saluatorem dicens, ad hominū salutē de

cœlestibus, & inuisibilib. sęculis destinatum, & alia similia dicebat. Alius quoq; fuit, nomine Barchochadas uir crudelis, & scelestus, Dux exercitus iudæorum. De quo. idé Euseb. lib. 4. c. 5. Qui persuadebat se ob salutem iudæorum sidus magnum cœlitus esse delapsum, egris mortalibus longa obscuritate dānatis ferre lucis auxilium.

a Idest;

mittit, loquitur de Mesſia cœleſti, & perpetuo. Et loquitur Propheta cùm Dauid dicens ei: quod egredietur de vtero. Non dicit; de lumbis; quia de vtero virginis ſolo, ſecundum carnē, erat Meſsias naſciturus. in hoc eodem concordat Pſal. 131. ibi. de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam [a]. Item, 4. Reg. 8. ibi: noluit autem Dominus diſperdere Iudam, propter Dauid ſeruum ſuum, ſicut promiſerat ei, vt daret illi lucernam, & filijs eius, cunctis diebus. ſecundum quod declaraui. ſup. in prophetia: non auferetur ſceptrū. &c.

¶ *Dauid.*

TRanſeo ad Pſalterium Dauid [b], cuius verba omnia de Chriſto loquentia non connumerabo; quia non eſſet, niſi Pſalterium incorporare [c]. Sed ponam illas auctoritates, quæ mihi videntur vehementer iudæos conuincere, ſi ſanam mentem habeant. Et primo eſt illa. in Pſal. 2. Dominus dixit ad me; filius meus es tu; ego hodie genui te. Quæ auctoritas loquitur de Meſsia, ſicut totus Pſalmus, vt ibi dicit gloſſa Hebraica, quæ pulcherrima eſt, ſuper natiuitate miraculoſa Meſsiæ: quæ ſic inquit, ibi: dixit ad me, filius meus es tu: Rabbi Huma, in nomine Rabbi Iddi, dixit; in tribus partibus diuiſſæ ſunt tribulationes, ſeu diſciplinæ mundi. Primam partem ſuſtinuerunt Patriarchæ Mundi, & omnes generationes. Aliam partem ſuppreſsit generatio Hæreſum à fide, & violentiarum in ea factarum. Tertiam habet tempus Meſsiæ. Et cùm venerit tempus eius, dicit Dominus ſanctus: oportet me creare

a Ideſt; filium virginis, natū de ſtirpe tua ponam Regē ſup ſedē tuā; ſecundum cōmunem Doctorū explicationem, hic. Quare de Chriſto dicitur, ꝙ non habet matrem in Cælis, nec patrem in terris, ideſt, inquātum Deus filius, et Diuinum Verbū, tantùm à Patre eſt genitus. Quoad naturam verò humanam, quam pro nobis aſſumpſit, in terris ſine patre eſt, tantùm ex virgine natus, & Spiritu Sancto conceptus, ut apud Catholicos oēs eſt manifeſtum, & ꝑ articulo Dei creditum.

b Quamuis diuerſæ fuerint Sanctorum opiniones de Autore, vel cōpoſitore Pſalterij: q̄buſdam dicentib. omnes. 150. Pſalmos fuiſſe à Dauide compoſitos: alijs uerò id negantibus, vt latè videre potes apud Iacob. Valē in proœmio, & apud Sixtū Senenſ. in Bibliotheca Sācta li. 1. vbi agit de Pſalterio. Auctor tamen noſter hic à Dauid putat eſſe compoſitos. Quod videtur hodie clarum eſſe in Conc. Trid. ſeſſ. 4. dùm dicit: Pſalterium Dauidicū centum quinquaginta Pſalmorum. 189 Cuius ſentētiæ eſt Paulus Gryſal. in lib. Deciſion. ver. Pſalmi. Vbi (recenſitis, & concordatis Doctorum opinionibus) ſic ait: Communis tamē Eccleſiaſticorum, Doctorum ſententia eſt, omnes Pſalmos eſſe à Dauide diſpoſitos atq; editos, ſed tamen ab alijs iuſſu ac mandato Dauidis eſſe ſcriptos. Quod etiā teſtatur Raymundus, & alij ſuper Pſalmos.

c In quo (ut Raynerius ait) tot ſunt Myſteria quot uerba. Cuius radices non in terra, ſed ī 190 cœlo fixæ ſunt, cū ibidem ſit Chriſtus, qui ipſius materia eſt, & intentio.

191

a Hanc

creare Mesſiam, creaturã nouã; & hoc eſt quod dicit: Ego hodie genui te, hac hora, ſiue verius; hoc momẽto, creaui eũ. Hæc illa gloſſa.[a] Ex qua habetur ꝙ ex traditione antiqua iudæorum, ille Pſalmus 2. loquitur de Mesſia. Item, ꝙ Deus debebat eum creare noua creatione dicẽs: Ego hodie genui te. Vide iudæe, quomodo tua gloſſa concordat nobiſcum, & cum ipſa veritate.

¶In hac natiuitate Mesſię ſic miraculoſa cõcordat Pſal. 71. ibi: Ante ſolẽ permanet nomẽ eius.[b] In veritate Hebraica eſt: Ante ſolẽ genitus, eſt nomen eius; quod eſt vera tranſlatio huius verbi: Ynnon; & certè loquitur de Meſſia, vt gloſſa Hebraica dicit in Pſal. 92. vbi dicit ꝙ Mesſias vocatur Ynnon, & gloſſat verbũ de excitando, quia dicit ꝙ Mesſias debet reſuſcitare mortuos. Rabbi Ahrahã Abenazara gloſſator modernus in dicto Pſal. 71. dicit, ꝙ verbum, Ynnõ, deriuatur à dictione: Nin, quod in Hebręo ſignificat: Filium; & per conſequẽs habes, ꝙ illa auctoritas: Ante ſolẽ genitus, eſt nomẽ eius, eſt vera tranſlatio, & ꝙ loquitur de Mesſia, qui ante ſolem eſt genitus. Hic ergo ꝓbatur ꝙ Mesſias eſt Deus, cũ fuerit ante ſolẽ genitus. ¶Itẽ probatur ꝙ eſt genitus à Deo, & ſic eſt ſecunda perſona in diuinis. Et in eodem Pſal. 2. vbi habetur: Appræhendite diſciplinã; in vera litera Hebraica habet: Oſculamini filiũ,[c] ne qñ

ira-

a Hanc auctoritatẽ optimè, ex multis Doctoribus, declarat Hector Pintus. Dan. c. 2. f. 34.

192 b Quem locum ſic declarat. D. Augu. Eutym. Iacob. de Valentia, Raynerius & alij, ſ. ante ſolem & omnia tẽpora permanet ab ęterno nomẽ eius, quia in Principio erat Verbum. De quo etiam uide S.
193 Th. 2. 2. q. 68. ar. 3. & q. 69. art. 2. & S. Anto. 1. par. tit. 5. c. 2. §. 4. Rabbi Salomon, quem refert, & ſequitur Fauſtinus Taſſus, ragion. 2. ſic ait ibi cum dicit: Et permanebit cum Sole, & ante Lunam in generatione, & generationem; dicunt: Timebunt te cum So
194 le, & ante Lunam generationem, & generationis, quia dum dicit: Timebunt te cum Sole; facit unam cõiunctionem, quæ demonſtrat illam humanitatis cum diuinitate in Meſſia. Et adijciens: Et ante Lunam; expo-
195 nit, ante Regnum Dauid, uel, ante Eccleſiam, quę Lunæ æquiparatur. Cantic. 6. Quæ eſt iſta quæ progredĩ quaſi aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. Quod etiã probat ibi, ex alijs multis. Vide etiã. Hector. Pĩntum. in Daniel. c. 3. ĩ fine, & Fabianum Fiogium, in Dialogo. cap. 23. ubi poſt declarationem dicti. Pſal. 71. Deus iudicium tuũ Regi da; cõcludit ſic: Ergo (ſecundũ Doctores, & antiquiores iudęorum Rabbinos) totus Pſalmus loquiẽ de Meſſia; & ſic certũ eſt Meſſiã eſſe Deũ, & hominem Hæc ille. Quid clarius?

c Ita locum hunc trãſtulit Rabbi Abrahã, & S. Pagninus, & Antonius Flamminius, & Fęlix Pratẽſ. quos refert & ſequitur Hector Pintus, in c. 3. Daniel, ĩ verſ. ſpẽs quarti, & Rayn. in Pſal. 2. & Fabianus Fiogius, in Dial. c. 16. S. Hieronymus verò, loco illius uerbi, Appræhẽdite, tranſtulit: Adorate, ꝓp qđ reꝓhendiẽ a Rufino. Et S. Hieronymus ſe declarat, & explicat optimè, ut tradit latè Sixtus Senen. ĩ Bibl. lib. 5. Annotat. 151. pag. (mihi) 383. Et ꝙ hæc ſit cõis expoſitio Rabbinorum, affirmat Fauſtinus Taſſus Ragion. 8. Et triplicem huius uerſiculi interpretatione tradit optimè Iacob. de Valẽtia. in dict. Pſal. 2.

a Hanc

a Hanc auctoritatem, & qualiter Messias petierit vitam temporalẽ, & qualiter Pater illã ei concesserit, suscitando eũ à mortuis in resurrectione; declarat optimè Iacob. de Valentia. in Ps.20. & Titelm. & alij expositores, & hodie Faustinus Tassus. Ragionam.10.
b Ioannis.c.11.
c D.Paulus, ad Roman.c.6.

irascatur, &c. Ex quo apparet, quòd hic Psalmus loquitur de filiatione diuina, quia iubet eum adorari, & osculari; ne Dominus irascatur, & pereant à via non obedientes illi filio. ¶ Item, in Psal.20. 196
ibi: Vitam petijt à te, & tribuisti ei, longitudinẽ dierum in sęculum, & in sęculum sęculi. Iste Psalmus loquitur de Messia, secundum Doctores Talmudistas; quia scribitur in libro Cuca, vel Suca, in cap. Hehaul; est capitulum vltimum ipsius libri Cuca: dicunt Rabbanan, (quod est dicere omnes Rabbini communiter) Messiæ, qui vtinã detegatur festinãter diebus nostris, dixit Deus sanctus, & benedictus: Fili mi, pete à me quicquid volueritis, & ego dabo tibi: Hoc est quod dicitur: Narrabo præceptũ Domini; Dixit ad me: Filius meus es tu, Ego hodie genui te. Postula à me, & dabo gẽtes hęreditatem tuã, & possessionẽ tuã terminos terræ; cũ vidit Messiã filiũ Ioseph, ꝙ fuit interfectus; dicit ipse Messias in præsentia Dei; Dñe mũdi, non peto à te nisi vitam. Dixit illi Deus; vitam habebis, donec nõ 197
deficies; quia sic pro te prophetizauit Dauid pr̃ tuus: Vitam petijt à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in sęculum, & in sęculum sęculi. Hæc illi Rabbini. Ex hac traditione iudaica habes, quòd hic Psal.20. loquitur de Messia.[a] Habes plus, ꝙ Messias petijt vitã. Et est intelligendum de temporali vita, quia dicit, ꝙ vidit Messias, ꝙ Messias filius Ioseph fuerat interfectus, & ideò petijt vitã. Et licet 198
fuerit fabulosè dictũ, apud iudæos, ꝙ ante Messiã filiũ Dauid, debet venire filius Ioseph, qui debet occidi, vt habetur expresè in dicta traditione; tñ eis cõtingit vt malis Prophetis, qui in somnijs vidẽt veritatẽ, & nõ percipiũt quid dicãt, vt fecit Caiphas, qui dixit: Expedit vt vnus moriatur pro Populo, & nõ tota gens pereat,[b] sic iudæi Talmudistę in suis traditionibus sensere, ꝙ Messias filius Ioseph debebat occidi: Quia Iesus Christus, q putabatur filius Ioseph, & sic secũdũ carnẽ, debebat occidi, & Messias filius Dauid, q est ipsemet Iesus Messias, secundũ promisionẽ, dẽt in æternũ manere resuscitatus, & secundum carnẽ, & debet habere vitam corporalem sine fine, & perpetuam; quia iam mors illi non dominabitur.[c] Et hoc est quod dicit: Longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi. Non videtur quòd iudæus posit negare 199
quòd Messias debebat habere vitam corporalem in æternum, secundum mentem suorum Rabbinorum communiter. Quòd si hoc senserunt, bene conuenerunt cum ueritate Ecclesiæ. Quare

igitur,

igitur est tanta perfidia in mo-
dernis iudęis,vt nō conueniant
nobiscum hodie?Nō possum co
gitare quod sit,nisi cæcitas affe-
200 ctata.[a] ¶ Item Psal. 88. in fine,
vbi dicit: Memorare quæ mea
substantia: Nunquid vane con-
stituisti omnes filios hominum?
Quod in parte, quam Philoso-
phis reseruo, plenius declarabitur. ¶ Item,Psal.
201 67.ibi: Ascendisti in altum;cępisti captiuitatem;
accepisti dona in hominibus. Etenim non cre-
dentes inhabitare Dominum Deum. Non po-
test hic textus conuenire nisi Deo; & Deo,qui de
terra ascendit in Cœlum.Et miratur Psalmista de
infidelibus,quomodo non credunt illū esse Deū,
qui ascendit in Cœlum, & secum duxit captiui-
tatem, & cępit dotes humanas, quomodo non
sunt credentes, quòd inhabitet Deus in *tali ho-*
mine talia faciente; cum non posint ista fieri,si-
ne virtute diuina.

¶ *De Parabolis.*

202 ITem, de filiatione diuina dicit textus clarus
in Parabolis Salomonis, c. 30. in principio,[b]
ibi: Quis suscitauit omnes terminos terræ; quod
nomen est eius,& nomen filij eius,si nosti?[c]

¶ *Sapientia.*

DE libro Sapientiæ, nihil tibi, iudæe,allego;
203 quia apud te non est authenticus,[d] & credo
repulleris eum, propter ea,quæ dicit in 2.cap.vbi
clare loquitur de Domino nostro, & contentio-
ne,quam habuit cum Pharisęis.

¶ *Isaias.*

204 SEd non minus ardet isaias,qui totus est Euan-
gelium. Et primo,uidere debes.2.cap.vbi ex-
presse

a De qua pauca diximus, supr.nu. 186.
b Videlicet,in libro Prouerbiorū.
c Quod etiam probat late, ex cap.3. Cantic. Arnaldus Albertinus,in Rubrica,de Hæret.in 6.q.12. n.7. ex illa auctoritate: Egredimini filię Sion, & uidete Regē Salomonem in Diademate,&c.
d Hodie determinatum est ab ecclesia in Conc Trid. Sess. 4. librum Sapientiæ esse Canonicum,& Sacrum. Vide S.Aug.Serm. 119. de tempore, qui sic ait: Si quis aliquas scripturas pter eas, quas Catholica Ecclesia recipit,uel auctoritatem habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus; Anathema sit. Vide ēt Paulum Grysal.in lib.Decisiones Catholicę,uerbo:scriptura, vbi multa dicit.Quod est tenendum, licèt D. Hieronymus ī Prologo eiusdē libri, sequēdo Hebręos, dicat librum Sapientiæ nō esse editum à Salomone. Quam sententiam tenuerūt alij etiā, quos refert Sixtus in Bibliot. Sancta. lib.2.vbi de hoc libro Sapiētię agit; & concludit à Salomone editum;&

à Tertia Sinodo Carthagin.& Concilio magno Lateran. & à Gelasio Papa in Canonicorum librorum ordine esse receptū, vt ī c. Sācta Romana Ecclesia, dist. 15.patet.
a Idest,

presse dicit, quòd in nouissimis diebus, [a] erit præ
paratus mons Domini, &c. Et subdit ibi: Quia
de Sion exibit lex; & Verbum Domini de Ieru-
salem. Et, in hoc quod dicit de lege, concor-
dat cum. cap. 51. ibi, vbi dicit: Attende ad me
Popule meus, & Tribus mea, me audite, quia lex
à me exiet, &c. Et dicunt iudæi super hac aucto- 205
ritate, super verbo, lex à me exiet: in glossa Le-
uitici maiori: Lex exiet à me, dicit Deus, à me
exiet lex noua, lex nouiter fabricata. Sic quòd
in aduentu Messiæ, de Ierusalem debet exire à
Deo lex noua, & non erit lex Moysi, quæ orta
est de monte Sinay. Quod etiam sentit expres-
se Augustinus, in 18. libro de Ciuitate Dei in al-
legationibus auctoritatum veteris Testamenti,
cùm allegat primam auctoritatem Isaiæ, ubi di-
cit, quòd istud verbum Domini de Ierusalem exi
uit, cùm Christus dixit Apostolis Lucæ vltimo:
Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat pati
Christum, &c. Et subdit: In omnes gentes, inci-
pient. ab Hierosolima, &c. Et ex hoc quod di- 206
cit: In nouissimis, apparet quòd loquitur de fi-
ne Populi iudeorum, quia de fine mundi non po-
test intelligi, quia tunc non erit doctrina noua,
nec noua lex, cum sit finis mundi. Et hoc, cùm
venit Iesus Christus fuit completum; quia tunc
erant nouissimi iudæorum dies. Et attende le-
ctor; quia huic Prophetiæ Isaiæ. cap. 2. concor-
dat Prophetia Micheæ, cap. quarto, quæ declarat
istam, & tollit proteruiam iudæi dicentis, quòd
tempore Messiæ omnes gentes debent ad eum
confluere. Et dicit iudæus, quòd hoc non est 207
verum, in signo uniuersali; omnes, quia non
omnes sequuntur Iesum Christum; cùm multi
Sarraceni, & iudæi non sequantur, imò ei con-
tradicant. Ad istam proteruiam respondetur cum prophetia Mi-
cheæ, quæ hoc signum: omnes, determinat in multitudine co-
piosa, [b] quam nemo dubitat in Christo, & eius fide verificatam
esse, & hodie uerificatur, & ut uidetur, in discretione, & ueritate
pars Christianorum est maior, & sanior pars, & semper fuit ante
heresim Machometi, multo magis. [c] Et etiã hodie post Machome- 208
tum

a Idest, in nouissima ætate, quę est ultima. Tempus enim Messiæ i scriptura nouissimum appellatur. Cum Iacob ad exitum vitæ vocaretur, ac cersiuit filios suos, quos ita allocutus est: Congregamini, ut annunciem, quæ uentura sunt uobis in diebus nouissimis. Dies nouissimos uocauit tempus Messiæ, de quo ibi multa prædixit. Ita hic, & Daniel. cap. 2. Mich. 4. & Zachar. 10. Vide Hect. Pintũ, in cap. 2. Daniel. & in Isaiam. eod. ubi etiam Lyran. Burgens. & nouissime Leo Castro.

b Vt Isaiæ. c. 60. Omnes de Sabba uenient, &c. quia non omnes sed in magno numero venerunt. Idem in Psal. 71. Et de multiplici intelligendi modo huius ,p-nominis: Omnis, vide Albericum de Rosãt. in Dictionario. eodem verbo, vbi multa.

c Et etiam nunc magis, ac multo magis,

tũ adhuc est pars Christianorũ prudentior, & sanior, & melior iudicio cuiuslibet sensum habentis. Et quòd dicitur quòd bella, & dissensiones nõ cessant propter Christi aduentum; breuiter, si iudæus non est semper terrenus, cognoscet quòd nõ est credendum, quòd hoc sit ad literam sic intelligendum. Quia in hac uita, [a] non mutabitur natura rerum propter Messię aduentum: vt volunt eius auctores iudæi, signanter Rabbi Moyses Aegyptius in fine sui libri super iuribus Regum. Rectus huius prophetiæ sensus est ille, quem te oportet dare in illa prophetia Zachariæ 9. ibi, vbi dicit: Dissipabitur arcus belli, & loquetur pacem Gẽtibus; & potestas eius à Mari vsq; ad Mare, &c. Certũ est, ꝙ ista prophetia loquitur clarè de Messia; & tñ illa pax, & cessatio belli, non põt intelligi tꝑaliter. Quod patet in eadẽ prophetia Zachariæ consequenter; & in c. fin. ubi clare loquit̃, secundũ te, qđ erit guerra. Qũo ergo cessabit, aut dissipabitur arcꝰ belli? Necesse est ergo, vt dicamus ꝙ hoc, qđ hic in hac prophetia Isaiæ, & in prophetia Micheæ dr̃, videlicet, ꝙ cõflabunt gladios suos in vomeres; & ꝙ non leuabit gens contra gentem gladiũ, sit consequutiuũ ad doctrinã viæ Diuinæ: de qua dicit: Docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eiꝰ. Quasi dicere velit; ista via Domꝰ Iacob, & lex noua Messię, non erit sicut lex antiqua, q̃ iubebat fieri bellũ, semꝑ cõtra Amalech, ex p̃cepto Diuino, ut hr̃ Exo. 17. in finalib. uerbis. ibi: Et bellũ Dei erit cõtra Amalech à generatione ĩ generationem. [b] In lege, & fide Messiæ, nõ erit pręceptum belli ex lege, sed charitas, & dilectio. Et ideò, secundum mentem, & uerba legis Messiæ, conflabunt gladios suos in uomeres, & non exercebunt ultra ad prælium. s. ex præcepto diuino. [c]

¶ Item

magis, cum (omnis terra adoret te Deus, & psalat tibi) postquàm Auctor hunc tractatum composuit, tàm in Orientalibus, quàm in Occidentalibus Regionibus infinita fere hominũ millia Domini nostri
209 Iesu Christi fidem Catholicam susceperint, & in dies suscipiunt, ut illorum Rectorũ narrant historiæ, ac mirabiles Reuerendorum Patrum Societatis Iesu, testantur Epistolæ.

a In qua, militia est uita hominis super terram, Iob. capitulo septimo, & in qua caro concupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem. Ad Galatas.
210 capitulo quinto, & tradit optimè. F. Ioannes Ludouicus Viualdus. in lib. Opus Regale, in tracta. de pugna partis sensitiuæ & intellectiuę.

b Vide lector, q̃ uiua figura rõnis, & sensualitatis inter se semꝑ pugnãtiũ, ut optime declarat. D. Paul. ad Ro. c. 7. dicens: Video, aliãs, sentio
211 aliã legẽ in membris meis. &c. De qua ẽt pugna uide mirabilẽ tractatũ, quẽ facit. F. Io. Ludo. de Viualdo. in lib. Opus Regale. fol. mihi. 15.

c Secundũ quod, si q̃s te ꝑcusserit in dextrã maxillã, ꝑfectus eris præbẽ ei & sinistram. ut Matth. c. 5. Et paulo ĩferiꝰ. Qui uult tecũ in iudicio cõtendere, & tunicã tuã tollere, dimitte ei, & paliũ. Late hic sese offerebat occasio tractandi de bello iusto, & iniusto; sed missã facimus, quia nũc aliud est propositum nostrum.

a Quan-

¶ Item Isaiæ.capitulo sexto . Vbi expressè to- 212
tum illud capitu. loquitur de incantatione Dei;
quia loquitur de Gloria sua effusa in terra . Et
sequitur ibi : Sanctus, Sanctus, Sanctus Domi-
nus Deus Sabaoth . Et scribunt iudæi anti-
qui , qui dicuntur Mecubalini (quod est apud
eos dicere: Qui sciunt scire Diuina) in quo-
dam libro uocato;Cefer Azohar,quem attribuũt
Rabbi Simeoni Beniohay:qui liber est in Regno
Castellæ,apud peculiares iudæos. [a] Et dictus li-
ber scribit,& glossat ferè totam Bibliam. Et est li
ber magni voluminis , & magnorum secretorum
apud iudæos.Et cum est in medio.c.6. Isaiæ, di- 213
cit Sanctus Dauid Abba; (quod est dicere) iste
est Pater Sanctus Dabera.quod est dicere: iste est
Filius.Sanctus da Ruha de Cudsa: quod est dice-
re:iste est Spiritus Sanctus . Quia dictus liber est
scriptus Caldea lingua:& dictio:Abba, est Pater,
ut in Euangelio.Marc.14.dicitur:Abba Pater.Et 214
ista dictio:Bera,est Filius;sicut cùm dicimus; Tu
es Simon-Bar-Iona. [b] quòd ly:Bar, est Filius. Sic
cùm dicit:Dabera,uult dicere;iste est Filius . Et
hæc dictio:Sanctus Da Ruha de Cudsa, est nota
dictio significans Spiritum sanctum, in lingua
Caldea .

Vide iudæe, quàm clarè iudæi ibi credide- 215
runt Trinitatem explicatam in trina repetitio-
ne dictionis:Sanctus , licèt tu multipliciter deri-
deas,quòd ex sola triplicatione nos attribuamus
Trinitatem illis dictionibus. Hoc tamen tui iu-
dæi mirabiliter commendauerunt.Ego , non ui- 216
di totum illum librum : sed uidi unum quater-
num ubi erat hoc quod sequitur ; Bina , quasi
benya, quia coniuncta, y, cum a, fit, ya, &
remanet , ben ; quod est dicere : Filius Dei;
quasi Filius Dei sit sapientia Diuina. Non du-
bitet aliquis , quòd super materia Trinitatis
multum claras doctrinas tradiderunt illi iudæi
Mecubalini . [c] Et infra de Trinitate capitulum
faciam .

Sequitur demum,in cap.7.Prophetia: Ecce uir 217

a Quando Auctor composuit hunc librum, erat tunc ingens iudæorũ multitudo per totã Hispaniam. Quos Reges Catholici Ferdinandus,& Elisabeth , ab Hispania expulerunt. ut supra diximus.Quare, licèt sint aliqui descendentes ex aliquib. iudæis tũc conuersis ad fidé; nullus tamen iudæus reperitur in Hispania manifestus,ut in Italia,& alijs Regionibus.

b Matthæi.c.16.

c De quo iudæorum libro , Fabianus Fioghius . in suo Dialogo. cap. 11.sic ait: In paraphrasi Ionathę Bẽ huzziel, exponendo textum Isaię.c. 6.ubi dicit:Sãctus, Sanctus , Sanctus Dominus Deus exercituũ : dicebat hæc uerba (quæ iudæi maligni de libro abstulerũt,qa in illis manifestabatur satis abundè Sanctissimę Trinitatis mysterium, & illorum uoluntaria , & obstinata malitia)uidelicet: Sanctus Pater;Sanctus Filius: Sãctus Spiritus sanctus . Quæ uerba uisa, & fideliter translata fuere à multis Christianis. ut refert Petrus Galatinus.Hæc ibi.

a De

go concipiet, [a]& pariet Filium,
& uocabitur nomen eius Ema-
nuel. Et multi, iudæi delirantes
dicunt, quòd hoc quod puta-
mus Christiani est extortum ab
illa prophetia, quia ibi sequitur:
Quia antequam sciat puer repro
bare malum, & eligere bonum,
derelinquetur terra, quam tu de
testaris à facie duorum Regum
suorum. Dicunt ipsi; manifestè
non loquitur de Iesu Christo,
qui fuit natus longè postquàm
Hierusalem fuit derelicta à facie
218 duorum Regum. Et ego dico ti-
bi iudęe, quòd si uis aperire ocu
los mentis, quòd dicta prophe-
tia loquitur de Messia promisso
Domui Dauid, & mens prophe-
tiæ, & uerba hæc habent. Et ut in
telligas; Aduersantes Regi A-
chaz, qui erat de Tribu Iuda, & de Domo Dauid;
219 uolebant in Iudæa Regem nouum facere filium
Tabeel, & tollere Regnum Regi Achaz, & sic Do
mui Dauid. Modò, gloriosus Deus, qui diligebat
domum Dauid propter Messiam, qui inde erat
oriundus, dicebat illis, quòd non timeret Rex
Achaz, qui erat Rex in iudæa, quià non poterat
deficere, imò citius deficerent aduersarij; & hoc
est quod dicit: Et adhuc sexaginta & quinque an
ni deficiet Efraim esse populus; quasi dicat; Et tu
Achaz, nec Iuda non potestis perire, quin per pro
pagationem, & succesionem duretis. Et si hoc
non creditis deficientes in fide, non permanebi-
220 tis. Sed dicit Deus: Petite signum uestræ duratio-
nis, & petite quantumcunque diuinitus supra;
aut quantumcunque infra in terra. Quia, re uera,
in Hebręo non est: in profundum inferni.
Et Achaz, cùm esset tunc deuotus & Catholi-
cus Rex, noluit tentare Dominũ, [b] Dominus ue-
221 ro munificus, & misericors plus dat, [c] quàm pe-
tatur:

a De intellectu huius mirabilis prophetiæ (ultra. S. Hieron. Lyrã, Burgensem, & alios expositores. ibidem.) uide nunc Hectorem Pontũ. in Isaiam. cap. 7. & Daniel c. 2. fol. 42. S. Thom. 12. q. 103. a 4. & 2. 2. q. 117. a. 3. Fabian. supra ca. 42. cum sequentibus. Sixtum Senens. in Bibliot. li. 7. pagina, mihi. 587. A. 2. Faustin. Tassum. Ragionamento. 7. 9 & 11.

b Paulus Burgensis. in Isaiæ. cap. 7. quem refert, & sequitur Arnaldus Albertinus. in rubrica. de hęreticis. in 6. quæst. 12. uersic. Quo ad secundum. num. 10. & Fabianus Fioghius. in Dialogo. capitu. 44. tenent contrarium, imò quòd Achaz recusauit per superbiam aliquod petere signũ: quod fecit, quia, cùm esset Idolatra, non credebat in Deum. Et sic, simulatè dixit: Non petam, & non tentabo Dominum. Quod, cũ cognosceret Propheta, noluit sibi aliquod signum dare. sed reuersus ad Domum Dauid, ex qua oriundus erat Messias, inquit: Audite ergo Domus Dauid: nũ-

quid parum. &c. Sed non obstantibus supradictis rationi, textuique Sacro conformiór mihi uidetur sententia nostri Auctoris hic. quem pondera bene.

c Remunerat enim mitissim' Deus ultra condignum, & punit citra condignum. id est, quòd remunerat, & præmiat plusquàm opera nostra merentur. & minoribus pœnis nos punit quàm peccatis nostris debentur. secundum communem Sanctorum opinionẽ, & quod quotidie experimur.

a Re-

tatur:& dat signum Domui Dauid dicens:Audite,Domus Dauid.& quod sequitur:Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, &c. Est verbum Prophetæ ad Reges volentes destruere Achaz,& ponere Regem nouum alterius generis, uidelicet filium Tabeel,in Iudæa.Dicit Deus:certè non erit istud,& non stabit: quia nunquid parum est uobis molestos esse hominibus &c. Et est 222
sensus;quia si ista destructio fieret de Achaz; & nouus Rex constitueretur in Iudæa; non solùm fieret molestia hominibus;s.Regi Achaz,& habitantibus in Hierusalem; sed etiam fieret molestia Deo meo, dicit Propheta. Quia Deus promisit non perdere Iudam,propter Messiam inde uenturum,& dicit textus.4.Regum.8. Propter hoc, ut sciatis quòd Domus Dauid non est peritura, dabit vobis Deus signum, quòd Virgo concipiet, & pariet filium, qui erit Deus; quia Emanuel vocabitur; quod significat: Nobiscum Deus. Vndè certum est,quòd Domus Dauid nunquam peribit, 223
Et quod sequitur: Butirum, & mel comedet: refertur ad filium ipsius Isaiæ Iasub,de quo supra.Quod apparet,quia Deus mādauit Isaiæ,quòd cum filio Iasub exiret contra Regem Achaz:unde signum erat primum præsens,& de tempore præsenti:licet aliud de Virgine, esset in longinquum tempus. Et hoc manifeste appa- 225
ret,ex sequella sequentis Capituli; vbi est alius filius ad signum datus,vt de præsenti videret victoriam, & spem suæ durationis in filio, qui vocari debebat:velociter spolia detrahe. Sic quòd in dicta prophetia tu uides duos filios Prophetæ Isaiæ.ad signum victoriæ Regis Achaz,& sic durationis Domus Dauid adultos, & in medio est filius Virginis,quod est signum datum Domui Dauid à Domino Deo diuinitus supra:& vsq; in profundum infra.Vide iu- 225
dæe,si aduertere uis;quō hoc signum est à Deo supra, usq; ad profundum terræ infra.Quod,quantum cōueniat assumptioni humanitatis p diuinam naturam,nemo est,qui cęcus non fuerit, qui nō videat.Et vide mirabile verbū,quod in dicta prophetia.c. 8.dicit; Et adhibui mihi testes fideles Vriam Sacerdotem,& Zachariam fi- 226
lium Barachię.[a] Isti enim testes,vnus fuit de tempore Isaię.s.Vrias Sacerdos:& Zacharias filius Barachię non fuit de tpe Isaiæ: imo fuit in tēplo Esdræ,quod fuit tēplum secundum, longè post Isaiā ferè.per 400.annos.& vltra.Et quia hoc sic est,miratur Rabbi Aqba in libro:Macol, qui est liber plagarū in Talmud,quō Propheta

adhi-

a Rectè duos adhibet testes quia in ore duorum,vel trium stat omne uerbum. secūdum omnia iura.Et quādo unus testis tantùm sufficiat, & qualis esse debeat; & quis possit testificari. vide latè p Eman. Suarez. in Thesauro recept. opinion. litera T. numero 105. cum multis sequentib. & omnes Summistas.uer.Testis.

Mo-

a Modus hic, vel phrasis loquẽdi aliquando dicitur Hispanicè; videlicet, por punta de razon: quemadmodum etiã dicitur: Gano tal castillo, o Reyno, por punta de lança. idest, bello, & armis.

a Quod

adhibuit in vno actu temporis sui tam diuersos testes, diuersorum temporum. Et respondet, ꝙ hoc fecit hic Propheta ad demonstrãdum, quòd sicut fuit verum quod factum fuit tempore Isaiæ, teste Vria Sacerdote, qui erat illius temporis; ita erit verum, quod de signo virginis prophetatum est per eum, in tempore futuro, scilicet in tempore templi secundi, teste Zacharia filio Barachiæ, qui fuit in secundo templo, & prophetauit de

228 Christo miranda, vt infra subdam. Aduerte iudæe, & videbis manifestè, propter testium diuersitatem in tempore, quod negotium ipsum, super quo propheta adhibet testes, habet pertinere ad tempus ipsorum testium. Vnde cùm Zacharias filius Barachiæ fuerit in templo secundo, signa huius prophetiæ habent pertinere ad tempus illius templi secundi. Sed certũ est, quod filij Isaiæ, de quibus signa dantur Domui Dauid, non possunt pertinere, nisi ad tempus ipsius Isaiæ. ergo, signum filij virginis habet pertinere, ex mente, & verbis prophetiæ, ad tempus templi secundi. Et sic, iudæe (si vides) non solum responsum

229 est ad tuum argumentum, quod verba prophetiæ, ibi: antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra. &c. referuntur ad filium primum Isaiæ: sed etiam est probatum quod signum filij virginis refertur pro securitate Domus Dauid ad tempus templi secundi, quo erat futurus testis Zacharias filius

230 Barachiæ. ¶ Et, quod iudæi dicunt, & volunt fugere, quòd verbum: alma, quod est in Hebræo, non dicitur de virgine, sed de corrupta; multum falluntur ad mentem, & verba prophetiæ. Si enim de corrupta loqueretur, Propheta; quod signum erat, aut esse poterat Domui Dauid, quòd vna corrupta pareret filium, qui vocaretur Emanuel? Nec est dicendum, quòd illa: alma, esset vxor Prophetæ; & quod signum esset sicut de alijs filijs Isaiæ, pro præsenti tempore vitæ Isaiæ: quia hoc non potest pati sensus Scripturæ; q̃ filius vocatus: Accelera, spolia detrahe, fuit filius Isaiæ, vt dicit: Et accessi ad Prophetissam. &c. ergo filius almæ, nõ erat Isaiæ. Itẽ, si esset Isaiæ, aut corruptæ mulieris ex alio quocunq;; quomodo erat signum in excelsum supra; aut in profundum infra? Item, quomodo adhibebatur testis Zacharias filius Barachiæ, qui demum

231 pòst. 400. annos, & vltra, natus est? Vides ergo iudæe per punctum rationis [a], quòd istud signum Almæ, quia petitur, in excelsum supra; & in profundum infra, habet esse res mirabilis, & miraculosa in ipso signo. & hoc patet ex mente prophetiæ. Deinde ad verba,

ba, est clarum, quòd verbum: alma, significat adolescentulam virginem [a], vt apparet Canticorum. I. ibi: ideò adolescentulæ dilexerunt te, est 232
in Hebræo: Alamot; item Canticorum 6. ibi: Sexaginta sunt Reginæ, & octuaginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus; in verbo: adolescentularum, est in Hebræo, Alamot. Et est certum, quòd ibi loquitur de virginibus, vt apparet ex distinctione Reginarum, & concubinarũ, quæ designant corruptas mulieres. Igitur uerbũ:
adolescentularum, refertur ad virgines. Item Ge 233
nes. 24. ibi: Ecce sto iuxta fontem aquæ, & uirgo, quæ egredietur ad hauriendam aquam. &c. in verbo, uirgo, est in Hebræo, Alma. & est certum quòd in dicto casu seruus Abraham non expectabat corruptam, sed virginem pro filio Domini
sui. Et quod dicunt iudæi frenetizantes, quòd 234
alma aliquando accipitur pro corrupta, vt dicũt per textum. in parabolis Salomonis. c. 30. ibi: & viam viri in alma; ipsi dicunt: in adolescentula: Sanct. Hieronymus, (& melius) transtulit; in adolescentia [a]. Istud quod iudæi dicunt, non potest stare, quia illud quod sequitur talis est; & via mulieris adulteræ. &c. non esset exemplum, nec exẽplatum præcedentis casus; sed esset repetitio ipsius quarti casus, si iudæi dicerent benè, quod es-
set mens; & uia viri in adolescentula. Quid plu- 235
ra? vt uides manifestè, uerbum: Alma, propriè significat uirginem adolescentulam. Et uide sapientiam Hieronymi, ubi uidit proprietatem uerbi stare in adolescentia, transtulit, in adolescentulam: ubi uidit stare, in uirginitate, transtulit, uirginem; ut poteris uidere in omnibus locis. supra dictis. in hoc loco: ecce uirgo &c. quia miraculum consistit in uirgine, ut pariat existens uirgo, transtulit: uirginem, licèt uerum significatum sit: uirginem adolescentnlam scilicet in
ætate grandæuam. Et ideo Propheta non di- 236
xit: Betula quòd in Hebræo est uerbum appropriatum solum uirginitati, sed dixit: Alma, quod compræhendit utrumque, uidelicet uirginem, & adolescentem; ut sicut uirgo Maria, quia in ætate

a Quod ex communi vsu loquendi omniũ ferè nationum comprobatur. Nomen enim adolescentula, q̃ Latinè uirgo, Decẽ, vel duodecim annorum intelligitur; Hispanè sonat; una mochacha, de doce, o trece annos, vel largius, vna donzella de 12. 14. vel 16. annos. Italicè etiã (ut mos habet Romanus) vna citella dicitur, puella. 12. 14. vel 16. annorum nubilis. Bononienses, vna tusa, una puta, una regaza, dicunt illam quæ. 10. vel 12. uel 14. annos ætatis habet. Vide Calepinum uerbo: Adolescens, & adolescentula. Quod patet clarius per tex. in cap. quicunque 77. dist. ubi, quòd adolescentia incipit post 14. annum & uide multa, quę tradit Albericus de Rosa. in Dictionario. uer. Adolescens, & adolescẽtia.

b Et sic habet uulgata Bibliæ editio & Sancti omnes Doctores sic legũt dictum locum.

a Qua-

ætate adoleſcentiæ [a] fuit ſalutata per Angelum, & ideo Propheta dixit: alma, ideſt, virgo adoleſcentula [b]. Et attende lector, quia in Hebræo non dicitur; ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel: ſed dicitur: Ecce virgo prægnans, & pariens filium, & ipſa vocabit nomẽ eius Emanuel. Hoc volui dicere, & detegere contra vanos, & proteruos iudæos, qui allegant contra nos, ĩ tranſlatione S. Hieronymi, ad euadendum miraculum, ampliationem terminorum ſecundum Logicam, vt dicunt virgo, q̃ eſt, uel fuit concipiet. Et ſic euitant miraculum. Sed, re uera, in Hebræo non eſt: concipiet, ſed (ut dixi:) uirgo prægnans, & pariẽs. Quod eſt dicere; uirgo prægnãs, & uirgo pariens. Et, ſic uirgo in conceptione, & uirgo in partu; q̃ ſunt uerba præſentis temporis, quæ non recipiunt ampliationem. Et, notanter non dicit; uocabitur; ſed, uocabit, quod ad ipſam Alma, in Hebræo ſermone refertur [c]. Et eſt uerbum relatum ad fœminam ſecundũ Grammaticam Hebræam. Quia ipſa uirgo impoſuit nomen, docta ab Angelo ĩ ſalutatione priuſ quam in utero conciperetur. Lucæ. 1. ❡ Sequitur in d. c. 8. Iſaiæ: Dominum exercituum ipſum ſanctificate, & ipſe pauor ueſter, & ipſe terror ueſter. Et erit uobis in ſanctificationem, in lapidem autem offenſionis, & in petram

a Quatuordecim
237 ſcilicet annorum.
Quod, contra Ca-
ietanum, tenentẽ
fuiſſe annorũ. 27.
vel, ad minus. 24.
probat Ambro. Ca
rher. in annot. con
tra Caiet. pag. mi-
238 hi, 108. litera. T. ſic
dicens: De eadem
Beata Virgine ra
tiocinatur (ſ. Ca-
ietanus) quòd tem
pore, quo cõcepit
Dominum, erat
annorum. 27. aut,
ad minus 24. idq;
contra communẽ
ſenſum Doctorũ,
& Chronographo
rũ teſtimonia. Sed
& Scriptura ſãcta
Almam vocat, i.
virginem puellã,
vt & Chaldaica ha
bet translatio. Cre
ditur autem. B. vir
239 ginem vixiſſe an-
nos Sexagita tres.
Quapropter & co
rona ſexagita triũ
numero Aue Ma-
ria, in eius laudẽ
ob iſtam cauſam
concluditur. Cre-
ditur quoq; fuiſſe
ſuperſtitẽ filio ſuo
annos quindecim:
quibus ſupputatis
& Chriſti ætate,
clarum reditur qđ
iam diximus, puel
lam circiter anno
rũ, quatuordecim
240 Dominum conce-
piſſe. Hæc Catheri
nus.
b Et, ꝙ debuerit
mater Meſſiæ eſſe
virgo, patet ſic: mo
dus naſcendi Meſ
ſię (vt ex Prophetis accipimus) debebat eſſe modus nouus. ſ. ꝙ nullus alius tali modo natus fuiſſet. Et erat talis ꝙ debebat naſci ex matre ſine patre. i. abſq; humano ſemine. Qui modus naſcendi cõuenientiſſimus erat, vt fieret. Quia teſte Ariſt. contrariorum eadem eſt diſciplina. Cùm, ergo rres inueniãtur generandi modi, quos negare nullus poteſt, conueniẽtiſſimum erat, ꝙ quartus modus diuinitus inueniretur. Quod ſic patebit: Adam fuit creatus à Deo, abſque homine, & muliere, ex limo terræ. Geneſ. 2. Eua fuit facta à Deo ex homine, ſine muliere. Omnes alij, quotquot nati ſunt, ex uiri & mulieris concubitu nati ſunt. Conueniens ergo erat, vt quartum modũ faceret Deus, ſ. ut alius naſceret̃ ex fęmina ſine uiro. & iſte fuit Chriſt⁹ natus ex Virgine, non ex uirili ſemine, ſed miſtico ſpiramine. Vide Fabian. Fiogium. in Dialòg. c. 42.

c Item oportuit, ꝙ Propheta diceret: Alma, & non Bethulam, uel, Nahara; quia hęc nomina ſignificant virgi-

tram scandali duabus domibus Israel in laqueum, & ruinam habitantibus Ierusalem. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur, liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Audi iudæe, hanc prophetiã, Beatus Matthæus Apostolus & Euangelista, in suo Euangelio. c. 21. in fine, allegauit, & inseruit ferè. Clamant hodie iudæi, qualis, aut quomodo potuit esse Messias Iesus Christus, si ipse iudæos destruxit, aut fuit causa dispersionis, & destructionis eorum? Et ego respondeo; Hoc fuit prophetizatum, & non solum prophetizatum per iudæorũ Prophetas, vt puta per Isaiam; sed per S. Matthæum Apostolum, & Euangelistam, confirmantem, prophetiã Isaiæ, & allegãtẽ eã. Et vide verbũ bonũ; liga testimoniũ, signa legẽ in discipulis meis, quasi dicat Messias iudæis omnibus, ꝓ lege recipiẽda, & testimonio ueritatis, sufficiunt discipuli mei.

¶ Itẽ sequit, in c. 9. Populus, 242
qui ambulabat ĩ tenebris, vidit lucẽ magnã.[a] Hãc prophetiã pulchrè ex hoc ꝙ Dñs Iesus accessit ad partes terræ Zabulon, & Nephtalim, dicit Euãgelista impletã, qa lux fuit eis orta in accessu Iesu Christi ad illas partes.[b] Qđ pulchrè confirmat ex 243
eo, qa ista prophetia loquit de Messia, vt apparet ibi, Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Qđ nõ põt dici de Ezechia, vt iudęi autumãt, qa ille, licèt fuerit Rex de domo Dauid, & bon⁹,[c]

virginem simplicẽ tm̃, quæ postea potest corrumpi; Alma, verò, non tantum significat virginem; sed virginẽ occultã, & perpetuam. Et quia mater Messiæ debebat esse virgo perpetua: ideo dixit: Alma, vel, Halma.

a Nota contra Sodomitas, ꝙ S. Hieron. sup illud Isai. c. 9. Habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis, dicit, ꝙ lux illa oẽs laborãtes illo vitio extinxit. Et hoc fecit Christus, ut oẽs cradicaret; ne ĩ natura, quã assumpserat, tãta de cætero immũditia inueniretur. Idem dicit, citãs. D. Augustinũ, liber dictus Methodus Confessionis, in remedijs cõtra luxuriã. Et refert Thesaurus sacerdotalis. 2. p. c. contra luxuriã, & inquit ꝙ eãdẽ hora, qua Christ⁹ natus fuit; fuerunt mortui oẽs Sodomitæ mundi. Et vide melius per Aluarum Pelagiũ, de Planctu Ecclesiæ, lib. 2. c. 2. fol. 4. colum. 7. quem omnino uide, & S. Clementem, de constitution. Apost. lib. 6. cap. 11. & 28. vbi ait, quòd Sodomitæ quærunt mundum dissolui.

b Hector Pintus in Daniel. c. 9. interpretatur hanc auctoritatẽ pro Euangelio, dicens sic: Est etiam lux, iuxta illud Isaiæ 9 Habitãtibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Et illud Apostoli, ad Rom. 13. Induamur arma lucis. Diuinus Psaltes v- 241
no, & eodem versu Euangelium uocat lucem, & ueritatẽ. Psal 42. Emitte lucem tuam, & ueritatẽ tuã. Hæc ille. Quem etiam uide in Isaiã. c. 9.

c Fuit optimus filius de pessimo patre Achaz genit⁹, natura benignus, iustus, clemens, ac valde religiosus erat, cuius historia habetur, 4. Reg. c. 20. & Isaiæ 38. & tradit. D. Hieron. sup Isai. c. 38. lib. 11. explanat. & Iosephus, de antiqt. libro 10. & refert Ioan. Ludouic. Viual. in lib. Opus regale, in tract. de pugna part. sensitiuę, fol. (mihi) 34. & Bibliotheca Sancta, lib. 2. litera E. in fine, & Hector Pint. in Isa c. 38. & oẽs antiqui ibid.

a Vnum-

non tamē fuit Rex de domo Dauid in sempiternum, vt infra dicit; super soliū Dauid sedebit, & super Regnum eius, vt confirmet illud & corroboret in iudicio,& iustitia,amodo, vsque in sempiternum. [a]

Nec enim Ezechias fuit Deus fortis, nec pater futuri sęculi.Ita, ꝙ satis contra veritatē nititur lo qui,qui illum tex.propriè attribuit Ezechiæ; &,si habet attribui, dēt dici figuratiue pro vero Messia,sicut dicimus de Salomone signanter.Psal.71. Deus iudicium tuum, &c.quia loquitur de Salomone ad literam, & omnes iudæi,& Doct.ecclesiæ cogūtur dicere, quòd loquitur de Christo ad mentem, propter multa verba, quæ sunt ibi,quæ non possunt adaptari Salomoni.

¶ Itē,in c.11.Isaiæ.ibi:Egredietur virga de radice Iessæ;[b] tota,illa prophetia denotat,& expresse ponit virtutē Messiæ spiritualiter. Et nihil ibi dicit de virtute ipsius tēporali,videlicet,ꝙ debuerit esse victor in armis,& expulsione gentium,per virtutē armorum;sed solùm in spiritualibus,& spiritu Dñi, & dicit ꝙ in spiritu labiorū suorū interficiet impiū. Nihil dicit de exercitu Messiæ. Hoc dico,vt obtrudā dentes iudæi,qui dicit,ꝙ nō est differētia inter tēpus ante aduentū Messiæ; nisi liberatio israelis,à seruitute, & captiuitate gentiū, quasi velit ꝙ veniente Messia,erit liberatio Populi israel à seruitute,& captiuitate,durante,& manente Lege Moysi. Si hoc esset verum,aliquid de hac liberatione sentiret Isaias,in d.c.quod minimè intuenti apparet.

¶ Sequitur. c.12.ibi: Haurietis aquas in gaudio,de fontibus Saluatoris. Quā prophetiā declaraui,in 5.art.Attende iudæe,& aperi oculos mentis ad prophetiam Isaiæ.17.c.vbi videbis, ꝙ pauci numero de populo Israelis,erant venturi,& aggregandi ad ipsum Messiam,ibi: Et erit sicut quærens spicas in valle Raphaim. Ex qua prophetia cessare debet admiratio omnium iudæorum hodie uiuentium, & scribētium iudæorum modernorum,

a Vnumquodque horum uerborum per se(ultra S.Hieron.Lyram.Burgē sem, Abulensem, & alios ibi(declarat optimè Arnaldus Albert.in Ru-
244 br. de Hæret. in 6. q.12 vers.Secūdo, nu.3. col. 141. ubi latissimè ꝓbat delirare iudęos uolē tes auctoritatē dictam de Rege Eze chia posse intelli-
245 gi. Et latius,& melius ꝓbat.col.152. vers. quo ad primum. Probat etiā Fabianus Fiogius
246 in Dial.c.44.
b Ionathas Caldeus uertit sic: Egredietur Rex de filijs Isai,& Christus de filijs filiorum eius. Vbi tam per uirgam quam per florē interpretatus est Regē Mes-
247 siam. Hieremiā sequutus,qui.cap.1. Deum virgam vigilantem appellauit.Hæc dicit Hector Pintus in Isai. c.11. & in Daniel. c.9.Translatio autem, vel lectio Hebraica sic ait:Egre
248 diet virga de stirpe Isai,& phantula de radicibus germinabit,uel fructificabit. Ita exponit Faustinus Tassus Ragionamento.15. Vide etiam
249 (vltra alios expositores) S.Thom. 2.par.q.1.art.6. ad 3. & S. Anton.4. p.

tit. 11. cap. 1. §.2. & latè Arnald.Albert. supra quæst. 12. §. octauo probatur,nu.13.

norum, qui admirantur, quomo
do Iesus Christus est Messias Re
demptor Israel. Si omnes, & tot
iudæi non sequuntur eum, imò
sunt destructi, & desolati vbi-
que, propter Iesum Christum;
quia, ut vides, verus Israel, qui se
quutus fuit Christum, fuerunt
Apostoli, qui, quasi omnes fue-
runt iudæi, & fuerunt pauci, re-
spectu aliorum iudæorum, qui
tunc non sequuti fuerunt Chri-
stum. Et etiam respectu hodier-
norum. Et, sic multitudo iudæo 250
rum non sequentium Christum
Iesum, & paucitas illorum, quæ
sequuta tunc fuit Christum, de-
mostrat clarè, & manifestè ex
verbis, & mente huius prophe-
tiæ, ꝙ Iesus Christus fuit verus
Messias, & ꝙ Christiani sequen
tes eum sunt veri iudæi, & uerus
Israel Dei, & uos (iudæi) estis
Israel Diaboli, & Sinagoga Sa-
thanæ, [a] vt dicit B. Ioan. Euan-
gelista in Apocal. c. 3. Ecce dabo
tibi de Sinagoga Sathanæ, q di-
cunt se iudæos esse, & non sunt,
sed mentiuntur. Et propter hoc dicit Pau. Apost.
ad Gal. ult. c. Et, quicunq; hanc regulam sequuti
fuerint, pax super illos, & misericordia, etiam su-
per Israel Dei. Ex quibus uerbis apparet ꝙ Apo-
stoli iudæos, & Israel uocarunt Christianos. Sed
certum est quòd tunc pauci de Israel sequuti fue-
runt Christum. Et, sic prophetia Isaiæ concordat
ueritati, & dictis Apostolorum.

¶ Cap. 19. Isaiæ est, qñ Christus iuit in Aegy- 251]
ptum, cum matre, & Ioseph, & inde tota idola-
tria cassata, & à facie Christi subuersa est. [b] Hoc
examinare non curo, sed tangere, quia non uin-
cit, ex uerbis iudæum, licèt contineat ueritatem

a Quia licèt olim ante aduētū Christi, iudæi essent veri cultores Dei, ut Psal. 75. Notus in iudæa Deus, &c. & Deuteron. 6. Audi Israel: Dñs Deus uester, Deus vnus est: Tamen hodie, non sunt cultores ueri Dei. Nam cū Deus sit trinus & vnus æternaliter, & incarnatus temporaliter, & ipsi hoc negant, sequitur quòd non sunt ueri cultores Dei. ita tenet Martin. Garcia. Episc. Barchin. ser. 38. (cuius librū emi Salmanticæ. anno. 1568. Duodecim Argenteis) quem refert, & sequitur Arnal. Alber. supra q. 11. §. Tertia secta. nu. 13. De quo etiam uide Iacob. Valen. in Prolog. Psalm. tract. 4. Et, quia secundum S. Thom. 2. 2. q. 10. a. 8. Deus iudæos exaltauit tpe gratiæ quincuplicitér, & ipsi nō cognouerūt, maiori digni sunt pœna; nam illos magnificauit secūdū carnis assumptionem, per personalem prędicationē, per suam conuersationem, per miraculorum operationem, & per discipulorum prædicationem. Quapropter, cum iniqui filij, igratissimi fuerint tanto Patri, iā non dicuntur Populus Dei, sed filij Diaboli, & dicuntur filij alieni, ut Psal. 17. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt. Et dicūtur filij Abrahę, & nō Abrahæ, & nos Christiani sequentes Christum Iesum, ueri appellamur Israelitæ, & filij Abrahæ. De quo uide latè Hec. Pint. in Daniel. c. 1. ver. Regis Iuda, & in Hieremiam. c. 1. ad fin. & Marquard. de Susan. tract. de iudæis. 1. p. c. 1. num. 10. Valent. supra.

b Quod, ex historia Eccle. affirmat Dion. Cart. super Matt. c. 2. & Abulens. Mat. c. 2. q. 60. sic ait: In ciuitate Heliopoli fuit primo Beata virgo cū Christo, quām in alio

habenti modicum luminis fidei.

¶ Simile est capitulum 24. ibi in fine; A finibus terræ laudes audiuimus, gloriam iusti; loquitur manifestè de Mesfia, quem vocat iustum. Et dicit Propheta: secretum meum mihi, quia non audebat secretum incarnationis diuulgare; sicut hoc dixit Propheta, supra cap. 6. quando vidit incarnationem diuinam, quod benè declarat finis istius capit. ibi: & erit in die illa, vsque ad finem: signanter in illis verbis: & erubescet Luna, & confundetur Sol. Quod potest dupliciter declarari, scilicet de eclipsi facto in Passione Christi, quando fuit glorificatus in conspectu seniorum suorum in Ierusalem, quando fuit crucifixus. Quod & ipsum fatentur Doctores iudæi dicentes, licèt non de Christo Iesu: tamen dicunt quòd in redemptione Mesfiæ, erit eclipsis Solis, & Lunæ. Ita dicit hic Rabbi Abraham Abenazara. [a] Aut verius potest dici, quòd in Aduentu Christi erubescet Sol, & Luna; quia amplius in eis idolatrantes, non peccabunt: imò regnabit Dominus exercituum in monte Sion, & in Hierusalem glorificatus in conspectu seniorum suorum, vt dictum est, non immoror in his, quia, licèt ista sit veritas, tamen non vincit iudæum. Vnum tamen scio, quòd iudæorum glossæ in hoc textu sunt somnia, & vanitates, non conferentes ad aliquam rationabilem Glossam. Et sic, semper videbis iudæos glossantes ea, quæ de Christo loquuntur, per circuitus, & uanitates, quia in circuitu impij ambulant, [b] vt semper Christum fugiant in eorum ipsorum damnationem.

¶ Sequitur Isaiæ. cap. 25. vbi est illud singulare verbum:

alio loco Aegypti. Et cum primo venisset non habens
252 aliquem locum in qué ingrederetur, vel, ad quem diuerteret; intrauit quoddã templũ, in quo erãt Idola. 365. iuxta numerũ dierum anni, quibus, singulis dieb. diuinus exhibebãt cultus. Ad Christi auté & matris eius ingressum vniuersa Idola corruerunt, & impletum est illud Isai. 19. Ascendet, &c. & vide alia ibid. de cõ-
253 uersione Aegyptiorũ. Landul. etenim Cart. in vita Christi. cap. 13. dicit, ꝙ quemadmodũ qñ filij Israel fugerũt ex Aegypto, non fuit domus in qua nó remaneret mortuus aliquis; ita cũ Christus intrauit
254 Aegyp. non fuit templum in quo remaneret Idolum. vide Bibliot. Sancta. lib. 3. §. exemplum meditationis, pag. 188. Hector Pintus verò in Isaiam. c. 19. (vt alios omit-
255 tam) nihil de hac historia agit, sed locum illum sic explicat, videlicet: Ingresso filio Dei in Aegyptum, hoc est, in mundum, in nube leui, hoc est, in utero sacratissimo purissimæ Virginis, nullo virili
256 semine grauato,

ceciderunt Idola, cõtremuerunt Dęmones, Christi pręsentiam ferre non valentes.

a Potest etiã (haud incongrue) de die iudicij finalis intelligi; quãdo Sol obscurabitur, & Luna nõ dabit lumé, ut Matth. habetur, cap. 24.

b Psalmo 11. in fine. In cuius declaratione Iacob. Valent. multa ponit genera impiorũ, qui in circuitu ambulant deuiãtes à via veritatis, qué uide, & tex. in cap. Hæreticus, & cap. Quid auté. 24. q. 3.

a Qua-

verbū: Præcipitabit mortem in sempiternum,[a] & auferet Dominus Deus oēm lachrimā ab omni facie, & opprobriū Populi sui auferet de vniuersa terra, quia Dn̄s loquutus est, & dicēt in die illa: Ecce Dn̄s Deus noster, &c. Iudæi nihil boni dicūt in declaratione horū verborū, & semper vbi est veritas, more Aspidis surdi, trāseunt. Quis, ego quæso, nō miretur legens hoc verbū? Qūo enim, & qn̄ fieri poterit, ꝙ Deus præcipiter mortem in sempiternū, & ꝙ auferat oēm lachrimam ab omni facie, & ꝙ de vniuersa terra tollat opprobrium Populi sui? Cui ēt cōcordat infra, capit. 28. ibi: Et delebit fędus vestrum cū morte, &c. qđ inf. declarabo.

Et, ut intelligas hoc secretū; Oseæ. c. 13. inuenies concordiā horum verborū; 258
ibi: De manu mortis liberabo eos; de morte redimam eos. Ero mors tua, ò mors; ero morsus tuus, inferne. Consolatio tua abscondita est ab oculis meis. In quibus verbis apparet omnino mors delenda, infernus abolendus. Quid sibi volunt hæc verba, nec qūo tollenda est mors? Ego, à te iudęe quæro. Inuenio Paulum Apostolū vas electionis ista verba multū egregiè, & necessariò declarantē 1. ad Corinthios. c. penult. Nam Messias erat ven 259
turus, vt aperiret viā vitæ, quæ clausa extiterat, & sub custodia posita perpetrato peccato Adę, vt patet Genes. 3. c. ad finē, & dixi in principio primæ diuisionis huius operis. Si erat aperiēda via ad vitam æternam, ergo erat mors præcipitanda, releganda, & totaliter tollenda? Et hoc est quod di- 260
cit: Ero morsus tuus, inferne; & ero mors tua, ò mors; quia etiam hic lymbum, quem Christus momordit, extrahendo inde Sanctos Patres, vocat infernum; quia est pars inferni, ut pulchrè declarat.

a Qualiter intelligatur hæc auctoritas, (vltra ea, quæ Doctores antiqui, & Hector Pintus ibidem tradūt) ponam omnia q̄ idē Hector Pint. dicit super Hieremiam, c. 2. in obseruationibus ex Hebræo. pag. 227. vers. Præcipitauit, sic dicēs: Quidam uertunt, deglutiuit: alij deuorauit, quod idē est. In Hebræo est uerbum, Balagh, quod significat, p̄cipitare, deglutire, deuorare, abscondere, perdere. Eo vtitur Isaias. c. 25. cum ait: Præcipitabit mortem in sempiternum, nimirum Christus, qui ait apud Oseā 13. Ero mors tua, ò mors. Pro quo Apostolus in priore ad Corint. 15. uertit: Absorta ē mors in uictoria, ad Oseam alludēs & ad Isaiam, nam uerbū hoc significans præcipitare, significat etiam deglutire, & absorbere. In hac eadē lamētatione paulo post vbi nos habemus: Dixerunt, deuorabimus, pro deuorare est uerbum hoc idem, Balagh, pro quo. c. 2. Ionæ, latinus noster interpres, vertit, deglutire; ita enim habet: Pręparauit Dominus piscē grandem, ut deglutiret Ionam. Et Ps. 106. deuorare. Omnis sapientia eorū deuorata est. hoc est, perijt, & euanuit, uel p̄cipitata est. Hic, Balagh, significat p̄cipitationē, vt Psalm. 51. ubi Dauid cum impio Doeg loquens: Di- 257
lexisti, inquit, omnia uerba præcipitationis lingua dolosa. Ac si dicat: Amas loqui omnia verba perniciē afferentia. Hæc ille. Vide etiā quæ tradit Arnald. Albertinus, in Rubr. de Hæret. in 6. q. 12. §. quo ad septimum, num. 17. col. 185.

261 clarat. S.Thom.in 4.sent. dist.45. q.2. [a] Et dicit:
consolatio tua abscondita est ab oculis meis:
quod est dicere; quia cùm non erit mors in cor-
poribus ultra,quia omnes in die iudicij resurgēt
ad vitam spiritualem perpetuam; iam non erit o-
pus cōsolatione, qua utimur in præsenti uita pro
mortuis, [b] cùm sit ex toto mors deleta. Hæc om-
nia sic vera esse,& sic glossari, & declarari debere
astruit,firmat,& probat capitulum sequens Isaiæ
26.ubi in fine loquitur de resurrectione mortuo-
rum,ibi: viuent mortui tui. Et de principio capi-
tuli vsque ibi,loquitur de Aduētu Christi. Quod
262 patet ibi, in illis verbis: Saluator ponetur in ea
murus, & antemurale, [c] aperite portas, & ingre-
dietur gens iusta. Et ibi: vetus error abijt, &c.li-
cet Hebraicum hoc non tolleret,quia dictio: ser-
uabis,quæ sequitur,est in Hebręo similis,aut eius
dem cōiugationis illi,quæ est, vbi est translatio:
vetus error, quare, melius ad literam Hebraicam
diceretur sic: Creator proximus seruabis pacem,
quia in te sperauimus. Et est sensus, Deus nobis
proximus per incarnationē, dabit nobis pacem,
quia in eo sperauimus. Et deinde quod sequitur
loquitur de victoria Dei contra Diabolum,vsque
263 ibi: Detrahet eam vsq; ad puluerem.Et q̄ pulchrè
sequitur: Conculcabit eam pes pauperis,gressus
egenorum. Quia pauperes Apostoli,& sequentes
Christū possidebunt Cęleste Regnū & conculca-
būt superbiā Diaboli. Nō est opus vlterius decla
rare, qa litera de se patet, & est bene glossata cōi-
264 ter ꝑ Doct.Eccl. Vides ergo iudæe,quō in his ca-
pitulis Isaię notata,& clare posita est mortuorum
resurrectio,q̄ est præcipuus articulus fidei tuæ,&
nostræ.Et,si hæc est reseruata Messiæ,non est verū
dicere qđ tu autumas,ꝙ Messias non debebat vē
nire,nisi ad liberādū Israel,à seruitute corporali Regnorū,& Regū
exterorum Christianorū,& Sarracenorū,in quib.violēter detinen-
265 tur.Certe,habēti oculos clarè patet,ꝙ totus Isaias de aduētu spiri
tuali Messię gaudet,& ꝑstolatur,nō de tꝑali,vt tu dicis,& sic vt det
vitā spirituale,& tollat mortē æternā. Sed non omitto hæreses tuo
rum modernorū,in quib.hodie iudæi oēs uacillatis,& claudicatis
in

a Et nos etiam diximus in Candelabro nostro Aureo. 1.p.tit. de Purgatorio, nu.4. ex eodē. S.Tho.in alijs etiā locis, & ex multis alijs, quos ibi videbis.

b De quibus consolationibus, uide maxime D. Augu. in tract.de cura agēda pro mortuis, & Raulinū, in Doctrinale mortis, & melius F.Ioan. Ludou.Viualdum, in lib. Opus Regale, in principio.i Epistola cōsolatoria, & in tractatu, de officio pietatis in defunctos.

c Christus.n.murus est noster. Nā Zacharias. c.2.inducit eum ita loquentem:Ego ero ei murus in circuitu,hoc est,Ego protegam Ecclesiam meā instar muri. Est enim Ecclesia Ciuitas munita, habens, ut ait in Apocalipsis Ioannes, murū magnū & altum.Ita declarat Hector Pintus. in Daniel c.4.ver. Germen radicum eius.

a Vt

in duas partes [a]. Quidam vestri dicunt, quod non est resurrectio mortuorum; alij dicunt, quòd sic. Et, quia timuit Rabbi Moyses Aegyptius, quòd si eam ex toto negaret, reputaretur Saduceus, & non Phariseus, quoniam Saducei negant resurrectionẽ [b], vt dicitur Actuum. ca. 23. & iudæi de hoc Saduceos notant, & infamant, dixit in quadam sua epistola, quam fecit super resurrectionem mortuorum, quod ipse bene credit, quod Deus in futuro, & in die iuditij resuscitabit mortuos aliquos, in vim miraculi. Et quod illi habebunt filios, & filias. Et demũ, 267
post longęuam vitam, morientur. & dicit, quod qui hoc non credit, est hæreticus. Sed quod fiat resurrectio vniuersalis corporum ad immortalẽ vitam; & quòd talia corpora existant in Gloria in Paradiso; dicit, quod hoc non credit; quia, dicit, quod illa membra corporea oris, dentium, epatis, splenis, renum, stomachi, & aliorum pudibundorum membrorum erunt frustra, cùm in Re 268
gno Dei non sit esca, nec potus [c]. Et, quia ars & natura, nec Deus nihil faciunt frustra. Ecce mentem, & verba illius insani hæretici Rabbi Moysi Aegyptij; qui quàmplures animas iudæorum, nõ solùm in infidelitate iudaica; sed etiam in hæresi detinet, & fouet. Et, licet plures, & meliores, ac sa 269
niores iudæi fuerint sibi contrarij, inter quos p̃cipuus fuit Rabbi Moyses Gerundensis, & omnes iudæi Gallici; tamen adhuc iudæi hodie veraciter, pro maiori parte, sequuntur Rabbi Moysen Aegyptium, & hæretizant in hoc articulo resurrectionis. Et non mirum, quia hoc eis euenit, & sic in eis durabit, videlicet, in hoc articulo dubitare, donec credant in Iesum Christum. Nam Rabbi Talmudistæ ĩ vltimo libro totius Talmud, qui est: Perech Helech; in libro Canhedrin, & in fine suorum errorum, & vacillationum, cùm quærerent: an resurrectio mortuorũ erat ex lege Moysi?

Omnes

a Vt dixit Elias Propheta ad Prophetas Baal. 3. Regu. 18. vt q̃d claudicatis ĩ duas partes? &c.

b Quorum errores tenuerunt etiã aliqui Philosophi, & etiã Manichei. De q̃bus vide Director. Inquisitorũ 2. p. inter. 58. quæstiones de hæretica prauitate. q. 5. & 13. Et quia multa, & apertissima sunt in vtroq; testamento, de resurrectione testimonia; non opus est Catholicorũ Doctorum de hoc adducere sententias; sed aliqua testimonia citare, vt habetur Iob. c. 14. Isaię. 26. Daniel. 12. Et Esaias, & Helisæus mortuos suscitarunt. 3. Reg. & 4. & Dominus Lazarũ, & filium viduæ, & alios suscitauit. Paulus etiam, in multis locis, de resurrectione agit. Et vide Matth. 22. Marc. 12. Lucæ. 2. 14. & 20. Ioannis. 5. & 11. Actor. 2 4. 17. 24. & 26. Rom. 2. & 6. 1. Corin. 15. & multis alijs. Et habetur in vtroq; Symbolo Articulus expressus; quẽ explicat optime Petrus à Soto ĩ Cathol. Institution. Canisius latissime in Cathechismo. & alij maxime Lypomanus, & nouissime Ludouicus Granata in expos. Symboli. 266
vide Hect. Pint. Esai. 26. & in Dan. 12. Paul. Gryso. & Polyanteam. ver. Resurrectio.

c Vt ait. D. Paul. ad Roman. c. 14.

a Iam

Omnes ibi cespitauerunt. Et ꝓ eius determinatione relinquentes rē indecisam, dixerunt; Messias veniet, & hoc dubium, sicut multa alia declarabit [a]. Et verū dicunt, quòd ipsi nunquàm erūt clari de hoc articulo, donec credant in Iesum Christum, qui est verus Messias; qui realiter suo ore benedicto, hunc articulum firmauit probans illum ex lege Moysi illis, qui eum interrogarunt, quia erant Saducei, & non credebant, vt Pharisei credunt ī lege Talmudica, sed solùm in lege Moysi ad literam, vt hæc patent, in Euãgelio Matthæi. c. 22. & ibi, tunc Dominus Iesus allegauit eis illam auctoritatem [b]. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. nō est De' mortuorum, sed viuentiū. & q̄a posset dubitari de istis corporibus humanis, qualiter erunt in resurrectione? Gloriosus Iesus suo ore dixit: in resurrectione, nec nubent, neque nubētur; sed erunt sicut Angeli Dei in Cœlo. Ita, quod corpora humana, tanta gloria redundabunt, & glorificabuntur, quòd licet sint corpora humana cum suis formis, & membris substantialibus; erunt tamen quasi spiritualia, vt Angeli[c]. Et, quia forsan posset quis dubitare, de quo seruient ista mēbra [d], vt infelix Rabbi Moyses Aegyptius dubitauit. His respondet Daniel Propheta in sua prophetia; quod fulgebūt quasi splēdor firmamenti; & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Dan. ca. 12. in fine. Quod magis declarans Apostolus Pau. 1. ad Corint. c. 15. dicit: quod ista corpora resuscitata, miraculosè surgent post corruptionē in corpora

pora

vt manifestētur opera Dei in illis; aliam tamen reddere libet, s. ut manifestetur diuina iustitia in illis corporibus, in quibus Sãcti tot sustinuerūt pœnas, afflictiones, & tormenta. Et dignum, & iustum est, ut corpora, quæ templa fuerunt Spiritus Sancti; & societatem ad inuicem habuerunt cum animabus; in Paradiso ét cum eisdem collocentur, & requiescant à laboribus. Quòd, si hic in mundo uidemus milites pro rebus militarib. benè gestis, in Regum curijs aliquo p̄miari stipēdio perpetuo, absq; ullo labore; quid mirum si mitissimus, ac iustissimus Deus, corpora nostra in Cœlo ut sit corona aurea gloriæ coronare?

a Quia

270 a Iam venit, & declarauit, & eos increpauit dicens: Mat. 22. Erratis nescientes Scripturas, neque virtutē Dei. Nota bene: neque virtutem Dei: quia, si miseri omnipotentiam considerarent omnium creatoris, qui de nihilo cuncta creauit, non utiq; de resurrectione dubitarent; cùm non tantum apud Deū, possibile sit omne verbum, Lucæ. 1. sed etiā omnia possibilia sunt credenti. Mat. 5. Quod patet clarè exemplis B. Greg. Thaumatugi. 17 die Nouē.
271 (quo die anni. 1590. hoc scribimus) qui fide, & oratione montem ex vno in alium trāstulit locū. &c. miracula uide in eius historia.

b Dicens: De resurrectione autem mortuorum nō le-
272 gistis quod dictum est à Deo dicente uobis: Ego sū. &c.

c Habebunt, enim
273 tunc iusti dona illa, quæ Theologi dotes corporis glorificati appellant, de quibus vltra alios omnes,) vide Suplem. ad 3. p. S. Tho. q. 95. a 1. S. Anton. 3. p. titu. 30. c. 7. ante. §. Sotum in 4. sen. di. 49. a. 4.

d Licèt sufficientissima ratio esset;

pora incorruptibilia, quę dabit
Deus cuilibet sicut volet, cum
differentia condigna, sicut est
differentia inter stellas, quia v-
na est maior altera,& clarior.Et 274
omnes resurgemus, sed non om
nes immutabimur;quia nō om-
nes erunt in Gloria, & resplen-
dentes,prout stellæ. Quia dam-
nati resurgent,& erunt perpetui
in perpetua pœna, sine splendo-
re [a]. Ista sunt vera,& textualia veteris, & noui te
stamenti. Quid ergo turbauit spiritum istius Ae-
gyptij? Dicit ipse: Miror de quo seruient mem- 275
bra corporea. Et ego dico: Quare non miraris de
quo seruit spherica figura in stellis: & de quo ser
uit splendor stellæ, & in vna maior altera: & de
quo seruit rotunditas, & stellæ? Sic erit de cor-
poribus humanis Sanctis,& glorificatis, quòd eo
rum membra omnia erūt in splendore, & gloria;
& etiam,quæ nunc sunt pudibunda membra,erūt
tunc sine horrore,& pudore. Imò omnia erunt
ad decorem, & gloriam sicut stellæ in perpetuas
æternitates [b]. Et,quod nunc est vile, & turpe vi-
dere,tunc erit decorum,& sine verecundia,& vi-
tuperio,sicut erant corpora corruptibilia in Para-
diso terrestri, ante peccatum: de quibus scribit 276
Genes.c.2.in fi.erat autem vterq; nudus, Adam,
s.& uxor eius, & non erubescebant. Nec mirum,
quod redeamus ad illam naturam, cùm erimus
incorruptibiles, si eius naturæ eramus ante pec-
catum [c], licèt essemus corruptibiles. Quia plus 277
faciet purificatio peccati, & splendor Gloriæ, &
incorruptionis dos,& gratia, quàm status inno-
centiæ. & hoc est,quod dixit Isaias.c. penul. Ec-
ce,enim ego creo Cœlos nouos, & terram nouā,
& non erunt in memoria priora, & non ascendēt
super cor,&c.quia uisio pudibūdorum membro-
rum non erit magis ad ruborem,aut uerecundiā,
quàm erat ante peccatum. Nec mireris pauper,&
infidelis Rabbi Moyses, qui dicis, quòd de quo

L seruient

bur.ita S.Tho.1.p.q.96.a.1.ad 3. Et de multis bonis,q̄ haberet homo in illo felici statu; & de multis malis, à quibus esset liber, uide eund.S.Th.su pra.q.95. 96 97. & seq.& in 2.li. sent. dist.23. ubi omnes Scholastici.

a S.Th.

a Quia unicuiq; reddit secundū opera sua, vt fatentur multa testimonia; & habetur in Symb.Athan.in fi.

b Nam quemaddū Luna, quæ obscura de se est, & obscura nubes à sole illuminantur,& splendorem atque decorem accipiūt; sic Beatorum corpora, quāuis alias deformia essent,& obscura; p animæ tamē gloriosæ inhabitationem lucidā,ac decora erūt. Et quid mirum,cū candela vna, uel accensa fax, obscurā, ac tenebris plenam domum illuminet, ac fulgoris sui radijs illustret? Nec in hoc oportet amplius immorari, cùm infinita ferè possent adduci exempla, similitudines,ac testimonia; quorum multa poteris uidere i Spec pereg.quæst. Decad.1. c 2.

c In quo statu innocentiæ homines non indigebant animalib.ad necessitatem corporalē neque ad tegumentum, quia nudi erant, & nō erubescebant, nullo instante inordinatæ cōcupiscentiæ motu: neque ad cibū, quia lignis Paradisi vescebantur; neque ad uehiculum ꝓpter corporis ro

seruient membra corporea, nec corpus, ubi nõ erit opus aliméto; quia fateor, ꝙ Regnum Dei nõ est esca, & potus, ut ait Apost. ad Rom. 14. c. Nec est ibi opus alimento corporali; sed cùm hoc erit, ibi corpus humanum resplendens, & redundans gloria suæ animæ cum illis membris corporalibus, quæ spiritualiter & gloriose seruierunt animæ dum erant in corruptione; modo illa mẽbra resplẽdebunt, & gaudebũt in incorruptione. Et, cùm secundum Philos. in 12. Metaph. in principio, sint duæ substantiæ sempiternæ. una sensibilis, quæ est corporum cœlestium; alia insensibilis, quæ est substantiarum separatarum mouentium. Et prima est materialis non respectu generationis. & corruptionis, sed respectu mutationis loci à quo, & in quem circulariter. Alia est immaterialis, & immobilis; sic erit de nostris corporibus animatis, & glorificatis, ut de prima substantia dicitur, respectu nostri compositi glorificati. Ista sunt, quæ omnis bene organizatus, & fidelis intellectus capit, & capere potest, & perfectè, & Sancti prædicauerunt, & dixerunt [a]. Esset enim ualde iniquum, quod corpora nostra, quæ tam iuncta fuerunt animabus nostris, sic in ęternum perirent, ut corpora brutorum animalium; & ꝙ animæ solæ remanerent. Si hoc esset uerum, frustra fuisset lex sancta, & fides Catholica data his nostris compositis ex anima, & corpore: quia sola anima suffecisset, nec erat opus composito nostro. Et, quia corporum creatio est speciale opus diuinum, ut apparet in creatione hominis, plusquam in alijs corporibus, debent dissimiliter iudicari, & non pariter in æternum perire cum brutis. Erubescat igitur Aegyptius Rabbi Moyses cũ sua hæresi. Erubescãt etiam omnes iudæi [b], qui resurrectionis articulum non attribuunt Messiæ & eius aduentui; contra text. Isaiæ. capitulo 28. ibi: & delebitur fœdus uestrum cum morte; & pactum uestrum cum inferno non stabit.

Quod est immediatè post uerbum: ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem,

a S.Th. 1.2. q.4.a. 5.ad 4. & 3.p.q.11. a.2.ad.1 ait; ꝙ corpus est gloriosum ex totali subiectione eius ad animã, cuius gloria resultat in ipsum. Et 3. p.q.54.a. 1.ad.1. & q.57.ar.4. ad 2.ait: ꝙ corpus gloriosũ erit in eodem lo-
279 co cum alio corpore, nõ ex dote subtilitatis, sed sola uirtute Dei. Et 3.p. q 54.arti. 3. ait, ꝙ subtilitas corporis gloriosi est plena participatio esse specifici, ex plena subiectione ei⁹ ad animam. Et art.2. ad 2. quòd corpora gloriosa erunt pal-
280 pabilia, sicut corpus Christi. Et qđ
281 habebunt qualitates tangibiles. Et ꝙ erunt colorata colore debito, secundum naturam
282 suarum partium. Tradit optimè Dominic. Sot. in 4. senten. dist. 44 q. 1.a.3. & Paulus Grysal.
283 in Decision. Cath. uerb. corpus. nu.3. & alij Catholici.

b Nollunt erubescere, quia frons meretricis facta ẽ eis. Et, quasi clarè dicant cum Isaia. c. 28. cum inferno fecimus pactum. Quasi clarius dicant: Comedamus & bibam⁹, & cras moriemur, desperati de vita ęterna, quã ꝗrere nollũt.

a Ab

rem, probatum, prætiosum, in
fundamento fundatum. &c. qđ
loquitur de Messia. Ergo eius
aduentus debebat delere mortē
ęternam; quod perfidi iudæi nō
animaduertunt. Gaudeat ita- 284
que Ecclesia,& eius alumni,quę
tenet pro primogenito omniū
mortuorum corpus Messiæ: vt
dicitur Apoca.c.j.& à Iesu Chri
sto, qui est testis fidelis, primo-
genitus mortuorum,& Princeps
Regum terræ. Quasi velit Eccle-
sia,doceat,& confiteatur, ꝙ pri-
mus natus, seu resuscitatus ad
Gloriam, & vitam immortalem
fuit Messias; post quem, & per
quem,ex testimonio suo,& suo-
rum Apostolorum,qui viderunt 285
eum resurrexisse, & ad Cœlos a-
scendisse,omnes credimus resur
gere,iuxta antiquorum Prophe-
tarum dicta [a]. Quæ omnia, etiā
conueniūt Philosophis,qui cre-
diderunt animas, quantum ad
intelligere,perpetuas, vt in li. 2.
& 3.de Anima. Et,si anima fuit,
& est forma hoīs, non debet suo
composito, in æternum priuari:
ad quod informandum creata
fuit. Necessarium est itaq; cre- 286
dere contemplanti auctoritates
prædictas, ꝙ Deus, qui animam infundit in cor-
pore humano,& corpus Adæ suis manibus,prę cę
teris alijs creaturis plasmauit [b], animamq; intel
lectualem perpetuam fecit [c], iudicio omnium
prudentium Philosophorum [d], & etiam fide om-
nium Catholicorum veterum, & modernorum [e], 287
punireq;, & præmiare debet animas pro suis me-
ritis,iuxta suam prouidentiam,& promissionem
fidelem; ꝙ non dimittet corpora talibus anima-

a Ab innumeris ferè S.R. Ecclesiæ Doctoribus sic declarata, & ī Sacris Cōcilijs confirmata, decreta, ac stabilita, atque tātorum Martyrū sanguine rubricata, ac subscripta. Et qualiter probetur resurrectio, vide latissimè, & optimè librum de Genealogia Iesu Christi Magistri Francisci Xisti. Decade. 4.c. 167.cum seq.

b Vt habetur. Genes.c.1.& 2.

c Vt patet Gen. Faciamus hominem ad imaginem. &c. & c.27. Descendā ad filium meū &c. Et Iob.12. Ducunt ī bōis dies suos, & cætera. Et c.2.3.& 4. apertissimè refert animas cū corporibus non interire. Et Eccles.c.6. Homo ibit in domum.&c. Et Sap.3. Spes illorum immortalitate plena est. Et c.11.creauit Deus hominem in exterminabilem. Exod.3. Deus dicitur viuentium. & Mat.10. Nolite timere eos. &c. Et Lucæ.16. Anima Lazari requiescit in sinu Abrahę. Io. 12. Qui odit aīam suam. &c. & multis alijs vide Fran. Xistum. sup.

d Arist. 12. Meth. & 7. Phis. & etiam Auer. Anaxagoras Auicenna, Algaz. & multi alij, quos refert, & sequitur Speculum peregri. quæst. Decade. 1. c.2.

e S.Thom.2. cont. Gent.c.78.S. Diony.de diuin.nomi. c.4.S.Augu.Lactā. Alber.Mag. & infiniti ferè alij, quos refert Spec sup. Et cōcludamus cum Paul.Grysal.in Decis.Cath.ver. Anima. nu.5. sic dicente: Adducere Sanctorum Conciliorum, & Doctorum auctoritates in huius rei cōfirmatione, superuacaneū est, quando res certa est. Si quispiam scire desiderat, videat Decre. Leon. 10.Pontifi.Max.in Concil.Later. Direct. Inquisi. 2.p. q.6.nu.59. Melius tamen esset si vnicuiq; Academiæ Ecclesia præciperet, vt nullo modo liceret etiam Philosophorum placita recēsere; sed veritatem tantū exponere. Hæc ille.

bus iuncta, absq; eisdem punitione, & præmio a-
nimabus debitis. Aliàs, maioris priuilegij esset
corpus, q̃ anima, si in sola huius illecebris vitæ
temporalis gloria, aut pœna consisteret. Et ma-
ius præmium haberent corpora malorum, & pec-
catorum hominum, qui multa gaudia tempora-
lia, in hac vita habuerunt; q̃ corpora iustorũ ho-
minum, & Sanctorum, quæ multa Martyria, & cor
porales inedias in hac vita passa sunt; quod non
est sustinendum. Et hunc articulum Mesias ha-
288 bebat demonstrare, & declarare; vt clarè tradit I-
saiæ auctoritas præallegata. in ca. 28. Et, animad-
uerte lector iudæe, aut Christiane; ne sis tardus in
fide huius articuli gloriosæ resurrectionis; quia
vides ꝙ Moyses, propter hoc ꝙ loqueretur Deo
facie ad faciem, facies eius tanto splendore, & cla
ritate detinebatur; ut non auderent, imò timerẽt
filij Israel accedere prope eum; ut habetur Exod.
c 34. & transtulit Apostolus, licet ad spiritualem
289 alium sensum, 2. Corint. 3. c. Et, si sola prophetia Moysi in vita præ
senti, tantam claritatem superficialem faciei Moysi conferebat;
quid mirũ, quòd corpora in vita perpetua, non superficialem, sed
penetratiuã, & interiorẽ dotem claritatis, agilitatis, & subtilitatis
siue penetratiõis, ex dono Dei, habeãt, & haberi possit, ac debeãt?

a Imò malitia, & iniquitate pleni, & oculos claudentes ante Solis radios. De quibus côqueritur Dominus, Io. c. 1. dicens: in propria venit, & sui eũ non receperũt, s. obstinati in sua perfidia, & malignitate. Et ideo dixit illis postea Matth. Quæretis me, & non inuenietis, & in peccato vestro moriemini. i. nisi conuersi pœnitentiam egeritis.

b Et tradit latissime Ioseph. de Bello.

a Vt

290 ¶ Capit. 27. in fine, est notandum, quòd iudæi vane [a] dicunt; Si
Christus est Mesias, ubi sunt Decem Tribus Israel, quia aberra-
runt, & sunt apud Asirios captiuatæ, vt habetur. 4. Regu, cap. 17?
Ad ea punctualiter respondet Isaias in fine dicti. cap. 27. vbi dicit:
in die illa (quod est intelligendum Aduentus Mesiæ) clangetur
291 tuba magna, & venient qui perditi sunt de terra Asiriorum, & q̃
electi erant de terra Aegypti: & adorabunt Dominum in monte
Sancto, in Ierusalem. Et tu iudæe, repete tempora, & cognosces
quòd hæc prophetia fuit completa in prædicatione Apostolorum
in Ierusalem. Quia istæ Decem Tribus fuerunt captiuatæ in par-
tibus Siriæ, ut habetur Regum. vbi supra, tempore Regis Oseæ
Regis Israel; & non remansit, nisi Tribus iuda, ut habetur in eo-
292 dem. cap. Regum. 17. circa finem [b]. Sic, quod quando redierũt,
de Babilonia, non uenerunt illæ Decem Tribus in Domo secun-
da, tempore Esdræ, nec postea, quamdiu dicta Domus durauit;
quæ durauit. 420. annis, nisi solum Tribus Iuda. Et dicit Isaias, ꝙ
illi, q̃ fuerunt perditi apud Asirios, ꝙ ad sonũ tubę ueniẽt in Hie

rusa-

rusalẽ, ad adorandũ in mõte sancto. Nõ dicit, ꝙ veniant ꝑ bellũ, aut alio ingenio humano; sed cũ tuba. Dic mihi, q̃ potuit esse clarior, & uerior tu- 293
ba, q̃ prædicatio Apostolorũ, cuius sonus in oẽm terrã exiuit, [a] & eos duxit in primitiua Ecclesia, ad montẽ sanctũ & ad Ciuit. Hierusalẽ, ut patet in Actib. Apost. in primis prædicationib. Aposto.

¶ In cap. 28. Notandum est illud uerbum; quia manda, remanda, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi, ubi clarè fuit prophetizatus 294
modus saluationis Mesiæ in primitiua Ecclesia. quia debebat esse suauis, paulatiuè, & modico ad modicum Et sic dicunt iudæi. quòd esse debet in Aduentu sui Mesiæ, ut scribunt in Psal. 21. Deus, Deus meus respice in me, dicunt ipsi; Quid est 295
quod dicitur Micheæ 7. Consurgam cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est redemptio Populi Israelis. In aduentu Mesiæ, in principio fuit redemptio paruo ad parum, postea pullulabit, postea crescet, & multiplicabitur; demum negligetur. Audi iudęe, quid tui maiores dixere de re- 296
demptione Mesię, & respice quomodo concordant cum uerbis Prophetæ, & cum ijs, quę uobis contigerunt in redemptione, & saluatione Iesu Christi, quia primo fuit modica in Apostolis; demum pullulauit: demum creuit, & hodie à uobis neglecta est, ꝑꝑ qđ nullus curat de uobis quantũ est ex demerito uestro ꝙ ad fidẽ Chri ueniatis; sed estis obliuioni traditi, tãq̃ mortuꝰ de corde. [b]

¶ Demum sequitur in eod. c. Ecce enim ego 297
mittam in fundamentis Sion lapidem angularẽ. Quę uerba adaptantur Mesię, iudicio omniũ expositorum, & iste habet tollere fœdus cum morte, & ibi dicitur, & declaraui in pręcedenti cap.

¶ Non mireris lector, si discurrendo Prophe- 298
tias, & Psalmos, multa transuoluo, & pretermitto, quia nõ omitto illas Prophetias, quę necessariò, secundum omnium expositorũ mentẽ iudæorũ, & Christianorum, de Christo siue Mesia omniũ vna sententia loquuntur; sed illas prophetias de exteris nationib. vt de Babylonia, de Aegypt. de Idumea,

a Vt habetur Ps. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Quem uersum ita declarant. S. Augu. Rayn. Titelman. & alij super Psal. maximè Iacobus de Valen. qui sic ait: Nulla fuit pars in mũdo, aut lingua, ad quã non peruenit euangeliũ, aut per Apostolos, aut successores eorum. Vnde, licèt Apostoli non transierũt ad Hunnos, & Gothos, q habitabant in orbe ignoto, & in accessibili vltra Meotidis paludes: tamen in die Natiuitatis omnia Idola eorum clamarunt Regem pacis, & Dominum totius mundi fuisse natũ in medio mũdi. Et sic congregati oẽs Gothi & Hunni, duobus agminib. factis, relictis sedibus; trãsierũt Meoticas paludes sup aquas glaciales, & sic peruenerũt ad partes nostras, & per successionem temporum Baptismũ receperũt, &c. Hæc ille.

b Quia in vanum laborant quo ad uos, licèt non quo ad meritum, qui de fide Christi vos alloquuntur, obturantes aures vestras tã quã aspidis surdæ.

Idumea,& Moab,& Asiriorũ,& alijs exteris nationib. loquẽtes, nõ est meũ hic prosequi; vt vnũ scias, ꝙ gloriosi Prophetæ omnes, licèt multa illorum temporum, per prophetiam dixerint, & alienigenarum nationum clades,& bonas fortunas prædixerint; tũ principaliter à Deo missi sunt, ad prophetandũ de Messia venturo [a]. Et licèt interseruerint inter suas prophetias sanctas,quę pro Christi aduentu cõtextæ sunt, prophetias exterarũ gentiũ; illud mysterio Diuino factũ est, vt iudæi boni,& fideles darent fidẽ prophetijs, q̃ de Xp̃o, seu de Messia loquuntur, videntes,ꝙ tam verè atque perfectè de alijs nationibus exteris prophetabantur prophetiæ. Et ideo cum magno mysterio interfertæ,& interpositæ sunt alienarum nationũ prophetiæ. Et hoc est, quod Christus resurgens suis Apostolis,cùm irent ab Ierusalem in castellũ Emaus, interpretabatur eis scripturas Prophetarum,& prophetiarum,quæ de ipso erant,incipiẽs à Moyse,& omnibus Prophetis, vt habetur Lucæ. vltimo.c.

Et iudæi in libro Canhedrin,in ca.Helech,dicunt,per expressum, ꝙ omnes Prophetæ non prophetizarunt nisi de diebus, seu Aduentu Messiæ. Non enim est dicere, ꝙ non prophetarunt de alijs,quia expresse inuenitur contrarium, quia de alijs nationibus prohetarunt, vt apparet; sed tamen mens est,& Christianorum, & iudæorum,ꝙ principaliter de Christo,seu de Messia prophetabantur. Et ad id principaliter spiritum prophetię habuerunt; sed tamen incidenter alia dixerunt, vt eis daretur fides,vt dictũ est;& ideo prætermittam ego ea,quæ incidenter dicta, & prophetata sunt: non omittens ea, quæ de Christo loquunt; præsertim necessario,& principaliter. ¶ Reuertamur ergo ad prophetiarum discursus.

surdæ. Ideo Christiani videntes eorum duritiam, & impœnitens cor dicunt: Curauimus Babylonem, & nõ est sanata,derelinquamus eã: & q̃ ꝓpter Christi mortem varijs à Deo sunt pleni maledictionibus, vt Psal. 68. Fiat mensa eorum.&c. & Ierem. 7. & 15. Facta est mihi hęreditas mea & cętera, & Isaiæ. 1. Væ genti peccatrici.&c. Malach. 1.& Oseæ.2.& vide multa tradita per Marquard. de iudæis.3.p. c.1.nu. 45. Sunt, denique
299 (ut ait Hect. Pint. in Daniel.c.9.) neglecti,& calamito
300 si; nec habent tẽplum, nec Sacrificia,nec Regẽ, nec Sacerdotes, nec terrã ꝓmissã. &c. Imò nec spem, cũ sint fluxæ,& expletę septuaginta hebdomadæ, de quib. loquitur Daniel, intra quas erat
301 Christus venturus & occidendus, vt infrà dicetur in eius expositione.

a Non tantũ Prophetę sãcti de Xp̃o venturo propheta
302 runt; sed etiam Sibyllarum,& aliorum Gẽtilium de hoc multa sunt testimonia. Quorũ aliqua in præsentiarum; pro maiori nostræ Sanctæ fidei confirmatione, ac legentium consolatione adducemus, quàm curiosè poterim'. Magister Philipp. Ordinis Prædicatorum in quodam libro dicato Sixto PP.4 Anno. 1481. die prima Decẽb. sequentes auctoritates Sibyllarũ cõcordantes cum Sanctis Prophetis, in modum sequentẽ tradit.

Prima

PRima Sibylla Persia, vestita veste aurea, cum velo albo in capite dicens sic: Ecce bestia conculcaberis; & gignetur Dominus in Orbem terrarũ: & gremium virginis erit salus gentiũ; & pedes eius in valetudine hominum.

Oseas. c. 13.

De manu mortis liberabo eos; de morte redimã eos; ero mors tua, ò mors; ero morsus tuus, ò inferne.

¶ Secunda Sibylla Libica ornata serto viridi, & florum in capite; vestita pallio honesto, & non multum iuuenis, sic ait: Ecce veniet dies, & illuminabit Dominus condensa tenebrarũ; & soluentur nexus Synagogæ, & desinent labia hominum: & videbunt Regem viuentium: tenebit illum in gremio Virgo Domina Gentium; & regnabit in misericordia; & vterus matris eius erit statua cunctorum.

Ieremias. c. 23.

Ecce dies venient, dicit Dñs, & suscitabo Dauid germẽ iustũ; & regnabit Rex, & sapiens erit; & faciet iudicium, & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter.

¶ Tertia Sibylla Delphica, vestita veste nigra, & capillis circumligatis capiti, in manu cornutenens, & iuuenis, quæ ante Troiana bella vaticinata est, (de qua Crisippus) ait: Nascetur Propheta absque matris coitu, ex virgine eius, vocatur Atenis.

Ieremias. c. 31.

Reuertere, reuertere virgo Israel, ad ciuitates tuas; vsquequò delitijs dissolueris filia vaga? qa creauit Dominus nouum super terram; fœmina circumdabit virum.

¶ Quarta Sibylla Emeria, in Italia nata, aliàs Chimica, vestita cœlesti veste, deaurata, capillisq; scapulas sparsas, & iuuenis (de qua Ennius) ait: in prima facie virginis, ascendit puella pulchra facie, prolixa capillis: sedens super sedem stratam; dãs ei ad comedẽdum ius propriũ, idest lac de cœlo missum.

Ioel. c. 2.

In diebus illis effundam spiritum meum, & dabo prodigia in cœlo, & in terra; sanguinem, & ignẽ, & vaporem fumi.

¶ Quinta Sibylla nobilissima Eritrea, in Babylonia orta; de Christo sic ait: in vltima autem ætate humiliabitur Deus; & humanabitur proles Diuina; iũgetur humanitati Diuinitas, iacebit in fœno Agnus; & officio puellari educabitur Deus, & homo. Signa præcedent apud

pud appellas. Mulier vetustissima puerum præuium concipiet. Bootes Orbis mirabitur, ducatum præstabit ad ortum.

Ezechiel. c. 44.

Porta hæc clausa erit, & non aperietur; & non transibit vir per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eã: eritque clausa Principi. Princeps ipse sedebit in ea, vt comedat panem coram Domino: per viam portæ vestibuli ingredietur, & per viam eius egredietur.

¶ Sexta Sibylla Samia, à Samo insula: nudum ensem sub pedibus, formosum pectus, subtileque vellum capiti habẽs, sic ait: Ecce veniet diues, & nascetur de paupercula, & bestiæ terrarum adorabunt eum, & dicẽt: Laudate eum in Atrijs cœlorũ.

Dauid. Ps. 71.

Et adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruient ei.

¶ Septima Sibylla Cumana, quæ fuit tempore Tarquini Prisci scripsit de Christo (referente Virgilio in Buccol.) sic:

Vltima Cumei venit iam carminis ætas,
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo,
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia Regna,
Iam noua progenies Cælo demittitur alto,
Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum,
Desinet; ac toto surget gens aurea Mundo,
Casta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo.

Daniel. c. 2.

Abscissus est de monte lapis sine manibus, & percussit statuam, in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos: tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum: & redacta quasi in fauillam æstiuæ Areæ, quæ rapta sũt vento: nullusque locus inuentus est eis. lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram.

¶ Octaua Sibylla Hellespontica, in agro Troiano nata, vetula, & antiqua ueste rurali induta, ligato uelo antiquo capiti, sub gula circumuoluta usque ad scapulas, quasi despectu, (de qua scribit Heraclius,) sic ait: De excelsis cœlorum habitaculo, respexit Deus humiles suos: & nascetur in diebus nouissimis de uirgine Hebræa, in cunabulis terræ.

Iudicium. c. 6.

Ponam uellus hoc lanæ in area,

rea, si ros in solo uellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israel. Factumque est ita: & de nocte consurgens, & expresso uellere concam rore impleuit.

¶ Nona Sibylla Phrigia, nata apud Phrigios, mediocris staturæ, & ætatis, habitu & mantello rubeo in modum mulieris nuptæ, licèt uirgo: de Christo sic dixit: Flagellabit Deus potentes terræ: & Olimpo excelsus ueniet: & firmabitur consilium in cœlo, & annunciabitur uirgo in uallibus desertorum.

Malach. c. 3.

Ecce ego mittã Angelũ meũ, & præparabit uiam ante faciem meam, & statim ueniet ad Templum suum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quem uos vultis.

¶ Decima Sibylla, Europa, decora iuuenis, facie rutilãs, uelo subtilissimo capite ligata: induta ueste aurea: de Christo sic ait: Veniet ille, & transibit mõtes, & colles: & lactices Syluarũ Olympi: regnabit in paupertate, & dominabitur in silentio: & egredietur de utero uirginis.

Zachar. c. 9.

Exulta satis filia Syon: iubila filia Hierusalem: ecce Rex tuus ueniet tibi iustus, & Saluator, ipse pauper, & sedens super asinã, & super pullum filium asinæ: & disperdã quadrigã ex Ephraim, & equũ de Hierusalem, & dissipabitur arcus belli, & loquetur pacem gẽtibus: & potestas eius à mari usque ad Mare, & à fluminibus usque ad fines terrę.

¶ Vndecima Sybilla Tyburtina: quam Lactantius Tyburtem uocat, nomine Abuneam, quæ Tyburti colitur, ut Dea, iuxta ripas amnis: in cuius gurgite simulachrum eius inuentum dicitur tenens in manu librum: hæc de Christo taliter prophetauit: Nascetur Christus in Bethleem, & annuntiabitur in Nazareth Rex, Tauro pacifice fundatore quietis. O fœlix illa mater, cuius ubera illum lactabunt. Hæc tunica croccea uestietur, uiolaceo mantello super posito.

Michæas. c. 5.

Et tu Bethleem Ephrata, paruula es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

¶ Duodecima Sibylla Agrippa, sic ait de Christo: inuisibile Verbum palpabitur, & germinabit, ut radix, & siccabitur ut folium, & non apparebit uenustas eius: & circundabitur aluus materna: & flebit Deus lætitia sempiterna, & ab omnibus cõculcabitur, & nascetur ex matre ut Deus, & conuersabitur, ut peccator.

M Isaiæ.

Isaiæ.c.53.

Et ascendet sicut virgultũ coram eo; sicut radix de terra sitiẽti, & non est ei species neq; Decor; & vidimus eum & non erat aspectus.

¶ De his Sibyllis (vltra auctores infra,& sup.dictos, qui de vnaquaq; agunt) vide S.Aug. Lactan.Firmianum, & alios, quos refert,& sequitur S.Anto.4.p.ti.8.c.1.§.3.S.Th.2.2.q.2.art.7.ad 3.& q.72.ar.6.ad 1.& in 3.li.senten.d.25.q.2.ar.2.q.2.ad 3.vide ẽt librum,qui dicitur Fasciculus Myrrhę. & Paulũ Crysal. in Decis.Cath.ver. Sibylla. Casparum Cassal.de Quadripar.iust.li. 1.c. 1.& 11.Sixtum Senens.in Bibliotheca sãcta in multis locis,vt patet in eius indice:verbo:Sibylla. Marquardum de Sussanis. tract. de iudæis.3.p.c.1.nu. 56.& 57. Polid.Virg.li.4.c.14.Nota tamẽ ꝙ nullus.sup.dictorũ ponit duodecim,nisi Magister Philip. sup. Nam Fasciculus Myrrhæ,& Marquardus tantùm ponunt vndecim. Sixtus verò Senens. & alij tantum decem, alij tantum septem.

¶ De prima Sibylla Persia facit particularem mentionẽ Nichanor, qui res gestas Alexãdri Macedonis scripsit.

De 2. Lybica meminit Euripides in Ianuæ Prologo.

De 3. Delphica Chrisippus lib. de vnitate.

De 4. Cumea. Neuius in lib. Punici belli.

De 5. Erithrea. Apollodorus.

De 6. Samia Eratestenes in annalibus Sannorum.

De 7. Cumana. Tarquinius Priscus.

De 8. Helespontica. Heraclides Ponticus.

¶ De antiquitate, auctoritate,& pretio librorum Sibyllarũ vide optime Polid. Virgil.lib.4. ca. 14 & librum de Genealogia Iesu Christi.

Decade.2.c.115.vbi quo tempore vnaquæque vaticinata est, & Anton.Democa.li.4.cap.12. in fine de Missa.

¶ Vltra quas Sibyllas, ꝙ vulgo circunferuntur, legitur Sibyllam quandam Lugdunensem ẽt de Christi passione vaticinasse. In libro enim raro, cui titulus: De Monarchia Gallorum campi aurei. (quem Bononiæ vidi anno. 1588.) in lib.3.sic habetur: Vaticinium Sibyllæ Lugdunensis de passione Domini Nostri Iesu Christi.

Hos quondam versiculos cecinit Sibylla Lugdunensis de salutifera nostri Redemptoris passione; Sed quid velint, accipe. Pontius Pilatus, cùm regiones è laribus suis remotas peregraret, se demum in Italiam recepit, ubi nemus Fortunę omnigenis arborib. vt potè Platanis, Cypręsis,

presſis, & huiuſmodi inſitum duce Fortuna comperit. In quo vnam præ omnibus eminentem (quæ malus, arbor venuſta dicitur) & mira ſiquidem comarum proceritate, & fructuum amœnitate donatam videns, parumpere conſtitit: & (vt animorum mortalium ſemper eſt ambitio) tentauit eius honores (quæ poma voco) pauxillum ſurreptus digitis à voluptate: tandemque ſummitatem arboris inuadere. Quem hoc enitentem Sibylla noſtra Lugdunenſis futurorum præſcia his demum verbis aggreditur: Quid facis ò demens? &cæt. Sed nihilo motus pergere, quo ſpes ſua vocabat, minus deſiſtit. Vnde quam peſsimè ſecum actum fuit, quia verbis Sibyllæ fidem adhibere noluit. Arbitror neminem latere allegoricè per Fortunæ nemus preſentem mundum intelligi, per fructus diuitias, quibus pauperrime natus tandem ualuit Pontius. Vnde ſuperbia ductus, & rerum & honorum perambitioſus malum in nemore reſidentem ſuis priuauit naturalibus muneribus. A qua tamen nihil accepiſſe factus præpotens aſſeuerauit. Per quam arborem noſtrum Redemptorem intellige, qui illi tanta bona dederat, ſed ingratus morti finaliter addixit horrendæ. Tu ipſe reſiduum per te cognoſces.

Carmina Sibyllæ Lugdunenſis.

Fortunæ Latij nemus eſt, ſeptum vndique denſis
Arborib. patula luxuriāte coma.
Diffuſas Platanos licet hic, altaſque cupreſſos
Cernere, & Idæi tegmina ſacra Iouis.
Hic & fulmineos pulcherrima Laurus ad ictus
Arcendos celſum tollit in Aſtra caput:
Hic & odoratæ Cedri, ſudataque ſtacte:
Hic variæ Nardi copia multa viget.
At nemore in medio, celebris qua Gallia fulget,
Quaque fluit tenuis Varus, & inde Liger,
Maxima ſtat malus procero ſtipite, fulua
Poma gerens, ducibus debita poma bonis.
Quam circum florent nitidiſſima lilia, ſummo
Grata Deo, nulla corruitura niue.
Hanc Lugdunenſis multa ante ætate Sibylla
Mirandā populis vaticinata fuit.
Pontius hunc lucum ſolus dum fortè pererrans
Ingreditur, natus pauperiore domo,
Vt potè qui fuerat modica ſe merce tueri,
Ex magno capiens parua lucella Deo,
Dum ſtupet arboreos fructus, frondeſque

desque virentes,
Et nemus hoc superis indicat esse sacrum.
Peruenit ad malum: tandem candentia captat
Lilia, suspiciens aurea Poma simul.
Qualia nec diues mittit Phæacida, sed nec
Hesperius cernat peruigil ille draco.
Quæ dum laudat, amat, colit, admiratur, adorat;
Seque putat facili carpere posse manu,
Nullus enim Hesperius vigil hic draco decipiendus,
Nulla quoque hic fuerat decipienda soror,
Odit Mercurius Iunone innixus auara:
Et damnat, priscum vituperatque statum.
Arridet paulum Dea lubrica: seque serenam
Extulerat; dextra subleuat illa virum.
Qui trunco primum media post arbore reptans,
Erigit ad cupidas aurea dona manus.
Denique magna nimis summa ad fastigia tendens,
Pomorum digitis grande volutat onus.
Hic iam conspicuus baculo, mitraq; bicorni,
Solus iam diues possidet oẽ nemus.
Pergit &, hic pariles & fastidire priores:
Nec quemquàm præter se putat esse Deum.
In quem si quisquam tentat quid dicere, iurat,
Se nihil à Malo prorsus habere sacra.
Non tamen à solito cessat Dea cæca fauore,
Quum maiore ausu corda superba mouet.
Prouida quod vates Phœbeo accensa calore.
Voluens, hæc liquit marmore sculpta cauo.
En Rhodanus plausu resonat Lugdune canoro.
Ast Arari subito corpora mersa gemunt.
Pontius heu Gallæ Siculam coniungere syluæ
Gestit, diuisus montibus, atque Mari.
Iuppiter hos ausus procul hinc arceto nefandos:
Dissipat heu sacrum fex lutulenta nemus.
Quid facis ò demens? quò tandem insana tumoris
Mens tendit? tu ne hanc credis ad astra viam?
Hæc quanquam firma est arbos, scandisse cacumen
Haud tutum; fragiles sunt tenuesque comæ.
Quas si forte tuo perrumpas pondere Ponti
Vnde cadas, & vbi (si sapis) ipse vide.
Idque simul pensa, quod quò magis alta capessis,
Pondere concurues hoc grauiore solum.

Præ-

Præterea ingenti turbæ expectare caducas
Vnus pro multis præda futura viris.
Hinc auidos cerno tibi sanguine stare propinquos:
Auri discruciat quos simul atra fames.
Hinc longæua quibus tua Ponti vita dolori est,
Quod quæ multorum sunt bona, solus habe.
Quare auro mitram nimio decorare caueto:
Aptior vt leuibus stare queas folijs.
Præmonet hæc vates: suadenti credito vati
Non fundit vacuos verus Apollo sonus.

Hucusque in dicto libro.

GAspar item Cassal. de quadripartita iustitia, lib. 1. cap. 42. aliam nominat Sibyllam, scilicet Diotimam, à qua Socrates didicit.

Inuenitur etiam (vt scribit Signibertus in Romanorum historijs, & ex S. Tho. 2. 2. q. 21. ar. 17. Eutrop. lib. 23. in Constantinum, tradit Marquardus de Sussanis in tract. de iudæis. 3. par. c. 1. num. 60. & Gaspar Cassal. de quadripartita iustitia lib. 1. capit. 11. & alij) quòd tempore Constantini Augusti & Helenæ matris eius, inuentum fuit quoddam sepulchrum Constantinopoli, in quo iacebat homo laminam aureã habens in pectore, in qua scriptum erat: Christus nascetur de virgine, & credo in eum: O Sol, sub Helenæ & Constantini temporibus iterum me videbis?

Item, ante Christi aduentum 369. anno, prædixerat ille diuinus Plato in nuptijs discumbens, quod in eius sepulchro inuẽtum est, scilicet inuenta fuit lamina super pectus suum aurea, in qua scriptum erat: Credo in Christum nasciturum de Virgine, passurum pro humano genere, & tertia die resurrecturum. Item (quod mirabile est) de eodem refert. D. August. lib. 6. Confessionum se legisse in quibusdam Platonicorum libris, principium Euangelij. S. Ioannis: In principio erat Verbum, & cætera, quæ sequuntur ad vsque: Et tenebræ eam non compræhenderunt. Et pariter dicit ibi legisse, quòd verbum Deus non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est.

¶ Legitur etiam quòd tempore Federici II. & tempore Ferrandi Regis Castellæ, circiter annum Domini 1244. in Toleto Hispaniæ, iudæus quidam comminuendo ripam pro vinea amplianda, in medio cuiusdam lapidis inuenit concauitatem, nullam pœnitus diuisionem habentem, neque scissuram, & in illa concauitate

reperit

reperit librũ folia quasi lignea habentem, qui tribus linguis scriptus erat, Hebraica, Græca, & Latina, & loquebatur de triplici mundo ab Adam vsque ad Antichristum proprietates hominũ cuiuscunque mundi exprimendo. Principium uerò tertij mũdi, posuit in Christo sic: In tertio mundo Filius Dei nascetur ex Virgine Maria, & pro salute hominum patietur. Quod legens iudæus, statim cum tota domo sua Baptizatus est. Quæ omnia refert Marquardus de Sussanis, tract. de iudæis. 3. p. c. 1. nu. 60.

303 ET cap. 29. Isaiæ loquitur de
Mesʃia, qui fuit Iesus Christus, qui fuit liber signatus,[a] & secretus, ubi sapientes iudæi in Hierusalem legere nesciuerunt, & ignorantes literas, etiam nesciuerunt legere in eo. Imò eius secreta omnes in cõmuni ignorauerunt, & fuit hoc ex affectata ignorantia, ex
304 malitia præcedente. Et ideo sequitur in textu;
eo quòd propinquat Populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me; cor autem eius longe est à me, & timuerunt me mandato hominum, & do
305 ctrinis &c. Et sequitur: Peribit enim sapientia à
sapientibus eius, &c. Et demum sequitur: Et audient surdi uerba libri, &c. quod est, quòd Christus, qui est liber signatus audietur, & tota prophetia (ne me detineã) loquitur de sancto Israel; qui fuit Christus benedictus, qui fuit sanctus, & ex Populo Israel.[b]

306 ¶ Cap. 30. loquitur de Mesʃia, qui erit Deus & homo, & ideo dicit quòd oculi Populi Israel uidebunt præceptorem suum, &c. quod non esset mirum, prout prætendit Propheta, si non erat ratione Diuinitatis vnitæ præceptori.[c]

307 ¶ In cap. 33. Videbitis Hierusalem ciuitatem opulentam, tabernaculum, quod nequaquã transferri poterit, nec auferentur claui ejus in sempiternum, & omnes funiculi eius non corrumpentur, quia solummodo ibi magnificus Dominus Deus noster. Et sequitur parum post: Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster: Dominus

a Inquiens: Erit uobis uisio omniũ sicut uerba libri signati. Quem librũ esse Christũ significat Ioannes Apocalip. 5. c. dicens: Vidi in dextera sedentis supra tronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem. Et de hoc libro habetur Daniel 12. c. ibi: Tu autem Daniel claude sermones; & signa librũ. De quorũ uerborũ expositione, uide quæ tradit Hector Pin. in Isai. c. 29 & in Dan. 12.

b Qualiter Christus dicatur Sanctus Israel; Sãctus Sanctorum; Sol, Aqua, Leo, Pastor, Lux, Candelabrũ, Lapis, & alia infinita ferè nomina, uide latissimè Hector. Pint. super Daniel. in Indice, uer. Christus, & in Albericoin Dictionario in uerbo (licèt malè, debet. n. scribi per Chr) Christus.

c In cuius confirmationem tã Apostoli, quàm iudæi Dominum nostrũ præceptorem appellabant, ut patet in multis Sancti Euãgelij locis, maximè Lucæ: 5. 8. 9. 17. & 21.

minus Rex noster, ipse ueniet, & saluabit nos.[a] Et finit capitulum: Populus qui habitabit in ea, auferetur ab eo iniquitas.

Audi iudæe, quia tempore Isaiæ Hierusalē non erat opulenta, non erat perpetua, non erat ibi Dominus: sed quòd Propheta prædicta dicit futura, quæ talia sunt, quòd non possunt ad temporalem Hierusalem conuenire. Nec enim temporalis potest esse perpetua.[b] Nec ibi potest habitare Populus sine iniquitate, quare habet referri ad Hierusalem Cœlestem, quæ erit tempore Messiæ. Vnde necesse est, quòd Messias sit Cœlestis, qui sit nobis legifer, id est dans legem nouam, quia si de veteri intelligeret, iam erat data. Nota uerbum; ipse ueniet, & saluabit nos; Apparet quòd tempore Isaiæ Prophetæ non erant saluati, quia dicit; & præstolatur saluationem futuram, quæ non potest intelligi de saluatione temporali, quia ridiculum est, quòd de illa futura lętetur Propheta. Habet ergo intelligi de saluatione futura spirituali. Et sic tunc non eam habebant, licèt haberent legem Moysi, & sacrificia, & Reges. Imò saluationem spiritualem expectat Propheta futuram per Deum, & sic tempore Messiæ. Iudæe, quis ista non contemplatur, & non videt? 308 309

¶ Capitulum 42. loquitur de Iesu Christo. Et est aduertēdum, quòd B. Hieronymus transtulit: Ecce seruus meus, suscipiam eum. Et in Hebræo propriè ad literam est: Ecce seruus meus, sustentabo me in eo: quasi dicat Deus, quòd in Messia erit sustentatio diuina ad finem saluādi, quod est uerbum designans unionem, & incarnationem diuinam, in Messia.[c] De nullo enim Prophetarū scribitur quòd se sustentabit in eo, sicut de Messia: Et scias, quòd simile uerbum Exodi. 17. cap. transtulit. D. Hieronimus sub hoc uerbo sustentationis, cùm Aarō & Hur sustentarent manus Moysi, quæ erant graues, ut essent ad Deum eleuatę, ut uincerent Iosue contra Amalech. Ecce quomodo mirabiliter Propheta Isaias dicit, quòd Deus se sustentat in Messia; quod est dicere, quòd unitur illi. 310 311 312

a Quem Isaiæ locum (ultra Nicolaū de Lyra, Abulensem, idest Alfonsum tostatum, Paulum Burgensem, & alios antiquos, & nouiores, maximè Hectoré Pintum, ibid.) declarat optimè, & multis auctoritatibus corroborat Hector idem Pintus, super Daniel. c. 2. fol. mihi 39.

b Quia finiti ad infinitum nulla est proportio, uel cōparatio. Et omne tempus, etiam innumerabilium annorum nihil est respectu perpetuitatis, uel ęternitatis. De quo illud Psal. 39. Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies externa quæ præcessit, uel quæ præterijt.

c Quia, cùm offensa cōtra Deum infinitum, erat infinita, & omnes mundi creaturæ finiti essēt meriti, ac sufficientiæ ad satisfaciendum pro tali culpa; oportebat ut persona aliqua infiniti meriti satisfaceret ꝑ homine. Et quia hęc persona, quæ erat secūda in diuinis, pati non poterat, cum sit Deus cum Patre & Spiritu sancto, & sic impassibilis; ideo humanam assumpsit naturam, in qua pati

illi. Quod est mirabile verbum, de nullo Prophetarum dictum; nisi de hoc seruo Messia: qui in quantum homo seruus est, & illi Deus vnit adeò, vt dicat, me sustẽtabo in eo. Et Nota ibi: Gloriam meam alteri non dabo, q̃ vult, quod ideo Deus non saluabit homines cum homine, aut Angelo, vt fecit populum iudæorum cum Moyse, aut Angelo, q̃a in saluatione animæ humanę cõsistit gloria Dei, quam videbimus per saluationem, & redemptionem suam. Et hanc gloriam alteri non erat decens, quod Deus daret eam; aliàs tantùm essemus obligati Angelo, sicut Deo.

¶ Capitulum. 43. expresse loquitur de redemptione peccati Adæ. vbi, *in fine dicit:* Pater tu' primus, peccauit, & interpretes tui præuaricati sunt in me, & cõtaminaui Principes sanctos, dedi ad internetionem Iacob, & Israel in blasphemiam. Et sequitur sequens capitulum, quod optimè adaptatur ad remedium Baptismi introductum per legem Gratiæ pro expiatione peccati Adæ. [a] Et Nota, quomodo in hoc capi. 43. dicit Deus: Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis: præbuisti mihi laborem in iniquitatib. tuis: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Reduc in memoriam, & iudicemur *simul, narra si quid habes, vt iustificeris.* [b] Et sequitur; Pater tuus. &c. Vide lector huius prophetiæ, quomodo Deus conqueritur, quod propter peccata ipse Deus nobis seruiuit, aut seruire uoluit: quod est dicere, quod fuit nobis factus seruus, assumendo formam serui, assumeudo naturã humanam, & dicit: Ego sum, qui deleo iniquita-
tes

pati potuisset, & Deo Patri satisfacere. Et ideo dicit: Sustentabo me in eo, idest, Verbum æternum humilia bitur, & in huma-
313 nitate vnita uerbo patiẽt. Quod manifeste confirmat ex verbis adductis ab Auctore hic, s. Gloriam meam alteri non dabo; i. ꝙ quemadmodũ perditio Mundi per hominem tantũ; ita fuit necessariũ vt repararetur per hominem Deum, qui ꝓ infinita culpa satisfaceret.

a Nota, ꝙ q̃uis omnia Septem Sacramenta dignè su-
314 mẽtibus conferãt gratiam; ut latè cõtra aliquos antiquos probauimus in nostro Candelabro Aureo. 1. p. De sacramen. in genere. nu. 9. & q̃uis in Sacramẽto Baptismi non tantum originale, & omne actuale dimitta-
315 tur peccatum, sed etiam sequantur ex Baptismo septẽ illi effectus, quos ex multis adduximus in d. Candelabro, tit. de Bapt. nu. 44. Nihilominus tamen, cũ tria sint peccatorũ genera, s. Originale, mortale, & ueniale; ita tria fuerunt instituta Sacramẽta directe pugnantia; Nam Baptismus directè contra originale; Pœnitẽtia cõtra mortale; & extrema vnctio contra veniale institutum est, ut probauim' latè. in d. Candelabro Aureo. in proprijs locis.

b Quia, ut optimè ait D. Pau. 2. ad Timot. c. 1. collabora Euangelio secundum uirtutem Dei, qui nos liberauit, & uocauit vocatione sua Sancta, nõ secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia. Et ad Titum. c. 1. Nõ ex ope-

operibus iustitiæ,quæ fecimus nos, sed secũdum misericordiam suã saluos nos fecit,&c.Et 1.Petri.c.1.Secundũ misericordiã suã magnã regenerauit nos, &c. & in multis alijs locis.

menta,quæ sunt necessaria ad salutem. De quibus latissimè egimus in nostro Cãdelabro Aureo.1.p.tit. De sacram.in genere, & in materia vniuscuiusque in particulari.

a Quam auctoritaté (ultra omnes alios antiquos) declarat Hector Pintus in eodem.c.43. Isaiæ. Et melius & copiosius in Dan. c.9.in uersic. Et cõsumetur præuaricatio. vbi adducit in cõfirmationem illud Ioan.1.Ecce Agnus Dei,qui tollit peccata mũdi. Et Isaiæ 53. Ipse vulneratus est propter iniqtates nostras, &c. Apoc.1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et 1. Petri. c.2.Peccata nostra pertulit, &c. Oĩa ergo peccata virtute meriti Christi,quãtũ est ex sufficientia eius, dimittũtur in Sacramẽtis ab ipso Christo institutis, & ꝑ veram contritionẽ cũ fide ipsius Christi. Hęc ille. Verbũ autem: cum fide; potest etiam intelligi,id est, cum voto, & desiderio. Quia nullus ĩ mortali existẽs potest saluari post Baptismum,absq; Sacramento Pœnitẽtiæ in re, vel in voto. Nec aliquis vsum necessariũ discretionis habens potest saluari nisi in re, vel in voto accipiat omnia illa Sacra-

tes tuas,ꝓpter me. [a] Et, vt aliàs supra dixi,nõ est credendum,ꝙ hoc Deus dicat ꝑꝑ particularia peccata alicuius hominis, aut Populi vnius ꝑterita,aut futura, aut aliquo tꝑe præsentia, quia, vt aliàs dixi,non erat, nec est dignũ diuinæ naturæ, vt tollat peccata particularia, & multo minus futura alicuius hoĩs,aut gentis,magis q̃ alterius.Et,ne id putaretur, Propheta se declarat in versu: Pater tuus primus peccauit.Et dicit Deus naturæ humanæ: Reduc in mẽmoriã,& iudicemur simul,narra,&c. Quasi velit; Homo nõ habes aliquid cũ quo releueris à peccato Adę vniuersali, cõcernente naturã totã hoĩs à principio vsq; ad finẽ; cuius virtute contaminaui Principes sãctos Iacob,& Israel;quos, secundũ eorum specificã,& singularem uitã,non decebat me,[b] eos contaminare, nisi propter peccatũ primi parẽtis. Et, quod dicit: Et interpretes tui præuaricati sunt, &c. est declarandũ de serpente,siue Diabolo,& Eua, q fuerunt mediatores, & interpretes inter Adam peccatorẽ, [c] ex una, & præceptũ Dei ex altera.

¶ Et sequitur cap.44. Et nũc audi Iacob serue meus, & Israel

b Non ꝙ posset
Deo aliqua parti-
cularitas,uel ꝑso- 316
narum acceptio at
tribui;cũ,secundũ
Apost. ad Rom. 2.
Acceptio persona
rũ nõ sit apud Deũ.
Maximè, cũ (reli-
ctis alijs diffinitio
nibus) secundũ S.
Th.2.2.q. 83. ar.4.
& alios, acceptio
ꝑsonarũ sit inequa
litas iustitiæ distri
butiuæ, inquantũ
aliqd attribuit ali
cui ꝑter proportio
nẽ. Quæ diffinitio 317
minimè Deo distri
butori cõuenit, cũ
nemini quicq̃ de-
beat, cũ absolutus
sit Dñs omniũ, vt
Ps.23.Dñi est ter-
ra, &c.& Psal.94.
Qm Deus magn⁹
Dñs,&c.cũ multis
alijs.Sed nõ dece-
ret,cũ ita sit mise-
ricors ꝙ oẽs uult
saluos fieri, ut ha-
bet.Mat.9.& Mar.
2. Qđ mirabiliter
cõfirmat Apost. 1.
ad Thim.1.sic:Fi-
delis sermo, & o-
mni acceptione di
gnus ꝙ Xps Iesus
uenit in hũc mũdũ
peccatores saluos
facere. Et Matt.5.
Solẽ suũ oriri facit
super bonos & ma 318
los, & pluit sup iu
stos,& iniustos.

c Quæ auctoritas iam supra declarata fuit.Quibus adde quę tradit Hector Pin

tus super lamentation. Hieremiæ.c.2.vers.Polluit Regnum, & Principes eius. Et q̃ tradit Faustin. Tassus in Ragionamento 17.ubi refert quòd Rabbi Hacadosin libro Galerazeya, inquit: Messias veniet ad relaxandũ peccatum originale, & ad inferẽdas animas in Paradisum. Quid clarius in Catholicis Doctoribus inueniri potest?

a De ĩtellectu huius. c.& de hoc no
319 mine: Christus .i. vnctus (vltra Lyram, Abulensem, Paulum Burgens. & alios antiquos hic) vide tex.in c.1.§.vnde, in fine. De Sacra vnction. S.August.tract.33. sup Ioãné.& alios modernos hic; maxime Faust. Tassũ ragionam. 17. qui sic ait: Ad passum
320 Isaiæ dico, q̃ hic Deus

quem elegi,&c.Effundam enim aquas,&c.Effundam spiritũ meum super stirpem tuã,&c.Quæ verba, manifestè loquuntur de incarnatione verbi. Non enim super omnibus de semine Iacob erat mittendus spiritus Dei, vt patet ad sensum, sed pro expiatione peccati erat mittẽdus spiritus super vna stirpe, aut semine. Et quia posset dicere quispiam: Si hic loquitur solùm de peccato Adę, quod compræhendit totam naturam humanam, quare se restringit Propheta ad Populum Israel solum; cum expiatio illius peccati omnibus indifferenter prosit? Ad hoc respondet,& dicit: q̃ misso spiritu Dei in stirpe:& semine Iacob, veniẽtes ad fidẽ huius seminis, iste dicit: Dñi ego sum;& iste, inuocabit in nomine Iacob, hic scribet manu sua Domino,& in nomine Israel assimilabitur &cæt. quasi dicat: Exteræ gẽtes dicent: Nos sumus Israelitæ,& veri iudæi. Et idcirco quia exteræ gentes, quæ communiter erant idolatræ,& q̃, relicta idolatria, ad hoc semẽ, & Spiritum Dei venire debebãt, nutritæ erãt in peccato idolatriæ, Propheta, vsque ad finem capituli, extirpat errorem idolatriæ,& concludit, In Hierusalem Cœlesti, ibi: Qui dico, Hierusalem habitaberis &c. Quæ verba sano oculo & intellectu non possunt intelligi de terrestri; nec etiam id quod dicit de Ciuitatibus Iuda, vt magis infra luce clarius ostendam.

¶ Sequitur capitulum 45.quod incipit: Hęc dicit Dñs Christo meo Cyro; Qđ quidẽ cap.vsq; ad c.53.qđ incipit: Quis credidit auditui meo: licèt loquať de Cyro futuro Principe, q nõdũ natus erat tpe Isaiæ Prophetæ, sed in Spũ Dei de eo loquiť Propheta,& vocat eũ, Christũ, pp hoc q̃ ipse erat missurus populũ ĩ Hierusalẽ, quẽ captiuũ duxerat Nabucadanosor; tñ omnis ista Prophetia, & sic oĩa septẽ capitula, loquũtur de redi
321 tu Populi Israelis à captiuitate Babylonia, quæ 70.annis durauit, & Cyrus duci eos mãdauit ad ciuitatẽ Hierusalẽ, vt legiť in libro Esdræ 1.& in Paralipom.vlt.c.vbi Cyrus, p proclama publicũ fecit Populũ ascẽdere ad Hierusalẽ. Et hic Isaias lętať de isto reditu, quẽ attribuit Cyro tanq̃ Xpo: qđ est dicere; tãquã uncto Dei vnctione spirituali, eo quia in illa reductione ad Hierusalem, uenturus erat Messias, id est, Christus,[a] inibi à iudęis expectatus,& illis promissus,

sus, vt patet in pluribus locis ho
rum capitulorum. Et primo, ibi:
Rorate cœli desuper, & nubes 322
pluant iustum, &c.[a] quod non
potest adaptari Cyro Christo;
quia nec uenit desuper, nec nu-
bes pluerunt iustum, nec fuit ter
ra aperta ut germinaret Salua-
torem; Sed quid est? Isaias vi-
dens reditum Populi per Cyrũ,
interserit aduentum Christi, cu
ius causa fuit factus ille reditus
Populi, ut ait Aggeus Propheta.
cap. 2. Magna erit gloria domus
istius nouissimæ plusquam pri-
mæ, dicit Dominus exercituũ,
& in isto loco dabo pacem, &c.
Et nota verbum: & iustitia oria
tur simul; quia saluatio Christi 323
Crucifixi, non solum fuit salua-
tio gratiosa, sed etiam iusta. Et
dicit, quòd istum iustum pluent
nubes, & hoc est quod Daniel
dixit. c. 7. Et ecce cum nubibus
cœli quasi filius hominis venie-
bat.[b] Si enim saluatio Christi
Crucifixi erat gratiosa, solo ver
bo, sine passione saluare debuis
set; si erat iusta, tota humana na
tura obnoxia peccato primi parentis, ruere de-
buisset. Sed quid fuit? Passus fuit Christus pro
tota natura humana; vbi fuit gratia, & iustitia si-
mul.. Et hoc est quod dicit Propheta: & iustitia 324
oriatur simul. Et ibi: Væ qui dicit patri, quid ge-
neras? & mulieri, quid parturis? Vbi clare no-
tatur generatio Dei Patris, & partus virginis.
Quia dicit; væ, contra negantes. Et bene ille ver-
sus non potest ad aliud adaptari, si inspicis: ma-
ximè si coniungatur præcedentibus dictis in ver
su: Rorate, & in versu; Hæc dicit Dominus San-
ctus Israel plastes eius: redit ad Cyrum, vbi appa-

Deus nõ loquitur de Cyro Rege Persarum, sed loquitur vero Messiæ. Quoniam sic legitur in Talm. ĩ lib. Meghilla, expresse: Ad uerbũ: quid est quod scriptum est apud Isaiã, sic dicit Deus Messiæ suo Cyro: Nũquid Cyrus Messias est? Non, sed Deus sanctus, & benedictus dixit Messiæ, oppono te Cyro, quẽ fortificaui in terra in dextera sua: Intelligitis? (loquit̃ Iudæis pͥsentibus) Rabbi Salomõ exponens hunc Isaię locum dicit: Magistri nostri dixerũt ꝙ Deus sanctus, & bñdictus dixit Regi Mesiæ hoc verbum: Kobel, i. Oppono te ego cõtra Cyrũ, ut habetur in lib. Meghilla. Rabbi Abrahã in expositione super Daniel, dicit. Opinio eius, qui dicit Cyrũ esse Messiã Domini nõ est cõgrua. Hæc ille.

a Quę uerba Isaię cantat uniuersalis Ecclesia intelligẽdo de Christo, per totum aduentum, maximè in introitu Missæ Dominicæ 4. qñ Sacratissima virgo proxima erat partui. Et ꝙ sint intelligẽda de Christo, & non de Cyro, patet per regulam generalem traditam ab expositorib. Sacrę scripturæ, & maximè Psalmorũ, qui dicunt, ꝙ quotiescũque incidimus in Psalmum de Dauide loquentem, nec possunt omnia in Psalmo illo cõtenta de Dauide verificari, & conuinci; Psalmus ille ad literam de Christo exponendus est. Quam regulã optimè multis exẽplis ꝓbat Decanus Fauentinus, in tract. De resurrectione, in principio.

b Vbi Hector Pintus super hũc versum sic ait: Locutus de Deo Patre, nunc loquitur de Filio, & infra: Voluit in hoc loco diuinus vates assumptionem carnis humanę in Filio Dei significare, quẽ asserit uenturum esse ad iudicium cũ corpore humano, &cæt.

a Nota

ret ibi cum dicit: Ipse ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam dimittet; quia ista fecit Cyrus, vt apparet in fine Paralipom. & in libro Esdrę. Et ibi: Hoc dicit Dominus: Labor Aegypti, &c. redit ad Hierusalem materialẽ, & vult, quòd omnes exterę nationes adorabunt Deũ in ea, quia recedent à suis vanitatibus idolatriæ, & ibi, Deum adorabũt, quia ibi erit Deus absconditus, intelligit de Christo, vbi est Deus incarnatus, & sic in humana carne absconditus. Saluator Populi Israel. [a] Et animaduerte, Lector, quòd residuũ capituli loquitur contra Gentiles idolatras, propter suam prauam consuetudinem, & quibus non erat data Lex Moysi. Et hoc continuat Propheta, vsq; ad sequens cap. Et sæpè Prophetæ, & Isaias signanter, miscent Populum Israeliticum cum Gentibus. Quod ideò faciunt, quia aduentus Messiæ erat communis ad omnes; & habebat facere de vtroque Populo vnum nouum Populum, sicut Patriarcha dixit: Et illi congregatio gentium. Et Messias Iesus Christus dixit, quòd oportebat eum alias oues adducere, vt fierent vnum ouile, & vnus Pastor Ioan. 10. Et Apostolus Paulus ad Ephes. 2. cap dicit; Qui fecit vtramque, &c. [b] Hæc dico vt intelligas quomodo Prophetæ circa aduentum Messiæ miscent gentes cum Populo Israelitico; Gentes de idolatria arguendo, & reparando, & iudæos de nouo aduentu consolando, & vtrumq; Populum saluando.

¶ Sequitur capitulũ 48. Et uolo ibi notes clariorẽ textum de Trinitate, [c] qui sit in Prophetis, ibi, cum dicit: Et nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius, loquitur de Sapientia Dei, [d] quæ fuit

325 a Nota quòd ad
tollẽdam omnem
dubitationem de
verbo Dei incarna
to, ait Isaias hic:
Verè tu es Deus ab
scõditus; cum hac
affirmatione, uerè.
Appellat Deus
absconditus, propter
assumpti corporis
Sacramentũ.
Voluit enim Deus
in humana forma
delitescere, & abscondi,
ut corpore
suo impetus scele
ratorum hominũ
ferret, & morte
sua nos è mortis
326 uinculis liberaret.
Hæc est illa Sapiẽ
tia de qua Paulus
1. Corint. 2. Loqui
mur Dei sapientiã
in mysterio, quæ
abscondita est. Et
in titulo Psalmi 9.
habetur sic: Pro oc
cultis filij, quẽ de
327 clarat optimè Ti-
telmanus, & Iaco-
bus de Valentia,
reprobando falsas
iudæorum opinio
nes, & interpretan
328 do illum pro Chri
sto. Hic est thesau
rus abscõditus, de
quo Matt. 19. c. Si-
mile est Regnum
Cœlorum thesau-
ro abscondito in
agro. Vide exposi-
tores super d. cap.
45. Isaiæ. Et nota q̃
nos diximus in Cã
delabro nostro Au
329 reo. 1. p. de Sacra-
mentis in genere,
nu. 7. vbi Sacramẽ
tum significat etiã
rem sacram abdi-

tam siue absconditam. Et uide Hect. Pint. in Daniel. c. 12. in annotationibus ex Hebręo. fol. 180. in fine.

b Et ad Roman. c. 3. Non est distinctio iudæi & Græci, sed idem Dominus omnium, &c.

c De qua Sanctissima Trinitate, inferius, suo proprio loco agemus.

d De hac Sapientia Dei, uide multa, quę tradit ex diuinis literis, Hector Pint[9] hic, vbi explicat de Sapientia, i. de Filio Dei totum illud. cap. 8. Prouerbiorum scilicet Dominus possedit me, &c. & vide. S. Th. 1. p. q. 39. ar. 7.

fuit missa per Deum, & Spiritum eius. [a]

¶Sequitur capitulum 49. qui textus loquitur de Christo. Et ipsum glossat sic Apostolus 2. ad Corinth. 6. cap. Actuum 13. cap. in fine. Vbi conuertentes se Apostoli ad gentes, relictis iudæis non credentibus, allegauit Paulus verba Isaiæ, quę sunt hic, videlicet: Posui te in lumen gentibus, ut sis in salutem vsque ad extremum terræ. Et de facto ipse Paulus & Barnabas conuersi fuerunt ad conuertendas gentes. [b] Quid opus est verbis? Quatuor capitula sequentia, vsque ad cap. Quis credidit auditui nostro, notoriè loquuntur de Messia, & manifestè dicunt, quòd totus Populus Israel nòn debebat intrare sub fide Christi, sed pauci eorum, vt ibi: Parum est, vt sis seruus mihi, & ad suscitandas, &cæt. Dedi te in lucem gentium, &c. Et ibi: & afferent filios tuos in vlnis, &cæt. quod completur, quando Reges alienigenæ à Populo Israelis duxerunt Apostolos Petrum & Paulum, & alios cum magna reuerentia in suis conuersionibus, vt habetur in gestis Apostolorum, [c] & eorum imagines, & memorias in humeris suis ducunt, & in capitulis suis formando in honorem imagines eorum. Et nō est opus alia declaratione vsque ad cap. Quis credidit, habenti oculos apertos, ut non valeāt cōtradicere,

ar. 7. ad 2. & omnes sacros Docto. scribentes super librum Sapiētiæ. De alijs autem speciebus Sapientiæ, & qualiter sumatur, distinguatur, & intelligatur, uide Aluarum Pelagium, de Planctu Ecclesiæ, lib. 2. c. 90. Albericum de Rosate in Dictionario, uer. Sapientia. Polyant. eod. ubi multa scitu dignissima congerit.

a De uaria & multiplici huius nominis: Spiritus, significatione, & acceptione. Vide Lyrā Paulum Burg. Abulens. & alios. Gen. 1. in uer. Spiritus Domini, &c. & S. Tho. in multis locis. Aluar. Pelag. supra libro 1. capit. 48. Hect. Pint. Daniel. capit. 2. ver. Spiritus eius. Lexicon Theologicum, & Polyanteam, ver. Spiritus.

b Quorum historiam & acta uide Act. 13. 14. & 15. capit. cum duobus seq. Euseb. Cæsarien. libro. 1. hist. cap. 14. & libro 2. cap. 11.

c Vide quæ tradit Iacob. de Valen. in Psal. 18. Cœli enarrant. & Paul. Grysal. in Decis. Cathol. uerb. Apostolus. Et de unoquoque Apostolo ī particulari uide Abdiam. de uitis Apost. & F. Ioannem
Ludouic. Viuald. 330
in Opus Regale. Et mirabilia, aureasque excellentias Sanctorum Apostolo. uide apud Aluarum Pelagiū de Planctu Ecclesiæ, lib. 1. capit. 51. & lib. 2. cap. 8. Hectorem Pint. in Daniel. cap. 5. uers. Principem Magorum, & omnes, uer. Apostoli. Et
vide omnino Vi- 331
uald. supra fol. mihi. 39 §. 4. vbi ait; Quod miraculum miraculorū, & omnium mirabilius fuit conuersio totius mundi facta p Apostolos rusticanos, paupes, ignorātes, simplices piscatores, viles, ac despectos, &c. & vide Hugon. de Sancto Vict. tom. 2. in Sermone Apostolorum. ser. 7. pag. 219.

¶No. duodecim
notationes positas 332
per Oeconomiam Bibliorum, lib. 2. Tabula. 177. folio 230. ubi ad hoc c. 49. Isaiæ, usque ad 66. notat omnem uitam, mortē, passionem, resurrectionem, ascensionem, iudæorum cęcitatem, iudicium finale, ac gloriam Domini nostri Iesu Christi fuisse p phetatam.

a Vbi

cere, aut tergiuersare verba, & mentem, si sensu aut ratione vtatur.

¶ Sequitur cap. 53. Quis credidit auditui nostro? Et licèt satis hoc capitulum se explicet declarando, & prophetizando mysterium passionis Messiæ, vt supra in 4. principali capi. huius operis dixi: [a] tamen vnum obliuisci non decet, ꝙ hoc capitulũ semper debet allegari iũcta cauda præcedentis, ibi: vbi dicitur: Ecce intelliget seruus meus. Et hoc dico, quia iudæi in suis libris, ibi fecerunt principium huius c. Et Glossa Caldaica Ionathæ filij Ozielis, quæ est multũ authentica apud iudæos, dicit: ecce intelliget seruus meus declarando dicit: ecce prosperabitur seruus meus Messias. Et Talmudistæ intelligentes dicta verba de Messia, dicunt; & glossant: eleuabitur Messias plusquã Abraham; & exaltabitur, plusquam Moyses; & sublimis erit valde plusquam Angeli sancti mynisterij: vt ad literam dicunt in glossa magna Genesis in principio. Habes ergo, secundum iudæos, quod totum capitulum loquitur de Messia. Habes plus, quod Messias debet esse sublimior Angelis Cœlorum. Sic quod ipsi iudæi prophetarunt futurum esse Deũ; cum deberet Angelis sublimior esse. [b] Quid plura? ꝙ hęc prophetia loquatur de Messia filio Dauid., asserunt ĩ suo Talmud iudæi in c vlt. libri Canhedrin. Et ẽt moderniores vltimi omnes, hanc prophetiam declarant, & attribuunt Messiæ; ut Rabbi Moyses latè in epist. q̃ fecit iudæis Oriẽtalib. q̃ vocat apud iudæos litera, seu epist. spei, s. aduentus Messiæ. Ipse ibi, totã hãc prophetiã de Messia loq̃ asserit, allegat, & affirmat. Hæc tibi dico, vt obtrudas [c] dẽtes iudæo-

a Vbi quasi omnia necessaria ad huius cap. declarationem tetigimus. Nota tamen, ꝙ il-
333 la verba: Quis credidit auditui nostro, intelligi debent de futuro, i: Quis credet. Sunt enim verba, quæ nomine Apostolorum Christi loquẽtium cum Deo, ꝓtulit ꝓpheta hic. Quasi dicerent Apostoli: Quando prædicabimus in vniuersum orbem Verbi Diuini ĩcar-
334 nationem, natiuitatem, passionem, & mortẽ, quis credet? quasi dicat, nullus, nisi fidei lumine illustratus. De quo S. Pau. dicebat. 1. Corin. 1. Nos autem prædicam[9] Christũ crucifixum, iudæis q̃dem scandalum; Gentibus autem stultitiam. &c.
335 b Nam de quolibet puro homine tantũm, canit Diuinus Psaltes. Ps. 8. Minuisti eum paulo minus ab Angelis, & sic de Christo, in quãtum homo erat mortalis, & passibilis; nam
336 quantum ad Diuinitatem, non tãtũ maior est Angelis sed Dominus, & creator est Angelorum, & omnium creaturarum. Et sic clarè loquitur Isaias, & Rabbini antiqui de vero Messia, qui verus Deus, & homo est perfectus, vt mirabiliter declarauit. D. Athan. in Symbolo: Quicunque vult, quod Catholica Romana Ecclesia legit in omnibus Dominicis ad Primam dicẽs: Est ergo fides recta, vt credamus, & confiteamur; q̃a Dominus noster Iesus Christus Dei Filius, Deus & homo est. &c. Vide D. Aug. Rayn. Cassiodorum, & Iacobum Valent. in d. Psal. 8. versu: Minuisti.

c Citius franges, q̃ corrigas; induratum

ratum est enim eorum cor, & ideo in uanum quo ad illos, quasi laborát, qui cum illis certare contendunt, cùm ad beneplacitum suum concedant sæpè quæ neganda sunt, & negent è contra, quæ omnino concedere tenebantur; ut iam ter, vel quater mihi cum eis colloquenti accidit.

a Volũtariè enim genuit nos uerbo ueritatis. Iacobi. c. 1. Quod manifestisimè patet in hoc, quia iudęi volebant eum apprę hendere, & nõ potuerunt, quia nõdum uenerat hora, ut patet Ioã. 7. Et quando uenit hora, & fuit eius voluntas, ipse mitissimus Agn⁹ sese obtulit rapacissimis lupis, & eorũ Duci Diaboli filio Iudæ dicens: Quẽ quæritis? Io. c. 18. & multa sunt testimonia, q̃ omitto.

b Ex hoc. c. 53. elicit duodecim conclusiones Scrutinium Scripturarũ dist. 5. c. 7. uers. omissis. Prima. Qd̃ Redemptor seru⁹ Dei, excellentior est cęteris Sanctis Cœli, & terræ. ut ibi: Exaltabit. &c. ¶ Secunda: Quòd ipse fuit exordio paruulus, & humi

iudæorum tergiuersantium, & dicentium, ꝙ hæc prophetia loquitur de Ieremia, & nõ de Messia. Et aliqui dicunt, ꝙ loquitur de populo Israelis. Vide, quàm in circuitu impij ambulant, vt fugiant lucem Iesu Christi, ne videant, & suam ipsorum damnationem adipiscantur. Et nota lector, omnes passus dictæ prophetiæ, quia omnes conueniũt ipsi Iesu Christo propter miseriã eius temporalem, quia inglori⁹ fuit aspectus eius, & ꝙ Reges mirati sunt de eo. & vsq; in finem non videbis nisi mores Iesu Xpi in sanando infirmos. & videbis fundamenta passionis secundũ fidem nostram; quia oblatus est quia ipse voluit. Non enim per vim, & contra suam voluntatem passus est. & in Hebræo ĩ verbo; oblatus est, anguitiatus, siuè tortus est, quia ipse voluit. [a] Deinde ponit quomodo pro peccato posuit animã suam; & ꝙ peccatum multorum tulit. licèt verius sit in Hebræo: pepercit, aut deleuit. Et est in singulari, peccatum multorum, quasi designet originale peccatum. [a] Sed dicit iudæus: quomodo ꝓbas, ꝙ ista prophetia loquatur de Iesu filio Mariæ, quia de alio, quẽ adhuc expectamus, loquitur? Ad hoc Respondeo, ꝙ in sequenti cap. ponitur tempus quando hæc erunt, ibi, cũ dicit: Sicut in dieb. Noe istud mihi est, cui iuraui ne inducerem aquas diluuij vltra super terram. Quod quidem, iura-

lem ortũ habuit. De quo ibi: Ascendet sicut uirgultũ.
¶ Tertia: Quòd in suo progressu fuit 337
despectus. De quo ibi: Despectum & nouissimum. &c.
¶ Quarta: Quòd fuit uulneratus ꝓpter iniquitates 338
nostras. ut ibi; Et liuore eius sanati. &c. ¶ Quinta, ꝙ omnes iusti, præter ipsum, de lege communi errauerunt à uia salutis, & ipse omniũ iniquitates portauit s. quo ad pœnas. De quo, ibi. Omnes nos quasi oues errauimus, & De⁹ posuit in eo iniq. tates omnium nostrum. ¶ Sexta, ꝙ has pœnas, & mortem uoluntariè sustinuit. ut ibi: obla 339
tus est, quia ipse uoluit. ¶ Septima: Quòd totum hoc fuit propter scelus Populi; ipse enim imunis erat à peccato. ut ibi: Propter scelus populi. &c. ¶ Octaua: Quòd uictoriam debebat habere, & spolia diuidere. &c. ut ibi: ideo disponã ei plurimos. &c.
¶ Nona: Quòd erat reputandus sceleratus, ut ibi: Et cum sceleratis reputatus est. ¶ De- 340
cima: Quòd licèt per mortem omnium peccata suf-
ficien

ficienter sustulit; non tamen omniũ effectiuè, sed multorum. Ibi: Et ipse peccata multorũ tulit. ¶ Vndecima, Quòd tanta fuit eius charitas, quod etiam pro inimicis orauit. ibi: Pro transgressorib. &c.
41 ¶ Duodecima: ꝙ ista quæ in hoc. ca. tradũtur, sunt valdè remota a naturali ĩgenio humano. De quo dicit: Quis credidit auditui nostro? &c. Quarum conclusionum meminit etiã Arnaldus Albertinus. in Rubr. de hæret. in 6. q. 12

a De quibus templis, & eorum duratione. &c. infrà suo loco dicetur.

b Verba illa posita in principio huius cap. s. lauda sterilis quæ non paris; (vltra Lyram,
342 Paulum Burgens. & alios antiquos ibidem, & Hector. Pintum. etiam ibidem) vide S. Th. super Epist. ad Gala. c. 4. lect. 7. Iacobũ de Valen. super Ps. 34. in vers. Retribuebant mihi mala pro bonis sterilitatem aiæ meæ. Quod Verbũ; Lauda, idem Hector Pint. super Lamentationes Ieremiæ. c. 2. declarat ĩ ver. Consurge, lauda ĩ nocte: sic dicens: Pro, lauda est ĩ He

ramentum fuit anno 600. vitæ Noe, ut habetur Exod. ca. 8. Et, si benè computas, ꝓphetia Isaię, quæ incipit à tempore Oziæ Regis, vt habetur in principio sui libri, inuenies, ꝙ fuit quasi in medio temporis Templi Salomonis. Quod quidem templum durauit. 410. annis: & secundũ Tẽplũ Esdrę, durauit. 420. annis,[a] ut clarè dicunt iudæi in libris Talmud, in libro q̃ uocatur, Yoma, in perech, seu. c. 1. Sic, ꝙ ab ista prophetia vsque ad tempus aduentus Christi Iesu cucurrerunt. 600. anni. Et hoc est, quod dicit sicut dies Noe istud mihi. Sic, ꝙ tempus huius prophetiæ iam præterijt, & non est inuenire alium, cui prædicta cõueniant, nisi Iesum filiũ Marię, qui hoc tempore, vel quasi à Propheta præfixo, & prænũtiato venit, q̃a hoc est, quod dicit sicut in diebus Noe, istud mihi. &c.

¶ Sequitur ca. 54.[b] Quod optimè continuatur, quia totus tex. loquitur de gente Gentili, & idolatriæ dedita, quæ dicitur sterilis, & deserta, respectu populi Israelis, qui propter fidem, quam à Dño habuerant, nõ dicebantur steriles, neque deserti, imò erant dilecti, & fructiferi. & est intentus, ꝙ gens Gẽntilis põt, & debet laudare Deũ, de gratia eis à Deo facta: quia plures fuerunt filij desertæ, idest, gentis Gẽtilis, q̃ iudæorum, quæ erat Gens, quę habebat uirum, idest, Deum, eorum Dominum, & protectorem: & ideo Propheta Osee concordat, ut dicit 2. c. ibi: Quoniam ipsa non vxor mea, & ego non vir eius. & totus textus satis patet usque ibi: sicut in

braico, Ranan, q̃d significat, laudare, clamar̃, meditari, exultare. Ex hac verbi ęquiuocatione fluxit interpretum varietas. Hieronym⁹ uertit laudare. Pagninus, & Brixianus clamare. Septuagita meditari. Sed hæc in idẽ ferè recidũt. Nam laudare hoc loco; est præconijs Deum efferre, & clamoribus laudis celebrare. Sed q̃a hi clamores possunt esse in animo sine vocibus externis, vertunt Septuaginta meditari, siue ad meditandũ. Moysi enim nihil ore clamanti dixit Deus, Exod. 14. Quid clamas ad me? Pro laudare accipitur Isaię. 54. Lauda sterilis quę non paris. Loquitur Diuinus vates cum Gentium populo, siuè cum Gẽtilitate, quæ, cùm antea sterilis esset, recepit fidem, & multis filijs abundauit. Hæc ille.

a De

in diebus Noe,&c. quod ad præsens capitulum, & præcedens capitulum refertur, ficut ibi est declaratum.

¶ Sequitur cap. 55. Quod manifestè loquitur 343
de Mesfia,qui debet esse ex Dauid. Quod patet in uerbo ibi,cùm dicitur:& feriam uobiscum pa-ctum sempiternũ,misericordias Dauid fideles.[a] Et totum capitulum loquitur de materia cõuersionis Gentis Gentilis,ad Mesfiam. & patet litera non habenti oculos obcęcatos.

Et nota ibi: sic erit uerbum meum, quod egredietur de ore meo.&c.ubi manifestè loquitur de misfione Verbi Dei, quæ est secunda persona in Diuinis missa ad Mundum, & regressa ad Deum: quod multum,lector,nota.

¶ Sequitur capitulum 56.& hoc capitulũ tur- 344
bat iudęos,quod non deberet.Dicit iudæus:ecce hoc præceptum custodiendi Sabbatum: ergo Sabbatum non debet cessare ueniente Mesfia, ut uidemus in aduentu Iesu Christi? Ad hoc, debe ret obseruantia diei Sabbati cessare in aduentu Mesfiæ,satis luce clarius ostendi in capitulo speciali,quod feci de obseruantia Sabbati,quod est
infra.Et,si dicas:Quomodo hic iubetur per Isaiã 345
obseruantia Sabbati? Respondetur, non iubetur obseruantia;sed intẽtus est, siue alienigenę, non seruantes Sabbatum : siue iudæi Sabbatũ seruantes,omnes ueniẽt ad Mesfiam.Et hæc est clara intẽtio textus:quasi uelit: non erit differentia
inter iudæos,& Gẽtiles in uocatione Mesfię: q a 346
omnes indistinctè vocabuntur,& ueniẽt ad Christum.[b] Et, ne me detineam in glossando Bibliã, quia scribẽtes clare scribunt; solum aduerte uerba textus in fine: Quia Domus mea, Domus Orationis uocabitur cunctis populis: quasi ue-
lit: Non faciam peculiarem populum, de popu- 347
lo Israelis custodiẽte Sabbatum: sed de aduenis, & de alijs populis faciam unum populum. & patet litera.

Et quod dicit: speculatores eius cæci. loquitur de Pharisęis, & Scribis iudæorum, qui om-

a De quo cap. vide quæ tradit. S. Th.super. 2. Paralipom.c.6. in fi.Hector Pintus in hoc c.55.Isaiæ.& super Danielem.c.3. verficulo. Et non sequimur te. & ca.9. in uers. in medio hebdomadæ. &c. vbi sic ait: Et per Isaiam.c.55.dixerat:inclinate aurẽ vestram, & venite ad me, & uiuet anima uestra,& feriam vobiscum pactum sempiternũ. Hoc sempiternum pactum est sanctũ Christi Euãgeliũ, quod non de mente Sinai exiuit,sed de Sion, iuxta illud Isaię.2.De Siõ exibit lex. &c.

b Nota tamen, quamuis tex.Euangelij Matt. 10.ibi: in viam Gentium ne abieritis, & eiusdem Matth.15. Non sum missus nisi ad oues, q perierunt Domus Israel, videatur esse contrarius; cum illo.Mat.28. & Mar. vlt.vbi ait:ite prædicate Euangeliũ oĩ creaturæ. &c. nullam tamen cõtinet contradictionem. Quia primũ testimon.Matt.10. intelligitur tantũ pro tunc.Secundũ etiam Mat. 15.intelligitur.i.particulariter sum missus ad oues Israel, quibus eram promissus:

O nes

missus: generaliter verò pro vniuerso
348 genere humano ve
ni. Et sic omnes generaliter uocat ad Baptismum dicẽs Isaiæ. 55. Omnes sientes uenite ad aquas. Et Marc. vlti. Baptizate omnes gentes. Quod uocationis officiũ cœpit Iesus facere à principio suæ natiuitatis pastores, id est, populũ iudæorum vocans per Angelos; & Magos, i. populũ Gentiliũ per Stellam, vt patet Mat. c. 2. & Lucæ. 2. Et
349 quotidiè Gentiles vocat, & trahit ad Baptismum, ut cõstat ex Indijs Orientalibus, & Occidentalibus, ubi infinita ferè hominum multitudo fidem Christi suscepit, & suscipit. Et ita quemadmodũ,
350 nato Domino, tres Reges ab Oriente venerunt eum adorare: sic nato Domino ꝑ gratiã in cordibus Gentilium Iapponorũ tres Reges misserunt, anno. 1587.
351 adorare Christi vicarium. s. Sixtum V. & dare obedientiam S.R.E. Quos Catholicus Rex Hispaniarum Philippus. 2. honorificentissimè suscepit, donisq; præciosissimis onerauit, ac honoribus

nes errarunt in aduẽtu Christi.[a]

¶ Capitulum. 57. loquitur cõtra Pharisæos, & iudæos, qui dilatarunt os suum contra Christum iustum, & nemo in corde suo cogitabat de perditione iusti: sed magis instabant eum perdere, dicentes: Crucifige, &c.

Vnum non omitto, quod iudæi in illo versu: Non enim in sẽpiternum litigabo: sic dicunt: Non in sempiternum litigabo cum Adam; nec vsq; ad finem irascar cum progenie sua. Hæc illi. Istud scribũt Doctores iudęorum glossantes Bibliam, in loco qui vocatur: Glossa Genesis magna. Habes ex hac antiqua iudæorum doctrina, ꝙ Deus erat iratus cum Adam, & eius progenie. Et sic peccatum Adæ damnauit eum, & suam progeniem: secundum antiquam iudæorum traditionem.[b]

¶ Et capitulum sequens. 58. prosequitur eandem materiam, vt Deus redarguat hipocritas Pharisęos, qui ostendebant se q̃rere uias Dei, & à Christo, quem inter manus habebant, auertebant faciem.

¶ Et capituli. 59. finis, dicit, quomodo loquitur de Messia, ibi: & veniet Sion Redemptor. & sic intelligunt Glossatores iudæi, ꝙ loquitur de Messia.[c] Vbi nota, ꝙ fœdus Redemptoris est Spiritus Dei, qui erit in Redemptore: vbi denotatur diuinitas Redemptoris, & fides ipsius Redem-

insigniuit.

a De hoc. c. uide maximè. S. Th. j. 2. q. 102. a. 4. ad 1. Et hanc auctoritatẽ s. Speculatores eius. &c. intelligit Hector Pintus. in Lamentatio. Iere. c. 2. uers. Nec aperiebant, de Prelatis flagitiosis, sic dicens. De flagitiosis autem ait apud Ezech. 34. Væ pastoribus Israel, q̃ pascebant semetipsos. Et apud Isa. 56. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt. Et apud Zachar. 11. O pastor, & Idolum derelinquens gregem. &c.

b Et Sacrorũ Doctorum conclusionẽ approbata ab Ecclesia in multis Cõcilijs: maximè hodie i Sacro Tridentino. Sess. 5. De peccato originali his uerbis: Si quis Adæ præuaricationẽ sibi soli, & non eius propagini asserit nocuisse, &c. Anathema sit. Et alia Decreta sunt ibi: quæ uideas. Et vide optimè Faustinũ Tassum Ragionamento. 12.

c Non tantũ iudęi expositores hoc tenẽt; vt sup. diximꝰ; sed etiam omnes Sancti, & alij Catholici, ex quibus vide S. Tho. in Ep.

demptoris: siue fœdus suum est spiritus Dei, qui est in Redemptore. Et hoc est, quod dicit clarè Propheta, quod fœdus Redemptoris erit spiritus Dei, qui erit in Redemptore: quasi dicat: quod Deus homo factus, est fœdus, & lex Messiæ: quia Deus loquitur Redemptori: & hic est clarus intellectus literę. Et quod iudæi dicũt, quòd spiritus Dei, qui erit in Redemptore intelligitur de prophetia Redemptoris, est mirabiliter extortum: qa nunquam prophetia alicuius ꝓphetæ fuit fœdus populi, sicut hic dicit.

¶ Sequitur cap. 60. Quod clarè loquitur de Regibus adorantibus Christum, secundum Hieronymum, & quærentibus Messiam: non est opus glossare, quia litera est clara.[a]

¶ Capitulũ. 61. Christus suo ore glossauit. Lucæ. 4. ca. ubi dicit istam prophetiã fuisse impletum tempore aduentus sui,[b] qđ quàm dulce sit considerare, & contemplari, tu lector Christiane, animaduerte: quia licèt Euangelista Lucas non totam prophetiam transtulerit: tamen cùm dicit; reuoluit; est 355
notandum quòd non à casu Christus aperuit librum, sed quæsiuit locum scripturæ, ut doceret iudæos prophetiam per Isaiam pręnuntiatã, & ante per longa temporum spatia dictam, de causis, & conditionib. aduentus sui. Et, cum dicit Euangelista: inuenit locum, ubi scriptum erat: uides ꝙ Christus totum capitulum prophetiæ legit, & dixit: Hodie impleta est hęc prophetia in auribus uestris. In qua scriptura est tota substantia fi- 356
dei Christianæ. Quia scriptura quę loquitur dę Mes-

ad Rom. c. 11. lec. 4. & Hect. Pint. in hoc. c.

a De hac prophetia, & eius mirabili explicatione (ultra Nicol. Lyram. Abulensem, Paulũ de Sancta Maria, & Sanctos hic) uide latè per Reuer. D. Martinum Garsiam Episcop. Barchinonen. in Sermone de Epipha. ubi tradit multa curiosa. Et qualiter, secundum cõmunem opinionẽ, intelligatẽ de Xpo, uide S. Ant. In tab. 4. ubi in die Epiphanię sic ait: Prophetia ista exponitur à Christianis de Hierusalem ꝑ Romanos diruta, & pro tẽpore Xpi veri nati ĩ Bethleẽ qui cum ad Hierusalẽ personaliter veniens, & in ipsa exemplariter viuẽs, salubriter docens, & euidenter miracula faciens ipsam fecit gloriosam: Surge ergo, & illuminare. &c. Hæc ille. Et sic intelligit Ecclesia illã cantando ĩ Missa Epipha.

b Verba essentialia prophetiæ sũt hæc; Spiritus Domini sup me. &c. De hac prophetia uide D. Hiero. Lyram, & Burgẽsem eius additionatorẽ. Abulensem; & modernos ibidem.

S. Th. 1. p. q. 336. a. 1. ad 1. Hector. Pit. in Dan. c. 2. Sixtũ Senen. in Biblioc. Sancta. li. 2. §. populorum, ubi sic ait: populorũ scriptura de hac iuxta septuaginta editionem ĩ Psal. 86. legitur: Dominus narrabit ĩ scripturis populorum, & Principum horũ. & cætera. Euthymius hunc locum exponens, ex Prophetarum, inquit, scripturis Christ' docebit, quæ ad se pertinent, ait enim Lucas: Et traditus est ei liber 353
Isaię Prophetæ, & explicato libro, inuenit locum, ubi scriptum erat: spiritus Domini sup me, &c. Hæc ille. De cuius uersiculi declaratione 354
uide Iacobum. de Valen. in Psal. 86.

352

Mesſia, ſecundum oẽs, dicit; ꝙ Meſsias debet venire ad annuntiandum manſuetis, vt fuit Sanctus Andreas, q prior eũ nouit,[a] & alij Apoſtoli; & ad ſanandum contritos corde; ad prædicandũ captiuis indulgentiam; & clauſis apertionem. &c. prout litera ſe docet, & declarat.[b] Ex qua, vſque ad finem cap. ibi: vniuerſis Gentibus, vides mentem Euãgeliorum, & Epiſto. prænuntiatam per Iſaiã; & dictã, & confirmatã proprio ore Chriſti, vt, ſi benè legeris, & relegeris, illa prophetia ſit ſummariũ fidei Chriſti. iudæi verò referunt iſtã prophetiã ipſi Proph. Iſa. qđ inſulſiuis gloſſari non põt. Vbi. n. aut qñ Iſaias venit ad annuntiãdũ mãſuetis; qui in principio ſuæ prophetię inchoat ſuum librum dicens: Vę genti peccatrici? Vbi venit ad ſanãdum contritos corde? Vbi ad prædicãdum captiuis indulgentiam? &c. quæ ſequuntur in hoc. c. 61. Sed in circuitu impij ambulãt, nolẽtes veritatem, q̃a manifeſtè iſta prophetia loq̃tur cõtinuatiuè in pſona Meſsię, vt Ieſus Chrs dixit.

¶ Sequitur cap. 62. & eſt conſequutiuum ad materiam, & gloriam, quæ ibi notatur de Hieruſalem. Aut eſt intelligenda de Hieruſalem cœleſti; aut, ſi velis de Hieruſalem terreſtri,[c] & materiali. Eſt intelligendum etiam ſpiritualiter, quia illa Hieruſalem ex aduentu, & viſitatione ac paſſione Chriſti ibidem celebratis, fuit ita glorificata, ꝙ omnes populi ex ea gaudebunt; & Deus ponet Hieruſalem laudem in terra; & omnia ſua ſpiritualiter ſumpta, non dabuntur inimicis eius, id eſt, infidelibus; & erit ſignum ad populos, quia Dñs fecit auditum in extremis terræ. Et concludit: Dicite filiæ Sion (quæ eſt locus Templi) Ecce Saluator tuus aduenier. &c. Et dicit in fine: ꝙ Hieruſalem vocabitur ciuitas q̃ſita, nõ derelicta, pu re vera viſitatur plus propter Saluatorem Chriſtum

a Vt patet Io. c. 1. Andreas, Hebraice, decorus, Grçcè verò virilis appellatur, vt ait, S. Iſid. li. 7. Ethimolo. c. 9. quẽ refert, & ſeq tur F. Ioan. Ludou. Viualdus. in li. Opus Regale. tract. de pugna partis
357 ſenſ. §. Andreas.

b Auctores variè hunc locum exponunt D. enim Hieron. ſic ait: Vt annuntiarem pauperibus videlicet dicens Matt 5. Beati pauperes Spiritu. & cætera. Et beatitudines. &c. Contritos corde, ideſt, eos, qui corde cõtriti erant, & dicebant: Cor contritũ & humiliatũ Deus non deſpicies. Vel, ſecũdum Symmacũ, & Theodotion: ad alligãda vulnera peccatorũ. Hęc
358 D. Hiero. Cum q̃bus (non citans alios nec eos) concordat Hector Pit. hic; & alij. Forerius autem explicationẽ facit, quẽ vide. Ex hoc autẽ prophetiæ uerbo: ut mederet contritos corde. Nota, ab initio mũdi neceſſariã fuiſſe cordis contritionem exiſtenti in mortali, vt ſalutem conſequeretur animæ. vt nos diximus in noſtro Cãdelabro Aureo. 1. p. titu. De contritione. per totum. & tradit latè & optimè F. Ioan. Ludouicus de Viualdo, in libro dicto; Opus Aureũ, de ueritate Cõtritiõis, & multi alij.

c Sic enim explicat de utraque S. Hiero. Lyra, Hector Pintus, Foreri⁹, & alij hic. Nec erat opus declaratione aliqua; cùm totum hoc capitulum clariſſimè dè Chriſto intelligatur.

a Loca

ſtum Ieſum, quàm alio reſpectu, aut contemplatione, etiam hodie.[a]

¶ Sequitur capitulum 63.[b] Quod totum loquitur de Saluatore per ſanguinem ſuum redimente, vſque ibi: Miſerationum Domini recordabor. vbi Propheta Iſaias loquitur regratiando tam grande beneficium Redemptionis. Et loquitur de iudæis adhærentibus Redemptori,[b] vſque ibi: Ipſi autem ad iracundiam. Ibi loquitur de rebellibus, & infidelibus iudæis negantibus Chriſtum. Et ibi in perſona eorum loquitur Propheta cõdolens de erroribus Populi iudaici rebellis, & infidelis Chriſto, uſque ad finem capituli.

¶ Sequitur capitulum 64. Et hic Propheta p̃ſtolatur & anhelat pro Aduentu Meſsiæ, quem optat, & petit dicens: Vtinam dirumperes cœlos, & deſcenderes. Et litera patet, vſque ad finẽ capituli.[c] Et ibi in fine, cum dicit: quæſierunt me qui ante nõ interrogabant; cũ ſequenti cap. 65. vertit ſe Propheta ad exte-

a Loca ſancta uiſitandi gratia, concurrit ex omni mundi parte magna fideliũ multitudo, quorum multos hic Bononiæ uidimus, eorumque (cum pro Illuſtriſs. ac Reuerendiſs. Card. Gabrielẽ Paleotto, primo Archiep. Bonon. Pœnitentiarij munere, anno 1587. & 1588. fungeremur) confeſſiones complurimas audiuimus, à quibus certiores facti fuim⁹, etiã apud Turcas & alios infideles, Domini noſtri Ieſu Chriſti glorioſiſſimũ Sepulchrũ magna haberi æſtimatione, veneratione, & reuerẽtia. Multa de voto Ieroſolimitano poſſent hic adduci, q̃ cõſulto omittim⁹, nõ enim noſtri eſt hic inſtituti. Vide quæ diximus, in 3. par. Cãdelabri noſtri Aurei. c. 14. nu. 63. Et de Ordine Cruciferorũ Hieruſalem, uide Nauar. in lib. de Tribus votis Religionum.

b Quod (ultra S. Hieronynum, Lyram, Burgẽſem, & alios antiquos) declarat. S. Thom. in Epiſt. ad Epheſ. c. 3. in fine, & tãgit, in 2.2. q. 2. art. 7. & multis locis, & Hector Pintus, & latè Forerius hic. Et ex Hectore Pinto ſuper lamentationes Hieremiæ. c. 1. uerſiculo: Torcular calcauit Dominus; colligitur intellectus ad hunc tex. Iſaiæ: ibi. Torcular calcaui ſolus, ubi ſic ait: Hoc eſt, confecit me Deus uehemente calamitate, & ſummo ærumnarum pondere me oppreſſit. Comparat miſeriam ſuã grauiſsimo torculari, quo Deus tanq̃ aſpero ſupplicio illam puniuit. Apud Iſaiam. c. 63. ait Deus: Torcular calcaui ſolus, & de gentibus nõ eſt uir mecum, calcaui eos in furore meo, & cõculcaui eos ĩ ira mea. De illo ait Ioãnes. c. 19. Apocalipſis: Ipſe calcat torcular uini furoris irę 359
Dei Omnipotẽtis. Quibus in locis p̃ torcular ſuppliciũ ſignificat̃. Hęc ille.

b Multi. n. iudæorũ tam ante Chriſti mortem, q̃ in morte, & poſt eius aſcẽſionẽ crediderunt in eũ, ut habetur Ioan. 4. in fi. de Regulo: credidit ipſe, & domus ei⁹ tota. Et patet de turba illa multa, q̃ ſequebatur eũ. In morte etiã Centurio clamauit dicens: Verè, Filius Dei erat iſte. Mar. 15. & Lucę 23. Poſt 360
cuius mortem in Cruce multi ẽt, videntes tẽpli ſcindi uelũ; obſcurari Solem, & Lunã; ſaxa frãgi, terremotum fieri, latronẽ conuerti, &c. reuerſi ſunt in Sãctã ciuitatẽ, tũdẽtes pectora ſua, ac ĩ illũ credẽtes. ut dicũt Euãgeliſtæ. Aſcenſo item Chriſto, multi ẽt conuerſi ſunt, ut patet in multis locis. Actuũ Apoſt. maximè qñ S. Petrus conuertit una die tria millia. Act. 2. Quę cõuerſio ſufficiẽtiſſima fuit ex parte ſua, ad cõuincendã aliorũ iudęorũ malitiã, & obſtinationẽ, ſed cęci & ĩdurati ſunt.

c Catholicis, uerè litera patet. Sed cum

iudæi

iudæi Messiã è cœ
lo non expectent,
uim literæ, suo mo
re, inferunt, ut ait
361 Forerius hic: quẽ,
& S. Hieronymũ,
Lyram, Burgens.
Theodoretum, He
ctorem Pintum &
alios hic, poterit vi
dere qui ignoran-
tiam, atque iudæo
rum perfidiam uo
luerit impugnare,
illosq; cõfundere.
a De quibus He-
ctor Pintus ĩ Dan.
c.6. sic ait, ut galli-
næ scalpentes si gẽ
362 mas inueniunt, aut
prætiosa monilia,
reijciunt, quisqui-
lias autem eligunt
aut sordes, aut uer
miculos, quibus in
uentis exultant: sic
inuidi & maledici
prætermisis rebus
pclarè gestis alio-
rum, id solum eli-
gunt, & ante ocu-
363 los omniũ ponũt,
quod aut delictum
est, aut esse uide-
tur, de eo loquun-
tur, & de re par-
uã, ac nullius mo-
menti, quæ nullo
modo peccatũ est,
magnas excitant
tragedias, eiusque
inuẽtione delectã
tur. Phariſęi & scri
364 bæ frangentes Dei
præcepta inuehe-
bantur in discipu-
los Christi, ꝗ ali-
quãdo escam sum
pturi, manus non
lauissent. Qua in
re non solum disci
pulos, sed ipsum
Christum reprehẽ

tas gẽtes à Populo Israel dicẽs, quòd alienigenæ quæsierunt, & inuenerunt eum. Et ibi: Expandi tota die, clarè redit ad Populum iudæorum; quibus, licèt tota die esset cum eis, & eis expanderet manus suæ pietatis; tamẽ ille remanet incredulus, & graditur via non bona, & immolãt in hortis, quia erant dediti idolatriæ, & fractioni legis Moysi, comedendo carnes Suillas, contra legem, quia erant adstricti non comedere eas: tamen contrarium faciebant sequẽtes idola, &c. Et, qui dicunt: recede à me, vt erat Populus iudaicus Phariſęorum; qui, licèt essent in aliquibus obseruatores legis; tamen cum sua hipocrisi dicebant alienigenis: recede à me, non appropinques mihi, &c. Isti tales hypocritæ erant fumus in furore Dei: quia Christus semper fuit abominatus hypocritas, vt patet in Euangelio in plerisque locis. [a] Hęc uolui dicere sic, quia hæc Prophetia turbauit iudæos dicẽtes, quia cũ Propheta reprobet comedentes carnes suillas, quas Christiani comedũt, & nõ iudęi, ꝗ Christiani sint reprobati ꝑ Prophetam, quod tñ non est uerũ; quia, ut uides manifestè, de iudæis comedẽtibus carnes suillas Propheta loquitur, & idem repetit, in c. sequẽti, ibi: Qui sanctificabãt, & immundos se putabãt, &c. ubi repetit de comestione suillarũ carniũ. Quod est intelligẽdũ de iudæis idolatris, & trãsgredientibus legẽ Moysi. Et hoc usq; ibi: Hæc dicit Dñs: Hic Propheta dicit, ꝗ propter seruos Dei, qui fuerunt in Populo iudęorũ, non disperdet totũ Populum Israelis. [b] Et, usq; ibi: Ecce. n. ego creo, loquitur Propheta alternatim de seruis Dñi, & de populo Israelis incredulo, & rebelli. Et dicit, ꝗ serui

debant, &c. Hæc ille, quem omnino vide. De vitio hyprocrisis. vide mirabilia in Polyantea, & in summa vitiorum Peraldi, & Lexicon Theologicum, eodẽ uerbo.
b Nec mirum de bonitate Dei, cui proprium est misereri semper, & parcere, cum ipse idẽ benignissim⁹ De⁹ promiserit Abrahæ. Genes. 18. non perdere Ciuitates illas Sodomorum, si Decem tãtum iusti inuẽti fuissent, cuius benignitatis ac infinitæ bonitatis testimonia cõplurima inueniuntur ĩ sacris literis, quæ omnibus patent.

a Ita

Dei

Dei comedẽt, & Popul⁹ rebellis esuriet: & illi lętabũtur, & alij cõfundent, & Populũ Israelis rebellẽ interficiet Dñs, & seruos suos vocabit alio noĩe: qa nõ dicẽtur iudæi, sed Christiani noĩe Christi vocabunt.[a] Et dicit, ꝙ q iurat in terra, iurabit in Deo Amen. Quis.n.põt dici Deus Amẽ, nisi Xp̃s, q vetauit iurare; nisi ꝑ verbũ Amẽ, affirmare, vt hr̃ Matt.c.5.vbi dixit: oĩno non iurare, sed sit sermo vester, est, est: nõ, nõ. Et ideo ipse Xp̃s dicebat: Amẽ dico vobis, &c. Ita, ꝙ nõ põt dici, qs sit Deus Amẽ, nisi Xp̃s Iesus, ibi: Ecce .n. ego creo; satisfacit cuidã tacitæ qõni, qũo est, aut erit verũ, ꝙ serui Dei comedãt, & alij esuriãt, si cõtrariũ fuit, & ẽ uisum, ꝙ serui Dei, semꝑ post illã prophetiã, famẽ, & inediã sustinuerũt, & alij, q erãt, & sũt cõtra seruos Dei, comederũt, & gauisi sunt,[b] in hac vita. Qđ maximè apparuit in seruis Xp̃i, vt fuerũt Apostoli, & oẽs Martyres, q oẽs habuerũt angustias, & passi sũt terribiles passiones,[c] & mortis cruciatus? Rñdet Propheta: Ecce ego creo cœlos nouos, &c. quasi uelit ad literã: Nõ credas serue Dei, Christiane, ꝙ de gaudijs huius vitę loquar, qa non loquor nisi de gaudijs perẽnib. vitę æternæ,[d] qa ego sum futurus creare cęlos nouos, &c. Et docet vitam vẽturi sęculi, dicẽdo finẽ mũdi, vbi erunt cœli noui, & terra noua, & non erit memoria priorũ, nec ascendet super cor. Quod

a Ita habetur, in c.1. de Sacra Vnctione, & in c.De his, de consecrat. distin. 5. & tradit S.Augu. tract.113. super Ioan. Et primo apud Antiochiam fuit nomen illud, postquã D. Petrus Apostolus, septimo post anno, mortuo Christo, fuit Episcopus Antiochiæ. 22.distin.cap.Sacrosancta. cap. Mutationes. 7.q.1. Abb. in cap. 1. de his quæ fiunt à maiori par. cap.Qui Christiani, primo dicebantur discipuli. Act. 11.uide Marquardũ, in tract.de iudęis. 1. par. cap.1. num. 20. uide tex. in l. 1. C. de Summa Trinit.& Lindanum, in Panoplia Euang. lib. 1. cap.11.pagina 22. Anto. Democaris. De Missa, lib.4. c. 12.fol.36 litera C.

b De quib. ait D. August.in Psal.54. Ne putetis gratis malos esse in hoc mundo, & nihil boni de illis agere Deum. Omnis malus aut ideo viuit, vt corrigatur; aut ideo viuit, ut per illum bonus exerceatur, vide multa quæ tradit Aluarus Pelagius, de Planctu Ecclesiæ, lib.1.cap.37. folio 9.col.2. & Iacobus Valent. in d.Ps.54.

c Vt melius omnibus explicat Apostol.ad Hebr.c.11. dicens: Sancti per fidem uicerunt Regna, & infra. Alij uerò ludibria, & uerbera experti, 365
insuper & uincula & carceres; lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierũt in melotis, in pellibus caprinis, egẽtes, angustiati, afflicti, 366
quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ, & cæt. Quod etiam de seipso Diuinus Apost.2. Corinth. cap.11. testificatur dicens: In laboribus plurimis, ĩ carceribus abundantius, in plagis supra modũ, in mortibus frequenter, 367
& cæt. vide etiam Iacobum Valent. supra.

d Quasi dicat De⁹ per Prophetã: Decreui nouum orbẽ cõdere; hoc enim per cœlos intelligitur in Scripturis. Regnum itaque Christi est nouus mundus, multo augustior, multo pulchrior, infinitis partib. isto, quem cernimus, amplior atque ornatior. De quo canit Ecclesia mirabilia in hymnis Dedi-

Quod ipſum idem dixerũt Apoſtoli,ſignãter Apoſtolus Petrus, iu ſua Epiſtola.2.c.vlt.iudęi gloſſatores in circuitu,tanquam impij ambulãtes, admirati de hoc verſu : Ecce ego creo cœlos nouos,non intelligentes quid hoc ſit dictum,dicunt, quòd in diebus Meſsiæ mundus redibit ad principium, & quòd homines ex curſu communi viuent mille annis,ut fuit in prima ętate,& quòd hoc eſt quòd dicit : Sicut dies ligni , erunt dies Populi mei .

Aduerte lector, quanta eſt cæcitas horum miſerorum . Et, vt ſcias , inter eos eſt controuerſia, quia alij, vt Rabbi Moyſes Aegyptius dicit,quòd non erit in diebus Meſsiæ mutatio curſus naturalis,magis quàm ante . Vides ergo,quomodo iſte verſus , vſque ad finem cap. loquitur de ſecundo aduentu Meſsiæ, in quo erunt cœli noui , & terra noua,& Hieruſalem gaudij,& exultationis,ſcilicet Hieruſalem cœleſtis. Et,quod dicit,quoniam puer centum annorum morietur,&c. Vult dicere, quòd omnes iuſti complebunt dies ſuos, & habebunt deſideratum finem gloriæ cęleſtis,& ille qui erit puer centum annorum ſuæ ætatis,& non erit ſenex, ſed ſemper puer, & peccator; ille talis morietur,& peccator centum annorum,ideſt, qui vſque ad centum annos perſeuerabit in peccatis, maledicetur,ideſt,erunt damnati. Et eſt declaratio eiuſdem ſententiæ , cum iteratione exempli, vt idem ſit puer centum annorum , quod peccator centum annorum. [a] Et litera patet vſque ad finem cap. quia id quod dicitur de vineis, & domibus plantandis,& ædificandis,totum eſt ſpiritualiter dictum , quaſi dicat ; non erit felicitas Meſſiæ in rebus tranſitorijs, quæ parantur alijs ſæpe per quærentes eas, ſed erunt perpetua , & perennia laborantibus , & duratura perpetuo ſicut lignum,quod gratia exempli dictum eſt , quia de rebus, quæ hac vita acquiſitis labore humano

parantur;

368 Dedicationis Eccleſiæ , videlicet : Vrbs beata Hieruſalem , dicta pacis viſio , &cæt. Et S. Greg.Homilia 37. ſic ait : Si conſideremus fratres Chariſſimi,quę,& quãta ſunt, quæ nobis promittũtur in cœlis, vileſcunt animo omnia,quæ habẽtur in terris,&c. Et infinita ferè, admirationeque digna tradunt Sãcti,
369 maximè S.Aug. in libris de ciui.Dei. Dionyſi⁹ Carthuſ. in lib. De quatuor nouiſſimis, ĩ tract. De gloria. Hector Pint.& Forerius in hoc cap.Iacob. de Valen. in Pſal.Lauda Hieruſalẽ, qui
370 eſt in num. 147. & vide tex.in c.omnibus.24.q.1. & cap. Chriſtus , de conſecr.diſt.2. & c.Ex Catholica. 1. q. 1. Et uide mirabilem tracta. Hieronymi Oſſorij Luſitani d gloria. Et qualiter ſit ĩtelligẽdus Origenes tenens eſſe creandos alios cœlos nouos , &c. vide Sixtum Senenſ.
371 in Bibliot. Sancta, lib. 5.Annot.213.

a Hanc auctoritatem : Puer centum annorum, &c.Lyra,Abulẽs,Hector Pint.Forerius & alij hic, explicãt intelligentes eam de diuturnitatẽ peccandi , ſed nullus eorũ tam clarè explicat,ſicut auctor noſter hic, quamuis in idem tẽdat. Forerius autẽ alias ſpirituales ac ſubtiles adducit explicationes,quas ibidem poterit quilibet videre.

a Quaſi

parantur; nihil est ita durabile
sicut ligni plantatio. [a]

¶ Sequitur cap. 66. & hic Pro
pheta tollit miseris iudęis spẽ,
quam ponunt in Hierusalem ter
restri, dicens: cœlum sedes mea;
terra scabellum pedum meorũ,
quæ est ista domus &c. [b] Sequi-
tur; Ad quem autem respiciam,
nisi ad pauperculum? quasi ve-
lit designare diuersitatem stat⁹
Synagogæ, ad statum Christi.
Quia status Christi fuit funda-
tus in paupertate spiritus: Sina-
goga semper conata fuit, esse di-
ues, nutu diuino, & præceptis di
uinis, vt patet in discursu Pen-
thateachum, & etiam in ædifi-
catione Templi; quę omnia eua-
nuere in aduentu Christi; Sed
cùm Christus omnia fundaue-
rit ĩ paupertate spiritus, diuites
etiam boni, & non ponentes spẽ
in delicijs, & diuitijs, sequuti
sunt Christum. [c] ¶ Sequitur ibi:
Qui immolat bouem. Et hic re-
probat sacrificia animalium in
statu Ecclesiæ Christi, ut dicat,
ꝙ quicunque talia sacrificia, &
oblationes fecerit post Mesiæ
aduentum; quasi qui committit
sacrilegium. &c. [d] Et totum ca-
pitulum debet vsq; ad finem ex-
poni, quomodo ex vocatione
populi Israelis, ꝙ pauci venerũt,
& Deus, qui talem vocationem faciebat, non de-
bebat esse sterilis, quia delusoria esset vocatio, si
solus populus Israel vocatus fuisset. Et ideo di-
cit: Audite verbũ Domini, qui timetis. &c. quasi 375
dicat; Vos Israelitæ Apostoli, qui timetis verbũ
Dei, dixerunt fratres vestri odientes vos; isti sunt

a Quasi velit signi
ficare vitam iusto-
rum æternam; &
sic exempli gratia
dictum est, quem-
admodum in aliq
bus Regionib. ad
vitam longam de-
signãdam dicunt:
viuet sicut lapides.
Alij dicunt; uiuet
sicut coruus, qui,
secundũm Pliniũ,
& Naturales, uita
Trecentorum ui-
uit annorum. He-
bræi autem dicunt
uiuet sicut arbo-
res. Et, ita optime
dixit hic Prophe-
ta: Secundum dies
ligni. idest, arborũ.
Vel dic, secundum
aliquos: Electi ui-
uẽt sicut dies ligni
idest; quasi si man
ducauissent de li-
gno vitæ. idest, iu-
sti in perpetuũ ui-
uent. &c. De qua
explicatione uide
mirabiliter D. Hie
ro. Lyram, & Hect.
Pint. ibid.
b Qualiter etiam
Isaias hic loqua-
tur de Mesia, uide
S. Hieron. Lyram,
Burgẽsem, & alios
antiquos hic. S.
Th. sup Epi. ad He
bræos. ca. 1. lect. 6.
Hector. Pint. Theo
dor. & Forerium
hic. S. Antoninus
autem, 1. p. q. 3. c. 6
§. 16. hanc Isaię au
ctoritatem sic ex-
plicat: Cœlum mi
hi sedes est; Cœlũ,
idest homines cœ
lestes, & contem-
platiui. Sedet autẽ
super tales, ut co-
gitationes, & affe-
ctiones eorum ad 372
seruiendum sibi as
sistere faciat, & eos
secreta iudicia do
ceat. &c.
c Adimplentes il
lud, quod habetur
Psal. 60. Diuitiæ si
affluent, nolite cor
apponere, ut fecit
infinita ferè San-
ctorum multitudo
ĩ lege naturæ, scri
pta, & maximè in 373
Euangelica ut S.
Ludouic. Rex Frã
corum, S. Domini-
cus, Franciscus, &
alij Religionũ fun
datores, & eorum
ueri sequaces; qui
illud Aposto. 1. ad
Thim. c 6. Haben-
tes alimenta, & q̃
bus tegamur, his
contenti simus, a-
dimplẽtes; omnia
reputauerunt, ut
stercora, ut Chri-
stum, cum Apost. 374
ad Philip. 3. lucri-
facerent.
d Hæc simplex, &
plana explicatio
magis congruit li-
teræ, & Sanctorũ
expositioni, & ma
gis placet, quàm
obscura, & insipi-
da expositio Fore-
rij hic, quam pót
unusquisq; videre.
a Vi

P iudæi

iudæi Pharisæi, qui odio habe-
bant Apostolos, & abijcientes
propter nomen Christi, vt ipse
dicit in Euangelio Matthæi. 10.
& 23. & 24. & etiam Ioan. c. 15.[a]
Et quid dixerunt isti fratres?
Glorificetur Dominus, & nos
videbimus in lætitia nostra; &
ipsi, id est Apostoli confunden-
376 tur. Sed quid dicit vox de cœlo scilicet spiritus
sancti, tanquam aduenientis vehementis Spi-
ritus; quæ est vltima vox hic posita, & duæ aliæ
voces, scilicet populi, & Templi consonant vo-
ci Domini, quasi velit: licèt alij iudæi Pharisæi
abijcerent Apostolos: tamen vox populi, & vox
Templi, & vox Dei, omnes reddiderũt retribu-
tionem inimicis Apostolorum; quasi velit: Mun
dus est sequutus paucos Christi discipulos, &
dilatata est fides per vniuersum mundum; & sic
377 Sion peperit filios multos, [b] antequam parturi-
ret, idest, antequam fides esset plenè confirma-
ta. Sed in primis Apostolorum prędicationi-
bus, [c] peperit gens parua iudæorum multos a-
lienigenas, & sic peperit masculum; & admira-
tur Propheta de hoc tam mirabili, & stupendo
partu, [d] quòd ex paucis iudæis dilatata sic fuerit
fides. quia non erat rationabile, quòd Deus vo-
caret iudæos, & esset sterilis, propter paucam
378 iudæorum conuersionem. Et dicit Deus: ego q
omnia multiplico, & alios parere facio, non ego
pariam? quasi dicat; conuenit vt ego pariam,
& multos procreem mihi fideles, ne sit mea vo-
catio sterilis. Quos omnes, tàm exteros, quàm
iudæos vocat filios Sion; quia de Sion exibit
lex, & verbum Domini de Hierusalem. Isaiæ. c. 1.
Quid ergo dicit Propheta? Lætamini cum Hie-
rusalem, & exultate in ea omnes, qui diligitis
eam, idest. Tàm alienigenæ, quàm iudæi uni-
uersi, qui lugebatis super eam, ut & surgatis, &
repleamini ab vberibus consolationis eius, &c.
379 vsque ibi: quia ecce Dominus in igne veniet, &c.

a Videlicet: Si me persequuti sunt, & vos persequentur.

b De explicatione huius sententiæ: Anteq̃ parturiret, peperit, (ultra S. Hieron. & omnes ibid.) vide multa, quæ ex Rabbinis tradit Faustinus Tassus. Ragionamento, uel sermo. 15. Et benè declarat, licèt breuiter Forerius hic in dicto uersi. Antequã.

c De quibus Apostolis ait Iob. c. 36. Iudicium pauperibus tribuit. Et S. Pau. 1. Corin. ca. 1. Stulta mundi elegit Deus, vt cõfundat Sapientes. Qđ prius dixerat Mat. ca. 11. Abscondisti hæc à Sapiẽtibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et vltra infinitas ferè, & aureas auctoritates quas tradit Polyantea, Verbo: Apostolus: hanc tantùm Nota D. Aug. in Epist. ad Velutianũ, sic dicentis: Ex paucissimis, & imperitissimis, & abiectissimis multiplicantur, nobilitantur, sublimãtur copiosissima agmina, clarissima īgenia, cultissima eloq.a Doctorum acutorũ, ac facundorum.

d Verbũ Hebraicum positum pro partu, funem significat, & dolorem quoque, qui in modum funis cõstringit; quales sũt parturientium dolores, De quibus hic loquitur Propheta. Forerius exponit sic. Quod placet.

a Quam-

ibi

ibi probat primum aduentum esse in spiritu, & ĩ virtute Diuina, ratione Gloriæ Mesſiæ per incarnationem in Hierusalem: quia Dominus debet venire in secundo Aduentu in igne, [a] &c. Vel potest attribui etiam primo aduentui Incarnationis, quia venit per spiritum sanctum in vtero virginali, qui fuit ignis amoris in hac Hierusalem terrestri. Et usque ad finem capituli, & sui libri hic gloriosus Propheta, & Euãgelista semper probat primum aduentum Mesſiæ cum secundo. Et de secundo ponit ibi: ecce Dominus in igne. vsque ibi: ego ante opera eorum. Et ibi loquitur de primo aduentu, ubi dicit clarè, ꝙ mittet ex Apostolis, & Discipulis Domini, qui saluati fuerint, ad Gentes, &c. Et durat usq; ibi: Quia sicut cœli noui, & terra noua. Et ibi, usque ad finem libri loquitur de secundo aduentu. Et sic intentus est i- 380
ste: uultis scire quomodo ego consolabor uos? In Hierusalem consolabimini, & gaudebit cor uestrum, &c. quia ecce Dominus in igne ueniet [b] in secundo aduentu, & faciet iustitiam de iudeis idolatris, & non seruantib. legem Moysi ante primum aduentum; quia idolis seruierunt, & comederunt carnes suillas contra legem, &c. usq; ibi. ego ante opera eorum, & cogitationes. Et ibi redit ad primũ aduentum, ubi dicit, q̃uo mittet oẽs Apostolos per mundum, vt congreget omnes Gẽ-
tes, non solum iudeos. Et ex Gentib. dicit, ꝙ ca- 381
pient Sacerdotes, & Leuitas, non solùm sicut ante primum aduentum erant ex Tribù Leui: & durat usq; ibi; qa sicut cœli noui, & ibi redit ad aduentum secũdũ, ubi ponit duratione perpetuam iustorum, sicut cęli sunt in sua substantia ꝑpetui. Et dicit, ꝙ ibi, oĩs caro, ĩ omni tpe adorabit Deũ, quia illa erat uita ęterna, & ibi: & egredientur, & uidebunt cadauera uirorum; ponit pœnam perpetuam oĩum delinquentium in Deo, usq; ad finẽ.

Et, animaduerte lector, ꝙ ut plurimum Prophetæ 382
semper miscent aduentum primum Christi cum secundo; qđ nutu diuino factum esse existimo. Quia primus aduentus, licèt totus esset spiritualis, quia erat ad saluandum, & ad delendum peccatum;

a Quamuis hæc communis sit Doctorum declaratio super illo uerbo: In igne; Forerius tamen hic sic ait: Sunt, qui de futuro iudicio hæc exponunt, quorum sententiæ nõ repugno; Ausim tamen dicere, posse de altero iudicio intelligi, & altero igne. Et inferius sic dicit: In igne. Ignem venit Domin⁹ mittere in terram, quẽ cupiebat vehementer accendi; quem ignem qui non accipiebat, & in sinu suo fouebat, reus alterius ignis fiebat inextinguibilis: id quod supra dicebat, emundandam Hierusalem spiritu iudicij, & spiritu ardoris, i. veluti vehementi vento, & adurente. Hæc ille.

b Quæ explicatio benè congruit literæ. De qua explicatione poteris videre S. Hieron. Lyranũ, Burgensem, Alphonsum Tostatum. & S. Tho. hic, & eundem S. Tho. super. c. 24. Exod. lect. 3. & Theodoretum, Hectorem Pintum, & Forerium.

a Re-

tamen quia erat in omni signo temporalitatis depressus, & humiliatus, ut gentes, & fideles, q̃ ad Christũ uirtute suæ spiritualitatis conuersuræ essent, nõ dubitarent de miseria, & paupertate ipsius, semꝑ signanter hic Propheta consolatur nos cũ secũdo aduentu, qui erit in gloria, & superna potestate. Et hoc idẽ inuenies in Daniele, & Ezechiele, & suis locis videbitur: Iudæi. n. [a] de primo nostro aduentu Christi diffidũt ꝑꝑ eius paupertatẽ, & infimam conditionẽ; & nõ vident, nec contemplantur aduentum secundum gloriosum, & potentem per Prophetas dictum, & prophetizatum.

Ieremias Propheta. [b]

SEquitur Propheta Ieremias, qui, licèt nõ habeat tot verba de Christo; tamen sunt q̃dã singularissima, iudicio meo, ad conuincendũ iudæos infideles, & ad demonstrandum incredulis fidem catholicam esse ueram. Et primo hic Propheta demonstrat clarè cessationem legis Moysi in futurum. in capitulo 3. ibi: Conuertimini filij reuertentes. Et, vt ĩtelligas, debes scire, ꝙ lex Moysi postq̃ fuit scripta per Moysem, mandato Moysi fuit recondita in latere arcæ, vt cõtinetur Deut. 31. c. ad finem. Sic, ꝙ licèt in arca essent tabulę legis Decẽ præceptorum; tamen in latere arcæ erat Penthateucum. Modò dicit Propheta: conuertimini filij reuertentes, id est; filij pęnitentiæ, quia iudæi erant, (vt patet) proni ad idolatriam; tamen pœnitentes exaudiebantur à Domino. [c] Et dicit: & assu-

a Retribuẽtes mala pro bonis, & odiũ ꝓ dilectione, vnde debebant sumere materiã cognoscendi, laudandi, & glorificandi Deum, qui exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, ibi inuenerunt materiã blasphemandi illum, atq; negandi illũ,
383 quem Pilatus Regem appellauerat Iudæorum, cùm dixit: Regem vestrũ crucifigam? & iterum in titulo Crucis: I.N.R.I.
b Anathotites, q. est viculus secũdũ D. Hier. trib. à Ierosolimis distãs mil libus. Prius fuit notus, q̃ in vtero formatus: ante sanctificatus, q̃ natus. Sacerdos ex sacerdo-
384 tib. Propheta Gentibus datus; candore virginitatis decoratus. Hic adhuc puer vaticinare cępit, & populos hor-
385 tabatur ad pęnitẽtiam. Quindecim annis catenas ligneas in collo suo deferrẽ nõ erubuit, vt diuinis ꝓceptis obtẽperaret. Hęc, & alia multa tradit F. Io. Ludo. Vi-
386 ualdus in lib. Opꝰ Regale, in trac. De pugna partis sensitiuæ. §. Ierem. fol. mihi. 35. Tangit D. Hiero. in prologo Ieremiæ. Ieremias ĩterpręetatur. i. Excelsus Dominus; vel celsitudo Dei. ita Aluarus Pelag. de Planctu Ecclesiæ. li. 2. c. 4. i prin. & alij: q̃uis Sixtus Senens. in Biblior. sancta. li. 1. §. Ieremias, dicat, Ieremias, i. excelsus.

c Qui Zacha. c. 1. ait: conuertimini ad me, & Ego conuertar ad vos. Et Malach. 3. Reuertimini ad me, & reuertar ad uos, & Mat. 3. Pœnitentiã agite, appropinquauit. n. Regnum Cęlorum. Et Ionę 3. per Niniuitarũ pęnitentiam Deus placatus est. infinita possent adduci exempla. Videq̃ tradit Hector Pin. in Daniel. c. 5. ver. Eadem nocte, &c. vide alias explicationes qua ponit. S. Hiero. S. Tho. Lyra, & alij, hic.

a Vtrum-

assumam vos, vnum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducã vos in Sion; & dabo vobis pastores iuxta cor meum, [a] & pascent vos scientia, & doctrina, &c. Habes ergo, ex hac pro- 387
phetia dicta per Ieremiam in Ciuitate Hierusalem, quòd tẽpore tunc futuro debeant iudei pauci sumi, & introduci in Sion & habent pascere, &c. Certè hoc manifestè non contigit in tempore Domus Sanctæ Templi Salomonis, usque ad captiuitatem Babilonis factam per Nabuchodonosor; nec etiam contigit in redemptione captiuitatis Babiloniæ; quia, imò multi de ciuitate, & de cognatione venerunt de Babilonia ad Hierusalem, & ad Sion. Quando ergo hoc contigit? Certè nunquam usque hodiè: nisi in fine Domus secundæ Esdræ, tempore Domini Nostri Iesu Christi. Et, si tu iudæe uelis cauillare, quòd adhuc est hoc faciendum, & complendum; tamen non potes negare, quòd quando fiet, cessabit lex Moysi, vt ad literam patet, cùm dicit: Cùmque multipli- 388
caueritis, uel multiplicati fueritis, & creueritis in terra, in diebus illis, ait Dominus, non dicent vltra; Arca testamenti Domini, nec ascendet super cor, nec recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra.

Dicit iudæus: Si hoc est uerum, ergo decem præcepta legis, quæ erant in arca in tabulis, debebant cessare, quod Christianus non concedit? Respondeo, quòd in lege Mosi sunt præ- 389
cepta affirmatiua factorum, & præcepta negatiua fieri prohibitorum.

Et illa omnia, quæ factum respiciunt, & non fidem; cessabunt; quod notat uerbum. Nec fiet ultra. [b] Et etiam ea quæ in fide consistunt, ut puta; recordatio eductionis de Aegypto, quæ est in primo præcepto: & in præcepto Sabbati, dicit: Nec recordabuntur eorum, nec ascendent super cor: vt infra, dicit Hieremias. capitu. 16. & ibi

quæ obseruentur, vide Lyram. Exo. 21. & ibid. Abulensem, Burgensem, & alios: & S. Th. 1. 2. quæst. 103. Theologos

a Vtrumq; enim in bono animarũ pastore requiritur, probitas uitæ, ut cum Apost. Rom. 12. dicere valiat: Prouidentes bona non tantum corã Deo, set etiam coram omnibus hominibus. idest, ut bonum exemplũ operibus præbeat: & sciẽtia, ut alios docere possit. Quę in summo perfectionis gradu notare, & considerare poteris ĩ supremo animarum pastore Christo Iesu Domino nostro, q vt Actor. c. 1. habetur, facere prius cepit, & postea docere. De bono pastore uide S. Greg. in pastorali. & Speculum Canonicorum. & librum, q dicitur; Stimulus pastorũ. & Hectorẽ Pint. in Daniel. c. 6. in princ. Vide etiam sententiam contra negligẽtes pastores, quam ponit Ezech. c. 33. 34. & 35. Bonus enim pastor animã suã ponere debet pro ouibus suis. i. vitã corporalem. Ioan. cap. 10.

b De pręceptis moralibus, legalibus, & cęremonialibus; & qualiter unumquodque intelligatur; & rationes, & causas eorum; & quæ p̃cepta cessarunt, &

& ibi declarabitur. Nec uisitabitur illa arca, nec fiet ultra; quia maior, & melior erit recordatio legis nouæ, & utilior propter saluationem animæ, quæ erit in ea. Et hoc est quod sequitur: In tempore illo vocabitur Hierusalem Domini solium. Peto à te, iudæe, quare magis in diebus illis vocabitur solium Domini, quàm tunc, cum Hieremias Prophetaret in Hierusalem, tempore Regum Israel, [a] cum ibi tempore suo esset lex Moysi, & Sacrificia, & prophetia, & ibi esset Rex, & Sacerdotium? Sed ego respondeo cum textu, prout sequitur; quia congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini, quod non fuit tempore arcæ, nec tempore legis Moysi. Et patet textus vsq; ibi: quam dedi patribus uestris. Qui realiter loquitur de terra cęlesti, quæ est gloria cœlorum.[b] Et dicit, ꝙ ibit Iuda ad domū Israel; quia ex Tribubus Israel, quæ dispersæ erant, & in idolatriam lapsæ tēpore Regū, ut habetur 4. Regū 16. & 17. omnes conuersi fuerūt ad Christum, & venerunt de terris Aquilonis, & alijs lōginquis terris ad Hierusalem ad fidem Christi. Et hic lector potes notare textum eorum, quæ Doctores dicunt, quòd lex Moysi, veniente Christo, fuit mortua. Demum publicata fide Christi, fuit lex Moysi mortifera.[c] Et hoc est quod dicit: Cùm multiplicati fue-

390 logos in 3. lib sen. dist 37. & 40. Iacobū Valent. in tract. contra iudæos. Hectorem Pin. in Daniel. cap. 9. vers. In medio hebdomade, & multos alios Doct. quos refert, & sequitur Arnal. Albert. in Rubr. de Hæret. in 6. q. 12. §. quartus error, nu. 3. cum seq. col. 209. ubi plura notatu digna reperies, quæ poterunt responderi pro materia totius huius cap. 3. Ex quib. (ut ait Lyra hic) patet falsitas iudæorum dicentium, ꝙ in aduentu Messiæ reddetur eis arca testamenti, Altaria holocaustorū, &c. Et quòd Hierusalem uocabitur Do
391 mini solium, intelligit fuisse impletum quando docebat Christus, vel qñ ibi fuit in Eucharistia. ita Rabbi Salomon, quem refert, & sequitur Lyra, hic.

a Videlicet, sub Iosia, Ioachin, & Sedechia q ultimus fuit Regum iuda, usque ad captiuitatem Hierusalē, in qua & ipse captus
392 est. Prophetauit 41. anno. præter illud tempus, quādo ductus est in Aegyptū, ut ait D. Hieronim. super Hierem. in prin. primi lib. explanation.

quem refert, & sequitur. S. Thom. in princ. super Hierem. & Lyra, & F. Ioan. Ludouic. Vualdus, 1 lib. Opus Regale, supra.

b Ad hoc, ut hæc auctoritas, de patria cœlesti intelligatur, oportet dicere, quòd ueniēt de terra Aquilonis, idest, de statu peccati ad statum gratiæ, & gloriæ. Aquilo enim, quasi semper in malam partem accipitur, ut Hieremiæ 4. ꝓ Babylone, ibi: Malū ego adduco ab Aquilone, idest, à Babylone. ita Hector Pint. Daniel. 7. vers. Prima quasi. Et Prouerb. cap. 25. Ventus Aquilo dissipat pluuias, potest dici, peccatum aufert gratiá. Et Hierem. 1. Ab Aquilone pandetur omne malum. Et Iob. 26. Cantic. 4. Surge Aquilo & multis alijs locis, Et etiam Lyra ad literam, concordat cum auctore nostro hic.

c Omnia enim illa Sacrificia umbra erāt legis Euāgelicæ mysteriorum. Et ideo cum essent Christi figuræ atque umbræ, erant in eius morte antiquanda, & finienda. Diuus Paulus 1. Corinth. c. 10. ait: Lex umbram

fueritis,quasi uelit; diuulgata fide,nõ seruabitur lex Moysi,imò erit mortifera. Habes ergo probationem cessationis legis Moysi, dictam per Prophetam tẽpore futuro. Non ergo est ponẽda spes in lege Moysi, secundum Prophetas Dei, & uerbum Dei. Ad id quod dicis, quòd cessarunt decẽ præcepta: Dico quòd cessarunt eo modo, quo tradita sunt,videlicet,propter liberationem Aegypti, & memoriam illius. Et etiam omnia præcepta legis Moysi,quæ consistebant in factis,[a] & solum gentes iuerunt ad gloriam, & laudẽ Dei ad Hierusalem,unde exiuit lex noua,& uerbum Domini, scilicet: Quicunque baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & crediderit, saluabitur &c.[b] Si enim tabulæ digito Dei scriptæ, debebant tempore Mesșiæ redire: Dic mihi iudęe, quomodo cum fuerint perditæ, quia non apparuerunt tempore Esdræ in domo secũda,quomodo Prophetę tacuerunt post Hieremiam,& nemo dixit,quòd debent redire aliquo tempore? Apparet ergo quòd arca, & tabulæ & lex Moysi sua manu scripta, debebant perire,ergo & cessare? Quia nõ erat credendum quòd tales reliquiæ perirent, si seruari lex Moysi in futurum debebat, aut quòd de ijs tam mirabilibus reliquijs,sicut erant tabulæ digito Dei scriptæ, & lex Moysi sua manu scripta,non fieret per Prophetas, post Hieremiam,expressa mentio,& de earum duratione,

&

bram habet futurorum bonorũ, nõ ipsam imaginẽ rerum. Hoc est, non ipsam propriã lucem.Figura autem cessat adueniente ueritate, & umbra adueniente luce. Esse autem Euangelium ueritatem indicat illud Ioã. c.1.Lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. Et illud Apost. ad Galat. 3. Quis uos fascinauit non obedire veritati?Est etiã lux, iuxta illud Isaię 9. Habitãtibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. Et ad Rom.13.Induamur arma lucis.Et diuinus Psaltes uno eodemque uersu Euangelium uocat lucem, & ueritatem. Psalm 42. Emitte lucem tuã & ueritatem tuã. De hac materia(vltra ea,q̃ diximus, supra nu.389.litera B) vide Aluar. Pelag. de Planctu Eccles.lib.1.c.15. & 51.Hector.Pint. in lamentat. Hieremiæ. cap.1.uers. Nec recordata est, ad finem.Et qualiter lex uetus, Pascha,& Sabbatum fuerunt mortua cũ Christo, sepulta, & ipsa tantum in sepulchro incinerata, uide Iacob. de Valen.tract.cõtra iudæos.q.1.per multas conclusiones. Et tradit latè & optimè Mar- 393
quardus de Susannis in tract. de iudæis. 2.p.c.6.nu.8. latè per S. Anto.1. p.tit.14.c.5.Couarruuiam, lib.4.variarum resolution. c.19.nu.2.ubi multos citat. 394

a Quæ præcepta in affirmatiua, & negatiua diuidebãtur.Affirmatiua erant nu. 248. quia tot inueniuntur ossa in homine. Negatiua uerò erant. 365.q̃a tot dies habet annus.Quę omnia,secundum cõmunem iudæorũ, faciunt.613.ita Albert. Magnus, lib. 1. de animalibus, tract.2.c.13.& alij, quos refert, & sequitur F.Ioan.Ludouic Viuald.in libro: Opus Aureũ, de ueritate contritionis. ante primũ præceptum. §.Examinanda,folio 34. pag.2.

b Matthæi. 28, Mar.16. Act.10. & alijs multis locis, uide multa quę de 395
baptismo diximus in nostro Candelabro Aureo. 1.p.tit. De Baptismo.

a Te-

& inuentione. Sed quia cessare debebat lex Moysi, de scripturis originalibus ipsius legis, non est facta mentio post istam prophetiam Hieremiæ. Et mirabili secreto Dei sunt perditæ tam mirabiles reliquiæ, sicut & ipsa lex cessare debebat, ita & eius originalia desierunt.

Nota hæc, perfide iudæe, qui tantum es deuotus legi Moysi, in qua nihil est perfectum, [a] nec gloria cœlestis promissa. Dicit iudæus: Vos Christiani non curatis, nisi de uno verbulo prophetię, & non curatis legere præcedentes, & sequentes scripturas, multo longiores, & pleniores, quę non loquuntur de Messia: nec illi possunt adaptari. Iste modus arguendi ab auctoritate, non uidetur congruus, ex vno verbo dispersim collecto concludere tam magna secreta Christi fidei. Vide amice mi (vt tibi sit sufficiens responsio, & doctrina ad totum Sacrum Canonem Diuinæ Scripturæ) omnes prophetiæ, principaliter fuerunt factæ pro instructione, & doctrina occurrentis temporis Prophetæ prophetantis, vt quilibet in tempore suo corrigeret, & emendaret uitia Populi, siue temporis tunc præsentis: tamen cum hoc, quia aduentus Messiæ erat præcipuus finis huius vitæ, non fuit aliquis Propheta, qui non prophetaret de Messia; Imò tui iudæi Rabbini dicunt, quòd omnes Prophetæ non prophetarunt, nisi pro diebus Messiæ; quasi velit, quòd principalis intentus cuiusuis Prophetæ, erat loqui de Messia; & prophetare de statu, & aduentu eius. [b] Et ideo est verum quòd principalis & longior historia Prophetæ (ut puta Hieremiæ, in quo sumus) erat, & est corrigere, & emendare iudæos de idolatria, in qua tunc errabant. Et quasi totus liber texitur in hac intentione. Verum, quia de Messia, vt de vltimato fine, [c] sermo est faciendus; Propheta, prout Deus illi dat, [d] inserit aliquando bonum augurium Messiæ inter angustias illius temporis; &, finito breui sermone de Messia, redit ad prophetiam sui temporis. Et *sic uidebis in omnibus Prophetis veteris Canonis*

nis

a Testante Paulo, ad Hebr. 7. Nihil ad perfectum ad-
396 duxit lex.

b Possent in hoc loco omnes Sacræ scripturæ aucto-
397 ritates adduci de Christo loquẽtes; quas ex D. Cypriano, Galatino, & alijs congerit diligenter Paul. Grysal. in Decision. Cathol. uerbo: Hebræi; Sed quia noster Auctor sigillatim facit de quolibet Propheta; ibi adducemus illam
398 quæ unicuiq; conuenit. Et simul addemus auctoritates aliquas Rabbinorum fidem nostram confirmantes.

c Finis enim legis, est Christus. Vt ait Apostolus Paulus, ad Romanos c. 10.

d Tribus autẽ mo-
399 dis reuelabat De' Prophetis diuina & futura mysteria, vt scribit Iacob. de Valentia. in Prologo super Psal. tract. 2. scilicet, per somnia. Sic Angelus apparuit Ioseph, dicẽs: Accipe puerum, & matrem eius, &c.
400 Mat. c. 2. secundo, per visionem. In vigilia Isaias vidit Dominum sedentem. *Isaię. 6.* Tertio modo, per locutiones Angelorum, & familiarem doctri

nam Moyses accepit legem in monte Sinai. Exodi.c.20. Et Angelus Gabriel reuelauit Danieli totum mysterium incarnationis. Dan.9. In Propheta enim requiritur cognitio. Vnde, quem nos Prophetam uocamus, dicebatur olim videns. 1. Regum.c.9. & tradit. S. Dio. & Isid. lib. 1. ethimol. & D. Paulus 1. Corinth. 11. ait: Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatẽ. In Propheta.n. duo requirũtur. Primum eleuatio; Secũdo, reuelatio. Et prius mouetur homo, ut attendat intentè. S. Th 2.2.q.171.ar.1. & alij, quos refert, & sequit Pau. Gysal. sup. verb. Prophetia.

a Quia (ut scribit Gerson. p.1. lect.1. super Marcũ) Prophetę omnes uno, & eodem Spiritu contexuerunt prophetias, ac perinde quod unus posuit, potest ab altero intelligi quodã modo dictum, & si non explicitè, tamen implicitè. Et lect.2. ait: Magna est Prophetarũ inter se concordia & concors in diuersis etiã Prophetis sententia, eodẽ quippe Spiritu docente locuti sunt, & ad

nis Sacræ Bibliæ.[a] Non ergo mireris, si nõ sunt tã lõgi sermones Mesiæ, quantũ correctiones illius tẽporis; nec si aliqñ sine ordine, & modo redit Propheta, relicto sermone Mesiæ, ad tẽporis tunc pręsentis doctrinam. Et hæc sit tibi clauis in toto Sacro Canone Biblię, & solutio ad tuã dubitationem. Reuertamur ad propositum.

¶ Sequitur cap. 7. Quia semp Propheta loquitur de extirpãdo scelere idolatriæ, vsque huc. Sed est hic notandũ cõtra iudæos, q expectant Mesiã, ut redeant in Hierusalẽ terrestrẽ, vt ibi faciãt Sacrificia animaliũ, carnium, & sanguinis.[b] Vide quid dicit Propheta ibi: Holocaustomata vestra addite victimis, &c. Et ibi: Quia nõ sum loquutus patribus vestris, &c. De uerbo holocaustomatũ, & uictimarum, &c. apparet ꝙ sacrificia nõ erant pręcepta ad finẽ consequẽdæ glorię,[c] sed ut euitaretur idolatria, ut habetur ad literam Leuitici. 17.c. ibi: Et nequaq̃ immolabunt hostias suas demonibus, cum quibus fornicati sunt. Et etiã nota quod in hoc cap. dicit in principio, ubi docet mutationem loci Silo, ad Hierusalem, propter Populi peccata, sic se comminatur facturum de Hierusalem, ut discant iudæi non ponere spem in terrestri Hierusalem.

¶ Sequitur cap. 8. Et nota ibi: Miluus in cœlo cognouit tẽpus suum, &c. Quod, si consideras, non

unum finem, qui Christus est, respexerunt. Et D. Petrus. 2. Epi.c.1. dicebat: Non uoluntate humana allata est ꝓphetia, &c. Et ad Hebr. cap. 1. Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, &c. uide multa per Paul. Grysal. s. uer. Prophetia.

b Sacrificium, ho- 401
locaustum, & pacifica, inter se differunt, ut ait Gabr. Biel. in 4. lib. sent. dist. 1. q. 3. ar. 3. Sacrificiũ.n. erat qđ pro debito institutionis oblatũ partim cremabat, partim obseruabatur. Holocaustum, qđ uel ex debito, uel sponte oblatũ totũ incendebatur. Pacifica uerò, q̃ spontè offerebãtur pro gratiarũ actione, siue ꝓ præcedentis voti adimpletione, siue pro spontanea & uoluntaria deuotione. De hoc uide Alex. Alẽs. 4.
p.q 6. memb. 4. ar. 402
2. S. Tho. 2.2. q. 81. ar. 4. & in 4. sent. d. 1. q. 3. vbi Ricard. & alij. art. 3. uide Aluar. Pelagiũ, de Planctu Eccle. lib. 1. c. 63. Paul. Grys. in lib. Decis. uerbo: Sacrificium.

c Quod etiam di-
xit Dominus Isaię 403
c.1. Quo mihi multitudinem uictimarum

rum uestrarũ? Plenus sum, &c. Amos.5. Si obtuleritis holocaustomata & munera uestra non suscipiam. Hierem.6. Holocausta uestra non sunt accepta, & victimæ uestræ non placuerunt mihi. uide alia q̃ tradit Hect. Pintus, in c.9. Danielis.

non potest conuenire nisi repræhẽsioni Populi iudæorum, quia non cognoscerent tempus Messiæ, sicut eis, ex affectata malitia, cõtigit tempore Dñi nostri Iesu Christi. [a] Et re uera, repræhẽsio in hoc, de nõ cognoscẽdo

a Nec mirum, q̃a omnis sapiẽtia eorum deuorata est à malitia propria ipsorum. Nam, ut Dan.12. ait; Nec intelligent omnes impij. Quia in maleuolam animam non introibit Sapientia. Sapien.1. Et q̃uis mundo uideantur sapientes; sapientia tñ huius mundi stultitia est apud Deum. 1.Cor.3. Quapropter, cũ animalis homo non percipiat ea, q̃ sunt spiritus Dei, ut ait Apost o.2. Corin.2. ideo in dedecus, confusionẽ, & ignominiam miserabilium iudæorum adducuntur in exẽplum quatuor hæ volucres rõnis vsu carentes, ut in eis tanq̃ in speculo uideãt ignorantiã suam, qui sapientes reputabantur. Quib.(merito) ait Deus. Iob.c.12. Interroga iumẽta, & docebunt te, & uolatilia cęli, & indicabunt tibi. ¶ Quamuis secundum Lyrã, Burgens. & S.Th. hic tñ adducatur Miluus in exẽplum, in hoc q̃ cognoscit tẽpus ad nidificãdũ, & pullificãdũ; & Ciconia, Hirundo, & Turtur in hoc, q̃ cognoscũt tẽpus hiemale ad fugiẽdum, & æstiuale ad recedẽdũ, tñ q̃a de hijs quatuor auib. multa dicũt Auctores; aliqua libuit in mediũ adducere. Miluus.n. ut Plin.lib.10.c.10. ait, auis rapacissima est. Milui ẽt uñr artem gubernãdi docuisse caudæ flexibus, in cęlo mõstrante natura, qđ opus esset in profundo. Milui etiã hybernis mensib. latẽt, nõ tñ ante hirũdines abeũtes. Tradunt aũt & à solstitijs affici podagra. In cęlo.i. in aere. In profundo.i. in Mari. Gulosi assimilant̃ Miluo, qui p̃p gulositatẽ immundis vescit̃, & p̃ modico vẽtris pastu, tota die circũfert̃. Qui ẽt (secũd. Arist. lib. de Anim.) quãto plus uiuit, magis se semp̃ de genere õndit. Quia in principio suæ ętatis aues capit; eadem uix muscas & uermiculos capit, & demũ fame perit. Vide Summam de exempl. lib.4.c.38.

De Turture uerò Plinius, lib.10.c.24. hæc tñ ponit uerba: *Veris Turtur occultat̃, pẽnasq; amittit.* Ex Aristotele autẽ s̃. quẽ refert, & sequit̃ summa de exẽp. lib.4.c.90. nota q̃ turtur est auis castissima, eo q̃ dũ parẽ suũ p̃dit, alterius ulterius copulã nõ req̃rit, sed solitaria semp̃ incedit, & memor p̃ditæ societatis semp̃ gemit, solitudinẽ diligit, & hominũ consortia ualdè fugit ad hortos, & agros descẽdit, ubi cibũ q̃rat; sed cibo obtẽto, iterũ solita loca plagẽtib. apta requirit. In hyeme plumas p̃dit, & tũc in cõcauitatib. arborũ se abscõdit, sed t̃pe ueris plumis reasumptis, de locis ubi latuerat exit, & loca congrua ad pullificandum quærit. Turtur super rem fœtidam non descendit, neq; super cadauer, &c.

Hirũdines (teste Plinio s̃.) abeunt hybernis mẽsib. sola carne uescens auis ex ijs, q̃ adũcos ungues nõ hñt: sed in uicina abeũt, apricos secutę mõtiũ recessus inuẽtæq; iam sunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebarũ tecta subire negãtur, q̃m vrbs illa sæpius capta sit: nec Biziæ in Thracia p̃p scelera Terei. Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarũ dñs, cõpręhẽsas in urbẽ secũ auferẽs uictorię nũtias amicis mittebat, i eũdẽ nidũ remeãtes illito uictoriæ colore, &c. Hæc ille. Hirũdo (vt ait S. Isidorus, quẽ refert, cũ s̃. citãdis, Sũma de Exem.lib. 4.c.93.) ab eũdo est dicta, eo q̃ cibos sedendo nõ acquirat sed uolãdo. Nidũ tã artificiosè cõponit, q̃ uix sufficeret humana industria facere de quauis materia. Vñ quidã crediderunt eas habere intellectũ (sicut Philos. 2. Phis. dicit). Hirũdines instruunt pullos suos stercora extra nidum eijcere. Dicit D. Aug. q̃ sanguis dextræ alæ Hirundinis qui exit, columbæ medetur oculis infirmis.

Ciconiæ (ut Plinius ait. lib.10.c.23.) quonã è loco ueniãt, aut quò se referãt, incõpertum adhuc est. E longinquo uenire

nire nõ dubiũ, eodẽ quo grues mõ: illas hyemis, has æstatis aduenas. Abituræ cõgregantur in loco certo: comitatæq; sic, ut nulla sui gñis relinquat̃, nisi captiua & serua, ceu lege pdicta die recedunt. Nemo vidit agmẽ discedẽtiũ, cũ discessurũ appareat: nec uenire, sed uenisse cernimus: utrũq; nocturnis fit tporib. & ĩ. Sũt q̃ Ciconijs nõ inesse linguas confirmẽt. Ciconiæ nidos eosdẽ repetũt, genitricũ senectã iuicẽ educãt. Hęc ille. Ciconia, item qñ cibo grauari se sentit, aquã marinã in rostrũ recolligit, quã ad ĩteriora trãsmittit, & sic cibũ induratum remollit, & intestina mundãdo, sup̃flua eijcit. Serpẽtes comedẽs ab eorũ veneno minimè nocetur. Et regiones mũdat serpẽtes rostro occidẽdo. Nidum facit Ciconia in turrib. vel hominum palatijs. Qñ ĩ hieme recedit nidum suũ terra cooperit, vt virgulas & spinas cum luto cõiungit, ne à vẽto dissipari possit, &c. quę adducit Sũma de Exempl. ĩ. c. 65. Merito ergo, cũ in his quatuor uolatilib. tot inueniant

iudiciũ Dñi in tpe debito, sicut aĩalia naturaliter sine sensu, cognoscũt, nõ põt cõuenire persuasionib. & doctrinis Prophetę tũc tporis, qa nõ repręhẽdebat eos de aliquo iudicio respectu tporis certi, sed uniformiter & passim omni tempore repræhendebat eos de idolatria.

Quid ergo est, q̧ dicit ꝓpheta q̧ Miluus, & Ciconia cognoscũt tps suũ, & Populus nõ cognouit iudiciũ Dñi, nisi quia nõ cognosceret tps redẽptionis suę? Et de hoc detestat̃ eos, & loquit̃ de futuro ꝑ modũ p̃teriti ꝑꝑ certitudinẽ prophetiæ, & sæpè faciunt Prophetæ. Declara tu iudæe aliter, si potes, nec sensũ prophetię habes, istã rep̃hẽsionẽ, & uide q̃ bñ cõueniũt seq̃ẽtia, qñ dicitis sapiẽtes nos sumus, &c. Vbi Propheta detestatur iudæos Phariseos, q ex sapiẽtia falsa cõdẽnarũt Xp̃m, qa Filiũ Dei se dicebat, qđ cõtigit nõ cognoscẽtes iudiciũ Dñi. Et bene cõuenit quod infra dicit: In tẽpore uisitationis suæ corruent, dicit Dñs. Et Propheta, vsque ad c. 16. prosequitur repræhensiones Populi de idolatria illius temporis.

¶Sequit̃ c. 16. Et hic Propheta redit ad secretũ aduẽtus Messiæ, ibi: Propterea, Ecce dies veniũt, dicit Dñs, & nõ dicẽt ultra: viuit Dñs, q eduxit filios Israel de terra Aegypti, [a] sed uiuit Dñs q edu xit, &c. Exclamo cõtra iudæos, & dico: Non videtis, q̧ in futurũ nõ fiet mẽtio de eductione & liberatione Aegypti, sup̃ qua fundata est lex Moysi, vt 406
patet Deut. c. 6. ibi: Cũ interrogauerit te filius tu' cras dicẽs, qd sibi uolunt testimonia hęc, & cere- 407
moniæ, atq; iudicia, q̃ præcepit Dñs Deus noster nobis: Dices ei: serui eramus Pharaonis in Aegy-

naturales virtutes, exemplaq; imitanda, Spũs sanctus ꝑ Hieremiã, adducere in iudęorũ cõfusionẽ procurauit. a Quia de terra Ægypti facta est mẽtio, ad literam, (sępè. n. Ægypti regio ꝓ peccato, inueniem') ponã na turæ prodigiũ, uel 404
miraculum, qđ ex D. Aug. tradit Summa de Exẽp. lib. 1. c. 33. videlicet, in terra Ægypti quẽdã inueniri fontẽ, in quo sicut faces extingunt̃ accẽsæ, sic ẽt accẽdunt̃ ex tinctæ. Multa alia 405
mirabilia, q̃ fuerũt ĩ terra Ægypti, vide apud Hect. Pintũ, sup̃ Dan. c. 11. Et de explicatione huius. c. 16. ultra ibi scribẽtes, vide latè ꝑ Fabianũ Fiog. in Dial. c. 39. a Pri-

pto,&c.vbi liquidè apparet post dationē legis, quòd datio legis Moysi,& obseruatio ipsi⁹, est in memoriā miraculi,& gratię eductionis & liberationis Aegypti. Et in eodem lib.c.45.Obseruatio diei Sabbati est pp memoriā liberationis Aegypti. Si igit̃ dies venient tpe futuro apud Hieremiā, ꝙ nō fiet mētio de eductione Aegypti, ergo ea q̃ fiebāt in memoriā dictæ eductionis debent cessare? Vt plus declaro in cap.de Sabbato nō seruādo, tpe aduētus Mesiæ.¶Sequit̃ in textu;Sed uiuit Dn̄s q eduxit filios Israel de terra Aqlonis,& de vniuersis terris,&c.Debes scire ꝙ filij Israel q eiecti fuerūt ad exteras terras, oēs pdiderūt nomen suū, & fuerūt idolatræ, [a] vt hr̃.4.Regū.16.& 17.In tm̄ ꝙ iudæi dicūt,ꝙ tpe Mesiæ, illæ Decē Tribus,qa fuerūt idolatriæ deditæ, nō redibūt in Hierusalē,vt hr̃ in libro Canhedrin,in c.Helech,& ipsi iudæi,in hoc errāt, [b] qa credūt ꝙ solis iudęis obseruātibus legē Moysi dēt uenire Mesias, & iō dicūt,ꝙ Decē Trib.nō redimētur tpe Mesię, qa iā, cū fuerint idolatrę,ipsi,& eorū posteritas nō sunt de populo Israelis.Et vides qūo dicūt cōtra istā auctoritatē,vbi Propheta dicit, ꝙ deducet eos de vniuersis terris ad quas eiecit eos. Sed ueritas est, ꝙ licèt sint idolatræ,in aduentu Mesię nō uocabunt̃ ut iudęi,sed ut Popul⁹ Israel Dei,qa ad Mesiā,& ad Hierusalē cęlestē, oēs qui erūt filij Israel,ēt si fuerint idolatræ uocabunt̃,qa Mesiæ

a Primi mundi idolatræ a qb.hoc vitiū ortum habuit, fuerūt Arach,& Archar,& Chalāe, & Amrraphel.ut tra-
408 dit late Aluarus Pelagi⁹, de Plāctu Ecclesiæ, lib.1. c.64. (Alij cōtrarium tenent.) De huius uitij malitia hr̃ sapiētiæ 14.ubi multa reperies.S.Th.2.2.q.92.& 94. & ī 3.sen.d.9.q.1. S.Ant.2.p.ti.12.c.1.§.2. & Sācti ī diuersis locis. Aluar. Pelagius.s̃. Hect. Pint. Dan.c.
409 3.uers.Rex promouit.Arnal.Albert.ī in rub.de hęr.in 6.q.2.nu.33. & q.10.n.32. Iacob.Valēt. in Ps.1.uersu.1. Sūma uitiorū, & Polyantea, uer.idolatria. Et multa de origine,grauitate, & punitione idolatrię,uid̄ apud Marquardū d̄ Sussanis, tract. de iudæis. 3.
410 p.c.1.maximè, nu.15.23.24.28. & 30.

b Quemadmodū ī multis alijs,q̃ longissimū esset recensere. Quorū errores(ultra Directoriū Inqsitorū. 2.p.q.22.&Egesipū,D.Aug.Hier.Isidorū, Cyprian.Athanas. Burgēsem, Lyrā, Sixtū Senēsem, & alios, quos refert, & sequit̃. Doct.F.
411 Pēna.ī 2. partē Directorij,li.2.schol.38.)tradit & cōfutat.S.Anto.4.p.tit.11.c.6.ante.§.Am, Albert.s̃. vbi septē ponit errores principales. Marquardus.s̃. Fabian⁹ Fioghius.ī suo Dialogo.Iacob. de Valētia ī suo trac.cōtra iudæos. Faust.Tas. in serm.de Messia. Paulus Grys.ī decisionib. Catho.uer, hebręi.Quibus iudæis,ut tales errores dimitterēt,atq; ut conuerterent̃,& Catholicā fidē amplexarent̃ (etiā si nulla esset scriptura sacra) sufficere debebat miraculū illud, & historia, quā ex Chrisost.2.oration. aduersus iudęos;Theodoreto.li.20.Eccl.Hist, & Eusebio Cæsar. li.10.c.ult.historiæ Eccle.tradit Hect. Pint. in Dan.ca.9. vers. Erit in tēplo, sic dicens: Imperij Romani gubernaculū obtinente Iuliano,quem uocāt apostatā, conuenerūt infiniti ppè iudæi Hierosolymā multis ex regionibus,ut illā cū templo īstaurarēt.Imperator n.ille cū à fide Xp̄i defecisset, nihilq; ei esset antiquius,q̃ Christianā religionem labefactare, dedit iudæis illis magnam &

& pecuniarum, & artificium copiam, vt in Christi ludibrium, & despectum antiquam vrbem renouarent. At Deus cõpræssit nefarios illos conatus: nam cùm iudæi cœpissent nudare fundaméta multamque hausissent terram, magnus exiuit ignis, qui illos excussit, illorumq; impiam ꝑtinaciã fregit. Quã ob rem destiterunt ab incepto, ne omnes igne illo extinguerentur. Narrat hoc D. Io. Chrys. orat. 2. aduersus iudæos. Sed & Theodoretus. lib. 20. Ecclesi. hist. vbi hoc copiose scribit, asserit præter hoc iudæos comportasse Gypsi, & calcis multa modiorum millia, quæ irruẽs impetus venti repente dispersit. Et ait conspectũ fuisse in Cœlo signũ Crucis fulgidum, ipsorumq; Iudæorum vestes fuisse crucibus nõ tamẽ fulgidis, sed coloris atri repletas. Hæc ille, citans ẽt Niceph. Calixtũ. to. 10. c. 32. & 33. quem vide. Quomodo ergo tali viso miraculo, cum multis alijs, quæ viderunt, & quotidie vident excusari poterunt iudæi infelices, ac omnino miserabiles? minime quidem.

a Nam quemadmodum omnes in Adam moriuntur, ita in Christo oẽs viuificabuntur, quod probat D. Pau. multis in locis maximè ad Rom. c. 5. per totum. Et ita hæc est Catholica conclusio ab oĩbus approbata, & à nobis in Candelabro nostro Aureo sæpè repetita: q-cunq; baptizatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, & in illa gratia mortu⁹ 412
fuerit, saluus erit. Quam Baptismi receptionem, primam post naufragium tabulam appellat Catholicorum communis. Ij verò qui Baptismi primam gratiam per mortale aliqđ peccatum tam exterius, q̃ interius, amiserunt; Sacramentum habẽt reconciliationis, i. pœnitentiæ; quam secundã post naufragium tabulam nostri dixere maiores. & Nos in d. Candelabro. 1. p. 413
de Baptismo. ĩ prĩ. vbi multa iura adduximus ꝑ vtraq; tabula. Cùm ergo lex generalis sit, & de omnibus Adæ filijs intelligatur, sequitur Iudæos ẽt saluari posse si ad has sacratissimas tabulas recurrant.

b Ex hac auctoritate manifestè patet, secundum Ca- 414
tholicorum cõmunem Messiam esse Deum verum, & hominem. De cuius auctoritatis declaratione, vltra D. Hiero. Lyram, Burgen. S. Tho. & alios hic; vide etiã mo-

Mesiæ oẽs gẽtes cõgregabunt, nõ solũ popul⁹ iudæorũ, ut dixit Iacob Patriarcha in bñdictione Iudę, & illi cõgregatio gẽtiũ, secũdũ verã literã hebraicã, Gen. 49. & Glosã Caldeã, ibidẽ. [a] Et dicit mõ Hieremias Propheta; ꝙ ista vocatio, & eductio de oĩbus gẽtib. erit maior, & nobilior q̃ eductio Aegypti, qa illa fuit particularis populi iudæorũ, seu Israelis, tunc de Aegypto liberati; & ista erit de vniuersis partib. & de vniuersis gẽtib. Et hoc est, qđ infra dicit: Ad te gentes venient &c. Habeo ergo iudæe, ꝙ memoria eductionis Aegypti, ex qua pẽdet lex Moysi, cessabit; & sic lex Moysi cessabit, qđ est qđ ꝓbare volebã. Cui ẽt multũ bñ cõueniũt: Ecce. n. ego mittã pastores multos, & c. qa isti fuerũt discipuli Xpi, quib. Xps dixit Mat. 4. c. Faciã vos piscatores hominũ, & clare patet lrã vsq; ad finẽ capituli. Demũ redit Propheta ad sui tꝑis disciplinã, ad castigandum, & reprẽhẽdendum iudęos de idolatria. vsq; ad c. 23.

¶ Sequit ca. 23. vbi Propheta redit ad aduẽtũ Mesiæ filij Dauid, ibi cum dicit: Ecce dies veniũt, & suscitabo Dauid germen iustũ, & regnabit Rex, & c. Et no. singulare verbũ: & hoc est nomẽ qđ vocabunt eũ Dñs iustus nr. [b]

Et

modernos, maxi-
me Arnald. Alber.
in Rubr. de hæret.
lib.6 q 12.§. Ter-
tio probatur. n. 4.
& Hectorem Pin-
tum, qui super Da
niel c.2. versic. Et
ipsum stabit; alle-
gando hanc aucto
ritaté, sic ait: Hūc
locum non solum
Catholici, sed etiā
Hebræi intelligūt
415 de Messia, quem
Deus appellat ger
men, siue semen, si
ue fructum Daui-
dis, quia ex eo se-
cundum carnem
duxit genus suū.
Vocabulū Dauid
est in Datiuo tam
in Hebræo, quā in
Græco. Et vocabu
lum Hebræum si-
gnificans germen,
significat etiā O-
riētem. Qua rōne
ducti Septuaginta
interpretes verte-
416 runt: Et suscitabo
Dauidi Orientem
iustum. Oriens n.
Christus appella-
tur, vt apud Zach.
c.3. Adducam ser-
uum meum Oriē-
tem Et c.6. Ecce
vir Oriens nomen
eius. Et ubi nos ha
bemus: Hoc est no
men qđ vocabunt
eum, Dominus iu
stus noster: ꝓ Do-
mino, est in He-
bræo Iehouab qđ
nomē Deum signi
ficat, & nemini ni
si Deo tribuitur.
417 Constat igitur ex
hoc Hieremiæ lo-
co, Christum esse

Et in hoc loco, ꝙ loquať de Messia filio Dauid tūc venturo, nemo pōt tergiuersare. Et iudęi nō valētes negare, de plano fatenť. Et est notandū, ꝙ in Hebræo nō est, vocabunt; sed vocabit eū. Et ideo iudæi dicunt cum sua perfidia, ꝙ refertur ad ly, iustus noster; & dicunt, ꝙ Deus vocabit eum iustus noster; nō ꝙ ille Messias vocatur Dominus, aut nomine Tetagrammaton: & faciūt pūctum post ly; Dominus: quasi dicant, Dominus vocabit eum hoc nomine, iustus noster. Sed certè ista punctuatio est falsa, secundum punctuationem iudæorum; quia imò in verbo, vocabit, est virgula quæ diuidit, & retrofacere facit, ly, vocabit, à dictione Dominus; & ly, Dominꝰ habet virgulam cōtinuatiuam, ad ly, iustus noster; quæ virgula dicitur, Macaf, apud Hebræos. Et etiam Ionathas sic declarat in sua Glossa Caldaica, q dicit: Et hoc est, quod vocabunt eum Dominus iustus noster. Et, re vera, est credendum, quòd ly, eum, fuit sublatum ex malitia iudęorum; quæ malitia eos nō iuuat.[a] Et sic habes, ꝙ debet esse filius Dauid; & sic homo secundū carnem, & per generationem procedentem ex Dauid. Et ille idem filius Dauid, dicit Propheta, ꝙ vocabitur iustus noster; & ly, Dominus scribitur in Hebræo nomine quatuor literarum, scilicet, Iot, He, Vau, He; quod est nomen Thetagrammaton; idest,

qua-

ex familia Dauidis, & esse Regem & verum Deum. Hæc ille. Quæ omnia, & tradita hic ab Auctore nostro probat latè Faustinus Tassus. Serm. 8. sic dicens: Oīs Hebraica prauitas rationabiliter negare non potest, ꝓphetiam hanc de Messia esse dictam duabus de causis. Prima quia antiq. Talmud. de Messia illam exponūt. Secunda, Quia ét Catholica translatio de Messia loqtur. Item, Prophetia hæc non solùm in Messia *duas* naturas, s. Diuinam, & humanam, ostēdit; sed etiam monstrat, ꝙ Messias appellari đbebat nomine Dei Tetagrāmaton: Et hoc est nomen, quod vocabūt eum, i. Messiam: Deus Tetagrammatō iustus noster.

a Vt clarè indicat, eos de falsitate cōuincendo Faustinꝰ Tassus. sup. sic dicēs: Quæsierūt iudæi mutare hic Yicreu, qđ significat vocabunt, ī Yicra, quod importat, uocabit. Quod est falsum, quia Septuaginta dixerunt, vocabunt; & non, uocabit. Secundo, qa Targum Ionathæ, qui traduxit Caldaicè, habet hæc

uer-

quatuor literarum, quod soli essentiæ Diuinæ conuenit. Ergo concluditur necessario, ex mente, & verbis Prophetæ, qđ Messias debet esse homo, & Deus. Iudæi obturātes aures more Aspidis surdæ, ne audiant, & intelligant, dicunt: quid mirum, quod Messias vocetur nomine Thetagrammaton, quia etiam altare vocatum est nomine Thetagrammaton: vt est text. Exod. 17. in fine. ibi: ædificauit Moyses Altare, & vocauit nomē eius: dominus exaltatio mea. Et ly, dominus, est ibi, Thetagrammaton? Sed ego respondeo, & concedo, quòd quia ibi erat Deus in Altari tali modo, quòd non erat alibi in loco non sacro, ideo ibi erat nomen 418
Dei conuenienter, sicut in Hierusalem. Et ideo 419
vocata est Hierusalem nomine Thetagrammatō, vt habetur Hieremiæ. 33. Et hoc est nomen, quod vocabunt eam dominus iustus noster: licèt in aliquibus libris sit, eum: tamen in Hebræo est, eā: quod sentit de Hierusalem. Et ideo dicunt iudæi, quod propter Messiam vocata est Hierusalem nomine Thetagrammaton, vt dixi supra in Psal. 20. Sic, quòd iudæi, cùm fugiunt, compre- 420
henduntur: quia sicut locus, quia sacer, vocatur nomine Thetagrammaton: ita & Messias: licèt aliter sit in Messia Deus, quàm in loco sacro, qa in Messia, est per viam vnionis: in loco sacro per viam influentiæ refulgentis. [a] Et sequitur in textu: propter hoc: Ecce dies venient, dicit dominus: non dicent ultra: uiuit dominus, qui eduxit semen Israel de terra Aquilonis &c. quod declaratum est, in præcedenti. 16. c. Et postea Propheta redit ad suas correctiones sui temporis, vsque ad capitulum 30.

421 ¶ Sequitur cap. 30. & 31. vsque ad cap. 33. & in his duobus capitulis redit Propheta ad aduentū Messiæ. Et primo ibi: in principio, cap. 30. dicit quomo-

verba: Ecce dies uenient, dicit De⁹ & statuam Dauidi Messiam iustū; hoc est nomen eius, quod ipsi appellabunt Deus Thetagrammaton iustus noster. Hæc ille. Ecce quàm clarè cum auctore nostro, supradicti auctores cōfundunt perfidiā, malitiam, ac falsitatē miserabilium iudæorum.

a Quod melius declaratur ex ijs quæ tradit Arnal. Albertinus. sup. in hoc uerbo. Et ad de magis egregie, quod dicit Episcopus Barchin. D. Martinus Garsia prædicator Regū Catholicorum D. Ferdinandi, & Elisabeth, in Sermo. 17. col. 8. videlicet ꝙ Sacra Scriptura aliter loquitur de Messia, & aliter de Hierusalē. Cū dicitur de Messia, dicitur cū: Coar; idest, cum adiectiuo nomine, qđ est Cadich. idest, iustus eo modo, & forma, quibus dicitur in scriptura de Deo, vt in Psal. 128. Dominus iustus concidet ceruices peccatorū. Item, Trenor. c. 1. Iustus est Dominus. Et sic hic modus connotat quiditatem, & uirtutē rei; quia nomina debent esse cōsona rebus. Cùm autē dicit de Hierusalem, non cum Coar, i. cum adiectiuo; sed cum aduerbio, Sam, idest ibi, ꝙ significat locum, uolens intelligere, non ꝙ ipsa sit Deus; qa esset ridiculum, & in conueniens; sed ꝙ Deus in ea inhabitet. Hæc ille.

a Ad

quomodo in aduentu Mesſiæ populus iudaicus, quaſi exiſtens in fine ſuæ proſperitatis, habebat anguſtias parturientis, quod fuit impletum ante aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, quia tunc perdiderunt Regnum, & fuit Rex in iudæa Herodes, & dabant cenſum Cœſari, [a] & emebant Sacerdotium annuatim contra legem, & conſuetudinem antiquam, ſecundum quam debebat, (vt Papa) Sacerdos maior promoueri, & præfici ad vitam : ut habetur Numer. 37. & præmiſſa cõuerſione populi Iacob, quam iubet in libro ſcribi, vſque ibi: vocem terroris audiuimus: & ibi incipit dicere, quomodo in tempore huiuſmodi conuerſionis, erit vox terroris. Quod impletum fuit in perditione Regni Iſraelis, & ſubmiſsionis eiuſdem populi ſub Cęſare. Et dicit, quod omnes iudæi erant in tribulatione parturientis: quia ſic fuerunt in diebus Domini noſtri Ieſu Chriſti: q̃a tempus tribulationis temporalis fuit in Iacob; tamen ex ea fuit ſaluatus, veniente Meſsia: qui ſaluauit eos ſaluatione ſpirituali, ab illis anguſtijs. [b] Et dicit, quod non dominabuntur alieni, ſed ſeruient dño Deo ſuo, & Dauid Regi ſuo, [c] quaſi idem ſit ſeruitium Dei, & Meſsiæ, quod deſignat, & probat Meſsiam eſſe Deum, cui eſt ſeruiendum, uti Deo. Et tota litera uſque ibi: & erit Princeps eius ex eo: loquitur de ſaluatione ſpirituali, & vocatione ſpirituali facienda de populo Iſrael decem Tribuum diſperſarum per mundum. Quod probat litera ibi: & erit Princeps. Quæ litera loquitur de Meſsia, ut & iudæi uolũt. Quam bene declaraui infra. in c. quod incipit: Nemo opinetur: circa finem non itero hic.

¶ Et nota in c. 31. ibi: Hæc dicit Dominus: uox in excelſis audita eſt lamentationis, & fletus, & luctus Rachel plorantis filios ſuos, & nolentis conſolari ſuper eos, quia non ſunt. Dicunt iudęi, quia in textu in Hebræo non eſt: quia non ſunt, ſed, quia non eſt. Dicunt ipſi, iſta litera malè ſtat, quia debebat dicere: quia non ſunt, ſ. filij, nõ in ſingulari, quia non eſt. Sed ipſi reſpondent, & di-

a Ad quod alludit illud Matt. 22. Licet cenſum dari Cæſari, an non? Et Marc. 12. & Lucæ. 23. ibi: Prohibentem tributa dari Cæſari. &c.

b Vt poteſt uerificari in illo Zachariæ cantico Lucę.
422 c. 1. iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Vt ſine timore, de manu inimicorum liberati ſeruiamus illi. &c. Deſcendit enim de cœli faſtigio, (ut ait benè Hector Pintus. in c. 2. Danielis) in terrã ut diuinam legem doceret, animos hominum qui in
423 tenebris uerſabantur, diuino lumine illuſtraret, & à peccatis eriperet. Induit humanam naturam, ut fuſo pro nobis sãguine ſuo mentes noſtras expiaret, eiſq; uiam muniret ad imortalitatem. &c.

c An Chriſtus Dominus noſter fuerit tẽporalis Rex procedẽs ex linea Dauid, probat o-
424 ptimè Hector Pintus. in Daniel. c. 2. uerſi. Et ipſum ſtabit in æternum. fo. mihi. 40. pag. 2. colum. 3. Dominicus Sotus. in libro 4. ſententia. diſtinct. 25. quæſtio. 2. artic. 2.

a Hanc

dicunt: benè stat, quia non est: scilicet non est ibi Saluator Israel. s. Mesias, qui liberet eos. Ecce quomodo dicunt, & prophetant isti mali Prophetæ, quod illa litera loquitur de innocentibus filijs Rachel, quæ interpretatur ouis, quomodo propter Messiam mortui sunt. [a] ¶ Item, nota ibi: Quia creauit Dominus nouum super terram: fœmina circundabit uirum. [b] Nō enim posset esse nouum, nisi fœmina esset uirgo. & etiam est ibi alia nouitas; quod fœmina in uentre nisi infantulum, non uirum perfectū, sicut fuit ille homo Xps, in instanti suæ creationis: qui fuit uir perfectus, licet in eo dimensiones fuerint infantiles. [c] 425

¶ Item notandum quod ibi sequitur: Non dicent ultrà, patres comederunt uuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt: sed unusquisq; in iniquitate sua morietur, ubi clare notatur redemptio peccati Adæ; nisi nunc demens quis sit. 426

¶ Item nota ibi: ecce dies ueniunt dicit dominus, &c. ubi clarè dicit Propheta cessare legem Moysi, quæ data fuit in exitu Israel de Aegypto, quæ concordant cum ijs, quæ idem Propheta dixit supra capitulo 3. & hanc prophetiam allegat Apostolus Paulus ad Hebr. 8. capitulo ad hoc propositum cessationis legis Moysi. 427

¶ Item notandum ibi, cùm dicit; Omnes enim cognoscunt me à minimo eorum usque ad maximum, ait dominus: quia propitiabor iniquitatibus, & peccati eorum non ero memor amplius. In Hebræo non est: iniquitatibus; sed in 428

a Hanc auctoritatem (ultra D. Hiero. Lyram, Burg. Abulens. & alios hic) explicat. S. Th. super Mat. c. 2. Sixtus Senens. in Bibliotheca Sācta li. 3. §. De prophetica expositione, pag. mihi. 148. & Hector Pintus. in Daniel. c. 8. ubi probat unam auctoritatem Sacræ Scripturæ plures posse habere sensus literales; sic dicens: Illa Hieremiæ uaticinatio: Vox in excelso audita est ploratus, & ululatus, Rachel plorans filios suos; intelligit de lachrimis, & lamentis matronarum Iuda, & Beniamin, cùm uiderēt filios suos duci in Chaldeam: nihilominus tamen, eam Matthæus iuxta alterius intelligentiæ ueritatem, ad interfectionem transtulit Innocentium, & per Rachelem, quæ sepulta est in agro Bethleē, mulieres itelligit Bethleemiticas interitum filiorū suorum infantium deplorantes. Et uterque sensus est uerissimus, & literalis. Hæc ille.

b De qua auctoritate (ultra expositores cōes hic) uide. S. Th 1. p. q. 73. ar. 1. ad 3. Arnald. Albert. in rubr. de Hæreti. in 6. q. 12. in primo errore. §. Quo ad secūdum, num. 10. in fine. colum. 159.

c Communis est omnium Catholicorum sñia cum Magistro Sent. in 3. dis. 13. S. Augus. Epl. 57. ad finem. tom. 2. S. Thom. in q. disput. idest. de ueritate. q. 29. a. 8. vbi sic ait: Quicquid perfectionis spiritualis, & uirtutis est possibile alicui creaturæ, totū creditur esse concessum, & collatū Christo, in primo instanti suæ cōceptionis. Et, ultra alios, uide Dion. Cartus. in Summa Orthod. fidei. 4. p. ar. 5. ad fi. Hector. Pintum. in Danie. c. 7. uers. Vsque ad antiquum. & optime Paul. Grysal. in lib. Decis. uerbo. Christus. n. 6.

a Hæc

singulari; iniquitati; sicut dicit: & peccati. [a] Vbi nota, quod sicut cã legis nouæ est tollere peccatũ; sic causa cessationis legis antiquæ est, quia non tollebat peccatum, [b] & iniquitatem populi, & non est dicere, quod non tolleret lex Moysi peccata singularia peccantium; quia contrarium apparet in Leuitico, & in pluribus locis illius legis, vbi fiebant sacrificia pro peccatis. Et illo modo tunc delebantur peccata; sed loquitur necessario, de peccato cõi, & vniuersali, quod erat tollendum virtute legis nouæ. Quod magis apparet in eo, quod dicit: à minimo eorum vsque ad maximum. [c] Dic mihi iudæe, quomodo poterat esse peccatum minimorũ, cui Deus propitiari promittebat, nisi esset peccatum Adæ? Et, si tu dicis mihi, quòd illud peccatum erat sublatum circuncisione; fateor, sed non perfectè; quia non erat remedium commune maribus, & fœminis; nec perfectum ad habendam gloriã paradisi. Et per legem nouam, mediante passione Christi, & Baptismo, non solum Deus propitiatur, & tollit illud peccatum; sed aperiendo Regnum Cœleste credentibus, non est memor amplius ipsius peccati. [d] Et sic Nota, quod non solum propitiatur peccato; sed etiam dicit; se non memorari peccati: quia non habebat Cœleste Regnum, donec fides noua veniret, & aperiendo

a Hæc auctoritas fuit declarata, supra, & sic pauca addere erit necessarium.

b Quia cõtrariorum eadem est di-
429 sciplina, secundũ Philos. & communem.

c Vltra sup. dicta de hac auctoritate vide optimam declarationem, quã adducit Faustinus Tassus. Sermo. 17. pag. 365. super auctoritatem illam Danielis: Hebdomades septuaginta, &c. sic dicens: Determinatũ est à Deo. &c. idest,
430 vt finem accipiat peccatum: nõ peccata (inquit) cõmissa ĩ primo, vel secundo templo; vt uoluit Rabbi Salomon; sed peccatum originale nostri primi parẽtis, ex quo, tanquã riuuli ex fõte, omnia alia procedũt. Et Rabbi Haca-
431 dos in lib. Galerazeya, ait: Messias veniet ad relaxandum peccatum originale, & ad inferendas animas ĩ Paradisum. &c.

d Imò tanta est Sanctissimi Baptismi vis, & efficatia, quod non tantum lauat, & tollit originale, & quæcunq; alia peccata, etiã grauissima, & infinita ferè, q̃ ĩ adulto essent; sed (paucis exceptis) liberat ab oĩ irregularitate, vt tradunt cõiter Doctores, & nos resoluimus in Candelabro nostro Aureo. 2. p. tit. De irregularitate Bigamiæ. nu. 30. Imò, non tantum liberat ab oĩ peccato; sed Baptizato infunditur Fides, Spes, & charitas: ut probant Catholici omnes, ex quibus latè Iacob. Valen. in Psal. 49. vers. Nunquid mãducabo carnes, Quatuor et facit Baptismus, quæ non faciebat circũcisio. Primo, tollit omne peccatũ ab anima. Secundo; tollit concupiscentiam; non ut nõ insit in carne; sed ut non imputetur; ut inquit D. Aug. lib. de nuptiis. Tertio, facit Baptizatum meritorium vitæ æternæ illico post mortem, si moriatur absque obijce culpæ, & pœnæ. Quarto facit eum meritorium, vt resurgat in corpus gloriosum in nouissimo die. Ita tradit Iacobus de Valẽtia in expositione Canticorum. q. finali. §. Quantum ad Quartum. litera. Q. Et Baptismus habet illa Septem Dona, quæ numerat Glossa. i c. Peruenit.

do cœlestia Regna, [a] non esset memoria peccati amplius. Et sequitur in textu: Ecce dies veniunt, dicit Dominus; & ædificabitur Ciuitas Domino, &c. In quibus verbis notoriè apparent multæ designationes locorum Passionis, quæ fuit facta, (vt dicit Apostol. ad Hebr. vltimo cap.) extra portam Hierusalem. Et hoc est, quod dicit infra; Exibit vltra normam mensuræ; quasi ædificium Ciuitatis Hierusalem perpetuum erit extra portam: & sic extra mensuram murorum Hierusalem; & incipiet à turre Annael, quia Dominus coram Anna Pontifice ductus fuit, intra Vrbem, [b] quem Annam vocat Annael, forsan erat turris Sacerdotis, aut Pontificis. [c] Sequitur: Et circuibit Goata; credo quòd sit Golgotha, per temporum curricula longeua corruptum, aut dilatatum de Goatà, ad Golgotha. Sequitur: Et omnem vallem cadauerum. Puto, quod sit Mons Caluariæ, vbi cadauera punitorum erant. [d] Sequitur: & cineres, & vniuersam regionem mortis. idem est quod vallis cadauerum, mutatis nominibus idem significantibus dictum. Sequitur; vsque ad torrentem Cedron; quod est vnde egressus est Dominus Iesus ad Passionem, prout dicit Euangelista Ioannes. cap. 18. Sequitur: vsque ad angulum portæ equorum Orientalis. Et est certum, quòd

cenit. 30. q. 1. & nos in Cādelabro Aureo. 1. p. tit De sacram. in genere. num. 10. §. 15.

a Ita canit Ecclesia Catholica: Tu deuicto mortis aculeò, aperuisti credētibus Regna Cœlorum; in Cantico: Te Deum laudamus; quem, alternatim D. Amb. & August. compofuere; & exponit, & declarat optimè Iacob. Valeria in fine Psalmorū.

b Vt patet. Ioannis. c. 18.

c Quemadmodū ī multis orbis partibus turres accipiunt nomē à fundatorum Familijs, vt vidimus in Hispania, & hic Bononiæ in altissima illa turri, quam de Asinellis (sic dicta à fundator) vocāt, quæ, vt fertur, altior omnibus Italiæ est. Qui nominandi turres a fundatore mos; principium habuit ab origine mundi, vt patet. Genes. c. 11.

d Magna inter magnos Ecclesiæ sanctæ Doctores ventilatur quæstio; Vbinam fuerit primi parentis nostri Adæ corpus sepultum? Quidam dicunt in Caluariæ loco; & mōte, vbi Christus fuit crucifixus. Origenes tractatione. 35. in

Matth. ait, delatā 432
ad se fuisse traditionem aientē fuisse corpus Adæ ibi sepultum, vbi Xps est crucifixus, ut, iuxta Pauli sententiam; Sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Xpo omnes viuificabūtur. 1. Corint. c. 15. Epiph. li. 1. aduer. Hæres. ita ait: Mirari licet, Dominū nostrū Iesum Christum in Golgotha crucifixum esse, & non alibi, quàm vbi corpus Adam iacebat, illic enim sepultum est, &c. Hanc sententiam tenet. D. Athanas. li. de passione Domini. S. Cyprian. in Serm. de Resur
rect. S. Amb. lib. 5. 433
Epist. Epist. 19. & in Lucam. cap. 23. Theophil. in Mat. ca. 27. Marc. 15. in Lucam. c. 23. & in Io. ca. 19. Euthim. in Mat. c. 27. Idem tenuit. D. Hieron. in Epist. quam no
mine Paulæ, & Eu 434
sthochij ad Marcellam scripsit. Idem habetur in Postilla maiori super Euang. Inuentionis. S. Crucis, & tenent etiam alij Doctores.

Contrarium autem, imò quod Adam fuerit sepultus in Hebron. tenet idem. S. Hieronym. (mutans sententiam) in expla-

 na-

quòd est nomen portæ Hierusalem, quæ designat aliquam plateam extra muros, quæ erat iuxta loca passionis, quæ facta est extra portam. [a] Sequitur: Sanctum Domini non euelletur, neque destruetur vltra in perpetuum. Ecce ædificium, & augmentum ædificij Ciuitatis Hierusalem extra muros tempore Messiæ, quòd amplius non destruetur. Quod non potest intelligi nisi spiritualiter de Hierusalem spirituali; quia temporalis omnino habet destrui, saltem in fine mundi. Sed illa Hierusalem, quæ ædificata est Domino, in his locis per passionem, nunquã in æternum destruetur, imò erit æterna. [b] Quisnam, qui cæcus non sit, non viderit, quod hoc ædificium Hierusalem hic dictum per Prophetam, sicut & illud Ezechielis in fine sui libri, non sit dictum de ædificio spirituali, & perpetuo? Ex his sic dictis redit Propheta ad suum propositum, videlicet, ad extirpandum populi Idolatriam, & eorũ malos mores, vsq; ad c. 33.

¶ Sequitur c. 33. vbi redit Propheta ad aduentum Christi; & inuenies Dauid nominatũ quater in hoc c. Et est notorium, ꝙ Dauid erat mortuus multo ante tempus huius Prophetæ; & Propheta iste loquitur ita recenter de Dauid, sicut si haberet eum ante oculos. Quod non põt intelligi nisi de Messia filio Dauid secũdum carnem. & ita iudæi omnes intelligunt; sed adhuc expectant. Qđ, Deo duce, cùm ero in Daniele Propheta, radicitus eneruabo. & iterum uides hic dictũ, ꝙ Ciuitas Hierusalẽ, in aduentu Messiæ vocabitur Dñs iustus noster; qđ est nomẽ Thetagrammaton, qđ est mirabile auditu, & cogitatu, [c] quod nunq̃ ante aduentum Messiæ ciuitas Hierusalem fuerit vocata nomine Thetagrãmaton; licet ibi fuerint tã solẽnia, & crebra sacrificia diuina, & multi Prophetæ; & dicãt ꝙ ꝑꝑ aduentũ Xpi, tanta erit diuinitas Messiæ, vt & Messias, & ipsa, vt loc⁹ Messiæ sint ipse Deus. Vide quanta sit diuinitas Messiæ.

Hoc

natione in Matthæum lib. 4. & in Epistola ad Ephe. tenet etiam Lyran. in eodem Matthæi loco; & Ioã. Arbor. lib. 1. Theo
435 sophiæ. & S. Tho. 3. par. quæst. 46. Quibus non obstantibus prima opinio tenenda est, secundum Melchior. Canum. lib. 11. De locis Theologicis. ca. 5. Quẽ refert, & videtur sequi Paul. Grysal. in Decision. Cathol. uerb. Adam. nume. 15. & in hoc inclinat Hect. Pint. in Daniel. capitu. 11. ad finem. Vide Sixtum Senens. in Bibliotheca sãcta. libro 6. Annotation. 122.
436 a Vt ait D. Paulus ad Hebræos. capitulo 13.
b De qua Spirituali Hierusalem, loquitur etiam Ps. 147. Lauda Hierusalem Dominum, vt notat D. Augustin. Rayner. Cassiodor. Iacobus de Valentia. & alij ibidem. Et etiam
437 Hymnus ille mirabilis: Vrbs beata Hierusalẽ: quẽ canit Romana Ecclesia in festo Dedication. Ecclesiæ, ut habetur in Breuiario Romano nouo.
438 c Qualiter hoc nomen; Thetagrammaton conueniat Ciuitati Hierusalem, diximus supra, & tradit optime Arnaldus, Albert.

Hoc dico quia in Hebræo est; uocabit eã, licet in nostra translatione sit; vocabunt eum; Non curo. Et quod in fine dicit; Principes seminis Abrahã, &c. loquitur de Apostolis, & Discipulis Christi, qui fuerunt in primitiua Ecclesia iudæi, & sic fuerunt Principes seminis Abraham. [a] Scio tamen, quòd iudæi miseri, signanter Rabbi Moyses Aegyptius dicunt, quòd est textus quòd Mesias habebit filios, & prolem, qui erunt Principes, &cæt. Sed tu vide quomodo falluntur, & delirant, quia si ex Messia debebant procedere Principes, qui essent Reges post Messiam & ex Dauid, vt ipse Messias debet esse Rex ex Dauid, non dixisset textus, quòd Principes procederent ex Iacob, & sic posset procedere ex alijs Tribubus, præterquam Iuda. Et sic non essent Principes ex Dauid, qui fuit ex Tribu Iuda. Vnde textus, q̃ tales Principes notat ex Patriarcha Iacob, magis designat populum iudæorum, qui refertur, ut dico, ad Apostolos, quàm ad Principes, qui habeant ortum ex Messia, aut Dauid. Et deinde, usque ad finem libri, Hieremias redit ad suam doctrinam, & ad correctionem populi Israelis, ut cum patientia sustineant

Albert. in Rubrica, de Hæret. libro 6. q. 12. nu. 5. col. 144. cum sequentibus.

Nota præterea, quòd quamuis Hierusalem sit tali insignita *nomine*; multis tamen alijs nominibus mirabilibus est illustrata, & decorata. Hierusalem enim appellat medium terræ, ut ait D. Basilius, quem refert, & sequitur Hector Pint. in Daniel. c. 2. & S. Th. 3. p. q. 46. ar. 10. ad 1. Appellatur etiam Hierosolyma, ciuitas sancta. Matt. c. 4. cum ait: Assumpsit eum diabolus in sanctam Ciuitatem. Et c. 27. Exeũtes de monumentis post resurrectionem eius uenerũt in sanctam Ciuitatem. Dicebatur autem sancta ꝓpter Templum, & cultum Dei, & propter Christi pñsentiam. Vocatur etiã Hierusalem virgo; Isaiæ, c. 37. & Trenorum. 2. Et ideo dicitur virgo, quia vnum Deum coluerat. Vide Hector. Pintũ. in Trenos. c. 1. uers. Torcular. Vocatur etiã filia Sion. Tren. 2. quia in monte Siõ erat sita. Dicitur etiam sita in filio olei, i. in monte pingui. Hect. Pint. supra uers. Confugit.

a De quibus põt intelligi illud Ps. 46. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Nam uerè fuerunt principes nominati à Spiritu sancto Ps. 44. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. vbi Iacob. Valen. sic ait: Hic specialiter memorat prolem Apostolorũ: eo q̃ tenẽt primum locum in Ecclesia. Vnde posset dicere Ecclesia: O Christe tu ascendis in Cœlum, & dimittis me viduam, & solam, & pupillam sine patre, quia ante habui Sãctos Patriarchas, & Prophetas, q̃ fuerunt patres mei, nunc autẽ repudiata Synagoga, ĩ qua sunt
Scribæ, Pharisæi; 439
& Legis Doctores; congregasti me ex piscatoribus, & plebeis, & simplicib. idiotis. Ad hoc respõdet Deus: Ne timeas Ecclesia spõsa, quia pro patribus, i. loco, & uice patrũ. s. Patiarcharum, & Prophetarum, nati sunt tibi filij. s. Apostoli, qui recepto spiritu sancto, erunt maiores, & sapientiores, q̃ Patriarchæ, & Prophetæ, ideo hos cõstitues Principes super omnem terrã. Hoc etiã dr̃, quia sicut Iacob genuit. 12. filios Patriarchas, à quibus descenderunt omnes filij Israel carnales; ita Christus re
generauit. 12. Apo 440
stolos, à quibus descenderunt omnes Christiani per generationem baptismalem, & spiritualem. Hæc ille.

a Hie-

neant correctionem diuinam captiuitatis futurę faciēdæ per Nabuchodonasor;& nihilominus ponit destructionem Babylonis; & redit ad consolationem populi Israelis, in fine. cap. 46. Et totus liber sic consummitur cum prophetijs interfertis exterarum nationum.

Habes ergo, ex Hieremia multas cōsolationes Messiæ tunc futuri,& modò præteriti.

De lamentationibus. [a]

IN lamentationibus Hieremiæ, in cap. 4. ad finem, est auctoritas satis urgens de captione Messiæ, ibi, ubi dicit; Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris; cui diximus in umbra tua viuemus in gētibus.[b] Scio tamen, quod iudæi derrident nos in hac auctoritate, quia dicunt: Hieremias non potuit sentire de captione Iesu Christi, qui fuit captus in tempore secundæ domus; sed loquitur de Sedechia Rege, qui fuit captus per Nabuchodonosor, vt habetur Hierem. 39. Sed ego respondeo eis; iudęi, vos scitis quòd istę lamentationes Hieremię, nō solum fuerunt factæ pro destructione Hierusalem prima, facta p Caldeos, seu p Nabuchodonosor, quam oculariter uidit Hieremias, tanquàm ille qui fuit in ea, & eam prophetauit; sed etiam dictæ lamentationes fuerunt factę in spiritu, pro ultima destructione Hierusalem, quam nō uidit oculariter Hieremias. Quòd hoc sit uerum, probatur auctoritate antiqua iudęorum, & etiam eorū consuetudine. Auctoritas est clara, in libro Canhedrim, in ultimo cap. vbi tractat de tribus Regibus, & quatuor idiotis, qui fuerunt damnati ad Infernum; dicunt ibi, quid est quod dicitur Trenorum. 1. cap. Plorans plorauit in nocte? Dixit Rabbi Ioannan; isti duo fletus quare ponuntur hic? Respondet ibi, vnus fletus est propter Templi primi destructionem, & alius est propter destructionem Templi secundi. Ecce, quomodo credunt lamentationes Hieremiæ factas in spiritu pro-

a Hieremias ī his lamentationibus, multa de Christo. D. nostro prædicit, secundum Hector. Pint. in argumento lamētationum, ante. c. primum. Auctor uerò noster pauca adducit. De hoc libro, Sixtus Senens. in Bibliotheca sancta, lib. 1. § Hieremias, sic ait: Rabbi Salomō
441 existimat hunc lamentationum librum eum esse, quem, ut habes apud Hieremiā. c. 36. profanus Rex Ioachim, lecto ei9 initio, proiecit in ignem, & in odiū Prophetię combussit. Hieremias uerò iterum, accito Baruch scriba, iussu
442 Dei dictauit, &c.
b Quāuis Auctor nr̄ breuiter hūc locum explicauerit, & cum sua explicatione possent iudęi conuinci; Ad maiorem tamen intelligentiam, iudæorumque cęcitatem confundendā, adducemus quæ uir
443 Doctissimus Hect. Pintus sup hęc uerba adducit; ait. n. Quidam referunt hoc ad Iosiam Regem, qui vulneratus est ab Aegyptijs, & ex illo vulnere postea mortuus est, ut literæ diuinæ. c. 24. lib. 4. Regum testantur. Rex enim ungi solebat

lebat oleo, quare Christus, hoc est, vnctus dicebatur, un constat ex cap. 24. & 26. lib. 1. Regum. Sed hoc non potest defendi. Nam Iosias non est captus ab Ægyptijs, sed vulneratus in prælio, ex quo eualit, & postea domi suæ clausit diē suum, vt scriptura testatur. Ea ratione ducti alij, hoc referunt ad Regē Sedechiā, qui fuit à Babylonijs capt⁹ in solitudine Iericho, & ad Regem Babyloniū ductus, vt c. 25. lib. 4. Reg. & Hierem. 42. scriptum legimus. At nec hoc sustineri potest, nam Hieremias in hac lamentatione loquit de pio, ac Sancto Rege, quem appellat spiritum oris hominum, cuius umbra uiri pietate p̄cellētes proteguntur. At Sedechias erat improbus & maleficiis alebat, & ipsum Hieremiā grauiter & iniuste afflixerat, & vulnerauerat, ut ex 4. lib. Reg. & ex ipso Hierem. constat aperte. Hæc ille. D. Hieronim. Rabbi Salomon, & alii iudæi, & Iosephus lib. 11. antiquit. quos refert Sixtus Senens. in Bibliot. sancta, lib. 2. §. Hieremias, intelligunt de Iosia. Ipse tamen Sixtus credit de Sedechia esse intelligēdum. At, quamuis Sixtus Christi D. Nostri non meminerit; meminere tamen eius, & de ipso intelligunt Theodoretus, hoc in loco. D. August. lib. 18. de Ciuit. Dei. c. 33. Euseb. Cæsar. lib. 4 de demonstr. Euang. D. Cyprian. in Symbolū Apost. Origenes homil. 8. in lib. Iosue, & libro Periarchō c. 6. & homil. 3. in Cantica. D. Bern. Serm. 1. de Aduentu, & 3. de Ascensione. Dionysius Cartus. in Trenos, Petrus Galatinus, lib. 8. Arcanorum, quos omnes refert, & sequitur Hector Pintus, hic, vbi ponit rōnem, quem uideas.

prophetiæ propter destructionē Templi secundi. Quod hodie cōfirmāt iudæi, quia de destructione secunda faciunt ieiunium lamentationis, & legunt ipsas lamentationes; de prima destructione nullam memoriam, nec ieiunium faciunt. [a] Ergo, quod dr̄: Spiritus oris nostri Christus Dn̄s; benè in spiritu aptatur captioni Mesiæ, in secūda destructione. Verum est tamen, ꝙ Hebraica litera stat sic: Spiritus oris nostri Christus Dn̄i captus est in corruptionibus eorū, cui diximus, in vmbra eius viuemus in gentibus. Quod est verbum Apostolorum, dictum Lucæ vlt. ibi: Nos autē sperabamus, ꝙ ipse esset redempturus Israel. Sed conuerte te iudæe ad versum sequentē, vbi dr̄: cōpleta est malitia tua, filia Sion nō addet vltra, vt transmigret te. In Hebræo est, vt captiuet te, &c. Hic habes, ꝙ iudæi post captiuitatem Babilonicam, & post redemptionem dictæ captiuitatis, non erant vlterius captiuandi.

Quero à te, quomodo ergo hodie estis captiuati? Non potes aliud dicere, nisi quia vos iudei, qui estis captiui, non estis iudei, sed estis Synagoga Sathanæ. [b] Quia ueri iudei, qui fuerūt Apostoli, & alij sequentes Christum fue-

444 a De ieiuniis iudæorū mēsis quarti, quinti, septimi, & decimi, uide S. Tho. 2. 2. q. 147 ar. 5. ad 2. Et in 4 sent. dist. 15. q 3. ar. 3. q. 1. ad quartum. Et uide plura per Doctores, quos refert, & sequitur Arnaldus Albert. in Rubrica, de hæret. in 6. q. 12. § quintus error, num. 57. col. 311.

445 b De triplici capti uitate iudæorum, uide latè, & optime. D. Hieronym. in Epistola ad Dardanum, quem refert, & sequitur (multa scitu dignissima adducens) F. Ioan. Ludouic. Viualdus in libro Opus Regale, tractatu de duodecim persequution. Ecclesiæ. Persecutione. 6. § Quarto, & Arnald. Albertin. supra

446

447

pra q.11. nu.13. & cõmuniter omnes Doctores, tã Theologi, quàm Canonistæ, ut sup. notatum est in principio tractatus, num.
448 42. in nostra additione.

a Non mirum, qa multi Sancti nullã mentionem de eo fecerunt. Nec etiã hodie huius Prophetę meminit Sixtus Senen. in Bibliot. sancta, lib. 1. vbi de Prophetis agit. Paulus tñ Grysald. diligẽtissime de eo agit, in libro decision. uerbo: Baruch. ubi ponit Doctores, qui eius nõ meminere, & eos, qui, etiã ante Concil. Florent. & Tridentinum (vbi inter Catholicos, & Canonicos libros, Baruch, numerãt) eũ magnifecerunt; quem uide. Et, qa secundum. S. Hier. in Prologo huius prophetiæ, in hoc Propheta multa in
449 ueniuntur de Christo, testimonia; aliqua adducemus; maximè, cum iam liber hic inter Sacros cõputetur. Et primo, habetur in c.2. in fine, sic: Et statuam illis testamentum alterum sempiternum. Ly-
450 ra. idest, legem nouam Domini enim Iesu Christi. De differentia horum nominum, æternum,

fuerunt redempti in domo secũda, per Męsiã Iesum, & amplius non sunt captiuati. Et aliàs non potes excusare Prophetã à mendacio, qui dixit, ꝙ post redemptionem Babylonicam, Sion, qđ est dicere Synagoga Israelis, nõ vlterius captiuaretur, cũ videatis vos vbique terrarũ captiuos, & sine Rege, & congregatione communi. Quomodo ergo, dixit Propheta; Non addet vltra, vt captiuet te? Non potes aliud respondere, vel aliud dicere, nisi affectare cęcitatem. Quod enim in hoc uersu, & in præcedenti loqtur Propheta de castigatione Edom; est clarum quòd Propheta clamat contra idolatras, qui sunt uerbo eodem, qui semper fuerunt contrarij Populo Israelis: dicens quòd Deus sumet vindictam de eis, de eo quod fecerunt Populo Israeli, captiuando eos. Et in hoc satis conuenimus nos Christiani cum iudæis.

Prophetia Ezechielis.

TRanseamus ad Ezechielẽ, quia de Baruch, licèt nos Christiani credamus quòd quicquid dixerit, dixerit ex ore Hieremiæ Prophetæ, quia erat eius notarius; tamen, quia apud iudæos non habetur, non curo de eo. a

Et primò animaduertendum est, quòd hic Ezechiel Propheta, b qui prophetauit in Babylonia, durante captiuitate, ut in

cap.

& sempiternũ tradit multa Arnald. Albert. in Rubr. de Hæret. lib. 6. q.11. §. quartus error, num. 34. Æternum (ait) est, quod non habuit principiũ, nec habebit finẽ, vt Deus. Sempiternum uero, quod habuit principium, & nõ habebit finẽ, ut Angelus, & animæ. Glossa. in l. cum debere. ff. de seruit. vrban. præd. Sed non seruatur hæc differentia, quia sæpe unum pro alio ponitur, uide Alex. de Ales. in Summa. 3. p. partic. 2.

¶ In c.3. in fine, sic habeť: Post hęc, in terra uisus est, & cum hominibus cõuersatꝰ est. Oẽs de Christo intelligũt.

¶ In c.4. in fine: Aspice Hierusalẽ ad Orientem, & uide iucunditatem à Deo tibi uenientẽ, idest, Messiam.

¶ In c.5. ibi: Nominabitur nomen tuum à Domino, ĩ sempiternũ. Quã auctoritatem intelligunt expositores de Messia dictam.

b Filius Buzi Sacerdotis, & ipse Sacerdos, ita altè, & profundè, alta & profunda mysteria prophetauit, ut nulli iudæorum liceret principium & finẽ huius prophetiæ, sicut nec principium Geneseos,

&

cap. 20. sui libri docet, & demõstrat, q̃ lex Moysi data iudæis nõ erat bona, q̃a si bona fuisset, dedisset p̃fectionẽ boni, & vitæ æternæ. Et ideo dicit: Et ego dedi eis præcepta nõ bona, & iudicia in quibus nõ uiuent. [a] Quod nõ potest intelligi de uita huius sęculi, quia cũ eis populus viuebat; sed est intelligendum de vita æterna, quia præcepta legis Moysi nõ dabant uitã æternã, ut declaramus, sup. in 4. articulo.

¶ Demũ, in c. 34. post texturã suæ prophetiæ, interserit aduentum Mesiæ, ibi: Et seruus meus Dauid, Princeps in medio eorũ. Nõ. n. loquitur de Dauid, q̃ erat iam mortuus, sed de Mesia. Et ita omnes iudęi fatentur. [b]

¶ Deinde in c. 37. redit Propheta ad istũ seruũ Dauid, ibi: Et seruus meus Dauid super eos, & pastor unus erit omnium eorũ. Et ibi: Et Dauid seruus meus

& librum Canticorum, ante Trigesimũ ætatis annum legere, ut ex D. Hieron. & iudæorum traditione, tradit F. Ioan. Ludou. Viual. in lib. Opus Regale, in trac. de pugna part. sensitiuæ, uerbo: Ezechiel, & Sixtus Senen. in Bibliot. sancta. lib. 1. §. Libri tres. Et Paul. Grysal. in lib. decision. uerbo: Ezechiel. apud quos de eius genere, prædicatione, morte, & sepultura.

Nota ergo primum, quòd quãuis Auctor noster breuiter hanc prophetiam cõmẽtauerit, multa alia possunt ĩ ea de Christo notari. Ezechielis. n. c. 9 habetur sic: Signa Tau, sup̃ frontes uirorũ gementium. Quam literã multi exponunt p̃ Cruce Domini. Ita S. Isid. Origenes, ĩ Hom. Epiphaniæ, & alij multi, quos refert, & sequitur Sixtus in Biblioth. sancta, lib. 2. litera T, & lib. 3. §. tertia. T.

¶ Ezechiel, etiã c. 11. habetur: Congregabo uos de Populis, & alienabo vos de terris, in quibus dispersi estis: & dabo uobis humum Israel. Quæ prophetiæ, & alię multę, fuerũt impletæ ĩ reditu captiuitatis Babylonicæ per cõgregationem temporalem Israelitarum, quę fuit tunc facta, & sic iam non est hoc amplius expectandum: Si uerò intelligatur de congregatione spirituali, animorum; hoc etiam impletum est per Christum, sub quo totus Israel. s. fideles Christi, qui verè Israel dicuntur, est congregatus, seu vnitus in fide Christi, secundum quam animæ fidelium uniũtur, sed congregantur. Quòd autem congregatio spiritualis legatur in scripturis sacris, patet, Ps. 40. Cor eius congregauit iniquitatem sibi. Ita exponit, & declarat Arnaldus Albert. in Rubr. de Hæret. in 6. q. 12. §. Tertius error, n. 5.

¶ Item eo. c. 11. Spiritum nouũ dabo in uisceribus eorum. Quam auctoritatẽ, de lege noua, intelligunt Doctores, ibidem.

a Qualiter hoc intelligatur, & de cessatione, duratione, & diuisione moralium, cæremonialium, & legalium, & de excellẽtia legis nouæ, uide multa curiosa & utilia, quæ tradit Arnald. Albertinus, melius
omnibus. s. §. Quar 451
tus error, per totũ, & qualiter præcepta illa non dicantur mala, sed nõ bona, uide Fabian. Fiog. in Dialogo. c. 38. ubi latè.

¶ Itẽ eod. c. 20. 452
habetur clarè Sabbati cessatio. ibi: Sabbata dedi eis, vt essent eis in signum. Quam auctoritatẽ explicat Arnal. Albert. in Rubr. de Hæret. lib. 6. §. Quintus error. q. 12. nu. 5. in fi. dicens: Memoria est pro præteritis, & signũ est pro futuris. Et adducit illud Exod. 31. videte ut Sabbatum meum custodiatis; quia signum est inter me & uos, in generationibus uestris, ut sciatis, quia Ego Dominus, qui sanctifico uos.

b Item c. 36. habetur: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris. Quã auctoritatem, Doctores cõiter de Baptismo interpretantur, ut ex multis tradit Hector Pintus. in Daniel. c. 11. vers. Insuper.

Princeps eorum in perpetuã & vſque ad finem capituli. Vides manifeſtè, ꝙ iſte aduẽtus eſt ſpiritualis, & cum fędere pacis ſempiterno. Et ſequitur, & ſcient gẽtes quòd Ego Dominus, ſanctificator Iſrael, cùm fuerit ſanctificatio mea in medio eorum, in perpetuum. Non poſſet clarius loqui propheta de aduentu Meſſiæ ſancto, & ſempiterno, & fędere nouo, quàm loquatur. [a]

Et demum proſequitur diſciplinã ſuam contra Populũ Iſrael, vſq; ad c. 38. Et ibi, & in c. 39. ponit bella, & diſſenſiones Gog, & Magog, [b] quæ fuerunt in fine domus ſecundæ Hieruſalem, ante aduentum Chriſti, vt patet in hiſtorijs Ioſephi hiſtoriographi.

¶ Et in 40. c. ibi incipit ponere ædificium Hieruſalẽ ſuperioris, & ait ibi: Et nomen Ciuitatis ex illa die, Dominus ibidẽ. Quod nõ poteſt intelligi, niſi de cęleſti Hieruſalem, vbi Dñs eſt ſemper, quia ibi eſt Hieruſalem, quæ interpretatur viſio pacis. Quiſnã, niſi fuerit cęcus, aut amẽs, nõ videt ꝙ Meſsias, de quo oẽs iſti Prophetæ loquuntur, eſt Rex, & ex ſtirpe Dauid, homo, & ſpiritualis homo, quia Rex perpetuus, & æternus? Et, ſi dicis mihi tu iudæe: Non fuit ille Ieſus Chriſtus: Dico, & reſpondeo tibi, quòd tamen clarè eſt uana expectatio tua, qui expectas hominem purum, ſicut aliquem ex Prophetis, moriturum, & à vermibus in ſua ſepultura conſumandum, ſicut alium ex Prophetis. [c]

per. Et nos declarauimus in Candelabro noſtro Aureo. 1. par. tit. de Baptiſmo, in princip. & Fauſt. Taſſus ſer. 8. Et in eod. c. 36. ait: Et auferam cor lapideum de medio ueſtri, &c. Quã auctoritatem. S. Tho. in Exod. c. 32. lect. 2. & S. Anton. 1. p. tit. 4. c. 13. §. 2. poſt principium. Fabianus Fioghius. c. 39. & alij, pro lege E-
453 uangelica intelligunt.

a Item, eod. c. 37. legitur, ꝙ Propheta iuſſu Dei duo ligna accepit, quorũ unum ſcripſit Tribui Iudæ, & ſocijs eius; aliud Tribui Effraim & ſocijs eius. Quæ ligna, de mandato Dei, unũ ad alterum adiunxit. Per quã adiunctionem (vt ibi habetur) prima figurabatur à Deo vnio Iſraelis ad inuicẽ, & ſic quòd non ultra diuiderẽtur in duas gẽtes, vel Reges. ita Arnal. Albert. ſupra. §. Tertius error, nume. 5. Vel dic, per duo illa ligna Crucẽ Domini noſtri ſignificari. Vel, per illam ſtrictiſſimam duorum lignorum coniunctionem, utriuſque naturæ diuinæ, ſcilicet & humanæ uinculũ poſſe intelligi.

b Multa de his duobus Principib. Gog, & Magog: & qualiter ex illis originẽ duxerunt Gotti illi magni, & bellicoſiſſimi uiri, uide apud Hector. Pint. in Daniel. c. 11. uerſiculo: Et Deũ Patrum ſuorum.

c Et c. 44. dicit: Vidi portam ĩ domo Domini clauſam, & dixit Dominus ad me: porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & uir nõ intrabit per eam, qm̃ dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam. Quam auctoritatem oẽs Sancti communiter & alij intelligunt de Beatiſs. Virgine, in qua Verbum caro factum eſt. uide Hect. Pint. in Daniel. c. 2.

¶ Item, Rabbi Abba, & Rabbi Leui, exponentes verbum ultimum Ezech. cap. fin. ſcilicet. Et nomen Ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem, dicunt: Dominus Tethagrammaton. Et nomen Regis ſui, ſicut nomen Dei ſui, ſicut dictũ eſt, & hoc eſt nomeꝗ quod uocabũt eũ, Deus noſter. De qua auctorit. uide Taſſum. ſerm. 8.

Prophetia Danielis. [a]

SEd quòd Chriſtus Ieſus filius Marię virginis fuerit ille Meſſias, quem expectare debuiſti, & debueras, ſi iã non veniſſet, nũc viuis auctoritatibus, & rõnibus aſtruã ex prophetia Danielis: ad quã, ordine Canonis ſacræ Bibliæ eſt veniendũ.[b] Et, anteq̃ ad eum, ueniam, tu debes ſcire, ꝙ hic Daniel prophetauit in captiuitate Babylonica, poſt Ezechielem, ut apparet ex principio libri ſui. Et debes ſcire, ꝙ ſcribitur in actibus Apoſtolorũ. c.18. ad finem, ꝙ iudæus quidã Apollo nomine, Alexandrinus genere, uir eloquens, potenſq; in ſcripturis, vehementer.n.iudæos reuincebat, publicè, oſtẽdens per ſcripturas, eſſe Chriſtũ Ieſum.[c] Sæpe admiratus fui, quomodo hic Apollo, licet potuerit docere per ſcripturas, ꝙ Meſsias deberet eſſe ex Dauid, & de Virgine natus, & ꝙ deberet pati mortem, pro redimendis peccatis, & ꝙ eſſet Deus, & homo, hoc ſatis abunde per ſcripturas aſtrui poterat:[d] ſed ꝙ Ieſus filius Virginis Mariæ, qui fuit paſſus in

a Daniel Propheta, ut ex cõi Doct. ſententia patet, ex Tribu Iuda, ex Regis optimatibus in Bethebero ſuperiore, nõ procul ab Hieroſolimis fuit natus. Cuius captiuitatem, uitã, excellentias, & mortem uide p D. Hieron. in prologo, & in Præfatione explanationum Danielis. Sixtum, in Bibliot. lib. 1. § Daniel. Paulum Gryſ. in Deciſ. ver. Dan. Et melius apud Ioan. Ludouicum. Viual. in Opus Regale. tract. De pugna. verbo. Daniel, qui ſic ait: Danielis Prophetæ ſublimitas in principio uoluminis eiuſdẽ liquet ad purum. Fuit quippè nobilis origine, ut pote de ſemine Regio; ideo nomine Regio, à Rege Babyloniorum decoratus Baldaſar nuncupatus eſt, quod quidem nomẽ Regiũ (vt patet. Dan. c.5.) eſt. Inſuper, erat Daniel vir per omnia glorioſus, purus, innocens, ſine macula, decorus forma, eruditus in omni ſapientia, ſplẽdidus ſcientia, doctus in omni diſciplina, mente præſtantiſſimus, ingenio acutiſſimus, lingua ad ſuadendum facilis, inter illuſtres electus, inſtructus, morigeratus, ac nutritus; in ieiu nijs, uigilijs, ac orõnib. feruẽtiſſimus, myſteriorũ ac ſecretorũ cœleſtiũ interpres dignisſimus, pudicitia florẽs, aſpectu Angelicus, ꝓdigijs clarus, futurorũ præſcius, humilitate ac manſuetudine mirabilis, uirtutibus ſummus, ueritatis defenſor, uitiorũ obiurgator terribilis, in operibus iuſtitiæ totus magnificus. Hæc ille, & alia quæ adducit ex D. Hiero. ſup. quem uide.

b Eſt enim Daniel
Propheta ĩter qua
tuor maiores annu
meratus. Sũt enim 454
quatuor Prophetæ
maiores, ſ. Iſaias,
Hieremias, Ezechiel, & Daniel: Cæteri autẽ 12. Prophetæ maiores dicuntur. Vltra quos omnes, Dauid dicitur Propheta Regius taliter ꝙ cum abſolute Prophetam nominamus; Dauidem, per anthonomaſiam, intelligimus; ſecun-
dum omnes Doct. 455
quemadmodũ cũ Apoſtolus tantum, nominatur; ab omnibus. D. Paulus intelligitur.

c Sed nec huius iudæi, nec aliorũ ferè innumerabiliũ ad fidem conuerſio, quæ tunc facta fuit, potuit obſtinatos aliorum iudęorum animos inducere, ut fidem Dñi noſtri Ieſu Chriſti acciperẽt. Quapp Apollo ipſe. & alii iudęi ad fidem conuerſi, ſurgent in iudicio cum generatione iſta peſsima, quia illis credentibus, alii miſerrimi credere noluerunt, ut patet. Mat. c. 12.

d Vt, ſupra probauimus, & inf. per diſcurſum Prophetarum, in multis locis, declarabitur.

Hierusalem, esset ille Messias, & ꝙ hoc de ipso Iesu, per scripturas probaretur, mirabar, donec conuerti me ad scripturam Danielis, quæ punctualiter hoc probat, ꝙ Iesus fuit ille Christus, q per scripturas expectãdus erat. Et hæc est scriptura, per quam Apollo ostendebat publicè, & reuincebat iudæos Christum esse Iesum. [a] Modò descendamus ad prophetiam Danielis, & per eam ostendamus habentibus rectum sensum, quòd Iesus filius Mariæ passus sub Pontio Pilato, fuit uerus Messias, siue Christus. Et primo, animaduertenda est illa prophetia, siue somnium Nabuchodonosor Regis, [b] quod positum est Daniel, cap. 2. vbi per Deum reuelatus est eidem Regi status Regum futurorum, qui, secundum dimembrationem, & dimensionem statuæ, & interpretationem ipsius somnij, per Danielem factam, notoriè patet, quòd ante aduentum Regni, quod debet suscitare Rex Cœli, quod in æternum non dissipabitur; quod designauit lapis sine manibus abscissus; debent præcedere quatuor temporalia, & non in æternum duratura Regna; quorum primũ fuit Nabuchodonosoris aureum secundũ caput statuæ. Et post Nabuchodonosorem fuit sequens Regnum, post eum, quod iam nõ fuit tanti ualoris, quod fuit Persarũ, seu Darij, & fuit Argenteum. Et tertiũ Regnũ fuit Alexandri, quod fuit ęreum, tam propter modicam durationem, quàm etiam, quia eius status nõ fuit in magnis diuitijs, & sic, nec erat Aureus, nec Argenteus, sed æreus.

Verum, quia ut ait Titus Liuius, quòd vltra spem humanam ultima ora terræ peragrarat, quod in duodecim annorum spatio factum est, vt habetur primo Machab. cap. primo, dicit interpretatio Danielis, quòd imperabit vniuersæ terræ, quod dictum est hyperbolicum, [c] quia nullus Rex, in tam modico tempore, tanta Regionum

456 a Propriũ est omnium illorũ, quos Christus illuminauit, illum annuntiare, & prædicare. Andreas prim⁹ Apostolus illuminatus, Simonem fratrem ad Dominum adduxit, ut patet. Ioan. cap. 1. Paulus conuersus, Doctor euasit gentium. Cæci illuminati Christum prædicabant. Apollo hic conuersus iudæos inducebat, & conuince-
457 bat; illi uerò obturantes aures suas, indurati sunt.

b Quidam uoluerunt istum Nabuchodonosoré fuisse secundum huius nominis: Alii primum esse affirmãt. Quorũ opiniones concordat Hector Pintus, hic, concludens etiam omnes Babyloniorum Re-
458 ges, propter nomé natiuũ, Nabuchodonosores nuncupari. Quod etiam probat in c. 1. Cuius Regis historiã, (ultra. D. Hieron. & alios expositores Danielis) ponit late Fabian. Fiogh. c. 83. & Ioãnes Ludouic. Viualdus, in
459 lib. opus Aureum, de ueritate contritionis, in princ. §. superest. folio 14. Paul. Gryf. in Decision. uer. Nabuchodonosor.

c Multa enim hiperbolicè dicta inueniũtur in Sacris literis, ut est illud. Genes. 13. multiplicabo semen tuum super numerũ arenæ Maris, quæ præ multitudine numerari nõ pt. Et c. 26. Sicut stellas cœli, & multis aliis locis, ut Dan. c. 9. ibi; Malum

gionum spatia occupauit : Demum post Alexandrum sequitur Imperium Romanum, quod fuit ferreum, quia omnia sub virga ferrea ditioni suæ subiugauit. Et istud Regnum fuit in suis pedibus admixtum testæ, quod est, quia fecit societatem, siue ligam cum iudæis, qui erant gens debilis, & fragilis, vt testa, [a] vt habetur in libris Machabæorum. lib. 1. c. 15. Demum post ista Regna, venit lapidis abscissi sine manibus Regnum, quod in æternum non dissipabitur, quod fuit Regnum Domini nostri Iesu Christi, quod comminuit dicta Regna præterita, vt patet ad oculum, & manifeste post quatuor illa Regna Auri, Argenti, Aeris, & Ferri in pedibus admixti testæ; nullum aliud Regnum venit, nisi Iesu Christi. [b]

Et, aduerte lector, quomodo valido argumẽto in hac prophetia concluduntur miseri iudæi; quia ipsi faciunt sibi vnum magnum dubium. Dicunt ipsi; Si enim Messias nondum venit; & Imperium Sarracenorum sub Machometo occupauit Mundi magnam partem; [c] quomodo est, quod Daniel non fecit mentionem de eo, ante aduentum Regni lapidis abscisi, quod est, secundum omnes, tam iudæos, quàm nos, Regnum Regis Messiæ? quia Daniel non fecit mentionem, nisi de quatuor Regibus, incipiendo à Nabuchodonosor, vsque ad Regnum lapidis abscisi, qui fuerunt notoriè quatuor; Nabucodonosor primus. Darius
secundus. Alexander, tertius. Roma, quartus. Et 463
post finem Romani. Imperij debet venire Messias;

Malum, malũ quale nunquam fuit. vbi dicit Hector Pintus: Hoc ait, ꝓpter Vrbis uastitatem, & Hebrẹorũ cædem; & præcipuè propter Templi Dei euersionẽ; Vel est hyperbole figura in Diuinis literis usitata. Hẹc ille.

a Testa dicitur, quodcunq; uas ex luto compositum, ideò dicitur fragile. De quo dicitur: Trenorum. 4. Filij Sion inclyti, & amicti Auroprimo, quomodo reputati sunt in uasa testea opus manuũ figuli.

b Qui (secundum S. Hieron. Theod. Diony. Lyram, & alios, quos refert & sequitur Hector Pintus hic) est lapis ille Sacratissimus abscissus sine manibus de monte illo sanctissimo. id est, de purissima uirgine, & altissima propter eius imminẽtes virtutes sic appellata. Et dicitur lapis abscissus sine manibus, multis de causis, quos ponũt expositores, & refert Pintus. in Daniel. ca. 2. vers. De monte: approbando, inter alias, illã s. ꝙ sine ope humana, & uirili cõplexu fuerit Iesus Xps Dominus noster

conceptus; ut dicit Ecclesia; Qui
conceptus est de
Spiritu sancto. &c. 460
c Nam usque ad
PP. Sixtum IIII. q.
fuit Anno Domini. 1471. à Christianis abstulerat duo
Imperia, & quatuor Regna; viginti Prouincias; Ciuitates 200. ac vtriusque sexus turbas
absq; numero. ita,
ex alijs, tradit F.
Ioan. Lud. Viual. 461
in lib. Opus Regale. in 6. persecutione Ecclesiæ. ubi
multa de Machometo, & quare Deus
illius imperiũ nõ
destruat. Quid ergo usq; in hodiernum diem abstulerit historiographis
reliquo. uide S. Anton. 2. par. historię,
tit. 13. c. 5. in prin.
& §. 7. Arnald. Al-
ber. in rub. de hæ- 462
ret. in 6. q. 8. nu. 8.
Tarcagnotam, &
alios modernos.

a Di-

sias; & non venit: imò uenit Regnum Machome
ti. Ergo (dicunt iudæi) cùm Daniel omiserit
quintum Regnum, videlicet, Machometi, quòd
non erat omittendum, quia fuit ita amplum, &
magnum, sicut Regnum Darij, aut Alexandri:
quia illi licèt fuerint Monarchæ: tamen nō om-
nia Mundi Regna occuparunt: quia nec etiam
Romani peruenerunt ad indos. Vnde diceban-
tur Monarchæ, [a] non quia eorum tempore om-
nia penitus occupassent; sed quia nemo, eorum
tempore tot Regna, sicut ipsi, occupabat. & iō
Daniel, si ante Machometum non venit Mesias,
debuit, ut de alijs Regnis, mentionem facere de
Machometo. Et sic non debebat de quatuor Re
gibus dicere, sed de quinque. Cùm ergo omise-
rit quintum (dicūt ipsi) ergo ante Machometum
464 venit Mesias, post quatuor illos Reges superius
enumeratos? Sed hoc non est uerum secundum
eos, quia Mesias (dicunt ipsi) nondum uenit.
Quid ergo dicendum? Dicit Rabbi Abrahā Be-
nasra: certè Regnum Sarracenorum nō est omis-
sum: imò Regnum Romanum, & Regnum Sarra
465 cenorum est unum, & idem: quia Sarracenorum
est ferreum, & Romanum est testa. Vnde (dicit
ipse) post Regnum Sarracenorum, debet uenire
Mesias, qui est designatus per lapidem abscisū
sine manibus. [b] Vide deuote lector Christiane,
quàm in circuitu isti impij iudæi ambulant: q̄a
vidētes quòd post quartum Regnum à Nabucho
donosore, in continenti debebat esse Regnū Mes
siæ æternum, quod est lapidis abscisi sine mani
bus: illi uero, ut fugiant, & negent Iesum Mesiā
esse, dicunt, & iungunt Regnum Romanum cum
Sarracenorum Regno: quod magis insulsum, &
466 insipidum uerbum dici non porest. Quia si uelit dicere, quòd
nos Christiani sumus Romanum Regnum: quando (quæso) con-
uenimus cum Sarracenis, qui dicuntur testa admixta ferro: cùm
simus omnino moribus, & fide seiuncti, [c] diuisi, & inimici? Si
enim Romanum Regnum est per se considerandum: & non sumus
nos Romani: adhuc (quæso) quis coniunxit Regnum Romanū
cum Regno Sarracenorum, ut unum esset ferrum, & aliud testā
adiuncta

a Dicebantur tūc Monarchæ per Anthonomasiá; quēadmodum nunc, q dicit Apostolum absolutè, itelligit D. Paulum: & qui absolutè Prophetā vocat, de Rege Dauid dixisse censetur. secundum omnes Doctores communiter maximè S. Tho. 2.2.q. 141. ar. 4. in corpore. & q. 186. art. 1. in cor. & in opusc. 73. c. 1. & ad Roma. lect. 1. in fine, vbi dicit ꝙ Anthonomasia est figura, qua nomina generalia restringuntur ad aliquid per excellentiam, ut Vrbs, pro Roma. &c.

b Iste Rabbi, & omnes alij intelligunt per lapidem istum, Messiam. Quod probat etiā Fabianus Fiogh. cap. 83.

c Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras; Quæ autem conuētio Christi ad Belial. ut ait. D. Paulus. 2. Corin. c. 6.

a Ita

adiuncta illi? Patet ergo, quod inter Regnum Romanum, & Regnum Sarracenorũ est Regnum Iesu Christi, designatum per lapidem abscissum sine manibus. O Deus adiuua incredulitatem infidelium istorum iudęorum, qui uidere nolunt hodiè post quatuor Reges uenisse Iesum Christum lapidem abscissum sine manibus: qui factus est mõs magnus, & impleuit uniuersam terram. Et, si dicatur: Quare Daniel non fecit mentionẽ de Machometo, computãdo eũ quintum Regem? Respondeo, quia Machometus, qui uenit post Iesum Christum, pertinet ad ea q̃ uentura erant post Messiam: de quibus nihil dixit Daniel: sed de eo Machometo prophetauit Beatus Ioannes Euangelista in Apocalipsi. 13. c. uocans eum bestiam, quæ se similem faciat Agno. [a] Et, quòd hoc sit uerum, quòd non pertineret ad tempora ante aduentum Messiæ, apparet notoriè: quia idem Machometus dicit in suo Alcorano Christum fuisse Messiam, ut latè demonstraui in principio huius operis: licèt in multis Articulis fidei deuiet à ueritate Euãgelica. Deinde, quomodo iudæus potest notare mixturam Machometi, & Christianorum: cũ Machometus uenerit per sexcentos annos post aduentum domini nostri Iesu Christi. [b] Erubescat igitur iudęus miser, & concedat, uelit nolit, quod ante Machometum, post quartum Regnum Romanorum, uenit Regnum lapidis abscissi sine manib. 470

qui

a Ita etiam declarat insignis uir F. Ioannes Ludou. Viualdus in lib. dicto, opus Regale in tract. de persecutionibus Ecclesię. p̃secutione. S. Sed (sub correctione dixerim.) Ego iudicarem Danielẽ de Machometo, mẽtionẽ nõ fecisse, q̃a Machomet⁹ nõ est uerus Rex, vt erãt alij; sed tyrannus, & latro, Paterq; latronum ac filius Diaboli indignissimus, ut inter ueros, ac legitimos Reges, cõnumeraretur, atq; computaretur.

b De quo anno Centenario. s. 600. post aduẽtum omnes historiæ tam Ecclesiasticæ, quã prophanæ conueniunt. De numero autem Denario diuersæ sunt opiniones. Supplemẽtũ enim Chronicarũ ait; Machometi sectam incepisse anno Mũdi. 5794. & Christi. 595. Vicentius in Speculo histor. quem refert, & sequitur. S. Anton. 2. p. historiali. ti. 13. ca. 5. ait ĩcepisse anno Xp̃i 640. Alij auctores, quos refert Petr⁹ Mexia ĩ Sylua Variæ lectionis. 1. p. c. 12. uariè sentiũt. ĩpse autem, cum alijs tenet incepisse anno Xp̃i circiter. 620. cum quo concordat Franciscus Sansouinus in Chronologia Mũdi dicẽs incepisse anno. 618. Paulus, deniq; ille Grysaldus. in lib. Decisiones fidei in principio inter hæreticorum nomina. nu. 343. sic ait: Mahometes Arabs, mercator vilissimus, princeps latronũ, prænuntius Sathanę, præcursor Antichristi, complemẽtum falsitatis, iniquorum pater, ac scelestissimorũ Dux, ortus est anno. 630. tempore Honorij primi, ac Heracliti Imper. Et vide Ioannem Ludouicũ Viualdum. ubi. supra, & Glossam. uer. Machometum. in Clemen. unica. de iudæis. quam omnino lege. Tarcagnota. in 2. p. ait sectã Machometi ĩcepisse anno. 627. Marquardus de Sussanis. in tract. de iudæis. 1. p. c. 3. nu. 7. ait fuisse Machometum anno. 612. in circa ab incarnatione Domini. Si

467 468 469

Si plures auctores citabimus multo
discóformiores sē
471 tentias audiemus.
Nos autem in tanta varietate quid dicemus? illud q. dem ꝙ utinam natus non fuisset homo, vel Diabolus ille. Dicebatur autem Pater Machometi Abdala, filius cuiusdam Abdel
472 Mutalef. Mater verò Emina, filia Hayof iudæi. Locus ubi natus fuit (qui utinam consumptus esset, ne oculus eum videret) Itrarip, dicebatur iuxta Mecā. Quæ omnia colligit Ludo. del Marmol. li. 2. c. 1. descriptionis Africæ.

a Quæ minimè est inuidenda, ut ait. Ps. 36. Noli æmula
473 ri in malignantibus, &c. Imò gaudendum est in aduersitate, & tribulatione nostra. Nā ut ait. S. Isidorus. lib. 2. cap. 1. de Sūmo bono, Deus hic per afflictionē iudicat bonos; & illic, i. in Cœlo per misericordiam remunerat. Malos autem hic remunerat per temporalē clementinam; & illic punit per æternam iustitiā. Propheta item, quidā ait: Melius est modicum iusto; super diuitias peccatorū multas.

qui nemo alius potuit esse nisi Xp̄s Iesus. imò mira prouidentia diuina hoc permissum est, ꝙ post quartum Regnū Romanorū, ueniret Machometus: ut nō possit negari, ꝙ ante Machometum uenerit Messias, per Danielem prophetatus. Et sic uides, ꝙ aduentus Machometi est cōfirmatio, ꝙ Messias, secundum ꝓphetiam Danielis, uenit ante Machometū. Et sic, tu christiane, qui miraris, & aliquando hæretizas uidendo prosperitatem Machometi,[a] uides ꝙ prosperitas ipsius est confirmatio nostræ fidei: & eius omissio facta per Danielem, miro consilio diuino facta est: & demum dicta per Beatum Ioannem Euangelistam, ut dixi. Et sic Iesus fuit, & est uerus Messias, per Danielem dictus, & prophetatus: quod est quod astruere uolebam. Et licèt ista ratio, seu argumentatio nō esset sic ualida tēpore illi⁹ Apollinis, quia tunc adhuc uigebat Romanorum Imperium, [b] nec erat transfusum in Imperium Iesu Christi, ut modo est: nec aliquid erat in mundo tunc de Machometo: qui post, per longa tempora uenit. Tamen nobis hodie uidere Romanum Imperium delirum, & uictum per Imperium Iesu Christi: & uidere Machometum, licet delirū hominem, tamen confirmantem, & declarantem, quòd Iesus filius Mariæ uirginis, est Messias, [c] est demonstratio clara, & ple-

b Et, ut aliquam notitiam Imperij habeas, Nota, q̄d Imperium prius fuit apud Græcos; quia Constantinus Imperator. 39. in ordine, & eius nominis Sextus, dictus Magnus, (ut patet in c. Constantinus. 1. & 2. distin. 96,) qui fecit donationem totius Italiæ Ecclesiæ; transtulit Imperium ī Græcos: & sic in Constātinopolim. ut in d. ca. Constantinus. & tradit Io. Imol. in l. fin. ff. de hæred. instit. Verū Stepha. Papa II. iustis de causis trāstulit Imperiū ad Carolum Magnū Pepini filium. Anno. Domini 776. Glossa in ca. Venerabilem. de Elect. Quod Imperium durauit penes istū Carolū, & successores annis 103. Postea uerò tempore Arnulphi Regis Francorum, translatum fuit ad Germanos: apud quos nūc est uerum Imperium Romanū, vt ait glo. in d. c. venerabilem. Hæc (quæ uera iudico) colligo ex Arnal. Albert. in rubr. de Hære. in 6. q. 2. nu. 16. omissis alijs opinion. ibid. relatis.

c Habemus ergo salutem ex inimicis nostris, & de manu

plena prophetica probatio, quòd lapis abſciſus
ſine manibus, fuit per Danielem dictum, & pro-
phetizatum pro Ieſu Chriſto.[a] Apollo autem il 474
le probabat per hebdomadas, vt infra ſtatim
demonſtrabo. Et animaduerte, lector, quòd in
iſta prophetia ſtatuæ, ſtat totus effectus prophe-
tiæ Danielis.[b] Et primo nota, quod Nabucho-
donoſor videns, quòd ipſe eſſet caput Aureum
ſtatuæ, elatus in ſuperbiam, & perdita fide[c] in-
terpretationis ſomnij ſibi factæ per Danielem:
fecit ſibi fieri ſtatuam Auream, cùm ipſe eſſet ca
put aureum, quam iuſsit adorari. Et, omiſſa hi- 475
ſtoria illa, tranſeo ad viſiones Danielis, quæ
ſunt quatuor, omnes tractantes de aduentu Meſ-
ſiæ. Et introducuntur per hunc modum. Da-
niel enim videns, quòd quatuor Regna tem-
poralia præcedere debebant Regnum Dei lapi-
dis abſciſsi ſine manibus; & quòd ipſe Daniel e-
rat in vehementi, & proſpero ſtatu Regis primi
ſcilicet Nabuchodonoſor; videns Hieruſalem de- 477
ſtructam, quaſi doluit, & deſperauit de aduen-
tu Meſsiæ, & viſitationis Hieruſalem. Et iccir-
co ex nimio affectu, & deſiderio reparationis
Hieruſalem, incidit in primam viſionem, quæ
eſt in 7. capit. eius libri. Et ibidem eſt Angeli in
terpretatio viſionis ibi: Acceſsi ad vnum de aſsi-
ſtentibus. &c. & non poteſt negari, quod iſta vi-
ſio non conformet cum ſomno Nabuchodonoſo
ris, primo ſupra Danielem virtute prophetiæ di-
uinæ interpretata. Et ſicut finis ſomnij fuit lapis 477
abſciſus ſine manibus, qui debebat venire poſt
quatuor Regna; ita eſt in hac viſione in fine, qua
ſi filius hominis, qui veniebat cum nubibus Cœ-
li, qui applicatus fuit ad antiquum dierum; &
cui ſeruient omnes linguæ, populi, & Tribus, &
cuius erit poteſtas æterna, &c.

Et interpretatio Angeli in hoc finit, vt patet,
ibi in fine; Regnum autem, & poteſtas, & magnitudo Re-
gni, &c. Et ſic, poſt quatuor Regna, incipiendo à Nabuchodo-
noſor, debet venire Regnum Dei, quod eſt quod quærimus.
Et non immoror in Decem cornibus, &cæt. quia fuerunt 478

manu vel ore illi⁹ qui odit nos. Lucę. c. 2. Nec mirum, ꝙ ipſe cõfiteatur hãc veritatem, & alias quas infra dicem⁹; cùm non tantũ homines mali, ex Dei voluntate, loquant̃ vera, & hominibus bonis vtilia, & prophetizent, vt Caiphas. Matth. Sed etiam malorũ pater Diabolus dixerit Marci. 3. & Lucæ. 4. Tu es filius Dei. Et increpans non ſinebat Ieſus Dæmonia loqui, quia ſciebant ipsũ eſſe Chriſtum.

a Quia laus, & teſtimonium inimici plus fauet quàm Mille teſtes inducti ab ipſamet parte.

b Quam (vltra expoſitores) declarat optimè Fauſtinus Taſſus. Sermonem 17.

c Idolatria præſupponit infidelitatẽ; & addit exterius indebitum cultum mendacium pernitioſum, magnam Dei blaſphemiam & impugnationem fidei; ita S. Thom. 2. 2. quæſt 94. art. 3. ad primum, ſecundum. & tertium.

a Vel

T Reges

Reges [a] Græci,vt Antiochus, & alij. Tamen certum est, ꝙ ista visio sequitur ordinē primi somnij,vt dixi. Et, sic est hic fortificatio rationis,& probationis,ꝙ post quatuor Regna,incipiendo à Regno Nabucodonosoris inclusiuè, debet venire Messiæ Regnum,quod est significatum per quasi filium hominis venientē cum nubibus cœli. [b] Et non curo de Abraham Benafra iudæo, qui suo errore seductus dicit, & declarat quartam bestiā Regnū Sarracenorum, [c] quia manifestè delirat, & facit fundamentū falsum,videlicet, ꝙ Alexander Macedo fuit Rex Romanorum, qđ in nulla historia inuenitur, nec est verum.

¶ Sequitur secunda visio in

a Vel decem cornua (ait Hector Pint. hic)sunt Decem Reges, iuxta id quod ait.D.Ioannes Apocal.cap.17.qui simul existentes prope mundi finem Imperiū diuident Romanum. Ita etiam ait D.
Hieronymus. Di-
camus quod om-
nes scriptores Ec-
clesiastici tradide
runt: in consum-
matione seculi,qñ
Regnum destruen
dum est Romano-
rum, decem futu-
ros esse Reges,qui
Vrbem Romanā
inter se diuidant.
Petrus Comestor
in Ecclesiastica hi
479 storia hæc Decem
cornua ait ad mū-
di finem respice-
re ad illosq; decē
Reges spectare, q
per Decem Soles
in vaticinio Sibyl
læ significarunt.
Multa significat
cornu, quæ tradūt
Doctor. maximè.
S.Tho.in Ps. 17 in
prin. & Psal. 43.in
480 princ. Hector Pin.
in Lamentat. Hie
rem.c.2.ver.confregit in ira furoris.&c.

De his decem cornibus ait multa Fabian.Fiogh.in Dialogo.c.84. ex lib.Midrastilim.super Psal.75. (apud nos.74.) in fine ibi: Et omnia cornua peccatorū confringam; dicens: Non dixit textus, cornu, in singulari,sed cornua in numero plurali,vt sciamus Deum decem cornua dedisse Israeli: quæ sunt hæc: Cornu Abrahæ,vt habetur Isaiæ.5. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Cornu Isaac,vt habetur Gen. 22. de Ariete inter vepres hærenti cornibus.Cornu Ioseph,de quo Deuter.17.cornua vnicornij cornua eius. Cornu Moysi,de quo Exod. 34. Quia cornuta erat facies,&c.Cornu prophetiæ.de quo.1. Regu.1.c.loquens Anna, ait. Et exaltatum est cornu meum. Cornu legis, de quo Abac.c.3. Et cornua duo in manib.suis. Cornu sacerdotij.de quo Psal.3. Cornu eius exaltabitur in gloria. Cornu Leuitarum.de quo.1.Paral.c.25. Omnes isti filij Heman. videntis Regis in sermonibus Dei, vt exaltaret cornu. Cornu Hierusalē. de quo Psal.22. (apud nos 21.) & a cornibus vnicornium. &c. Cornu Messiæ. de quo.1.Regum. ca. 2.Et exaltauit cornu Messiæ sui, (in vulgata: Christi sui)& Psal. 131. Illuc producam cornu Dauid. &c. Et quando peccauit Israel, ab eis ablata fuerunt hæc cornua, dataq; Gentibus. Hæc ibid.

b Non in primo aduentu, quē Daniel, per lapidem abscisum sine manibus indicauit; sed in secundo aduentu, quando venerit ad iudicium. De quo aduentu Angeli dixerunt. Actor.cap.1.Viri Galilæi, quid statis aspicientes in Cœlum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in Cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in Cœlum.s.in nube, quemadmodū nubes suscepit eum ab oculis eorum. De hoc etiam, dicebat Dominus. Matt. 26.Videbitis filium hominis, &c.& Lucæ.21.& Apocal.c.1. & vide quæ tradit Hect.Pint.Dan.8 versicu. Ecce in nubibus.

c Sed falso;quia per bestiam quartam, quæ non nominatur, intelligitur, per Anthonomasiam,Romanum Imperiū, cui competunt omnes qualitates bestiæ: quæ erat terribilis ob terrorem, quem Romani alijs nationibus intecerunt. Erat mirabilis;ob eloquentiam, politiā, & alias particularitates, quæ minimè

Sar-

8.ca. & ista visio sicut prima, & omnes aliæ, omnes dictæ sunt, vt post finem Regnorũ, ueniat regnum Dei, secundum quod est ipsius Messiæ. Quod etiam apparet in ipsa visione ibi, cum dicit: & audiui vnum de Sanctis loquentem; vsquequo visio & iuge sacrificium, &c. Et ibi: vsque ad vesperam, & mane dies duo millia trecenti, & mundabitur Sanctuarium. Et licet ista visio non sic explicet, vt aliæ; tamen intentus est idem, ut uides.[a] Modò Daniel doluit de
dilatione aduentus Messiæ, [b] 481
quia uiderat in prima visione, regis Nabucodonosor, ꝙ quatuor Monarchiæ, siue regna præcedere debebant aduentum regni cœlestis, & sic aduentũ Messiæ; cogitauit quod dilatio esset magna nimis, & posuit se in oratione deuota super visione ciuitatis Hierusalem, vt patet in sequenti capitulo, depræcando, & supplicando per suam orationem,[c] vt sciret tempus adequa-
tum visitationis Hierusalem, & non vagaremus 482
per numerum Monarchiarum, & regnorum, quæ erant res incertę, & uagæ.[d] Et hic est clarus intellectus, & intentus capituli sequentis, vsque ibi: adhuc loquente me in oratione mea; ecce vir Gabriel,[e] quem uidebam. &c. Et ibi clarè certificatur Daniel de tempore certo, & non vago, computando per Monarchias de aduentu Messiæ per clara, & mirabilia uerba, non solum declarantia tempus aduentus Messiæ; sed causam aduentus,
& finem aduentus. Et primò, tempus aduentus 483
ponitur ibi: Septuaginta hebdomadas. causa verò aduentus ponitur ibi: Vt consumaretur præ-

Sarracenis competunt, uide Hect. Pintum in Danie. ca,7.uers. Post hæc aspiciebam.

a Et explicāt omnes expositores, & maxime Hector Pint. in d. capitulo 8.

b Non tantum ꝓpter se, sed etiam propter salutẽ uniuersalem populi sui. Hoc enim est Sanctorum proprium, ut de iusto Simeone habetur Lucæ. 2. qui expectabat auidè redemptionem Israel. Quod erat etiam commune desiderium oĩum Prophetarum, ut in multis locis patet.

c Hic se offerebat occasio notãdi aliqua de oratione, eiusque uirtutib. sed qa multi multa dixere, consulto omittimus. vide late Nauarrũ. in Enchirid. de oratione.

d Quia desideria dilata crescunt, ut fatentur omnes. & docet experientia.

e Virum nominat Gabrielem, per figuram, Antopospatos; secundum quam tribuimus Deo, quod illi nõ conuenit; ut quod habet iram, & furorem, &c. S.Tho. super Isa. capit. 2. in fine. Et, quòd Gabriel interpretet fortitudo Dei; est communis Sanctorum, & tradit S.Thom. 3.par. q. 30.artic.2. ad 4. & eadem 3. p. quæst. 3. artic. 10. ad 2. & 4. ait sic: Quidam dicunt Gabrielem fuisse de supremo ordine Angelorũ. Sed satis est credibile, quòd sit summus in ordine Archangelorum. Vnde Ecclesia Archãgelum eum nominat. Cui sententiæ uidetur obstare communis Ecclesiæ sententia, quæ Michaelem Principem appellat. Et Hector Pintus. in Daniel. capitu. 8. uer. Factum est autẽ; dicit Michaelem indicasse Gabrieli visionem. vnde Archangelum Michaelẽ facit superiorem. vide ibi solutionem.

a Nescio

uaricatio. Finis verò aduentus ponitur ibi: & ciuitatem, & sanctuarium dissipabit populus, cũ duce venturo. Et audi lector, quia iudæi in causa aduentus, ibi: Vt consumaretur præuaricatio; signanter Rabbi Abraham Benafra, iudæus subtilis, & copiosus, dicit: Nescio si ista causa aduẽtus sit ad laudem, aut ad vituperiũ? Et finaliter quiescit ille miser, quod sit ad vituperium. Vide quomodo impij in circuitu ambulant, ut non ualeãt uidere lumen Dñi nostri Iesu Christi; quãdo audent dicere, ꝙ post exauditam orationem Danielis, sit causa aduentus, & uisitationis Hierusalem ad vituperium, & non ad laudem. Non pono intentum fatuũ eius, qa totum fundatur in captiuitate, in qua sunt; quam dicunt præfiguratam in verbis causæ aduentus Messiæ. Res est ridiculosa dictu, ut quiuis uideat eos delirare. Or, [a] redeamus ad computum hebdomadarum. Et est certũ, ꝙ istæ hebdomadæ, sunt hebdomadæ annorum. Et sic, quęlibet hæbdomada sunt Septem anni, sicut hebdomada dierum, est Septem dierũ. Et ꝙ sint hebdomadę annorum probat vicinus textus ibi, ubi dicit in c. sequenti: Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum; in Hebræo est; trium hebdomadarum dierum. Quia quando vult loqui de hebdomadis dierum, adiungit uerbum: dierum; quando simpliciter dicit de multis hebdomadis; intelligitur de hebdomadis annorũ. Concordat Genes. 29. ibi: imple hebdomadam huius copulæ; quia in Hebræo non est uerbum: dierum, quod declarationis clarioris causa posuit Sanct⁹ Hieron. Quicquid sit, oẽs iudæi, & nos cõuenim⁹, ꝙ verbũ hebdomada, hic significat Septẽ annos, & sunt Septuaginta hebdomadæ. [b] Ergo totũ tp̃s est Quadringentorũ Nonaginta annorũ, vsq; ad desolationem finalẽ Ciuitatis Hierusalẽ; qui est finis huius ꝓphetiæ. Mõ uideamus vnde incepit numerus Septuaginta hebdomadarũ, ut uideam⁹ qñ finit; qa aliàs non videmus ueritatẽ. Et rñdeo cũ tex. in princ. huius capituli, quia Daniel quæsiuerat in libris tempus quo duraret destructio Hie-

a Nescio quomodo hic Auctor noster, cùm esset Hispanus ex Ciuitate Cæsaraugusta Aragoniæ, usus sit hic, & alijs in locis, hoc Italico ad
484 nerbio; Or, quod Latinè interpretatur: sic ita: vel, bene quidem: nisi dicamus aliquando Italiam inhabitasse, uel linguam Italicam sicut alias, calluisse, & sic ex linguarum abundantia loquutum fuisse. Illud autem sic,
485 consulto, omittimus.

b Aliqui pessimi Iudæi dicebãt has hebdomadas non esse annorum, sed iubileorum paruorum, uidelicet quòd in qualibet hebdomada essent septẽ iubilea parua, unumquodq; iubileum continẽs septem annos, q̃ facerent numerũ: 3430. annorum. Alij Magi, ac diabolici Iudæi dicũt esse iubilea Quin
486 quaginta annorum vnumquodque, quæ constituunt numerum. 24500. annorum. Quod, quàm falsum, impium, & ridiculosum sit,
487 probat latè Fabi. Fioghius. in Dialog. cap. 9. Vbi ex auctoritate Rabbinorum conclu dit

dit cũ Auctore nostro hic. Vide D. Hieron. Lyrã, Abulensem, & alios expositores ĩ Daniel, maximè Hect. Pintum. qui, ratione euidenti ꝓbat hebdomadas esse annorum, in cap. 9. Dan. vers. Septuaginta, & optimè Faustin. Tassus Serm. 17. S. Tho. Opuscul. 20. lib. 3.

a Et Anno 12. Nabuchodonosor, ut tradũt Doctores citati, supra in litera A.

a Lo-

Hierusalẽ, & inuenit ꝙ septuaginta annis destructio per captiuitatẽ Babylonicã per Nabuchodonosor facta, erat duratura, & cum ipse Daniel corã Nabuchodonosore esset in illa captiuitate, vt patet in Historia Danielis, Angelus Gabriel dixit sibi: Scito ergo, & animaduerte ab exitu sermonis, vt edificetur Hierusalẽ, i. ab eo tpe quo mandatum est, ꝑ Reges Babiloniæ, ut reędificaret̃ Hierusalem; quia hoc mandatũ de reædificanda Hierusalem, post destructionẽ factam per Nabuchodonosor, nõ fuit in fine Septuaginta annorũ, quibus durauit captiuitas; Imò anteq̃ liberarentur à Babylonia, vbi detinebantur captiui, fuit hoc mã 488 datum; imò post modicum tempus, quo capti & detenti erant, anteq̃ complerentur Septuaginta anni captiuitatis, incepit prouidentia diuina, vt fieret mandatum de reędificanda Ciuitate Hierusalem. Et inde docet Angelus Gabriel computare hebdomadas; quasi inde Deus, ꝑ suã diuinã prouidentiã incoet visitare Hierusalem. Quod totum fiebat propter finem finalem aduentus Mesiæ.

Modò uideamus, qñ incepit mãdatũ, & uideamus istã diuinam 489 prouidẽtiã; vt inde cõputare incipiamus hebdomadas. Et aduerte, ꝙ inter Hieremiã Prophetã Dñi, & alios falsos prophetas, erat cõtẽtio grãdis. Quia Hieremias dicebat ꝙ Populus, & alij Reges debebant seruire Nabuchodonosor Regi, & filio, & nepoti suis, ut patet, in c. 26. in fi. & in c. 27. Et qa Annanias Propheta falsus, val- 490 dè cũ audacia temeraria, vt patet in c. 28. audebat cõtradicere verbis Hieremię Prophetæ, ponendo tẽpus duorũ annorũ ad reditum Hierusalem: Hieremias Propheta, in quarto anno Regni Sedechię capti apud Nabuchodonosor, ut patet ĩ principio illius, c. 28. licèt cõgratularet̃ verbis Annaniæ, de reditu in gñe; tñ displicebãt sibi verba Annaniæ de præfinitione tẽporis duorũ annorũ. Et dicebat 491 Hieremias: Sic faciat Dñs; tñ postremò Deus iratus occidit illo anno Annaniã, vt patet in fine illius, c. 28. Quid ergo? habes ꝙ ab ore Hieremiæ in illo 4 anno exiuit sermo de reditu, seu de reædificatione Hierusalẽ, videlicet, cũ cęperint impleri in Babylone 70. anni, non post duos annos immediatè, vt dixit Annanias, vt patet in c. 29. vbi sunt verba Hieremiæ, q̃ ponũt terminũ 70. annorũ, ibi: Hæc dicit Dñs, cũ cęperint impleri in Babylone 70. anni, visitabo vos, &c. Habes ergo, ꝙ istud verbũ bonũ, de reuerti faciẽdo Popu- 492 lum, fuit dictũ per Hieremiam, in anno 4. Regis Sedechiæ. [a] Et, sic

ab

ab inde sunt computandæ hebdomadæ, secundū
verba Angeli ad Danielem. Est, etiam certum, se-
cundum oẽs iudæos, & hoc nullam patitur apud
493 nos dubitationem, vel calumniam, quòd tẽplum
secundum durauit 420. annis. Sic dicunt iudæi
in Talmud, in libro Ioma. c. 1. quòd templum pri-
mum durauit 410. annis, & templum secundum
420. annis. Modò, Septuaginta hebdomadæ, ad
7. annos pro qualibet hebdomada, vel septima-
na, sunt 490. anni, infra quos, computatis à verbo
Hieremiæ, vt compleretur 70. anni desolationis
Hierusalem, non computando eos à fine 70. anno
rum, sed à quarto anno Regis Sedechiæ, oportet
494 fateri iudæum per gulam suã, [a] velit, nolit, quòd
infra hęc tempora 490. annorũ, fuit occissus Mes-
sias, & desolata Hierusalẽ. Et, quod dicit textus:
Et post hębdomadas 62. occidetur Christus, &c.[b]
hoc fuit dictum per Angelum, ut non expectaret
Daniel magis tempestiuam occisionem Messiæ,
quia post 62. septimanas annorum debebat con-
tingere occisio, & mors Messiæ, & ut tolleret a-
495 lias occisiones aliorum, qui ante se erexerunt in
titulum Messiæ ut fuit Iudas Galilæus, [c] & Theodas, ut habetur in
Act. Apost. c. 5. ad finem: Non tamen dicit quòd immediatè, post
finitas 62. hæbdomadas; sed illis transactis, postea contingeret oc
cisio Messiæ, ante finitas Septuaginta hebdomadas. Et aduerte,
quòd ideo sunt computandæ istæ 70. hebdomadæ annorum, à ver
bo Hieremiæ, vt res congruat veritati, scilicet inquisitionis Danie
lis in libris, quod est necessario dicendum de inuestigatione pro-
phetiæ Hieremiæ supra citatæ, & etiam congruat dicto Angeli Ga
brielis, ibi: ab exordio precum tuarum egressus est sermo. Et ibi:
496 Tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem. Et in
principio, cap. de quo factus est sermo Domini ad Hieremiam Pro
phetam. Vides quomodo visio Angeli fundatur in sermone Dei
facto Hieremiæ. Quod, quando factus sit, certum est, quòd anno
4. Regis Sedechiæ, qui fuit captus per Nabuchodonosor. Et sic, li-
cèt adhuc essent in captiuitate Babyloniæ, & quasi in principio,
Hieremias habuit sermonem Domini, & prophetiam, vt post 70.
annos liberarentur, & repararetur desolatio, & destructio Hierusa-
lem. Vnde, necessariò, ut res congruat ueritati, & menti, & uerbis
Angeli Gabrielis, ab exitu sermonis Hieremiæ, sunt computandæ
hebdo-

a Loquitur more Italico, ubi dicitur ad insinuandũ mẽdacium alicuius, dicitur illi: Tu mẽti per la gola: Hispani dicunt: mientes, ò mentis con toda la boca: latinè: mentiris, falsum, uel mendacium dicis.

b Quod optimè explicant Doctores omnes cómuniter, maximè citati s. litera G.

c De hoc Iuda tractat optimè Eusebius Cæsar. lib. 1. c. 3. historiæ Eccles. Et de Theoda, eiusque insania, ac venefica inuetione agit idem Euseb. lib. 2. c. 11. supra.

a Cu-

hebdomadæ, intra quas debet impleri Angeli uisio, videlicet, ut post 70. annos à die captiuitatis Babylonicæ, reædificetur Hierusalem. Et, deinde post 70. hebdomadas annorum, videlicet, transactis 62. contingat occisio Messiæ, ut ex eius aduentu, & morte, consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia. In Hebræo est; Et finiatur, aut sigilletur uisio, & prophetia, & vngatur sanctus sanctorũ. Quæ verba Angeli manifestè uolunt, ut aduentus Messiæ tollat præuaricationem, quæ est præuaricatio diaboli, qui decepit Euã, [a] ut dixit Isa. c. 43. ĩ fi. ibi, & interpretes tui pũaricati sunt in me.[b]

Sequitur, & finẽ accipiat peccatum, scilicet peccatum Adæ, quod adimebat gloriam, finem accipiat. Item, dicit, & deleatur iniquitas: est iteratio eiusdem sententiæ per diuersa uerba: quasi uelit, tollatur illa iniquitas, ꝙ propter peccatũ primi Parẽtis dãnabãtur oẽs, & erat clausa paradisi porta. Et adducatur iustitia sempiterna, qui est ipse Messias. [c] Qm̃ propter iustitiam celebrãdam, simul cum gratia uenit. Sequit, & impleat visio, [d] & pro-

a Curiosè solet inquiri; qua lingua, vel idiomate tortuosus ille serpens aloquutus fuit matrem nostrã Euam? Cui inquisitioni uidetur respondere D. August. in libro de quæstion. veter. & noui test. quæst. 31. in hæc uerba: Sed forte dicatur, in qua putas lingua serpens loquutus est ad mulierem? Serpentis utique ore. Si enim hodie nõ desinunt, qui latratus canum intelligant, & luporum vlulatum, & barritum Elephãtorum, & cantum Gallorum; quare non magis rudis adhuc mulier, scire potuit & intelligere sibilũ serpentum, cum multos sciamus auiũ uoces discernere? Nã & constat diabolũ eius lingua uti, cuius corpus intrauerit; nec aliter falleret mulierem. Ac per hoc serpentis ore loquutus est, per serpentem. Hæc ibi. Vbi insinuat Sanctus, sibillando mulierem deceptam. Magister tamen, sentent. in libro 2. distin. 21. litera B, & ibidem Doctores, & Abulensis super illum locum Genesis, & Flores Theologicar. quæst. super 2. sentent. dist. 37. q. unica. ar. 7. dub. 4. & 5. dicunt serpentẽ uerba Hebræa protulisse, & locutum fuisse, quemadmodum Balaam asina. Et adducunt alias auctoritates D. August. quas uide. Mihi uerò (saluo meliori iudicio) rationi conformior videtur prima opinio, idest, quòd sibilando, suo pprio serpentino idiomate serpens illam deceperit.

b Qui fuerint isti interpretes; iam declaratum est, supra. 497

c Vel (ut alijs placet) adducatur per Christum iustificatio, quæ in uia inchoatur, & in patria perficitur, quã ob causam uocatur æterna. Vel nominatur æterna respectu ueteris legis iustitiæ, quæ his uerbis repellitur, quia cum esset in umbris posita, erat per legem nouam abrogãda. 498 Et de multiplici significatione huius nominis: iustitia, uide Nico. Lyran. hic. S. Tho. 1. 2. q. 21. ar. 3. & q. 46. ar. 7. ad 2. & q. 54. & 55. ar. 4. ad 4. & 2. 2 q 30 art. 1. ad 2. S. Anton. 4. p. tit. 5. c. 1. per totum, & tradit multa Domin. Soto. ĩ libris de iust. & iu. & Gasp. Cassal. de quadripar iust. Hect. Pint. ĩ Daniel, c. 9. uers. Et adducat.

d Prophetia est facultas illa præuidendi ac prędicendi futura. Quæ ob id, in sacris literis communiter dicitur 499

prophetia: quasi dicat, veniente Messia, non erunt amplius Prophetæ, prophetantes de futuro, quia omnes Prophetæ, etiam secundum iudæos, non prophetarunt, nisi pro diebus Messiæ.

Et, vngatur Sanctus Sanctorũ scilicet Templũ habeat vnctionem Spiritus sancti, propter aduentum Messię. [a] Et quod sequitur, ab exitu sermonis, ut iterum reædificetur Hierusalem, usq; ad Christum Ducem, hebdomadas 7. ideò facta est ista partitio, & separatio, quia in his 7. septimanis computandis à sermone Hieremiæ, fuit principium pręparãdi in modo pręcepti Regis Babyloniæ, ut inchoaretur reędificatio Ciuitatis Hierusalem, quæ postea in 62. septimanis annorum, quæ, iunctis primis septem, sunt 69. septimanę, quæ summam capiunt annorum 483. Et, ultima septimana declaratur in fine c. fuit facta reędificatio. Et demũ omnia contigerunt, & ultimatè sequuta est desolatio Hierusalem. Vides, ergo Angeli uisionem, quę demonstrata est Danieli, pro consolatione sua, & Populi sui, quia ab exitu sermonis Hieremiæ, vsque ad finem 483. qui sunt 69. septimanæ, secundum taxationem Angeli, debebat reędificari Ciuitas, & uenire Messias, ut tolleret peccatum, & occideretur. Et post eum occisum debet destrui Ciuitas, & cessare Sacrificium Templi, & ciuitas amplius non debet reædificari. Dic mihi iudæe, si non obturas aures, more Aspidis surdæ, [b] si infra illud tempus non contigerunt prædicta omnia in Hierusalem, & in Domino nostro Iesu Christo? &, si alium habes infra illud tempus, ostende, & neminem inuenies: quare adhuc infelix expectas?

Dicit iudæus: duo mihi obstant in hoc computo hebdomadarum. Primo, quia quòd hebdomadæ

tur uisio. Hieron.
lib. 3. in Oseam,
c. 12. D. Augu. pro
phetiã dicit, quic
quid in scripturis
sacris Christum,
& futuram signifi
cauit Ecclesiã, cõ
tra Adamantium,
500 c. 15. in fine. Visio
species est prophe
tiæ: nam prophe-
tia est diuina in-
spiratio, qua rerũ
euentus demõstra
tur, aut per uisio-
nes, ut Ezechieli,
Danieli, & S. Ioan
ni in ecstasi posi-
tis: aut per facta,
ut in immolatio-
ne Abraham, qui
monitus à Deo ꝓ
prium immolauit
filium, qui Christi
fuit figura. Aut ꝑ
dicta, ut quod in
Moyse de Christo
501 legitur: Suscitabo
de fratrib. uestris
Prophetam tanq̃
me, &c. Beda ĩ Pro
logo Psalterij. Vel
dic, cum alijs, ut
impleãtur omnia
de Christo dicta.
a Secundum Rab
binos: Ad vngen-
dum Sanctuarium
502 Sanctuariorũ, qđ
nõ est aliud quàm
Messias Sanctus,
sãctificatus, & san
ctificans. ita tradit
Faustinus Tassus.
Serm. 17.
Aspis serpẽs est
astutus callidus-
que ualde. Quæ,
teste S. Isidoro, lib.
503 12. Etymol. cap. 4.
ne audiat incanta
torem, unam aurẽ

in terram ponit, alteram caudã obturat, & cooperit. Idem S. August. in Psal. 57. in quo agitur hæc Aspidis ueritas, uide loc. Ludouic. Viuald. in tract. de ueritate cõtritionis, fol. 24 & Hugon. de S. Victor. Institutionis Monasticę, ser. 14. Iacobus de Valentia. in d. Ps. 57. optimè comparationẽ facit de Vipera, & Aspide ad iudæos, quem omnino uideas.

a Quod

a Quod patet manifestè ex ijs, quæ curiose congerit Sixtus Senēs. in bibliotheca sancta, lib. 1. vbi de Daniele ait mortuū fuisse anno 3360. ab orbe condito. De Ezechiele vero dicit interfectū fuisse anno ab orbe condito 3400. ubi patet clare, secundum hāc computationē, 40. annos cucurrisse inter mortem Danielis, & Ezechielis. Sed miror, quare, cùm Dan. fuerit prior, in ordine librorū bibliæ ponatur posterior?

b Quas hebdomadas fuisse annorū diligenter, curiosè, & optimè probat Faustin. Tass. Ser.

madæ sint annorum, adeò ꝙ veniat ad numerum 490. annorum, vt dicis, est quoddā figmētū, & res valde dubia, & incerta: quia sic posses dicere mensiū, aut semestriū, vel lustrorum; res est uaga. Deinde, secundo; Quō tu Christiane intelligis hoc cōputū, quia ipse Daniel dicit se non intellexisse, vt dicit, in c. 12. ad finē? Ad hęc rn̄deo. Et primo, ad primum. Et probo tibi ꝙ hedomadę sint annorū, ꝑ textum Ezechialis. 4. c. ibi inuenies ꝙ terminus ad destructionē Hierusalem, & Populi iudaici, seu 504
domus Israelis, fuit demonstratus Ezechieli Prophetæ. Et est numerus 430. annorum. Et, si dicis: quomodo concordat hic numerus 430. quia numerus hebdomadarum est numerus 490. annorum, ab exitu verbi, ut supra dictum est? Dico tibi, quòd optimè, quia de Daniele ad Ezechielem discurrit ille numerus annorum, qui est maior, de Daniele vsque ad destructionem Hierusalem, q̃ de Ezechiele usq; ad dictam destructionē. Quia Ezechiel fuit post Danielem, [a] prophetans in captiuitate Babilonica, ad minus, per duos annos, ut apparet in principio sui libri. Quia Daniel fuit in 3. anno Regis Ioachin, & Ezechiel in quinto eiusdem Regis. Et certum est, quòd Ezechiel 505
nominat Danielem, ut eo anteriorem, ut patet Ezechielis. 14. cap. ibi, & si fuerint tres uiri isti in medio eius Noe, Daniel, & Iob. Et sic uerisimile est quòd loquitur de Daniele, vt de iā homine mortuo, ut erant Noe, & Iob.

Quicquid sit, uterque, scilicet Daniel, & Ezechiel prophetant de destructione ultimà Hierusalem, ut liquet uidere in hac Prophetia Danielis, & in prophetia Ezechielis ad finem. Et est cer- 506
tum, quòd Ezechiel ponit numerum, & terminum 430. annorum ad ipsam destructionem; Alter posuit 70. hebdomadas: apparet quòd differētia est solùm, quia Daniel eas computat per aliquod tempus ante Ezechielem: Sed omnes in fine prophetiæ concordant in numero 430. licèt Daniel anticipans principium numeri, plures annos dixerit. Sic quòd satis est probatum, quòd hebdomadæ istæ sunt annorum, per glossam, quam Ezechiel facit ad terminum illius destructionis in sua prophetia. [b] Ad secundum, vbi 507
dicis, quòd Daniel non intelligebat computum, & quomodo nos intelligimus? Respondeo tibi, quòd ne mirum quòd Daniel ante

V factum

Serm.17.numorans unumquemque Rege m,qui illis temporibus regnauit,quo computo,probat illas septimanas fuisse annorum,& diximus supra.Probat etiã optime,melius (meo iudicio) omnibus antiquis & modernis,Fabian.Fiogh. c.90.& 91.

a Et quòd Daniel tunc non intellexerit; nec Diuus
508 Petrus ea,quæ uidit in uase illo cũ quatuor linteis è Cœlo demisso, ex D. Augustino tradit Oeconomia Bibliorum lib. 2. Tabula 144. Vnde nõ est incõueniẽs si cõcedamus mysterium ignorasse.

b Ita, quod secũdum uerba Redemptoris Mat.24. de die illa & hora nemo scit, neq; Angeli Cœlorum, nisi Pa
509 ter solus.S.Tho.in 4.d.43. ar.3. Nota tamen, quod illud quod dicit Auctor noster hic de resurrectione mortuorũ, inuenitur in fine, c.12.in nostra vulgata, in Daniele, & non in fine vltimi cap. ut ille ait. Vide optimè per Hect. Pintum. in Dan.cap.12.ubi po
510 nit historiam auis Phenicis. Et de hac additione ad Danielem,quæ in Hebræo non est, uide Sixtum Senens. in Bibliotheca.lib.1. in supplemento Danielis.

c Ipsamet nominis, huius sancti Prophetæ interpretatio, contra iudæos, ex diametro pugnat. Oseas enim, Saluator interpretatur secundum Sixtum supra uerbo: Oseas,& D.Hieron.in prologo super Ioelem,quamuis Origen.interpretatur; Oseas, id est, seruatus.

d In hoc c. Deus Pater (quem nonnulli ex antiquis Hebræis uocãt coronam superiorẽ) domui, inquit Iuda miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo. Pro quo Paraphrasis Caldaica habet: Et saluabo eos in uerbo Domini Deo eorum, Hoc est, in Filio, qui est Deus. Quod Verbum Caro factum est. Ioan.1. Et nota quòd in Hebræo est sic: Saluabo eos in Iehoua. i.in Deo eorũ. Et dicit Deus domui Israel non miserebor: quia nõ accipient Messiam,& domui Iuda miserebor, quia Messiam accipiẽt, & confitentur.Iuda enim,confessio interpretatur.Quæ expositio est uera, secundum omnes. Quod explicat Targum sic: Non miserebor domui Israel; sed si pœnitentiam egerint, & conuersi fuerint, miserebor, & cæt.Quæ omnia colliges ex Targum, & sententia Rabbinorũ, quos refert, & sequitur Fabia-

factum nõ intelligeret clarè id, quod per prophetiam uidebat futurum, sicut nos intelligimus id,quod uidemus præteritum.[a] Vel clarius,iudicio meo.& credo dicere uerum,quòd post aduentum Mesiæ,& destructionẽ finalem, & perseuerantem Hierusalẽ desolationẽ, de qua clarè disserit Daniel Propheta in hoc 9.c.id quod sequitur in 10.cap. pertinet ad aduentum secundũ Christi, & ad diem iudicij. De qua die iudicij dixit Daniel se non intelligere. Et iste videtur clarus intellectus huius libri Danielis.Quod apparet,quia in ultimis uerbis loquitur de resurrectione mortuorũ, quæ pertinet ad diem iudicij,quæ fuit,& erit clausa,& secreta.[b] Et hæc sufficiant de Daniele Propheta.Trãseundum est ad 12. Prophetas, vbi videamus, quę sunt de Domino nostro Iesu Christo.

¶ *Sequitur Propheta Osee.*[c]

ET primo in Propheta Osee, in c.1. est auctoritas clara, quod saluatio Populi habet esse in Deo,& nõ in arcu,& gladio,&c. Quod est fundamentum saluationis Mesię, quia in Domino Deo est nostra saluatio, non in virtute humana.[d]

¶ In

Fabianus Fiog.c.57. & 58. Faust. Tassus serm.12. Hector Pint. in Dan.cap.14.

In cõfirmatione etiam aduentus Messiæ Oeconom. Biblior. lib.2. de Osea sic ait: Quod Oseas Dei iussu fornicariam duxerit in vxorẽ, in eo figuram gerit Christi; qui Patris iussa exequẽs, ex Gentium fornicatione, accepit in corpore suo Ecclesiam. Glossa, hic cap.1. post principium. Et paulo inferius, pag. 257. ait sic: Prædixit porro Dominum Cęlitus venturum in terram. Cæterum hoc fore indicium aduentus eius: Si quercus illa in Selon findatur à se ipsa in portiones bis senas, & fierẽt totidẽ quercus, & accidit ita. Epiphanius de Prophetarũ vita, &c. Hæc ibi. Quæ verba uerè sunt apud Epiphanium: sed talis historia de quercu, minimè apud Oseam, in vulgata reperies. Forsan erit in alia translatione, quam ille uidit.

¶ In hoc eod. cap.primo ibi: Et congregabuntur filij Iuda, & cæt. probat qualiter Messias debebat esse caput ecclesiæ. Nam ibi: Ponent sibi caput unum, Rabbi Salomon ait: Ponent sibi caput unum David scilicet Regem suum. Quod probat optimè Tassus. serm.12. & Hector Pintus super lamentation. Hieremiæ, cap.1. vers. Facti sunt hostes.

¶ In cap. secundo Oseę (quamuis Auctor non tangit) est etiam auctoritas illa: Desponsabo te mihi in fide: quam Doctores de Christo, & Ecclesia intelligunt, S. Thom. quarta distinct. 39. art. 6. ad 2. & opusc. 23. in princ. & moderni, supra considerantes maximè, verbum illud: in sempiternum, quod Sanctæ Ecclesiæ firmitatem, perpetuitatemque significat.

¶ In cap.3. est manifesta auctoritas, quòd postquàm filij Israel, post multos dies sedebunt sine Rege, & Principe, & sine sacrificio, & sine Altari, & sine Ephot, & Tesarim, tunc quærent filium David, Messiam Regem suum,[a] & parebunt, &c. Nunquam hoc fuit tantum factum, sicut post destructionem Hierusalem, quando cessarunt omnia, & etiam post mortem Domini nostri Iesu Christi, cessantibus Regibus eorum, & sacrificio tunc temporis, vt in Talmud apparet, omnes Rabbini quærebant, & inuestigabant filium David Messiam, & dabant signa sui aduentus; non cognoscentes in principio Dominum Nostrum Iesum Christum; licèt posteà multi inuestigantes, & scrutantes ex doctrina Apostolorum, multi eum cognouerunt, & illi adhæserunt.[b]

¶ In eodem cap. in fine, patet manifestè qualiter gẽtiles accepturi essent Messiam; ibi: Et seminabo eam mihi in terrã idest gentilitatem, &c. & dicam non populo meo, populus meus es tu, & ipse dicet, Deus meus es tu. Quem locum explicat S. Thom. ad Roma. cap. nono, lection. quarta, & quinta Fabian. Fioghius, capit. 79. Tassus. serm.12.

a Quod nunquam adimpletum fuit, nisi nunc, quia iudæi nunc per uniuersum dispersi, sunt sine Rege, sine Principe, sine sacrificio & omnibus alijs rebus à Propheta dictis, ut omnibus patet, & probant ipsi Rabbini, quos refert, & sequitur Fabianus, cap.58. & 81.

Et quòd ad finem sint conuertendi, ultra Oseam hic, probat Isaias, cap.10. ibi: Reliquiæ conuertentur, &c. & Isai. 45. Dan.7. Zach.12. Hierem.31. Deuter. 4. De qua conuersione uide. S. August. lib.2. c.29. de Ciuit. Dei. Marquar. de iudæis. 2. p. c.6. nu.28.

b Vt patet per totam historiam Actuũ Apos. & de multis tradit Eusebius Cęsarien. ĩ sua hist. Eccl. Nicephorus, & alij.

¶ In c.6. Manifesta est resurrectio nostra per Deum, in numero trium dierum. Dic mihi iudæe, vbi Deus in tribus diebus viuificauit nos; nisi in resurrectione Mesiç, quę fuit facta tertia die? Nullibi in Sacra scriptura inuenies istam resurrectionē factam per Deum in tribus diebus, nisi uelis hęrere ueritati resurrectionis Christi, quę pro nobis credentibus, sicut & mors, facta est, resurrectio fuit sequuta,[a] vt probaretur Articulus resurrectionis, qui apud iudeos dubius erat, sicut & est dubius adhuc hodie apud eos.[b]

¶ In 7. capit. ibi: ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia. Nusquàm legi, nec inueni, quod iudæi dicerent mendacia contra Deum, licèt recederent ab eius fide, & præceptis; nisi in solo Domino nostro Iesu Christo, Redemptore eorum; & ipsi dicebant: in Belzebut,[c] principe Demoniorum eijcit demonia; & alia quàm plura mendacia contra eum, & in eius vituperiū maligne protulerunt.[d]

¶ Sequitur cap. 9. vbi est mirabile Verbum incarnationis, ibi, ubi dicit: Sed væ eis, cùm recessero ab eis: In Hebręo est: uę eis, quia incarnatus meus est ex eis: quia si esset translatio vera, cùm recessero, Verbum Becuri, quod est in litera Hebręa, esset scriptum cum litera, Camech; sed est scriptum cum litera; Sin, quę facit totum Verbum sonare, incarnatus. Et est intentus; vę eis non credentibus, cum credere deberent Christo, & illi hęrere, cùm sit incarnatus meus (dicit Deus) ex eis.[e]

¶ Sequitur capitu. 13. quomodo enim mors &

512 a Vt habetur Mat. c. 27. Quæ resurrectio figurata fuit i Iona Propheta, q tribus diebus, & tribus noctib. fuit in uentre Cete. Ionæ. ca. 2. & ita Xps tribus diebus, & tribus noctib. fuit ĩ corde terrę. Mat. c. 12. Et, Sicut Regina Ester ieiunauit tribus diebus, & tribus noctibus vt liberaret populum suum. Hester. 4. ita Christus fuit in monumento tribus diebus, & tribus noctib. vt saluaret nos. Multa
513 possent de numero ternario adduci, quæ cùm de Sãctissima Trinitate agemus, inf. in medium ponemus.
b Quia supra, aliqua de hac materia tetigimus; Nũc tantum auctores aliquos recensemus, qui hunc articulum resurrectionis, ex Sacris literis, & Doctori
514 bus confirmant, & declarant. Inter quos. S. Tho. 4. di. 43. art. 1. q. 2. & d. 44. art. 1. & li. 4. cõtra Gent. c. 78. 79. & 80. cum multis alijs. Directorium Inquisit. 1. part. in expositione primę Decretalis. Paul. Grysal. uerbo: Resurrectio. Hect. Pi. in Daniel. c. 12. in fine. Tesaredeca-
515 des Genealogiæ Iesu Christi. capi. 162. & sequen. ubi multa curiosa reperies, & omnis Catholicorũ Schola.

c Matth. 10. & 12. Marci. 3. Lucæ. capit. 11.

d Vt manifestè patet per totum discursum Euangelicæ historiæ. Et tradit late Fabian. cap. 16.

e Ita legenda est hæc litera, secundum Rabbi Scelemo, & Rabbi Kinki, & alios, quos refert, & sequitur Sixtus Senen. in Bibliotheca sãcta li. 8. tit. De ueteri testamẽto in vniuersali. in obiectionibus Hæretic. num. 4. pag. (mihi) 229. col. 2. Cui versioni cõcordat etiam versio,

uersio, uel translatio septuaginta interpretum, quæ sic ait: Væ eis, caro mea ex illis. Ita tradit Hect. Pint. super Tren. c. 1. uers. Non est qui consoletur eam: & declarat. S. Th. in Psal. 144. in fine.

delicet. Erit frumentum in terra, in summis montium, pro hoc uenerabilissimo Sacramento; adducit Rabbi Moysen Hardasam, in Psalmum 136. Rabbi Cahana, in c. 49. Genes. Rabbi Iudam. in c. 29. Numerorũ: Rabbi Simeonẽ. in Psalm. 136. & Rabbi Ioathan. in lib. Collectionũ; qui extiterunt ante aduẽtum Christi, & astruxerunt fore, ut iuxta diuinas scripturas Messias esset cibus cœlestis, qui ĩ quoddam Sacramento, & admirabili Sacrificio sub speciebus panis, & uini contineretur.

& morsus inferni fuerit sublat⁹,
de quo ĩ hoc. c. declaraui. ĩ c. 25.
Isaiæ Prophetæ; non itero hic.[a]

¶ Sequitur. c. 14. Et ibi est mi 516
rabile uerbum de Sacramento
Eucharistiæ, quomodo uerifica
tur, & uiuificatur panis in mani
bus Sacerdotum, quia ibi, ubi di
citur: Viuent tritico: in Hebræo
est uiuificabunt triticum. Sed iu
dęi dicunt, quòd uiuificabunt
triticum, idest, triticum seminã
tes uiuificabunt; illud & nutriẽt
illud in abundãtia. Or, quicquid
sit, sacramẽtum Eucharistiæ me
lius, & clarius declaratur, & pro
batur ex alijs auctoritatib. uete
ris testamenti, ut supra declara-
tum est.[b]

Sequitur Ioel propheta.[c]

IN c. 2. in fi. Manifestè põt sic 517

a Vltra dicta in d. ca. 25. uide, pro hac auctoritate Oseæ, quæ tradit S. Th. 3. p. q. 52. a. 6. in corp. & in 4. distin. 45. q. 1. a. 2. q. 2. ad 1. & latius 2. ad Corin. cap. 15. lect. fi. Hect. Pint. in Dan. c. 11. ad finem. Fabian. Fioghium. c. 100.

b Quamuis supra aliqua sint dicta de figuris huius Sacrosancti Eucharistię Sacramẽti, & in nostro Cãdelabro aureo. 1. p. tit. De Eucharistia in principio, aliquas possis uidere: Nota tamẽ, quòd quemadmodum uersus ille Psalmi 2. Appræhendite disciplinam, habet multas interpretationes, & uersiones; ut appræhendite filiũ, osculamini filium: adorate filium. &c. potest etiam uerti uersus ille, idest: Adorate panem: Et sic erit mirabilis figura huius Sacram. Quia in translatione Chaldea pro nomine illo, filius, est Bar, quòd uocabulum significat etiam in Hebræo filium, panem, frumentum, disciplinam, & purum. Hect. Pint. Dan. c. 3. uers. species quarti. Et in Daniel ca. 12. uers. ã tempore: adducit aliam mirabilem auctoritatem pro Eucharistia, probans, ex Irẹneo, Iustino, Cypriano, Hieron. & aliis locum illum. Dan. 12. s. iuge sacrificium; intelligi de Eucharistię Sacratissimo Sacramento. quem omnino uide. Et melius super, c. 3. Danielis. in fine, ubi exponens illud Psalmi 71. ui

c Ioel, siue Iohel, (ut patet ex 2 Prologo. D. Hieron. D. August. li. 18. de Ciuit. Dei. ca. 27 S. Epiphanio. de uita, & interitu Prophetarum. Oeconom. Bibliorum. lib. 2. De Ioele; Sixto Senensi, in Bibliotheca sancta. lib. 1. § de Ioele, & alijs) Propheta fuit, filiusq; Phatuel, de tribu Ruben, natus in agro Bethoron: ubi etiam mortuus, & sepultus. ¶ S. Hieronim. & S. August. & Nicolaus Lyranus discordant inter se, de quadam parte temporis prophetiæ huius sancti Prophetæ: quorum dicta, & concordiam uide in Oeconomia Bibliorum, supra.

¶ Quamuis Auctor noster breuiter se expedit in hoc Propheta: multa tamen in eo inueniuntur testimonia, quę notare libet. Et primo. In c. 1. illa notare cõuenit uerba, quæ post morte Christi fuerunt completa, in Hierusalem. s. Perijt, (. i. peribit) sacrificium, & libatio de Domo Domini. Quam auctoritatem explicat Faust. Tassus optime. in ser. 1.

a Vltra

conuinci iudæus; Si Ioel tẽpore suo dixit: quòd non confundetur Populus Dei, & quòd erit in medio eorum; & nunc uidemus post tempora Ioelis, Populum iudæorum confusum, sine Propheta, sine sacrificio, & sine aliqua uisitatione cœlesti, & sine prouidẽtia diuina propitia, & benigna ĩ eis: ergo, ne prophetia falsum dixerit post tempora Ioelis, in congregatione populi in Siõ, & Hierusalem, debuit esse Deus in medio eorũ, ita quòd Populus Dei, non confundatur in æternum? Quod non potest uerificari, nisi in Domino nostro Iesu Christo, qui fuit in Hierusalem in medio populi, ut eorum in ęternum tolleretur cõfusio. Et sequuntur miracula, quę cõtigerunt tempore Domini nostri Iesu Christi, ut patet in litera. [a] Et dicit Propheta, ꝙ ista erunt miracula ante diem iudicij; quia de die iudicij loquitur capitulum sequens. [b]

Sequitur Propheta Amos. [c]

IN c. 2. ibi: Pro eo, ꝙ uendiderũt argento iustũ. &c. Nõ pót

a Vltra generalitatem, quam ponit auctor in hoc. c. 2. inueniuntur etiam multa particularia uerba, quæ de Domino nostro Iesu Christo, eiusque Ecclesia sunt intelligenda. Inter quæ sunt illa: Et filię Sion exultate, & lætamini in Domino Deo uestro, quia dedit uobis doctorem iustitiæ. Quæ uerba optimè Mesiæ cõueniunt uero iustitiæ Doctori. ¶ Et illa uerba; Quicũque inuocauerit nomen Domini, saluus erit: interpretantur de nomine Iesu, secundum Doctores, quos refert, & sequitur Faust. Tassus. serm. 10. ¶ Et illa finalia: in Hierusalem erit saluatio, intelliguntur de Ecclesia, ut declarat Hect. Pint. in Dan. c. 1. uers. Hierusalem. Et sic accipitur etiã ad Galat. 4. ¶ Qualiter autem intelligantur de passione domini illa uerba: Sol & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum: declarauit optimè Rabbi Samuel. filius Nahaman, quem refert, & sequitur, pulchram ponens historiam, Fabianus. cap. 53. & 56. in suo dialogo.

b Vbi manifeste, secundum Docto. Catholicos, describitur aduentus Christi ad iudicium. Cuius aduentus multa testimonia adducit Polyantea. verbo, iudicium finale. Dionys. Cart. de quatuor nouissimis. Hector Pint. in Daniel. cap. 7. uers. Horruit spiritus. Et nota, quòd quemadmodum Ioel hoc capit. 3. dicit in persona Christi: Congregabo omnes gentes; sic Matthæus cap. 25. dicit Congregabuntur ante eum omnes gentes. ¶ In d. cap. 3. in fine, ibi: Mundabo sanguinem eorũ: Propheta inducit Christum dicentẽ: Mundabo sanguinem eorum. idest: ĩ primo meo aduentu expiabo, & purgabo sanguine meo, & nouæ legis Sacramentis sanguinem, idest, peccata hominum, quę antea non abstergebam. Hector Pintus in Nahum, capitu. primo.

c Amos, idest, portans, ex oppido Thæcuæ in tribu Zabulõ (vel ut placet Hieronym. in tribu Iuda) secundum Epiphanium, D. Augustinum, & alios, quos refert Paulus Gryfaldus. uerbo Amos. Sixtus Senensis, in Bibliotheca sãcta. libro primo. §. Amos. & alios; uir fuit ouium pastor; & ex pastoris officio ad prophetiæ munus à Domino assumptus. De cuius humilitate, patientia, morte, & sepultura, (ultra supra dictos, uide etiam Ioann. Ludouic. Viualdum in libro, Opus Regale. lib. primo. §. Amos & Oeconomia Bibliorum. libro 2. §. De Amos.

a Alias

dici hoc de venditione Ioseph, facta per fratres: quia nusquam hoc est imputatum ad peccatũ, vt non essent redẽpti. Imò post illud peccatum pluries sunt redempti.[a] Dicit iudæus; Si hoc attribuis venditioni Christi, illa non fuit facta per Israel; sed ꝑ tribum Iuda, quæ sola remansit in Hierusalem, & Propheta distinguit Iudam[b] ab Israele. Respondeo, quia iudas distinguitur ab Israele in peccatis proprijs iudæ; sed in peccatis communibus iudæ, & Israeli, quod quartum fuit commune omnibus iudæis cõmuniter, qui fuerunt in Hierusalem in venditione Christi, nunquam habebunt remissionem nisi Christũ recipiant. Et quod dicis, quod in Hierusalem sola tribus iudæ remansit: Respondeo, quòd verum est, in forma tribus; & aliæ tribus fuerunt dispersæ; ut habetur Regum. 17. Tamen multi singulares deuoti de alijs tribubus, quæ non voluerunt sequi idolatriam vitulorum Aureorum Ieroboam, remanserunt in Hierusalem; patet, quia in Euangelio scribitur de Anna, de tribu Aser. Lucæ. 2.

Sic, quod peccatum vendendi iustum, benè attribuitur toti Israel, & non po st sanè intelligi, nisi de venditione Iesu Ch sti, & pauperis, qui fuit uenditus pret nta Denariorum,[c] quod est pretium com ne sotularium, aut calceamentorum. 519

a Alias pulchras rationes, quare non intelligatur de Ioseph, adducit Fabianus Fioghius in c. 48. Et, ꝙ hoc quartũ peccatum intelligatur de venditione Christi, propter quod iudæi sint in hac captiuitate, & miseria; tenent non solum Sacri ac Catholici Doctores; quos refert, & sequitur Arnaldus Albert. in rub. de hæret. in 6. quæst. 12. §. Quo ad secundum errorem. vers. Quo ad Sextum. nu. 14. Iacob. de Valent. in Psal. 16. & 68. Fabianus Fioghius. c. 49. sed etiam complures Iudæorum Rabbini, iter quos Rabbi Moyses dicebat Iesum Nazarenum fuisse causam destructionis Israel, & toti⁹ populi iudaici. Et Iosephus de bello iudaico ait; ꝙ cã destructionis Israel, & totius populi iudaici non potuit esse, nisi aliquod magnum peccatũ; & istud non potuit esse nisi mors Iesu Chri Nazareni, aut Io. Baptistæ, aut Iacobi iusti. Et Rabbi Samuel African⁹ in Epistola ad suũ amicum Rabbi Isaac. c. 6. (quam ĩ fine huius tractatus, ad maiorem nostræ fidei cõfirmationẽ, iudęorumq; cõfusionẽ imprimere curauimus) dicit, ꝙ non potest cõsiderare aliã causam, quare tanto tempore duret captiuitas eorũ; nisi quia patres eorum iniustè occiderunt I.N. virum iustum. Idem probat Paulus Burgensis, in Scrutinio Scripturarum. S.Th. in Ps. 5. lectione. 4. & in Mat. c. 26. lect. 2. Qualia autẽ fuerint tria alia peccata, dicetur infra alio in loco: & ponit ea Fabia. Fioghius. d.c. 49. quẽ vide.

b Fabianus. d.ca. 49. pulchrè probat, ex libro Rabbi Dauid de radicibus uerborum, uerba Prophetæ hic esse intelligẽda primo de uenditione Christi facta per Iudam: & etiam de peccato emptionis factæ ab Israele, i. populo Iudęorum: quę responsio placet, & concludit contra iudęos, & concordat cum auctore nostro hic.

c Videlicet, Argenteorum, vt habe-

betur Zach. 11. & Matth. 26. & 27. Et communiter interpretantur Doctores Hispani: Treinta Reales: & Itali. 30. Paulos, vel Iulios. quæ tres monetæ vniusmet ponderis sunt. Et sic, illud Prophetæ hic: Procal ceamentis; potest intelligi, q Christus fuerit venditus pro 30. Argenteis ex ijs, quorũ vno emebatur par vnum calceamentorum. Alias sequeretur absurdũ, q par vnum calceamentorum ista res, vel venderetur 30. Argenteis. Et satis rationabile est cogitare illo tempore par vnũ calceamentorum non vendi plus vno Argenteo. De cuius valore apud omnes nationes. vide latè Couar. in tract. qui dicitur: Veterum collatio numismatũ. cap. 2.

¶ Amos etiam c. 4. (quamuis Auctor non dicat) habent hæc verba: Ecce Dominus mittens eloquiũ suũ. Vbi septuaginta interpretes habent: mittens Christum suum. ita explicat etiam Hect. Pint. in Dan. c. 9. vers. vsque ad consummationem.

¶ Item c. 5. habetur clara perditio Israel, illis verbis: Virgo Israel proiecta est in terram suam, & non est, q suscitet eã.

Quasi dicat. peccatum occisionis Christi non dimittam, nisi conuertantur, & Messiã suscipiant. Quod promittit Deus illis verbis eiusdem. c. 5. videlicet: Quærite me, & viuetis. Ita explicant Doctores, quos refert, & sequitur. Fabian. Fiogh. c. 58. Cum qua auctoritate concordat Oseas. c. 9. Hierem. 15. & Amos. 6.

¶ Item Amos. capi. 8. loquens de Messia ait: In die illa occidet Sol Meridiè, & tenebrescere faciã terram in die luminis. Quod clarè adimpletum fuit in passione Domini, ut diximus etiã Ioel. c. 3. & cõcordat Isa. 50. & declarat Fabia. c. 56.

a Propheta Abdias, (vt bene notat Auctor hic) nihil de Christo, in particulari dixit. De ortu, parentibus, officio, prophetia, & morte huius Sancti Prophetæ, uide S. Hieron. in prologis eiusdem. D. Augu. & alios, quos refert, & sequtur Oeconomia Bibliorum. li. 2. ti. de hoc Propheta. Sixtum Senen. in Bibliot. lib. 1. § Abdias. Nota, secundum Docto. Hebræos, & Latinos, q Abdias fuit dispensator domus Acab. Regis Israel. ita tenet Oeconomia. supra.

Sequitur Propheta Abdias. [a]

Et in prophetia istius, nihil est expressum, quod persuaderi posit iudæo, vnde aliquid colligat de Domino Nostro Iesu Christo. Sed non omittam, quod sæpe dixi, quòd in Prophetis, licèt respectu temporis sui multa dixerint, quæ pertinebant ad temporis ipsius disciplinam; tamen semper inserebant de Regno Dei, & Mesia futuro aliqua; quia eorum principalior intentus erat ille.

Et sic iste Abdias, post sermonem habitum de cęteris nationibus, dicit in fine: quod deuictis nationibus, erit Domino Regnum. Et sic videtur dicere, quòd destructis illis nationibus, propter mala, quæ fecerunt populo Israelis, (quę destructio fuit facta ante aduentum Domini Nostri Iesu Christi,) quòd postea sequeretur Regnum Dei. quod non potest sana mente intelligi, nisi de Domino Nostro Iesu Christo: quia nemo alius habuit Regnum Dei, post illam destructionem, nisi ipse, qui fuit Saluator.

Se-

a De-

Sequitur Propheta Ionas. [a]

ET quia hic propheta totus est figura Christi, vt ipse dominus ait. Mat. 12. c. ibi: Sicut enim fuit Ionas, &c. Et aduertat deuotus lector, ꝙ quia iste propheta totus erat figura Christi, quia loquitur de se ipso, nihil dicit de Christo venturo.

Sequitur Propheta Micheas. [b]

ET in 5. c. est clarum verbum deitatis Mesiæ, & sic incarnationis, ibi: & tu Betlehem Efrata, &c. & ibi: Et egressus eius ab initio à diebus æternitatis; manifestè dicit propheta, quòd Dux, qui debebat regere populum Israel, debebat exire de Bethlem. Ergo erat homo. Et dicit, quòd eius egressus, siue origo, secundum translationem veram, erat ab initio à diebus æternitatis, & sic procedebat à Deo. Et iudęi dicunt; ab initio, id est à Deo initiãte mũdũ. Et oẽs iudæi dicũt, ꝙ hic textus hui9 ꝓphetiæ loquit̃ de Mesia filio Dauid.[d] Et sic rñderunt iudæi Herodi, allegãtes hãc ꝓphetiã. Matt. c. 2. nisi, q̃a omiserũt hũc versũ: Et egressus eius ab initio, &c. [e]

Sequitur Propheta Nahum.

HIc Propheta, q̃a Asirij destruxerãt tribũ Iudæ, & eã duxerãt ad Niniue Ciuitatẽ Regis Asiriæ: propheta sciens destructionem futuram Niniue, & quòd Tribus Iuda erat reditura in Hierusalẽ gaudet de uindicta Dei, q̃a lætat iustus cũ vi- X det

a De uita, moribus, parẽtibus, ꝑdicatione, morte, & sepultura huius sancti Prophetæ. vide auctores supra citatos. & Fr. Ioan. Ludouicum Viual. in li. Opus Regale. libro 1.

b Satis superq; dicit, ꝙ verbis & ope re oĩa necessaria ď Christo ꝓdicit.

c De huius sancti Prophetæ ortu, uitæ progressu, patria, parentibus, prophetia, & morte: uide S. Hieron. in Micheam. lib. 1. c. 2. Epiphan. de uitis Prophetarũ. S. August. lib. 18. de Ciu. Dei c. 17. & D. Athan. in Sinopsi. quos refert, & sequitur Oeco. Bibl. li. 2. §. de Michea. Sixt. Senen. in Biblior. Sancta. lib. 1. §. Micheas. Paulum Grysald. uerbo: Micheas.

¶ Nota, quòd quãuis Auctor hic tãtum adduxerit auctoritatem huius. ca. 5. Alia tamen sunt testimonia, quæ notare poterat. Nam. cap. 1. habetur: Ecce Dominus egredietur de loco suo, & descẽdet, & calcabit super excelsa terrę. Quid clari9 ď īcarnatiõe dici põt. Vide de hoc. S. Th. in Psal. 10. lec. 1. & 2. ¶ Item c. 2. in fine dicitur: Et transibit Rex eorum coram eis: & Dominus in capite eorum. Et hebræi dicunt clarius, sic: Et transibit Rex eorum ante eos, & Deus in caput ipsorum. Quòd Mesias erat futurus caput Israelis; ante eius aduentum dixere Rabbini multi, & post confirmauit Rabbi Moyses Hadarsan, & alij, quos refert, & sequitur Faust. Tass. ser. 12. 521

¶ Item cap. 4. in principio, multa sunt clara uerba Mesię conueniẽtia, quæ declarat S. Th. Psal. 9. lect. 2. & 3. & Fabian. Fioghius. c. 65. Hector Pint. in Daniel. ca. 2. uers. Et ipsum stabit. Et Faust. Tass. ser. 14. 522

d Ita tenet cõis catholicorũ Micheã tria particularia de Messia ꝓphetasse, diuinitatẽ, s. humanitatẽ, & locũ natiuitatis. Ita D. Hier. & oẽs sancti hic. Declarat optimè Arnal. Albert. in rub. de hæret. i 6. q. 12. vers. Quarto. n. 6. Faus. Tas. ser. 11. Hect. Pint. in Dan. c. 9. uers. & consumet, & latius alijs Fabianus Fioghius. c. 15. 45. & 52. 523

e Quando Herodes illusus à Magis congregauit Sapien-

det dignam vindictam. Et in fine cap. 1. dicit: celebra iuda festiuitates tuas, &c. quasi dicat: Gaude, quia ex hac uindicta Deus dabit tibi, vt nõ adijciat vltrà, ꝙ in te transeat Belial; qđ est dicere; Postq̃ redempta tribus Iuda fueris de Assirijs, qui fuerunt destructi per Chaldeos: amplius non habebis destructionem in Hierusalem. Quod verum, & cõpletum fuit veniẽte dño nostro Iesu Christo, in domo secunda.[a] quia tũc iudęi sequentes Christũ saluati fuerunt, & alij non sequentes fuerunt destructi, & deuastati per Titum, & Vespasianũ: aliàs hic Propheta mentiretur tribui Iudæ, quia post vindictã Assiriorum fuerunt funditus destructi, & vastati per Titum & Vespasianum. Sed est verum, ꝙ tribus Iudę tota remãsit in Apostolis, & discipulis Domini. Alij iudęi non sequentes Christũ, non sunt de tribu, sicut nec hodie iudęi, iam nõ sunt Israel. Et nota hanc prophetiam, deuote lector.

Sequitur Abacuch Propheta.[b]

ET in c. 2. in prin. ibi: Scribe visum, & explana eum; clarè loquitur de aduentu Messię, secundum doctores hebræos.[c] Et dicit propheta: si morã fecerit, expecta eũ, quia veniens veniet, & non tardabit. Certũ est, ꝙ hic propheta fuit tpe Danielis, & iõ dicebat: veniens veniet, & non tardabit, quasi edoctus ab hebdomadib. Danielis: ipse credebat, ꝙ principiũ redemptionis Babylonicæ captiuitatis erat principiũ securum ad aduentum Messię. Et ideò in 1. ca. dolet de ęqualitate punitionis iusti, & impij, quia

Sapientes, ut indicarent illi: ubi nã esset Rex ille, qui natus erat, & a Magis quæsitus: Et omnis schola Sapientum illorũ respondit: in Bethleem terra Iuda: sic enim scriptum est: &c. ubi etiam iudæi ipsi cognouerunt Mes-
524 siam prophetatũ esse natum in Bethleem.

a In hoc Sancto Propheta nihil inuenitur particulariter de Christo, ideo nos nihil notauimus.

b De ortu, uita, prophetia, morte, & sepultura huius Sancti Prophetę, uide S. Hiero: in prologo ad Chromatium. S. Epiphan: de uita Prophet. S. Augustin: lib. 18. de Ciuit. Dei. c. 31. Sixtum Senen. in Bibliothec. lib. 1. §. Abacuch.

¶ Nota primò, uerba illa posita in 1. cap. ibi: Vs-
525 quequo Domine clamabo, &c. intelligi de Propheta desiderante, & petente Messiam. ita explicant Rabbini, & alij, quos refert Faustinus Tassius serm. 11.

c. Et S. Augustinus, supra, sic ait:
526 Abacuch, de quo alio, quàm de Christi aduentu, qui futurus erat, intelligitur dicere: Et respondit Dominus ad me, & dixit: Scribe uisum apertè in Buxo, ut assequatur, qui legit ea; quia adhuc uisio ad tempus, & orietur in fine, & non in uacuum: Si tardauerit, sustine eum: Quia ueniẽs ueniet, & non morabitur. Hęc D. Augus. quem refert, & sequitur Oeconomia Bibliorum, libro 2. titu De Abacuch. & declarat etiam S. Thom in prologo Isaię. et ad Hebręos. 10. lect. 4. & omnes communiter hic. Iacobus Valent. infra.

a Om-

quia

quia nemo habebat gloriã cœlestẽ, & bona huius mundi non ęqua lance iter bonos, & malos contingebant. Iõ dicit: si morã fecerit, expecta eũ: quia ille Messias soluet istas angustias.

Or, bene scio, ꝙ iudæi totum hoc contorquent, & dicunt, ꝙ hic propheta nõ loquit̃ hic, nisi de ruina Chaldeorũ. Sed c. finale, qđ loquit̃ de saluatione Messiæ, & Dei saluatoris Israel, ad literã deridet mentẽ iudęorũ, ut patet in litera. vbi inuenit̃ ter in Hebræa litera nomẽ Iesus. Primo, ibi: Egressus es in salutẽ populi tui; est ibi verbum, Iesus. Et ibi: in salutẽ cũ Christo tuo, est iterum verbum, Iesus. Et ibi in fine capituli. Exultabo in Deo Iesu meo. [a] Quis non videat ꝙ verbum; Iesus, est ibi sub literis hebraicis, videlicet; Hiesah? Et primo est salus populi; deinde est ipse Messias; deinde est Deꝰ. Modò dicat iudæus durę ceruicis, quo põt ipse expectare tantã morã sui Messię, si propheta dicit: veniens veniet, & nõ tardabit? Certè eorum nõ est nisi affectata cæcitas.

a Omnes Doctores intelligunt de Messia, ut declarat Faust. Tassus. ser. 9. & latius Iacobus de Valẽtia. ĩ declaratione huius. 3. capituli. id est Cantici Abacuch.
Item, in d. c. 3. ibi; Opus tuum, uiuifica illud, Hector Pintus in Daniel. ca. 2. uers. Rex in sempiternũ uiue; sic ait. Domine opus tuũ in medio annorum uiuifica illud. Ac si dicat: Hominum genus O Deus sancte, opus tuũ est, &c. Mitte ad illud filium tuum unigenitum &c. ita etiã Valentia supra.
Item patet clarè ibi. Operatus est salutem in medio terræ. Quod declarant doctor. supra.

¶ Nota. 1. quòd in c. 3. huius Prophetæ. (licet auctor nõ adducat) sunt uerba clara de Christo; Lętare, inquit, et exulta in omni corde, filia Hierusalẽ, abstulit Dominꝰ iudicium tuũ, auertit inimicos tuos, Rex Israel Dominus in medio tui. 527
Vbi pro Domino, est in Hebręo, Iehouah, nomẽ Dei inęstimabile. vbi iste. S. Propheta uocat Messiam Regem, et Deum. Ita declarat Hector Pintus in Daniel. c. 2. uer. Et ipsum stabit.
¶ Item, ibidem habetur; Dominus iustus in medio eius, nõ faciet iniquitatẽ. Quę uerba conueniunt cũ illis; Qui iniquitatem non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Isaię 53.

Sequitur Sophonias Propheta. [b]

ET iste propheta vt apparet in principio, qa fuit tpe Regis Iosiæ, fuit in domo prima. Et ĩ 528
c. vlt. dicit miranda de populo Israelis, quæ non possunt couenire nisi tẽpori dñi nostri Iesu Christi, ibi: Quapropter expecta me, dicit dñs &c. Et ibi; Quia tunc reddã populis meis, &c. in hebræo non est uerbũ: meis; sed simpliciter, qa tunc reddã gentibus labiũ electum; &c. Quia verè Deus 529
quamplures de gentibus cõuertit, vt oẽs inuocarent

b Quamuis Propheta hic, inter minores computetur; magnas tamen habet prærogatiuas ex genealogia, & ex nominis significatione. De quibus apud D. Hieron. in prolog. D. Aug. li. 18. de Ciuit. Dei. c. 33. Epiphan. et alios, quos refert Oeconomia Bibliorum. lib. 2. tit. de hoc Propheta. Sixtus Senen. in Bibliot. lib. 1. §. Sophonias.

rent nomen Iesu; quod est nomen Tetragrammaton, quod est Adonay, in legendo apud iudæos: quod designat Diuinitatem solam: & nomen Iesu, designat nomen Adonay Saluatoris. [a] Et illæ gentes quæ confusæ fuerunt, siue commixtæ, tempore domini nostri Iesu Christi, cognouerunt Deum omnes Saluatorem Mundi, & reliquerunt idola sua labio electo. Et ibi: vltra flumina Aethiopiæ, &c. dicit quomodo de longinquis partibus non solitis venire ad populum Israelis, venient ad Hierusalem quærere Messiam, vt fuit impletum tempore Christi. Apparet in Eunuco ex Aethiopia, [b] & alijs. Et ibi: in die illa non consummetur, &c & litera patet. Et ibi: Auferam magniloquos superbiæ tuæ, &c. isti sunt Pharisæi, qui fuerunt destructi ad Hierusalem, qui erant magniloqui ex superbia. [c] Et ibi derelinquam in medio tui populũ pauperẽ, & egenum, & sperabunt in nõie dñi. Audi iudæe, q̃a finis visitationis, & redẽptionis Hierusalẽ est, ꝙ tũc sit ibi populus pauper, & egenus, q̃ sperent in nõie dñi. Isti fuerũt Apostoli, & discipuli Christi, q̃ quasi oẽs fuerunt iudei, egeni, & pauperes d' Hierusalẽ. Apparet ergo, ꝙ status Hierusalem, tẽpore aduentus Messiæ, nõ erit in multitudine populi, vt tu speras, sed potius erit aduentus, cùm ibi remanserit populus pauper, & egenus, qui speret in nomine domini. Et benè aptatur litera sequens, ibi vsque: Hæc dicit Dominus. Et litera etiam patet, vsque ibi: Dominus in medio tui apparet, ꝙ ideo non timebunt suos inimicos, quia Dominus erit in medio. Ergo non in multitudine, nec in robore, sed in spiritu Domini; quia fortis Dominus, ipse saluabit, deinde concludit propheta, duplicato sermone: dabo uos in nomen, & laudẽ omnib' populis terræ, cùm conuertero captiuitatẽ uestram. &c. Claret intentus huius à præcedentibus ad sequentia.

Si

a Ex multis nominibus, quę in Sacris literis Domino nostro Iesu Christo attribuũtur; viginti duo colligit diligentes Faustinus Tas-
530 sus. Sermo. 10. quorum melius, ait, esse Iesus. Omnibus enim alijs nominibus Beati in Patria, & homines in terra reuerentiam præstant: In nomine autem Iesu omne genu flectitur Coelestium, terrestrium, & inferno-
531 rum. Philip. 2.

b Vt patet Actuum. cap. 8. maximè experiẽtia probat, cùm his nostris temporibus, postquàm Auctor noster hunc tractatum scripserit, infinitæ ferè, tam ex Orientali, quã Occidentali plaga, fuerint, ad Dominum nostrum Iesum Christum conuersæ prouinciæ; maximè in Iapponorum Regnis ministerio, prædicatione, ac sanguinis effusione Reuerendorũ Patrum Societatis Iesu; ut patet in literis, quæ impressæ circunferuntur.

c Quàmuis Sancti doctores, quos congerit optime Polyantea, uerbo: Superbia, & alij, multa de hoc uitio dixerint, placuit allegare Opus Aureum, de ueritate contritionis Ioannis Ludouici Viualdo, qui mira de hoc uitio adducit, quę omnino uideas, si habes: rarus enim liber est.

a Vt

Si enim tpe aduentus debẽt iudæi esse pauperes & egeni, & isti debẽt esse in laudẽ oib. populis terræ; ergo apparet, ꝙ gloria aduẽtus Mesiæ, nõ erit in multitudine populi iudaici: imo erit in paucis, & egenis illiꝰ populi. Qui pauci, & egeni erũt ĩ laudẽ dati oib. populis terræ. Dic mihi an hæc cõtigerint ĩ Apostolis Christi pauperib. & egenis, q ꝑ totũ mundũ fuerũt in laudẽ populus terræ [a] ferè oib. ut notoriè patet.

Sequitur Aggeus Propheta. [b]

Hic Aggeꝰ ꝓphetauit in domo secunda, vt apparet in principio sui libri, & Esdrę 1. c. 5. Et dicit ĩ c. 2. ꝙ veniet desideratus cũctis gẽtib. Or, certè iudæꝰ nõ cõuincitur ex hoc textu; qa, re vera, in Hebræo est: & veniet desiderium [c] omnium gentiũ, & implebo domum istam gloria. Et re uera, dicit iudæꝰ. si de Messia, vt trãslatio Hierony. ait, textus loquit; nõ est verũ ꝙ esset desideratꝰ cũctis gẽtib. sed soli populo Israeli; cui soli ꝓmissus erat Mesias, erat desideratꝰ. Et iõ nõ curo de trãslatiõe Hieronymi, q̃ re uera non sonat secundũ literam hebraicam; & illa trãslatio, secundũ literam hebraicam esset extorta. Sed audi iudæe verbũ, quod immediatę sequitur: magna erit gloria domus istius nouis-

a Vt de eis hr̃ i Ps. 18. i oẽm terrã exiuit sonꝰ eorũ, &c. & declarauimꝰ latiꝰ sup.

b Aggeꝰ festiuus & lętus interpretat. De cuius ortu, ꝓgressu, qua ætate prophetauit, de quibus, & q̃b. ꝓphetauit, đ morte & sepultura, vide S. Hier. in prologo, & in epist. ad Paulinũ. Lyram hic, S. Epipha. de uita ꝓph. S. Aug. li. 18. de ciui. Dei. c. 35. quos refert, & sequitur Oecon. Bibl. li. 2. tit. de Aggeo. Six. Senen. in Bibliot. li. 1. §. Aggeus refert aliqua de eo, Pau. Grysal. uer. Aggeꝰ, ubi ait; Aggeũ primo cãtasse Allelluia. Qđ ẽt ait Sixtus. sup. Guillel. uerò Duran. in ration. diuin. lib. 4. c. 20. & Michael Timot. tra c. 3. q. 3. ubi de hoc agunt; nihil de hoc dicunt: ex opin. tamẽ Sixti, & Pau. Grysal. in hoc uer. Allellu. magnum est mysterium cõforme dictis huius prophetę đ Christo. Nam Allellu. secũdum D. Greg. quem refert Guilliel. sup. sic interpretatur: Alle, id est, Pater; lu, idest, Filiꝰ, ia; idest, Spiritus sanctus. Vel, secundũ Magist. Pet. Altisiodor. sic: Al, idest, Altissimus, le, idest, leuatus est in cruce, lu, idest, lugebant Apostoli, ia, idest, iam surrexit. Vide alia ibid.

c Idest (secundum eos) uenient cũ desiderio omnes gentes. Quamuis auctor noster hic non soluerit difficultatem: & Fabian. Fiog. c. 87. nõ integrè satisfecerit; Faust. tamẽ Tas. serm. 15. optimè eã diluit Talmudistarũ, & antiquorum Rabbinorum auctoritatib. Talmudistæ enim in lib. Sanhedrin. c. Helec. & Rabbi Aquiba sic exponunt: Adhuc modicũ est,
& ego cõmouebo 534
cęlum, & terrã, & adducam desideratum cũctarum gentiũ, hoc totũ đ dieb. Messię, & de Rege Messia, & de tpe qđ fuit post destructionẽ primę domꝰ, itel
ligendũ est. Hęc 535
illi. Et multi alij Rabbini sic intelligunt, ut tradit Faust. supra.

d Imo curandum est. Nam optima translatio erit, & rñsio dicere, ꝙ ẽt si populo Israeli fuerit particulariter Messias ꝓmissus, est uerũ i hoc sensu, ꝙ đ illo populo debebat carnẽ sumere, & iõ ab illis particula
riter desiderabat. 536
Cęterũ quo ad redẽptionẽ, ꝓ oib. uenit, & a cũctis desiderabat; nam sicut oẽs i Adam peccauerunt (Maria excepta, quę fuit ab origina-
li-

ſli reſeruata, ut tenet S. Th. in 1. ſen. d. 44. a. 3. ad. 3. & li. 3. contra Gent. c. 109.) ita poſt peccatũ Adæ, ſtatim Deus promiſit remedium dicens Serpenti. Gen. 2. Ipſa conteret caput tuum. vt explicãt omnes Doctores ibidem.

to; In primo apparebat gloria Domini ſuper Cherubin; in ſecundo non. Quinto; In primo fuit Spiritus Prophetarum datus multis, in ſecundo uerò, nulli fuit nouiter datus; quia, ſi fuerunt aliqui Prophetę, remanſerũt

nouiſsimæ,[a] plusquam primę, dicit Dominus exercituũ, & in loco iſto dabo pacem, dicit Dñs exercituũ Duo habes in hoc textu, ꝙ Domus ſecunda habebit maiorẽ gloriã, quàm prima. Secundo, quòd in loco iſto dabit pacem. Peto à te, quæ fuit gloria iſtius Domus ſecũdæ, plusꝙ primæ, cùm in domo ſecunda defecerint quinq;[b] ſigna glorioſa, quę fuerunt in prima, vt dicunt Iudæi in libro Ioma, in c. 7. dierum, dicunt ibi: ꝙ in domo prima fuit archa, quę non fuit in ſecunda: Propitiatoriũ, & Cherubin; ignis deſcẽdens; Diuinitas in Sãcta Sanctorum Spiritus ſanctus, & Vrim, quod eſt rationale Aaron, quæ nõ fuerunt in ſecunda domo? Quomodo igitur fuit maior gloria hujus domus ſecũdæ, plusquàm primæ, niſi qa ibi venit, vt venire debebat[c] Meſſias, q fuit gloria & decor oĩum gentium? Et iſta eſt vera translatio illius verbi Hebraici: Hẽdat; quod Hieronymus trãſtulit, deſideratus; & ego ſupra tranſtuli: deſideriũ. Sed re vera, translatio

a Nouiſſimę. i. ul
timæ. Quia nouiſ
ſimus, nouiſsima,
nouiſſimum capi-
tur pro vltimus. a.
537 um. Mat. 12. Fiunt
nouiſſima homi-
nis illius & cap.
20. & Marc. 12. &
Lucæ. 18. Quod e-
tiam patet in iu-
re. in l. per fundũ.
ff. de ſer. ruſt. præd.
& in l. pacta nouiſ
ſima. C. de pactis.
probat Albericus
in Diction. uer. No
538 uiſsima. Vnde, no
uiſſima Domus ap
pellata fuit a Pro-
pheta; quia in ęter
num nullum aliud
templum eſt expe
ctandum. uide He
ctorem Pint. in Da
niel. c 9. uerſ. erit
in Templo. Arnal
dum Albertinum,
infra latè, quem
uide.
b Verum eſt, quia
in primo Templo
erat Arca teſtamẽ
ti cum Manna, vir
ga, & tabulis, quæ
in ſecundo nõ fuę
runt ſecũdum Ca-
tholicos & He-
539 bręos; quia fuerũt
cõbuſta ſimul cũ

de primo templo ut fuerũt Aggeus Zacharias, & Ma lachias. Vide d hoc Lyram; & Ep ſcop. Barcinon. alios, quos refert & ſequitur Arna Albertin. in rub de here. in 6. q. 11 §. Quo ad ſecundu. nu. 5. 6. 7. & 8. & Fabian. Fiog. c. 87. Hector. Pinti ſupra, Fauſt. Taſſum, qui latiùs declarat magnificentiam primi Tẽpli. ſerm. 15. Et meliꝰ, & copioſius omnibus tractat, librũ integrum faciens F. Iu. Lud Viual. in lib. Opus Regale. tract. penul. de magnificentia Regis Salomonis. Nota etiam, quòd præter quinque ſupra dicta, multa alia fuerunt in primo templo neceſſaria ad cultum diuinũ, quæ nõ fuerunt in ſecundo. Vide Iac. Valent. in prologo ſuper Pſal, tract. 5. ad finem

Et qualiter non fuit conueniens. ꝙ

Templo per Chaldeos. Secundo. In templo primo fuit pectorale cum nomine Semhaemphoras: in quo erant. 12. lapides precioſi. In quo pectorali iudicabãt quæ erant uentura, ut prelia, &c. Tertio. In primo deſcendebat ignis de cœlo ſuper ſacrificia; & in ſecundo non. Quar-

illa quinq; fuiſſent in Tẽplo ſecũdo probat latè, multis auctoritatib. Arnal. ſup.

c Quod patet clarè in uerbis illis Prophetę hic. c. 2. Confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Ieſu fili Ioſedech Sacerdos magne, & confortare oĩs populus terrę, dicit Dominus exercituum,

propria est; Gloria,[a] & decor
cunctarum gentiũ;qui fuit Chri
stus Iesus; qui in fine illius Do-
mus venit, & apparuit. Habes
secundo, ibi: quòd in loco isto
dabit Deus pacem. Dic mihi,
iudæe;quando in loco isto, s. in
Hierusalem Deus dedit pacem,
durãte secunda domo;cùm sem
per in ea, signanter in fine, fue-
rint teterrimæ guerræ, & etiam
post finem domus, quando Ti-
tus destruxit omnes iudæos?
Quomodo, secundum te, men-
titus esset Aggeus Propheta? Se-
cundum enim Christianum le- 540
ctorem, verum dixit Propheta,
quia in domo secunda, venien-
te Domino nostro Iesu Christo,
fuit gloria in excelsis,& in terra
pax hominibus bonæ volunta-
tis. Et ipse Messias dedit no-
bis suam pacem, non quomodo
hic mundus dat cum vitijs ter-
renis sed pacem cęlestẽ, ibi;& abundantia pacis,
donec auferatur Luna.[b] Et hoc est, quod dixit
Zacharias:loquetur pacem Gentibus.c.9. & Psal.
71.Quia verbum pacis, quod hic Aggeus dicit, 541
non potest intelligi de pace mundana in Hieru-
salem: cuius contrarium vidimus, & videmus;
sed de pace Cœlesti & spirituali, & sic erit pax
æterna,donec auferat Luna,vt dixit Psal. Scio be
nè,ꝙ iudæus videns hãc prophetiã,vt obscurẽtur
oculi ei⁹ ne videat,dicit:ꝙ ista maioritas gloriæ
domus secũdę fuit in lõgitudine tpis; qa domus
prima durauit 410. annis;& secũda durauit.420 542
annis.Vide Christianæ lector,q̃ contorta, & ex-
torta sunt oĩa,quæ iudęi cogitãt, ne videãt lumẽ
Dñi nostri Iesu Christi, ad eorũ ipsorum damna-
tionẽ:quia,re uera,si hoc voluisset Propheta, nõ
dixisset;maior, sed longior. [c] Tum etiam, quia
maio-

cituum, & facite (quoniam ego uobiscum sum, dicit Dominus exercituum) uerbũ quod pepigi uobiscum, cùm egrederemini de terra Aegypti, & Spirit⁹ me⁹ erit in medio uestrum. Quod multis alijs auctoritatibus declarãt Doctores supra.

a Nec mirũ, quia de eo habetur Ps. 44. Speciosus forma prę filijs hominum. Et Psa. 92. Dominus regnauit decorem indutus est, &c. quem optimè declarant Incognitus, Titelman. & Iacobus Valentia ibidem.

b Duplex enim est pax Christiana, s. & humana De pace mundana habetur Matt. 10. clarè ꝙ Christus nõ uenit dare eam, cùm dicit: Nolite arbitrari quia pacẽ ueni mittere in terris; non ueni pacẽ mittere sed gladium. Et Lucę. 11. 12. 14. & 19. Et Actorum. 12. 16. & 24. De pace autem spirituali & Christiana, quam Christus attulit Mundo, habetur Mat. & Lucę 10. Primũ dicite; pax huic domui &c. Et Marci 5. Vade in pace. & c. 9. Pacem habete inter uos. Et Lucæ 10. 19. & 24.

Et Ioan. 14. Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis. Et c. 16. & 20. & multis alijs locis noui testamenti: ut quilibet poterit uidere.

c Imo Nicolaus de Lyra hic, dicit falsam esse hanc oppositionẽ: quia si computentur anni per tempora Regum ab anno, in quo Salomon consummauit Tẽplũ, usque ad destructionem eius per Nabuzardam, inueniuntur anni. 422. Et sic prima Dom⁹ durauit pl⁹ duobus annis quã secunda: ut potest faciliter sciri discurrendo per 3. & 4. librum Regum.

a Ad

maioritas, aut ꝓlixitas decem annorũ, deficientibus tot signis miraculosis, & gloriosis, ut sup. retuli; nõ erat æstimanda in laude, & gloria domus, nisi hoc referas ad aduentum Messiæ, ut supra dixi.[a] Notandum est etiã, ex uerbis prophetæ huius Aggei, ꝙ domus secunda debuit esse ultima; & sic non amplius debet Hierusalem, nec domus sancta reędificari.[b] Ex quo sequitur, ꝙ uana est expectatio iudæorum expectantiũ Messiam, reædificaturum Hierusalem.[c]

Sequitur Zacharias Propheta.[d]

Hic propheta fuit adhibitꝰ testis per Isaiã spiritu Dei, ĩ ꝓphetia: ecce virgo cõcipiet; Isa. 7. c. & 8. ibi: & adhibuit mihi testes fideles Vriã Sacerdotẽ,[e] & Zachariã filiũ Barachiæ. Et ut scias lector, ꝙ iste idẽ est ipse Zacharias, de quo in spiritu meminit Isaias; licèt nõdũ esset iste Zacharias in Mundo; Audi quod dicũt iudæi in Talmud in lib. plagarũ, ĩ c. isti sunt q puniũtur. Dr̃ ibi; ꝙ semel Rabbi Aquiba, & alij Rabbini, tpe quo iam Hierusalẽ erat destructa ꝑ Titũ, ibãt ad ciuitatẽ Hierusalẽ; & cũ applicuissent ad mõtẽ custodũ, sciderũt uestes suas oẽs Rabbini; Rabbi Aqba excepto. Et cũ applicuerunt ad montẽ domus sanctæ Hierusalẽ, viderunt quãdã vulpẽ exeũtẽ de Sãcto Sãctorũ: & magis illi flebant; & Rabbi Aquiba ridebat. Dicunt illi: Aquiba, quare tu

a Ad has, & alias iudæorũ obiectiones, rñdẽt optimè Lyra hic, & super Ezec. c. 40. & scrutinium scripturarum. dis. 4. & Epis. Barchinonẽ. quos
543 refert, & sequitur Arnal. Albert. in rubr. de hær. in 6. q. 12. §. quo ad fm, nu. 9. & Fab. Fiog. c. 87. Hect. Pint. in Dan. c. 9. Iac. Valent. in trac. cõtra iudęos. Tas. ser. 15.
b Et sic hr̃ Hiere. c. 7. Nolite cõfidere iu uerbis mendacij dicentes: Tẽplum dñi: Tẽplũ
544 dñi, Templũ dñi est. Quasi dicat: non est tertia domꝰ edificãda post istam nouissimam destructã ꝑ Titũ, & Vespasianum.
c Imo, qualiter Deus miraculosè sępe ĩpedierit reædificationẽ Hierusalẽ: uide Eusebiũ Cæsariẽ. Theodoret. Chrysos. Nizepha. & alios, quos refert, & sequit (narrãdo pulchram historiã) Hect. Pint. ĩ Dan.
545 ca. 9. uers. Erit in templo.
d Multa de hoc S. propheta tradunt S. Hier. Aug. Epipha. Atha. & alij, quos refert Oeco. Bibl. li. 2. ti. de Zacha. Sixt. Senẽ. Bibliot. Sancta. li. 1. Pau. Grys. uer. Zacharias. Ex qb. notã tres reperiri in sacris literis Zacharias, ut ait D. Hiero. in Mat. lib. 4. c. 23. ad fi. Alius enim fuit filius Ioiadæ; alius Barachiæ, & alius pater S. Ioan. Baptistę. Magna est inter Doct. controuersia, quis illorũ trium fuerit à iudæis, inter Templum & Altare occisus, & quare, ut habetur Matt. 23. Quapp, cũm uariæ sint opiniões; uide quid de hoc dicant D. Hieron. Origenes, & S. Anselmus, sup Matt. c. 23. Chrysost. in Mat. 1. homil 1. & in serm. Natiuit. S. Ioan. Baptistæ. ex Lucæ. c. 1.
e De intellectu huiꝰ historię duorum testium, & de discordia ĩter Lyram, & S. Tho. & Paul. Burgensem super Isa. c. 8. uide Arnal. Albert. illos concordantẽ, in rubr. de hęr. in 6. q. 12. §. quo ad secundum. nu. 8. col. 155. vbi ait Vriam fuisse post Isaiam. 129. annis: & Zachariã 200. De qua historia, & testibus uide q tradit Sixtus Senen. in Bibliot. li. 2. litera G. §. grandis liber.

a Im-

rides?

a Impleta fuit certe, & omnia alia quæ de Christo dicta erant. Nam ipsamet veritas Christus dixit: Mat. ca. 5. Iota vnũ, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.
b Annorum. 200. vt supra diximus.

rides? Dicit eis: & quare vos fletis? Dicebant illi: & nonne flere debemus, quia de loco, de quo est scriptum: & *alienus, qui illuc applicuerit, moriatur*; modo impletur in eo quod scriptum est Trenorum: Super monte Sion, qui est desolatus, 546
vulpes ambulant in eo. Dixit eis Rabbi Aquiba. Et ideo ego iustè gaudeo, & rideo; quia scriptũ est: & adhibui mihi testes Vriam Sacerdotem; & Zachariam filium Barachiæ. Dicite mihi; quis coniunxit Vriam cum Zacharia? Vrias fuit in Domo prima, & Zacharias fuit in Domo secunda. Sed quidem scriptura prophetiæ coniunxit prophetiam Zachariæ cum prophetia Vriæ. Vrias prophetauit: Propter Sion, vt 547
campus arabitur; & Hierusalem, vt desolatione destruetur. In Zacharia scribitur: Adhuc habitabunt senes, & anus in plateis Hierusalem. Ego, quidem Aquiba, quandiu non complebatur prophetia Vriæ, timebam ne complèretur prophetia Zachariæ. Modò, quia video prophetiam Vriæ impletam, gaudeo, & rideo confidens, quod prophetia Zachariæ implebitur. [a] Dixerunt il- 548
li: O Aquiba, consolatus es nos in verbis tuis. Ecce manifestè vides, quòd hic Zacharias Propheta est ille, qui per longa ante tempora, [b] antequam esset in mundo, fuit in spiritu prophetiæ, per Isaiam adhibitus ad confirmationem prophetiæ: Ecce uirgo concipiet. Apparet ergo, quod illa prophetia: ecce virgo concipiet, non erat completa tempore Isaiæ; sed in futurum; vt plenè declaraui in illis capitu. 7. & 8. Isaiæ, quod est pulchrum ad conuincendum iudæum, qui deridet nos dicens: quale erat illud si- 549
gnum tempore Isaiæ, quod contigit post sexcentos annos, & vltra, de virgine concipiente? Quia respondeo, quòd manifestè apparet, quòd erat signum Domui Dauid in futurum, vt esset certa, & secura, quòd non periret. imò in æternum duraret; quia virgo ex illa domo conciperet, & pareret filium, qui esset Deus, & Rex Mesias perpetuus, & æternus. Totum hoc volui scribere, 550
quia iudæi dicunt; quod iste Zacharias non est ille, de quo dicit Isaias, sed alius erat eiusdem nominis. Vides, quomodo conuinco eos suis codicibus. Modò vadamus ad istum Zachariam, qui plurima de Christo prophetat. Et quædam sunt clara, quæ non, nisi de Iesu Christo, sano intellectui adaptari, aut intelligi possunt. Quædam in enigmate dicta sunt, quæ conueniunt veritati; licèt non conuincant iudæum.

¶ Et primo, in cap. 1. Zacharias videns finem Prophetarum di- 551
cit:

a Vltimus enim Propheta veteris testamenti fuit S. Ioannes Baptista. De quo ait Saluator noster. Matth. 11. & Lucæ. ca.7. Quid exiistis in desertum uidere? Prophetam. Etiam dico uobis, & plusquàm Prophetá. Et dicitur propheta, quia quemadmodum alij Prophetæ futura prædixit; & plusquá Propheta quia pſentia agnouit pphetiam. ſ. Dominum nostrũ Iesum Christum, dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

cit: Patres vestri, ubi sunt, & Prophetæ? nunquid in æternum uiuent? Quasi uelit: Attendite uos iudæi, quia finis Prophetarum appropinquat, quia venit tempus quo desinent Prophetæ in uobis, sicut Patriarchę Patres uestri desierunt. Quod impletum est in aduentu Domini Nostri Iesu Christi, qui fuit finis Prophetarum, [a] ut dixit Daniel: ut finem accipiat peccatum, & desinat Prophetia, [b] & cætera, ut in Daniele declaratum est.

552 ¶ Et in capitu.2. ibi: Gaude, & lætare filia Sion. [c] &c. tota illa scriptura, vsque ad finem loquitur de aduentu Messiæ Dei, & hominis, cum dicit: & habitabo in medio tui. Si enim de habitatione, sicut fecit tempore præterito per Prophetas, sentiret Propheta; nõ esset nouum habitare in medio ipsius?

553 ¶ Et in capit.3. ibi: Ecce ego adducam seruum meum Orientem. Hic est Christus Messias Iesus, qui, secundum humanitatem, erat seruus Dei, & uocabatur Oriens, quasi pars Orientalis, sicut Sol Oriens supra terram. [d]

554 ¶ Et in capitulo quarto ibi: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Do-

minus

b De fine, & morte vniuscuiusque Prophetæ, vide Oeconomiam Bibliorum lib.2. S. Epiph. de uita Prophetarum. Ioanné Ludou. Viuald. in lib. Opus Regale. in prin. Sixtum Senens. in Bibliot. sãcta. lib.1.

c Mirabilia sunt verba huius. ca.2. Nam, non tantum Messiam annuntiant; sed etiam Sanctissimam Trinitatem declarát. Quia, primo, dicit Propheta, qđ Deus uenit; ibi: Quia ecce ego venio. i. Messias, qui est Filius. Secundo dicit: Scies, qa Dominus exercituum misit me ad te. Ecce Pater mittens: & Filius missus. Quod patet euidentius in trãslatione Chaldaica, quę sic habet: Gaude, & lætare Ecclesia Sion, quia reuelabor, & ponã diuinitatem meam in medio tui, ait Dominus Tetragrammaton, & applicabũt se populi multi ad populum Dei Tetragrammaton, in tẽpore illo; & erunt coram me in populum, & ponam diuinitatem meá in medio tui; & scies, quia Deus Tetragrammaton, misit me, ad prophetandum tibi. Hanc auctoritaté declarat S.Th. super Hierem. ca.7. lect. 9. & sup Iob. c.9. lect.2. Lyra. & alij hic Fabia. Fioghius. in ca. 10. ad fin. latius Faustin. Tassus. Ser.3. optimè Arnald. Alb. in rubr. de hæret. in 6. q.12. § Quo ad secundum. nume. 15.

d Multa sunt in hoc.3. cap. testimonia, quorum aliqua omisit auctor hic; & nos adducemus. Et primo Nota, quòd Christus appellat̃ Oriens, etiam Hierem.23. ibi: Suscitabo Dauid germen iustum; ubi Septuaginta uerterunt: Suscitabo Dauidi Orientem iustum. Quia nomen Hebræum significãs germen; significat etiã Orientem, ita tradit Hect. Pint. Dan. c.2. uersiculo: Et ipsum stabit. Et nota mirabilem Pro-

Prophetarum in spiritu Dei cócordantiam. Nam quemadmodum Propheta Zacharias hic Messiam vocat Orientem; sic alter Zacharias pater. S. Ioannis Baptistæ. Lucę 2. multa post tempora ait: Visitauit nos Oriens ex alto. Nota, etiam quòd infra. capit. 6. ibi: Oriens nomen eius; translatio Chaldaica habet: Vir Messias nomen eius. Ita Arnald. Albert. d. quæst. 12. §. Quo ad tertium ad finem.

¶ Totum hoc caput. 3. tractat de ignominia, & gloria Christi. Nota, maxime uerba illa: Ecce lapis, quem dedi uobis, & super lapidem unum septem oculi sunt. Hoc est, septem dona Spiritus Sancti, Vel, ut ait uenerabilis Beda, super Christum uniuersitas scientiæ spiritualis inhabitat. Hector Pintus in Daniel. 2. vers. Lapis, & alij multi.

¶ Item, super illis verbis: Auferam iniquitatem terræ illius in die vna; dicit Rabbi Salomon, (volens ueritatem dicere,) Nescio qualis erit hic dies. Erit tamen (ait Fabianus Fioghius. capitulo 31.) dies Veneris Sancti, quando Christus sua morte nostra abstulit crimina.

minus exercituum. [a] Quasi uelit damnare opinionem fatuam iudæi, qui expectat Messiam, filium Dauid unum Regem temporalem cum magna potestate temporali uenientem.

Dicit Propheta; Absit, non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu, sicut uenit Dominus noster Iesus Christus.

¶ Et in capitulo 6. ibi: Ecce uir Oriens nomen eius, & cætera. Et licèt dicat de Iesu filio Iosedech, in figura de Messia, dicit quod notat uerbum: Et subtus eum orietur, quasi dicat; hic Iesus filius Iosedech, est figura illius ueri Iesu, qui post eum orietur. [b] 555

¶ In capitulo 8. in fine. Notanda sunt illa uerba: in diebus illis, in quibus appræhendent Decem homines ex omnibus linguis gentium; & apprehendent fimbrias unius iudæi dicentes: ibimus uobiscum: audiuimus enim quoniam Deus uobiscum est. 556

Nota Decem homines ex omnibus linguis apprehendere fimbriam unius iudæi. Ergo notorium est, quod omnes gentes uenient ad Messiam, & sic, ut sequantur uestigia eius: & hoc sequentes unum iudæum. Dic mihi, iudæe, si ista Prophetia fuit impleta in illis Apostolis iudæis Iesu Christi, qui per uniuersum mundum prædicantes, gentes diuersæ, & diuersarum linguarum, ferè omnes, usque ad aduentum perfidi Machometi, secutę sunt Christum Iesum, apprehendentes fimbrias illorum paucorum iudęorum, qui ab initio Iesum Christum 557

a Ita exponunt omnes Doctores, ut tradit Fabian. Fioghius. capitu. 69. Et Nota, quod in hoc 4. capitulo sunt etiã illa uerba: uidelicet: Quis tu mons magne, coram Zorobabel. Qui magnus mons intelligitur Messias, secundum Rabbinos, quos refert, & sequitur Faustinus Tassus, Sermon. decimonono.

b Declaratum est iam. supra litera E.

a VI-

stum prædicauerunt, & in toto orbe publicauerunt? [a]

Dicit iudeus: imò ista prophetia probat, quòd nos iudæi sumus lux Gentium, quia Gentes ibunt post nos, quod nondum factum est; sed fiet tempore futuro, cùm uenerit Messias. Ad hoc respondeo: si ista fuisset intentio Prophetę, uidelicet, quòd populus iudęorum erit lux Gentium, non dixisset Propheta fimbrias uiri iudęi: sed dixisset; fimbrias iudęorum, aut populi iudaici, si uirtus, & sanitas esset in populo iudęorum; sed dixit: uiri iudęi, [b] quasi uelet per expressum, quòd ista uirtus esset in aliquibus iudęis electis, non in toto populo iudaico, quia accipere finem debebat ille populus, ueniente Messia, ut Isaias dixit in capitulo secundo, quòd in nouissimis diebus erit pręparatus mons Domini.

Quod non potest intelligi sano intellectui, nisi in fine populi iudaici: quia si intelligas de fine mundi, non esset uerum, quia Propheta dicit: quòd tunc incipiet ponere legem nouam, quando mundus erit in fine: hoc non congruit.

Quare uerus intellectus Verborum Prophetę istius est, quòd de iudæis aliqui erunt sic apprehensi per fiambrias, ut omnes gentes eos sequantur, ut contigit de Apostolis Domini Nostri Iesu Christi. Et, iudęe, ista est ueritas ad uerba, & mentem prophetię, nisi clausas aures uelis habere ueritati.

¶Sequitur capitu. 9. Et ibi: Ecce Rex tuus uenit tibi iustus, & Saluator, ipse pauper, & ascē dens

a Vltra hæc uerba mirabilia posita ab Auctore hic, sunt alia idem probantia, in dicto capitulo octauo in medio. ibi: Semen pacis erit. Et ibi: Terra dabit germen suum. i. uirgo pariet Orientem. quia sæpè accipitur terra pro Beata Maria.

Et ibi: Cœli dabût rorem suum;
558 quem petebat Isaias dicens: Rorate Cœli desuper, & cætera, ut habetur. capitulo 45.

b Quod patet clarè Matth. 9. ubi, ad Christum dicebat illa mulier; Si tetigero fimbriam uestimenti eius, salua ero. Et capitulo 14. in fine dicitur: Quicunque tetigerũt fimbriam eius, salui facti sunt. Et Marc. 6. in fine. Quotquot tangebant uesti menti eius fimbriam, salui fiebant. Pro quo nota, quòd illa mulier, quæ fuit per fimbriæ Christi contactum à fluxu sanguinis sanata, Matth. nono, fecit quandã Christi naturalẽ imaginem: ad cu
559 ius imaginis pedes nata est quædam herba medicis omnibus incognita; quæ, cùm ad fimbriam stolæ imaginis excresceret, & imaginem tangeret, efficiebatur ad pellendos morbos omnes salutaris. Quam herbam se uidisse testatur Eusebius Cæsar. libro septimo, capitulo 14 histor. Eccles. & tradit S. Hieronỹ Nizephor. Sozomenus, Gregor. Turonen. Ludulphus Cartusia. in Vita Christi, Guillielmus Spirens. in 1. Centenario, & fit mentio eius. in secunda Sancta Synodo Nicena. & tradit Hector Pintus, in Daniel. capitulo 3. uers. Rex promouit.

a To-

a Totum hoc caput.9. Sacrariũ, ac repolitoriũ est diuinorũ mysteriorum. De cuius explicatione (ultra D. Hiero. Lyram, Burgensem, & maxime Abulens. & alios ibi) vide S. Thom. super Mat. c.21. lect.26. & 3. p.q.52. art.4. ad 1. & ar.5.6.7. & 8. & in 3. sent. d. 22.q. 2.ar.2. Abulens.& Diony. Carthus.& alios, super Matt. 21. Arnal. Albert. in Rubr.de Heret. in 6. q. 12. §. Quo ad secundum, nu. 11. Fabian. Fiogh. c.46. vbi Rabbinorũ adducit auctoritates. Faust. Tass. serm.13. Sixt. Senen. in Bibliotheca sancta, libro.5. Annotatione 261.

b Nota etiam verba illa finalia, huius.c.9. Quid pulchrum eius est, nisi frumentum electorum, & uinum germinans virgines. Quę uerba, de Sacrosancto Eucharistię Sacramẽto sub panis & uini speciebus instituto intelligi, dicunt Sancti, & Catholici Doctores, quos diligentissimè refert, & sequitur Hector Pintus, in Dan. c.12. vers. A tempore, &c.

¶ In c.11. huius Prophetæ (licèt auctor non ponat)

dens super Asinam , & super pullum asinæ . [a] Iste textus frangit caput iudæorum , & eorum falsam , & friuolam spem , cum expectant Mesiam Regem , diuitem , & potentem , redemptu rum eos, *in manu potenti* . Ecce textum contrarium , cui respondeti non potest, nec ad literam , nec ad mentem Prophetæ. Et ibi ; Et disperdam quadrigam de Efraim , & cęte. quasi uelit , sine bello loquetur pacẽ gentibus, quod sequitur, & quis loquetur pacẽ? dicit textus, cuius potestas à mari vsque ad Mare, vsque ad fines terræ. Quis potest esse talis Mesias, nisi sit Deus omnipotens? Sequitur ibi : Tu uerò in sanguine testamẽti tui emisisti : In hebræo est; emisi, quasi velit Propheta , ꝙ Deus emisit vinctos de lacu , in quo nõ est aqua, s. de Inferno. In sanguine testamenti, scilicet noui ipsius Mesiæ. Quia in sacrificio cruoris , & sanguinis sui, facta est redemptio de Inferno. [a]

¶ Sequitur cap.12. Ibi : & effundam super domum , & super habitatores Hierusalem spiritũ gratiæ, & precum, & aspiciẽt ad me, quem confixerunt, [b] & plangent eum planctu, &c.

Aduerte, infelix iudæe, quæ potest esse clarior prophetia casus futuri ? Et, si de casu Iesu Christi non dicit, vt tu duræ cer uicis homo clamas, potes negare, quòd hæc scriptura non sit diffi-

mirabiliter ponitur præcium, quo Christus fuit venditus , & qualiter fuit præcii proiectum in Templũ . Quem locum declarat Hect. Pint. i Dan. cap.2. vers. Sermo. Fabianus Fiog. c.49.

b Hac diuina auctoritate, duo probantur in Messia. Primum, esse verũ Deum . Secũdum, esse uerum hominem passibilẽ : & sic, duas esse in Christo naturas , diuinã scilicet & humanam . Deus primò est, & ostenditur, quia ad nullũ pertinet infundere spiritum gratiæ , nisi ad solum Deum : ait enim Propheta . Psalm. Gratiam , & gloriam dabit Dominus. Et ideo, quod dicitur: effundam super domum Dauid, & super habitatores Hierusalẽ spiritum gratiæ: intelligendum est ,
esse dictum in per
sona Dei . Quod 560
autem sequitur .s.
Aspicient ad me ,
quem confixerũt ;
necessario est ĩtel-
ligendum de Chri
sto, inquantũ ho-
mo : quem iudæi
clauis, atque lan- 561
cea confixerunt .
Et sic patet ꝙ illa
uerba non possint
simul saluari nisi
de aliquo infun-
dente

difficilis glossæ, & intellectus, quòd post effusionem gratiæ in domo Dauid, dicat Propheta: quòd inspicient ad Deum, quẽ confixerunt, quia uerbum: ad me, non potest refferri nisi ad Deum? Glossa, si vales, aut sensum habes. [a]

Vnum non omitto, quòd in cap. ultimo istius Zachariæ Prophetæ, multos iudæos auertit à via veritatis, quia ibi uidetur textus, quòd festum Tabernaculorum debet fieri in Hierusalem annuatim, quod minimè factum fuit, nec est, tempore Iesu Christi. Dicunt illi: ergo nondum uenit Messias? Et etiã quod supra in hoc cap. dicit: Et erit in die illa, exibunt aquæ viuæ de Hierusalem: [b] dicunt ipsi: Aquæ viuæ nondum exiuerunt, ergo nondum uenit Messias?

Or, ut sæpe dixi, isti Prophetæ omnes, ex sua prima intentione est corrigere temporis sui malos mores, & interserere aduentum Messiæ, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Quasi tũc temporis esset morum perfectorum plenitudo: ita quòd omnia quæ uidentur temporalia, necesse est, secundum rectum intellectũ, intelligi spiritualiter, quia nulla temporalia, respectu illius aduentus, pariunt felicitatem; etiamsi quilibet nostrum esset Rex, aut Papa, centum annis uitæ suæ. [c] Sic, ꝙ istæ aquæ viuæ,

dente gratiã. s. de Deo, qui etiã fuerit cõfossus. Quod de nullo alio potest ĩtelligi nisi de Christo, qui inquantum Deus infundit gratiam, & inquantum hõ confixus est. De quo

562 ipse, ꝑ Dauid. Ps. 21. lamentabatur, dicens: Foderunt manus meas, &c. & Mat. 27. & Ioã. 19. De huius sentẽtię declaratione vide Scrutin. Script. dist. 10. c. 8 S. Hieron. Lyrã, & alios. Fabian. c. 54. Faustin. Tassum. Ser. 13. vbi respondent iudęorum cauillationibus. S. Tho. S. Aug. Valẽcia & alij. Ps. 21.

a In c. 13. ĩtacto ab auctore, sunt uerba clara de Chri-

563 sto; In principio enim capituli, dicitur: In illa die erit fons patẽs domui Dauid, & habitatoribus Hierusalem, in ablutionem peccatoris. Quæ uerba, de Baptismo intelligun tur secũdũ Doctores, quos nos citauimus in Candela bro Aureo. 1. par. tit. De Baptismo, in principio.

¶ Itẽ, sunt uerba illa dicta Chri-

564 sto. s. quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et, dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebãt me. Quæ uerba (vltra alios) explicat S. Tho. in Ps. 21. in princ. & Fabianus Fiog c. 54. & alij.

¶ Item, sunt etiã illa uerba: Percute pastorem, &c. Quæ uerba de se dicta ait Christ⁹. Mat. 26. & ibidem declarat Abulensis, & omnes communiter, & S. Th. in Isai. c. 53. lect. 9. & Hector Pint. in Tren. c. 4. uers. Spiritus oris nostri.

¶ Item, ex uerbis illis: In die illa disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabũtur ultra, probãt clarissime Doctores Messiã iam uenisse, uide Simancam, de Catholicis Institut. tit. 31. nu. 1. Fabia. cap. 94.

b Multa notabilia habẽtur in hoc. c. vlt. de Messia, ac de eius secũdo ad iudicandum aduẽtu. vide aliqua per S. Tho. super Iob, c. 9. lect. 2. & super Psal. 49. lect. 1. ubi etiã Iacob. de Valentia. & uide Arnald. Alber. in Rubr. de Hæret. in 6. q. 12 §. quo ad secundum, nu. 18. ad finem.

c Pro quo, libuit in medium adducere uersus illos aureos D. Bernardi, quos Serenissima Princeps, ac Ducissa Parmæ in Italia (cuius uita & mors, omnibus Christianis

ſtianis exemplar mirabile fuit perfectionis, ut in eius uita typis mandata Bononię, anno 1578. patet) ad ſui ædificationem ſæpè legebat; qui tales ſunt:

¶ *Si mihi ſint vires, & prædia magna,*
Quid inde?
Auri ſi ſpecies, Argenti maſſa,
Quid inde?
Si mihi ſint nati de Regia ſtirpe,
Quid inde?
Longus ſeruorũ mihi ſeruiat ordo,
Quid inde?
Si doceam ſocios in qualibet arte,
Quid inde?
Et rota fortunæ me tollat ad aſtra,
Quid inde?
Si felix annis regnauero mille,
Quid inde?
Tam cito prætereũt hæc omnia,
Quod nihil inde.

Seruiat ergo Deo quiſque, quoniã ſatis inde.

Quæ aurea uerba digna cuicunque, merito, uidebũtur ut eſſent literis aureis ſcribenda, ac perpetuò corã oculis habenda, inceſſanterq; meditanda ac ruminanda.

ſunt aquæ Baptiſmi, quę dant vitam æternam, quæ exiuerunt de Hieruſalem, cum Ieſus Chriſtus dixit: Ite, Baptizantes, &cæt. Matth. vlt. Et illud, quòd de Tabernaculis, in fine capituli dicitur, credo dictũ in fine prophetiæ, ſecundum ueritatem, quia feſtum Tabernaculorũ uidebatur fieri debere, per Prophetam in ſpiritu melius quàm unquam fuerat factũ, ut habetur Neęmiæ 8. c. vbi dicitur, quòd à tempore Ioſuæ nunquam fuerũt facta talia Tabernacula, ſicut fuerunt fa- 565
cta in reditu de captiuitate Babylonica.[a] Et eſt credendum, ꝙ ex quo ſemel illud feſtum fuit optimè celebratum, ꝙ durante domo ſecũda annuatim optimè celebrabatur, adeò ꝙ quia illud erat tempus pluuiarũ, vt ad oculum patet, quia eſt in menſe Septembris, quo tempore multum valent pluuiæ pro ſerẽdo pro anno futuro, ideò dicit Propheta, ꝙ illi qui non uenerint ad Templum, non habebunt pluuiam. Et, rogo te iudæe, leui argumento non recedas à uia ueritatis, quia certè iſte eſt intellectus clarus huius prophetię.

Et, aduerte finalia uerba illius Prophetiæ, quòd 566
non erit mercator in domo Domini, quæ fuit cõpleta in tempore Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eiecit ementes, & vendentes de Templo.[b] In quo breuior ſum, quia mihi, iudæe, non crederes, ſed ego ueritatem dico.

Seq. Propheta Malachias.[c]

IN hoc Propheta, in cap. 1. ſingulariter cõmen- 567
datur caſſatio, & remotio ſacrificiorum, carnium,

a Feſtum Tabernaculorum erat ſeptimum feſtum iudæorum: Et celebrabat 15. die Lunæ mẽſis ſeptimi, ut habetur Leuit. 23. & dicebatur Scenophegia, quæ ſonat, fixio Tabernaculorum. Et celebrabatur in memoriam illius beneficij, quo Dominus filios Iſrael 40. annis ſuſtentauit in deſerto, in Tabernaculis habitando. De cuius celebrationis duratione, cæremonijs, &c. Vide Lyran. in Leuit. cap. 23. Ioſephum, & S. Tho. 1. 2. q. 102. ar. 4. ad 10. quos refert, & ſequitur Arnal. Alber. in Rubr. de Hæret. in 6. q. 12. §. quintus error, nu. 51. colum. 309.

b Vt habet Matt. 21. Lucæ 19. Mar. 11. & Ioan. 2. c.

c Hũc Prophetã, aliqui Angelum; alij Eſdrã eſſe putarunt. Quia ultimus

nium, & animalium; & exaltatio Sacrificij nostri mundi, videlicet, panis & uini; ibi: cum dicit: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Et ibi: Munus nòn suscipiam de manu vestra: ab ortu enim Solis, vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sanctificatur, & offertur mihi oblatio munda. [a] Non potuit nostrũ Sacrificium decorari pulchriori nomine, quàm oblatio munda, quæ est panis & uini, quæ fuit prenuntiata in Melchisedech, qui fuit Sacerdos Dei Altissimi, [b] & eduxit panem, & vinũ, & postea cõfirmata in Psalmo: Dixit Dominus Domino meo, cum ibi dicitur, loquendo Messiæ: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. [c]

Et hoc est, quòd hic Propheta repetit designando hoc Sacrificium, in c. 3. ibi: Et placebit Domino Sacrificium Iuda, & Hierusalem, sicut dies sęculi, & sicut anni antiqui. Si enim Propheta de Sacrificijs animalium sensisset, dixisset: sicut his Sacrificijs præsentibus, quibus modò vtimur: quia certum est quòd tempore Malachiæ, in domo secunda, fiebant Sacrificia animalium; sed dixit; sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui, ut se referret ad antiqua tempora Melchisedech.

¶ Sequitur c. 3. vbi manifestè Propheta (qui erat ultimus Prophetarum, & nullus expectabatur Propheta post eum, ante aduentum Messiæ) dicit Ecce mitto Angelum meum, quod est intelligendum de B. Ioanne Baptista, [d] qui fuit præcursor & prænuntiator ante aduentum Messiæ, & præparauit uiam ante Messiæ aduentum, Et subiungit statim

...mus est Prophetarum, & ut Angelus, Christi ostendebat aduẽtũ proximum. De cuius origine, uita, morte, ac prophetia, uide S. Hieron. Origenem, D. August. Epiphan. & alios, quos refert, & sequit. Oeconomia Bibliorum, lib. 2. tit. de hoc Propheta. Sixtus Senens. in Bibliot. sancta, li. 1. §. Malachias.

a Quam auctoritatem intelligunt de Sacrosancto Eucharistię Sacramẽto, Theodor. hic, Irænæus lib. 4. contra Valentinũ. Iustinus Martyr, in Dialogo cum Triphone. Cyprianus contra iudæos, Eusebius Cæsarien. lib. 1. Euangel. demonstrat. S. Hier. hic, S. Ioan. Damasc. lib. 4. de fide Orthodoxa, quos refert, & sequit. Hector Pint. in c. 12. Daniel. uers. A tẽpore, & Faust. Tassus Serm. 12. Fabianus Fiogh. c. 67.

b Vt habetur Genes. c. 14. his uerbis: Melchisedech Rex Salem, protulit panẽ, & uinũ, erat enim sacerdos Dei altissimi. Quibus uerbis significat, eum Deo immolasse panem & uinum. Patet etiam, eos in errore uersari, qui aiũt Melchisedech pa... nem tũc nõ Deo, sed Abrahamo obtulisse. Ita Hector Pinetus in Danielẽ 1. uers. Hierusalẽ, & Fabianus Fiog c. 67. & 81.

c Psalmo 109. De cuius uersus explicatione, & multiplici mysterio, uide S. August. Rainer. Titelman. alios, maximè... cognitum, & lac... bum Valentia ibidem.

d Qui Ioan. c. 1. declarauit mysterium quod prædixit Propheta hi... dicens: Præparabit uiam ante faciem meam. Et ib... respõdit: Ego uox clamãtis in deserto, dirigite uiam Domini. Et Matt 3. habetur eadem uerba.

a Mira-

statim ueniet, [a] ad Templū suū
dominator, quem uos quæritis,
& Angelus testaměti, quem vos
vultis.

Nota iudæe perfide, qui ha-
bens oculos non vides verbum; 569
statim, & verbum, ad Templum
suum. Primo, dic mihi, si erat sta
tim, si modò post 1464. annos,
veniat Messias, quem tu expe-
ctas? Deinde, secundo, dic mi-
hi: Quomodo ueniet ad Tem-
plum suum, quod iam non est?
Pro certo, ista est grauis cęcitas,
ꝙ Malachias vltimus Propheta-
rum dixerit, statim veniet, pro
tam longo, & protracto tempo-
re; Et dixerit, Templum suum,
pro těplo nouo ædificando post
Templi destructionem, in quo
Malachias prophetauit. Quod, quàm uanum, &
insipidum sit, iudicet qui sensum habet.

¶ Sequitur cap. 4. Et quod ibi dicitur: Memen
tote legis Moysi serui mei, &c. Et quod sequitur: 570
Ecce ego mittam uobis Eliam, &c. Ista duo tur-
bant iudæos. Dicunt ipsi: Ecce confirmatam le-
gem Moysi per vltimum Prophetam. Ecce secun-
do, quòd nō venit Elias; ergo nec uenit Messias?
Or, audi iudæe, ad hoc ultimum de Elia, & dein-
de respondebo ad aliud. Et debes scire quòd iu-
dæi hanc quæstionem, siue dubium mouerūt Do-
mino nostro Iesu Christo, videlicet, quòd Elias
debebat prius uenire quàm Messias. Et ipse dixit
eis Matt. 11. & Marci 9. & Lucæ 1. quòd Beatus
Ioannes Baptista venerat in spiritu Eliæ, quia si- 571
cut Elias debebat in fine mundi conuertere cor-
da patrum super filios: ita fecit Beatus Ioannes.
Vnde dicebat illis: si vultis, iste est Elias. Ex qui-
bus uerbis Iesu Christi potes notare, ꝙ ipse non
uolebat eos scandalizare in opinione sua, ꝙ Elias
deberet uenire ante aduentum Messiæ, sed dice-

a Mirabilia certè uerba, quib. mirabilia tria mysteria probantur. Primum, quòd Messias debebat venire cito. Secūdum, quòd Messias est Deus. Tertium, ꝙ iā Messias uenit. Primum patet illis uerbis, tergeminatis: Ecce ego mitto, quod significat actionem pręsentem: Et statim ueniet, quod uidetur illam actionē accelerare. Et illud, Ecce uenit, quod iam in prōptu esse significat: quasi dicat: iam facit iter, uel iā propè est in ianuis. Secundum, quòd sit Deus, patet per illa uerba: Veniet ad templum suū. Quia si Messias nō esset Deus, minimè dixisset Propheta: Ad templū suum, cum uerè, & realiter templū sit Dei, & non hominum. Tertium ostendit clarè, scilicet Messiā iā venisse, cum dicat, ꝙ erat uēturus in Tēplum, ante quam destrueretur, & cū esset in suo esse. Sed templum iam non est, cum fluxerint 1540. à sui destructione, anni, & ultra. Ergo sequitur quòd iam præterijt illud; statim veniet, & quòd iā uenit uerus Messias Dominus noster, quem illi expectabant, & iure optimo quęrebāt, & quem nunc illi falsò expectant, & nos uerum Deū, & hominem prædicamus, adoramus, & cōfitemur. Vide S. Hiero. Lyran. & alios hic. Fabian. Fioghium latè, cap. 89. Hector. Pint. in Dan. c. 14. uersiculo. Dixitque Angelus S. Tho. super Hiere. c. 7. lect. 9. & in 3. p. q. 38 ar. 1. & 2. ad 2. & in Iob cap. 9. lectu. 2. Faustinus Tass. Serm. 15.

a Quæ

Z bat

bat illis, ꝙ caperent Beatũ Ioannem pro Elia, licèt re vera, nõ est de necessitate nec dictũ nec prophetatum, ꝙ Elias ante aduentum deberet venire Messiæ: sed bene dẽt venire Elias ante diem iudicij. Et sic intelligit̃ ista prophetia. [a] Et responsum tibi iudæe, quia Elias debet venire ante diem iudicij, non ante aduentum Messię. Et quòd hoc sit verum, audi quid dicunt tui Rabbini in libro Erubin, in cap. Si quem extraxerint gentes, in fol. 2. vbi clarè patet, quòd Rabbini dicunt hæc verba; Et nunquid credis tu, quòd si Elias non uenit, quòd non ueniet Messias? Hæc illi, quasi dicat: quia etiam si formaliter non veniat Elias, tamen ueniet Messias. Tum etiã, quia ibi fatentur Rabbini quòd Elias uenerat iam ad magnum Prętorium domus iudicij. Et sic iudæi cõfitentur uenisse Eliam, in spiritu ante aduentum Messiæ, quod est qđ Christus dixit. Ad primum, vbi videtur tibi lex Moysi confirmata; Respondeo, quòd illud est quo ad memoriã; non quo ad obseruantiam, vt patet in uerbo: Mementote. [b] Et sic, finis istius Prophetæ, magnis facit pro fide Christi, quàm contra.

¶ Discurrisse satis mihi uideor illas prophetias, quæ obtrudere possunt dentes iudæi proterui, & iuuare mentem cuiuslibet rectè credentis, & disputantis contra iudæum, & sic iudęum uicisse, si oculos mentis aperire velit. [c]

¶ Nemo autem opinetur me in hoc opusculo auctoritates Hebræorum, aut Sarracenorum, aut

(vt

a Quæ uerè, & realiter clarissimè loquitur de die vltimi iudicij vniuersalis, ut patet in multis uerbis, quę ad nullum alium diem possunt applicari, vt in prin-
572 cipio ibi: Dies ueniet succensa quasi caminus, & erũt omnes superbi, & omnes faciẽtes impietatem stipula, & cæt. Quæ uerba dicta sunt de peccatoribus dãnatis. De iustis autem dicitur inferius: Et orieť uobis timentibus nomen meũ Sol iustitiæ, &c. Et quòd missio Eliæ intelligatur ante aduẽtum iudicij, patet ibi: Ecce ego mittã uobis Eliã Prophetam, anteq̃ ueniat dies Domini magnus, & hor-
573 ribilis. Nam dies primi aduentus iucundus, dulcis, desideratus, & cũctis amabilis dicitur à Prophetis, & Sanctis. Dies autem iudicij amara ualdè, dies tenebrarũ & turbinis, dies calamitatis & miseriæ, ac deniq; dies horribilis appellatur. Vnde patet Eliã ante talẽ diẽ esse venturum, ut patet clarè. Et ita declarant Doctores. Et uide Oeco-
574 nomiã Bibliorũ, lib. 2. in fine Malachiæ. Sixtum Senens. in Biblio. Sãcta. lib. 7. in Hæresi. 3. obiectione. 1.

b Vel ꝙ intelligatur de lege Decalogi à Christo cõfirmata, uel, de pceptis moralibus, quæ adhuc durãt, ut supra diximus, & dicetur infra.

c Et quamuis liber 4. Esdræ inter Canonicos nõ cõputetur à Cõc. Trident in principio Sess. 4. Tamẽ, quia ab Ecclesia inter Sacros tolleratur, & legitur; ponam uerba illa clarissima, quæ de Christo habentur, c. 7. eiusdem libri, quę sic se habent: Reuelabitur. n. (ait Deus) Filius meus Iesus, cum his, qui cum eo sunt, & iocundabuntur, qui relicti sunt, &c. Et paulo post: Et erit post annos hos, & morieť filius meus Christus. Et multa alia uerba de iudicio habẽtur ibi. Quæ uide.

a Imò

(vt uerius dixerim)eorum dogmata, aut scriptu-
ras, quæ sunt extra Sacrum Canonem Bibliæ, in
medium deduxisse, vt adiumenta, aut probatio-
nes sint nostræ fidei Catholicæ: absit à me hoc,
quoniam nec Sibyllinas uaticinationes de Chri-
sto, quæ luce clarius de passione prædixerunt, per 575
anteriora sæcula ducerem ad probandum nostrã
fidem, etiamsi ab aduersarijs concederentur;
quia cum non sint dicta ab authenticis, nec ap-
probatis auctoritatibus; non ualent facere fi-
dem, licèt ueritatem dicant. [a] Sed valent mul-
tum ad conuincendum [b] aduersarios, eosque lu-
crandos; qui, quamdiu nostri non sunt, dabunt 576
eis fidem tanquam suis proprijs auctoribus, teste
Augustino, in cap. Si quid veri. 37. distin. vbi sic
inquit: Si quid veri de Deo, Sibylla, vel Orpheus,
alijve gentium uates, aut Philosophi, dixisse
perhibentur; valet quidem aliquid, ad Pagano-
rum vanitatem reuincendam; non tamen ad isto
rum auctoritatem complectendam. Quantum
enim distat de Christi aduentu, inter prædicatio-
nem Angelorum, & confessionem dæmonum,
tantum inter auctoritatem Prophetarum, & cu-
riositatem sacrilegorum. Hæc Augustinus con-
tra Manicheos, vt patet in supra scriptis dicti De
creti. Quod decretum plenè examinat Inno-
cent. Papa in suo Commentario capituli. Cum
venerabilis, de exceptio. docens prædictam do-
ctrinam.

¶ Et quia iudæi, ex quibus salus est, [c] multa 577
habent scripta quæ ueritatem nostræ fidei faten-
tur, & dicunt ab aperto; multa inserui, & inse-
ram, vt sint eis renitentibus in opprobrium, &
nobis ad gloriam, vt dicamus: Et inimici nostri
sunt iudices. [d] Ipsi quidem iudæi, vltra libros
Talmud, habent libros vocatos sermone Hebrai-
co; Cabala, [e] quod est dicere: Traditiones an-
tiquæ, siue scriptura, quæ postea in scriptis, per
illos, quibus tradita sunt, redacta reperiuntur &
ad manus meas deuenerunt duo libri, unus uoca
tur: Portæ iustitiæ, alius portæ lucis. In quibus,

a Imò ueritas à quocunque dicatur audienda est; quia omnis ueritas à Deo est, vt ait S. Tho. 1. par. q. 16. ar. 5. ad 3. & in lib. 1. sentent. dist. 19. q. 5. ar. fin. Secundo, quia ueritas amatur per se ipsam. S. Tho. 1. 2. q. 29. ar. 5. & 2. 2. q. 15. ar. 1. ad 3. Tertio, quia ueritas sæpius recensita, magis splendescit in lucem, tex. in cap. graue. 35. quæst. 8. quarto, quia ueritas modis omnib. est quærẽda, ut in l. 2. C. de edendo.

b Quia loquens ueritatem, non potest uinci; quia veritas non uariatur ex differentia personarum, ut ait S. Tho. in Iob c. 31. lect. 2. in medio, litera C. Et libro 1. Esdræ. c. 4. habentur mirabilia, inter quæ, hæc: Veritas magna est, & fortior præ omnibus.

c Vt habetur Ioãnis. c. 4.

d Deuteronomij. cap. 32.

e Rectius scribitur: Kabala, hoc est; Receptio. Est autem Kabala secretior diuinæ legis expositio, ex ore Dei à Moyse recepta, & ex ore Moysis à patribus, per continuas successiones, nõ quidem

dem scripto, sed
uiua uoce susce-
pta.

Nota pro ho-
rum intelligētia,
578 duplicem esse Ka
balam, alteram
ueram, alteram
falsam. Vera, &
pia est, quæ arca-
na sacræ legis my
steria, iuxta ana-
gogem elucidat.
In cuius Kabalæ
libris multa, ac
ferè omnia con-
sona sunt fidei no
stræ. Cuius aucto-
ritas apud iudæos
maxima est. Et hęc
est Kabala, quam
nunquam damna-
uit Ecclesia; imò
multi Sancti eam
allegarunt, & ci-
579 tarunt in suis li-
bris, ut dicemus
infra.

Falsa, atque im
pia Kabala, est e-
mentitum quod-
dam iudaicæ tra-
ditionis genus,
quod improbi qui
dam iudæi à Moy-
580 se & patribus, vs-
que ad ipsos ema
nasse dicunt, in-
numeris uanitati-
bus, ac falsitati-
bus refertum, ni-
hil, aut parum à
Necromantiæ ar-
te distans. Et hanc
damnat decretum
Sanctæ Inquisitio
nis Romanæ. Hæc
collegi ex Sixto
Senens. in Biblio-
theca sancta, lib.
2. litera E. uers.
Esdras, ubi ponit
auctores, qui ue-
ra Kabala usi sunt.

apud iudæos, tractantur secreta Cœlestia nominum Dei diuinorum, & proprietatum.

¶ Et, primo, inuenitur in dicto libro portæ iustitiæ, quædam traditio in hæc verba: Quod est quædam proprietas Dei, quæ vocatur finis. Et hoc est quod dicitur Isaiæ: Et erit in fine dierum depositus mons Domini in capite montium, quod intellige cum suprema intelligentia, & in fine totius illius prophetiæ scribitur, quia de Sion exibit lex, & hoc est finale fundamentum redemptionis, & spei israelis, quia Diuinitas est semper cum Populo Israel, siue intra terram Sanctam, siue extra. Hæc ibi ad literam.[a]

Habes ex hac traditione, quòd finis, qui est Deus, est fundamentum nostræ redemptionis, qui dabit legem, quæ erit fundamentum nostræ redemptionis, & spei Israelis, siue in terra sancta, siue extra, quasi uelit, quòd non erit spes in terra sancta, nec in lege antiqua; imò tempore redemptionis dabitur lex noua, per vniuersum orbem.

¶ Item, in dicto libro, in uerbo: Arca fœderis,[b] dicit, quòd Regnum Ieroboam non reuertetur ad Populum Israelis, nec Regnum Samariæ, sed tribus Iuda est secretum Sinagogæ Israelis, & Deus manebit in Hierusalem, & tribu Iuda per manus Dauid. Hæc illi.

Vide quomodo iudæi expectantes redemptionem aliarum Tribuum, præter Iudam in aduentu Mesiæ, etiam temporaliter falluntur, quia nunquam reuertentur ad regnandum, temporaliter cum Iuda, sed in Tribu Iuda virtute Regis Dauid, erit totum regnum Israel, sicut, re vera fuit, in aduentu Christi, & iudæ spiritualiter, Regnum dilatatum est ad totum mundum,

a Quæ omnia fuerunt supra in diuersis Prophetis, tracta, & explicata.

b Qualiter Christus sit Arca fœderis, in quo decies, & ultra inuenitur Manna, Virga, & Tabulæ, uide in libro de Genealogia Iesu Christi, c.15.

a Iam

dum,[a] qui sub dicto Rege intrare, [b] & esse voluerit.

¶ Ibidem, sub dicto verbo, dicit; ꝙ spiritus superiores, & cœlestes coniunguntur inferioribus, [c] & inuicem vniuntur, & tunc est Deus vnus, in sæculo suo. Hæc ibi. Vide, quomodo antiqui iudæi tendebant ad incarnationem Verbi, licèt indisciplinatè.

¶ Ibidē sub dicto verbo, qđ scribitur, quia Deus Zelotes in medio tui; idest, propriè in medio tui, seu intra te. Hæc ibi. Ecce quomodo sentiunt incarnationem; licèt indisciplinatis verbis loquantur. [d]

¶ In dicto libro, in verbo: vocatur bonum; dicitur ibi; quòd quando virtutes superiores coniunguntur inferioribus, omnia sunt bona. Et qui intelligit illud secretum, intelligit id, quod scribitur, non est bonum, quòd homo sit solus. Hæc ibi: Ecce quomodo sentit Diuinam incarnationem in homine, quia non est bonum, quòd homo sit solus absque diuina coniunctione.

¶ Item, in dicto libro, super uerbo: super manu tua; nisi fuisset oblatio Isaac, nemo uiuentium posset obtinere petitionem suam à Deo, tantus esset in Deo rigor iustitiæ contra proprietatem misericordiæ. [e] Hæc illi. Audi iudæe, quomodo tui credidere in spiritu reuelationis, ꝙ propter oblationem sacrificij Isaac, quod non fuit consummatum, misericordia Dei inclinatur contra rigorem iusti-

a Iam declarauimus. sup. cùm egimus de Apostolorum per totum orbem prædicatione.

b Id est, sub Christi, ac Catholicæ vexillo militiæ voluerit militare.

c Quod potest verificari de vnione illa excellentissima, qua Verbum caro factum est. Ioan. cap. 1. De qua ineffabili vnione, ac hipostasi tractant latissimè Doctores, maximè S. Thom. 3. par. Et, vt multa dignissima possis de hac materia uidere, vide tabulam generalem operum. S. Tho. verbo; vnio, & uerbo: Christus. & Magist. senten. & ibid. Doctores. in 3. libro per totum.

d Optimè dicit Auctor hic, quòd sentiunt, & quòd indisciplinatè loquuntur: quia Iudæi, non omnia quæ de Verbi Incarnatione intelligunt, modo aliquo manifestant: vt clarè ait Scrutinium scripturarum libro secundo distinct. prima, capit. secundo in hæc uerba: Antiqui Magistri Hebræorum, hac ratione prohibebant

ne certos passus, seu capitula Sa-
cræ Scripturæ ab- 581
eis designatos, in quibus magna mysteria fidei, etiam secundum eos, cōtinentur, pluribus exponere, nec publicè prædicare. Vnde in proposito, quia argumentationes tuæ (loquitur Magister cùm discipu-
lo) propriè respi- 582
ciunt ad modum benedictæ unionis Verbi Diuini cum natura humana in Christo, quæ summa, & ineffabilis est, idcirco, &c.
Hæc ille. Hac for- 583
sitā de causa hic, & inf. nu. 583. isti Rabbini sic obscurè loquebātur de Domini Nostri Iesu Christi Incarnatione.
e Nota, quàm ꝓpriè prædixere illud, quod de Deo, Catholica cantat Ecclesia. ¶ Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere. &c. qđ
etiam in multis a- 584
lijs reperitur orationibus.

a Chri-

a Christus, quéadmodum ĩ Abel fuit occisus, in Abraham persequutus; In Ioseph uenditus; & in Moyse exul factus; ita in Isaac fuit immolatus. Ita oẽs Catholici declarant. Et nota, ꝙ filij, & filiæ noui testamenti, dicũtur liberi pertinentes ad Isaac. ad Gala. 4. & Genes. 31. &
585 tex. in c. Recurrat. 23. q. 6. Et vniuersam historiã Isaac vide apud Paul. Grysal. uer. Isaac.
b Et ita pót etiam dici: à Principio. idest à Patre, vt intelligitur etiam illud Io. 1. In principio erat Verbum. Quod principiũ. s. Pater dicit. Ps. 44. Eructauit cor meũ verbum bonum. i. Filium.
c Quia, quamuis Deus sit æternus à parte ante, & a parte post. i. ꝙ nõ habuit principiũ, nec habebit finẽ: Dauid tamen, & omnes Adæ filij principiũ habuerunt in creatione, & ideo non fuerũt æterni à parte ante, licèt animę omnes semp, & post
586 diem Iudicij corpora semper, & in æternum viuent. Et sic omnes sumus, & erimus æterni à parte post. Conclusio est Catholica apud Catholicos.
d Optimè originale peccatum fermentum appellat. Quia, quemadmodum, vt 1. Cor. c. 5. habetur, modicum fermenti totam massam corrumpit, sic corrupto primo nostro parente Adamo, ꝑ peccatum; tota generis humani massa corrupta remãsit. Nam sicut ex lutulento, turbido, & pertubato puteo quicquid exit, turbulentum & impurum est; sic ex deprauato, & corrupto nostro primo parẽte, q̃d potest exire nisi impurum, & sordidum? Filij de immundo concepti semine, quomodo mundi erunt?
e Christo Saluatore nostro excepto, qui nõ ex uirili semine, sed Spiritus Sancti uirtute fuit conceptus, vt Catholica ĩ omnib. Symbolis canit

iustitiæ, vt exaudiantur petitiones supplicantium Deo: Quid dẽt fieri de vero Sacrificio Messiæ, quando illa, quę fiebant in figura sacrificij, & nõ in veritate, inclinant diuinã misericordiã? Et vide, ꝙ Deus ex tali oblatione sacrificij, propter obedientiã sacrificij placat, vt sit nobis misericors. Istud, tui deuoti iudęi, ab antiquo crediderunt in oblatione Isaac. [a]

¶ Item, in dicto libro, in uerbo: vocatur initium. Ex te enim exiet Dux, q̃ regat populũ meũ Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. initiũ est Deus, qui est initium mundi. Hæc ibi. Audi iudæe, quomodo illa auctoritate, quæ de Messia loquitur, quæ fuit Micheæ Prophetæ. c. 5. & per oẽs iudæos, & Doctores christianos loquitur, & declaratur de Messia, qũo declarant, ꝙ egressus Messiæ est ab initio, i. à Deo, [b] quia verbum; initium quod in Hebræo est; q̃dem, dicit, ꝙ est Deus æternus. Et sic uanè tui moderni iudæi ꝑ sertim Rabbi Abraham Abenazara dicit, ꝙ illa prophetia Micheæ refertur ad tempus Regis Dauid, vnde ortum habuit Messias, quia de tali tempore nõ diceret; à diebus æternitatis: sed habet referri ad Deum, ut tui Doctores antiqui tradiderunt. [c]

¶ Item, in libro portæ lucis, inuenitur clarè, ꝙ ex quo peccauit Adam, fuit illata spurcities ĩ eo, quæ fuit fermentum [d] cæteris iustis, & bonis, qui ex Adam [e] processerunt. & dicunt, ꝙ illa spurcities venit in omnes vsque ad Abraham inclusiuè.

Et

nit Ecclesia; & sacratissima ei⁹ matre, virgineq; purissima, quæ quãuis ex uirili fuit concepta semine, à seminis cõtagio. i. à peccati originalis labe fuit mirabiliter præseruata, & immunis, ut sup. dictum est, in diuersis locis huius nostræ additionis.

a De excellentia, præeminentia ac laude Abrahæ super omnes alios sãctos Patriarchas atque de eius infinitis ferè laudibus ac uirtutibus: uide librũ. de Genealogia Iesu Xpi decade. 1.c.7.8 9. & alijs sequentib. & S.Th.2.2.q.152 ar.4 & q. 186.a. 4. & in lib. 3. cont. Gent.ca.137.& in 3.p.q.31.ar.2.& vide Pau. Grysal. in lib. Decis Catholicæ.uerbo, Abrahã. & multa apud Doctores.

a Et

Et quod dicta spurcities cessauit in Iacob.

Or, attende lector, quomodo apud antiquos iudæos fundamentum nostræ fidei, quod est, in Adam omnes moriuntur, ut ait Apostolus. 2.ad 587
Corin.15. iudæi antiqui id ex fide credebant, & traditionibus secretis inuicem sibi communicabant. Hoc idem inuenies in libro portæ iustitiæ ad finem libri, licèt non ita clarè: sed tamen loqutur de illa spurcitia Adæ, quæ fuit contracta ratione peccati, licèt non dicat ita clarè, quia esset trãsitoria ad hæredes, sicut est in dicto libro portæ lucis. Quod tamen dicitur, quod spurcities in 588
Iacob cessauit; nulla auctoritate necessaria probant; nec est eis credendum, nec ex testimonio Sacræ Scripturæ probatur, quod præualuerit Iacob Abrahæ; imò è contra multis probari potest auctoritatibus, quod Abrahã fuit dilectus Dei, & excellentior ipso Iacob.[a] Et, si Abraham comprehendit dicta spurcitia; multò magis Iacob, & 589
alios posteros; præsertim cùm Iacob diligatur à Deo propter Abraham, dilectum Dei vt scribitur Isaiæ.41.ibi: & tu Israel seruus meus Iacob, quem elegi semen Abrahæ amici mei. Confundantur iudæi, & conuincantur, igitur suis codicibus, & traditionibus antiquis, quod peccatum Adæ trãsiuit ad posteros, quantumlibet iustos; quod est de quo mirantur iudæi, & est nostræ fidei fundamentum.

¶ Item, inueni, in quibusdam recollectis Ma- 590
gistri Moysi Gerundensis, qui fuit iudæus multũ inuolutus in his traditionibus, & secretis nominum diuinorum, hæc uerba: quod Deus sanctus, & benedictus, vnitur suis uirtutibus ab eo creatis, & ab eo deriuatis, & separatis.

¶ Item ibidem dicit, quòd Deus benedictus unitur quatuor uir 591
tutibus, quæ sunt in cœlo supra elementa, sicut anima unitur corpori humano, & excellit cum eis in infinitum, ita quòd non est terminus excellentiæ Dei. Hæc ibi. Modò, attende lector, quia quamplures fatui iudæi retrocedunt, nequeuntes credere unionẽ, & hypostasim diuinæ Maiestatis in homine Christo; quæ non potest dici melius, humanitus loquendo, nisi, quod sicut anima ra-

tionalis,& corpus humanum,faciunt unum corpus,i.vnum hominem rationalem; ita Deus,& homo faciunt vnum Christum, siue hominem, & Deum, per veram vnionem; non per conuersionem unius naturæ in alterã, sicut dicimus in Symbolo; Quicunque vult, [a] quod hic iudęus credit de illis quatuor virtutib. creatis, quas dicit esse in cœlo, quæ sunt illa quatuor animalia, de quibus Ezechiel. 1. [b] quod, licèt non sit verum id, quod dicit de tali unione, quia nullibi in Sacra Scriptura de tali vnione legitur, imò sunt ministratorij spiritus, vt dicit Apost. ad Hebr. 1. c. Tamen confunditur suo ore, vt credat, aut credere possit, & debeat unionẽ Mesiæ ad Dcũ; & Dei ad ipsum Mesiã; de qua in scriptura varijs in locis scribitur, & affirmatur. Scribitur enim in Psal. secundo. Ego hodie genui te. Qui Psalmus loquitur de Mesia, qui erat futurus homo; & Deus dicit de ipso: ego hodie genui te. Ergo necesse habet esse in eo unio diuina ad humanam naturam. Dicitur Micheæ: & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis, & loquitur de homine Mesia; ergo necessario est intelligenda dicta unio.

Scribitur Hieremię. 33. Et hoc est nomen, quod vocabunt eum: Dominus iustus noster: & ly Dominus, scribitur in Hebræo in literis Tetagrammaton; quæ non conueniunt nisi soli Deo creatori. Sic, quod necessariò Mesias homo, debebat esse Deus; quod non potest fieri, nisi per vnionem hypostaticam, idest, vnum suppositum facientem. [c]

Item,

a Et vniuersa sacra tenent Concilia, & Communis Catholicorũ omnium Schola.
b Quam visionẽ sic ponit. D. Hier. in Procemio Com
592 mentariorum. in Matth. Prima visio habetur in Ezechiele in hæc verba. Et ĩ medio sicut similitudo quatuor animalium, & vultus eorum, facies hominis, & facies leonis, & facies uituli, & facies Aquilæ, &c. Quæ facies hominis Matth.
593 facies Leonis Marcum; facies uituli Lucam; facies Aquilæ Ioannem Euangelistam significat. Matthęo facies hominis datur, quia quasi de homine exorsus ẽ scribere dicens: liber generationis Iesu Christi. &c.
Marco, Leonis facies tribuitur, qa in eo uox Leonis in eremo rugientis audit: Vox clamantis in deserto; parate viam Domini. &c.
Lucæ uituli facies accommodatur, quia à Sacerdote Zacharia sũpsit initium.
594 Ioanni, merito, Aquilæ facies datur, quia quemadmodum Aquila alijs omnibus uolatilibus altius eleuatur, & uolat; ita Ioannes in principio sui Euangelij, de Verbo Dei cæpit loqui. Hæc ex D. Hierony. sup.
Appellantur et quatuor Domini Nostri Euangelistæ: Quadriga Domini. Ita ait D. Hiero. ad Paul. de Sac. libr.
Et figurantur p illos in lege celebres Moysen, Aaronem, Nadab, & Abiud. D. August. Quæst. sup Exod. li. 2. c. 102. Oeco. Biblior. li. 3. tab. 8. De hoc numero quaterno, qualiter quatuor etiã sint Concilia generalia, & quatuor fidei symbola; quatuor Ecclesiæ Doctores: uide glo. in rubrica. de Sum. Trin. & fid. Cath.
c Et qualiter intelligenda sit propositio

¶ Item, quod scribitur Daniel 7. Aspiciebam ego in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum; & dedit ei potestatem, & honorem, & Regnum. Et omnes populi, Tribus, & linguæ ipsi seruient: in Hebræo est; illum adorabũt. Et sequitur: potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur. Et regnum eius, quod non corrumpetur. Ista prophetia, per omnes declaratur de Messia.

Quis ergo poterit eam intelligere, qui rectè sentiat, sine admixtione, siue vnione Diuinæ Maiestatis, & humanæ naturæ? Ergo necessario habet credi vnio Diuinitatis in Messia.

¶ Item, Hieremiæ. capitulo 30. in fine, dici- 595
tur: & erit dux eius ex eo; & Princeps de medio eius producetur; & applicabo eum, & accedet ad me. Quis enim iste est, qui applicet cor suum, uel appropinquet mihi, ait Dominus?

Et aduerte lector, quòd totum illud capitul. à principio vsque ad finem, loquitur de Messia filio Dauid. Quod apparet in illis uerbis positis in principio ibi: Et non dominabuntur ei amplius alieni; sed seruient Domino Deo suo; & Dauid Regi suo, quem suscitabo eis. Ecce quàm manifestè loquitur de Messia. Et idem capitulum sequens. 31. vbi loquitur de filijs Israel.

Et ibi: Fœmina circundabit virum. Et demum loquitur circa finem eiusdem capituli de lege noua danda in aduentu Messiæ. ibi: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam, & cætera. Omnes isti textus docent, quòd dicta duo capitula. triginta, & 31. loquuntur de

positio illa, videlicet, Deum incarnari fuit necessariũ; tradit S. Thom. in varijs locis, maximè in 3. par. quæst. 1. art. 2. ubi late Caiet. & Barth. Medina, magister meus olim non peniten dus. idem S. Tho. in 3. senten. distin. 4. quæst. 3. art. 2. ad 2. & in 4. dist 10. q. 1. art. 3. & vide mirabilem discursũ, quem facit Fabia. Fioghius. c. 30.

Et, quia auctor hic tangit vnionis materiam; Aduertas, quæso, Incarnationem, animationem, & humanationem, in hoc cœlesti misterio differre, secundum Guilliel. Scoti imitatorem. li. 3. sent. distin. 2. Incarnatio enim dicit respectu carnis assũptæ. Sic loquitur. D. Grego. carnem Deitas mediante animo suscepit. Animatio uero dicitur respectu animæ unitæ, sicut ad Volusianum dicit S. August. Animã rationalem, & per ipsam corpus humanum optauit sibi. Humanatio verò est respectu assumpti hominis, vel uerius respectu assumptæ humanitatis. Vnde inquit Magist. in litera: Me suscepit, ut totum me liberaret. Hæc tamen tria quandoque capiuntur pro sola incarnatione, sicut dicit Glossa super illud Ioan. 1. Verbum caro factum est: per carnem totus homo intelligitur. Hæc in Lexicon. Theolog. uerbo: Incarnatio.

a Ve

Mesſia filio Dauid. [a]

¶ Modò, reuertor ad finem. 30.c. ibi: & erit dux eius ex eo, & cæt. quia iſtam auctoritatem intellexerunt Talmudiſtę iudęi, loqui de Rege Meſsia, vt in libro Canhedrin. in c.vltimo, qđ vocatur: Perch helech, vbi allegant eam intelligentes dictam fuiſſe de Meſsia. Et ſemper ego magnifici, & ſummè exiſtimo in auctoritatibus veteris Teſtamenti ad probandum Meſsiam fore Deum incarnatum in carne humana. Quod ſic apparet, ꝙ Deus dicit: ꝙ dux, & prīceps populi Iſraelis erit ex eo, & de medio, quaſi dicat; non erit de alijs nationib. vel alienigena; nec erit de tribubus externis, aut infimis populi ipſius; ſed erit de medio populi, quia de tribu iuda, quæ erat in medio, ſeu de intimis populi Iſraëlis. Et dicit Deus, ꝙ hunc principem applicabit ſibi: & ille princeps accedet ad Deum. Demum ſubdit: Quis enim iſte eſt, q applicet cor ſuũ, &c. Et in Hebręo eſt: Quis enim iſte eſt tam audax in corde ſuo, ut applicet mihi? [b] Quaſi uelit Deus, ꝙ iſta unio hominis, & Dei, & applicationis hominis ad Deum, eſt magnæ admirationis, [c] & audaciæ reſpectu hominis, conſiderata dignitate diuina. Quod eſt ſic dictum à Propheta, vt magnificetur, & extollatur beneficium, & gratia incarnationis Verbi diuini, erga homines. Quia ſi de ſola ꝓphetia, quæ eſſet in Meſsia ad Deum, dicta auctoritas loqueretur; non eſſet ita admirabilis, nec noua iſta applicatio ad Deum, cùm multi Prophetæ illam habuerint.

Pro certo lector, ſi animaduertis, pulchra & magna auctoritas eſt habentibus intellectum in ſcripturis diuinis. Fige mentem ſuper hac applicatione Meſsiæ ad Deum, de qua Hieremias loquitur:

a Vt ſupra, ſuis locis latè dictũ eſt,
596 in textu, & in noſtris additionibus. Et myſterium Incarnationis figuratur in multis Sacræ ſcripturæ locis. maximè Gene. 2. ibi ipſa conteret caput tuum. & cap. 28. in viſione ſcalæ Iacob. & in vellere Iedeonis, & in Rubo Moyſis, & multis alijs. vide Iacobum de Valentia in Can-
597 ticũ. Iſa. 12. ſ. Cõfitebor tibi Domine, quoniam iratus es.

b De hac diuini Verbi ieffabili vnione multæ ſunt etiã (omiſſis Catholicorum) Rabbinorum auctoritates, quas adducit, & optimè declarat Fauſtinus Taſſus. Serm. 7. maximè in lib. Samhedrin. in ca. Helec, ſuper illud Iſaiæ. 23. & erit in
598 die illa, in obliuione eris ò Tyre, ſeptuaginta anni, ſicut dies Regis vnius: litera Hebræa ait: Et erit in die illa, & oblita erit Czor ſeptuaginta annis ſicut dies, uel diebus Regis vniti. vbi ait Rabbi ille:
599 Hic eſt Rex Meſſias. vide alia multa curioſa ex Rabbinis. ibidem.

Eſt enim tã ineffabile myſterium vt omni etiam Angelico intellectui omnino fit abſcõditũ, & inſcrutabile; in tantum ꝙ in eius myſterij conſideratione ipſa ſacratiſſima virgo, quæ purior eſt omni pura creatura, dixerit; non dubitatiuè, ſed admiratiuè: Quomodo fiet iſtud, &c. ut patet Lucæ. 1. Omitto infinita, & mirabilia tradità per Doctores, & vide hodie., de hoc myſterio Didacũ Stellam, ſup Lucam.

a Pa-

tur: & signanter attende ad finem capituli, ubi dicitur: in nouissimo dierum intelliges ea. Dic mihi, quæso, de quo fine dierum Propheta velit? Nõ enim intelligendum est de fine mundi,[a] quia tunc, cùm debeant homines cessare, non est expectandus Messias ad hominum redemptionem temporalem, secundum mentẽ iudæi: nec spiritualem, secundum veritatem fidei Christianę.

600 Quis ergo erit iste finis dierum, in quo prędicta intelligantur? Non potest intelligi, nisi de fine populi iudaici, cui Propheta Hieremias loquebatur: quasi uelit: in fine dierum populi Hebręorum, quando non erit ille solus populus peculiaris Deo, sed finem habebit sua peculiaritas, tunc intelligetis dictam incarnationem, & applicationem illius ducis, & principis ad Deum. In quo fine omnes gentes congregabuntur ad eum: & tunc erit finis populi iudęorum: & erit principium populi Christiani.[b] De quo dicit Psalm. Scribantur hęc in generatione altera: & populus qui creabitur laudabit Dominum. Psal. 101.

Intentio Iudæorum de Messia per eos expectato, quæ validis rationibus confutatur.

601 ET quia post uictoriam iudęi, non solum sufficit eum vicisse, & ueritatem ostendisse: sed etiam eius errorem, & fatuam expectationem detegere conuenit, & confutare, ut ipse, ex toto derisus, & confusus remaneat.[c]

Modò, ut melius intelligas iudęorum mentem, & finem diutius per eum expectatum de Messia: & eius confutationem melius comprehendas: Attende lector, ad uerba, quę transferam tibi de Verbo ad Verbum, ex dictis Rabbi Moysi

a Patet clarè per auctoritates. sup. allegatas, & declaratas, quibus habetur legem nouã esse dandam per Messiam. Ad qd ergo esset lex noua in die Iudicij? Et clarius patet in illa auctoritate Cantici Abacuch. cap. 3. uidelicet, in medio annorum notum facies, i. nõ ad principiũ, uel ad finem mundi, sed in medio. Vbi Nota, secundum Iacob. de Valẽtia ibidem, ꝙ ibi medium, nõ sumitur pro medio Geometrico; nec Arithmetico, sed sumitur pro medio excludente principium, & finem: sicut dicimus, ꝙ quicquid est inter Bononiam, & Romam est in medio earum.

b In quo fuit adimpletum, quod ipse Dominus dixerat Ioan. 12. cũ exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsũ.

c Exultat, & lætatur Auctor noster hic, quemadmodum lætantur victores capta præda; quorum, non tantum est inimicos superasse, atque uicisse, eorumq; urbes deuastasse; sed post victoriam, ac deuastationem, inimicorum iniustitiam demonstrare, ut gloriosior omnib. appareat, de inimicis triumphus.

a Re-

Moysi Cordubensis, & AEgyptij, [a] qui fecit librum Hebraica lingua vocatum: Moræ; quē vidit Sanctus Thomas de Aquino, & Nicolaus de Lyra; quem ipsi vocant: directorium perplexorum. Qui Rabbi Moyses est ductor iudæorum cęcorum; in quo omnes, vt plurimum, confidunt; tanquàm, quasi in lege Moysi. [b] Et angustiatus de fine aduentus Mesiæ, ad quid esset eius expectatio, & ad quem finem, latè mentem suam iudęis declarauit; quam viua ratione confutabo. Et dictus Rabbi Moyses in quodam tractatu, vbi posuit articulos fidei Moysi iuxta mentem suã, per arbitriũ suum, inter dictos articulos, declarando quoddam capitulum, vocatũ Hebræa lingua; Perech helech, quod in primis in suo principio dicit: Omnis Israelita habet partem in gloria Paradisi, vt infra videbis: quod est vltimum capitulum in Guemara, siue libro: Canhedrin; dixit dictus Rabbi: quòd unus de articulis dictæ fidei, est aduentus Mesiæ: Et dicit in hęc verba.

604 Et dies Mesiæ erit tempus, in quo restituetur Regnum populo Israelitico. Et congregabitur ipse populus in terra Israelis.

Et insurget eis Rex. Et erit Sion Domus Regni sui. Et exaltabitur nomen eius. Et implebit extrema mundi plusquam Rex Salomon. Et obedient ei omnes gentes: & seruient ei omnes ciuitates, & Prouintiæ, propter multitudinem iustitiæ ipsius, & multiplicationem miraculorum, quę fient per manus eius. Et omnes aduersantes ei, tradet Deus in manu sua, & delebit

a Repugnare omnino videtur, quod
602 hic Rabbi Moyses fuerit Cordubensis, & AEgyptius. cùm Corduba insignis sit atque antiquissima Vrbs prouinciæ Bethicæ (Hispanè: Andalucia) in Hispania; & AEgypti regio multum ab Hispania distet. Nisi dicamus aliã Cordubam esse in AEgypto, quemadmodum Placentia, & Valentia, re-
603 periuntur in Hispania, & etiam in Italia. Vel dicamus maiores suos originem ex AEgypto traxisse.
Dicitur Moyses AEgyptius, ut distinguatur à Rabbi Moyse Gerundensi. Dicitur etiã Bethica, ab alijs Vandalia. Inde Vãdali.
b Prophetæ Dei, qui fuit Dux filiorum Israel, & docebat eos legem Dei seruare, eiusque præcepta custodire. Hic autẽ Moyses Cordubẽsis filiorum Diaboli magister, & Capitaneus potest merito appellari in hac sua doctrina; quamuis in multis alijs eius scriptis, ad astra vsque eum extollat (quod mihi nõ placet) Sixtus Senens. in Bibliotheca Sancta lib. 4. in Cathalogo expositorum Hebræorum, nullam faciens mentionem huius suæ declarationis, quam Auctor noster, merito quidem, reprehendit.
† Verba hui' Rabbi Moysis incipiũt ab hoc nu. 604. vsque ad nu. 615. exclusiuè, ut ibi patet: Et postea usq; ad nu. 618.
Et Nota diligentissimè lector, quot mendacia, nugas, ac diabolica deliramenta dixerit ĩfelix hic Rabbi in quolibet uerbo huius suæ sententię, quibusdam ueritatibus exceptis, quę verè Christo possunt applicari.

a Al-

bit eos. Et omnes auctoritates Sacrę scripturę 605
sunt testes status ipsius, & suę prosperitatis; &
non alterabitur, nec mutabitur natura alicuius
rei, de eo, quod modò est in nobis; excepto,
quod Regnum restituetur Populo Israelis. Et
hoc est, quod dicunt nostri Sapientes: non est
inter hunc mundum, siue sęculum, & dies Messiæ
differentia, nisi subiectio Regnorum dumtaxat.
Et in diebus Messiæ erunt pauperes, &
diuites per respectum eorum, qui erunt ditiores,
ad illos, qui minus habebunt.

Et in illo tempore, prouisio esus, & potus erit
facilis hominibus multum, quia non erit la- 606
borandum, sicut modò; imò absque labore venient
ad utilitates infinitas, sicut dicunt nostri
Sapientes; quia futurum est, vt terra promissionis
Israelis producat panes coctos, &
uestes sericas; & utilitas grandis, quæ erit in
diebus Messię, erit in libertate, & quiete subiectionis
Regni Romani pessimi, & tyranni, 607
quæ iudęos turbat, in obseruatione legis Moysi,
& perfectionis uirtutis dictę legis, & tunc multiplicabitur
in Populo Israelis sapientia, sicut est
scriptum Isaię 11.c. Implebitur terra scientia Domini,
sicut Maris aquę operientis. Et cessabunt
bella, sicut scriptum est, & non leuabit gens cōtra
gentem ensem, nec ultra docebuntur ad bellum.
Et deueniet ille, qui per gratiā Dei uidebit illud
tempus Messię, ad tantam perfectionem, q̄ merebitur
coronam glorię Regni Cœlorū. Et ille Mes- 608
sias, qui ueniet, morietur, & regnabit filius eius
post eum, & filius filij sui. Et, iam Propheta prophetizauit
de morte Messię 42. Non erit tristis,
neq; turbulētus, donec ponat ī terra iudiciū, &c.
Et dictus Messias erit lōgęuus dierum, in Regno
suo, & in tempore aduentus sui homines erunt
longę uitę multum, quia auferrentur tristitia &
langores uitę, & per rationem naturalem tunc uita
est longior. Et non erit mirandum, si eius Re- 609
gnum duret duobus Millibus [a] annorum, quia sapientes nostri di
xerunt, quòd societas iustorum, debet multum durare. Et nō sunt
optati

a Alludit ad quādam auctoritatē, quæ habetur in libro Sanhedrin, in cap. Helec, vbi sic habetur: Sentētia ex domo Heliæ. Sex millia annorum mūdus; Duo millia inanitatis; Duo millia legis; Duo millia dierū Messię. Multi Rabbini, quos refert, & sequitur Faust. Tassus, Serm. 17. dicunt; Duo millia annorū transisse à creatione mundi, usq; ad Abraham, quod tempus uocāt inanitatis. Itē, Duo millia annorum trāsisse ab Abraham vsque ad Messiā, quod tempus dicūt legis, & in fine horum quatuor millia annorum dicunt Messiam esse uenturū: quod ita factū est, secundum mirabilem annorū computationem, quā facit Tassus supra. Et, cū ultima duo millia annorū assignentur pro diebus Messiæ: patet Messiam iam uenisse: ac per consequens falsam, & inanem esse iudęorum expectationē. Quod etiam probat multis auctoritatibus Fabianus Fioghius. c. 85.

a At-

optati dies Mesſię propter opulentiam victus, & bonorum externorũ, nec vt equitemus in equis, nec vt bibamus in Crateris Aureis, ſecundũ quod putant fatui; ſed Prophetę, & iuſti homines deſiderarunt, & optarunt videre illos dies, propterea quia erit ibi congregatio grãdis, & honorabilis, & regimen bonũ, & ſcientia pulcherrima; & Rex bonus, & iuſtus, & intelligẽs, & dilectus Deo ſuo, ſecundum quod ſcriptum eſt; Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, &c. [a] Et erit in illo tempore confirmatio legis Moyſi abſq; ſegnicie, & violentia, ſed ex puro amore, & bona & libera voluntate, ſecundum quod nobis promiſſum eſt: Et nõ docebit ultra vir proximum ſuum, & vir fratrem ſuum, dicens: cognoſcite Dominum. Omnes .n. cognoſcent me à minimo eorum, vſque ad maximum. Hieremiæ, c. 31. Et ibi dicitur, & dabo legẽ meam in viſceribus eorum. Et eſt ſcriptum Ezechielis 36. c. Et tollam cor lapideum de carne eorum. Et multæ auctoritates ſimiles. [b] Et cum his proſperitatibus conſequentur, qui erunt digni illud tempus, videre gloriam Regni Cœlorum ex vehementi gratia; quoniam finis aduentus Meſſiæ eſt Regnum Cœlorũ, & propter ipſum Regnũ conſequendum eſt ſpes aduentus Meſſiæ. [c] Et propterea iſte fidelis conſiderauit in virtute, quia vltimus, & verus finis finalis aduentus Meſſiæ eſt iſte, & reliquit, & abiecit omnem alium finem, & ideo dixit, quòd omnis Iſraelita habet partem in Paradiſo, [d] ſiue in ſeculo futuro. Iſaiæ 60. in fine, ibi: Populus autem tuus iuſti in perpetuũ hæreditabunt terram, &c. Et quamquã ille ſit finis, non tamen debet ille, qui ſeruit ex caſto amore, ſeruire propter Regnum Cœlorum conſequendum, [e] ſicut iam alias declaraui, ſed debet omnis fidelis ſeruire propter finem, quem tibi modo dicam, & hoc eſt, quia debet conſiderare, quòd eſt doctrina diuina, quę mittitur à Deo Prophetis, videlicet, quòd uia bona, eſt talis, & mala, talis, & poſtquam eſt homo iuſtus, & rectus debet eligere bonam viam, & relinquere malam, & cum hoc

a Attende, & conſidera Chriſtiane lector, quã clarè, ſecundum Catholicorum ſentẽtiã, iſte Rabbi intelligit Pſalmum hũc 2. loq. de Meſsia: Cui Pater omnipotens dixit: Filius meus es tu; Ego hodie genui te.
610
b Quas, ſupra, ſuis locis declarabimus.

c Nulli enim patebat aditus ad Regnum Cœlorum, quo ad vſque ſua morte Chriſtus portas reſerauit. Vide quam apertè iſte Rabbi fundamentum noſtræ confirmat fidei: dicens, inter tot falſa, veritates aliquas Catholicas.
611

d Dicit uerum, ſi cõuertantur, & legem accipiãt Meſſiæ, & in eius gratia, ex hoc mũdo, diſcendant; quia non eſt diſtinctio iudæi, & Græci. vt Apoſtolus ait, ad Roma. c. 3. aliàs, n. falſiſſimum, iniquum, & uniuerſę ſcripturæ Sacrę cõtrarium, dicit: ut omnes Catholici fatentur cũ D. Paulo dicente ad Hebr. cap. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.
612

e Tangit Chriſtianam perfectionẽ, quæ magis manifeſtatur, & oſtenditur, quando aliqs purè,
613

hoc fecerit, persoluit sibi ipsi debitum humanũ, & differt à brutis, & cùm homo duxerit uiam perfectam, absq; obice impediẽte eũ, ita quòd anima eius confirmetur in certa, & bona, ac scita & nota confirmatione; tunc hic homo est aptus, ut sit in gloria ęterna. Et hoc est quod dixit Propheta: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus, &c. [a] vult dicere quia illud quod reffrenat eos, ne sint rebelles, & insolescant, est res separata ab eis, sicut est frenum: quod non debet sic esse in homine, quòd res aliqua externa sit, quæ eũ impediat, ne sit Deo obediens, quod est dicere, quòd forma eius humana, cũ erit perfecta illa, remouebit eum ab obicibus deuiantibus eum à perfectione, quæ uocantur talia impedimenta, opiniones ne deueniat ad felicitatem: & hoc est quod mihi uisum est, & in quo quieuit cor meum de omni eo, quod alij loquuti sunt in hoc negotio tam magnifico, & tam excellenti de aduẽtu Messiæ, & eius utilitate. Hæc ille Rabbi Moyses in dicto tractatu.

¶ Demum idem Rabbi Moyses, numerando articulos fidei Moysi tredecim, iuxta arbitrium mentis suæ, vt supra dixi, ponit duodecimum articulum in hæc uerba: & articulus, siue fundamẽtum duodecimum est, dies Messiæ, & hoc est, q̃ necesse est credere, [b] & confidere, quòd Messias ueniet, & non tardabit, & si tardat, expectandus: nec conuenit eidem tachare, aut præfinire tẽpus: nec debet quis ex auctoritatibus Sacræ scripturæ arguere, aut inquirere diem aduentum eius, ut dixerunt nostri Sapientes, quòd crepare merentur cogitationes opinantium finem, aut horam aduentus 615

puré, propter amorem Dei benè operatur: omnino cuiuscunq; præmij, vel retributionis oblitus. Nam uno ex quatuor modis maximè, potest q̃s ad bene operandũ moueri. Primò, propter pœnitentiam suorum peccatorum agẽdam. Qui finis bon⁹ est. Secũdo, potest moueri ob Christi, uel Sanctorũ imitationem, vt. s. uolo ieiunare, quia Christus ieiunauit; flagellis cœdi, quia Christus flagellat⁹ fuit, &c. Qui finis primo est perfectior, Tertio. Quando quis operat principaliter, & primario, propter retributioné. Quarto, Quando puré, ut dictũ est; mouetur ob amorem Dei, qui finis omnibus est excellentior, ac perfectior. Et hũc finẽ, credo habuisse Dauid, primarium; quando Psal. 118. in illa parte, quæ incipit: Quomodo dilexi, &c. dicebat: Inclinaui cor meum ad faciẽdas iustificatiões tuas, propter retributionem. id est, secundario, propter retributionem.

a Psalmi 31. Quẽ uersum, licèt ex Sanctorũ sentẽtia exponat sic Rayn. scilicet. Nolite fieri irrationales, sicut equus indomitus & effrenis, & mulus piger & stolidus, in quibus nõ est ratio, aut intellectus, ad refrenãdum appetitus sensuales: Iacobus tamen de Valentia per equum mundum, per mulũ carnem uult intelligi, & in his duab. bestijs, ĩquit, sedere diabolum. Vbi numerat quæ mala homini ueniant ex his bestijs. 614

b Verus & Catholicus est hic articulus, dictus ante aduentũ Domini nostri Iesu Christi: quia tunc ab omnibus

uentus

uentus Mesſiæ: ſed cõuenit expectare in eo magnitudinẽ ſtatus eius, & dilectionẽ Dei, & orare pro eo, ſecũdum quod dr̃ per omnes Prophetas, à Moyſe vſq; ad Malachiam Prophetam. Et, qui dubitat ĩ hoc, aut apud eũ, reputatur hæreticus ĩ lege Moyſi, quæ ſpem de eo nobis dedit clarè in prophetia Balaam, & alibi in lege. Et de radice huius articuli eſt, ꝙ Populus Iſrael non habet Regẽ, niſi de ſemine Dauid, & de Salamone dumtaxat. Et qui denegat huiuſmodi genealogiam in Meſsia, reputatur hæreticus in lege, & in dictis Prophetarum. Hæc ille Rabbi Moyſes in dicto tractatu.

Et in tractatu, quem idẽ Rabbi Moyſes facit de pœnitentia, in c.9. & 10. addidit confirmando prædicta, textum Deuteronomij.c.6. in fine ibi: Eritq; noſtri miſericors, ſi cuſtodierimus omnia præcepta eius. In quibus verbis dicit promiſſam per legem Moyſi gloriam Cœleſtem. Et hoc idem ibi voluit Rabbi Abrahã Benazara dicens, quòd in illis uerbis tacitè, & quaſi per ſignum, Deus uoluit eis demonſtrare Cœleſtem gloriam.

Vide, q̃ debiliter gloriã Paradiſi iſti miſeri iudæi uenantur in lege Moyſi; licèt ipſe Rabbi Moyſes in libro ſuo Directorij perplexorum, in p.3.c. 27. ad finem, ad probandum gloriam æternã promiſſam in lege Moyſi nitatur ex illis verbis, ibi: ut benè ſit nobis cunctis diebus uitæ noſtræ, ſicut eſt hodie. Vide, quàm miſere, ſibi ſpem falſam ponunt tanti prçcij, vt eſt vita æterna, & in uerbis aridis, quod infra, clarius deſtruam.

Or, [a] animaduerte lector, huius hominis verba, & mentẽ, quam recognoſcamus minutatim.

616 nibus Patribus in
ſinu Abrahæ ab
omnique humano
genere expectaba
tur, & deſiderabatur.
Sed dictus tẽpore,
quo hic Rabbi claruit,
videlicet circa annũ Domini
Milleſimum
(ut dicit Sixtus Senenſ.
in Bibliotheca ſancta, lib.4. in
617 Catalago expoſitorum
Hebraicorum) falſus eſt, q̃a
iam uenit, & ſui
eum non receperunt,
ut ait Ioan.c.
1. Et, quòd iam venerit,
& per conſequens,
Iudæorum
ſit falſa expectatio,
ultra ſupra dicta,
habetur in li-
618 bro Sanhedrin in
c. Chelech, quòd
Rabbi Elia dixerit
Rabbi Iudæ:
Mundus non durabit
minus q̃ 85. Iubilæis.
Et in ultimo
iſtorum ueniet
Meſſias. Qui 85. Iubilæi
faciunt annos
4250. q̃a vniuſ
cuiuſq; Iubilæi tẽ
pus eſt annorum
619 quinquaginta. Et
cum iam tranſierint
dicti 4250. anni,
& amplius 1590.
quos numeramus,
& cõputamus nũc
poſt Chriſti Domini
noſtri natiuitatem:
patet manifeſte
Iudæos infelices,
ac cæcos, in uanũ
expectare nunc
620 Meſſiam, quem infiniti
ferè ſuorum
maiorũ, qui Apoſtolorum,
& ipſius Meſſiæ prædicatione
conuerſi ſunt, adorauerũt,
& crediderunt, ut patet in Euangelijs,
& Apoſtolorum actibus.
Vide de hoc expoſitores ſuper Rabbinos,
maxime Fabianum Fioghium
(quem interpretem, uel Petri Galatini cõpilatorem
eſſe dicũt multi) cap.86. ubi,
cõcludendo dicit; omnes terminos ꝑ Rabbinos
aſſignatos de Meſsiæ aduentu, iam prætereijſſe,
& eſſe adimpletos.

a Supra, in principio huius tractatus dixi, me in admirationem ueniſſe, quare, uel quomodo

Vt

Vt primū scias, quòd multi moderniores iudæorū generaliter adhærēt isti, [a] ut expectatio messiæ sit ex lege, & prophetis. Et dicunt, ꝙ finis eius est, vt populus reducatur ad Templum Hierusalem, vt ibi fiant sacrificia animaliū, & seruetur per oīa, & in omnib. lex Moysi. Alij dicunt, ꝙ nō est articulus legis, & ꝙ siue ueniat, siue nō; non est curandū de Messia, nisi de lege Moysi. Sed priores opiniones sunt ueriores apud iudæos: & hæc vltima est hæretica, & cōtra mentē Talmudistarum, & sequentiū eos, ꝑ auctoritates, & rōnes quas infra dicā. Sed reuertor ad Rabbi Moysen. Et si bene relegis dicta sua, hic homo, cum esset excellentis īgenij, ex vno falso fundamēto, quod fecit in illis articulis fidei Moysi, deuenit ad oīa falsa, quæ dixit; & est istud: ipse enim credit, & ponit pro fundamento, ꝙ lex Moysi est perpetuo duratura, [b] & ꝙ non poterat mutari in aliquo, imo in eius obseruatione putat haberi vitā æternā. [c] Si hoc enim esset verum, tunc messias frustra expectaretur. Sed certum est, ꝙ debet expectari secūdum eum, ergo eius aduētus nō est, ut per eum habeatur vita æterna; quia ꝑ legem Moysi, vt putat, habetur: ergo est necesse dicere, putat ipse, ꝙ Messias veniat, ut facilius per legem Moysi vita æterna habeatur, absq; temporalibus impedimentis, propter potētiam ipsius regis Messiæ, & successorē eius, qui, vt dicit, dabunt pacem, & quietem populo Israeli. Or, vide lector, quantum iste Rabbi Moyses dedu

modo iste noster auctor Hispanus vsus sit hac dictione Italica; Or, & ibi posuimus declarationem; & omittimus sic scriptum, ut fidelitatē ei, In omnibus seruemus, nec unum iota mutantes.

a Scilicet Moysi, qui in hoc quòd dicit Messiam esse promissum in prophetis, & esse expectandum, Catholicè loquitur, & qui illi adhærent, si intelligant antequā uenerit, ut supr. dictum est. Si autem loquātur pro nūc, falsum dicunt, & contra nostrā Catholicam fidem. cuius articulus primus, eorū, qui ad Christi humanitatē pertinent, est; ꝙ incarnatus est de Spiritu sancto. Et secundus: ꝙ natus est ex Maria Virgine. Non indigent probatione.

b Quod est uerū quo ad moralia, & quo ad ueritatem, quam figurabant cæremonialia; nō autem aliter, ut ait S. Tho. 1.2. q.103. a.3. ad 1. & lib. 4. contra Gent. cap. 57. Et quia iam alias de hoc diximus; uide multa curiosa, quæ tradit Arnald. Albertin. in rubr. de heret. lib.6. q.12. §. quartus error per totum. & Scrutiniū scripturarum. in distinctione.8. per totam.

c Quòd lex Mosaica uitam æternam non promittebat, nec præstabat; patet Ezech. 20. Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuēt. 621 Quæ uerba exponens S. Thom. 1.2. q.98. a.1. ad 1. ait quòd Dominus ibi loquitur de præceptis cęremonialibus, quæ dicuntur non bona, quia gratiam non conferebāt, per quam homines à peccato mundarentur. 622 Vnde signanter dicit: Et iudicia, in quibus non uiuēt, idest, per quæ uitam gratiæ obtinere non possunt. Et ideo S. Pau. dicit ad Galat. 2. Si enim per legem iustitia; ergo Christus gratis mortuus est. De hoc diximus aliqua. uide S. Thom. ad Hebr. c. 7. lectione. 3. & 623 Arnaldum Albertinum, supra.

xit iudæos in errorem. Et isti impij iudæi ĩ circuitu ambulãt, nolentes uidere ueritatem.[a]

Primum quidem, quòd lex Moysi non esset duratura, in aduentu Messiæ, probat textus prophetię Hieremię, quam ipse supra allegat ad astruendum, quòd tempore Messiæ erit obseruatio legis Moysi ex puro amore,& bona, ac libera uoluntate,&c.[b]

Et hoc est, (dicit ipse) quòd dicitur in dicta prophetia: Et non docebunt ultra uir proximum, & uir fratrem suum, &c. Et non aduertit hic iudæus, ad uerba anteriora ipsius prophetię, ubi dicitur; Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & feriam Domui Israel, & Domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus uestris in die, qua appræhendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti; pactum, quod irritum fecerunt. Et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Et hoc erit pactum, quod feriam cum Domo Israel, post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in uiscerib eorum; & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Dominum, & ipsi erunt mihi in Populum, &c.

a Et ideo clarissimum, & à nemine dubitatum est, quòd sequentes ducem falsum & cęcum omnes in foueam cadent, secum uerissimam Domini sententiam. Matth. 15.

b Has omnes auctoritates declarauimus iam supra. in suis proprijs locis: ideo nunc nil addendum erit. Et pro maiori declaratiõe, uide S. Th. supra. & in illã auctoritatem Hiere. & Lyran. ibid. Sed nota, ꝙ contra dictas auctoritates, & alias, quę allegantur infra, usq; ad nu. 634. possunt iudæi duo obijcere.
625 Primum, est; Si lex uetus fuit data per diuinam prouidentiam; cum illa sit immutabilis, per consequens nõ debuit mutari. Cũ ergo mutata sit, nõ est data per diuinam prouidentiã. Et hoc est argumẽtum Manichei. Secundum est; Si lex Moysi fuit reprobata, non est ex alio, nisi quia mala. Nam non reprobatur nisi malũ. Esaiæ. 11. Vt sciat reprobare malum. Illud autem mandatum non est malum. Roma. 7. Lex quidem sancta, & mãdatum sanctũ, & iustum, & bonum. Ad utrunque obiectum respondet. S Tho. ad Hebræ. 7. lect. 3 dicẽs quo ad primum, secundum Augu. contra Faust. ꝙ sicut sapiens dispensator una, & eadem dispositione, & prouidentia, secundum diuersitatem temporum & personarum dat alia, & alia ꝑcepta, sicut alia in hyeme, alia ęstate: alia pueris, alia senib. alia ꝑfectis, alia imperfectis: & tñ est eadẽ ꝓuidentia; Ita, diuina ꝓuidentia ĩmobili ꝑmanẽte, mutata est lex ꝓp mutationẽ temporum. Quia ante aduentum debuerũt dari præcepta, quę significarent uenturum: sed post aduentum, quæ significent uenisse. Itẽ, data fuit illis lex, & data pręcepta sicut pueris, ĩ nouo uerò, sicut ꝑfectis. Vñ, lex dr̃ pedagogus (Hispanicè honorificè, Ayo, Italicè ꝑ op. ꝓbriũ, pedante.) Vñ, si in lege dr̃ aliq̃d, qd̃ sonet in ꝑpetuitatẽ, hoc est rõne figurati. ad id in c. nõ debet, de cõs. & af. Ad 2. dicit, ꝙ dictũ mandatũ, nõ erat mãdatũ ẽm se, sed ut incõueniẽs tpi. Nõ. n. seruãda sũt in nouo Sacerdotio, q̃ fuerant ĩ antiquo, Ps. 29. Holocaustũ & ꝓ peccato non postulasti: tũc dixi: Ecce uenio. Quę oia adducit latè Arnal. Alb. in rub. de hær. 16. q. 12. §. quartus error. uers. quo ad secundum ad finem. nu. 16. col. 226.

Ecce, non habentibus ex affectata militia oculos obcęcatos, quomodo in diebus messiæ erit fœdus nouum, & non erit secundum quòd lex Moysi, quæ data fuit in exitu Israel de Aegypto. Et Isaias. 51. in principio ibi: Quia lex à me exiet, &c. Et dicunt Doctores tui, & Glossa Leuitici magna: Lex à me exiet, lex noua, & nouiter renouata. Quid plura? Lex Moysi nullibi promittit in præmium obseruationis eius vitam æternam, sed bona temporalia. Et licèt imposuerit pœnam mortis animę non seruantibus eam; tamen nullibi in præmium obseruantiæ eius promisit Gloriam ęternam. 626

Vndecimo. iuxta fidem omnes defuncti sunt, non acceptis repromissionibus.

Nota

Et est sic in veritate, quòd non circuncidentibus præputium suum, & non seruantibus festum Paschale, & similia præcepta, erat in dicta pœna mortis animæ, quia propter transgressionem legis damnabantur, sed non habebāt Gloriam propter obseruantiam dictæ legis: sicut contingit in præceptis Regum; ut puta, Si fiat pręceptum à Rege, quòd quicunque furtum fecerit, puniatur in tantum; non tamen, qui non facit furtum habet præmium; & etiam, in negatiua, ut qui non venerit ad concomitandum Regem puniatur; non tamen, qui uenerit præmiatur. 627

Et hoc optima ratione fulcitur; quia valde iniuriosum fuisset obseruatoribus legis Moysi, ut propter eius transgresionem esset clarè in dicta pœna mortis animæ per expressa uerba; & propter eius obseruationem, non essent promissa, nisi bona temporalia per expressum. ut in pluribus locis illius legis apparet; & bona spiritualia, & gloria Paradisi contingeret eius obseruatoribus per consequentiam, & per subintellectum, aut tacitè ùt multi fatui iudęi sibi falsa spe blandiuntur. Sed verum est quod dicit Aposto. quòd nihil ad perfectum adduxit lex. ad Hebręos. capitulo septimo.[a] 628 629

Et hoc probat prophetia Isaię. capitu. secundo.

[a] Vbi S. Thom. lectio. 3. dicit: Nihil enim ad perfectionem, nec scilicet iustitię, nec patriæ adduxit; unde erat imperfecta: sed pfecta fuit per Christum. Et ideo ibi S. Paulus dicit, translato Sacerdotio: necesse est, ut legis trāslatio fiat. ut habetur in cap. translato. de constitut. Et sic Sacerdotium Christi euacuauit Sacerdotium Leuiticum. 1. Corinth. cap. 13. ait Paulus: cùm venerit quod perfectum est; euacuabitur quod ex parte est. Nam proprius effectus legis, & Sacerdotij est, iustificare. Hoc autem lex nō potuit facere. Roman. 8. Nam erat impossibile legi in quo infirmabatur secundum carnem. ad Galat. 4. Quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elementa; quibus denuò uultis seruire? Itē, inutile dicit quod non ualet ad finē consequendū; hoc autem, non potest lex, quia non adducebat ad beatitudinem, quæ finis est hominis. Sed tamen suo tempore fuit utilis, inquantum disponebat ad fidem. ad Hebræos

in principio vbi dicit;quòd in nouissimis diebus omnes gentes confluent ad Hierusalem,& ad mõtem Sion,ut discant ire in vijs Dei Iacob.Et subiungit:quia de Sion exibit lex,& verbum domini de Hierusalem.Quod factũ, & sequutum fuit, quando Christus in Euangelio dixit Discipulis suis:Et exeuntibus ab Hierosolyma dixit eis:ite, Baptizate omnes [a] gentes, &c.

630 Pur, [b] Tu iudæe,negare non potes,ꝙ de Siõ exibit lex;ergo de Sinai minimè:nec erit lex Moysi, quam ipse tradidit populo Israeli,sed lex Dei Iacob.Lex enim Moysi, licèt sit diuina, uocatur tamen frequenter in sacra Scriptura lex Moysi,vt legitur Deuteron.33.c.ibi: Legem præcepit nobis Moyses hæreditatem multitudinis Iacob.Et Neemiæ.8.c.ibi:Vt afferrent librum legis Moysi,&c. Quæ indubie cessabit adueniente Messia: vt habetur Hieremiæ.c.3.ad finem:ibi: Non dicent vltra:Arca testamenti Domini, nec ascendet super cor;nec recordabuntur illius,nec visitabitur, nec fiet ultra, in tempore illo vocabũt Hierusalem Soliũ domini, &c. Illa enim prophetia tota astruit, & probat cessationem legis Moysi.

631 Nec obstat,ꝙ ipse allegat textum Deuteronomij.6.c.in fine:ibi,eritq; nostri misericors; quoniam cùm manifestè lex Moysi dicat ibi: ꝙ ideo facta est,& eius cæremoniæ,quia Deus eduxit populum Israel de terra Aegypti,ut ibi clarè dicitur si de ista eductione non fiet mentio veniente Messia,sed de redemptione vniuersaliori diuersarum Prouinciarum,ut dicit Hieremiæ.16.& 23.c.Ergo necessario infertur,ꝙ illa misericordia,si de vita æterna est,non erit propter eductionem cessaturam,aut quæ non erit in memoria, ut est eductio, & redemptio Aegypti.Et ut scias,ista dubitatio quomodo in lege Moysi,non est promissio vitæ æternæ, sic pulsauit animos iudæorum,ꝙ eos deduxit ad angustiam,& contristationem;adeo ꝙ antiqui,de plano confessi sunt, quòd in lege Moysi non est talis promissio; sed eam iuerunt venatum in Isaia; vt patet in illo principio capituli:Helech,vbi ille Rabbi Talmudista, non inueniens auctoritatem in lege Moysi,dixit: **Omnis Israelita habet partem in vita æterna; vt habetur Isaiæ.60.**

a Nota ex hoc loco Matth.28.quòd quamuis Sacramẽtum Baptismi fuit institutum quando Christus in Iordane fuit baptizatus.vt nos probauimus latè in Candelabro Aureo. 1. p.tit.de Baptismo. nu. 8. publicatum tamen fuit post Christi resurrectionem, & data Discipulis hæc baptizandi forma. Mat. 28. ut notauimus. in dicto Cand. supra.nu.9.

b Vtitur hic auctor noster (ut solet) altera dictione Italica. f. Pur; quam, ratione supradicta immutatam relinquimus; addẽtes lingua Latina multipliciter interpretari. Aliquãdo enim, Pur, significat; Nunc; Aliquando; Quomodocunque sit & alias cõplures habet, quas omisimus.

a Et

Eccc

Ecce quõo antiqui iudæi nõ inuenerant auctoritatẽ in lege Moysi, aliàs allegassent eã, cũ essent peritiores antiqui modernioribus eorum. Moderniores aũt stimulati verbis Apostoli, q dicit: Nihil ad pfectũ adduxit lex: ad Hebr. 7. & continuo opprobrio disputationũ fideliũ, quidã eorũ dixerunt: veniet Mesſias, & manifestabit. Isti duo moderniores, quos memini, q̃sierunt illud uerbũ: Eritq; nostri misericors, sup. allegatũ: qđ nullã pbationẽ, nec ẽt adminiculũ facit; vt dixi. Or, Destructo validè hoc fundamẽto ppetuitatis legis Moysi, & pmij ipsius in gloria ęterna, qđ decepit dictũ Rabbi Moysen; Redeam⁹ ad eũ, & aucupem⁹ syllabas & verba eius, vt magis veritas elucescat; & ipse cõfundat cũ sequacib. suis. Dicit Rabbi Moyses, q nõ erit differentia de ijs diebus, qbus ipse expectat Mesſiã ad dies aduentus eius, nisi liberatio Populi Israelis à seruitute Regnorũ, qua reperientur detẽti iudęi, tpe aduẽtus Mesſiæ, &c.[a] Dic mihi iudæe, q̃so; Si ista erat expectatio pphetarũ, & iustorũ hoium, vt tu dicis: cur Dauid, Salomõ, & cæteri Reges iudæorũ, cũ tã vehemẽti desiderio, p remedio tpali, vt magis qete, & sine turbatiõe posset seruare legẽ Moysi, ex qua putabãt, vt dicis vitã ęternã hre, ipsi optabãt videre Mesſiã?[b] Nõne illi reges poterãt legẽ Moysi ĩ qete seruare? Et vt qd optabãt uidere Regẽ, eis tpaliter in Hierusalẽ supiorẽ sui ipsius Dauid,[c] & aliorũ Regũ expulsorẽ, & exiliatorẽ, qa regnũ nõ capit duos? Fatua certè erat ista pstolatio, & tã feruida deuotio ipsius Dauid ĩ suis Psal. vt đsideraret videre regẽ tpalẽ maiorẽ se, & sui ipsi⁹ deiectorẽ, quantũcũq; Rex Mesſias expectaret Sãctus, & bene instructus ĩ lege Moysi.[d] Deinde Patriarcha Iacob, & alij Patriarchæ, q non saluabant ex lege Moysi, q nondũ erat;

635 636 637

a Et ut uideas horum iudęorum falsitatem nota, quòd causa quare fuit antiquis Patribus tanta cupiditas, ac pium desiderium sepeliendi in terra promisſionis, fuit hęc; quia reuelatũ fuit Abrahę, Isaac, & Iacob, qualiter Christus ibidẽ erat moriturus, & sepeliendus, & resurrecturus; ideò desiderantes cum eo resurgere, uoluerunt, cum uxorib. & filijs, ibidem sepeliri. Ideo Ioseph imposuit filijs Israel, ut secum deferrent ossa sua in recessu suo de Aegypto, & sepellirẽt cum Patribus suis in terra promissa. ut patet Genes. ca. fi. & probat Iacob. Valentia. in Ps. 77.

b Imò contrarium debebant iudicare esse melius eis, & per consequens desiderare, vt nũquã ueniret; quia quando aliquis Rex, putat ab alio in Regno inquietari; procurat omnibus modis illum interficere, ac de medio tollere: quemadmodum procurauit facere Saul cũ Dauide. 1. Regum. 18. & Herodes cũ Domino nostro Iesu Christo. Mat. c. 2. & in profanis historijs plura similia sunt testimõia.

c Vt ipse ait Psal. 109. nominando Mesſiam Dominũ suum, dicẽs: Dixit Dominus Domino meo. i. Dixit dominus Pater Domino meo. i. Filio suo: sede a dextris meis. secũdum omnes expositores cõmuniter. Et de quo dictum erat Ps. 71. Et adorabunt eum omnes Reges terrę; omnes gentes seruient ei.

d Certè, quia salus & liberatio, quæ per Mesſiam expe-

erat, cur de Messia loquebantur, & indubie auebant, & desiderabant eum videre? Sed quid desiderabant? Certè rem miram, & incredibilem, & humanæ naturæ reformationem; videlicet, videre Deum, & hominem, Deum æternum, & hominem perfectum ĩ vno supposito passurum, & moriturum, vt sacrificium agni Paschalis pro redemptione, & expiatione peccatorum. [a] Et ista fuit deuota expectatio, & spes omnium prophetarum. Et vt adhoc credendum deuota cõtemplatio te moueat, imò inducat: contemplare, obsecro, quòd de nullo vnquàm propheta, ante eius aduentum, nunquàm prophetę loquuti sunt auentes, aut desiderantes eius aduentum, nisi de solo Messia, de quo, ante eius aduentum omnes loquuti sunt; adeò vt tui Doctores dicant: omnes prophetæ, non prophetarunt, nisi pro diebus Messiæ. Et tu, paulo ante dixisti: quòd de Moyse, vsque ad Malachiam, omnes prophetæ de eius aduentu, non solùm loquuti sunt, sed imò vehementer cupiebant eius aduentum videre. [b] Si enim purum hominem expectassent, aut desiderassent prophetæ; quæ esse potuisset differentia de alijs prophetis non desideratis ante eorum aduentum, ad eum tam deuotè, & cum tanta affectione crebrò, per omnes desideratum, si ipse Messias, purus homo futurus erat? Sed certè desiderabant rem nouam & miram, [c] scilicet, Deum, & hominem, mundi redemptorem, propitiatorem, & expiatorem peccatorum.

Deinde, contemplare, obsecro, quem prophetarum,

expectabatur; esse debebat spiritualis, & non temporalis: & qua mediãte nos liberaret à peccato originali, & alijs, & à diabolica seruitute, in qua propter peccatum primorum parentum genus humanum incurrerat, & nos preciosissimo sanguine suo redempturus erat, & ad cœlestem beatitudine amissam perdu-
638 cturus, ut habetur. Psal. 71. Qui ab antiquis iudęorum, & à D. Augustino. S. Thom. Raynerio, Iacobo de Valentia, & alijs, totus de Messia exponitur, ubi dicit: Parcet pauperi, & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Ex usuris & antiquitate redimet animas eorũ. Et in Psal. 129. (quem,
639 ultra alios optimè declarat Valentia, ibidem) habetur: Quia apud Dominum misericordia; & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel, etcæt. Et Isaiæ 45. Israel saluatus est in Domino salute ęterna, non confundemini. etcæt.
640 Quę quidem æternitas contrariatur temporali. Et idẽ Isa. cap. 55. Et Ioel 2. Quia in monte Sion erit saluatio, & erit Sanctus scilicet, Messias. Et Daniel. 7. Potestas eius potestas ęterna, & alias auctoritates, atque Rabbinorum dicta, ut de apud Marquardum de Sussanis. in tractat. de iudęis. 3. p. cap. 1. nu. 63. per totum.

a Vt latè patet per totum Isaię discursum, maximè in capit. 53. & 54. ubi Christi Domini nostri passio, & mors ita ponitur, quasi si esset Euangelica historia iã præterita. ut ibid. notauimus.

b Quia (ut ait Ioan. 1.) erat Lux uera, quæ illuminat omnem hominem. Et cùm omnes essent umbris, ac figurarum tenebris inuoluti; Christi aduentum summopere desiderabant.

c Vt eam tanquã inau-

tarum, aut ſanctorum Regum
inſignitum, aut decoratum per
ſacras ſcripturas videris, aut vi-
dere, vel notare poſsis, ꝙ eſſet
futurus ferre ſuꝑ ſe hominũ pec
cata, & illa delere, ſicut de ſolo
Meſsia ſcriptũ eſt, in illa prophe
tia Iſa. 53. & Hier. 31. quod ſoli
Deo conuenit, & eſt propriũ mi
ſereri, & parcere?

Quare neceſſe eſt dicere, ꝙ 641
Meſsias eſſet De', ſi peccata ha-
bebat delere, propitiari, & por-
tare, vt vtar verbis prophetę. Et
omnes conuenimus, ꝙ eſſet ho-
mo, quia filius Dauid. Ergo ne-
ceſſario eſt verum concludere,
ꝙ ſecundum mentem, & verba
prophetarũ debebat eſſe Deus,
& homo, qui deleret poteſtate
ſua diuina, peccata; & eſſet ho-
mo, qui ex ſacrificio corporis ſui, & morte ſua ip
ſa peccata deleret; & ſuper ſe portaret, ut verum
& ęternum ſacrificium prefiguratum in vnigeni-
to Iſaac filio Abrahę, [a] vt omnes prophetę, & ſi- 642
gnanter Iſaias, vbi ſupra, ſatis apertè propheta-
uit. Hieremias enim dicebat: ꝙ vocaretur, Ado-
nay, nomine Thetagrammaton, quod ſoli Deo
conuenit. Iſaias eum vocauit, patrem futuri ſecu-
li. Dauid dixit: Ante Solem ynon, eſt nomẽ eius,
quod eſt dicere, ſecundum hebraicam, & veram
translationem; ante Solem genitus, eſt nomen e-
ius. Daniel dixit: Et ecce cum nubibus cœli quaſi
filius hominis veniebat. Micheas verò: & egreſ-
ſus eius ab initio, à diebus æternitatis. Et loqui-
tur de Meſsia. Ezechiel ait: & ſeruus meus Dauid
Princeps eorum in ęternum. [b]

Omnes prophetæ ſciebãt eius humanitatẽ, qa 643
filius Dauid; videbãt eius diuinitatẽ in ſpeculo,
ſeu ænigmate ꝓphetię: deſiderabãt & ꝓſtolabant
eius aduentũ; & ad qd? vt ſaluaret animas, [c] ut tu
dicis:

inauditam a ſæculo omnes prophetæ prędixerant, ut ſuis locis diximus. Verè res mirabilis eſt, de qua melius poteſt dici illud quod de Sanctis, ſcilicet, quòd ſi Deus mirabilis eſt in Sanctis ſuis, mirabilior in Sancto Sanctorum eius Filio. Conſiderans Regius Vates. Pſalm. 144. hanc mirabilem uerbi incarnationem, eiuſque ęternum Regnum; dicebat: Regnum tuũ, Regnum omnium ſeculorum, &c. Et Pſalm. 88. inducit Deum Patrem ita loquentem; Aedificabo in generatione & generationem ſedem tuam. Et quia hæc erant admiranda, alloquitur ſtatim ipſe Dauid Chriſtum uenturum, cuius regnũ æternum fore prævidebat: Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine, etcęt.

a Vt habetur Geneſ. 22. figuratur etiam in arcu illo fœderis: in columna ignis: in petra angulari: in Serpente æneo: In petra quam ſuppoſuit Iacob capiti ſuo: In petra, qua Dauid percuſſit gigantem: in Iona propheta, & mille alijs, quibus plenæ ſunt ſacrę literę.

b Quas omnes prophetarum auctoritate ſupra, in ſuis proprijs locis declarauimus.

c Quia Meſſias debuit eſſe etiam uerus homo, qui genus humanum redimeret aſſumpta natura humana, ut animas ſaluaret; quia, cùm in primo homine totum genus humanum præuaricatum ſit; par erat, ut ſatisfactio fieret per hominem ſtante lege Dei, quòd quiſque puniri debet per quæ peccauerit; & ſatiſfactio

dicis; ſed non quomodo tu dicis. Tu enim, & ego in Meſsia conuenimus, in duobus :ſed in quolibet aliter, & aliter. Conuenimus enim primo : quia Meſſias debebat uenire ad dandam uitam ęternam. Sed tu dicis : ꝙ hoc contingere debebat per obſeruantiam legis Moyſi in quiete, & abſque turbulenta reuolutione Regnorum; Ego quidem, dico eum debuiſſe uenire ad dãdum vitam æternam, per legem ſuam nouam inſerendam in uiſceribus noſtris : non per legem datã in exitu Iſrael de Aegypto, ut hæc probat prophetia Hieremiæ.31.c. per te allegata, [a] quæ dat rationem diuerſitatis dictarum legum; quia illa Aegypti erat lex Domini ad ſeruos data; ut apparet in pœnis ſeruilib. ibi comminatis. Et hoc eſt quod ibi dicit : Et ego dominatus ſum eorum; quaſi uelit; illa lex tractabat eos ut ſeruos, ferula eos caſtigando : lex uerò noua, erit lex data amicabiliter, & cum gratia; ut dixit Saluator. Ioannis decimoquinto. Iam non dicam uos ſeruos, ſed amicos; & erat lex ad tollendum peccatum : ut ibi per expreſſum dicitur; Et peccati eorum non recordabor amplius. [b] Dic mihi, iudæe, ſi iſtæ leges Moyſi, notoriè non eſt lex temporalis; & lex Chriſti noſtri Meſsiæ ſpiritualis, & tota deletiua peccati? [c] Conuenimus, ſecundo in temporalitate Meſsię. Tu dicis, quòd debebat eſſe Potens Rex, &cęt. Et ego dico, quòd erat homo paſsibilis, Deo ſanctificandus pro peccatis expiandis, [d] ut dixit Iſaias in illa prophe-

factio ꝑ ęquiualẽs
644 faciẽda eſt, ut in lege ueteri, animã ꝑ aĩa, oculũ ꝑ oculo:iõ homo pro homine exponi debuit. Sed homo q̃dem cœleſtis, & innocens, innoxius à peccato, pro homine terreno, tranſgreſſore, & flagitioſo; ut non tantũ ſumeretur debita pęna, ſed legitima redemptio fieret, à non obligato pro ſe. Item, cũ purus homo hoc non poſſet, ex quo, Deo debebat per totũ, quod in eo erat; & ſol⁹ Deus nihil debeat alteri, nec ſibi ipſi; ideò conue
645 niens fuit, Deũ incarnari, ut Deus factus homo, pro homine ſatisfaceret. Vide de hoc, Marquar. de Suſſan. in trac. de iudęis. 3.p. c.1.nu.65. & meli⁹ Fab. Fioghiũ. c.30. quem omnino uide, ſi habes.

a Quam (ultrà ea quæ in eius declaratiõe ſuo loco diximus) inuenies optime declaratã
646 apud Fauſtin. Taſ. ſerm.4.

b Quę auctoritas, in eo quod dicit: Et peccati eorum; intelligitur princi
647 paliter, de originali peccato. ut latè ſupra in ſuo loco explicauimus.

c Clariſſimè patet per multa, quæ ſupra diximus in prophetarum additionibus.

d Nam, cùm eſſet Deus, cuius eſt terra, & plenitudo eius, Orbis terrarũ, & uniuerſæ creaturæ, ut ſæpe dicitur in Pſalmis, & alijs Sacrę Scripturæ libris; exinaniuit ſemetipſum, formã ſerui accipiẽs, &c. Philippen.2. ut adimpleretur, quod dixerant de eo ꝓphetæ. ſ. Ecce Rex tuus uenit &c. vtſupra dixim⁹. Et tãta fuit eius uoluntaria humilitas, & abiectio: ut uoluerit in ſe impleri illud Sapientię. 2. Morte turpiſſima condemnemus eũ. Quæ mors, turpior, & abiectior eſſe non poterat, quàm Crucis : cũ ſcriptum ſit: Deut. 21. Maledictus, q̃ pependit in ligno, quod gloſſans Apoſto. Galat. 3. ait: Factus eſt ꝓ nobis maledictũ : ut nos de

prophetia: Quis credidit auditui nostro?

Scio, quòd ingenium tuum te coegit, ut crede- 648
res Mesſiam ſpiritualem, quia ſi in ſola profana diſpoſitione potentiæ temporalis conſiſteret Barcozena, aut vnus Imperator Cyrus, aut Octauianus, vel Cæſar ſufficiebat ad redimendum Iſrael temporaliter, ſed quia erraſti, credens quòd fides Moyſi ſufficiebat ad gloriam ęternam conſequendam; coactus es etiam errare, [a] quòd ille Mes- 649
ſias eſſet potens Rex ad faciendum ſeruari legem Moyſi. Deinde, quale, & quod deſiderium fuit omnium Regum, Patriarcharum, & Prophetarum, uidere eius aduentum, ſi non habet prodeſſe, niſi uidentibus illum, ad effectum obſeruationis legis Moyſi, cum & ipſi deſiderantes bene poterant eam legem Moyſi ſeruare ſub Regibus potentibus, ſub quibus erant? Non ergo, ſecundum te, niſi inuoluas, cadebat deſiderium, aut affectio in bono prorſus alieno, & non ſuo; nec ad vtilitatem animæ deſiderantis ipſum Meſſiam videre. Quare, indubiè uanum, & mancum uidetur tale deſiderium fuiſſe Regum, Patriarcharum & Prophetarum. ¶ Dicis, deinde, quòd hic Meſſias, 650
quem tu expectas, habebit filium, & nepotem, & quòd uiuet diuturnis, & longæuis diebus in Regno ſuo, & quòd potus, veſtitus, & cibi prouiſio, & opulentia, erit in ſuis diebus magna, fertilis, & abundans, ac parta ſine labore: imò habebitur fertiliter, & leniter in magna quiete, & pace, & quòd ceſſabunt bella, &c.

de maledicto legis redimeret. Sed propter hoc Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, &cæt. ut habetur ad Phil. 2. De quo nomine: Ieſus (ultra mirabilia quæ dicunt Sancti antiqui, & alij Doctores) vide S. Thom. 3. par. quæſt. 37. & in 3. ſent. diſt. 18. & Marquard. de iudæis 3. par. cap. 1. nume. 52. & latius Fauſtinus Taſſus ſerm. 10. & hodie melius omnib. tractat quidam liber, qui, de nomine Ieſu, intitulatur, cõpoſitus à quodam R.P. Societatis Ieſu, cuius nominis non recordor.

a Quia, qui ĩ vno deliquit, factus eſt omnium reus; Iacobi 2. Et, quia deſtructo quõcunq; fundamẽto, neceſſum eſt, ut uniuerſa fabrica ruat.

a Sci-

Ad hæc tria aduerte, quantum erras; quia ſi ve- 651
rum eſſet, quod dicis de filio, & nepote Meſſiæ; Dic mihi, quomodo Prophetæ, de hac tam profana ſucceſſione, per te opinata tacuerũt; & omnes de ſola felicitate Meſſiæ, & eius ſanctitate loquuti ſunt, & nuſquam de filio, & minus de nepote alicubi ſcriptum eſt? Imò omnes in ſolo eo totam felicitatem ſui aduentus prænuntiarunt, & non in ſuo filio, aut nepote. Quod ſi in 652
eis eadem felicitas erat expectanda; non debuit ſilentio commendari, aut totaliter præteriri, ſecundum quod Moyſes de Rege Iſraelitico profano ſcribit 17. cap. Deuteronomij, in fine. ubi dicit, loquens de Rege fideli, ut longo tempore regnet ipſe, & filij

a Scilicet, carnalibus, quos nunquã habuit (ut Iudæi miseri delirantes dicunt) habuit tamen, & habet innumerabiles spirituales, quos sibi peperit, & parit quotidie Sacrosancta mater Ecclesia baptismatis unda regeneratos. De quibus loquit̃ Ps.
653 127. In cuius explicatione Iacob. Valen. sic ait: O Christe, ideo benedictus es, quia Patrẽ sic timuisti, & in vijs eius ambulasti; ideo bene tibi erit, & primus habebis præmium in Cœlo, & ĩ hac tua Ecclesia militãti. Nam pręmiũ consistit in tribus. Primo; in copia bonorum, & ciborum. Secũdo, in pulchritudine, & bonitate uxoris. Tertio, in fœcunditate pro
654 lis, & filiorum. Et hoc est bonum qđ tibi erit, ex p̃mio; Primo, quia labores manuum tuarum manducabis, & cæt. loquitur de Eucharistia. Secũdo, præmiaberis ò Christe, ĩ pulchritudine, & fœcunditate uxoris. Nam uxor tua Ecclesia, erit sicut uitis abũ
655 dans palmitibus, & thyrsis in lateribus dom⁹ tuæ, &c. Et sequitur, quòd filij huius sponsæ

eius super Israel, de Messia nec vbi fit mentio de eius filijs.[a] Et est ratio rationis, quia Rex, de quo scribit Moyses in lege, erat assumendus per Populum, & ideo, ut de Rege profano fit mentio, fit mentio de filijs suis post eum. Rex uero Messias est mittendus per Deum, [b] & non per Populum assumendus.

Præsertim, cum hoc sit mirum, quòd humanitus virtus Patris continetur æqualiter aut perfectius in posteritatem futuram, perpetuo, & sine intermissione, quod non contigit alijs Regibus Israel; imò regulariter successores bonorum Regũ fuerunt mali, ut patet in discursu historiæ libri Regum, & Paralipomenon. Et, si tu dicis, licèt non allegas, quòd Isaias in illa prophetia: Quis credidit auditui nostro, prophetauit de filio Messiæ in illis uerbis, vbi dicit: Videbit semen longęuũ; Or, attende, vt uideas quia illam prophetiam libenter, pro tua fatua opinione allego; vt ex eius responsione uideatur error tuæ opinionis. Et respondeo, quia primum valde profanum, & turpe esset dicere, quòd Rex Messias ita Sanctus, & iustus, ut tu speras, &, qui ueniebat ad tollendũ Populi peccata, vt dicit ille Propheta, haberet uxorem, qñ dicis, & fuit dictum glossæ Chaldeæ Ancheloc, ꝙ Moyses, ex quo uidit gloriã Dei, abstinuit ab uxore, & tu hoc commendas in eodem Moyse, in tuo Deuteronomio, quem scripsisti iudęis.[c] Quomodo

regenerati per baptismum, erunt sicut nouellæ oliuarum, i. infiniti ferè. Et in fine concludit dicens: Et per hoc patet, deceptio, & cæcitas Iudæorũ, qui omnia ista intelligũt materialiter, & tẽporaliter ad literã. Hæc ille. Qua (forsitã) ratione, cum Domino nr̃o fuit dictum Matt. 12. Ecce mr̃ tua, & fratres tui, &c. respondit: Qui fecerit uoluntatem Patris mei, ipse mater, frater, & soror mea est, & non dixit: filius meus est, sciens miseros Iudæos illud intellecturos carnaliter, & non spiritualiter. Quod ẽt optime declarat idem Iacob. Valent. in Ps. 131. & alij ibidem.

b Vt omnes Prophetæ clamabant dicẽtes: Mitte quẽ missurus es. Alius: Emitte lucẽ tuã, &c. & alibi: Emitte manum tuã de alto. Cum alijs infinitis locis.

c Patet etiam, coniugium alienũ esse

do ergo sãctus Rex Mesias vteret uxore, ut haberet filios? Et, ad uerbum; Videbit semen longæuum; dicendum est necessario, quòd non loquitur de filio, aut filijs Mesiæ, sed de posteritate sequellæ suæ doctrinæ, & fidei.

Quod luculentius apparet, qa si ille Mesias erat homo inglorius, nouissimus uirorum, & nõ erat ei aspectus, neque decor, & erat angustiatus, qa ipse voluit, & dicit Propheta, quòd si posuerit pro peccato animã suam, videbit semẽ longæuum, apparet, quòd felicitas Mesiæ uidẽdi semen, erat post eius mortem, aut etiam ipso existente in iniuria, & vituperio, & reputatione leprosi. Talis homo, sic tortus & flagellatus, & sicut ouis ad occisionem ductus, non gaudet in uisione filiorum; imò magis filij sunt ei ad torturam, & uituperium.[a] Ergo uerbum, uidebit semen longæuũ, post talem processum uitæ Mesiæ, ut dicit Propheta, qui processus totus est plenus angoribus, iniurijs, & crudeli passione, nõ potest apta

se à Mesia, uel sine coniugio carnales filios habere (quod deterius esset) quia iam non esset perfectus; imò imperfectus, & multis alijs imperfectior diceretur, qui castitatem seruarunt. Ex tribus enim hominũ statibus, omnium est inferior coniugatorum status. Nã coniugatorum status ferro; cõtinentium, post amissã quomodolibet virginitatẽ, Argento; virginũ aũt vtriusque sexus status pfectissim⁹ auro cõparatur. Qui triplex hominum status, optime fuit à Saluatore nřo declaratus. Matt. 13. in fructu illo Trigesimo, Sexagesimo, & Cẽtesimo, ut ibidem omnes notant. Accedit, q̃ si naturaliter, & non miraculosè filios generaret, amitteret virginitatem, atque consequenter eius laureolam, & sic inferior esset alijs eã habentibus infinitis. Item, Mesias debebat esse Sacerdos in æternũ, secundum ordinẽ Melchisedech. Ps. 109. Cum autem Christus, nec alij omnes eius vicarij Sũmi Pont. permiserint Sacerdotẽ uxorẽ ducere, quãuis Matrimonio copulatos ordinari olim esset permissum, patet Christum, facere nõ debere, quod alijs prohibere debebat. De quorũ Sacerdotũ nouæ legis cõtinẽtia. uide Cõcil. Carthag. 2. c. 2. cum multis aliis, & latè Michaelẽ Medina. in lib. de Sacrorum hom. cõtinen. & Marquardum, de Sussanis, in tract. de Cœlibatu. Item, q̃ periculosum periculisq; plenum negotiũ sit unicuiq; uxorem ducere, tradit Tiraquel. in legibus cõnubial. & Syluã nuptialẽ, p totam & Marquar. s̃. 1. p. c. 6. Et q̃ alienũ debeat esse à Sacerdotibus Matrimonium, & quare, ui de eundẽ. 2. p. c. 4. Albertũ Trocium de uero & pfecto Clerico. Medinã. sup. Beatum Ioan. 656
à Capistrano. in Speculo Clericorum.

Itẽ, quia si Messias habuisset filios, non eos haberet nisi per Matrimoniũ. Cũ ergo, ex scriptura Sacra habeamus sanctitatẽ, innocentiã, Sacerdotium, diuitias (ut Iudęi putãt tẽporales) Regnum, & alia multa Mesiæ: iustũ, & 657
necessarium erat, ut quemadmodũ Deus primo homini prouidit de cõsimili uxore; ita in scripturis fuisset prouissum, & prænuntiatum de uxore Mesiæ, quomõ etiam fuit prænuntiatum, de eius fœlicissima matre: quod uerbum de tali uxore, minime reperitur. Aliàs sequeretur magnũ incõueniẽs aliã ducere, q̃ æqualem, ne diceretur illud, uidelicet: Vt malè inæquales ueniunt ad aratra iuueci, sic premitur magno coniuge nupta uiro.

a Vt factum legimus in Sancto ac patien-

ri, nec conuenire ad eius filios. Deinde, si de filijs sentiret Propheta, cũ dicit: videbit semẽ longeuũ, & voluntas Dñi in manu eius dirigẽt, deberet dicere, in manu eorũ, si eius filij (vt tu dicis) deberẽt habere suã sanctitatẽ, & suũ officiũ, vt semper Israel in eorũ umbra quiesceret, & seruaret lẽgẽ Moysi in quiete & sine impedimẽto temporali, vt tu dicis: Rogo te, igiẽ, nõ delires, vt ponas expectationẽ Mesiæ in filijs eius, qđ nullus iudęorum ausus est ita clarè attẽtare, sed solũ in Messia, & aduẽtu suę personæ solius spẽ. Astruit, & probat hoc prophetia Danielis, q̃ solũ Messiam in nubibus cęli uenientem commendat, & dicit, quòd omnes linguę, & gentes eũ adorabunt, & illi seruient, & quòd regnum eius durabit in æternũ, [a] de eius filijs nihil dicit.

Dicis secundo, ꝙ de opulẽtia potus & cibi ac vestib. erit magna fertilitas, & tu paulo ante dixisti, ꝙ nulla erit mutatio cõsuetæ naturę in nobis. Quomodo tibi ipsi contradicis? Potest ne esse secundum naturam, ꝙ non sint carestiæ, & fames? Deinde hoc non probas aliqua ratione, aut auctoritate sacræ scripturæ, quæ de fertilitate aliquid illo tempore affirmet. [b]

Dicis tertio, ꝙ cessabũt bella, &c. Si hoc literaliter recipis, tu tibi ꝑcutis pedẽ cũ ligone, ĩ eo qđ paulo ante dixisti, ꝙ natura nõ mutabiẽ in nobis. Et q̃uo fieri põt, secũdũ naturã, ꝙ in æternũ inter homines non sint secundum uarietatem temporũ bella, & contentiones, post aduentum Mesiæ; nisi natura humana conuerteretur in naturam Angelicã? [c] Et, sic penitus natura mutareẽ in nobis, quod

tiẽtissimo Iob, vul-
658 nerato, & afflicto, q̃ẽ propria vxor magis cruciabat, & affligebat, quã cętera tormẽta, q̃ patiebatur, ut patet. Iob c. 2.

a De huius Regni Christi æternitate, & an Christus fuerit Rex tẽporalis, & nõ solũ spiritualis, tractat latè Aluarus, Pelag. de planctu Ecclesiæ, lib. 1. & curiose, & erudite Hect. Pintus in Daniel. c. 2. uers. Et ipsum stabit, ubi multa adducit notatu digna.

b Abundantia .n. ciborum, quã Prophetæ desiderabãt tpe Mesiæ, ciborum erat Spiritualium, ut patet. Ps. 121. Fiat pax ĩ virtute tua, & abun-
659 dantia in turribus tuis, ut declarant Rayn. Titelm & alij expositores ibidem, & Iacob. de Valentia: dicens, Et fiat etiam abundantia in turribus tuis .s. copia ciborum, & uictualiũ spiritualium. s. Ecclesiasticorum Sacramentorũ, & do-
660 ctrinæ Euãgelicæ. De cuius versus expositione (ultra alios ibidem) uide Nicol. de Lyra & Hectorem Pintũ. in Daniel. c. 4. ad finem, in annotationib. ex Chaldæo.

Cui expositioni fauet dictum Apostoli. Rom. 14. Regnum Dei non est esca & potus, & 1. Corinth. 10. Omnes eãdem escam spiritualem manducauerunt, &c.

c Qualis nũc est, nam ante Angelorum in gratia confirmationẽ, pręliũ magnũ fuit factũ in Cœlo, ut Sacra canit Ecclesia. Cõfirmatur auctoris dictũ miserabi facto inter primos mũdi successo fratres, inuidia. n. plenus Cain iustum fratrem interfecit Abel, Genes. 4. & inobediens ac perfidus Absalon patrem mitissimum ꝑsequutus est Dauidẽ; Saul, Iacob, fratrem, cum multis alijs exemplis, quibus plena est scriptura sacra.

a Præ-

quod tu firmiter negas. Et, si velis dicere, quod tempore Messię & suorum filiorum, & nepotum (vt tu loqueris) erit tāta coacta pax virtute Messiæ, quòd nō erit amplius bellū cōtra iudæos, vt quiete viuant, & possint legē Moysi seruare, vt habeant vitam æternam; Aduerte, tale tempus quietis, vt tu asseris, magis inducit ad violandum legem Moysi, quàm ad eam seruandam, ut dicit textus ad literam. Deuter. 8. cap. ibi: Ne postquam comederis, [a] & saturatus fueris, domos pulchras ędificaueris, & habitaueris, in eisque habueris armenta boum, & ouium greges, argenti, & auri, cunctarumque rerum copiam, eleuetur cor tuū & nō reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis, & cęt. Item, Sanctus Moyses in suo Cātico, 32. Deut. dicit: incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, & dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Domino salutari suo. Vides tu Rabbi Moyses, quòd illud quod tu reputas remedium ad obseruantiam legis Moysi tempore Messię, illud Sanctus Moyses Princeps Prophetarum reputauit scandalū, & reputauit turbationem obseruātiæ suæ legis. Quæso à te, cui magis est credendum, illi, an tibi? Certe amice, tu deliras: q͞a quietes, & fertilitates, & opulentia, ac copia rerum, quæ non po-
test

a. Prædixit Dominus iudęorum ingratitudinem; quā postea opere compleuerunt. De quibus dici potest illud Prouerb. 17. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius. De ingratitudine, quæ Deo, Angelis, & hominibus, mihi verò maximè odibilis est, multa dicunt Sancti, & Doctores, quorum aliqua in tanti criminis detestationem, notabimus. Primo, ex S. Th. 2. 2. q. 107. ar. 2. ad 3. ꝙ ingratitudinis gradus est triplex scilicet non retribuere, dissimulare, & pessimus ex negligentia obliuisci. Vide qualiter lamentat̄ De⁹ Psal. 105. Obliti sunt Deū, qui saluauit eos, qui fecit magnalia ī Aegypto, & uide etiā S. Anton. 2. par. ti. 3. ca. 9. in prin. ubi ponit punitionē. Et S Aug. ait: Q͞d Deus dederat gratis, tollit ingratis. S. Bernar. Est uent⁹ igratitudo exiccans uenas, fontesque misericordiæ Dei. Idem, sup Cātica: Ingratitudo est hostis gratię; inimica salutis; quoniam nihil ita displicet Deo, quēadmodum ingratitudo. vide etiam eundem. in sermo.
22. 35. & 52. Et uide multa alia di- 661
cta, quæ ex multis tradit Polyantea. verbo: īgratitudo.
Nota, ꝙ quemadmodū Luna accipit lumen à Sole, & ipsa eum obscurat; & eclipsat; sic ingratus eum, à quo beneficijs cumulatus fuit, odio prosequitur, eius nomini splendorē eripiens, & tenebras offundēs. ita ait Hector Pint. in Dan. c. 2. vers. Et bn̄dixit Dan. vbi multa dicit. Item ingrati sunt similes Agar ancillæ: quæ, post conceptum, despexit dominam, quæ dedit eā uiro suo. Gene. 16. c. Item ingrat⁹ similis est Principi Pincernarum, qui oblitus fuit interpretis sui. Gen. 40.
Et nota mirabilem sententiā, cuius auctorem ignoro: Ex carbonibus
scintillæ dessiliūt; 662
ex ferro rubigo nutritur; morbos Aspides sibillāt; mulier fudit concupiscentiæ pestilētiā; sed flagrātis aī petulantiam gignit ingratitudo. Vide
ẽt multa in lib. Sū- 663
ma destructorium vitiorū p. 6. c. 4. E. & p. 6. c. 4. ī fi. & p. 5. c. 12. A & apud Andreā Eborēsē.
a Di-

test haberi nisi in pace, illæ distrahunt animum à contemplatione Diuina, & obseruatione mandatorum eius, vt ad sensum patet, & dedi tibi auctoritatem sancti Prophetæ Moysi, cui magis est credendum, quàm tibi.[a] Dices tu: quomodo respóditur ad auctoritatẽ Isaiæ, & Micheæ Prophetarum, quæ dicút, ꝙ non docebuntur vltra ad bellũ, &c.? Respondeo, Tu scis, ꝙ Moyses ꝑcepit populo, ꝙ quando essent in requie terræ sanctæ recordarentur de iniurijs, quas ei fecerat populus Amalech, ĩ via, quãdo egrediebantur ex AEgypto, & pręcepit eis ne obliuiscerent, vt habetur Deuter. 25. c. ad finẽ. Et in memoria perpetua præcepit dicto populo bellum contra Amalech, à generatione in generationem, vt habetur Exod. 17. c. ad finẽ, & etiam præcepit eis bella facere contra gentes exteras, vt patet Deuteron. 7. capit. itaque illa lex Mosaica plena erat præceptis bellorum mouendorum, ex diuina iussione. Cũ venerit Mesias, dicunt Prophetæ Isaias, & Micheas, quasi per eadem uerba: quòd in nouissimis diebus, (quod est intelligendum in fine dierum populi Israelis, quia non potest intelligi de fine mundi, quia tunc non inciperet doctrina Mesiæ, & lex eius, de qua subdit) dicunt quod erit præparatus mons domus Domini, quod est dicere, ciuitas Hierusalem, quæ est in monte Moriæ ędificata, in vertice montium, & eleuabitur super colles: quæ uerba habent intelligi spiritualiter propter excellentiam, & sanctitatem ipsius mon-

a Diuitiæ enim, ex diametro pugnant cum quiete, & animi tranquillitate. Ideo, dicebat Dauid Ps. Diuitiæ si affluãt, nolite cor apponere. Et Ecclesiastici.
664 11. Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Et Ecclesiastes. 4. in hoc quoq; uanitas, & afflictio spiritus. Et Redemptor noster Matt. 13. diuitias appellat spinas. Et Paul. 1. ad Thim. c. 6. Quæ volunt (ait) diuites fieri, incidũt in varias tẽtationes, & in laqueum diaboli.
665 Et S Iacob. ca. 3. Agite (dicit) nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris. Et vltra multa alia diuina testimonia, multi Sancti, & ẽt Gentiles ob animi quietem conseruãdam, diuitias contẽpserunt, vt habetur, ex D. Hiero. in c. Gloria Episcopi. 12. quęst. 2. quod Crates ille Thebanus homo quondã ditissimus; cùm ad philosophandum. Athenas pergeret, magnum auri pódus abiecit. Quod
666 confirmat idem S. Hiero. in Epist. ad Pammach, dicés: Facile abijcitur, quod extrinsecus hæret. Hoc fecit Crates Thebanus, Antistenes, fecerunt plurimi Philosophi, quos vitiosissimos legimus. Et D. Ambr. in li. de bono mortis: Si quis impleatur diuitijs; fructũ quietis amittit. Vide dicta mirabilia in Polyancea. verba: Diuitiæ. Et Ecclesiastici. 8. habetur: Multos perdidit aurum, & argẽtum. Et qualiter etiam Diuitiæ saluare animã possidentis possint; habetur Prouerb. 13. vbi dicitur: Redẽptio animæ uiri diuitiæ sunt. Et c. 14. Corona Sapiẽtiũ diuitiæ eorum. Vide multa, quæ pro vtraq; parte adducit Hector Pint. in c. 2. Daniel. versic. Daniel autem. Hugo de S. Vict. in libello. de amore sponsi. in 2. volu. fol. 113. appellat diuitias montes Leopardorum. vbi eorum naturam ponit.

a In

montis.[a] & sequitur: & fluet ad
eum omnes gentes, & ibunt po-
puli multi, & dicent: uenite ascē
damus ad montem Domini, &
ad domum Dei Iacob, & doce-
bit nos uias suas, & ambulabi-
mus in semitis eius, quia de Siō
exibit lex, & uerbū Domini de
Hierusalem, ut habetur Isaiæ. 7.
c. & Micheæ. 4. ca.
Ecce quomodo demonstrat 667
Propheta, ꝙ quando populus Is-
raeliticus erit ī fine dierum, qđ
est tempore aduentus Messiæ,
quia tunc erit finis populi Israe-
lis. & erit principiū populi Chri
stiani, ꝙ aliæ gentes decurrent
ad eum, ad seruandum legē no-
uam, q̃ debet exire de Sion, & Hierusalem, nō de
monte Sinai, aut de monte Oreb. & hoc est, quod
dicit: docebit nos vias suas, &c. Et sequitur: & iu 668
dicabit gentes, & arguet populos multos: qđ est
necessario intelligendum de Messia, aut de lege
sua: quia illud uerbum: & iudicabit: & uerbū: Ar-
guet, non habet aliud suppositum.[b] Et nota, ꝙ nō
dicit, ꝙ Messias bella mouebit: sed iudicabit, &
arguet,[c] quæ sunt uerba, quæ habent referri neces
sario ad doctrinam Messiæ. Et, sequitur, & confla 669
bunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in
falces, &c. quod est intelligendum necessariò, ꝙ
hoc continget ex doctrina, iudicio, & argumētis
Messiæ, & viarum, & semitarum eius, & suæ legis
sanctæ, quę non iubebit bella mouere, ut lex Moy
si, sed pacem præcipiet,[d] & loquetur pacem gen- 670
tibus, ex doctrina sua, ut dicit Zach. c. 9. ad fi. ita-
que cōuenienter sequitur, ꝙ non leuabit gēs con
tra gentē gladium; nec docebuntur ultra ad ꝓliū,
ut fiebat per præcepta legis Moysi. Nō. n. inuenies
ꝙ Prophetæ dicant, ꝙ non erit vltra bellū, sed di-
cunt, ꝙ nō addiscent ultra bellare, ex doctrina
Messiæ, quæ est plena pacis,[e] & concordiæ. & nō
uin-

a In eo enim Xp̄s Crucifixus fuit; & multa alia fidei nostræ mysteria operata, quæ tradit, ex multis auctoritatibus Sacræ scripturæ, & Doctoribus Hector Pint. in Daniel. c. 11. ad finem.

b Patet apertè mōtem illū esse Christum, vt ex S. Aug. Hieron. & alijs, ꝓbat Hector Pint. in Daniel. c. 2. & optimè probat Faustinus Tassus, Sermo. 19. Nam sequeretur, quòd si esset ītelligēdum de mōte materiali, quod petræ, & lapides deberent loqui, & Gentes iudicare, vt ait Propheta, quod esset absurdum credere, & considerare. Loqtur ergo de Christo, & eius lege, & Ecclesia.

c Vt fuit prædictū in Ps. 71 Deus, iudicium tuum Regi da; &c. & ī multis alijs prophetijs, cum multis Psalmis.

d Sed uidetur obstare Matth. c. 10. Non ueni pacem mittere, sed gladium; &c. Quod est intelligendum de carne, & spiritu, Christus enim venit mittere gladium inter concupiscentiam, & spiritum Væ enim est homini, quando spiritus appetitū sequitur carnis, &, è contra beatus ille, cuius spiritus carni imperat ipsamq; refrenat.

e Ab ortu enim eius cęperunt Angeli pacem nuntiare, quam ille veniebat hominibus dare; dicentes: Gloria in Altissimis Deo, & in terra pax &c Lucæ. c. 2. Quam postea Xp̄s in multis locis cōmēdauit. Imò, quēadmodum Mat. 5. pacifici, beati, & filij Dei vocantur; sic pacem nō seruan-

uantes, diaboli filij sunt meritò appellandi. Et multa
671 mala, quæ ꝓcedūt ex pace non seruata. uide Polyanteā. uer. Discordia.

a Et quotiescunque bellum dicit̄ iustum; quod tunc erit, quando tria requisita interuenerint, s. auctoritas Principis; iusta causa; & intentio recta, ut optimè explicat. S. Th. 2. 2. q. 40. ar. 1. ubi Caiet. Summistę omnes. uerbo Bellū, & declarat optimè Alberic. uerb.
672 Bellum. §. fi. & latius Nauar. in ca. Contrarium. nu. 4. de pœnit. d. 5. & in Rub. de iudic. nu. 105. & est tex. expressus cum glos. & ibi Arch. nu. 1. in c. iustum est. 23. q. 2. Sotus, & multi alij. latissimè Couarr. in Regula; Peccatum. 2. p. §. 10. nu. 6.

b Et habetur. in
3 c. Bella. 23. q. 2.

c Quod manifestè probat D. Paul. (S. Tho. & omnes scribentes ibid.) 1. Corint. cap. 10. dicēs: Nolo uos ignorare fratres; quoniā Patres nostri omnes sub nube fuerunt; & omnes Mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt ī
674 nube, & in Mari. Et omnes eandem escam spiritalem manducauerunt; & omnes eundem potum spiritalem biberunt; Bibebāt autem de spiritali cōsequente eos petra; petra autem erat Christus. Quid clarius?

d Idest, post aduētum ueri Messiæ Saluatoris nostri; quem Sancti Patriarchæ, & Prophetæ desiderabant;

vindictæ, & belli, ut erat lex Moysi rigorosa.

Et, si dicis; Quomodo inter Christianos, post aduentum nostri Mesiæ nō cessant bella? Respondeo, ꝙ ex doctrina Christi credentes in Christum, & boni Christiani, & fideles, ex doctrina sua non faciūt bella; imò peccant si faciant, nisi in casibus ab Ecclesia Christi ꝑmissis; ut puta, propter petitam, & denegatam iustitiā. [a] Sed ex lege Moysi credentes, & fideles eius, mouebantur, & exortabantur ad bella iusta: (ut supra probaui. [b]) Et hoc est, quod dicti Prophetæ prænuntiarunt.

Deinde, expectatio Mesiæ, secundum Rabbi Moysen, non erat profutura, nisi videntibus eius aduentum; & sic erat remedium temporale, ad illos, qui ibi essent, & non uniforme ad omnes, tam præteritos, quàm futuros. Expectatio uerò nostra, nostræ fidei Catholicæ de Mesia, erat profutura non solum uidentibus eum, sed etiam prȩteritis, & futuris post eius aduentum. Quæ expectatio uniformis, & uniuersalis, & non solum uniuersalis, sed particularis, & plena gloria, quæ illuminat omnem hominem præteritum, & futurum. [c]

Et quod dicis, quòd non cōuenit tachare diē aduētus Mesiæ, nec inquirere ex scripturis diē: & quod crepare debent, qui cogitant terminum aduentus Mesiæ, & cætera. Nimiū falleris, & cōtrarium operis per effectum fecerunt, & faciunt tui iudei, ut Rabbi Moyses Gerundensis, & Rabbi Abraham Astrologus, & Rabbi Mahadias, & multi alij, qui spe falsa, quę iudæis differtur, omnes terminos uarios aduentui Mesię præfecerūt. Qui termini omnes euanuerunt, nec uenit Messias, falsa spe per eos expectatus. [d] Tum etiā, quia ex mente Danielis, & alijs Prophetis, ut in Daniele

-niele declaraui, est determinat[a] & demonstratus terminus aduentus eius, qui debet inquiri, & scrutari, ex verbis, & mente Prophetarum, contra doctrinā Rabbinorum tuorū, qui frustrati, & delusi suis falsis doctrinis, & inquisitionib. nō valētes post aduentum Iesu Christi, aliquem verum terminum inuenire, desperati dixerunt: crepentur cogitationes inquirentium aduētus Mesiæ terminum. [b] Finem verbi, omnes pariter audiamus; Si Rabbi Moyses, qui dixit finē vltimum, & effectum finalē aduentus Mesię esse saluare aīas, in hoc articulo permansisset, felix fuisset anima sua, [c] quia fuisset sibi aperta porta videndi, [d] & cognoscendi Christū Iesum. Sed quia ipsum Mesiam postea fecit hominē Regem profanū, habiturum filium, & nepotem, & successionem propagatiuam, vt homini puro, ei tribuit; clausit, imò sibi, & alijs iudæis excæcauit oculos, ne Christum Iesū, verum lumen posint videre. [e]

Nimium longus sum, sed magni fructus putaui extirpare spē, & expectationem Mesiæ iudęorum, vt pollicitus sum in principio huius operis, [f] quia ex ruina eorum constituitur, & construitur vera, & Catholica spes

Chri-

bant; illi miseri Iudæi, adhuc, illum venturum expectant, cùm iam venerit, & illi eum non receperunt, vt habetur Ioā. 1. Nos autem Catholici, annum. 1591. celebramus, & numeramus nunc ab eius felicissimo, ex Virgine ortu, & natiuitate.

a Per numerum, & clarissimam cōputationem illarū hebdomadarum.

b Quod etiā Catholici nunc dicere possumus; confundantur, & reuereantur impij iudæi, quærentes, & expectantes terminum aduentus Redemptoris nostri, quem ipsi iam occiderūt; cuius mortē, resurrectionē, ac prædicationem sōt miracula, Apostolorum, Martyrum, virginum, & aliorum Sanctorū non solum prædicationes, sed sanguinis effusiones probauerunt, & quotidie per vniuersum orbem nobis manifestant, atque testantur.

c Credendo illū, & oēs alios, quos tenet S.R.E. & omnia alia quę tenet, & cōfitetur eadē, vltra dictos articulos; & bene operādo. Vtrumq; enim requiritur fides, & opera. De fide eū ait Paul. Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. De operibus autem. Iacobi. c. 2. habetur: Fides si non habeat opera, mortua est.

d Non tantum videndi, sed et intrandi, & fruendi: quia Christus, deuicto mortis aculeo, aperuit credentibus Regna Cœlorum, vt in Cantico: Te Deum laudamus, habetur. Et Apocal. 4. Ecce ostium apertum i Cœlo. cum multis alijs.

e Quare merito pōt assimilari Lucifero, qui, non tātū sibi nocuit, sed cauda sua traxitē Cœlo tertiam partem Stellarum. Apoc. c. 8.

f Verum dicit, q̄tum est ex parte sua; quia sufficientissima sunt eius testimonia, ad conuincendū Iudęos, 675 vt per totū discursū patet: ita q̄ poterit dicere Auctor; Fecimus q̄d debuimus. Lucę. c. 17. Sed ex parte iudæorum, perfidorum, ferè nihil factum est, q̄a medicinam egroti nolum accipere, & limpidissimos Sacrarum literarum fontes, tanq̄ sues turbare, & inquinare incessanter procurant: & contra propriarum conscientiarum stimulos, singulis calcitrant momentis, & 676 Deo dicenti: aperi mihi, quia stō ad ostium, & pulso; aperire nolūt. imò oculos claudunt, & aures eius sanctissimis ispirationibus. Et nota, q̄ quem-

Christiana, in Iesu Christo vero Mesſia, per rationes propheticas,& etiam rationabiles.

Hinc aperiuntur oculi cęcorum, vt videant, ꝙ omnes Prophetiæ, quæ temporales,& mundanæ promiſſæ videntur in aduentu Mesſiæ, vt puta, reductionis populi Iſraelis ad terram ſanctam, reædificationem templi tempore Mesſiæ; quietem promiſſam, illi populo in Hieruſalem, & in illa terra ſancta,& omnia temporalia, & mundana gaudia, q̃ ad illud tempus Mesſiæ referuntur, quæ multis in locis Prophetarum, & Pſalmorum, & aliorum locorum Sacræ ſcripturæ ſparſim promiſſa ſunt, q̃ ſic temporaliter, & modo profano intellectæ, excęcarunt oculos, & mentes perfidorum iudæorum, quòd neceſſariò habent intelligi ſpiritualiter, [a] vt terra ſancta ſit Gloria Regni cœlorum; & Hieruſalem, ſit Hieruſalem cœleſtis, & Templum ſit viſio Dei, & Mesſiæ cœleſtis; quia cùm, vt ſatis probatum eſt, Mesſias debeat eſſe homo cœleſtis, & diuinus, & eius temporalitates non erant gaudia huius mundi, ſed mærores, & anguſtiæ mundanę; fruſtra in vanum autumāt iudęi, per aduentum Mesſiæ, talibus gaudijs temporalibus, & profanis uti, & illa expectare. Sed debetis (iudæi, expectare in aduentu Mesſiæ omnes benedictiones ſpirituales, & cœleſtes; & illa, quę mundana,& temporalia gaudia promittunt, in figura dicta,& promiſſa eſſe,& expectare.

Et rogo te, iudæe, credas, quod Rabbi Moyſes, & ſui ſequaces, iſta conſiderare debuerunt, & in his ſpem ponere debetis, & eritis filij Prophetarum,& veræ lucis Chriſti Ieſu. Quis enim audeat dicere, niſi ſit inſanus, quod tot Prophetæ, de Mesſia filio Dauid tantam expectationem præſtolauerint, optauerint, & deſiderauerint pro tēporali homine, & caſuro, & pro effectibus temporalibus, & tranſitorijs, non recadentibus in vtilitate deſiderantium? Certè, niſi amens ſit, & ſuam

quemadmodū ſufficientiſſima fuit Chriſti paſſio, ut omnes ſaluarentur; & tamen non
677 omnes ſaluantur, ita ſufficiētiſſimæ ſunt huius noſtri Auctoris probationes ad conuincendos iudæos, & nullus eorum vult cōuerti, vel cōuinci. Ideo oīa ad maiorem Dei gloriam, auctoris laudem, atq; iudæorum cōdemnationem cōuertentur, & redūdabunt. Quia noluerunt intelligere, vt bene agerēt. Nam, quemadmo
678 dum vulnere percuſus, ſi quando ei adhibetur remedium, non ſentit ferrum Chirurgi, & vulnus ſine gemitu tractat, mortis manifeſtum eſt ſignum: ſic miſeri
679 iudæi, qui nec vocem Domini, atq; Doctorū, nec ſupplicia eis illata audire, uel ſentire volūt; mortui in ſua iudicātur obſtinatione. Vnde Hier.
680 c.5. habetur: Percuſſiſti eos, & non doluerunt, attriuiſti eos,& renuerūt accipere diſciplinam. Indurauerūt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reuerti. Ideò,
681 habetur, ibidem. c. 51. Curauimus Babylonem, & nō eſt ſanata, derelin

quamus eam.

[a] Vt apertè dicit S. Aug. Lyra, Iacobus de Valentia, Raynerius, & alij in expoſitione Pſ. 147. qui incipit: Lauda Hieruſalē Dominum.

a Hæc

suam

suam dānationem appetat, necesse est, vt ab hoc furore quo, sua culpa detinetur, resipiscat, & recedat.

Scire volo, & lectorem admoneo, quod nemo credat, in hoc opere, nec in factis fidei me, demōstrationes naturales, aut probationes Arithmeticas adduxisse, nec adducere putauisse; quia hæretici ex ijs eisdem locis vnde veritas fundatur, fundant suas hæreses, [a] quod non facerent, si probatio Geometrica, aut Arithmetica esset in contrarium. Sed si quis sano sensu animaduertat eos, ex corrupto intellectu suas insanias colere, & fundare; videbit, & nos ex vero, sano, & sincero intellectu, etiam secundum rationem naturalem bene organizato, nostram fidem Iesu Christi credere, & fundare clarè considerabit. 682 683

Responsio ad aliquas dubitationes Iudæorum, per ordinem; & Primo de Sanctissima Trinitate.

684 MOdò, quia iudæi arguunt contra nos de aliquibus, (videlicet, Qua auctoritate nos Christiani facimus articulum de Trinitate in diuinis, cùm Christus dixerit, quòd primum mandatum in lege, est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est?

Item, quomodo relinquimus Sabbatum, & nō seruamus, cùm fuerit vnum de præceptis Decalogi?

¶ Item, si Christus abstulit per suam passionē, pœnas animæ; cur pœnas corporales prouenientes ex peccato Adæ non abstulit?

¶ Item, cùm Christus fuerit circuncisus; cur Christiani non circunciduntur?) feci aliqua capitula, per quæ respondeo his quæstionibus Iudæi.

¶ Exclamat iudęus contra sanctam Trinitatē, & dicit; Moyses uir sanctus, Deuter. 6. c. dixit: Audi Israel; Dominus Deus tuus vnus est. Quam quidem vnitatem sequuti sunt Philosophi dicentes: 685

a Hæc est enim Hæreticorum uersutia, teste Diuo Greg. 5. li. moral. ca. 11. nunq̄ nudas scribere hereses, nisi cum sana aliqua admixtas doctrina. latet anguis in herba, & hamus cibo operitur, quo ignorantes capiuntur pisces. Quatuor hæreticorū fraudes, (inter alias) ponit Ioannes Segoniensis, in tract. de prædicat. Euang. lib. 2. cap. 29 ex D. Greg. August. Hieronymo, Tertul. & alijs.

Nota etiam uerba illa sequentia, quæ ponit hic Auctor noster, s. Qđ non facerent si p̄batio geometrica, & cæt. Quæ ideo ponit; quia ordo fidei nostræ probari non potest; & quia ubi ratio deficit, fides supplet, vt probant multa iura, q̄ citat Glossa, uerbo: Firmiter in c. 1. de Summa Trinita. cum multis alijs. Et, quia per rationem naturalem non pōt ueniri in cognitionem Trinitatis p̄sonarum, imò impossibile esse concludit S. Th. 1. p. q. 32. ar. 1. & q. 39. a. 7. & alibi sæpè, q̄uis aliqui contrarium probare nitantur.

Nolunt entia disponi malè: mala pluralitas principatuum: vnus ergo Princeps, vt dicit Arist. 12. Metaph. in finalibus uerbis illius libri.[a] Hoc idem clamant Sarraceni, detestantes ponentes pluralitatem in Deo, & maledicentes omnes Deo attribuentes socium. Vnde, igitur uobis ista Trinitas Patris, Filij, & Spiritus Sancti? Quæ necessitas vos coegit plurificare, aut multiplicare in Deo personas? Et quid est hoc dicere tres personas, & nō tres Deos? Quis deduxit vos ad istam angustiam verborum incomprehensibilium? Nonnè melius fuisset uobis tacere, & sequi doctrinam Moysi,[b] & Philosophi, & instinctum fidei naturalis, q̄ est vnam causam simpliciter colere, & adorare? Certè sine causa, & volūtariè in ista angustia uos posuistis. Aut dicite mihi, postq̄ uos vnum Deū creditis, ut in Symbolo: Credo, cur aliò diuertitis ad confitendum, & exprimendum Trinitatem in Deo? Præsertim (dicit iudeus) quia uester Messias Iesus Christus hanc Trinitatem non expressit, ut uos Christiani eam extollitis, & commentis magnis, & subtilibus stringitis, & certis uerbis, & regulis difficillimis, & incompræhensibilibus audetis affirmare, & eam dicere, & publicare; signāter qn̄ uester Messias Iesus Xp̄s illā auctoritatem Moysi: Audi Israel. &c. firmauit suo ore Marc. 12. c. ubi interrogat⁹ à Scribis; qđ oīum esset primū mandatum? Iesus rn̄dit, ꝙ primū oīum mandatum est: Audi Israel, Dn̄s Deus tuus, vnus est. Quę ergo fuit uobis Christianis ista necessitas Trinitatē inueniendi, & affirmandi, quā Messias uester tūc interrogatus tacuit? Et, si vera est, eam tunc declarasset Scribis interrogātib. eū, quā nullus Prophetarū dixit, imò oēs sequentes Moysen, Deū unū p̄dicauerunt, & firmauerunt. Dic mihi, q̄so, quæ necessitas tā dubiū articulū, sicut est articulus de Trin. vos coegit, vt sic eum in publicū predicetis, adeò, vt dicatis, ꝙ qui non credit Deū Trinū in p̄sonis, sit hęreticus, & nō credat in

Deum?

a Pro quibus facit; quia vnus Sol tantum, vniuersū illuminat orbem. Vno minimo gu-
686 bernaculo quælibet huc, illuc mouetur nauis ad vnius gubernantis nutum. Acies una bene ordinata militum, unius Ducis, vel Capitanei mouet Imperio. Agmen vnum innumerabilium Apum, unius solius Regis subiacet o-
687 bedientiæ. Grues literato ordine p̄cedentes, vnum solum sequuntur caput. Greges ouiū magni, unum sequuntur Arietem collo tintinabulū
688 habentem appensum. Vide tex. i. c. In Apibus. 7. q. 1. Et, vt multa vno verbo compræhēdātur, ubi est multitudo, ibi est confusio. Et, ex confusione sequitur di-
689 scordia, quæ importat disgregationem quandam uoluntatum, in diuersa. secūdum S. Th. 2. 2. q. 37. ar. 1. Quā voluntatū discordiam, sequitur, sine dubio p̄ditio, & desolatio. iuxta Domini nostri Ie-
690 sū Christi sententiā. Mat. 12. & Lucæ. 11. videlicet: Omne Regnum in se ipsum diuisū, desolabit. &c.

b Qualiter Moyses sanctus, multis in locis ostenderit Sanctissimam Trinitatem, uidebimus infra.

a Plus-

Deum? [a] Nonne melius fuisset tacere de Trinitate, & solũ unũ Deum adorare, & confiteri?

Attende, mi iudæe, attẽde, & 691
pro Deo, aperi oculos mentis, & demonstrabo tibi uerè Trinitatem dictam, & creditam à Prophetis, & à Iesu Christo & Apostolis eius, & quòd necessitas rationis super auctoritate diuina fundatæ nos coegit, ut eam nos Christiani diceremus, confiteremur, crederemus, & publicaremus. Nec esset nobis facultas, aut licentia Trinitatem tacendi, aut occultandi: imò uiua ratione cogimur eam credere, affirmare, & publicare, & nunquã Deum vnum confiteri, quin incontinenti iungamus, & dicamus: Trinum, & unum. Et incipiam tibi declarare necessitatẽ, 692
& demum demonstrabo auctoritates astruentes eam. Et primò, postquàm scimus, & credimus, & auctoritatibus Propheticis & necessarijs [b] edocti sumus, quòd Deus misit Deũ, ut saluaret mũdum, assumens carnem humanam, vt de ea fieret Sacrificium Deo, pro redemptione peccatorum, 693
necessarium fuit, & est nobis credere, & predicare, quòd Deus misit Deum. Si ergo Deus est mittens, & missus; necesse est Deũ de Deo esse? Duo dij non sunt, ut sint duo Domini distincti, quia vnus est Dominus, & tamen licèt unus sit Dominus, tamen cum sit mittens, & missus, coacti sumus per punctum fidei, & rationis propheticæ dicere, quòd sunt duæ personę in Deo, una mittẽs, & altera missa. [c] Et quia persona missa, qui est Messias, 694
dixit nobis suo ore, quòd Paraclytus Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine suo, ille nos

le nos

a Plùsquàm uerissimũ est (ut sic loquamur) de quo mirabilissimo articulo tractat quadruplex fidei Catholicæ Symbolũ. Quorum primum dicitur Symbolũ Apostolorũ, & incipit: Credo i Deũ Patrem, &c. Alterum dicitur Symbolum: maius factum in Nicena Sinodo, & est illud quod in Missa cantatur. Tertium est Symbolum: Quicunque vult, à S. Athanasio compositũ, & ab uniuersali Catholica Ecclesia, magna cum ueneratione acceptatum. Quartum est tex. in c. 1. De Summa Trinit. & Fide Catho. quem (ultra Glos. Abbatem, & alios ibidẽ) declarat optimè S. Tho. opuscu. 23. & 24. tom. 17. Sunt & alia quatuor Concilia generalia condita à Sanctis Patribus, de Summa Trinitate, & fide Catholica, contra quosdã Hæreticos. De quib. quatuor Cõcilijs legitur 15. dist. c. 1. & tex. c. 2. dist. 23. uide etiã Cõcil. 2. Carthag. c. 1. & Alex. PP. 1. épl. 1. tradit etiam Higenius Papa in Episto. decretali. Sixtus PP. 1. Epl. 1. Euaristus PP. 1. in Epl. 1. Hormisdas. PP. Epl. 1. c. 2. Martinus PP. 1. contra Theodorũ & Cyrum hæreticos. Cõcil. 3. & 4. Tolet. cum multis alijs, usque ad sanctissimum Tridentinũ, vbi in Sess. 3. eadẽ Nicæni Cõcilij fides pdicatur, adoratur & creditur.

b Quas supra adduximus, & declarauimus p discursum totius tractatus.

c Quod latè & optimè pbat liber qui dicitur Theologia naturalis, maxime, c. 50 51. & 52. Pro quorum confirmatione sufficientissimũ est, S. Thomæ mirabile dictum 1. par. q. 31. ar. 1. dicentis: Trinitatem non esse in diuinis, esse impossibile, quod prius asseruerat, in 2. sen. d. 1. q. 1. ar. 5.

a Idest,

le nos doceret omnia, vt dixit Iesus Christus.
Ioan. 14. Ecce necessario Trinitatem, quam tace-
695 re Christiani non valemus; quia per eam salua-
ti sumus.[a] Deus enim misit Deum, & Deus mis-
sus dixit, quòd missus ipse est Filius, & quòd mit-
tens est Pater. Et etiam Filius Deus dixit nobis,
quòd Spiritus sanctus mitteretur à Patre in no-
mine suo. Hæc omnia, sic diuulgata sunt nobis
Christianis per os Mesiæ, sic, & taliter quòd non
valemus tacere tantum beneficium; quia si so-
lùm in vnitate maneremus, quomodo possemus
glossare, aut declarare, quòd Deus misit filium
suum, vt nos saluaret, retenta veritate confessa-
ta per os Mesiæ, quòd Deus est vnus, secundum
auctoritatem Moysi allegatam; nisi nos intrare-
696 mus mysterium Trinitatis? quia videmus mani-
festè quòd Deus est vnus, & non plures Dij in sub
stantia diuina. Videmus quòd in Deo sunt pro-
prietates mittentis Filium, & videmus Filium
missum, & videmus Spiritum sanctum, qui confir
mauit nos in fide, procedentem à Patre & Filio,
necessario sumus coacti dicere, quòd in Deo sunt
tres personæ, non plurificantes substantiam diui-
nam, sed habentes proprietates tres distinctas.
Ecce, mi iudæe, quid nos cogit publicare, affirma
re, & credere pluralitatem personarum in Deo,
& clamare pro Trinitate, tanquam pro articulo
nostræ saluationis.

697 Or, probemus per auctoritates Propheticas ip
sam Trinitatem veram esse, & erit responsum om
nibus tuis acclamationibus. Tamen antequam
intrem scripturas sacras, volo probare per ratio-
nem philosophicam ipsam Trinitatem, licet non personarum in
Deo distinctè: sic & taliter, quòd de Deo, & in Deo est necessario
Trinitas dicenda, & non sic potest dici de aliqua re creata, siue sit
substantia separata à materia & forma, siue non sit separata. Et
698 primo, certū est quòd Deus intelligit seipsum perfecte,[b] ita quòd
nihil ignorat de se, quia si se, aut aliquid de se ignoraret; esset igno
rans Deus, quod non est dicendum. Et est certū, quòd intelligen-
tia, & scientia Dei, de se ipso est infinita, sicut ipse Deus est infini-
tus, & immensus, sic quòd Deus est intelligens, & cognoscens, ac

compræ-

a Id est, indiuisè. Nā sicut tota Trinitas indiuisè operata est, & concurrit ad creationem uniuersi; ita etiam tota Trinitas operata est nostrā redemptionem indiuisè. Sed ipsa redēptio in tantum attribuitur Filio, in quantum facta est instrumentaliter, per humanitatē, cui Verbum personaliter unitū est. ita S. Tho. & alij, & Gerson. 2. p. in Compendio Theologiæ, in expositione tertij Art. & in Serm. de Spiritu sancto, & Iacobus de Valentia. Psal. 142. in uers. Spiritus tuus bon⁹, &c. & Hugo de S. Vict. in quæstion. super Epl. ad Roman. q. 34. in tomo 1.

b De hoc mirabilissimo Dei intelligere, uide S. Th. 1. p. q. 14. ar. 4. & q. 16 ar. 5. & q. 18. ar. 3 & 3. p. q. 9. ar. 1. ad 1. & lib. 1. Cōt. genc. c. 45.

a De

comprȩhendens se ipsum, & est ipse Deus cōprę-
hensus & intellectus à se ipso. Et in quantum est 699
intelligens se ipsum est agens, & in quantum est
intellectus, patitur à se ipso; sic, ꝙ est alius agēs,
seu intelligens à se ipso intellecto, & comprȩhen-
so. Non tamen est aliud, quia eadem est essentia
Dei, se ipsum intelligēs, & essentia Dei intellecta
à se ipsa; nisi quia Deus intelligēs se ipsum, se ha-
bet per modum actionis, & intellectus à se ipso se
habet per modum passionis. Et quia quelibet res 700
intelligens amat id, quod intelligit, tanto amore
quāto intelligit, vt si perfectè intelligat, perfectus
sit amor; si mediocriter intelligat, & imperfecte,
mediocris, & imperfectus sit amor. Cū Deus per-
fecte intelligat se ipsum, amat se ipsum perfecte,
& est amor intelligentis ad se ipsum intellectū, &
comprȩhensum; qui amor est infinitus, sicut in-
telligere est infinitū, & perfectum. [b] Et tamen iste
amor, non est aliud ab essentia intelligēte, nec ab
ipsa essentia intellecta; imò procedit ab vtroque.
Et ista est Trinitas, quæ in Deo sic cōnotatur, est 701
sic vt prædicitur in Deo solum, & est necessario in
Deo, & non potest dici de aliqua re creata, puta
de anima intelligente hominis; nec de Angelo;
nec de aliquo motore cœli, quia tales non intelli
gunt se ipsos perfectè, vt patet in anima, quę non
intelligit se. [c] Et licèt sint uestigia, & exempla Tri 702
nitatis diuinæ; tamen soli Deo pertinet dicta Tri
nitas, quæ est in Deo per se, & in se, & à se, & non
extra se. Sed Trinitates, quæ in creaturis possunt
considerari, non sunt à se, sed ab alio, puta à Deo,
& non sunt perfectæ, sed imperfectæ, & enigmati-
cæ. Et hanc Trinitatem in Deo sensit Aristoteles, 703
in 12. Methap. ad finem, & eam transtulit Rabbi
Moyses in Directione Perplexorum. p. 1. c. 67. li-
cèt per alia uerba, tamē ad hunc modum, & etiā
posuit eam in suo Deuteronomio, in tractatu no
titiæ, quem posuit in principio. Et etiam conue-
niunt supradicta ijs, quæ Magist. 32. dist. in primo
senten. tractauit. [d] Quam, quidem Trinitatem in 704
Deo probatam per philosophiam, licet non per-
sonarum,

a De omnibus attributis Dei (ultra S. Tho. supra & omnes alios Doctores) uide subtiliter, & mirabiliter Theologiam naturalem, c. 7 8. 9. cū alijs, ubi agit de essentia Dei, & uide omnia attributa, quæ continent, & explicantur in Symbolo: Quicūque uult, qđ composuit S. Athanasius, & uide Dion. Areop. de diuinis nominib. & Dion. Carthus. in Sūma Orthod. fidei. lib. 1. ar. 11. & ar. 18.

b Vt optimè, acutè, & fructuosè explicat Theologia naturalis, cap. 34. 35. & 36. & optime Faustinus Tas. serm 2.

c Verum dicit, qa anima rationalis cognoscit omnia, quæ cognoscit in prima ueritate, nō secūdum essentiā, sed in ueritate exēplata à prima ueritate, ut tradit S. Tho. 1. p. q. 12 art. 11. ad 3. & q 16. ar. 6. ad 1. & lib. 3. cōtra gent. cap 47. & multis aliis locis. Dion. Carthus. in Summa Orthod. fidei. lib. 1. art. 14 & omnes.

d An autem Philosophi uenerint, uel potuerint uenire in cognitione Sanctissimæ Trinitatis sine fidei lumine,

ſonarũ ſine fide, te concedere oportet. Per fidẽ vero Chriſti, nõ eſt huius tractatus daclarare omnia uerba, quæ ueram Trinitatẽ, in perſonis, & proprietatib. perſonarum, & unitatẽ eſſentiæ Dei docet Eccleſia, quæ uera, & neceſſaria docet, ut ait Auguſt. in lib. 10. de Ciuit. Dei. c. 23. ꝑ hęc verba: liberis enim verbis loquũtur Philoſophi, nec in rebus ad intelligẽdum difficillimis offenſionem religioſarum auriũ pertimeſcunt. Nobis autem ad certã regulam loqui, fas eſt: ne verborum licentia, & de rebus, quæ ijs ſignificantur, impiam gignant opinionem. Hæc ille. [a] Itaque Trinitas, magis per auctoritatẽ, quàm per rationẽ credenda eſt.

Sed etiam allego auctoritatem Ariſto. 1. lib. in principio de cœlo & mundo, vbi dicit totum, & omnia tribus determinata ſunt, &c. Et poſt pauca: Propter quod à natura accipientem tanquam legem illius, & ad ſanctificationes deorũ utimur numero hoc. Et nemo, tempore Ariſtotelis ſic vtebatur Trinitate in ſanctificando Deum, ſicut Iudæi, qui dixerunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Iſaiæ. 6. Et in benedictione Populi, quæ etiam per Moyſem fuit inſtituta trina, ut apparet Numerorum 6. in fine. [b] De quibus, & alijs auctoritatibus Hebręorum Ariſtoteles ſentit indubiè; quia tempore ſuo non erat alia lex Dei ſanctificatiua, niſi lex Moyſi; præſertim, quia Ariſtoteles iudæus erat, ut dicit Euſebius in ſuo libro. De præparatione Euangelica, lib. 9. cap. 3.

Modò, vadamus ad auctoritates ſacras; Et primo, dicendum eſt quòd Deus in principio creauit cœlum, & terram. Et tua litera Hebræa dicit: Creauit dij, quia dicit: Elohim, quod eſt plurale huius

mine, uide (ultra
alios ſcribẽtes de
Trinitate) Henricum Gãd. quodl.
12. q 2. & Hugon.
de S. Victor. ĩ quæ
ſtionibus ſup Pau.
ad Rom. q. 34. ubi
ait ueſtigium Tri
nitatis poſſe conſi
derari hoc modo:
In magnitudine
uniuerſitatis, nota
705 tur diuina potentia; in pulchritu-
dine, ſapientia: In
vtilitate, bonitas,
& cæt. & ꝙ Plato,
& Platonici aliquam umbram ha
buerint Sanctiſſimæ Trinitatis, refert, ex aliis. Gaſpar. Caſſal. đ qua
dripart. iuſt. lib. 2.
c. 5 col. 6. litera H.
706 a. Item, D. Cyprianus (quem refert,
& ſequit̃ Rodulf.
Cupreſ. in tract. de
Eccleſia. ĩ c. ſubin
de textus, pag. 85.
nu. 125.) ſic ait: Vo
707 luit Dominus Ec-
cleſiã eſſe colum-
nam, & firmamen
tum ueritatis, ut
de illius non dubi
tetur doctrina, q̃
tanquã magiſtra,
cuſtos, & ĩterpres
ueritatis fidem, at
que auctoritatem,
obtinuit inuiola-
bilem. Vltra infi-
nita ferè Sancto-
rum ſimilia teſti-
monia, uide mul-
708 ta tradita per Al-
uarum Pelagiũ, de
Planctu Eccleſiæ,
lib. 1. per totum.
Turre Crematã,

in Summa de Eccleſia. Franciſcum Victoria. in relectionibus ſuis, & alios antiquos.

b Et, quamuis Fabianus Fioghius. c. 54. dicat, & bene, ꝙ Iudæi utebãtur ſigno Crucis quando benedicebant ſuos Sacerdotes, ſcilicet diuidẽdo quinque digitos manus in tres partes, quatuor in binos & binos diuidendo, & policẽ in aliam partem, qui ſic diuiſi ſignũ Crucis conſtituũt: rectius mihi uidetur, in illa digitorum

huius nominis, El, quod est singulare.[a] Et non dixit: creauit El; sed creauit Elohim. Et, si velis dicere, quòd ly, Elohim, est plurale loco singularis, quod est, El; hoc est destruere omnes regulas Grammaticę Hebraicę; quia licèt reperiatur, quòd verbum, aut nomen, Elohim, attribuatur uerbo singulari, vt puta verbo, dixit, aut creauit, certum tamen est, quòd ly, Elohim, de suo proprio significato est Dij, in plurali, sic quòd operatio in singulari attribuit numero plurali operantium.

¶ Ista etiam Trinitas multum clarè probatur in ea parte, vbi in creatione hominis Deus dixit: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, vbi est videre verbum: Faciamus; quod significat pluralem numerum, & uerbũ, imaginem nostram, quod designat unam imaginem, & non plures.[b] Et licèt iudæi uolentes fugere dicant, q Deus ibi loque-

rum diuisione, Sanctissimam Trinitatem figurari. Nam, sicut omnes digitos diuidebant in tres partes, & tamen una sola tantùm est manus habens tres digitorum distinctiones; ita Sanctissima Trinitas tres habet distinctas personas, & est una essentia, ut uniuersa tenet Catholica Eccle. a Et, quòd Elohim habeat singularem numerum, & ita in singulari reperiatur in Sacra scriptura; patet Deuteron. 32. vbi habetur: Dereliquit Deum factorem suum, in Hebræo, est nomẽ: Eloha, quod est singulare nominis; Elohim. Et qualiter in multis Sacræ scripturę locis reperiatur, Eloha, in singulari, & Elohim, in plurali, uide S. Thom. 1. p. quæst. 39. ar. 3. & (ultra alios antiquos) uide Fabia. Fiogh. ĩ Dial. c. 3.

¶ Item, in d. c. 1. Genes. ibi: Creauit Deus in Hebræo est: creauit Bara, cum tribus literis, quæ Sanctissimã Trinitatẽ significant. Quia prima litera dictionis: Bara, est, Beth, quæ significat: Ben, quæ vult dicere, Filius. Secunda est, Rese, quæ significat, Ruach. i. Spiritus. Tertia est, Aleph, quę significat, Ab. i. Pater. Quid clarius? Dubitari pôt, quare in hac dictione, Bara, ponatur prius psona Filij, q̃ Patris? Cui qõni optimè respondit Fabian. Fiogh. c. 4. ubi multa notat mysteria.

¶ Item. In eodem, cap. 1. Genes. habetur: In principio creauit Deus Cœlum & terram, &c. ubi notantur Pater & Principium, idest Filius, & paulo inferius; Spiritus sanctus, idest Spiritus Domini ferebatur super aquas. ubi clare notabis omnes tres personas diuinas. Vide etiã Faustin. Tassum.
Sermon. 2. & Bur- 709
gensem, in Scrutinio Scripturarum 1. p. d. 9. Arnaldus Albert. in Rubri. de Hæret. 6. q. 12. § Septimus error. Notat optimè Hector. Pintus. Dan. c. 14. uersiculo. Magnus es Domine. b Quod etiam patet clarè, quia cũ Beatissima Trinitas dixit: Faciam⁹ hoĩem ad imaginẽ, & similitudinẽ nostrã, significãdo
pluralitatẽ, perso 710
narũ: postea notãdo essentiæ unitatem, dicit: Et creauit De⁹ hoĩem ad imaginẽ, & similitudinẽ suã, ut optimè explicat Fabianus Fiogh. ĩ Dial. c. 5. Burgẽs. ĩ Scrutin. script. dist. 9. c. 2 Arnald. Alber. s. latissimè Hect. Pin
tus. s. Ex quo, & 711
Tass. serm. 2. No. q ibi, ubi Genes. c. 1. nos habemus: Creauit Deus cęlũ, &c. De⁹, lingua Chaldaica est script⁹ cũ trici Iod, uidelicet: יי״ qđ est unum nomẽ trib. lřis ęqualib. scriptũ, & cũ unico Padacamez, quib. trib. literis personarũ pluralitas, p vnũ tm̃ Padacamez, s. illa tria puncta, essentia una declaratur.

¶ Item, in ipso nomine; Adã, Trinitas sanctissimã declaratur. Nam Adã, tribus cõstat literis, scilicet Aleph, De-

batur cum Angelis,[a] iſta eſt vna truffa, quòd in creatione, q̃ ſoli Deo pertinet, Deus diceret Angelis; Faciamus: & ꝙ diceret, imaginem noſtrã, quaſi imago Dei, & Angelorũ eſſet eadẽ, quod non eſt dicendum. Dicũt alij iudæi: Non eſt hic pluralitas, ſed eſt figura leporis, ſicut contigit in temporalibus, ꝙ Reges, & magni domini dicunt; Nos, & non eſt myſterialiter poſitum, ad deſignandum ueram pluralitatem aliquam in Deo.

Or, Audi iudæe, q̃uo erras, quia dicitur in Gloſſa tua Geneſis, quæ uocatur apud te; Bereſith Rabba, ꝙ quando Moyſes ſcribebat iſtam prophetiam de præterito dicebat Deo; Domine non iubeas ꝙ ego ſcribam: Faciamus in plurali, q̃a ex hoc dabitur audacia Idolatris & Hęreticis probandi, & aſſerendi, ꝙ ſunt plures dij in cœlo, & ꝙ Dominus Deus dixit Moyſi: Scribe vt dico tibi, & qui uoluerit errare, erret.[b] Modò, iudæe, exaudi tuos Doctores. Si enim uerbum: Faciamus eſſet dictum ad honorem, & in figura leporis, & non ſine myſterio veræ pluralitatis pſonarũ in Deo,[c] quomodo Deus iuſsiſſet Moyſi, quòd ſic ſcriberet, & quòd pro tam leui cauſa, videlicet, honoris aut leporis daret Deus occaſionem errandi hæretizantibus, aut Idolatris? Certè ſatius fuiſſet complacere Moyſi, ſicut in pluribus alijs illi complacuit, & in pluribus locis Deus ſe, in numero ſingulari, Deum intitulat, & deſignat, & non dare cauſam erroris legentibus. Sed cum Gloſſa tua dicat, quòd Deus dixit Moyſi: Scribe, & qui voluerit

bar, & Mem; quarum prima Patrẽ, quia id ẽ eſt quod Ab; ſecunda, quæ ſapientiam importat, Filium; Tertia, ideſt, pfectio, Spiritum ſanctum ſignificat, ut ex Rab-
712 bi Salomone, ait Fauſtin. Taſſus. ſ̃.
a Hanc inſaniam, ac falſam Iudæorũ explicationẽ, cum alia, ſcilicet ꝙ Deus loquereť cum elementis, reprobãt omnes ſan-
713 cti, & communis Doctorum Catholicorum Schola. maximè ſ̃. dicti.
b Quaſi dicat De⁹: ſibi vnuſquiſq; imputet, cũ Ego nullam cauſam præbeam errandi. Ex quibus uerbis aliqua de ſcãdalo notare licet. Nã regula eſt iuris, ĩ c. vtilius, de reg. iu. lib. 6. quæ ait, ꝙ ſcãdalum utilius naſci permittitur, q̃ veritas relinquatur,
714 quã declarat Decius, Io. Andreas, & omnes ibidẽ. S. Th. 2. 2 q. 43. ar. 7. Silueſt. Angel. Tabien. Caie. Armil. & oẽs Summiſtæ, ver. ſcandalũ. Nauar. Manuali. c. 14.
715 nu. 44. ubi concludit ex D. Greg. & S Anto & alijs, ꝙ cum aliquis ex bono opere alterius ſcandalizatur, eſt Phariſęorum ſcandalum, qui de bonis operibus Chriſti ſcãdalizabantur. Matt. 15. & ĩ c. ĩter uerba. 11. q. 3. Quam materiam ſcandali, & q̃n vitandũ, uel non tractat latiſſime. Nauarr. in d. c. Inter verba. Couarru. in Regula peccatũ, de regul. iu. lib. 6. 1. p. num. 4. vbi, ex Tertuliano cõcludit, auream ponẽs ſententiam dicẽs: Bonæ res neminẽ ſcandalizant, niſi malam mentẽ, vide aurea multa, in Polyant. ver. ſcandalum.
c De qua pluralitate perſonarũ (ultra Lyrã, Burgẽſ. Abulenſ. & alios expoſitores ibidẽ) uide Dionyſ. Cartuſ. ibid. & Torres, in tract. de Trinit. & Hugonẽ, de S. Victore, in Annotat. in Geneſ. c. 7. tom. 1.

a Ma-

luerit

luerit errare, erret; apparet quòd mysterialiter Deus dicebat: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, ut denotaret pluralitatem in Deo, respectu personarum, licet imago Dei, [a] respectu substantiæ, esset una, & ꝙ non causa decoris, aut leporis fuit dictum. Quia si causa honoris diceretur, ut tu putas, Deus dixisset Moysi: Sic decet vt ego loquar in plurali propter honorem Deo debitum, & non dixisset: Scribe, & q̃ errare uoluerit, erret. [b] Quid plura? De Trinitate habes expressum mysterium in Abraham, qui uidit tres, & unũ adorauit. [c] Et, quamuis Rabbi Abrahã Abenazara dicat, quòd Christiani obliti sunt illam auctoritatem Genesis. 19. c. venerunt duo Angeli Sodomã, &c. [d] quasi bestialiter innuat, quòd 716

a Magna est inter Ecclesiæ Catholicæ Doctores disputatio: In quo consistat hæc Dei imago in homine, & similitudo, in tantum ꝙ Hector Pintus, in Dan. c. 3. uers. Statuam auream, dicat, explicatu difficillimũ. Nam S. Ambr. lib. de dignitate humanæ cõditionis, dicit sic: Sicut Deus unus est semp vbique totus, omnia uiuificãs, mouẽs, & gubernans; sic anima in suo corpore ubique tota uiget, uiuificans illud, mouens, & gubernãs, tota in minimis membris, & tota in maximis. Et, sicut Deus est vnus in essentia, & trinus ĩ personis; ita anima est una in substãtia, & trina in potẽtijs. Et, sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre, & Filio procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur uoluntas, & ex ijs ambob. procedit memoria. D. August. 3. de Genesi ad literam. In eo, inquit, factus est homo ad imaginem Dei, q̃a est capax bonitatis, iustitiæ, & sanctitatis, quarum uirtutum appetitionem Deus indidit illi. Idem ferè dicunt Euseb. Cęsarien. Genadius, Sanct. Ioan. Chrysost. Theodor. & alij, quos refert, Hector Pint. supra S. Tho. 1. p. q. 3. ar. 1. ad 2. tenet cum D. August. idem. q. 4. ar. 3. & q. 91. ar. 4. ad 1. & 2. Multas alias etiam explicationes ponit Hugo. s̃. Nicolaus Lyra. Genes. c. 1. sic ait: Imago Dei consistit in animo, quantum ad proprietates naturales, scilicet memoriam, intelligentiam, & uoluntatem. Similitudo autem in gratuitis, quia gratia pficit naturam.

b Multa poterant hic adduci, & notari de proposito, & libero hominis arbitrio; quæ, ne sermo lõgior quàm necesse est, fiat, consulto omittimus.

c Dicens: Dñe, si inueni gratiã, &c. unum uocat Dñm ratione essentię, & tres adorauit rõne personarum. Nec audiendi sunt Iudęi dicentes ꝙ Abraham nõ loquebatur tũc cũ Deo; nam ex antecedentibus patet, ibi: Apparuit ei Dñs, & ex subsequẽtibus uerbis, ibi: loquutus est Dominus ad Abraham, & in alijs locis eiusdẽ. c. ubi ponitur nomen Thetagrammaton, quod soli Deo conuenit, uide Sanct. August. 2. de Trinit. c. 12. Lyram, & alios, ibid. Scrutinium scriptur. 1. p. dist. 9. ar. 2. & 3. Fabia. Fiogh. c 6. Arnald. Albertin. in Rubr. de Hæret. in 6. q. 12. § Septimus error. nu. 5. Faustin. Tassus. Serm. 2 Quam sententiam, & locum intelligit de Sanctissima Trinitate Rabbi Rabenu Acados, & confirmãt omnes Catholici expositores. Vide S. Thom. 1. par. quæst. 51 ar. 3. ad 5. & 2. 2. quæst. 84. art. 1. ad 2 & contra gent. lib. 4 cap. 29. S. Anton. 1. par. tit. 3. c. 6. §. 18. & optime S. August. serm. 70. de tempore tomo 10.

d De hac auctoritate, & eius explicatione, & qualiter etiam in illis duobus Angelis manifestetur Beatissima Trinitas, atque ineffabile mysterium, uide D. August. supra, quem refert, & sequitur Arnaldus Albertinus, ubi supra S.

sint distincti, & separati illi Angeli, & sic tres non designarent Trinitatem, ista ratio est fatua, & indocta, quia Christiani non credimus quòd personæ in diuinis, propter earum proprietates distinctas, non attribuat eis Sacra scriptura opera appropriata uni personæ propter proprietatem personalem, licèt opera Trinitatis sint indiuisa respectu diuinæ essentiæ, quæ unica est. Et hic iudęus, & alij parum studuerunt in secretis Trinitatis, & ideo multum imperitè loquuntur, & etiam contra suas antiquas doctrinas, quas habent in suis scriptis antiquis. Deinde, textus expressus Isaiæ 48. astruit, & firmat Trinitatem in Deo, ibi: Non à principio in abscondito loquutus sum, ex tempore antequam fierent, ibi eram, & nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius. [a] Nul-

Aug. (inquam) lib. 2. de Trin. cap. 12. & in dicto cap. 19 Genes. sic ait: Hic attentius considerandũ est, qđ ostendere institui. Cum tribus certè loquebatur Abraham, & eum dominum singulariter appellauit. Fortè inquiet aliquis, unum ex tribus agnoscebat dominum, alios autem duos Angelos eius. Quid sibi ergo vult, quod con
717 sequẽter dicit scri
ptura: Abijt autẽ dominus postquã cessauit loquẽs ad Abraham, & Abraham reuersus est ad locum suum. Venerunt, &cæt. An fortè ille vnus abcesserar, qui dominus agnoscebatur in tribus, & duos Angelos, qui cum ille erant ad consumendam Sodomam miserat. Ergo sequentia vi
718 deamus. Venerũt,
inquit, duo Angeli in Sodomis vespere. Loth autem sedebat, &c. Hic manifestum est, & duos Angelos fuisse, & in hospitium pluraliter inuitatos, & honorificè appellatos dominos, cum fortasse homines putarentur. Sed rursum mouet, quia nisi Angeli Dei cognoscerentur, non adoraret Loth in faciem super terram. Cur ergo tanquam tali humanitate indigentibus, & hospitium præbetur, & uictus? Sed quod libet hic lateat, illud nunc quod suscepimus exequamur. Duo apparent, Angeli ambo dicuntur, pluraliter inuitantur. Tanquam cum duobus pluraliter loquitur, donec exeatur à Sodomis. Deinde sequitur scriptura & dicit: Et factum est postquam eduxit eos foras, dixerunt: Saluans salua animam tuam ne respexeris retro, neque stes in hac vniuersa regione, & cæt. Quid est hoc quod dixit ad eos: Rogo domine, & non rogo Domini? Aut si vnum ex eis noluit appellare, cur ita scriptura: Dixit autem Loth ad eos: Rogo domine, quoniam inuenit puer tuus ante te misericordiam? An & hic intelligimus ĩ plurali numero duas personas? Cum autem ijdem duo tanquam unus compellatur, unius substantiæ unum dominum Deum. Sed quas duas personas hic intelligimus? an Patris & Filij, an Patris & Spiritus sancti, an Filij & Spiritus sancti? Hoc fortè congruentius quod ultimũ dixi. Missos enim se dixerunt, quod de Filio & Spiritu sancto dicimus. Nam Patrem missum nusquam scripturarum nobis notitia occurrit. Hæc August. & sic etiam declarat Hieron. Oleastrus. ibidem.

a Ita explicat hanc auctoritatem Nicolaus Lyra. ibidem, quem refert, & sequitur Arnaldus Albertus supra quæstione decimasecunda. §. finali, numero sexto. Scrutinium Scripturarum prima parte distinctione nona capitolo secondo, & tertio. Diuus Athanasius, in libro de naturali communione similis essentiæ: quem cum alijs refert, & sequitur Hector Pintus. in Daniel, capitolo decimoquarto, uersiculo. Magnus

es

es Domine S.Th. 1.par.q.43.art.8.& in tract. de potentia.quæſ. 10. art.4. ad 14.Fabian.Fioghius. cap. 10.

Quæ auctoritas loquitur de datione legis antiquæ, quæ data fuit in manifeſto,quia de die, & audiente toto populo uocem Dei loquentis, ut patet Exod. 19. & 20. Et hoc eſt qđ dicit: Non à principio in abſcondito loquutus ſum i. quando lex primo fuit data.uide Fauſt.Taſſ.Sermo. 3.Patet ergo clare Trinitas, ſiquidẽ Fili⁹ miſſus dicit, Dñs miſit me, & Spiritus eius.Quid clarius dici poteſt, cum omnes tres ꝑſonas dicit?

a Cùm igitur hic duæ aſſignentur ꝑſonæ mittens, uidelicet, & miſſa: patet diſtinctionẽ perſonalem eſſe i perſonis, quæ dicuntur,Pater mittens, Filius miſſus, & Spiritus,q. ab utroque procedit.Et, quod Deus ſit miſſus,patet Zachar. 2. Lauda, & lætare filia Sion, quia Ecce Ego uenio,& habitabo in medio tui, ait Dominus. Quid manifeſtius de Incarnatione uerbi dici poteſt?

b Maxime miſer-

lis Apoſtolorum,aut Euangeliſtarum clarius dixit Trinitatẽ, q̃ hic dicitur:qa ly,dñs, eſt Ihetagrammaton, qđ ſoli Deo conuenit:deinde ſequitur,Deus;tertio ſeqtur: Spiritus eius. Et Propheta loquitur in ꝑſona Dei,cũ dicit:Non à principio in abſcondito locutus ſum,&c.& dicit:& nunc dñs Deus miſit me, [a] & ſpiritus eius.Vbi clarius eſt ſcripta Trinitas in Deo? Quare, iudęe, tacere deberes [b] de Trinitate,& non eſſe incredulus, ſi aures audiendi haberes. Et non mireris, ſi ante aduentũ Chriſti,non fuit ſic explicitè prædicata, quia licèt fuit credita, & dicta ſatis enigmaticè, tempore veteris teſtamenti: tamen quia nondum receperat mundus beneficium Trinitatis, per incarnationem uerbi, & miſsionem Spiritus Sancti, Trinitas ſolum fuit in ſecreto credita; & demum adueniente Chriſto: & ſic recepto beneficio Trinitatis, non ſolum remanſit ſecretò credita; ſed etiam credita,& publicata,& facta fidei articulus. Quin etiam tui antiqui iudæi, Trinitatem Dei confeſsi ſunt in illis uerbis: Sanctus, Sactus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth,dicendo:Sãctns da Abba, Sanctus Dabera, Sanctus da Racha de cudſa; [c] qđ eſt dicere; Sanctus iſte, eſt Pater: Sanctus iſte, eſt Filius: Sanctus iſte, eſt Spiritus ſanctus: ut clarè declaraui in cap.6. Iſai. Vide ibi.

rimus Rabbi Salomon, qui ad euacuandum. ſup. dictam auctoritatẽ, adinuenit quoddã mendaciũ dicens: quod omnes Prophetæ fuerunt cũ Moyſe in mõte Sinaï,& ibi acceperũt ꝓphetias ſuas ſicut & Moyſes legem. Sed poſtea illas prophetias denuntiarunt populo, tempore à Deo 719
determinato. Et ideo dicit, quod uerba ꝑdicta ſunt uerba Iſaiæ ab illo loco: Ex tempore antequã fieret, ibi Ego eram. Hãc iudæi inſaniam ac Diabolicum ſomnium,& inuentionem reprobat Arnaldus Alber. ſup. ubi plures Gloſſas citat Hebraicas ĩ-
telligentes locum 720
illum de Deo loquente, & non de Iſaia, ut ille delirans dicebat.

c Ita declararunt Rabbi Simeon, & Rabbi Ioatham, quos refert, & ſeq. tur Fauſtin.Taſſus. Serm. 2. dicẽs hãc ſanctam explicationem fuiſſe ſublatam à Codicib. nouis induſtria ꝑfidorum recentiorum iudæorum, q. Sanctiſſimam Trinitatẽ nolunt confiteri. Quod etiam adducit, & probat optimè Fab. Fiog. cap. 11.

De quo ergo, iudęe, perfide iudæe, miraris de articulo Trinitatis: cùm tu illum fatearis eisdē nominibus, quib. nos Christiani Sanctam Trinitatem confitemur? Habes ergo auctoritates sacras, quæ possunt uincere qd̄libet rectum, & fidele ingeniū, ad credendum articulum Trinitatis in Deo. Et licèt alię sint auctoritates multæ in Sacra scriptura ueteris testamenti: tamen istę, quas posui, uidentur mihi cogentes, & captiuantes intellectum iudęi, si eius aures nō sint clausæ suæ saluti. Et non mireris, quod dicis, ꝙ Christus non declarauit iudæis eum interrogantibus Trinitatem; quia nec tunc tempus erat opportunum, cum nondum Christus esset passus: & adhuc non esset beneficiū redemptionis in promptu, non erat aperiendum secretum Trinitatis in aperto: sed dictum fuit in uerbis declarantibus unitatem Dei: quia Moyses in illis uerbis affirmantib. unitatē, quę Christus pro magno, & primo mandato legis dixit iudęis, est comprehensa ipsa Trinitas: cùm dicit: Audi Israel, Dominus, Deus noster, Deus vnus est. [a] Quid oportebat Moysen dicere, si solam unitatē declarare, & affirmare uolebat, nisi dicere: De' unus est, & non plures; sed dixit: dominus Deus noster, Deus vnus est? ubi clarè, & mysteriosè Trinitas dicta est: quia ibi est prima dictio: dominus, quę in Hebręa lingua est nomē Thetagrāmaton, quod soli Deo conuenit. & ibi est; Deus noster, & iterum tertio: Dominus unus est, quod est nomen Thetagrammaton. Et aduerte secretū, quia

uersus Iudęos. Idcius Clarus. lib. de curatione Gręcarum affectionum. 2. quos refert, & sequitur Hector Pintus. in Daniel. cap. 14. ad fi. ubi ait, ꝙ primum illud nomen. s. Dominus, i Hebręo est, Iehouah; Secundum. s. Deus noster, est, Elohim; Tertium; Iehouah. Nomen Iehouah, soli Deo attribuit. Elohim, uerò, Deo & hoī. Vide et. S. Th. sup Genes. c. 17. lect. 5. Scrutinium Scripturar. 1. p. d 9. c. 4. uide Epis. 1. Alexādri Papæ, & Marty quam, cū supradictis refert, & sequitur Sixtus Senens. in Bibliot. sacra. li. 5. annotatione. 130. Declarat bene Fabian Fiog. c. 8. & Albert. d. q. 12. §. fi. nu. 3. & omnes communiter, q̄uis Iudæi miseri contradicant.

a Quam auctoritatem optimè declarat Rabbi Simeō, filius Iohai, in libro Zohar, dicens: Audi Israel, hic est, O Israel,
722 antiquus Deus, q est principiū omnium rerum; antiquus anticorum, hortus radicum, & omnium rerum perfectio, & dicitur Pater, i. Deus noster, profunditas fluminum, & fons scientiarum, quæ procedunt ab illo Patre. Et Fi-
723 lius uocatur Deus, hic est Spiritus Sāctus, qui à duobus procedit, & uocatē mensura uocis, unus est, ut unū cū alio concludat, & colliget. Neq; n. alius ab alio diuidi potest. Congrega Israel hunc Patrem, & Spiritum Sanctum, eumque fac unam essentiā, unamq; substantiamq; a quicquid
724 est in uno, est in alio, totus fuit, totus est, totusq; erit. Quam snīam sic formalem ponit Faust. Tassus. Serm. 2. Hanc etiā auctoritatem ītelligit de Sanctissima Trin. D. Augu. lib. 1. & 3 aduersus Maximinum. Anselm'. Lauduēnsis Glossæ internilealis auctor. Grego. Nyssen. lib. de co-
725 gnitione Dei ad-

a Qui-

quia secundam personam in diuinis, Moyses uocauit: Deus noster: quod propter incarnationem futuram, dixit: a quia ille est Deus noster, quia de nostro assumpsit: aliç duç personç, quç non assumpserũt de nostro, stant in puris nominib. diuinitatis. Sic quod Christus non negauit Trinitatem, asserens unitatem, ĩ illis uerbis: sicut nec Moyses illam negauit, imò secretè illam affirmauit. Et, ꝗ hoc sit uerum, iudęorum Rabbini antiqui, & etiam moderni hoc senserunt, & approbarunt.

Scribitur in libris Talmud, & illud transtulit Rabbi Moyses ĩ directore Perplexorum. p. 1. ca. 59. ꝗ quidam Orator stabat ante Rabbi Hanina, & incepit orare, & dicere: Deus magnus, potens, & terribilis, Princeps fortificatus, timoratus, & gloriosus. Dixit illi Rabbi Hanina: Amice, nũquid perfecisti omnes laudes domini Dei tui? certè tres priores laudes, uidelicet magnus, & potens, & terribilis, non auderemus eas dicere, nisi quia S. Moyses eas dixit. Deut. 10. c. Et nisi superuenissent Rabbini magnę Sinagogę, & ordinassent eas in oratione: nos non possemus eas dicere, & tamen ausus es tu eas dicere: hoc est simile

Regi

a Quibus concordat Dauid. Psa. 66. dicens: Bñdicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum oẽs fines terræ. Ter nominauit Deũ, ut pluralitatem personarum ostenderet; & addens: Et metuant eum omnes fines terræ, vnitatem aperuit diuinæ naturę. Et solum ad secundam personã addidit: noster, ad ostendẽdum duas ĩ Christo naturas. Ita explicat D. Augus. contra Maximinum, quem refert, & sequitur Iacob. de Valent. d. Ps. 66. Rayner. Incognitus, & alij eiusdem Psalmi expositores. Ita etiã exponunt Fabian. Fiogh. Faust. & Hector Pintus. sup. & Arnald. nu. 6. Imò, quod magis est, in ipsa tantum persona Christi unitas inuenitur, & Trinitas. Inuenitur Trinitas significata; quia in Christo inueniuntur tria Caro, Anima, & Verbum, Inuenitur vnitas; quia Caro, Anima, & Verbum, vnam constituunt personam. Tassus. Ser. 2. Scrutin. Script. sup. c. 4.

¶ Sanctissimæ Trinitatis, & unitatis mysteriũ declaratur Gene. 28. quando Iacob dormiuit supra tres lapides, qui postea ĩ vnum redacti fuere, vt ait Tassus. Serm. 2. Et nota, ꝗ quis Sacra scriptura uulgata tantum dicat: ꝗ tulit de lapidibus: & postea dicit: tulit lapidem, quẽ supposuerat, &c. Opinio tamen aliquorum Rabbinorũ fuit, ꝗ essent tres lapides, & postea in unum uniti. ita ait Alphõsus Tostat. Abulensis. in d. c. 28. Genesis.

¶ Item. Exodi. 3. c. Quando Moyses interrogauit: quod esset nomen Domini Dei? Ter dixit Deus: Ego sum Deus Abrahã,
Deus Isaac, & De' 726
Iacob. Vbi in Hebræo habetur: Eheie, quod secundum omnes Rabbinos, est nomen proprium Dei: & dictum ter significat Sanctissimam Trinitatem. ita Fabianus Fiogh. c. 7.

¶ Item. cap. 20. 727
Exod. habetur: Ego sum Deus, Dominus tuus, Deus Zelotes. quas dictiones interpretari possumus, ut illas Ps. 66 sup. explicatas.

¶ Item. c. 34. triplicatur nomen. s. Dominator, Domine, Deus.

¶ Item Ecclesiastici. 4. dicitur: Funiculus triplex, difficilè rũpitur, vbi glossa Hebraica sic ait; Sensus videtur esse myste
rium Trinitatis; & 728
unus de facili non discutitur. Quam Glossam antiquã, iudęi moderni peruerterunt, retorquentes hanc Trinita-

Regi magno temporali, qui habebat mille millia talenta auri, & volētes magnificare diuitias eius, dicebant, ꝙ habebat mille millia talenta argenti. certè isti tales credentes eum laudare, potius eum vituperabant: sic tu facis erga Deū, multiplicando titulos laudis suæ īfinitę essentię. Hæc ille. Ex hac traditione, quā summe laudat ibi dictus Rabbi Moyses, arguit ipse, ꝙ laudare Deū ꝑ titulos proprietatum, & laudum affirmatiuè, est impertinens Deo; & ꝙ non licet nobis laudare Deū, nec dicere de Deo, ꝑ alias proprietates affirmādo, ab illis tribus, quas dixit S. Moyses. vbi sup. Ex his habes, ꝙ in Deo solùm tres laudes, aut tituli laudis dicti ꝑ Moysen de Deo dicendi sunt. Et habes, ꝙ illi nō sunt omittendi, imò dicēdi, qa ita ordinarunt oēs Rabbini Sinagogæ magnæ, qui erant collegium Rabbinorum simul cū magno Sacerdote: sicut hodie esset conciliū Ecclesiæ, simul cum Papa.[a] Contemplare modò, iudee, illas tres priores laudes dictas ꝑ Moysen, & videbis ibi vestigiū Trinitatis dictum ꝑ Moysen, & creditum per totam Sinagogā; quia prima laus est, Deus magnus, q est, Deus Pater. Secunda laus est; Deus potens, qui est Filius

nitatem ad tria attributa diuina, quæ sunt potentia, Sapientia, & bonitas. Qđ improbatur per Lyram in suo tract. cōtra Iudæos, quem refert, Tostatus Abulens. in lib. de Trin. 1. tom. suorum oper. & Arnaldus. sup.

¶ Item. Complures alias auctoritates veteris testamenti referunt Doctores. vide Lyram. & Abulensē, sup. Scrutiniū Scripturarum. 1. p. d. 9. Hector Pint. Dan. 14. c. ad fin. Leon. Castrum. in Isaiā. Omnes cū S Tho.
729 1. p. Torres Canariens. de Trinitate & vide Episto. Benedicti Papæ. in 2. tom. Cōcilior. fol. 78. vbi aliquas auctoritates declarat veteris legis. Omittimus consulto vniuersam Sanctorū antiquorū multitudinem, qui mirabiles tractatus de Sāctissima scripsere Trinitate; quorum aliquos
730 vidimus; aliosque colliges ex Sixto Senens. in Bibliotheca sācta ī unoquoq; Doctore ꝑ Alphabetum; qui etiam omnes auctoritates citāt noui testam. quas relinquimus, quia iudæi non accipiunt illas.

a Item, in libro
731 Midras Tilim, in expositione illius Ps. 49 Deus Deorū Dn̄s locutus est: ait Rabbi expositor. Quare dixit ter nomen Dei Sācti, & benedicti? Et respondit declarando Trinitatem. vide Fabia. Fiogh. c. 11. ubi latè idem probat.

¶ Item, in libro: Sepher Lezira, sunt hæc uerba formalia: Sunt tres luces, lux antiqua, lux pura, & lux purificata; nihilominus oēs tres sunt unus solus Deus. Ex quib. uerbis clarè uolūt colligere pluralitatem personarū, & unitatē essentię.

¶ Item, in libro Decem numerationū. Hebraicè; Hasereth; postq̄ posuit Septem numeratiōes, ait sic: quarum tres primas nullus oculus uidit: inter quas nō est diuersitas, Absit à nobis, ut talia dicamus,

¶ Item habetur in Talmud, ꝙ dicentib. filijs Gad, & Ruben; Deus, Deus, Deus ipse scit: & hoc bis; fuit quęsitū inter Rabbinos, quare bis dixissent: Deus, De', Deus; fuit responsum, primum fuisse dictum, qa illi crearunt mundū. Et iterū dixerunt: Deus, Deus, Deus, quia dederunt legē. Et de nouo fuit quæsitum; Vtrum unus illorū trium posset mundū creare separatim? Et respōsum fuit, ꝙ nō, sed esse necessariū ut oēs tres simul conuenissent. Vn̄ clarè patet contra iudęos tres ꝑsonas con-

lius, qui fuit potens contra diabolum principem huius mũdi, qui per eum iudicatus, & uictus fuit, ut habetur Io. 16. ibi. Quia Princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Eſt, & tertius titulus, ſiue laus: quia Deus eſt terribilis, qui eſt Spiritus ſanctus: in cuius uirtute facta ſunt mirabilia, & terribilia, per quæ victus eſt mũdus, & captiuatus in fide Ieſu Chriſti, uirtute ineffabiliũ miraculorũ. Clarè ergo vides, ꝙ Rabbini, ſimul cũ Moyſe, Trinitatẽ velatã credebãt, & affirmabant; q̃ mõ, ꝑ fidẽ Chriſti, uides magis explicitã, & affirmatã ꝑ os Chriſti, Matt. ultimo, ibi: Baptizãtes oẽs gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Et certum eſt, quòd Deus qui eſt magnus, & ipſe idem Deus, qui eſt potens, [a] & terribilis, & tamẽ non ſufficiebat unã, uel duas dictarum laudum dicere; ſed omnes tres dicendæ erãt, ex ordinatione uirorũ prudẽtũ magnæ Sinagogæ. Sic & nos ꝙ eſt Pater credimus, ꝙ eſt Fili⁹, & ꝙ eſt ſpiritus ſanctus: tñ nõ dicimus vnitatẽ Dei, quin iungamus Trinitatẽ: quia Deus Trinus eſt in ꝓprietatib. perſonarum, ſed unus eſt Deus in eſſentia diuina, [b] ſicut erant trinæ laudes: dicendæ de uno Deo, per Moyſen, & Rabbinos antiquos: quod hodiè iudæi ſeruant per illam traditionem in ſuis orationib. Ex his confunditur Rabbi Moyſes ĩ ſuo directore ꝑplexorum.

concurriſſe in mũdi creatione, & legis datione. Quod ẽt patet in cõmentarijs Rabbi Moyſis Hadarſan ſup. c. 42. Gen. ubi habetur: Ioſeph erat Princeps in tota terra Aegypti; legitur ibi ꝙ Rabbi Eleazar dixit: nõ eſt creatus mundus, niſi uerbo dei ſancti & benedicti, ſicut dictũ eſt ĩ Pſ. 31. uerbo Dei cœli facti ſunt. Et Rabbi Simeon dixit: ſpirauit Deus ſpiritũ oris ſui, & creatus eſt mũdus ſicut dictum eſt in Pſa. Et ſpiritu oris eius omnis exercit⁹ eorũ. vbi hi Rabbini d̃ trib. ꝑſonis mẽtionẽ faciunt. ¶ Itẽm, Rabbi Ioãnam, exponens illud Ecclеſ. c. 4. Et filũ trinũ non cito rũpitur (& in uulgata: Funicul⁹ triplex difficile rũpitur) accipit ꝑ filo triplicato Deũ Trinũ, & unum: quas explicatiões Rabbinorũ, cũ alijs, notat Fauſtin. Taſ. ſerm. 3. Nico. de Lyra in eiſdẽ locis. Alfonſ. Toſtatus. in tract. de Trin. Scrut. ſcript. 1. p. diſt. 9. a. c. 4. Recenſere hic Sãctos Eccleſ. Doct. Auguſt. Hiero. Cyprianũ, Thomã de Aqno, & alios, q multas explicatio-

nes afferunt; eſſet 731
Catalogus ingens
neceſſarius: & con
tra iudęos in uanũ
laborare, cũ uni-
uersã legẽ nouã
eiuſq; Sãctos par-
uipẽdãt, & negẽt.
De hoc tñ ſacratiſ
ſimo ternario nu-
mero, vide multa
curioſa, ſcituq; di
gniſsima, q̃ cõge-
rit F. Io. Lud. Vi-
ual. in li. Opus Re
gale. ĩ tract. de lau
dib. triũ liliorũ. §. 732
Nono. Si aũt mira
biles Sãctiſ. Trin.
ſimilitudines ſci-
re uolueris: uide
(ultra ſparſas in
Doctorib.) Sũmã
de exẽplis, & ſimi
litudinib. li. 1. c. 81.
ꝑ totũ. & meli⁹, &
copioſi⁹ eib uide
Petr. Bongũ. in li.
miſticæ ſignifica-
tionis. ſub n. 3. fol.
69. ubi miranda re
peries.
a Quia oĩpotens
Pr̃, oĩpotens Fili⁹,
Oĩpotens Spirit⁹
ſanctus. Et tñ non 733
tres oĩpotẽtes, ſed
unus omnipotens:
ut ſancta confitet̃
Rom. Eccl. ĩ Sym-
bolo S. Athanaſij.
Quicunque uult.
b Quia ſicut ſigil-
latim unãquamq;
pſonã Deũ, ac do
minũ confitemur,
& chriſtiana ueri
tate cõpellimur:
ita tres Deos aut
dño dicere, catho
lica religione pro
hibemur. ut ſup. in
dicto Symbolo.

p. 1. cap. 49. ubi dicit, quòd Christiani dicunt Deum esse vnum verbis, sed in mente eorum dicunt ꝙ est tres, [a] & illi tres sunt unum. Or, dicat mihi ipse, quomodo satisfaciet suis antiquis, qui voluerunt in Deo prędictā titulorum, & laudam Trinitatem, adeò vt illa sit dicenda, & non omittenda, nec alij tituli, vltra illos tres, quos Moyses dixit, sint in eis addendi? Sufficit, ꝙ Trinitas per antiquos Iudęorū prophetas, & doctores dicta, & credita est, sed nō sic explicitè, & per propria nomina personarum, & proprietatum, sicut in aduentu Mesśię. Nunquam tamen compręhensa est, nec compręhendi potest, sicut nec ipsa unitas Dei compręhendi potest, [b] licèt per antiquos fideles, & etiam demum per philosophos, [c] ipsa unitas Dei credita, & affirmata, atque demonstrata sit: quàmuis etiam ipsa unitas Dei, nunquàm posśit per humanam naturam intelligi, aut compræhendi: quod, & ipse Rabbi Moyses satis astruit, in eadem. p. 1. c. 67. in illa materia philosophica, ubi dicit, ꝙ Deus est intellectus, & intelligens, & res intellecta, & quòd totum est unum. Et etiam dixit, in suo libro notitiæ, quòd ista Philosophica Trinitas, licèt sit vera, & necessaria, non tamen potest verbis explicari, nec mente compræhendi.

Secundo de Sabbati cessatione.

EXclamat iudæus de Sabbato; quomodo Christiani illud non seruant; imo illud dicunt translatum in diem dominicum, quem Christiani

a Mentitur ipse diaboli fili⁹, sicut pater eius ab initio mendax est. Nam a principio
734 Christiani, Christum caput suum sequentes, Sanctissimam in personis Trinitatem, & in essentia unitatem corde, ore, & opere confessi sunt, & confitemur. Nā primo, Sancti Apostoli cōfessi sūt in illo solēni Symbolo: Credo in Deum Patrem, etcæt. Propter cuius Trinitatis defensionem & illi, & multi Summi Pon-
735 tifices alijq; Martyres sāctissimi in primitiua Ecclesia tormenta horrenda pati, mortemq; subire non dubitarunt. Hanc Trinitatē sanctissimam, & unitatem Trecenti, Decem & octo corde, & ore protulere sanctissimi Episcopi in celebratissimo illo Nicæno Concilio, dicentes (prout hodie in uniuersali cātatur Ecclesia.) Credo in unum Deum, &c. Quę ueritas ita ab omnibus Concilijs, ac Sanctis Ecclesiæ Doctorib. est credita, approbata,
736 docta, & publicata, ut nulla indigeamus particulari probatione, uel testimonio.

b Vt est in se. Nā cognoscimus essentiam Dei, in hac uita, secundū quòd repræsentatur in creaturis, ut ait Apost. ad Rom. 1. Inuisibilia ipsius à creatura mundi, per ea, quę facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus, & Diuinitas, tradit S. Tho. 1. p. q. 12. a. 12. in corpo. & q. 13. a. 2. ad 2.

c Philosophi enim uenerunt ad cognitionem Dei quadrupliciter, scilicet causalitate, eternitate, excellentia, & incompręhensibilitate: ut ait. S. Tho. in Prologo, super Ioan. in principio.

a Matth.

ni colunt, & seruant? Et fortificat exclamatio-
nem suam dicens: Iste uester Messias Iesus Chri
stus Deus, & homo, mandauit seruari mandata,
ut quis uitam æternam possideret. & declarando
quæ essent mandata, quę ad uitam ęternam homi
nem ducerent, dixit, & enumerauit decem præ-
cepta legis Moysi, ut in Euangelijs [a] clare habe-
tur. Sed certum est, quòd in illis decem præce-
ptis est unum; obserua diem Sabbati. Quid plu- 737
ra? Ipse Iesus seruauit diem Sabbati, licet in cu-
rando infirmos, iudaizando non seruaret, repro-
bando traditiones iudæorum superstitiosas, &
redarguendo de seruilibus operibus circa ani-
malia bruta: [b] ut puta adaquando asinum, & ex-
trahando de puteo die sabbati. Quod, secundum
communem obseruantiam traditionis iudæo-
rum, licebat; multò magis licere debebat curare
hominem, propter quem omnia creata sunt.

a Matt. 19. Marc. 10. Lucæ 18.
b Matt. 12. Marc. 2. Lucę. 6 c.
c Vt infra uidebis.
d Mentitur, & delirat impius iudęus, quia (ut habetur. Psal. 118.) omnia mandata tua ueritas, &c. Et in infinitis ferè utriusque testamenti locis patet ueritas contra mendaces atque iniquos iudęos
e Imò Dominica dies, quã meritò celebramus Christiani, sequentem dies, quæ erat post ... iudæo-

Ex quibus apparet, quòd Iesus seruauit, & ser- 738
uari uoluit diem sabbati, in alijs obseruantijs legalibus; puta in
decoctione & præparatione ciborum, & alijs clarè pręceptis in li-
bris Moysi. Qua ergo fronte (inquit iudæus) uos christiani con-
tra legem Dei, & præceptum uestri Messię uos non seruatis sab-
batum? licet (dicunt iudæi) de alijs cæremonialibus legis Moy-
si dicatis quicquid uultis; tamen sabbatum non potest dici cęre
moniale præceptum, cùm fuerit de præceptis Decalogi, unum &
pręcipuum. [c] Qua igitur auctoritate uobis, absque lege, absque 739
Messia, absque Apostolo inuenistis uobis istas legis obseruan-
tias? Dicit iudæus: hoc est quod me facit titubare, & credere si
quòd ista lex noua uestra habeat istam insignem falsitatem; & si,
in uno est falsa, tota est falsa. [d] Et ut tollã somnia multorum, qui 740
non cogitauerunt in ueritate huius dubitationis; dicendum est
indubie, & tenendum, quòd sabbatum, quod hodie seruant iu-
dæi, est illa eadem dies, quam Moyses sic iussit seruari; aut ue-
rius, Deus per os Moysi. Nec est credendum, nec admittendum,
quòd dies dominica sit in substantia, ipsa dies sabbati, quod
aliqui malè considerantes, autumant propter illam diem lon-
gam, quam miraculosè propter uictoriam. 31. Regum in una die 741
faciendam Deus prolongauit contra cursum naturæ cœlestis, &
Solem fecit stare ante occasum per unam diem integram; ut di-
cit textus Iosue decimo cap. Dicunt ergo ipsi; illa dies sic du-

plicata fecit transferre diem Sabbati in diem Dominicam sibi vicinam, si benè computetur; adeò quòd dies Dominica hodie realiter, sit dies Sabbati, quæcunque fuerit illa dies duplicata. Hoc aliqui dixerunt, multum timentes in disputando ratione stricta exclamationem iudæi. Sed ista consideratio est vana, & vna truffa: quia posito, quod ita sit, quod dies Dominica non sit illa, quæ solebat esse ante dictum miraculum durationis Solis, ante occasum per vnam diem; tamen nemini dubium est, quòd ista dies Dominica non seruatur, ut Sabbatum licèt sit sabbatum; quia nos Christiani cibos præparamus, qđ iudæis non est permissum facere in Sabbato. Nec etiam iudæi, post illud miraculum, nec etiam hodie seruarunt aliter Sabbatum, quàm ante: imò semper vniformiter illud seruarunt, & seruant. Remanet ergo dubium in differentia obseruationis istorum dierum, cur hoc contingat, nec qua auctoritate hoc contingat ex aduentu nouo Messiæ? Nam si nos Christiani obseruaremus diem Dominicam, vt iudæi iubentur seruare Sabbatum, posset esse bona euasio in mutatione diei, quòd nos Christiani tenemus verum sabbatum post contingentiam dicti miraculi, plusquam iudæi, quo ad veritatem diei; sed cùm obseruantia sit diuersa, stat dubium, cùm Deus iusserit seruare sabbatum in Decalogo; & sit certum, quòd ad eius obseruantiam per legem non permittitur decoctio, nec præparatio ciborum.

Esto quòd dies Dominica per casum illius miraculi sit verè Sabbatum: qua auctoritate nos Christiani non seruamus diem Dominicam in decoctione ciborum, prout per legem iubetur Sabbatum seruari?

Ad hoc communiter Doctores Ecclesiæ, & signanter Beatus Thom. 2. 2. quæst. 122. articu. 4.[a] dicunt, quod obseruantia diei Sabbati est ceremonialis, & sicut cætera cæremonialia præcepta euanuerunt, veritate Christi illuscescente; ita & obseruantia diei Sabbati. Sed quamquam

ista

iudæorum Sabbatum significat. Nā omnes dies post Sabbatum sic à iudæis numerabantur,
742 videlicet: prima Sabbati, idest, prima dies post Sabbatum. Secūda Sabbati, idest, dies secunda post Sabbatum, &cęt. Et sic, cùm habeamus ex Matth. 28. quod prima Sabbati venit Maria
743 Magdalene ad monumentum; & prima sabbati sit dies Dominica; patet nullo modo esse diem Sabbati. Ita declarant Hugo Cardinalis, & Lyra, ibi: quos refert, & sequitur Arnal.
744 Alberti. in rub. de hæret. 6. q. 12. §. Quintus error.

a Et in 1. 2. q. 100. artic. 5. ad 2. & q. 102. art. 4. ad 10. S. Clemens. de constitutionib. Apost. li. 7. cap. 24. S. Hiero. in serm. Resurrect. qui incipit: Nequeo fratres. S. August. li. 4. super Ge
745 nes. ad literam, & alibi sæpè. S. Bonauent. Ricard. & alij. in 3. sent. dist. 37. Alexan. Alens. 3. p. tract. de 3. præcepto. Abulensis. i Exod. 20. ubi Lyra, & Deuter. 5. Paulus Burgens. in Scrutinio Scripturarum. 1. par. dist. 8. Hugo. de San-
746 cto Victore in elu

ci-

cidation.in Exod.c.20.tom.1.S. Anton. 1.p.tit.14.c.4.§.4 & 2.p.tit.9.c.7. Ioan. Ludouicus Viualdus. in lib.Opus Aureum.de uerit.contrit.cap.de 3. praecepto.Iacob. Valent. contra iudaeos. q. 2. Arnald. Albertin. in rubr. de heret. 6.q. 12. §.Quintus error. & omnes communiter, qui cõfirmant omnia hic tradita.

Ex qb⁹ omnib. Nota primo, Quatuor memorari, sabbata in Diuina scriptura. Primum Dei; in quo, perfectis operibus suis, requieuisse dicitur. Secundum, illud quod populo Israel obseruandum mandatur. Tertium illud, quod populo Dei spiritualiter custodiendum praecipitur. Quartum illud, quod ĩ repromissione, sabbatum pro sabbato, suis Deus dilectoribus pollicetur. Primum, scilicet, Dei, tantum fuit Sacramentum secundi, idest, legalis sabbati; quod item Sacramentum fuit nostri sabbati, in quo debemus cessare ab omni opere prauo: sed & istud etiam nostrum sabbatum Sacramentum est, & meritum illius futuri sabbatismi, ubi accipietur sabbatum pro sabbato. Duo igitur sunt sabbata, exterius, unum Dei, & unum hominis. Primum, & ultimum sunt Domini; duo media hominis. Ita Hugo de S. Victore, supra.

Nota, secundo. Triplici ex causa preceptum sabbatum iudaeis, scilicet, propter auaritiam, ut uacent Diuinis. Secundo, ne errent circa creationem. Tertio, ut significet triplicem quietem, scilicet, Christi in sepulchro, mentis à peccatis, & Beatorum in Patria, ita tradit. S. Thomas. 1. 2. q. 100. ar. 5. ad 2.

Nota 3. Nullam diem fuisse tantum celebrem sicut sabbatum, quo ad essentiam, & cessation. Sanct. Thomas quarta distinct. undecima. quęst. secunda. artic. 2. quaest. 2.

ista ratio sit in se uera, non respondetur ad formam argumenti, nec ad exclamationem iudęi dicentis, unde habetis, quòd ista quae sunt circa sabbatum, sint caeremonialia, cùm sint scripta in Decalogo? Vtrum Christiani est tollere legẽ Dei, & facere pro libito uestrae uoluntatis: &, quod peius est, contra uerba uestri Messiae? Ita dicebat mihi, quidam proteruus, & infestus iudaeus, licèt sapiens, aut doctus. Cui ego, adiuuante Spiritu Sancto, in faciem restiti, & dixi: Epheta iudae, quod est

Nota 4. Quemlibet diem Azimorum ueniẽtem in sabbato, dictum fuisse, magnum diem sabbati. propter duplex festum. ut notat. S. Thomas supra. ad quintum argumẽtum.

Nota 5. iudaeos octo habuisse festiuitates legales: quarum prima est sabbatum, Neomenia, Phase, Penthecostes, festũ clangoris, festum propitiationis, Scenophegia, & caetus, seu Collectae. Aliae autem festiuitates, quas habebant, non erant legales, sed ab eis inuentę. Sabbatum interpretatur quies: & est quasi nomen generis. Omnes enim festiuitates sabbatum appellantur, ut patet Leuit. 23. ibi: Mense septimo, prima dies mensis, erit nobis sabbatum memoriale, clangentibus tubis, &c. Item sabbatum aliud erat annuale, quod celebrabatur post septem annos. Leuitici. 25. Sex annis seres agrum tuum; & sex annis putabis uineam tuam, colligesque fructus eius: Septimo autem anno sabbatum erit terrę, etcęt. Aliud erat sabbatum menstruale, quod celebrabatur in septimo mense, die prima, die nona, decima, & quintadecima. ut habetur Leuitic. uigesimosecundo. Est etiam sabbatum hebdomadale, quod celebrabatur post septem hebdomadas post Pascha; quod erat festum nouarum frugum, idest, Penthecostes, ut habetur Leuitic. uigesimotertio. Aliquando etiam capitur pro tota hebdomada, ut Lucae decimo octauo. dicebat Phari-

747

aperire,& erige aures,& singulariter aduerte,pro
solutione tuę exclamationis,quòd De⁹,aut Moy
ses eius sanctusPropheta, in suo Pentateuco po-
suit decem præcepta legis in duobus locis.. Pri-
mo Exodi.20.c. & demum iterauit Deuteron.5.
748 c.Et circa sabbatum primo loco, ex ore Dei di-
ctum est: Memento ut diē sabbati sanctifices:&
ibidem ponit pro causa sanctificationis illius
diei,quia illa die requieuit post creationem mun
di,ideo iussit eam sanctificari.

749 Demum secundo loco. 5. Deuteronomij non
iubet sabbatum sacrificari,sed dicit;Obserua diē
sabbati. Et licèt pro ratione annectat post crea-
tionem mundi, requiem in illa die, ut in præce-
ptis Exodi;tamen hoc plus ibi adijcit, quòd cau
sa,quare debet obseruari sabbatum, est, quia po-
750 pulus Israeliticus fuit captiuus in terra Aegypti:
& quia inde fuit liberatus, inde præcepit Deus,
ut obseruaret diem sabbati.Sic quod textualiter
& ad literam, per quam iudæus debet conuinci,
est uerū & necessarium dicere, ꝙ rō sanctificatio
nis diei sabbati,est ob memoriam creationis mū
di, & reqei Dei à creatione uniuersali:& rō ob-
seruantiæ illius diei sabbati, ab operib.seruilib.
& sic à decoctione ciborū, & aliorū seruiliū ope-
rū,est,ob memoriā,quia populus fuit captiuus in
Aegypto,& liberatus.Et rō huius est,quia cum es
751 set captiuus & seruus,nullo die ab operibus serui
lib.quiescebat ꝑ uim,ut oppręssionem seruitutis
Aegyptiacæ,Deus liberando eos fecit,ne cui ser
uirent. Et iō illa dies est ob memoriam duorum
beneficiorum, siue gratiarum à Deo collatarum
hominibus,una creationis,& ista est uniuersalis;
alia liberationis populi hebręorū, & ista est singularis illius popu
li;qa solus ille populus fuit ab Aegypto liberatus.Hinc est, ꝙ Rab
752 bini iudæorū sentiētes,ꝙ in lege diuina nihil pōt esse cōtrariū si-
bi,aut diminutū,mirant,qūo in primis ꝓceptis Exodi,fuit omissa
illa rō memoriæ captiuitatis Aegypti,& ī secūdis fuit posita? Itē,
qūo in primis est iussa & mādata sanctificatio illius diei sabbati,
753 & in secūdis obseruatio, ne fieret in eo op⁹ seruile?Et ne qd sit ī le
ge falsum,cōtrariū,aut diminutū dicūt,ꝙ mandatū memorię san-
ctifica-

a Phariseus: ieiuno bis in sabbato, id est, in hebdomada. Aliud demum est sabbatū, quod potest dici usuale, siue dierum: quia post septem dies uenit qualibet hebdomada, quia sic celebrari iubetur in qualibet hebdomada. De quo habet. Exo.20. & ē hic ser. Nota 6. ad Sacrarum scripturarum intelligentiam, quòd omnes dies hebdomadæ etiam solent sabbata appellari; ut patet Actuum. 17. ibi: Per tria sabbata disserebat. hoc est, per tres dies. Qualiter sabbatum erat seruandum, habetur Exod 35.& 15. Hierem. 17.& 2. Esdræ.23. Pœna autem non seruantis erat a lege statuta, ut morte moreretur. ut dicitur. Exo.31. ubi Glossa interlinealis dicit: morte, s. animæ & corporis. uide etiā Lyrā. ibid.
a Falsa

ctificationis,& mãdatũ obseruãtię ab opere serui
li in uno,& eodẽ ꝓcepto,& in una & eadẽ instãtia
dicta fuere, quasi uellet, ꝙ cũ sit certũ, verũ, & no-
toriũ, ꝙ semel loquutus sit dñs in mõte Sinay, in
datione legis, tũc qñ dixit: memẽto ut diẽ sabba
ti sanctifices, adiecit: & obserua illũ ab opere ser-
uili. Et ẽt tũc simul dixit illas duas rõnes sanctifi-
cationis,& obseruantiæ, primã creationis,& alte
rã liberationis Aegypti, sępius supra repetitæ. Pro 754
batũ est igit̃, ꝙ ex ore diuino iõ iudæi iubent̃ ser-
uare sabbatũ, ab istis operib seruilibus, ut sit eis
memoria liberationis Aegypti. Mõ certũ est, quia
Hiere. Propheta sanctificatus in vtero, exemplar [a]
Christi; dixit, ꝙ in aduẽtus dieb. filij Dauid (qđ
iudęi oẽs dicũt de Mesia intelligi) ꝙ nõ diceret̃
ultra: viuit dñs q eduxit filios Israel de terra Ae-
gypti; sed viuit dñs, q eduxit filios Israel de Enla,
& de Senahar,& de cunctis partib. mũdi,&c. Hæc
prophetia hr̃ Hiere. 16. c. & reperitur Hiere. 23. [b]
In qua secunda ꝓphetia expresse loquit̃ de germi
ne iusto Regis Dauid suscitãdo, & sic de Mesia:
inuitis dentib. iudæi. Habeo ergo ex istis ꝓphe- 755
tijs, tã claris,& tã gloriosis, ꝙ in aduentu Mesiæ
tanta erit,& tã grandis & magnifica liberatio po-
puli Israelis ab uniuersis partib⁹ mundi, ꝙ nõ erit
ĩ memoria nec amplius dicet̃ liberatio Aegypti:
qa uniuersalis liberatio, & extensior, absorbebit
particularẽ. Si hoc est verũ, imo qa hoc est uerũ, er
go oportet fateri iudęũ rebellẽ, & contumacẽ, ꝙ
si hodie ueniret Mesias Rex tpalis (quem ipsi tã
infeliciter expectant) ꝙ tãta esset,& tã grãdis,&
magnifica eorum liberatio tẽporalis ab uniuersis
partibus Mũdi, quib. detinentur captiui, ꝙ nulla
mentio, ex tunc fieret de liberatione Aegypti. Vanum ergo esset 75[6]
eis,& ridiculum, tunc obseruare sabbatum, cuius obseruantia (ut
probaui) est ob memoriã eductionis,& liberationis Aegyptiacæ
seruitutis; cũ illa liberatio Aegypti nõ amplius sit dicẽda. Et si nõ
dicẽda, multo magis nõ, ob eã sabbatũ seruandũ; qa quod uerbo
non est dicendũ, multo minus est operis per exẽplũ memorandũ.

Habeo ergo probatum, ꝙ adueniente Mesia temporali redem 757
ptore populi Israelis, ab uniuersis partibus mundi; non seruabitur

sabba-

a Falsa, & hęretica esset propositio, si quis uelit eã ad sanctificationẽ in utero referre. Nã, etsi uera & catholica sit ꝓpositio, Hieremiam fuisse ĩ vtero matris sãctificatum, & ab originali peccato mundatum; dicere tamen hoc de Christo esset hęresis manifesta, cũ nec ex uirili semine, sed Spiritus sancti operatione sit in sanctiss. Virg. utero cõceptus. Quare ꝙ Hiere. fuerit exẽplar Christi, põt intelligi ĩ laborib⁹, & afflictionib. prædicatione, & alijs.

b Aduerte tamen, ꝙ in vtroq; Hieremiæ loco, in nostra editione uulgata Biblię, nõ dicit, ut dicit auctor hic, sed sic: nõ dr̃ ut dicit Auctor hic, sed sic: Nõ dicet ultra: uiuit Dñs, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti; sed, uiuit Dñs, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de uniuersis terris.

a Vnde

sabbatum, nec fiet iniuria maiori liberationi; sed erit alia dies seruanda, ob memoriam maioris liberationis. a

Modò, audi iudaee, stultè, qui nō habes cor, & habens oculos non uides. Hieremiae. 5. Si pro eductione, & liberatione temporali, propter eius excellentiam, (ut tu credis) ꝓpheta Hieremias dicit: Ecce dies ueniūt, dicit dominus: nō diceť ultra: viuit dn̄s, qui eduxit &c. quātū magis hoc credendū est pro uera eductione spirituali quae facta est ꝑ Mesiā Iesum, de suo populo Israel Dei, q̄ sumus Christiani, q̄ liberauit nos de Aegyptiaca seruitute; i. de peccato Adae, uirtute cuius clausus erat Paradisus, & ensis uersatilis stetit ad portā, donec ille venit, ut tui iudaei fateń, q̄a donec ueniret filius Phares, qui fuit descendens de Iuda, unde fuit dominus Iesus secundum carnem, non debebat ille ensis,

a Vnde potest optimè de illis intelligi illud Amos. c. 5. Odi, & proieci festiuitates uestras, & non capiam odorem cętuum uestrorum. Et clarius. Isaię. 1. Neomeniam & sabbatum, & festiuitates alias non feram: iniqui sunt coetus vestri, calendas uestras, & solemnitates uestras odiuit anima mea.

758 Quae auctoritates, licèt ad alium finem fuerint dictae; possunt nihilominus ad nostrum accōmodari. Pro quo nota, quòd Neomenia. i. secūdum festum iudęorum, dicitur innouatio, seu nouilunium Lunę, Neos, enim nouum;

759 & Mene, lumē sonat. Itaque diem nouae lunae, Neomeniam uocant, & Calendas legales, eratq; dies ferialis apud iudęus; tunc enim offerebant duos uitulos: Arietem unū; Agnos anniculos septem; &c. ut videbis. Nume. c. 28.

760 Quod enim fecerunt Gentiles in principijs mēsiū, ad honorem Dianae, & Iunonis; fecerūt Hebraei in Calendis mensium ad honorem Creatoris Et ideo mensium principia Calendę, quasi colendae dicuntur, teste. S. Isidor. lib. Etymol. De hac festiuitate iudaeorum, uide Iacob. Valen. in Psal. 80. Arnal. Albert. q. 12. §. quintus error, uer. secundum. nu. 28. Et, quòd Neomenia figurabat illuminationē Eccl. ꝑ Christum; ait S. Th. 1. 2. q. 102. a. 4. ad 10.

De tertio iudęorum festo, quod est Phase, multi fuere scripti tractatus ad uidendum quando inter Christianos, sit Pascha celebrandum. Quibus omissis quaestionibus; Dic Phase idem esse quod transitus, uel Pascha. Dicebatur autem Phase, nox illa, qua immolabatur agnus Paschalis, quae est. 14. luna primi mensis ad uesperā (quem nos Martiū uocamus) & in die sequenti incipiebat festum Azimorum, quod durabat seprē diebus. De huius festi caeremonijs uide Exo. 12. & Leuit. 23. & ibid. D. Hieronym. Lyram, Abulens. Pau. Burgēs. & alios. S. Th. in c. 13. Ioelis. in prin. & 1. Corint. c. 5. lectione 2. in medio. Iacob. Valent. in tract. cōtra iudaeos. q. 2. Albertinus. supra. §. tertium. ubi multa curiosa habet. librū qui dicitur Paulina. de Paschate. Concil. Nicęnum. quos refert Histo. tripartita. c. 12. Canon. 8. Apost. Eusebium Cęsar. li. 5. c. 17. quos, & alios refert, & sequitur Pau. Grysal. in li. decis. uer. Pascha. Ex quib. omnibus & alijs, habemus apud Christianos Pascha esse semper Dominica die, celebrādum, & non luna 14. more iudaeorum; sed Dominica proximiori lunę. 14. primi mēsis, i. Martij. Quod (licèt illi non dicant, quia fortè nō uiderunt) praecepit Pius PP. 1. & habeť in ca. celebret. ubi Glo. & doct. de cōsec. dist. 3. confirmauit Victor PP. in Epl. 1. quae est ad Theoph. Alex. Epis. & Cōcil. 1. Arelat. c. 1. Concil. Rom. sub Siluestro. actione 1. c. 2. & multa alia Cōcilia. & clarius omnib. Cōcil. 1. Anglican. c. 1. dicēs: celebremus illud

omnes

omnes Dominica prima post.14.Lunam.Sumitur autē Pascha multis modis,ut videre est apud Ricar.in 4. d. 11.q.3.ar. 2. S.Th. & alios.S.Bonauē. ibid.q.1.art.2.Gabriel. in Canone Missæ.lect. 34.Gerson.4.par. serm.de Cœna Domini. Et qualiter hæc solēnitas celebrabatur quadrupliciter à iudęis & hodie cessauerit festum Phase figura nostri Paschatis:uide Arnaldū Alber. sup.uersic. Tertium. n.46. & Albericum. Dictionario. uerb.Pascha. Significabat enim Phase quintuplicem transitū. s. de mundo, de AEgypto,de morte,de uitijs; & transitum Angeli percutientis, ut ait.S. Tho. super Ioel.c. 13.lect.1. in princ.

Quartum festū erat Penthecostes; cuius etymologia est, penthe, quod est,quinque,& Costes, idest,Decem. Quinque enim decem dies sunt à Paschate, vsque ad Penthecosten: quia post quinquaginta dies, à Phase, data est lex, in cuius memoria illud festum celebrabatur, ut habetur Exod. 12. De hoc festo, uide Lyram. Exod. 23. &

nec angustia, aut desiderium, quod habuerunt Patres antiqui existentes in suburbijs Paradisi, amoueri, neque tolli. Illo tamē veniente, liberatio fiebat vniuersalis, non solum populi iudaici, ex Aegypto; sed populi iudaici, aut populi Israelis de vniuersis partibus mundi.Quia Iesus omnes homines saluauit de cunctis partibus mundi, & duxit eos ad terram suam,quā promisit patribus eorum: quod est Paradisus, aut Regnum Cœlorum. Quia, vt scias, illa eductio Aegypti in figura contigit iudæis: quia uerè Aegyptū est confusio, qua iudæi detinebantur: & erat figura status naturæ humanæ existentis in confusione per peccatum originale, à qua confusione liberabantur in sanguine agni: & demum ducebantur ad terram sanctam, quæ in figura est Regnum Cœlorum, quod est terra viuentium:vnde, facta ista liberatione uniuersali, & spirituali, non mireris si cessat Sabbatum, quod erat signum figuræ: quādo tu diceres, Sabbatum cessare debet, secundum Hieremiam, propter redēptionem temporalem liberationis Mesiæ temporalis,quem tu infelix expectas. Et ne à me hoc de nouo adinuentum putetur: ostēdo tibi,iudæe infelix,quod hæc fuit mens,& uerba Iesu Xpi & Apostoli sui Pauli.Primo,Xpi Lucæ.6.& Matth.12.& Marci.2. vbi domin' Iesus ait Pharisęis:

Abulens.S. Thom. 1.2. quæst. 102. ar. 4.ad 10. Archidia. in ca. Nosce, cum tex.& Glos.ibid.in d.75.Alberic uerbo: Penthecostes. Arnald. sup. uersi. Quartum.

Quintum festū erat Tubarum, siuè Clangoris; qđ 761
est prima die Lunæ Septembris. Quo etiam die, est festum Neomenię 1.Nouilunij,quod est in prima die Lunæ cuiuslibet mensis: & sic est duplex festum. Vnde in Psal. 80. Bucinate in Neomenia tuba.Item, dicebatur festum septimarum, uel Sabbatum mēsiū, quia mensis Septē
bris ferè totus solemnis, & festiuus 762
erat. Dicebatur etiam festum Cęreorum; quia tunc accendebant Cęreos. Sed à iudęis modernis translati sūt Cęrei ad decimam diem eiusdem mensis, quæ est pro mortuis. De quo festo habetur Num. 29.& Leuit. 23. Et de hoc festo, & quare fie-
bat, & quid signifi 763
caret. uide Lyrā. & Glossam in d.c. 29 S.Thom 1. 2.q. 102.ar.4.ad 10.Iacob. de Valent. in Psal.80.

Sextum festum dicebatur Expia-

quòd Dominus eſt filius hominis, etiã Sabbati. Quid eſt hoc dictũ, cùm ipſe redargueretur ab eis ſuper violatione ſabbati: reſpondebat eis, de eo quod fec it Dauid in panibus propoſitionis: quaſi uellet; ſi ille, qui erat Meſsias temporalis, & vnde Meſsiæ æterno ortus erat, audebat aliquo modo pro tempore, aut hora, contraire legi Moyſi: multò magis Meſsiæ æternali, qui ipſe erat, qui & erat dominus diei ſabbati. Quid eſt hoc dictum, nec quomodo erat Xp̃s dominus diei ſabbati, niſi quia cũm eſſet uerus liberator, & uniuerſalis Redemptor, ſabbatum, quod erat ſignum Redemptionis particularis, & enigmaticę, ſ. captiuitatis Aegypti, erat ſibi ſubiectum, & ipſe erat dominus ipſius diei, quia facta liberatione per eum, tanquam dominus annihilabat ſabbatũ. Et hic eſt vulgaris loquendi modus, cùm dicimus: Ego ſum dominus huius rei, de re quã ſuppeditamus, aut annihilamus, aut eam ex toto tollimus, ꝑut volumus. Hoc idem ſenſit in ſabbato Apoſtol. Pau. ad Colloſ. c. 2. vbi ſic inq̃t: Nemo vos iudicet in cibo, aut ĩ potu, aut parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut ſabbatorum, q̃ ſunt umbra futurorum: corpus autem Chriſti.

Ecce hic expreſſum, quod ſabbatum erat umbra futuri corporis Chriſti. Quaſi clarè uelit, ꝙ Chriſtus, qui erat futurus Redẽ-

ptor

tionis, quod celebrabatur die decima Lunæ menſis Septembris, ut habetur Leuitici. 23. vbi datur forma Ieiunij, quod tunc fiebat. Quod ieiu-
764 nium dicitur hodie ab apoſtatis Iudaizantibus, ieiunium magnum, & ieiunium perdonamenti, quod idem eſt, quod expiatio. Quod ieiuniũ fiebat in memoriã illius bñficij, quo Dominus indulſit peccatum de fabricatione uituli. De hoc feſto agit Cardin. Hugo, & Lyra. & Alphonſus Toſtatus. ibid. & S. Tho. ubi ſup.

Septimum feſtum appellabatur Tabernaculorum, quod decima quĩta die Lunæ men
765 ſis Septembris celebrabatur, ut habetur Leuit. 23. Et dicebatur Scenophegia, ideſt, fixio Tabernaculorum. De multis ceremonijs, quæ in hoc feſto ſeruabantur, vide Lyram in d. capitulo 23. Leuitici. S. Tho. ſup. Ioſephum, & alios, quos citat Arnal. Albert. ſup. nu. 51.

Octauum feſtũ Cœtus, ſiue colle-
766 ctæ dicebatur; qđ octauo die à quintodecimo die Lunæ dicti menſis celebrabatur: & ſic octauo die à feſto Tabernaculorum: qui dies ſolemnis erat, ut habetur, Leuit. 23. & tradit Lyra, Burgenſ. & alij ibidẽ. Apud quos, & Abulenſem, & alios ibid. & S. Th. ſup. multa de hoc feſto inuenies.

Ex quibus omnibus nota, ꝙ (ſecundum S. Thom. 1. 2. quæſt. 103. ar. 3. ad fin. & Turrem Crem. in capitu. 1. de conſecr. di. 3. a. 1.) in horum octo feſtorum locũ ſuccedunt aliæ octo principales feſtiuitates, quas Sancta Romana celebrat Eccleſia, Nã Sabbatum, quod ſignificat primam creationem, mutatur ĩ die Dominica, in qua commemoratur noua creatura, inchoata in reſurrectione Chriſti.

¶ Feſto Paſchæ ſuccedit feſtũ Paſſionis, & Reſurrectionis.

¶ Feſto Penthecoſtes, in quo data fuit lex vetus, ſuccedit feſtũ noſtrũ Penthecoſtes, in quo data fuit lex ſpiritus.

¶ Feſto Neomeniæ ſuccedit feſtum B. Mariæ, in qua primo apparuit illuminatio Solis, ideſt Chriſti ꝑ copiam gratię.

¶ Feſto Tubarũ ſuc-

ptor uniuersalis, & sabbatum, quod erat signum liberationis particularis, & temporalis, se habebant, ut umbra, & corpus faciens ipsam umbram: quia quodlibet corpus naturaliter facit umbram post se, in ortu Solis.

Et quia Christus fuit Sol oriens super terram, erat corpus vmbræ diei sabbati, quæ post tergum Christi præcesserat: unde ueniente corpore cessauit umbra.[a] Habes ergo iudæe, quomodo causa obseruationis sabbati fuit pro memoranda liberatione Aegypti. Et volo, quòd notes, quòd in nullo aliorum præceptorum decem, nec ipsorum obseruantia, non est posita causa, quare obseruentur, nisi in isto: adeo ut noscas prouidentiam diuinam, si uis, ut ibi causa cessare debebat, merito cessaret obseruantia illius diei, quo ad illam diem, non in genere, quo ad requiem vnius diei, ubi esset causa maioris requiei, sicut est in die Dominico, ubi est dies requiei nostræ liberationis uniuersalis, per resurrectionem Christi, & ideo non seruamus diem Veneris, licèt illa die fuerit facta saluatio, quia illa fuit dies operis, & laboris nostræ saluationis: dies uerò requiei fuit dies Dominica, quæ fuit dies resurrectionis, & requiei laboris domini in nostra saluatione: sicut sabbatum in opere diuino, ut dicit Isaias. 43. ibi: uerumtamen seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis, &c. vbi incontinenti loquitur de peccato Adæ.

767

768

769

Ex quibus apparet, quod dies passionis fuit dies laboris: & dies resurrectionis fuit dies requiei. Sic quod ex causa ibi; ubi est mandatum obseruantiæ diei sabbati propter memoriam liberationis temporalis, & particularis, est mandatum obseruantiæ diei Dominicæ propter me-

succedunt festa Apostolorum. Et meritò, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, ut habetur. Ps. 18.

¶ Festo Expiationis succedũt festa Martyrum, & Confessorum.

¶ Festo Tabernaculorum, succedit festum Dedicationis Ecclesiæ.

¶ Festo Cœtus, & collectæ succedit festum Angelorum, uel omniũ Sanctorum. De q. bus omnibus uide etiam Rationale Diuinorum officiorum in suis ꝓprijs locis, maximè de sancto Pascha. lib. 6. capitu. 86. & Thimotheũ. de diuinis officijs.

a Pro cuius confirmatione considerare oportet, ꝙ dum Sol ascendit vsque quo perueniat ad altiorem gradum, uel lineã meridiei, semper causat umbram in omnibus corporibus. At quando illuc usque ascendit, & corpora ꝑpendiculariter respicit, nullam causat umbram. Eodem modo, quousque Sol uerus iustitiæ ad illum gradum peruenit, de quo ipse dicebat: Cũ exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum, omnia erant vmbræ, & figuræ; Cùm autem accẽdit in Crucem, & suis radijs materialis Solis lucem obscurauit; finitæ fuerunt mysteriorum umbræ, & apparuit ueritatis claritas. & ideo dixit consummatum est.

a Non

moriam maioris liberationis vniuersalis, & spiritualis.

770 Et volo, quod notes, quòd in obseruantia diei sabbati declarando Deus, licèt pro tunc iubeat sabbatum seruari, iubet ipsum seruari, ut unum diem de septem: & sic septimum diem: & tunc erat septimum ipsum sabbatum, propter memoriam ipsius redemptionis temporalis: nunc est dies Dominica, qui etiam est unus de septem diebus propter memoriam redemptionis spiritualis.

Sic quòd præceptum est idem, licèt dies sint diuersi: cum tamen ad mentem præcipientis sint idem etiam dies, attenta intentione causæ, & finis ipsius.

771 Et, si dicis, quomodo in die Dominica nos Christiani non seruamus morem sabbati antiquum, in decoctione ciborum? Respondeo, quòd quia dies sabbati seruabatur ob memoriam redemptionis temporalis AEgyptiacę, in qua captiuitate constituti iudęi, sic omni die laborabant in inquisitione palliarum, & laterum opere, & alijs temporalibus seruitijs, quòd nullo die vacabant, uoluit Deus eos liberans, quòd ob memoriam tanti miraculi, die sabbati ab omni opere uaccarent, quòd etiam cibos in præcedenti die præpararent tanquam liberi, & die sabbati nihil facerent: quod erat eis signum magnæ libertatis, & quietis ab illa subiugatione temporali.

772 Et uolo, quod notes, quod in præcepto Deus, non prohibuit expresse, quòd cibi non decoquerentur in sabbato, sed quòd cessaretur ab operibus seruilibus, cùm subiungit de boue, & asino, &c.

Hæc omnia dico, quia oportet me tecum ad literam Iudaizare, vt unincam proteruiam tuam: [a] sic ergo in colendo

773 sabbato, substantia præcepti stat in obseruantia unius diei septimi ab opere seruili, propter memoriam liberationis temporalis AEgyptiacę, non, in non decoctione ciborum: modo ueniente maiore liberatione, non seruatur sabbatum, ut prædixit Hieremias, sed seruatur dies Dominica.

774 Et, si dicis, in quo seruatur? Dico, quòd in memoria illius, quod significat, quia sicut Deus nos liberauit à seruitute peccati, illa etiam die vacemus à seruitute seruili operum in qua pro-

[a] Non intelligas auctoris intentionem fuisse Iudaizare; sed sic est intelligendus, quod quemadmodū dicebat Apostolus; omnibus factus sū omnia, ut omnes Christo lucrifaciā sic auctor noster, ut Iudæos perfidos conuincat, atque conuertat, uidetur quasi cum illis in aliquo conuenire pro tunc argumentando.

a Mul-

pronum,[a] & promptum est peccatum; non à decoctione ciborum, in qua non peccatur,[b] imò cum sint necessaria ad uitam cõtinuam, quis meretur, si quis ijs cibis rectè vtitur, solum est vaccandum die Dominico à peccato,[c] & vacandum spiritualibus.

Et ideo ex præcepto iubentur Christiani illa die audire Missam, & vacare in Ecclesia in memoriã suæ spiritualis redemptionis. Absit quòd debeant vacare in abstentione decoctionis ciborum, quia istud tunc fuit cęremoniale, & in contrariam obseruantiam subiectionis Aegyptiacæ.

Et hoc est quod Doctores Ecclesiæ dicunt, quod Sabbatum erat cœremoniale, quod ad eius obseruantiam; adeò, quòd quo ad eius sanctificationem adhuc Sabbatum colitur eo modo, quo coli debet inter Christianos.

Quæ enim erat sanctificatio Sabbati? Certè, ut recordarentur de eo propter memoriam creationis mũdi: hoc satis Christiana fides colit, & melius quã aliqua natio, cum in primo Articulo Symboli confiteatur: Credo in vnum Deum, creatorem cœli & terræ.

¶ Habes ergo, iudæe, apud Christianos, quomodo Sabbatum sanctificatur. ¶ Habes, ex qua causa celebrabatur, & obseruabatur, apud Iudæos.

¶ Habes,

a Multa hic inuoluit noster auctor, quæ si sic confusa remanerent, scrupulos posset, haud paucos generare. Ait.n.primo, quod in opere seruili pronum, & promptũ est peccatũ, quod non est intelligendum ita absolutè, vt dicitur: Nã omnes mechanicæ artes, officia, ac manualia exercitia, si bene exerceantur, bona sunt. Nec iõ prohibentur in festis quia mala, sed prohibentur propter præceptũ vacandi Deo.. Quia si essent mala, nec alijs diebus exerceri possent. Imò, (seclusa omni humana indigentia) manualia, ac corporalia exercitia, optima sunt remedia contra pestiferum ocij uitium, pniciosissimũ animæ inimicum. De quo ait Ecclesiasticus.c.38. Multam malitiam docuit ociositas. Et ultra multa Sacræ scripturæ testimonia, & Doctorum auctoritates, quas ponit Polyantea, verbo. Ociositas, & alij Doctores, uide totum aureum opus D. Augustini, de opere Monachorũ, & D. Chrysost. sup Ioan. Homil.26. dicentem: Peruersi facti sumus ocio, & infra. Non laborare, nos corrumpere assueuit. Itaque laborare, & alias artes exercere ĩ die Dominica nõ est malum, nisi quia prohibitum.

b Dummodo simplici animo fiat, & nõ cum animo aliquàm superstitio- 775
nem, uel errorem introducendi, qa tunc esset peccatũ mortale ex illo malo animo; quemadmodum (secũdũ omnes Doctores) Missam celebrare, eleemosynam elargiri, aliaque sancta facere, eo animo; mortale esset peccatũ, ut potest uideri latè in nostro Candelabro Aureo Ecclesiæ S Dei. 1. par. tit. de Cõfessione, nu.62. cum sequentibus.

c Falsum est, si ita ut sonat, esset intel-
ligendum; Quia 776
etsi sanctissimũ sit à peccatis abstinere semper, & maximè diebus festiuis: nihilominus tamen, ab omni opere seruili est, sub precepto abstinendum, quæ opera declarant Do-
ctores in explica- 777
tione Tertij præcepti Decalogi. maximè Ioan. Ludouic. Viualdus i lib. Opus Aureum, de ueritate Cõtritionis.

¶ Habes, quomodo in aduentu Mesȝiæ non debebat sic seruari.

¶ Habes, quomodo per os Mesȝiæ, ipse debebat esse dominus ipsius Sabbati, & sic ipse iubebat cessare eius obseruãtiam.

¶ Habes quomodo Apostolus Paulus tuba Christi, & vas electionis ipsius illud dixit esse figuram corporis Christi. Sic ergo responsum est formæ argumenti, quia nos Christiani, ex Dei præcipientis in Decalogo obseruantiam Sabbati, per causam particularem ibi positam, & auctoritateprophetiæ Hieremiæ in duobus locis annotatæ, & ex verbis Christi expressis, & per Apostolum postea dictis, non nostra auctoritate, mutamus legem, non obseruantiam ipsius.

¶ *Tertia: Cur pœnæ temporales peccati Adæ, non sunt per Messiam sublatæ?*

EXtolit iudæus uocem suam clamans: Audio uos Christianos, [a] pp peccatũ Adæ tollẽdum, Deũ carnem assumpsisse, eamq; crucifixisse, ut saluaret, [b] tolleretq; pœnã mortis æternę, prouenĩetis ex peccato. Sed cur non abstulit mortis temporalis pœnam, & alias pœnas uitam cruciantes, vt puta: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, & mulieris erumnas, partusque dolores? [c]

nis. Canisius, in Summa Doctrinæ Christianæ. Petrus Soto. in Institutionibus Catholicis. Nauar. in man. c. 13. An autem, qui peccat ĩ die festo, teneatur confiteri illam circunstantiam diei festi, resoluimus ĩ nostro
778 Candelabro, sup. nu. 44. dicentes, ꝙ non nisi in certis casibus ibidem expressis.

a Subaudi: dicentes.

b Quod (vt Sanctos Prophetas omittam⁹) dixerat Angelus Ioseph. Matt. 1. dicens: Ipse enim saluum faciet Populum suũ à peccatis eorum. Et ipse Christus Matt. 18. dixit: Venit Filius hominis saluum facere quod perierat. Et Ioan. 3. Vt saluetur Mundus ꝑ ipsum. Et 1. Corint. c. 15. Christus mortuus est ꝑ peccatis no-
779 stris, secundũ scripturas, & alia multa possent adduci testimonia.

c Argumentatur bene, cum accessorium teneatur sequi naturam sui principalis, tex. in regula: accessoriũ 4e. in ordine, de reg. iu. 6. Et cui cõceditur quod est plus, concedit̃ qđ est minus. Regula. Cui concedit, uel, cui licet. 53. s ord. eod. tit. Sed inferius ponitur solutio. Facit etiã, qa ad hoc vt uerificetur illud Psalmi. 120. Copiosa apud Deum redemptio. oportet ut hõ non tantum à culpa & pœna in Baptismo sit saluus; sed etiã ab omni pœnalitate. Item, cum Dei perfecta sint opera. Deut. 32. & homo non perfectè, & in totum fuisset liberatus, daretur imperfectio ĩ operibus Dei. Præterea, Princeps, uel iudex, qui reũ ad mortem condemnatum à morte liberat, & illum ad Triremes dãnat, non dicitur illum liberare, sed naturalem mortem in ciuilem permutare. Ita Christus uidetur peccatori ꝑ Baptismum, mortem æternam condonare, tñ illum dimittit in manibus pasȝionum ac pęnalitatum. Multa alia argumenta ponit. S. Tho. 3. p. q. 69. ar. 3. & Doct. in 4. d. 6. maximè Sotus. q. 1. art. 2. Quibus auctor noster hic, benè respondet.

a Quia

Et

Et si dicant Christiani dicto 780
iudæo, istas pœnas temporales
auferẽdas in resurrectione, vbi
mors temporalis penitus erit su
blata, & aliæ angustiæ corporis
penitus uaccabunt; Dicit iu-
dæus; cur diuersum, & an ma-
nus vestri Mesiæ fuerit abreuia
ta, ne simul, & semel saluare pos
set quo ad animam, & corpus?
Sed quid est, dicit infelix iu- 781
dæus, uos Christiani, quæ spiri
tualia sunt uobis fingitis, men-
dacio, & pingitis vt vultis illa,
quæ corporalia sunt, & oculis su
biecta, vt tergiuersatione celа-
ri, aut alterari non posint, & in
quibus oculus non posit falli,
si ueritate niteremini, differtis
in diem iudicij. Cum uenerit dies iudicij, uiden-
tes tunc credemus, si uerum Christiani dicitis,
nunc nolumus credere.[a]
Etenim iudęo fatendum est, & concedendũ, ꝙ 782
pœnæ corporales, videlicet, mortis, & aliẹ corpo-
ris pasiones, & erumnæ fuerũt necessariæ pœnæ
peccati originalis, quia ante peccatũ poterat mo
ri, & poterat nõ mori homo, post peccatũ, neces-
sario moriendum est homini, ut plenè Theologi
tradunt, in 2. sent. dist. 19. & iudęi, & iudæorũ au-
ctores, hoc uolunt, in illis verbis: In quocunque
enim die comederis ex eo, morte morieris, Ge-
nes. c. 2.[b] quia dicunt, ꝙ in iteratione & duplica- 783
tione uerbi: Morte morieris, designantur duæ
mortes; mors huius sęculi corporalis, & mors ani
mæ æterna futuri sæculi.[c] Et etiam si nõ curemus
de glossa iudæi in verbo, morte moriaris, tamen
certum est ꝙ non comedendo de ligno uetito, nõ
moreretur homo, comedendo uero, moriendum
illi erat, per necesitatẽ transgresionis præcepti,
& hoc probat textus ad literam, & sic poterat mo
ri, & poterat non mori.[d] Cum modo dicitur, si 784
mors

a Quia miseri iudæi, nunc credere nolunt, & cũ tempus habent nolũt operari bonũ contra Apostolum ad Galat. 6. dicẽtem: Dum tempus habemus operemur bonũ, &c. tunc in die iudicij credere non poterunt, quia iam fides nõ erit, cum manibus palpabũt illa oĩa, quæ à Catholicis audierunt, & minimè credere voluerunt. Est, enim Fides (ut communiter dicitur) credere quod nõ uides, & secundum Pau. Hebræorum 11. Fides est substantia rerum sperãdarũ, argumentum non apparentium. Ad quam diffinitionẽ reducuntur sex aliæ, quas ponit S. Th. 2. 2. q. 4. ar. 1.

b Et patet clarè ad Hebr. c. 9. ibi: Statutum est hominib. semel mori, ut declarãt oẽs ibidẽ. Et optimè, & copiosè, multos citãs auctores, Flores Theolog. q̃st. in 2. lib. sent. dist. 19. per multas conclusiones, ubi multa resoluit.

c Vt nos iam sup. notauimus.

d Triplex enim est status humanæ naturæ, primus naturæ institutæ, siue innocentiæ, in quo poterat homo mori, & nõ mori. Secundus, naturæ lapsæ, in quo homo potest mori, sed non potest nõ mori, quia (ut supra dictum est) statutum est omnib. hominibus semel mori. Et tertius naturæ glorificatæ. Iusti, enim in perpetuum viuent. Sapien. 5. De hoc uide Alex. de Ales. S. Th. S. Bonauen. Durand. Scot. Ricar. & alios, quos refert, & sequitur Flores Theol. q̃st. in 2. sent. dist. 19. q. unica. ĩ principio.

a Credo

mors Mesſiæ abſtulerit omnes pœnas? Dicendũ eſt, ꝙ ſic, quia alias non eſſet plena ſatisfactio ipſius Meſsiæ, ſi omnes pœnas non deleuiſſet. Cum iteratur ꝑ iudæum, vbi nam apparet de delectione, & ſublatione mortis corporalis? Hic iudęus obturat aures more Aſpidis ſurdæ, ut nihil uelit per intellectum intelligere, niſi per oculos corporales uideat. Sed certè melior eſt oculus intellectus, qui non poteſt falli, q̃ corporalis, qui aliqñ per loroſiam [a] fallitur. Et qui oculũ intellectus non haberet, nihil poſſet cõſequi, de ſubſtantijs ſeparatis, quas Philoſophus aſtruit, & demonſtrat. in 8. Phyſicorum, & in 12. Methap. luculenter per oculum intellectus, q̃q̃ oculus corporalis nihil poſsit uidere de talibus ſubſtantijs. Modo iudæe, aperi oculos mentis, ut uideas, & videbis ꝙ neceſſario ſunt ſublatæ pœnæ corporales, per mortem Meſsię, & ꝙ non potuerunt ita citò aboleri, nec tolli, ut ſpirituales.

Et ſciendum eſt, quòd Auguſtinus in lib. 13. c. 3. vol. 4. de Ciuit. Dei ibi, in uerſu. Si quem uero mouet, cur, vel, ipſam mortem patiãtur, ſi & ipſa peccati pęna eſt, quorum per gratiam reatus aboletur, &c. ubi in effectu dicit, ꝙ ſi per Baptiſmum aut per mortem Chriſti, continuo in nobis ſequuta eſſet, aut ſequeretur corporis immortalitas, ipſa fides euacuaretur, quæ tunc eſt fides, quia expectatur in ſpe, quod in re non uidetur, quia per fidem, ut in Martyribus fidei Chriſtianę apparuit, etiam mortis fuerat ſuperandus timor, [b] quæ victoria non potuiſſet apparere, ſi per lauacrum regenera-

Ieſum, &c. Et ad Roma. 8. Poſtquã multa dixerat, cõcludit; Certus ſum enim, quia neque mors, neque uita, neque Angeli, neque Principatus, & cæt. poterit nos ſeparare à Charitate Dei, quæ eſt ĩ Chriſto Ieſu Domino noſtro. Quẽ Apoſtolum ſequutus S. ille Martyr Ignatius, dicebat, cum leonibus tradebatur: Nunc incipio eſſe Chriſti diſcipulus; nihil de his, quæ uideantur, deſiderans, ut Ieſum Chriſtũ inueniã. Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diuiſio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me ueniant, tantũ Chriſto fruar. &c. ut in eius hiſtoria legitur 1. die Februarij.

a Credo ꝙ auctor noſter hic, ſciuerit huius nominis ſignificationem: & ſic, quemadmodus Dominus noſter Ieſus Chriſt⁹. Ioan. 3. dicebat: Quod ſcimus loq mur; ita auctor hic ſibi tantum locu-
785 tus fuit, quando hoc ſcripſit uocabulum .ſ. Loroſiã. Quod ideo, dicó, quia circa eius ſignificationem Calepinum, & alios uidi: Græcos, Aragonios, Valentinos, Caſtellanos, ac Luſitanos conſului, & apud neminem, quid, loroſia ſignificet, inueni. Ideo, in re parui momẽti, unuſquiſque ex antecedentibus & conſequẽtibus quid vo-
786 luerit ſignificare facile conijciet. Nos autem in lingua Caſtellana fortè (por trampantos) declarabim⁹, quod Latine ꝑ falſam apparentiam
787 ſignificat.

b Quemadmodũ fuit in Apoſtolo Paulo ſuperato, q 2. Corin. 4. dicebat: Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circunferentes, ut
788 & uita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris. Semper enim, nos qui uiuimus, in mortẽ tradimur propter

a Quo-

generationis iam baptizati nō possent perpeti mortem. Et quilibet potius ad gratiā Baptismi curreret, ne à corpore solueret, nec mortem gustaret, q̃ propter fidem. Et sic nō inuisibili pmio probaretur fides. Nunc uerò dicit Augustinus, maior, & mirabilior gratia Saluatoris in vsus iustitię peccati pœna commissa est. Tunc enim dictum est homini: morieris, si peccaueris; nunc dictum est Martyri: morere, ne pecces. Quod tunc timendum erat, ne peccaretur; nunc suscipiendum est, ut non peccetur. Hęc sunt Augustini. Ad quæ remitto plenius in loco prægallegato, & ad illa, quę plenius tractantur super hoc articulo per Theologos, in 2. lib. sent. dist. 19. vbi in effectu Magister & alij dicunt, quòd Saluator pœnas corporales tollendas reseruauit in futuro, ubi nouissimè tollet, & destruet inimica mors. [a]

Or, adhuc iudeus infelix persistit, in suis perfidis rationibus, nisi auctoritate, & ratione superetur. Et dicit, quod nō uideo, nō credo. [b] Sed dico 791
ego, quid uis iudęe, ꝙ sicut Christus in cruce, aut in Baptismo, uirtute præcedētis crucis, & mortis abstulerit pœnas animæ ęternas, ita fecisset corpus immortale, & impassibile, sine ęrumnis, & sudore, ac labore? Dico tibi, ꝙ non petis iustū, quia 792
saltē petere deberes, ꝙ homo redijsset ad priorē statū, uidelicet, ꝙ uixisset in corpore semp, prout ante, cibis corporalib. vtens, & deambulans ad aurā huius mundi, sine necessitate mortis corporalis, & sine passionib. corporalibus, cum tñ periculo mortis, & ęrumnis corporalibus, si comedisset de ligno uetito; modo stet sic, ꝙ post mortem Christi esset sublatum peccatū, & restitutus uiuē 793
di modus, prout erat ante peccatum: certè adhuc

a Quorū Doctorū auctoritatibus, & aliorum, quos, supra, nu. 760. citauimus, uidetur Iudęorū argumentis satisfactū: Sed meo iuditio (sub S.R.E. correctione) replicari posset in hunc modū: In uniuscuiusque iusti particulari morte finiūtur, & extingunt omnes eius passiones, pœnalitates, & miseriæ. Si autem iniustus moriatur, statim post eius mortem, incipit pęnā, miseriam, ac mortem æternam gustare: Quomodo ergo, uel quando, in futurū sunt auferendæ ab eis pœnalitates & afflictiones? Dicerem ego (sub dicta correctione) ad auctoris nostri, aliorumque argumenta, ꝙ etiam si Deus in futurum, non esset pęnalitates has ablaturus; iustè tamen, prudenter, ac rationabiliter, noluit eas à iustificatis per Baptismum auferre, in signum amoris pręcipui, uidelicet, ut maiorem lucrarētur gloriam, cōtra tales, dimicando inimicos. Habuit enim se Deus ad modum patris filium aliquem diligentis, qui nō tantum est contentus

relinquere filio dilecto legitimā cū alijs fratrib. post mortem, sed etiā in uita tradit illi quantitatē aliquā pecuniæ, qua possit negotiari, & sibi lucrari ultra alios fratres suos. 7
b Quemadmodū, Ioan. c. 20. in Euāgelio qđ hodierna die. s. Dominica in Albis anni 1591. quando hæc scribuntur; dicit Thomas Apostolus alijs Christi discipulis: Nisi uidero &c. non credam. Sed utinam 790
Iudæorum aperiātur oculi, ut S. Th. fuerunt aperti.
a Di-

tunc durasset prohibitio edendi de ligno sciétiæ boni, & mali, ut homo euitaret posibilitatē moriendi, prout ante, & sic inciderunt in lapsum péccati, & prohibitionis, & possent cadere à suo statu, quotiens seduceretur, & comedisset, omnesq; perissemus, seducto primo parēte; & sic opus Dei fuisset imperfectū, nec saluasset peccantē, sed iterum posuisset hoīem in statu peccādi. Quid ergo decuit Deum facere, vt perfectū opus faceret? Nō solum restituit hoīem in primū imperfectū statū, vbi poterat peccare, & mori; sed oportuit facere opus perfectum, videlicet restituere hominem in statū perfectum, vbi nō posset mori, nec peccare. Hoc non meruit hō ex gratia suę uirtutis, sed ex gratia Dei, [a] cum hoīe simul, quod aliter contingere non pōt, nisi ꝙ Deus cōcedat per suā passionē, & ꝙ homo credēs, & uiuens mereatur, & merendo, per fidē hoc lucretur, & cōsequi mereať. [b]

Modo, ista probātur ex uerbis, & mēte Prophetarū. Primo, Isaiæ 25. c. ibi. Pręcipitabit morte) in sempiternum, & auferet Dn̄s oēm lachrimam ab omni facie, & opprobrium Populi sui auferet de vniuersa terra, quia Dn̄s loquutus est. Itē. Oseę. c. penul. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, ero mors tua, ò mors; ero morsus tuus, inferne. [c]

Modo, isti textus tam Isaiæ, quàm Oseę, non aptatur, nisi Deo Saluatori, qui est ipse uerus Messias, qui est Saluator, & sanctus Israel, sic sæpè nominatus per ipsum Isaiam.

Dicas mō iudeę, qūo pōt tolli in sempiternum mors nouiter, nisi auferat alia forma, quā pridē ꝑ creationē erat sublata? Per creationē. n. ut scis, nec lachryma, nec mors erat sublata; imò primi parētes, quia poterāt seduci in comestione ligni sciētię boni, & mali, ubi erat mors, semꝑ fuere in periculo mortis, & ęternę, & corporalis, & nos ꝑ illos. [d] Si ergo Deus dēt delere mortem, in sempiternū, vt apparet ex his textibus, & auctoritatib. Prophetarum, non erit posibilitas moriendi? Istam gratiam, nō ualemus cōsequi, si redimus ad

statum

a Dicēte Apostolo. ad Titum. c. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secūdum misericordiā suā saluos nos fecit, &c. Et 1. Petri. c. 1. Secundū misericordiam suā ma-
794 gnam regenerauit nos, &c. cum alijs similibus.

b Optimè requirit Auctor hic fidē, & merita operū. Quia quemadmodum imposibile est sine fide placere Deo, ſm Paul. Hebr. 11. sic secundum eūdem in multis locis, &
795 S. Iacob. c. 2. Fides sine operib. mortua est.

c Quas auctoritates supra in suis locis declarauimus.

d Ad quod probādum notandū est, primum hominē in statu Innocen-
796 tiæ, ex natura sua nō fuisse immortalem. Nam mortale illud rectè dicimus, qđ mori potest, quamuis necessario nō debeat mori. Quod auctoritate. D. Pauli ad Rom. c. 8. cōfirmatur dicentis: Viuificabit mortalia corpora uestra, quasi dicat: aufe-
797 ret mortalitatem, ita ut mori nō possint. Quia non tm̄ auferet necessitatem mortis, sed & posibilitatē. Nā

quod

ſtatum primum primi parentis.
Oportet nos ergo nouum ſtatũ
per nouam gratiã, & nouã obe-
dientiam conſequi, quam aliter
non valemus cõſequi, niſi ſerua
ta iuſtitia per meritum vitæ, vt
docet ſupra Auguſtinus, quem
modo explicite, ſi vis, & nõ ob-
turas aures intellectus intelli-
gis. Vnde, ſicut Meſsias per ſuã
paſsionem, & mortem, abſtulit 798
mortẽ animę, iam incurſam per
peccatum primi Parentis; nõ tñ
ſic eam abſtulit præciſe, vt ꝑ ſuã
mortem omnes ſine iuſtitia va-
damus ad gloriam, niſi ſequuti
fuerimus [a] veſtigia, & fidẽ Meſ-
ſiæ. Sic mors corporalis non de-
buit tolli confeſtim poſt mortẽ
Meſsiæ, niſi ſeruata iuſtitia hu-
ius uitæ.[b] Et hinc uides, manife 799
ſtam neceſsitatẽ reſurrectionis,
ad corpora; ut illa habeant ꝑ iu
ſtitiam uitã, aut mortẽ, [c] ſecun-
dum merita, ſicut de anima cre
dis, & credere debes, vt vidiſti
ſuo loco. Si.n. Meſsias debuiſſet
actu cõfeſtim tollere oẽs pęnas
corporales, reducendo corpora
ad ſtatũ primi noſtri Parẽtis A-
dæ, oportuiſſet mortuorũ corpo
ra tũc reſuſcitaſſe ſaltẽ iuſtorũ.
Et quęro à te, qd feciſſet de iniuſtis mortuis, q̃ 800
merẽtur inferni pęnas? aut reſuſcitaſſet, & fuiſſet
in prẽmium eis, nõ pęna Meſsię aduẽtus; aut reli-
quiſſet eos in morte, reſuſcitãdos ad diẽ iudicij,
vel qñ, tu te iudica, & uidebis, ꝙ ſicut animæ ſal-
uatio fuit ꝑ mortẽ Meſsiæ, in ſpe, ꝑ uitæ iuſtitiã,
& nõ potuit eſſe actu; ita & corporũ reſurrectio, &
eorũ ſaluatio, & gloria debuit neceſſario ꝑ ſpẽ iu-
ſtitię, & fidei Meſsiæ dilatata uſq; ad diẽ iudicij,

quod neceſſario moritur, appellat Apoſtolus nõ mortale, ſed mortuũ. Corpus .n. inquit S. mortuũ eſt, ꝑꝑ peccatum, i. neceſſitati mortis addictum. Vide de hoc D. Augu. lib. 1. de pec. merit. c. 3. & 5. & lib. 6. de Geneſ. ad literam. c. 25 & lib. 3. contra Iulian. Magiſt. ſenten. Alex. Alenſ. S. Th. S. Bernar. Scot. Ricard. & alios, quos refert, & ſequit Flores Theolog. quæſtionũ, in 2. lib. ſent. d. 19 q. vnica. ubi multas ponit concluſiones, de hoc.

a Ideo dixit Dñs diſcipulis ſuis. Lucæ 22. c. Ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum. i. ꝑ paſsionẽ, multaſque tribulationes. Et Mat. c. 16 Si qs vult poſt me uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã, & ſequatur me. Nã ſicut oportebat pati Chriſtum, & ita intrare in gloriã ſuam, ut habetur. Lucæ 24. ita oportet membra Capiti cõformari, oues paſtorem ſequi, atque diſcipulos magiſtrum imitari, quia nõ eſt diſcipulus ſuper Magiſtrum, ut dixit Dominus. Mat. c. 10.

b Quę eſt iuſtos ꝑmiare; malos autẽ æternaliter perdere, ut ſæpe in Euangelijs repetitum eſt, ibunt iuſti in uitam æternam, mali autẽ in ignem æternum: Quam iuſtitiã in multis cõcilijs declaratã inuenies, & in Symbolo D. Athanaſij. ſ. Et qui bona egerũt, ibũt in uitam æternã, qui uero mala in ignem æternum. Quod intellige ſi in peccato mortali aliquo, ex hac uita diſceſſerit.

c Vt uerificetur, etiam in hoc, Apoſtoli dictum 2. Corint. 1. Sicut ſocij paſsionum eſtis, ſic eritis & conſolationis, quo ad iuſtos, qui in carne tot paſsiones tolerauere. Et quo ad malos, ut in eo quo qs deliquit, ĩ eo puniatur. Peccauit in anima & corpore, iuſtũ eſt, ut dignam utrumque habeat retributionem.

a Ac-

vbi,& quando actu,& nõ in spe, animæ iustæ,& corpora saluabũtur in æternum.[a] Et tunc Deus præcipitabit mortem, & omnẽ lachrimam auferet, & liberabit corpora iustorum à morte,vt dicũt dictæ prophetię. Et animas, & corpora malorũ damnabit in æternum,ut Daniel dixit in sua prophetia, vlt.c.sicut ista latius dicuntur in discursu prophetię. Isaię,in c.25.[b]

¶ *Quarta dubitatio: Cum Christus fuerit circuncisus, cur Christiani non circunciduntur?*[c]

ITem,iudęus clamat, de circũcisione, & dicit: Cũ Christus fuerit circũcisus secundũ legem Moysi,octaua die, suæ Natiuitatis,[d] & circuncisionẽ ipse nõ abstulerit, nec soluerit,cur Christiani,sequentes eũ nõ circunciduntur? Ad hoc rñdetur. Et primo,circuncisio nõ est ex lege Moysi,sed est antiqua consuetudo Patriarcharũ,ab Abraham,& citra,ut patet Genes.17.c.q̃ licèt postea venerit in pceptum legis Moysi,ut legitur Leuit.12.c.Tamen,re vera, circuncisio non erat ex lege Moysi:sed erat ex Patribus,vt dixit Christus suo pre, Ioan.7.c.[e]

Itẽ etiã circũcisio, licèt proficeret ad tollendũ originale peccatũ,ut circũcisus nõ iret in gehẽnã ignis, adeò ut si moreretur incircũcisus iret in infernũ ut dicit textus Genes.17.c. & iudæi qñ circuncidunt puerũ hodie,dicunt:Bñdictus Deus,q virtute huius Sacramẽti Circũcisionis,hũc puerũ dilectũ suum ab inferno liberauit:Non tñ in lege Moysi,nec alicubi,habet iudęus, q circũcisio daret gloriã cęlestẽ,nec gloriã sibi p circũcisionem promittũt; sed solã liberationẽ inferni.[f] Sed Baptismus dat gloriã cęlestẽ ex ore Christi, q dixit: Qui crediderit,& baptizatus fuerit,saluus erit.

a Accessorium.n.
natura sequit sui
principalis,tex in
801 regula : Accesso-
rium, de reg.iuris
lib.6. Anima est
principalior , ut
est notũ; ergo cor
pus tenetur illam
sequi ad gloriam,
uel uitam æternã.
b Et nos in dictis
locis declarauimus.
c Cũ omnis Chri
sti actio,nostra sit
instructio,ut pro-
batur. Ioan.c.13.
& multis in locis.
d Vt clare patet
Lucæ.c.2.Et qua-
802 re expectandus o-
ctauus dies ad cir
cuncisionem. Vi-
de. S. Tho. 1.2.q.
102.ar.5. ad 1.&
3.p.q.70.art.3.ad
3 & in 4.sent.d.1.
q.2.ar.3.q.1. & in
Epist. ad Roman.
c.4.lectione 2.
e Et tradit.S.Th.
1.p.2.q.102.ar.1.
ad 3.Et q circun-
sio non cõtinetur
inter Mosayca Sa
cramẽta,tenet Pa
lud. in 4 sent.dist.
803 1 q.5.art.3. Alex.
Alens. 4.par. q.7.
memb.4.ar.3.& q.
7.memb.6.ar.1. &
Gabr. 4. d. 1. q.4.
ar.2.concl.1.quos
refert, & sequitur
804 Paul.Grysal. uer-
bo. Circuncisio ,
nu. 2. Quod patet
clare Ioannis 7.di
cente dño. Propte
rea Moyses dedit
uobis Circuncisio
nem, non quia ex
Moyse est, sed ex patribus. Vide de hoc Sotum, in 4. d.2.q.1.ar.2.
f Et D. Paul. ad Rom.8.sic ait: Abraham accepit signum Circũcisionis signaculum iustitiæ fidei. Conferebat ergo gratiã nõ ex propria virtute,uel (ut schola)ex opere operato,sed ex fide passionis Christi, ac ex opere operãte. D.August. ad Valerium lib.2 c.11. de nuptijs, & concupiscient. ait:Ex quo instituta est circuncisio in Populo Dei,quę erat tunc.

Marci,

Marci, vlt. Ergo sequitur necessariò, q circūcisio ad liberādū animā ab inferno, est supflua: Imò includeret infidelitatē, & hæresim, quasi Baptismus nō sufficeret ad Gloriā. [a] Et hoc est, qđ voluit Apost. Paulus ad Galat. 5. c. cū dicit: si circūcidimini, Xps nihil vobis proderit. Quia cū Xps Baptismum induxit, quod est 806
est post mortem Christi plenum remediū consequendæ Gloriæ, & liberationis inferni; circuncisio non solum non prodest, imò nocet; quia plenum non recipit magis plenum. Et esset iniuriā facere remedio, & sacramento Christi, per Baptismum, introducto, si fierent circuncisio, & Baptismus simul.

Quod.n. dicunt iudæi, q Xps fuit circuncisus, verum dicunt, 807
& sic necesse erat fieri, qa cùm esset promissus filijs Israel, & de Tribù Iuda, & de domo Dauid, de necessitate erat nasciturus iudęus, & sub lege Moysi, donec consummaretur, & finem acciperet missio sua, q non habuit finem, vsq; ad mortē: in qua morte, & ī nocte pridiè, q̄ pateretur completa ueteri lege, [b] habuit principium lex noua, quā Messias erat daturus.

Et hoc est, quod dicit Apostolus Paul. ad Galatas. 4. c. At, ubi 808
venit

a Imò circuncisio erat imperfecta, & insufficiens ratione Baptismi, tripliciter; Primo, quantum ad significationē, quia non significabat ita expresse emundationem totius hominis ab immunditia culpæ originalis, sicut ablutio Baptismi. Secundo quantum ad efficatiam; quia non tā abūdans gratia ad operandum, & reprimendum fomitem in circuncisione dabatur, sicut ī Baptismo datur. Tertio; circuncisio erat imperfecta respectu Baptismi, quantum ad utilitatem; quia eius vtilitas non erat ita communis, sicut Baptismus; cùm illa haberet determinatum populū Israeliticum; determinatum sexū, s. masculinum, & determinatum tēpus. s. octo dierum quod non accidit in Baptismó. Et iō, adueniente tēpore plenitudinis, debuit cessare, circūcisio, instituto Baptismo, & publicato, vt tradunt oēs; Cardi. Turrecrem. in c. Quidam autē. § Cheritiani. 24. q. 3. Et latius in c. Ex quo, de consec. dis. 4. ar. 7. S. Th in 4. d. 1. q. 9. art. 3. Scot. 4. d. 1. q. 6. Alex. Alēs. 4. p. q. 7. memb. 7. Gabr. 4. d. 1. q. 4. ar. 1. qui omnes cum communi, concludunt, q circuncisio conferebat gratiam ex vi circuncisionis, quantum ad effectus priuatiuos, qui sunt priuare culpam. Tollit enim omnē reatum peccati originalis, & quantum ad effectus positiuos, qui sunt gratificare, & habilitare ad opera meritoria, licèt non tam intensos, sicut nūc Baptismus. Vide et S. Bonauen. in 4. d. 1. circa textum, & Hugon. de S. Vict. p. 12. c. 2. de sacra. Palud. 4. d. 1. q. 5. a. 2. Lyram. c. 17. Genes. Arnald. Alber. in rub. de hæret. in 6. q. 12. ubi. s. Dom. Sotum. & alios in 4. sent. d. 1. q. 2. maximè Flores Theologic. q. d. 1. q. 2. ar. 9. vbi multa tradit. Vnde, cum omnes teneant circūcisionem Cœlum non aperuisse; cauendū est à Paulo Burgēsi in additionibus ad Lyrā. in Ezech. 20. dicente; q iustitia legis suo tempore obseruata, nō tantum bona terrę sed uitam ęternam dabat. nisi intelligas, q postquam Christus aduenisset liberaturus illos in limbo existentes, ut declarat Arnaldus Albert. sup quæst. 12. num. 16. in fin. Et sic possumus dicere, q dabat uitam æternam, i. in spe, uel, dabat ius ad uitam æternam suo tempore possidendam.

b Vt ipse dixit Matth. 5. Non ueni soluere legem, sed adimple-

ĩmplere. Et ideo
Primo, ut seruaret
illam fuit circunci
sus, vt ostenderet
se filium Abrahæ,
cui præcepta fuit
circũcisio, & facta
promissio. Genes.
22. In semine tuo
809 benedicentur om-
nes gentes. Quod
semen erat Chri-
stus, Apostolo testã
te ad Galat. 3. Se-
cunda causa, ut ue
ritas concordaret
cum figura. Tertia,
vt se ostẽderet pri
cipium, & causam
sanctificationis, q̃
fiebat per tria re-
810 media contra pec
catum. s. sacrificia
à tempore Abel, vs
que ad Abraham.
Per circuncisionẽ
ab Abraham usq;
ad Christum: Et p
Baptismum à Xpo
institutum, usque
ad finem Mundi.
Vide alias rónes
quas ponit S. Tho.
in 4. di. 1. art. 2. q. 3.
& in 3. p. q. 37. art.
1. in corpore, & in
solutione ad 3. quẽ
refert, & sequitur
Arnald. Alber. sup.
q. 12. §. Quartus er
811 ror. nu. 41. ¶ Quare
autem circuncisio
non durat in æter-
num, cùm adhuc
Abrahæ fides in
Christianis duret
semper, (ultra su-
pra dictos, & alios
Scholasticos. Do-
cto. in 4. d. 1.) uide
Paul. Burgens. in
Scrutinio Scriptu-
rarum. 1. p. dis. 8. q.

venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, natũ ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Quod dicunt iudæi, q̄ nõ abstulit Xp̃s circuncisionem; non dicunt verum, quia in illis uerbis, ubi Xp̃s dixit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; demõstrauit non ualere circuncisionem, quæ facta erat ad releuandum à pœna inferni: cùm Baptismus cum fide daret vitam æternam, & sic releuaret à pœna Inferni, quod solummodo circuncisio faciebat, & non dabat gloriam.

Et inde Paulus, per punctum rationis dixit: si circuncidimini, Christus nihil uobis proderit, quasi dicat: Adhuc vultis esse in remedijs legis ueteris, quæ non sunt perfecta, nec sufficientia ad salutem, ut est fides noua Christi, & Baptismus?

Quinta: Quomodo Christiani publicè tenent imagines, & figuras in Ecclesia (dicit iudęus) contra præceptum Decalogi?

Clamat etiam, quinto iudę[a], cõtra nos dicens: Vos Christiani estis Idolatræ, quia facitis figuras, & magines, quas colitis publice, & adoratis, [a] quod est contra primum præceptum Decalogi? Ad hoc respondeo, q̄ facere figuras, imagines, & similitudines ad adorandum eas, ut ex eis spectetur finis adorationis

15. & Fabia. Fiogh. in suo Dialog. capitulo 37.

a Multi Catholici Doctores, multa de hac materia adorationis Imaginum scripta nobis tradiderunt, inter quos D. Basilius. hom. 40. de Martyribus. D. Grego. S. Nilus, S. Ioan. Damas. S. Athanas. S. August. Cyrillus. Nizephor. & alij, quos refert Martinus Peresius Ayala. tract. de diuinis tradition. De imaginibus. fol. 152. S. Th. 2. 2. q. 84. per totam. & alijs in locis. S. Bonaué. & alij Scholastici. in 3. senten. d. 8. Paul. Burgens. in Scruti. Scriptu. d. 8. c. 13. p. 1. Theophilac. Eusebius Cæsar. & alij, quos refert Lyndanus, in Panoplia Euang. li. 3. ca. 23. Arnald. Albert. in Rub. de hæret. li. 6. q. 2. ar. nu. 34. Paulus Grysal. in lib. Decisiones Catholicæ. uer. Imago, & Adoratio. Et, (ut cõplures alios omittam.) Hæctor Pintus. in c. 3. Daniel. uers. Rex promouit. ubi multa adducit.

¶ Ex quib. omnibus, & alijs, (ultra ea, q̃ Auctor hic tangit) aliqua notare curabim⁹.

¶ Primum nota, q̄ inter se differunt ima-

nis, & cultus, est contra praeceptum Decalogi; quia Deus est adorandus, & nihil est adorandum nisi propter Deum; sed adorare, ac venerari imagines ꝓpter Deum, non est contra legē, nec contra primum praeceptum legis. Quod apparet in duabus imaginibus uocatis: Cherubin; quas mandato Dei fecit Moyses super propitiatorio: inter quos Cherubin Deus loquebatur, ut habetur Exodi. 25. cap. Et iudaei dicunt, quod erant masculus, & fęmina. Quid plura? Totum templum Salomonis erat plenum imaginibus, & figuris: quod erat licitum, & non contra legem, quia erant ad honorem Dei. Sic enim de imaginibus, & figuris Ecclesiae, etiam si sint Sanctorum, & sic creaturarum Dei, & ob honorem Dei veneratarum.

Iam non est dubium de ipso Christo, & matre sua, quia om-

imago, & similitudo. Imago enim quęlibet, similitudo dicitur; sed non è contra; quia imago addit esse expressum ab alio. ita S.Th. 1.p.q 35.art.1.& q.94.art. 9. ubi ponit triplicem differentiam, inter imaginem, & similitudinem. ubi uide. ¶ Differt, et imago à statua, ꝓpriè, ꝙ imago propriè superficiē tantũ eius rei refert, cuius est imago. Statua uero est, ꝗ non modo superficiem, sed solidum corpus, & perfectũ reddit. Vide S. Bonamuen. in 2. sent. d.16.q.2. & Gabri. in 1. sent. di.3. q.9. art.1. Vbi dicit, ꝙ imago dicitur quasi imitago, idest, imitationem ago. ¶ Nota.2. Imaginum introductionem, iure ipso naturae inuentam, & requiri. Nam cum vsus imaginum introductus sit, ad retinendam, & refricandam memoriā eorum, cuius sũt; & omnis cognitio nostra fiat in imagine, & similitudine, ut ait Philos. 2. de Anima. (necesse enim est intelligētem Phantasmata speculari) certè auctorem naturae dānat, qui modum hunc cognoscendi per imagines in nobis excogitauit, ille qui illas condemnat. Ita Martinus Peresius, Ayala. sup.

In veteri, etiam scripta lege, imagines fieri Deus ipse praecepit. ut habetur Exod. 25. ubi praecepit duos Cherubinos fieri. Item lib. 3. Regum. c. 6. in parietibus multas praecepit fieri figuras, & imagines; maxime de Oliuae lignis. Numerorum etiam. 21. praecepit Moysi facere Serpentem aeneum, ut à percussis à venenatis serpentibus adoraretur. Nec desunt exempla in Sacrosancta lege nostra Euangelica. Saluator enim noster, ut tradunt infra citandi, sui sanctissimi vultus effigiē Regi transmisit Agabaro, cum Epist. ꝗ hodie seruatur Ianuae in Ecclesia S. Bartholomęi, ut tradit Pau. Grysal. in lib. Decisiones Catholicae. uerb. Imago. cuius historiae mentionem facit Eusebius Caesariensis. 812 lib.1. historię Eccl. ca.15. 16.& 17. De Sacratissima autem Xpi imagine ad Agabarum missa, mentionem facit S. Io. Damascenus. li.4. de Fide Orthodoxa. c.17. & Euagri' lib.4. Historiae Eccles. c.26. & fit mētio ĩ 2. Synodo Nicęna. Actione. 5. vbi quidam Pater ait, se dictam imaginem Edessę uidisse, & cum uniuerso populo illā adorasse. & tradit S.Thom. lib.3. sen. 813 dist.9.q.1.art.2.q.2. ad 3. & S.Bonau. ead d. & q. ubi refert D. August. idem tenentem. Idem referunt moderni Doctores omnes, supra citati, quorum aliqui citant Eusebium pro hac Christi imagine: qui tātum (nisi meus codex eius historiae falsus sit) loquitur de Epistola missa. Quae cuius auctoritatis sit, & an sit Apochrypha, uel non, & q̃d determinatũ sit, uide Couarruuiam. li.4. uariarum. quaest. c.17. numero 11.

¶ Item, faciem suam linteo impressam Christus reliquit Veronicae, qua Tiberius

berius Cæsar sanitati fuit restitutus. Quod quãuis non reperiatur in Euãgelijs: est tamen cõmuniter sic habitum, depingi cõsuetum & creditum, magnaq; ueneratione cultum apud omnes Catholicos. Meminit Paulus Grysald. supra, & multi alij, quos refert & sequitur Simõ Maiolus. in tracta. de imaginibus. centuria. 1. c. 3. ubi dicit linteum illum esse Genuę in Ecclesia. S. Bartholo
814 mæi: ubi Paulus Grysaldus dicit esse Epistolam.

¶ Item, Nicodemus habuit Christi imaginem Crucifixi, quæ postea Berity ab impio iudęo telo cõfossa sanguinem profudit; secundum. D. Athanas. in sermo. ad Nicæn. Synodum secũdam, & referunt illud Gregorius Turonensis. in libro. de Gloria Martyrũ.
815 & Ioannes Ekius in libro locorum communium aduersus hostes Ecclesiæ.

¶ Multas alias imagines referunt Sancti, quos refert, & sequitur Peresius, Hector Pintus, & alij, maxime Simon Maiolus nouissimè su-

nia in honorem Dei coluntur; & Sancti, more antiquo coluntur, ut est textus Iob 5. c. in princip. ibi: Et ad aliquem Sanctorum conuertere. Quin etiam iudæi hodie, retinentes illum morem, cum legitur Moyses in synagoga diebus sabbati, cùm extrahitur rotulus legis Moysi de sacrario coopertus ueste serica, & cum corona argentea, uel aurea; omnes iudæi assurgunt rotulo, & uenerantur illum, & osculantur cum reuerentia uestem rotuli, & dicunt uoce alta: illũ uersum Psalmi 33. Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. Quod dicunt se facere propter honorem legis, & literarum sanctarum, quæ sunt in rotulo legis: sic nos facimus honorẽ literis figuralibus; quia literæ sunt tres: Quædã sunt literales: & istę sunt librorum, pro sapientibus. Aliæ sunt literæ mentales, quæ non scribuntur, sed sunt literæ mentis, deuotorũ hominũ. Aliæ sunt literæ figurales, quia per figuras designant, sãctæ historiæ: & istæ seruiunt popularibus hominib. & idiotis: dicuntur Scripturæ populorum; de quibus in Psal. Fundamenta; qui est. 86. ibi; dominus narrabit in scripturis populorum, &c. [a] Vides ergo, iudæe, ꝙ tu ueneraris rotulũ legis Moysi simili modo, quo nos ueneramur sanctos Iesu Christi ueri Messiæ. vnde non sumus idolatræ plus q̃ tu, sed tu nõ es ido

latra

pra. Qui omnes loquuntur de illis uenerabilib. Beatissimæ Virginis imaginibus, quas. D. Lucas depinxit. quarum vnam, quam Constantinopolis illa olim possidebat; nunc felicissima Bononiensis Ciuitas, diuino miraculo tenet, ac possidet in monte extra portam Cęsar augustæ (uulgo, Saragoza) qui dicitur de la Guardia, quem preciosissimum thesaurum, licet indignus, anno 1589. proprijs, nullo interposito medio, oculis aspexi, ibidemque celebraui, eiusque translationis, ac miraculorum totam historiam legi.

a Vnde Notare debes sacrarum usum imaginum, non obiter, & à casu esse in Catholica Ecclesia introductum; sed iustissimis de causis fuisse præceptum. Quas rationes, vel causas Sancti Doctores, maxime S. Bonauen. in 3. sen. dist. 9. q. 2. ad tres redducunt, uidelicet: Propter simplicium ruditatem: Propter memoriæ labilitatẽ: & propter affectuũ tarditatẽ, ut. s. simplices, qui scriptu

ras

latria in hoc, ergo nec nos.

Scio tamẽ, ꝙ ab antiquo ista dubitatio imaginũ inuasit mentes multorum, adeò, ut Augu. in li. 40. de ciuit. Dei. c. 31. dicat, loquens de Varrone; Romanos antiquius plus annis. 170. Deos sine simulachro coluisse. Quod si adhuc, inquit, mansisset, castius Dij obseruarent. Cuius sentẽtiæ suæ testem adhiberet, inter cætera, etiam gẽtem iudæam. Sed Ecclesia sancta, & immaculata, postq̃ Deus nostram naturam assumpsit, in qua adorandus est, [a] terminauit in Concilio [b] q̃stionem pro parte illa, ut fierẽt imagines, cum quibus Deus crucifixus, melius menti deuotę reprę sentatur; quod non licebat in lege Moysi ante humanitatem Dei. [c] Quis enim hodie Iesum Crucifixum literis literalibus, aut mentalibus, ęque contemplabitur, ut si literis figuralibus eius imaginẽ uiderit Crucifixã? Et, ut quid Moyses inter Cherubin Deum adorabat, nisi quia uersatilem ensem inter Cheru-

nis legere non possunt, in his picturis Sacramenta nostræ fidei legerent. Et vt homines excitarentur in his ad deuotionem, quæ ꝑ nobis Christus gessit, ac si uiderent. Plus enim affectus excitatur uisu, q̃ auditu. Sueton. Tran. relatus ab Hect. Pinto. sup. tex. c. Perlatum. c. Venerabiles. c. Sãctam. de consec. d. 3. Et etiam, quia ea, quæ audiuntur tantum; facilius è memoria excidũt, q̃ ea quæ uidẽtur. Alex. Alen. Gabr. in con. Missæ. lec. 19. & 49. D. Basil. Homil. 40. de Martyr. D. Gregor. Epist. ad Serenum. & alij multi, quos refert, & sequitur Peresius. supra aliam ponunt rationem. s. imagines sacras in Ecclesia, iure esse receptas, maxime imaginẽ D. N. Iesu Christi, propter Marcionitas, & Manichęos hęreticos, qui ueritatem humanæ naturæ in Christo negabant, ut uniuersali vsu Ecclesiæ ueritas Sãctissimæ Xpi humanitatis populis suaderet. Conc. Trid. infra.

tum. de Reliquijs, & venerat. Sanctorũ. b Niceno. 2. maximè Actione 2. 4. 5. & 6. Vbi Mille ferè Patres interfuere. ubi clare habetur Sacrarũ imaginum in Ecclesia usũ, à tẽpe Apost. originẽ traxisse. Lege hanc sacratissimam Synodũ, ubi multa scitu dignissima reperies. Nota tñ ante dictã 2. Syno. imaginũ ipugnatores, fuisse ab Apostolica sede dãnatos; teste Nicolao Papa 1. in medio Epis. ad Michaelem Imperatorem. Et Frãciscus Horantius. in Confutatione Caluini. lib. 2. ca. 22. ait: Romæ, Anno. 718. Concilium Mille Episcoporum fuisse congregatum sub Gregorio. Vbi negantes Sacrarum imaginum adorationem fuerunt condemnati. De quo Sanctarum imaginum Catholico usu, ac pijssima ueneratione, ultra omnia antiqua Concilia, vide hodie Conciliũ Tridentinũ, Sess. vigesimaquinta, ante capitulo j. Et qualiter sit in Ecclesia traditio Apostolica: uide 817 818

a Etiam latria adoratione, ut docet. S. Th. 3. p q. 23. ar. 3. & omnes Catholici fatẽtur de carne, i. de humanitate Xpi. Imo Christi imago q̃cunq;, eadem est adoratione adoranda, ut tradit. idem S. Th. 2. 2. q. 81. ar. 3. ad 3. De quo vide latè Doctores omnes Summistas. verbo: Adoratio, & Paul. Grysaldum. eodem uerbo. nu. 5. Canonistos. in rubr. & per totum omnes Doctores, supra, & Ioan. Ekium ĩ Enchiridione. uer. Imago, uel c. 15. vbi agit de imaginibus, & nouissimè, & latissimè Simon. Maiolum. Episcop. Vultuariensem. in tract. de imaginibus, ubi multa curiosa adducit.

c Vt probat optimè Marquardus de Sussanis. in tract. de Iudæis. 3. par. cap. 13. nu. 15. & 16.

bin positam tolleret, vt portam Paradisi aperiret, quod fieri sperabant ueniente Mesſia, quem videre optabat, & orabat, signãter in illis verbis, ubi dicit: Gradietur Dominus inter nos. Exodo. 24. cap.?

¶ Sexta: Quare cibi in lege Moysi uetiti,[a] sunt permissi Christianis ad uescendum.

ITem, iudæi dicunt: Quare cibi in lege uetiti, sunt permissi Christianis ad vescendum, cõtra expressas ꝓhibitiones legis, & signanter cum Christus talẽ licentiam, aut permissum nõ dederit; nec apparet, ꝙ comederet ipse cibos in lege uetitos? Ad hoc Respondetur, ꝙ credẽdum est, ꝙ Christus non comedit cibos in lege vetitos, quia factus erat sub lege, ut dictum est in c. de circuncisione: sed tamen est verum, ꝙ ipse Christus dedit licentiam uescendi cibis omnib. indistinctè illis Apostolis, & discipulis, quos misit ad prædicandum eius nouum aduentum, etiam in uita Christi, ut apparet Lucæ. 10. cap. ibi: Edentes, & bibentes quæ apud illos sunt. Quod & fuit dictũ à iudæis, in suis antiquis traditionibus, & specialiter de carnibus porcinis, dicunt iudęi in Bresit Raba, quæ est Glossa Genesis magna, ꝙ dictæ carnes debent in futurum restitui iudæis. Quod non potest intelligi, nisi de tempore Mesſię.

¶ Item, in Psal. 145. ubi dicitur, secundum nostram

a Qui in triplici erant differentias & sic triplicem de eisdem cibis constituemus regulã. Prima. Animal, qđ ruminat, & simul findit vngulã, mũdum est, ut Aries, Bos, Ouis, Capra, & similia. Reliqua verò erant immunda, idest, esui prohibita, ut porcus, qui findit vngulã, sed non ruminat; Camel⁹ ruminat,
819 sed non findit ungulam, ideo immundus erat Chirogilius, qui apud nos dicitur Hericius, animal spinosum, qui ruminat, & ungulam nõ diuidit immundus quoq; erat. Vide Lyram. inf. & dicebat lex: Horum carnibus non uescemini, nec cadauer contingetis; quia immũda sunt uobis. Leuitici. ca
820 pitulo 11.
Secunda generalis, de piscibus constituatur regula: Omne animal, quod habet pénulas, & squammas, tam in Mari, quã in fluminibus, & stagnis, comedetis. Quicquid autẽ
821 pennulas, & squãmas non habet eorum, quę in aquis mouentur, & uiuunt, abominabile uobis, execrandumq; erit. Car-
822 nes eorum non comedetis; & morticinia uitabitis. Cuncta, quę non habent pennulas, & squammas in aquis, polluta erũt. Leuitici. ca. 11. uide rationem literalem apud Lyrã, & Tostatum, ibid. Tertiam regulam generalem de uolatilibus, & auib. assignat Sacer textus. sup. post aliquas aues, quas ꝓhibet in particulari, ut poteris uidere. Et, quare Animalia hæc erant prohibita, declaratur latè per expositores Leuitici. in c. 11. & 12. & Deuteron. c. 13.
In lege autem Euangelica omnibus cibis comestibilibus possumus uti; quia Matthęi. c. 15. habetur. Non quod intrat pos coinquinat. &c. Et ad Titum. 1. c. Omnia mũda mũdis. Et 1. Corin. c. 10. Omne qđ uobis apponitur, mãducate, & alijs in locis.

a Pro

ſtram tranſlationem: Dominus ſoluit compeditos; ipſi habent verbum: Acurtin; quod habet duplicem ſenſum, videlicet: compeditos; & ſenſum vetitos. Et dicunt in Talmud, ſiue in Gloſsis antiquis Bibliæ quòd Deus in futurum, debet ſoluere cibos vetitos.[a]

823 ¶ Item, dicunt, quod Leuiatan, debet dari in conuiuio iuſtis, in futurum: & quòd Leuiatan continet omnes cibos vetitos.

Ecce quomodo diſtinctio ciborum non erat perpetua; imò erat ſoluenda in futurum, ſecundum mentem Iudæorum; & etiam ſecundum verba Ieſu Chriſti.

¶ *Septima: Cur feſta antiqua Iudæorum à Chriſtianis non ſeruantur, cum aliqua de illis Chriſtus ſeruauerit.*

824 ITem; dicunt iudæi: cur feſta antiqua Tabernaculorum; & feſtum cornu, & alia feſta non ſeruantur à Chriſtianis, cùm Chriſtus ſeruauerit[b] feſtum Tabernaculorum, quod dicitur Scenophegię. Et feſtum Paſchæ Azimorum, vt habetur Ioan.

a Pro cuius reſolutione Nota, quòd Animarum ſalus minimè ex ciborum differentia depēdet. Aliàs enim, nec Noe, nec Abraham, Iſaac, Iacob, & cæteri, q. indifferenter omnibus cibis ueſcebantur, fuiſſent animarum ſalutem conſequuti. Nihilominus tamen, conſiderandum eſt, ſecundum temporum varietatem, Deum etiam diuerſa dediſſe præcepta. Et, ſic apparet legem non ſemper, & in eodem tempore eſſe ſeruandam. Vt pbatur Geneſ. primo, ubi; homine creato, expreſsè conceſſit illi Deus in cibum, omnem herbam, arborūque fructus dicēs: Ecce dedi uobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, q̄ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam, & cætera. Deinde, procedente tempore, in diebus Noe, conceſſit illi cuiuſcunque generis carnium eſum, Geneſ. nono, dicens: Omnes piſces Maris, manui veſtræ traditi ſunt; & omne qđ mouetur, & uiuit, erit uobis in cibum. Quaſi diceret; quemadmodum tempore Adæ cōceſſus fuit omnium herbarum, fructuumque eſus; ſic erit nunc vobis licitum omne, quod mouetur manducare. Adueniente, deinde Moyſis tempore, Deus prohibuit aliquorum animalium eſum, ut patet Leuitici. capitulo vndecimo, & diximus ſupra. Ex q. bus apparet manifeſtè carnes à Summo Deo, pro tempore eſſe conceſſas; atque pro tempore, prout illi placuit, fuiſſe olim iterum prohibitas. Per fęliciſſimum autem Domini Noſtri Ieſu Chriſti aduentum, omnia fuerunt in melius mutata. Et ſic conceſſit omnium ciborum vſum; ut ſupra dictum eſt. Et qualiter hoc fuerit prædictum, quod tempore Meſſiæ erat reſtituendus carnium eſus, ſicut tēpore Noe; habetur in libro Midraſtillim. ſuper dicto Pſalm. centeſimo quadrageſimo quinto, & vide Fabianum Fiogh. in Dialogo. capitulo trigeſimo quarto, & Arnaldus Albertin. in rubrica de hęreticis. libro ſexto q. 12. §. Quintus error. in fi. vbi ponit rōnes, quare erat prohibitus eſus carnis, ſanguinis, & adipis. Quod nota bene.

b Sole ab aliquibus

Ii 2

bus in dubium uerti: An Dominus Noster Iesus Christus legalia seruauerit, siue cœremonialia legis Mosaicæ?

Et primo, uidetur quod non: Lex enim præcipiebat nihil operis in Sabbato fieri, in quo Deus requieuit ab omni opere, quod patrarat. Genes. secundo, & Exod.
825 uigesimo. Sed Christus multa in Sabbatis fecit, ut sanare hominem, & præcipere tollere grabatum: & Sabbato sanauit manum aridam. Matth. duodecimo, & Lucæ sexto. Et tangendo leprosum, illum mundauit contra legem, Matth. octauo. Et, Sabbato curauit hydropicum, Lucæ decimoquarto, ergo non seruauit legem? Præterea: Præcepto legis Moysi quidam cibi erant immundi, ut carnes porcinæ, & aliæ quædam. Leuitici sexto. Christus autem, ait Matth. decimoquinto. Non quod intrat in os, coinquinat hominem, & cætera. ergo. Item; Apstolos Sabbato euellentes spicas Christus excusauit. Matth. capitulo 12. ergo non seruauit legem.

Quibus non obstantibus, ueritas multis exemplis probatur. Primo, qa voluit octauo die circuncidi, ut patet Lucæ. capitulo secundo. Quæ quidem circuncisio erat quædam protestatio totius legis implendæ; iuxta illud ad Galat. quinto. Testificor omni homini circuncidenti se; quoniam debitor est uniuersæ legis faciendæ. Item; In templo etiam offerri uoluit. Lucæ secundo, quod erat præceptum cęremoniale legis Mosaycæ, ut habetur Leuitici duodecimo, & decimoquinto. Præterea, uoluit uti fimbrijs in ueste, ut patet Matt. 9. Marc. 5. & Lucæ octauo, quod erat præceptum ueteris legis. Numero decimoquinto. Item, misit leprosos ad Sacerdotes. Matth. octauo, & Lucæ. decimoseptimo, quod erat præceptum ueteris legis. Leuitici decimoquarto. Item, patet in esu Agni Paschalis. Ioan. decimo tertio, quod erat præceptum ueteris legis. Et dicit Magist. historiarum, super Genes. tertio, quòd non legitur Christum carnem comedisse, nisi dicti Agni. Seruauit ergo legalia Christus, quadruplici ratione. de qbus S.Th. 3.p.q.40.ar. 4. quę refert, & sequitur Arnal. Alber. § n. 26.

Ioan. septimo, & decimotertio? Ad hoc possem respondere iudæo, quòd illa festa erant cœremoniæ legis Moysi, quę non transeunt ad tempus Messiæ. Sed quia hæc est magistralis responsio, quæ non satisfacit iudæo: ideo respondendum est illi cum textu Bibliæ, cui non potest iudæus respondere, nec ab eo recedere.[a]

Et est dicendum, quòd licèt illa festa fuerint à Domino Nostro Iesu Christo seruata, quia natus sub lege erat,[b] tamen per aduentum ipsius Messiæ, debebant omnia dicta festa cessare; quia dicta festa omnia erant celebranda in memoriã beneficij, & gratię factæ iudęis in liberatione Aegyptiacæ seruitutis, vt habetur Leuitici vigesimoquarto. Sed aduc-

a Si uerum sensum uolunt sequi: Retorquent enim miserrimi iudæi uerum Sacræ Scripturæ sensum, per cauillationes, ac Sophisticas interpretationes. Sed in uanum laborant, nam non solum Catholici Docto. sed et alij multi ex ipsis, qui Dei misericordia in dies ad fidẽ Christi cõuertuntur eorũ mendacia, insaniasq; falsas mundo, in eorum confusionem, manifestarunt, ac quotidie manifestant, ut Petrus Galatinus, & alij.

b Vt Diuinus, ait, Apost. ad Galat. c. 4. Factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.

a Et,

niente Mesſia , non erit memoria liberationis
Aegypti , ut diximus , in ceſſatione Sabbati :
ergo ipſa omnia feſta , ueniente Meſsia, non
celebrabuntur, nec celebrari debent ?
Et quòd hoc ſit uerum oſtendo ex uerbis, &
mente Rabbinorũ,& Magiſtrorũ iudęorum.Dici
tur in libris Talmud,factis ſup feſto Agni Paſcha
lis,& Azimorũ,quid eſt quod dr̃ Deuter 16.c.Vt 827
memineris diei egreſsionis tuę de Aegypto,om-
nibus diebus uitę tuę,nũquid nõ ſufficiebat dice
re:dieb.vitę tuę?Quid eſt hoc ꝙ dixit:oĩbus?Qui
dã Bẽzoma dicebat,ideo dixit, omnibus,ut com
pręhenderentur ,non ſolum dies , ſed etiam
noctes.
Rabbini omnes dicunt: ideo dictum eſt,omni 828
bus, ut intelligatur, quòd non ſolum diebus hu-
ius ſęculi, ante aduentum Meſsiæ ſit memoria fe
ſti Agni Paſchalis & Azimorum, ſed etiam iſta
memoria producatur etiam in diebus Meſsiæ.
Hæc ille.
Modò dic mihi iudęe. Si omnia alia feſta, quæ 829
iubentur ibidem coli,colenda erãt etiam diebus
Meſsię , ut puta feſtum Corum, & feſtum ſeptem
hebdomadarum, & Tabernaculorum, & alia quæ
non erant tanti, ut feſtum Agni Paſchalis, ut de
cius grandi celebritate patet ex inſtitutione di-
cti feſti Agni . Exodi. 12 c.quæ ſpecialitas ſingu-
laris induxit omnes Rabbinos ad dicendum, ꝙ
uerbum: omnibus,compræhẽderet tempus Meſ-
ſiæ,ſi omnia alia feſta minora de plano, etiã tem
pore Meſsiæ coli deberent? Neceſſe eſt ergo te di
cere,& intelligere ex mente,& uerbis tuorũ Rab- 830
binorum,quòd alia feſta ceſſare debebant tempo
re Meſsiæ, ſed de ſolo feſto Agni Paſchalis erat
fienda memoria diebus Meſsię. Non enim dicit
tex.nec etiam Rabbini,quòd actu,etiam diebus
Meſsiæ deberet ſeruari feſtum Agni typici,& Azi
morũ, ſed quòd in memoria deberet durare plus
quàm alia feſta. [a] Quod uidere potes in Eccleſia
Catholica impletum, quę cantat (celebrata paſ- 831
ſione Agni ueri Ieſu Chriſti ueri Meſsię pro toto
Mundo

a Et,quòd nõ ſint amplius aliæ feſtiuitates iudæorum celebrandæ (ultra multa ſupra adducta) probat textus Hieremiæ.c.23.dicens:Ecce dies ueniunt,dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, &c.Et inferius:Propter hoc, Ecce dies ueniũt, dicit Dominus,& non dicent ultra, uiuit Dominus, q eduxit filios Iſrael de terra Ægypti, ſed uiuit Dominus, q eduxit, & adduxit ſemen Domus Iſrael de terra Aquilonis, &cæt.Per quæ uerba, manifeſte apparet uoluntatem eſſe Dei, ne poſt Meſsiæ aduẽtum, ulla egreſsionis dẽ Ægypto ſit facienda feſtiuitas, uel commemoratio. Ratio,eſt, qa Meſſias multo maiora erat operaturus miracula, de quibus erant feſta celebranda, & iugis cõmemoratio facienda,ut apparet de Incarnatione, morte, Reſurrectione, Aſcenſione, & alijs.

Item,Eccleſiaſtes. c.1. ait : Non eſt priorum memoria, &c. Quæ uerba habẽtur explicata in libro: Midras Coheleth,in hũc modũ : Quot

Mundo sacrificati, in cuius figura præcesit Agnus typicus) Pascha nostrũ immolatus est Christus.[a] Et sic est impletum uerbum, & prophetia Rabbinorũ, & Magistrorum Talmud; uerbi dicti per Moysen, ut memineris dici egreßionis tuæ de Aegypto, omnibus diebus uitæ tuę, s. etiam diebus Meßię. Vides ergo, quòd ex mente tuorum Magistrorum, alia festa non erant colenda, sed solum de Agno Paschali erat diebus Meßię memoria facienda. Et si non affectes cęcitatem, ista scriptura tuorum Talmudistarum debet tibi, in hoc articulo, & in alijs, quę tangunt cessationem legis Moysi, oculos aperire.

Dicit iudæus: cur festum expiationis, qui erat celeberrimus dies expiationis pro peccatis, & qui non fiebat in memoriam eductionis Aegypti, cessauit, & non fit per Christianos, cùm esset dies Indulgentiæ, ut habetur Leuitici. 16. c.[b] Ad hoc respondeo, quòd magis illud festum expiationis peccatorum debet cessare quàm alia, quia licèt re uera tunc esset expiationis festum, & Sacrificium capri emissarij ad emundandum populi peccata; tamen, quia nondum iudæi erant per illud festum, aut sacrificium

Quot signa, atque prodigiosa miracula, operatus est Deus cum Israel, ante exitum, et in ipso Aegypti exitu? De his loquitur Salomon, cùm dicit: Non erit memoria priorum, nec aliorum, quæ postea erunt. uidelicet: Non erit memoria eorum, quæ facta sunt ante exitum ex Aegypto, nec eorũ, quæ ficta fuerunt post: Sed quorum fiet memoria? Miraculorum, quæ tempore fient Meßiæ (sicut scriptũ est Hieremiæ. cap. 16.) Et non dicunt ultra:
832 uiuit Domin⁹, &c. Item, Isaiæ. 43. Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini. Ecce ego facio noua, et nunc orientur. etc. Quam auctoritatem exponit Rabbi Salomon; sicut exposuit, supra Midras coheleth. ut tradit Fabian c. 39.
833 a Pro quo facit, quod Beatissima Dei genitrix Maria, non obtulit agnum in Templo, pro filio suo vnigenito, quia ipsemet erat Agn⁹ Dei, qui tollit peccata Mundi. Lucę 1. Ipse enim sic appellatus fuit a Ioãne Baptista, Ioan. c. 1. Et Agnus fuit. Actorum. 8. et 1 Petri. c. 1. Apocal. 5. 6 7. 14 et 17. in multis locis.
Pro quibus omnibus nota mirabi-
834 lem textum. in ca. sextam. de cõsecr. distin. 3. Vbi præcipitur figuras, quibus Christus sub Agni specie depingebatur, esse omittendas, ac Christum in humana carne et natura esse depingendum.
b Et cap. 23. ubi ritus ponitur in hunc modum: Decima die mensis huius septimi, dies expiationis erit celeberrimus; et uenerabitur sanctus, affligetisque animas uestras in eo, et offeretis holocaustũ Domino. Omne opus seruile non facietis in eo, quia dies propitiationis est. Hæc ibi. Quod ieiunium appellatur hodie ab Apostatis iudaizantibus ieiunium magnum, et ieiuniũ perdonamenti, id idem est, quod Expiatio. Quod festũ celebrabatur, ut dicũt Cardinalis Hugo, et Lyra ibid. in memoriam illius beneficij, quo Dominus indulsit peccatum de fabricatione Vituli. Ideo celebrabatur decima die Septẽbris .i. septimi mensis: quia tunc descendit Moyses de mõte portans secundas tabulas in signum propitiationis diuinæ: et sic retulit placatum Dominum filijs Israel, super offensa uituli conflatilis. Qua die (dicunt expositores) ieiunabant homines, et iumenta, et etiã pueri septẽnes usque

ficium à diabolo liberati, quia
ipsi dicunt, quòd Caper, qui mit
tebatur, in desertũ, mittebatur,
ut esset subornatio missa Diabo
lo, ne noceret, vt habetur clarè
in suis traditionib. super dicto
capro. Quia porta Paradisi, licèt
mundarentur à peccatis, nõ erat
eis aperta, donec veniret Mes-
sias, vt supra satis allegaui. Sic ꝙ
illa emundatio, & expiatio non
erat ꝑfecta, donec veniente Mes
sia fieret plena emundatio, & sa
crificium Capri uiuentis coram
Dño, qui in figura Messiæ futu- 835
ri fiebat, q. Messias, vt ait B. Au-
gustinus in suo celeberrimo ser
mone contra iudæos, propter si
militudinẽ [a] carnis peccati, etiã
caprino pecore in ueteribus sa-
crificijs figurabatur. Sed venien
te Messia, cum fuerit plenitudo
Indulgentiæ, & remissionis pec
cati, [b] & fuerit per eum porta Pa
radisi aperta, & serpẽs callidus, [c]
qui decepit primum parẽtem, [d]
(qui erat diabolus) erit ligatus,
& victus, [e] superfluus erit dies
expiationis, & inutilis. Quin 836
etiam iudæi, scribunt in Glossa
sua Parabolarum Salomonis, ꝙ
veniente Messia, omnia festa an
tiqua debent cessare, excepto festo Phurim, quod
fuit inductum per Ester Reginã, tunc saluantẽ Po
pulum Israel, quo vult dicta traditio Iudaica pro
phetizare, ꝙ omnia festa antiqua cessabunt, exce
pto festo, quod inducetur per Reginã Virginẽ Ma
riã, quæ fuit organũ saluationis Mundi, [f] qđ fuit 837
Natiuitas Messiæ mũdi Saluatoris, in quo succes
siuè includuntur alia festa nouę fidei. Et re vera,
dies expiationis omniũ peccatorũ, est in die pas-
sionis

que ad uesperum? pro memoria mortuorum. Et inde dies afflictionis dicebatur, & dies expiationis. Per hoc festũ significatur emundatio à peccatis, Populi Christiani. Vt ait S. Th. 1.2.q.102.ar.4. ad 10. Vide etiam Alfonsum Tostatum Abulens. in Leuit. cap. 16. & 23. vbi multa tradit, & Arnaldum Albertin. in Rubr. de Hæret. in 6.q. 12. nu. 50. Fabianum. Fiogh. c. 40.

a De qua similitudine Apost. ad Roma. 8. sic ait: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati. Et ad Philip. 2. In similitudinem hominũ factus, & habitu, &c. Et ad Hebræos 4. Tentatum per omnia ꝓ similitudine carnis absq; peccato.

b Christus. n. plenissimè satisfecit, iuxta illud Psalm. 139. Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel, &c. ubi multa & pulchra tradit Iacobus de Valentia, de hac copiosissima Christi redemptione.

c Qualiter serpẽs dicatur callidus, & callidior, uide Alexan. de Ales. S. Th. & S. Bonamuen. quos refert, & sequitur Flores Theologic. quæst. in 2. sent. dist. 37. q. unica, ar. 7. dub. 2. & omnes Naturales, uer. serpens.

d Non dicitur bene, Adam fuisse deceptum: quia Eua tm̃ dixit: Serpens decepit me. Vel dicamus ꝙ fuit Adam mediatè deceptus; Eua uero immediatè ab ipso serpente. Vide Lyram, Abulens. & Hugon. & alios, in c. 3. Genes. sup illa uerba: serpens decepit me.

e Et hac de causa ait de illo D. August. in quadã homilia: Diabolus est tanquam canis innixus catenis; latrare põt, mordere non potest nisi uolentem, &c.

f De qua S. Aug. in Ser. Assumptionis, sic ait: Autrix peccati Eua; Autrix meriti Maria. Eua occidẽdo obfuit; Maria uiuificando

cando profuit.Illa
percuſsit, iſta ſa-
nauit.S. Hieron.in
Serm.de Aſſumpt.
Aue gratia plena,
&c. Talibus nãq;
decebat virginem
opignerare mune
ribus: Vt eſſet gra
tia plena, q̃ reddi
dit Cœlis gloriã,
terris Deũ, pacem
que refudit, fidẽ
gentibus: finem vi
838 tijs, uitę ordinem,
morib. diſciplinã.
S. Ambroſ. ſuper
Lucam: Non mi-
rum, ſi Dñs redẽ-
pturus mũdũ, ope
rationẽ ſuam in-
choaret tũc à Ma-
ria, ut ꝑ quam ſa-
lus omnib. paraba
tur, eadem prima
fructũ ſalutis hau
riret ex pignore.
Et (ut infinitas fe-
rè laudes, quas ex
ſanctis Doctorib.
tradit Polyantea,
839 & alij omittamꝰ)
diuinum audi An
ſelmum, tract. de
conceptu virgina-
li, c.13. dicentem:
Nihil tibi Domi-
na eſt æquale, ni-
hil comparabile.
Omne.n. qđ eſt,
aut ſupra te eſt,
aut infra te eſt.
Qđ ſupra te eſt,
ſolus Deꝰ eſt. Qđ
infra te eſt, eſt oẽ
quod Deus nõ eſt.
a Maximè. c.21.
& 22. Vbi nota ad
840 rñdendũ huic du
bio, ꝙ in illo. c.21.
nõ erat prohibitũ
oĩno Sacerdotib.
mortuos oẽs ſepe

ſionis Chriſti, & reſurrectionis eius; Sic ꝙ illa dies expiationis antiqua cũ ſacrificio Capri, iam eſt ſuperflua, & nullo modo celebranda.

¶ *Octaua: Quomodo Chriſtiani admittant corpora defunctorum in Eccleſia per manus Sacerdotum ſepeliri, cum tempore legis Moyſi, tanquã polluta expellerentur?*

ITem, clamãt iudęi cõtra conſuetudinẽ noſtram dicentes: Qũo nos Chriſtiani admittimꝰ corpora defunctorũ in Eccleſia, & ꝑ manus presbyterorum & ſacerdotũ ducimus, tractamus, & ſepelimus ea, cũ antiquo tꝑe iudæorum, hoc eſſet ſumme reprobatum ſacerdotib. qui, ſi tangebant defunctorũ corpora, tanq̃ polluti nõ poterant intrare templum, donec emundarẽtur, & lauarent, ut habetur in Leuitico.[a] Imò, dicit iudęus, in uim maledictionis dicebat Propheta filijs Iſrael, ꝙ diſpergeret oſſa eorum circum aras eorum, vt habetur Ezechielis.6.c.[b] Qũo, ergo (dicit iudęus) uos Chriſtiani ſupreſiſtis iſtam conſuetudinem, ut circa altaria ueſtra, ꝑ veſtros ſacerdotes & præsbyteros ſepeliatis defunctos, quod eſt ſumme reprobatum per legem antiquam, & non apparet per legẽ[c] nouam ꝓmiſſum? Dicit iudęus, Non vr̃ mihi, ꝙ vos ſequamini ueſtigia ſacræ ſcripturę. Sic dicebat mihi quidã infeſtus iudęus. Cui ego dixi: Amice, animaduerte

lire; Nã ſepelire
poterãt patrem, &
matrẽ: filium, & fi
liã fratrẽ quoque,
& ſororẽ virginẽ.
b Et ſi uera ſint q̃
hic citat Auctor
noſter; Maledi-
ctiones tñ illæ, &
plagæ, q̃ habentur
Ezechiel.6. ꝓpter
idolatriam infli-
guntur, & non pro
mortuorũ ſepultu
ra, ut ibidẽ patet.
c Maximè cum di
cat S. Chryſoſt. &
habetur, in c. ubi-
cũque. 13.q.2. Vbi
cũq; ſepeliamur,
Dñi eſt terra. Et
etiã, quia tex. in l.
mortuorũ. C. de re
li. & ſum. funer. ꝑ-
cipit mortuorum
corpora eſſe extra
Ciuitatẽ humãda.
uide Gloſ. in c. cũ
grauia. 13.q.2. Qđ
manifeſte ſtatuit,
ĩ c. Præcipiẽdũ, &
c. Nullus, cũ Gloſ
ſis. ead. cauſa, & q.
ubi habetur nullũ
eſſe in Eccleſia ſe
peliẽdũ, ſed ſic in
Atrio, porticu, uel
Exedris, ubi habet̃
quid ſit Exedra.
Quib. & argu-
mẽto iudæi nõ ob
ſtãtib. (ultra ea, q̃
bñ tradit Auctor
hic) dicẽdũ eſt, ritũ
illũ Leuitici. c.
21. mortuos nõ tã
gendi, fuiſſe cęre-
monialem, iãque
Chriſti aduẽtu ceſ
ſaſſe, q directe, cũ
Sũmus eſſet ſacer-
dos, nobis exẽplo
ſuo manifeſtauit

con-

contrarium in Archisynagogi filia; uiduę filio: ac Lazari resuscitatis. Qđ sanctissimū ministeriū mortuos sepeliēdi, ꝑ oēs mūdi ætates uiris pijs fuit in usu. ut tradit larè. D. Aug. in lib. De cura agēda ꝓ mor. S. Tho. Ricar. & alij, quos refert, & sequitur Lexicō Theolog. ver. Sepultura. S. Anto. 3. p. tit. 10. c. 1. Ration. Diui. off. & latiss. Io. Lud. Viual. in Op⁹ Reg. in epi. de offic pietatis in defunctos. Et đ hac materia loqtur titul. De sepulturis. in Decret. & in Decreto. 13. q. 2. ubi mirabiles inuenies Sanctorū auctoritates. Et vide multa in Dictionario Alber. uer. Sepultura ꝑ totū. Ad iura. s. citata Resp. ꝙ in d. c. nullus cōceditur multis sepultura in Ecclesia: qđ hodie ēt cū hominib. cōis cōditionibus seruatᷣ, ex cōi usu totius Eccles. Ad l. illā, q̄ hoc ꝑcipiebat ob fœtorē; Respō. esse ꝓuisum ꝑ humationē sub terra, absq; ullo cōtagionis periculo.

a Quod falsū est, qa nulli hoīum, porta Paradisi patuit ante Christi ascensionē; qđ sancta tenet, & cātat Ecclesia i illo, ma

uerte veritatē nr̄æ fidei, & intelliges legē tuā. Quero à te: cur iudęi, q̄ moriebant in lege Moysi, erāt polluti, & polluebāt tāgētes eos; nā cū aīæ taliū iudęorū, secū dū te,[a] qa moriebanᷣ ī lege Moysi, & ꝑ circūcisionē irēt cōtinuò, & volarēt in Paradisum, eorū corpora defuncta, cū nō expectarēt nisi gloriosam resurrectionē, nō debebāt reputari polluta, nec debebāt tāgētes polluere; sed cōtrariū erat ueritas, [b] ēt de corpore Moysi, & Aarō, & filiorū eius, ut apparet in Leuitico ī plerisq; historijs, ubi Sacerdotes mūdabantur, & lauabanᷣ, si mortuū tangebāt. Quæ erat rō, ergo? Nō poterat esse alia, nisi ꝙ oēs moriebāturᷣ sine grā, [c] & gloria Paradisi, licèt ꝑ circūcisionē essent mūdati à peccato originali. Et meritò erāt polluti, & polluebant alios. Defunctorū uerò corpora, q̄ moriunᷣ in fide Iesu Christi, & receptis Sacramentis suę fidei, q̄ oīa tēdūt ad dirigēdū aīas ad gloriā cœlestē, secūdū ueritatē Eccles. militātis, [d] sūt corpora sācta; & licèt nō quo ad alios sint sancta; quo ad se, uirtute fidei, q̄ illos liberauit ꝑ baptismū à peccato originali primi parētis, & nihilomin⁹ ꝑ Sacramēta nouę legis ꝑ eos ī morte recepta, credunᷣ ire in uiā gloriæ. Et iō corpora Christianorū sic morientiū sunt sancta, saltē quo ad se, & iō nō sunt polluta, nec polluūt alios. Et iō si qs christianorū morereᷣ suspect⁹ de fide Christi, non gauderet, ꝑ ordinationē Eccl.

ximè. SS. Ambr. & Augus. celebri cātico s. Te Deū lau. ibi: Tu (Christe) deuicto mortis aculeo, aperuisti credentib. Regna cœlorū. Quæ uerba, optimè ex eisdē sāctis, in ser. Martyr. 841
declarat Iac. de Valen. in exposit. d. cātici, quā, post Psalmos reperies.

b Videlicèt, ꝙ polluta erāt, & tangētes polluebant.

c Confuse loqtur auctor hic: cū dicit absolutè, ꝙ oēs moriebātur sine gratia. Quod sic intel- 842
lige, uidelicet, ꝙ ēt si oēs illi antiq sācti Patriarchę, & ꝓphetę, ꝑ circūcisionē essent ab originali, & ꝑ ueram cōtritionem ab actualibus peccatis mūdati; nō tñ habebāt hanc gratiā 843
intrandi Paradisū, quā nunc habem⁹ Christiani sic mūdati decedētes; ut de fide determinatū habet Ecclesia i 844
omnibus Cōcilijs.

d Melius dixisset; secūdum Catholicam fidem, ac S. R. Eccle. determinationē. uide Cōcil. Trid. Sess. 7. de Sacramētis, & q̄ nos 845
latè dixim⁹ in Cādelabro nostro aureo. 1. p. tit. de Sacram. in genere.

a Mul- 846

a Multos casus, in quibus priuatur quis Ecclesiastica sepultura, ponunt Doctores, maxime Alberic. supra Angel. Silu. Tabien. Armilla, & alij. uer. sepultura. & summa confess. tit. de sepulturis.

sepultura: imo mādaret sepeliri in sterquilinio, & non in loco [a] sancto, & sacro. Defuncti in fide Christi tanquam sancti, merito circa Altaria sepeliuntur. [b]

Et modo, iudæe, si uis, habes rationem ueram tuæ legis, & nostræ gloriosę consuetudinis.

Reprobatio, & refutatio Sectæ Machometicæ.

TRanseundum mihi est ad ineptias, & insanias Sarraceni, vt promisi.

Et primo dicendum est, in quo isti insani Sarraceni discordant à fide nostra; & in quibus hærent fidei nostrę. [c] Discordāt .n. in Incarnatione Verbi, & filiatione Diuina; quia dicunt, quòd Iesus Christus non fuit Deus, nec filius Dei: sed homo purus. Hoc dicit in cora. 4. in principio per hæc uerba: Hæretici sunt illi, qui dixerunt quòd Deus est Messias filius Mariæ. Et in cora prima, & in 2. carta, per hæc uerba dicunt: Habuit Deus filium?

b Quod fit ob mul
tas utilitates, quæ
inde proueniunt,
quarū prima est:
propter interces-
sionem illorū San
ctorum, in quorū
honore fabricata
est Ecclesia. Secun
da: quia defuncto-
rum parentes, &
proximi, quotiēs
ad sacra loca ve-
niunt, suorumque
sepulturam aspi-
ciunt, recordātur,
847 & pro eis Domi-
no preces fundūt.
ut in ca. cum gra-
uia. 13. q. 2. Vnde
monimentum di-
citur quasi monēs
mentem. Tertia;
quia in sepulchris
Christianorum re
quies est defuncto
rum. c. Aurum. 13.
q. 2. Vide de hoc
S. Anton. 3. p. titu.
10. c. 1. S. Thom. in
4. Sent. dist. 15. q.
2. ar. 3. q. 1. ad 2. Ri
car. d. 45. q. 1. ar. 6.
848 Rosarium Theo-
logiæ. lib. 4. Ger-
son. 2. p. particula.
23. & alios uerbo:
Sepultura.

c Nota, (ultra ea, quæ supra nu. 469. diximus de origine, & progressu miserrimi Mahometi) quòd quamuis Auctor noster hic breuiter transeat; multa tamen alia sunt, in quibus nobiscū Christianis concordant. Primo, quòd Maumetistæ non sunt idolatræ, sed Deum adorant. Et licèt non credant Iesum filium esse Dei; credunt tamen esse prophetam magnum, & ultimum hebræorum prophetarum; & flatu Dei; uel spiritu fuisse conceptum: & de Virgine, sine uirili semine natum.

¶ Credunt etiam Iesum habuisse potestatem à Deo mirabilia faciendi, sanandique omnem langorem, & infirmitatem, eijciendiq; Demones, suscitandi mortuos, & alia de eo per Euangelistas enarrata.

¶ Item credunt, ꝙ Iesus, quem nominant, Neich, sciuit, & sciat omnia secreta cordium, & omnes libros, & omnem sapientiam Moysis, & prędicationem, & quicquid homines in eorum domibus agerent, et quid in eorū thesauris reponerēt: & ꝙ Iesus contempsit diuitias, et abiecit carnales concupiscentias, nec habuit delectationes, quæ sunt causa peccandi. ¶ Item, habent ab ipso Mahumeto, de Maria, ꝙ Angelus Gabriel dixit ei: O Maria, Deus te elegit, et decorauit te gratia, & ornauit, et præelegit sup omnes mulieres omnium filiorum matres, et posuit te quasi medium inter homines, et Angelos Dei in Paradiso delitiarum. ¶ Credunt etiam ꝙ nullus est, quē Sathan non tetigerit, pręter Neich, id est, Iesum, et Mariam (O mirabile de purissimæ Virginis conceptione testimonium.) ¶ Cantant etiam Mahumetistæ Psalmos Dauid, sicut nos Christiani. ¶ Accedat, ꝙ uisitantes sepulchrum Mahu-

Mahumeticum, non existimantur omnino purificati, nisi Sepulchrum Mariæ Virginis immaculatissimæ, simul uisitēt. ¶Et, si quis iudæus, fieri uult Mahumetista, cogitur prius credere Christo: Cui talis fit interrogatio: credis ne Christum fuisse flatu Dei ex uirgine natum, et ultimum prophetá Hebræorum? Quo concesso, fit Mahumetanus. Hæc omnia tradit benè, Marquardus de Sussanis. in tract. de iudæis. 3. p.c.1. num. 34. et 35. quæ omnia ad maiorem erunt eorum condemnationem. Nā in multis etiam cō cordant cum hęreticis antiquis.

¶ Primo; negant Trinitatem, cum Sabelio, et hebræis. ¶Secundo: Christum creaturam esse affirmant; cum hebręis, Arrio, et Eunomio. ¶Tertio: Christum non esse Deum, sed prophetam sanctum; cum Carpocrate. ¶Quarto: Deū habere filium fatentur esse impossibile, quia uxore caret. cum Cerdone. ¶Quinto. Quod Christus non fuit crucifixus, sed alius sibi similis, cū Manichæis. ¶Sexto. Quod negant Christi mysteria, quæ à Christi passione uim habent: cum Donatistis. ¶Septimo: ꝙ Dæmones in fine Mūdi esse saluandos, dicunt. cum Origene. ¶Octauo. Deum habere corpus affirmant. cum Antropomophitis. ¶Nono. Felicitatem in uoluptate locant, cum Cherintho. ¶Decimo. Circuncisionē admittunt. cum Ebionitis. ¶Vndecimo. Vinum prohibent. cum Tatianis.

¶Nec tantum cū
hæreticis antiquis
concordauit nefan
dissimus Mahume
tus, eiusque sequa 849
ces: sed etiam cum
Lutheranis in mul
tis conueniunt.

¶Primo enim Ma
humetus affirma
bat se solum habe
re Euangelium, et 850
quæ reijcienda,
quæuè recipienda
sint, ex utroque te
stamento. Sic im
pius Lutherus di
xit Germaniā an
te se, nunquam ha
buisse Euangeliū.
¶Secundo. Septua
ginta sectas habet
Mahumetus. Sic
tot sunt Euangeli
corum. ¶Tertio.
Voluit Mahume
tus, tantùm, secun
dum eius scripta
iudicandum: Sic
hæretici. ¶Quar
to: quadragesimā
vnius Lunæ, quę
quouis anni tem 851
pore obueniret,
cursu transmutat.
Lutherani uerò,
non solùm trans
mutarunt, sed om
nia ieiunia abhor
rent. ¶Quinto: diē
festum Dominicę,
in Veneris diem
commutauit. Lu- 852
therani

absit ab eo, laudetur ipse, sed omnia sunt sua, quę sunt in cœlo, & in terra, omnia sibi subiecta, sustinet cœlum, & terram, & quando vult aliquid, dicit: fiat, & in continenti fit.

Discordant, quia negant Trinitatem personarum. hoc dicūt in Cora. 4. per hæc verba: Hęretici sunt illi, qui dicunt quòd Deꝰ est tertius de tribus, quia nō est nisi unus.

Discordant dicentes, quòd Christus non fuit crucifixus, neque occisus: sed quòd fuit sic visum crucificantibus, non tamen sic fuit re uera; sed ꝙ fuit quædā oculorum illusio. Hoc dicunt in Cora. 3. ad finem, per hæc uerba; Et quod dicunt super Maria, mēdacium magnum; & dicunt: nos occidimus Messiam Iesum filiū Mariæ, nuntium Dei; non occiderunt, neque suspenderunt, sed sic simulatum fuit eis. Et paulo post: Non occiderunt eum veraciter; imo eleuauit eum Deus ad se. Et isti sunt principales Articuli hæreticales, quos ipsi asserunt, quos facile erit destruere ex codicibus suis, si pauca in quibus conueniunt, aut fidei Christi hærent, pręmisero.

Primò, dicunt; quòd Iesus filius Mariæ, fuit Messias promissus filijs Israel. ¶Item dicunt, ꝙ

Iesus filius virginis, sine patre carnali, sicut Adam, fuit factus per Deũ, sine patre carnali. ¶Itẽ dicũt, ꝙ Iesus Christus fuit spiritus Dei, insuflatus in ventre Virginis Mariæ. ¶Item, est sciendũ ꝙ Machometus fatetur, ꝙ ipse fuit propheta ignorans, & popularis, nesciens literas, vt ipse dicit in plurib. locis sui Alcorani, signãter in cora. 6. sui Alcorani circa finẽ. [a] ¶Item, dicit in cora. 1. ꝙ si dubitãt in suo Alcorano, ꝙ ueniant, & faciãt aliã similem coram; quasi velit dicere, ꝙ excellentia ordinationis, & dictatus suarum corarum probat, ꝙ sunt diuinitus factæ. Quod verbum est maximè deridendũ ex inspectione ipsarum; & etiam illud miratur, licèt deridere non audeat, Auerroes, qui fuit Sarracenus, & magnus philosophus cõmentator Aristotelis, in quodam tractatu, quem fecit, de demonstrationibus fidei: quasi dicat: ꝙ laudare suas Coras, erat superfluum. Et ego dico, & quilibet sanæ mentis diceret: quòd fuit, & est fatuum. [b]

therani dies festos non uenerantur. ¶Sexto: sacras deleuit imagines. Lutherani subuerterunt, & uiolarunt. ¶Septimo: deridet cultum omnium Sanctorũ, quod etiam Luterani sequuntur. ¶Octauo: Baptismum nõ recipit, Caluinus necessarium affirmat. ¶Nono, non circuncidunt nisi habentes usum rationis; Adrianus Namstodius. anno 17. & 18. baptizat. ¶Decimo, recipit diuortium; Oecolampadius, priore uxore relicta, alterã cognoscit. ¶Vndecimo, plures vxores, imo quot a-
853 lere possunt, accipiunt, Bucerus, & Olemdorpius idẽ affirmant. ¶Duodecimo, Mahumetani negant alteri prodesse bona opera, Lutherani nostra dicunt esse peccata. ¶Decimotertio, Mahumet⁹ tollit liberum arbi-
854 trium; quod & docent Lutherani.

Quos omnes errores, ac diabolicas inuentiones refutant Catholici omnes, maximè ingẽs eorũ caterua, quã refert, & sequitur Illustriss. D. Doctor Franciscus Pẽna, in addition. ad directorium Inquisitorum. libro secundo. Schol. 37. pag. 74. uide etiam. F. Ioan. Viuald. in li. Opus Regale. in 6. persecutione Eccles. & Paul. Grysal. in principio libri, decis. Cath. in Catal. Hæret. uer. Mahometes. Nota tamen, ex omnibus, aliquando uocari Machometus, ab alijs Mahumetus, ab alijs Mahometus, ab alijs Mahometes, ab alijs etiam Mafametus, ut tradit Hector Pintus. in Daniel. cap. 7. uers. Et os loquens ingentia.

a Cuius testimonio adscribentes multi Doctores, dicũt Mahometum fuisse omnino illiteratum. Cuius contrarium sentiens F. Ioannes Ludouicus Viualdus, supra sic ait, sunt qui dicunt quòd Mahometus non fuit literatus, sed ego, consideratis ijs, quę ab historicis dicuntur, puto ueraciter eum fuisse à teneris annis aliqualiter literatũ, uel literis eruditum. Non tamen credo, quòd fuerit magnæ literaturæ. Quia non est eiusdem uiri tractare arma, mercantias, uenereas uoluptates, & speculari ingentia. Hæc ibid. Quod uidetur mihi uerosimilius, rationique conformius. Ad illud autem quod ipse dicit de se in suo Alcorano, scilicet; ne scire literas, esseq; prophetam ignorãtem, potest esse responsum, uerum esse non fuisse literatum, ac doctum nimis, sed parum in literis uersãtum, uel (meo iudicio) fuisse ad malum in literis uersatissimum, habuisseque pro pręceptore diabolum.

b Quàm fatuum, erroneum, temerariũ, hęreticum ac diabolicum sit huius infernalis uiri opus Alcorani, patet ex ijs, quæ latè, & optimè tradit Ioan. Ludo-

uicus

uicus Viues in tractatu de ueritate fidei Christianæ. lib. 4. maxime. §. De Alcorano, ubi, inter alia reprobat nefandum Mahumetem dicentem Testamentum vtrunque diuinum, fuisse à Christianis *corruptum*.
Quem errorem, & hæresim confutat latè Sixt. Senen. in Bibliotheca sancta. lib. 7. tit. De nouo testamento. hęresi prima: vbi multa adducit. & uide Paulum Grysaldũ. in libro Decision. Catholicæ. uerb. Scriptura. nu. 11.
a De his nefandis Mahumeti promissionibus uide quæ tradit Io. Lud. Viues, supra lib. 4. §. de legibus & uita Sarracenorum. & F. Ioannes Ludou. Viualdus. in lib. Opus Regale. persequutione. 6. Ecclesiæ. ex S. Tho. & aliis, & F. Bartho. Medina, magister meus colendissimus, in introduction. ad 3. par. S. Thom. q. 3. demonstratione. 3. sic ait. (post alia) Mahumetus legem præscripsit, quę doctrinæ omnium philosophorũ rectè sententiũ aduersatur, & cõtradicit, quæ insuper, inducit hominẽ ad uoracitatẽ, & libidinẽ, ad

Dicit ibidem; Nũtia credentib. ꝙ illi qui erunt credentes in suo libro, ꝙ abibunt in hortis in Paradiso, in quib. current perpetuo flumina, vnde colligent fructus; & ꝙ ibi habebunt vxores mundissimas, quæ ibi erunt perpetuo. Hæc ille.[a] Et glossatores dicti libri erubescentes, de his,[b] dicunt; quòd est dictum gratia exempli, ut compræhendatur felicitas Paradisi.

Vide Christiane lector, quàm turpibus & sordidis exemplis, & etiam damnatis utitur hic insanus ad demonstrandam gloriam Paradisi. Dicit ulterius in dicta cora. 1. quòd iudæi & christiani, & homines de caba, quòd postquàm credant in die iudicij, & faciant bona opera, ꝙ suam retributionem habebunt in alio sæculo apud Deũ,[c] & non timebunt pœnas inferni. Et idem repetit in cora. 4 circa finem. Quod, quàm hoc insanum, & fatuum, atque falsum sit, nemo sanæ mentis est, qui non uideat.

Qũo enim fieri potest, ꝙ tam diuersæ nationes, s. Christiana credit, ꝙ Christus Iesus fuit Deus, & homo: alij, ut iudæi credunt, ꝙ fuit vnus Magus: Sarraceni credunt quòd fuit purus homo, & non Deus: sed propheta, & Spiritus Dei, quòd omnes istæ nationes, quantumcũq; benè, moraliter, & deuotè vixerint, in hoc sęculo, pariter habeant gloriam, quæ natio-

tantum

quæ duo uulgus facilè inclinatur, ne 855
que arduos articulos prædicauit, & accessit ad homines rudes, & bestiales, quos Deus tradidit in reprobum sensum, propter infinita eorum peccata. vide Iacob. Simancã. de Cathol. institutionib. tit 6.
b Erubescit omnis hominum, brutorumque (si fieri posset) natura, tot,
tantisq; auditis e- 856
brietatibus, impudicitijs, uitijs, atq; nefandis iuẽtiõib.
c Verũ dicit, si v-
nusq; sq. illorũ, dũ 857
tps habet, cõuertatur a uia sua mala, & legẽ sanctissimã Christi accipiat: q̃a tunc nõ est distinctio iudęi, & Græci, sed idẽ dñs omnium, qui inuocant illum *in ueritate*. ut ait Apostolo. ad Rom. 3. Si autẽ cõuerti noluerint, uerificabitur in illis, quod sanctus propheta. Psalmo
7. dicebat, uideli- 858
cet, *nisi conuersi fueritis* gladium suũ uibrabit, arcũ suũ tetendit, & parauit illũ, et ĩeo parauit uasa mortis, etc. Quę conclusio fuit, Io. c. 3. à Saluatore pronunciata dicente, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, etcæt.

a Quod

nes tantùm in diuinitate Verbi differunt? Istud dicere est mera insania; & ideo Apostoli dixerunt, sequentes ueritatẽ Euangelicam,& iudicium rationis,& ueritatis, Actuum.4.c. ꝙ non est in alio aliquo salus, nisi ĩ Iesu Christo;quasi non in lege Moysi, nec in alia doctrina quantumcunq; bona, & morali, absq; uera fide Christi non posset esse salus æterna. [a] Sarraceni moderni uidentes se delusos ĩ uerbo Machometi,glossant uerbum Machometi, ꝙ iudæi, & Christiani, & illi de Caba, ꝙ habent partem in Paradiso, si fuerint credẽtes in libro Alcorani.Quod,quàm sit extorta Glossa,& contra textum, nemo est qui non uideat. [b] Et, antequàm me inuoluã in insania, atque fatuitate huius insani Machometi, destruam⁹ eius hæreticales articulos, ex dictis suis in Alcorano suo dictis. [c]

Et primo,ꝙ Iesus fuit filius Dei, & Deus uerus: iste insanus fatetur suo ore, [d] quia dicit in cora. 3. sui libri, quod est capitulum mulierum,ad finẽ,per hæc uerba:O populelibri,[e] non erretis in lege uestra; & nõ dicatis circa Deũ nisi ueritatẽ;nã Messias Iesus filius Mariæ,est nuntius Dei;& uerbum eius posuit eum in Maria, & Spiritus eius est: unde credite in Deo, & Nuntio eius;& non dicatis tres, qa non esset bonum uobis,qa Deus dñs unus est; absit ab eo(laudetĩ ipse) ꝙ sit ei filius;sua sunt oĩa,quę sunt in cœlo, & ĩ terra.Et sufficientia est in Deo,ad regendum; nõ dedignetur Messias ꝙ sit seruus Dei, nec Angeli adhærentes Deo. Et quicunque recesserit, & renuntiauerit seruitio Dei,Deus reducet ad se omnes.

859 a Quod confirmãs D.Paulus,ait;Sine fide ĩpossibile est placere Deo;& alibi habetur: Fides sine operibus mortua est. De qua mirabili connexione uide Episto. D.Iacobi.c.2.& D. Paulum ad Roman. c. 1.3.4.5. & 11. ubi, & alibi multa reperies testimonia
860 confirmantia opera sine fide nõ sufficere.

b Quapropter meritò Christianis dici possunt uerba illa sanctissima,quę D. Paulus. 2. Corint.c.6. dicebat illius temporis fide-
861 libus, uidelicet: Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut, quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial?
862 Aut,quę pars fideli cum infideli? Quis autem cõsensus Templo Dei cum idolis? &c.

c Et maximè uincendus est naturalibus rationibus. Mahumeristæ enĩ teste.D.Thoma,li. 1.contra Gentil.c. 2.& 3. utrumq; negant testamẽtum:
863 iudæi,nouum, heretici, (quod tertio loco placuit notare)utrumq; corrumpunt, ac lacerant. Vide etiam Archidiac. in c.Ismael. 56. d. & copiosè apud Alberic.in Diction. uerbo:Sarracenus, & Summistas eodem uerbo.Quidam autem Sarraceni dicti Samaritani,recipiunt quinque libros Moysi tantum.Albericus supra.

d Non mirum,ꝙ Machometus hãc fateatur ueritatẽ; Magister enim eius diabolus etiã credit, adorat,& contremiscit.& sæpè Spiritus Sãctus ꝑ improbos ꝓphetizat ministros, ut de perfido Caipha, ac Asina Balaam omnibus patet.

e Credo,ꝙ quando dicit: populelibri, intelligat de Christianis,qui habemus Sacra Bibliorum uolumina utriusque testamenti. Quod patet ex eo, quòd dicit, Non erretis in lege uestra,&c.

nes. Hęc illæ. [a] Vide christianæ lector, quomodo hic insanus negando veritatem, includit in uerbis suis ueritatem, tanquam insciens, & ignarus. Nam dicit ꝙ Iesus filius Mariæ fuit verbum Dei, quod Deus posuit in Maria.[b] Dicit etiam ꝙ fuit Spiritus Dei. Si enim verbũ Dei fuit: fuit filius; quia hoc vult Euangelium Sancti Ioannis, [c] quod Sarracenus fatetur, & concedit. Vnde quod postea negat, ꝙ Deus non habet filium, non est dictum nisi ex ignorantia filiationis Diuinæ: quia ipse putat ꝙ illa filiatio sit more humano [d] intelligenda. Quod patet in eo quod iste insanus dicit in cora. 5. modicum ultra medium per hæc uerba. Quomodo Deus haberet filiũ, si non habet uxorẽ, aut sociã? Iste ignorans, & insanus apud bestiales gentes credidit, ꝙ nos capiamus filiationẽ in Diuinis secundũ formã, & modũ filiationis humanę, & nõ aduertit, qa ignorat, & nescit, ꝙ in Psal. 2. Deus dixit Messiæ: filius meus es tu; Ego hodie genui te. [e] Et oẽs scribẽtes, incipiẽdo à iudęis glossatorib. & uerba Psalmi clarè loquuntur de Messia, q secundũ eum, erat uerbum Dei. Quo miratur ergo hic insanus, si nos loquẽtes ut Deus, & ut propheta Dauid in persona Dei dicimus Messiam filium Dei? Sola igitur relinquitur ei ignorantia pro ratione, aut uana excusatione ipsius. [f]

Dicit ulterius hic insanus: non

a Ex cui⁹ loquẽdi phrasi, ac diabolica contextura apparet clarè eius infernalis malitia, simulque brutalis ignorantia.

b De quo ipse Pater omnipotens in Psal. 44. dixerat; Eructauit cor meũ uerbum bonum. & Iob. 4. c. ait, ad me dictum est uerbum absconditũ. Et psalm. 18. Dies diei eructat uerbum. psal. 32. uerbo Domini cœli firmati sunt. psal. 55. In Deo laudabo uerbum. & psã. 104. Donec ueniret uerbum eius. & psal. 129. Sustinuit anima mea in uerbo eius. Et psal. 147. Emittet uerbum suum, & liquefaciet ea. & Isaiæ c. 9. uerbum misit Dominus. Quas, & multas alias auctoritates sacri Doctores de Filio Dei intelligendas aiunt.

c Capitulo 1. per totum.

d Animalis enim homo, ut ait Apostolus 1. Corintiorum. c. 2. non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei.

e Vt fuit supra, ab Auctore, & à nobis, multis in locis declaratum.

f Ex quibus Auctoris uerbis infertur ad qõnem uidelicet. Vtrum Sarraceni, & alij infide 864
les ad quos rumor Euangelij nõdum peruenit, atque notitia, ignorent inuincibiliter, articulos nostræ fidei? Cui dubio, sequenti respondetur cõclusione, Sarraceni non ignorant inuincibiliter, sed culpabiliter. Ratio est, quia habent ignorantiam prauę dispositionis, 865
quoniam habent dissensum omniũ ueritatum fidei, uam inficiantur Christũ esse Deũ, & hominem, & Deum esse trinũ, & unum. Et nolũt admittere prædicatores Euangelij, qui habent ius de
ferendi Euange- 866
lium per totum orbem, iuxta pręceptum Saluatoris. Marci. ult. c. Euntes in Mundũ uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturę. Et nolũt discutere argumẽta nostræ Religionis, quæ sunt miracula supernaturalia. Ponuntq. obicem ueritati, quia in secta eorum statutum est, ne illã
discutiant argumẽ 867
tis, & rationibus, sed armis defendant, cùm ueritas non armis, sed rationibus inuestigetur, & elucescat. Ita colligit supradicta, ex S. Thom. 2. 2. q.

868 Non dicatis tres, quia non esset bonum uobis; ut modo retuli. Et cora.4. dicit (ut supra dixi) quòd hæretici dicunt, quòd Deus est tertius de tribus. Quicquid sit, hic insanus ex ignorantia negat Trinitatem personarum; & suo ore fate-
869 tur eandem. Quod sic probo: ipse dicit in cora.prima, sic in fine.2. chartę loquens in persona Dei, per hæc uerba: Fecimus uenire Iesum filium Marię cum declarationibus, & adiuuemus eum cum Spiritu Sancto. In his suis uerbis hic insanus fatetur duas personas in Trinitate: scilicet Deum mittentem Iesum, & Spiritum
870 Sanctum. Nec enim est ei fas dicere quòd Spiritus sanctus sit Angelus, aut res creata, & non Deus; quia non conueniret Deo, quòd adiutorium daret Iesu cum Angelo, aut alia re creata; ita quòd uideretur Deus egere in missione Iesu Angeli, aut alterius rei creatę auxilio; quod est ualdè absurdum; præsertim quia Spiritus sanctus non narratur in toto Alcorano pro Angelo: cùm ipse nominet Angelos in dicta cora, & alibi semper in Alcorano suis proprijs nomini-
871 bus ut puta: Michael, & Gabriel. Itaque non potest negare hic insanus, quòd ipse non nominet, & exprimat nomen spiritus sancti. Quare suo ore confitetur manifeste Deum, & spiritum sanctum; & sic duas personas diuinas, uidelicet Deum Patrem, & spiritum sanctum.

872 Dicit etiam (ut supra dixi) quòd Iesus Christus est uerbum Dei positum in Virgine Maria. Ergo hic insanus manifestè confitetur, ut fides christiana dicit, quòd Deus est Deus Pater,
873 & Verbum Dei, & spiritus sanctus. Vnde, si Sarraceni [a] credunt, quòd Euangelia sunt scriptura uera, & in qua est rectitudo, & lux, ut ipsi dicunt, & supra dixit; quomodo poterunt euadere in Euangelio Matthę. ultimo capitu. Christus dixit: Baptizate omnes gentes in no-
874 mine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti? In quibus uerbis, cùm sint uerba dicta per os Iesu Christi, & sint dicta ad salutem animarum; necessarium est, ut ipsi fateantur, quod ibi est Trinitas Diuina. [b]

Quia

2.2. quæst.2.art.6. 7.& 8. durando. li. 3. dist.25. q.3. & ex alijs Flores Theologic. quæstion. in 2. lib. sent. d.21. q. 2. de ignorantia dub.1.

a Mahumetanorum appellatione ueniunt Sarraceni, Mauri, Turcæ, & alij omnes Barbari. ut tradit latè Iacobus Simácas. in tract. de Catholic. Institutionib. titu.39. nu.1. Albericus de Rosate. in dictionario. uerb. Sarracenus.

b Quare ergo, cũ lex Euangelica sit ipsa lux, et uia, et ueritas quæ ducit ad uitam: et Mahumeti diaboli filij, & discipuli secta, sit abominabilis, infinitisque mẽdacijs, atque falsitatibus plena, tot perditi homines illam sequuntur, et amplexantur; maximè, cùm nihil habeat illa secta præclarum aut sublime, nihil attingat de puritate cordis, nihil de contemplatione ueritatis, nihil de uera beatitudine tractet? Respon. Primo, causam esse quia cum Mahometus

metus ipse homo fuerit sacrilegus, tyranus, peruersus, & qui non doctrina, eruditione, aut uitæ sanctitate sectam suam persuadebat, ui, armis, fraudibus, atque muneribus homines ad illam suscipiendam alliciebat, & cogebat. Secundo, quia peruersi hominis fuit intentio talem, tanquam nefandã sectam statuere, qua posset ille mũdi, ac carnis uoluptatibus uacare, suosque sequaces similibus allicere blanditijs. Quo fit, ut (cum natura nostra ad malum prona omnino sit; &, ut apud Xenophontem habetur, persæpe ut habeãt plures qui secum sentiant improbi uiri quàm probi) illam sectam multi sequãtur, quia Aristotele teste, 6. Politic. Permissio uiuendi, ut quisque uelit, magnam colligit fauentium multitudinem; nã vulgo dissoluta gratior est, quàm temperata uita. uide Iacobum Simanc. supra numero 2. & 3.

a Idest, etiam inuiti, rationis ui conuincti, tenentur ueritatem hac approbare, quia

Quia si Pater ibi esset Deus, & Filius, & Spiritus sanctus, essẽt Angeli, aut spiritus creati, ualde turpe esset Deo, quòd ad saluandas animas Deus egeret auxilio Angelorum, aut spirituum creatorũ. Quare, necessario est, eos per eorum gulam fateri, [a] quòd Deus est Trinus, & unus per os Christi dictum, & cõfessatum. In qua quidem auctoritate probatur etiã per os Christi, filiatio Dei, cum dicat: In nomine Patris, & Filij. Quam filiationem multum fatue, & per ignorãtiam Sacrarum scripturarum Veteris, & Noui Testamenti hic insanus sępe in suo Alcorano denegat. Non habet quid dicat, nisi quòd nos corrupimus scripturas Euangeliorum, quod, quàm fatue, & insulse sit dictum post Sexcentos Annos ab aduentu Domini nostri Iesu Christi, post quos iste falsus & insulsus venit, [b] amplectens hæresim Arrianorum, nemo est qui non uideat.

Dicit ulterius, ꝙ Iesus Christus nõ fuit occisus, neq; suspensus, &cet. Istud est teterrimum mendacium reprobatũ ore proprio Domini nostri Iesu Christi, cui ipse vehementer credit, & dat fidem tanquam uerbo ueritatis, ut ipse dicit in cora Mariæ, quæ est 44. ubi uocat Dñm Iesum uerbum ueritatis. [c] Certum est enim, quòd in Euangelio Xps suo proprio ore dixit se passurum, & moriturũ in manibus

approbando totum Euangelium, uidentur singulas eius partes approbare, quia qui totum dicit, nihil excludit, & q̃a plus semper in se continet minus, tex. in Regula. Plus 35 in ordine, de reg. iuris 6. 875

b Quando incepertit hic diaboli filius mundũ suis abominationibus peruertere, habes, supra numero 469.

c Ratione ipsa cõuinct⁹ tenetur credere Dominũ nostrum Iesum Christum filium esse Dei. Nam cum in Euangelio Matth. cap. 3. dixerit Deus de Christo: 876 Hic est Filius me⁹ dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite; Et ipse insanus & infelix Mahumetus Deum cõfiteatur, credat, & adoret; tenetur omnino Dei uerbis 877 credere. Quia Deo summus debetur honor, & homo tenẽ & debet Deo summum honorem, & quia credere alicui, & eius uerbis fidem adhibere est dare illi honorem, quia reputatur uerax; sicut q̃ non credit alicui, & uerbis 878 ei⁹ reputat eũ mẽdacẽ, uel uelle mẽtiri,

tiri, uel posse mentiri. Et ideo cum honor sit credere alicui & uerbis eius, sequitur quod homo debet credere Deo. Nunc, de primo ad ultimum: cum Deus dixerit
879 Christum esse suũ dilectum Filium; Mahumetus, & quilibet alius Deum credit, & adorat, tenetur illi credere dicenti: Hic est Filius meus, &c. Deinde cum ipse Mahumetus credat, & det fidẽ tanquam uerbo ueri-
880 tatis, & ipse Christus dixerit se passurum; necessariò illi adhibenda est fides; aliàs non esset uerbum ueritatis, ut ipse eum appellat.

a Vltra quas noui Testamenti auctoritates, multas alias ex ueteri adducit, in confutationem huius hæresis Paulus Grysaldus in Decisio.
881 Cath. uerbo Christus, num. 7. Et ex multis constat sanctorum Apostolorum, & Sacrorum Conciliorum auctoritatibus. Nam ex sacro Apostolorũ Symbolo Christum crucifixum, mortuũ credimus atq; sepultũ. Quæ item, fides Catho-
882 lica per uniuersũ orbem, ex Concilio Nicæno ma-

nibus gentium. Et in cęna Agni dixit in consecratione panis, & vini, quod illud erat corpus suum, & sanguis, quod traderetur, & effunderetur pro suis discipulis, & pro multis in remissionẽ peccatorũ. [a] Quomodo ergo Christus Iesus verbum veritatis (secundũ eum) dixisset nobis mendacium, & sic decepisset mundum, si non fuit occisus, & suspensus? Et si dicat insanus iste quòd nostra Euangelia sunt corrupta: Ista est in promptu falsa ratio, quę non potest excusari, nec defendi. Certè Euangelia per Sexcentos Annos ante aduentũ Machometi vbiq; sic per magna tempora tenta, scripta, & publicata [b] sunt, ut hodie nos Christiani tenemus. Et si corrupta sunt, doceant ipsi ubi sunt uera exemplaria, & ueri Codices Euangeliorum, quæ non poterunt docere, sicut dicunt de Penthateuco Moysi, quod dicunt corruptum, & mutatum, quod non possunt dicere, & minus docere.

Et hoc idem possent dicere de libris Aristotelis, quod sunt corrupti, contra omnes Mundi codices, & contra publicam, & vulgatam eorum editionẽ, [c] quod sic necessario dicendum est de Euangelijs, & Penthateuco signanter, cum non doceant alia, nec dicãt in quibus passib. sunt corruptiones, quas tã false, & insulse asseuerant. Recedãt igitur, cũ suis falsis diffugijs, & confiteantur

gno 318. Episcoporum, ab uniuersis cantatur Ecclesiæ ministris, cęterisque Catholicis. Quam Catholicã de morte, ac Christi Domini nostri crucifixione ueritatem, cętera omnia confirmarunt Sacra Concilia vsque ad ultimũ hodiernũ inclusiue; scilicèt Trid. Sess. 3. Audi, deniq; infelix tyranne. D. Paulum 1 Corin. 1. dicentem. Prędicamus Christum crucifixum, &c. Quid clarius? Omittimus maiorẽ probationem huius articuli adducere, quia satis superq; per uniuersum iam creditus est.

b Acommium Apostolorum, innumerabilium Martyrum, atque virginum martyrijs immanissimisque tormentis confirmata, atque per Sacros Confessores, Ecclesiæque Sanctæ Doctores prędicata mari terraque diuulgata.

c Imò, de quolibet totius mundi libro possent eandem fraudem, ac malignitatem, inuerecũdo ore proferre. Ita, ut contra negantes principia, nullo modo possimus argumẽtari.

a Quæ

teantur ꝙ Christus dixerit ꝙ de
bebat turpiter occidi, & tertia
die resurgere. Et si Christus di-
xit, verum est, ꝗ sic factū re vera
fuit, & non per illusionē. [a] Aliàs
Iesus Christus fuisset falsus Pro-
pheta, qđ ipsi pro uita mūdi nō 883
faterētur, cum dicant ꝙ est ver-
bū ueritatis. [b] Vnde merito di-
cendum est eis, ꝙ cum eorū do
ctrina contineat hanc falsitatē,
de simulatione mortis, & Cru-
cis Christi, ꝙ tota eorum doctri
na est notorie falsa, qa nulla ve-
ra, & diuina doctrina debet con
tinere aliquam falsitatem.

Reuertor [c] ad insanias, & ine
ptias hominis istius. Et aduer- 884
te, ꝙ in sua doctrina nō sunt prȩ
cepta salutaria animæ; sed sua
doctrina consistit tota, in narra
tione præteritorum tēporum, & Prophetarum ve
teris Testamēti, & cum multis admixtionibus fal
sis, insulsis, & infructuosis. Nihil docet, nihil præ-
cipit, nihil dignū nota, suadet. Tota series illius 885
libri cōsistit in expressione illorum articulorum
hæreticorū, uidelicet, in negatione filiationis in
diuinis, in negatione Trinitatis, & confessione
vnius Dei Creatoris cȩli, & terræ, negando Trini-
tatē. Promittit facientib. orationem, & bona ope
ra gloriam Paradisi, vbi erunt flumina decurrētia
lac, & mel, & uinum delectabile potantib. in co-
ra. 46. per hæc uerba: In Paradiso præparato ti-
mētib. riuos aquȩ sine fetore, & riuos lactis, cuius
sapor nō mutabitur, & riuos uini delectabilis po
tantibus. [d] Hæc ibi. Quæro ergo, quare nō bibūt 886
uinum in hac uita delectabile? Et dicit, ꝙ ibi ha-
bebunt uirgines pulchras in lectis sericis, hoc di
cit in cora. 61. de die Veneris, quem uocat diem
congregationis, quia in illa die iubet congregari
Populum ad orationē, & licèt multum festum fa-

a Quod post resurrectionem suā manifestè indicauit Dominus Discipulis suis magno timore perterritis, dicens Lucæ 24. Conturbati uero, & cōterriti existimabant se spiritum uidere. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendūt in corda uestra? Videte manus meas, & pedes meos, qa Ego ipse sum. Palpate, & uidete, qa spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere.

b Quod, ex ipsius Saluatoris dicto confirmatur dicentis Matt. c. 5. Iota unum, aut unus apex non prȩteribit à Lege donec omnia fiant.

c Melius utiq; esset non reuerti, nisi satisfaciendū esset omnibus, quibus scribens debitor est. Nā de hoc infelicissimo Machometo illud satis esset considerare, quòd cuius uita despicitur, non restat, nisi ut eius doctrina contemnatur. Composuit .n. ille diaboli filius Alcoranum, i. Collectionem præceptorum; librū, quidem, vsq; adeò cōfusum & inuolutum, ut uix magno labore ab homine quopiam doctissimo explicari, aut ordinari queat: quod euidenter ostendit imprudentiam, & ignorantiam, atque cęcitatem auctoris. Continet præterea tot fabulosa portenta contra legem Dei & bonos mores, ut irrisione magis, quàm cōfutatione dignum sit. Vide Jacobum Simancas, de Cathol. institut. tit. 39. nu. 1.

d De hac miserrima sui Paradisi voluptatum gloria, quā falsus Mahumetus falso promittit, tractat Paulus Diaconus, lib. 18. rerum Romanorum.

887 ciat de oratione, nullibi docet orandi modũ, nec orationem. Et dicit ꝙ perfecta oratione, vadant per terram ad faciendum negotia sua. Vide quõ hic insanus publicè infringit pceptũ Dei de septimo die venerãdo, & de vacando ab opere seruili.

888 Dicit in cora. 6. circa finem, ꝙ inuenient eum scriptum in Penthateuco, & in Euãgelijs. Quod quàm trufatorium uerbum sit istud, legamus omnes Sacra scripta, & uidebimus quòd istud est vanissimum mẽdacium, quòd Machometus sit scriptus in Lege Moysi, nec in Euangelijs. Sed hoc iste insanus & falsus dixit faciens se similẽ Christo, qui dixerat Ioan. 5. c. ad finem, quòd Moyses, & Euangelia scripserunt de eo, aut quòd inuenirent scriptum in eis.[a]

889 Dicit in cora. 60. ꝙ Iesus Christus fuit prænuntiator aduẽtus eius, dicendo, ꝙ post eum ueniret unus Dei nuntius, cuius nomẽ Ahmet. Quantum hoc sit graue mendacium, omnes scimus, quia scimus quòd nullibi hoc dixit Iesus Christus.

890 Ponit infinitas fabulas insipidas, & derisorias. Dicit enim in cora. 17. sui Alcorani, ꝙ Moyses cępit quendam piscem in Mari, quem dedit famulo suo ut pararet pro prandio, & iuit Moyses ad congregandum utrumque Mare, & demum dixit famulo suo, ꝙ irent ad prandium. Et famulus dixit sibi ꝙ diabolus asportauerat piscem, & sic intersecat se absq; conclusione, quod sępe facit in suo libro.

891 Loquitur more fatuorũ, sine ordine & modo, & absq; solida & secura sententia more hominis frenetici, & in rebus miseris & terrestribus, non serijs, neque cœlestibus, aut quoquo modo uirtuosis effundit uarios sermones, semper narratiuos, & sine conclusione.

892 Dicit in cora. 3. ultra medium: Non uituperetis, aut obloquamini contra Alcoranum, quia si non esset ex Deo, inuenirentur in eo contradictiones, seu uarietates multæ. O Deus meus, & quot fatuitates, & falsitates sunt in eo, nisi ipsi miseri glossent p extorsiones fatuas cõtra uerba, &

norum. Vide etiã Pompon. Lætum in Licinio. & Baptistam Egnatiũ post uitam Heraclij, quos refert, & sequitur Iacob. Simancas, sup. nu. 2. in fine. Pro quo nota, ꝙ quemadmodum Mahumetus infelix fuit significatus à S. Ioan. in Apocal. c. 13. per illam bestiã, quæ ascendebat de terra; ita eius miserabilis uita atq; doctrina fuit tota terrena, ac uoluptatibus plena, ut ait Io. Lud. Viuald. in Opus Regale, 16. psecutione Ecclesiæ. Qui qdẽ optimo iure bestiæ de terra ascẽdenti cõparat, cũ ex ĩfima parẽtũ pgenie fuerit natus, & quasi de stercore erect⁹, ut patet ex ijs q̃ s. nu. 469. diximus.

a Quod iudico verũ, si accipiamus eũ pro patre eius diabolo, q̃a reuera Mahumet⁹ nulli melius comparari potest quàm diabolo incarnato (ut communiter de quolibet neq̃ dici solet) quare Simancas, supra optimo ductus spiritu Sathanę nuntium eũ appellat, & sic est uerum ꝙ diabolus sæpe ĩ Sacra scriptura nominat ad maiorẽ eorũ confusionẽ.

a Nec

mentem,

mentem, uelut sæpe faciunt, ac si negatiuã exponant affirmatiuã, ita quòd peiores sunt Glossæ, q̃ textus. [a] Sed, quia tam ampla Gens, & dilatata, [b] sequuntur istum errorem; doctus consilio Beati Augustini. in capitulo primo, distinctione trigesimaseptima, in Decretis, vbi sic inquit: Episcopus libros Gentilium nõ legat: Hæreticorum autem perlegat pro tempore, aut necessitate: uidetur mihi, quòd totus iste liber Alcorani legendus est, & sæpè sæpius legendo, redarguendus, ac repræhendendus, & validis rationibus reprobandus, & deridendus, [c] quia cùm sit dilatata hæresis, non est sub silentio relinquenda, ut hucusque segniter video factum.

Videmus Augustinum quàm plures libros contra quàm plures particulares hæreses; contra singulares hæreticos scripsisse; quod ideo faciebat, ne insolescerent in sua vniuscuiusque hæresi.

Contra Machometum, (qui longe post Augustinum ferè per tercentos Annos, quia venit tempore Heraclij Imperatoris)

a Nec mirum, cùm cęci sint, ducesque cęcorum: ut Dominus Noster aiebat. Matth. capitu. 15. & 25. & multis alijs locis.

b Solet ab aliquibus, haud indoctè, quæri: Quæ fuerit causa propter quã Creator omnium Deus hanc ferocissimam gẽtem suę sanctæ fidei uiribus omnibus contradicentem, obnixe repugnanté, ac eidem insidiantem permiserit sic dilatari, augeri, ac contra Christianos sæpè victoriã obtinere? Pro cuius responsione. Nota primo, à tẽpore Heraclij Imperatoris, & Bonifacij IIII. sub quibus bestia hęc infernalis uires cępit habere, atque abominatio ipsius sectæ diuulgari, vsque ad Annum 1458. inter Christianos, & Turcas centum quinquaginta, & octo bella, cũ magna Christiani sanguinis effusione esse facta, præter alia, quæ deĩde sequuta sũt, ut ex auctoribus non infimæ auctoritatis tradit Ioã. Ludouic. Viuald. supra litera N. & manifestissimum est nostris temporibus. Secundo Respondeo ad quæstionem dicentes, quòd tempore Heraclij Imperatoris, sub quo, (vt dictum est) hic tortuosus Draco Mahumetus uenenum suæ sectæ mortiferum cępit euomere, infinita fere peccata; & quædam grauissima, per uniuersi Christiani nominis Orbem cõmittebantur, & fiebant. Et præcipuè peccata notoria, quæ apertum Dei indicant contemptum. scilicet Superbiæ, Auaritiæ, Luxuriæ, atque diuersarum hæresum,
propter quæ Di- 893
uina clementia,
ad iracundiam
concitata est.
Maximè ob ipsius
Heraclij peccata,
inter quæ magnũ
fuit ingratitudo,
qua noluit militibus Sarracenis,
qui pro se milita-
uerant stipédium 894
soluere; quibus
concitatis audax,
ac versutus sese
obtulit Machume
tus promittens il
lis omnem fauo-
rem, & cætera, quĩ
deinde habuerũt
illum in Ducem.
Mirabilia narrat
Ioan. Ludouicum
supra, quem vide,
maxime, ut Re- 895
ges moneas, ne
causa sint inter
milites suos ea-
dem de causa re
belliones simi-
les suboriri: ex
minima enim flã
ma, uel scintil-
la, accedente ma
teria, Ciuitas u-
niuersa solet com
buli, & annihi-
lari.

c Optimo iure deridendus, & melius iudico illum negligere, spernere, ac repræhendere, quam legere: ex eius enim lectione nihil fructus excipitur, cùm

mi-

miserrimus Machometus uniuersam naturæ legẽ,
896 ac Diuinam subuertat; nec contra se, nec suos possint argumẽta formari, cùm omnia negent. Ideo eius liber nõ legẽdus, sed deridendus, uilipendendus, atq; vbicunque inueniatur, comburendus est, nec ad hominum memoriã, quia bestialis est esset reducendus, quia plenus veneno mortifero, ut in eo, & sup. dictis patet.

a Imò certè omittendum, cùm ipsemet insanus Mahumetus incõstãs
897 sit, atque uarius in dictis, & factis suis, quippè qui à seipso sępissime diffidet: & ingenuè falsus est nescire se, an ipse, & qui eum sequunt, in via salutis essent. Addens insuper se credere, q nullus legem suã
898 erat intellectur⁹; neque mirum id, quandoquidẽ illemet seipsum nõ intellexit. Etenim vt Sapiens ait: impius confundet, & cõfundetur. Qua fortè moti ratione viri sancti, ac Doctores alij, illũ quasi de mente, insanum, furiosũ, cęcum, ac cęcorũ ducem vilipendẽ

neminem adhuc particulariter scripsisse video; quod, pro certo, faciendum fuerat. Et, si non pro libri sui subtilitate, certè pro eius imbecillitate non erat omittendum.[a]

Redeo ad eius insanias, & ineptias in Cora. 2. quæ intitulatur Ambram; dicit quòd vxor Ambram promisit Deo, quod habebat in ventre, & quòd peperit quandam Mariam; & trãsit de Maria filia Ambram, quæ fuit soror Moysi, & Aaron, ad Beatam Mariam, & Zachariam patrem Ioan. Baptistæ. Quod est, & contigit more suo, ex graue fatuitate, & ignorantia Sacrarum scripturarum.

Ibidem consequutiuẽ ponit, quomodo Angeli nuntiarũt virgini Mariæ Verbum Dei, cuius nomen Messias Iesus filius Mariæ. Et quòd ipsa dixit: Quomodo erit mihi filius, si non tetigit me homo? Et quod Angeli dixerunt: Deus creat, quod vult, quando ordinauit aliquid & dicit ei: sis, & in continenti est. Dicit quòd Iesus docebitur à Deo, scientia librorum, & Penthateucũm, & Euangelia, & erit Nuntius filijs Israel, quibus dicet: Ego venio ad vos, cum miraculis Domini uestri: ego creabo vobis de luto formas auium; & insuflabo in eis, & volabunt cum adiutorio Dei. Et prophetizabo uobis, quod comedetis, & loquemini in domibus uestris. Et hoc erit miraculũ uobis si credideritis, & eritis iustificati secundum, quod est in manibus meis de Penthateuco: & absoluam vobis in parte vetita uobis: & veniam ad uos cũ miraculis ex parte Domini vestri; timete Deum,

quia

tes, contra eius Alcoranum, altiora, ac maiora petentes, non tam diffuse ac cõtra iudęos & hæreticos, scripserunt. Quamobrem si in eius cõfutationem, etiam Nos pauciora, q̃ par erat attulerimus; causę huic adscribatur; uerè enim dignum, & iustum iudicamus in hac re, maiorũ sequi vestigia, & ad alia, quæ nos expectant animarum fidelium salutem concernentia properare: remittendo Lectorem ad librũ, quẽ audio circunferri, & non vidi, qui ut aiunt, dicitur Antialcoranum, i. contra Alcoranũ, quemadmodũ dicitur Antichrist⁹, i. Contra Christũ, non Antechristus, ut uulgus male p fert.

a O Deus

quia ista est uia recta; & sicut sẽsit Iesus in eis heresim, dixit: nõ sunt Deo, nisi Christiani: & dixerũt Apostoli: Nos sumus christiani. Deo credite in Deo, & testificamini, quòd sumus Sarraceni. Hæc ille. [a]

Vide lector, quomodo iste insanus multoties sequutus est librum de infantia Saluatoris, vbi apparet in Cora Mariæ, quæ est. 18. vbi ponit, quòd Iesus Christus die, qua fuit natus, fuit loquutus illis, qui mirabantur de partu Matris suæ, & reprehendebant eam. Et quasi omnia prædicta repetit in Cora. 4. ad finẽ. 899

Dicit in cora. 17. quæ intitulatur: Filiorum Israel, circa finem, quòd dictum fuit sibi: Non credemus tibi, donec aperias nobis in terra fontem, aut facias hortum fructuum, & vuarum, & aperias riuos, in eo: aut facias cadere cœlum, sicut dixisti, supra nos: aut venias cum Deo, & Angelis obuiam: aut habeas domum depictam in Cœlo: nec credetur dictis tuis, donec ducas nobis librum, quem legamus. 900

Respondit Machometus: laudetur Dominus meus. Nunquid sum ego, nisi nuntius carnalis, [b] & non est prohibitum hominibus, ut credant, cùm venit ad eos doctrina recta, nisi quòd dicant misit Deus carnalem nuntium? 901

Et, si essent in terra Angeli, qui ambularent securi, [c] mitteremus ad eos de cœlo Regem, aut Angelum nuntium. Dicas, sufficit Deo testimonium inter me, & vos, quòd ipse est in seruo suo magnus, & prouidens, & quem Deus illuminat, est illuminatus: & quem obscurat, mittit in gehẽnam. Hæc ille.

Audi hominem fatuum, qui hæc dicit, ut se excuset ab impotentia faciendi miracula: & hęc omnia dicit, postquam ibidem præmiserat, quòd si omnes homines, & diaboli congregarentur, nescirent facere alterum talem Alcoranum, qualem 902

a O Deus meus; quanta inuoluit, & inuoluunt isti Onagri, seu salua tici, uel syluestres asini, q̃ pias quascunque aures offendunt. De quib. dicere possumus: Vtinam saperent, & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent: Aliàs, Deus meus disperde illos in virtute tua, & destrue eos; & in chamo, & freno maxillas eorũ constringe, quia non approximant ad te, ut ait Prophet. Psal. 31.

b Confessus est, & non negauit, & ipsi non intellexerunt ueritatẽ quã dixit eis dicens; Nuntius carnalis, non Dei, sed Satanæ. Rectè ergo talia de se cõfitẽti unusquisq; dicere poterit cũ D. Luc. c. 19. De ore tuo te iudico, serue neq̃, imò, ipsamet neq tia, & malignitas.

c Optimè inquit; Si Angeli in terra essent securi, cùm ipse infernalis bestia ex genere fuerit Sodomorum, qui Genes. c. 19. domum ualauerunt Sancti Lot. ut Angelos ibidem pnoctantes stuprarent. Quod nefandum uitium hucusque inter eos miserabiliter perseuerat. Quos, utinam alia Christianorum Natio, quam meritò deplorat Aluarus Pelagius. in tract. de Planctu Ecclesiæ. lib. 2. ca. 2. nõ fuisset undequaque imitata. Faxit Deus, ut ad naturalem ac licitum usum sit conuersa atque mutata.

a Non

lem ipse fecit. [a] Quod est vnum ridiculum audire: tam ex insania sententiarum libri sui, quàm ex ineptitudine uerborum, & ordinis ipsius libri.

Dicit in cora.4. in fine, quòd Deus dixit Iesu: O Iesu Fili Mariæ, tu dixisti hominibus: Accipite me, & matrem meam Deos propter Deum: dixit Jauderis, non est mihi, ut dicam quod nõ est mihi uerum. Si ego dixissem illud: tu illud sciuisses, [b] scis, qđ est in animo meo, quia tu es sapiens secretorum, non dixi eis, nisi qđ mandasti mihi seruire Deo domino meo, & domino uestro: & fui eis testis quamdiu mansi apud eos, & postquam me mori feceris, tu es retributor eorum: & tu super omni re es testis: sed tu punies eos: ipsi sunt serui tui si eis propitiaberis. Tu es gloriosus, & sapiens. Dixit Deus: ista dies proficiet iustis. Habebũt hortos, subtus quos current riui perpetui, in quibus erunt perpetuo: complacebit Deus in eis, & complacebũt in eo. Ista est gloria magna Deo, & Regnum cœlorum, & terræ, & quicquid est in eis, & ipse sup omni re est potens. Hæc ille.

Modò animaduerte Lector: quomodo iste frenetizat. [c] Et arguo contra eum: Aut enim Christus dixit id, quod Deus imputat ei, uidelicet, q̃ ipse, & mater sua essent Dij, præter Deum, aut nõ dixit. Si enim dixit hoc Christus, ergo uerum dixit, cùm Iesus Christus, secundum eum, sit verbum ueritatis, ut dicit in cora Mariæ, quæ est. 18. Si enim non dixit: quomodo Deus dixit mendacium Iesu Christo, dicens illi, quòd ipse dixerat, quæ non dixit Christus? Si dicis, q̃ Deus hoc dixit tentando Iesum; istud est fatuũ, quòd Deus tentet suum Prophetam de mendacio, quia Deus est ueritatis tẽtator sicut in Isaac, vt habetur Genesis. 22. Nusquam enim legitur, q̃

Deus

a Nõ est mihi creditu difficile; cùm sæpe discipuli doctiores, sapientioresq; euadant suis magistris, ut de S. Thoma discipuli
903 Alberti Magni apparet. Ideo iudico, (ut sic hyperbolice loquamur) Mahumetum malitia, cauilationibus, infernalibusque inuentionib. homines, dæmonesque superasse suos magistros: sed iuit, & ibunt ĩ adinuentionibus suis.

b Sunt enim omnia nuda, & aper-
904 ta in oculis tuis. Quia scrutans corda, & renes Deus: & Ecclesia canit: Deus, cui omne cor patet, &c.

c Insanit ac delirat; quare rectius iudico eius doctrinam silẽtio, absq; ulla argumẽtatione præterire; quã
905 tot manifestis mẽdacijs, falsitatib. atq; blasphemijs aliquid respondere; cùm in ipso Mahometo; quasi in malorum omniũ fonte, atque radice, omnes inueniãtur abominatiões, quas Prouerb.c.6. odit Dominus di-
906 cens: Sex sunt quę odit Dominus: & septimum detestatur anima eius: oculos sublimes; linguam mendacem:

manus effundentes innoxium sanguinem; cor machinans cogitationes pessimas: Pedes ueloces ad currendũ in malum, Proferẽtem mendacia; & eum qui seminat inter fratres discordias. Quæ omnia, & infinita alia crimina operatus est hic filius diaboli, & operantur eius miserrimi successores.

a Ma-

Deus de mendacio tentet aliquem, præcipuè sanctum. [a] Sed iste insanus omnia dicit more fatui hominis, & ignari.

Ponit hic insanus tempore Pharaonis Haman, in Cora. 39. Quod, quam falsum, & ab ignorantia dictum sit, omnes qui norunt Sacras Scripturas dicant: & ipse & sui, tanquam bestiales taceant. [b]

Dicit in cora. 8. in fine primæ chartæ: Occidite illos, qui non credũt in Deo, & in die ultimo, & non abominati fuerint quicquid abominatus est Deus, & Nuntius eius; & non iudicant iuditium ueritatis eorum, qui duxerunt librum. Hæc ille. Ex hoc iudicari debet ista doctrina Machometica falsa, quæ vult doceri, & per homines seruari per uim. [c] Scio enim, quòd legitur in gestis Apostolorum Domini Nostri Iesu Christi, ꝙ cùm Beatus Clemens discipulus Beati Petri optaret multum deuote, quòd eius pater, per Beatum Pettum cogeretur, ut de Gentilitate ad Fidem Catholicam ueniret, & Baptismum susciperet; Beatus Petrus ei dixit: Absit, quia fides Iesu Xpi neminem quærit inuitum. Et, licèt Euangelium dicat: compelle eos intrare: absit quòd debeant

a Maximè cum de hoc habeamus mirabile D. Iacobi testimonium, qui in Epistola sua canonica. c. 1. sic ait: Deus intentator malorum est; ipse enim neminem tentat, &c. Imò fidelis Deus, (ut ait Diuinus Paul. 1. ad Corin. c. 10.) qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet cum tentatione prouentũ, ut possitis sustinere.

b Et simul confiteantur, quòd in uniuersa Sacra Scriptura non inuenitur nisi; Amam, quæ est Ciuitas quędã Iosue c. 15. & Haman, de quo habetur historia Ester. ca. 3. Itaq; quantum distat ortus ab occidente, ita Hamã à Pharaone.

c Quia fures sũt, & latrones, & nihil aliud quærunt nisi, ut Christianos mactent, & pdant. Quapropter dicunt Doctores differentiam esse inter Christianũ, & Sarracenum, uidelicet, ꝙ si Christianus capiatur à Sarracenis, de iure nõ efficitur seruus, nec iura postliminij in talẽ seruum habent locũ, ut in l. Hostes. ff. de captiuis: quia Mahumetus Dux, & Princeps Sarracenorum, potẽtia ac vi armorum vna cum progenitorib. Sarracenorũ occupauit titulo diabolico, & uiolento quicquid nunc possident; quos sequuti sunt sui successores; vt uniuersæ narrãt historiæ, quas citant Doctores. supra. & int. & tradit. S. Anto. 3. p. hist. ti. 13. c. 5. in prin. & § 7. & in historijs alijs. Accedit, ꝙ ẽt procurauit subuertere, & ut subuertit populos illos à Romano Imperio, ut habetur in Fortalicio Fidei. c. 4. & in opus Regale Ioannis Lud. Viualdi. & in Supple. Chronico. lib. 10. tradit Cardin. & alij in Cle. 1. de Iudęis. 907
Ex quibus, & ex multis alijs, quæ tradit Glossa in c. ius Gentium. 1. d. verbo: Seruitutes. S. Th. 2. 2. q. 40. Siluest. uerb. Bellũ. 1. & alij Summistæ eodem. Sotus. lib. 4. de iust. & iure. 908
q. 2. ar. 2. Arnal. Albert. in rub. de hæret. in 6. q. 8. nu. 9. sequitur, ꝙ cũ bellum sit iniustũ ex parte Sarracenorum, ꝙ Christianus eorum captiuus potest cũ bona conscientia fugere illorũ manus. ẽt ꝙ ad infidelitatem non cogerẽt; contra Ancnar. q. cõtrarium uoluit. 909
Sarraceni aũt, & alij infideles iusto bello à Christianis capti, iure optimo fiunt serui. 910
secũdum omnes. sup. & communi. Pro quo uide Re-

 le-

beant esse mortis, nec corporis cruciatus compulsiones, ut in c. Qui sincera. 45. dist. & c. de iudæis. [a] Sed benè permittuntur aliquæ uexationes pensionum, & repræhensionum cōtra duros infideles, ut sit uexatio quæ det intellectum auditui, ut notant Doctor. in ca. Quàm pio. 1. q. 2. Non enim iubetur, aut permittitur mortis pœna, aut corporis cruciatus, quæ mentem, siue intellectum violenter inducant, vt isti mali, & insani Sarraceni homines lege, & consuetudine sua praua faciunt. Propter qd meritò sunt, de mundo uerbo, & facto eradicandi, & funditus iure licito tollendi.

Et audi deuote lector, qūo ex suis codicibus cōuincuntur, ut nostram fidē ędificent suo ore, & confirmēt; & suam propriam sectam confundant, & destruāt. Ipsi enim fatentur, ꝙ Iesus filius Mariæ fuit Messias promissus filijs Israel, ut in plerisq; capitulis, siue coris sui Alcorani dicūt & firmiter asseuerant; adeò ut ferè nunq̄ nominat Iesum, nisi adiungat Messiam. Modò, si Iesus fuit Messias, ut ipsi dicunt, Quęro ab eis, quid fecit iste Messias filijs Israel, quia nō saluauit eos temporaliter, nec spiritualiter: præsertim cūm ipsi firmiter affirment, quòd non fuit occisus, neq; suspensus, ut sup. retuli? Sed certum est, secundum scripturas, [b] ꝙ Messias debebat Israelē saluare: Qūo ergo saluauit? aut qd eis fecit quib. promissus est, plusq̄ alij Prophetę? Remanet ergo nō solū Sarracenus uictus, sed confusus ī sua secta ex his paucis, q̄ dicta sunt. Nunq̄. n. ego arguēs, ista peritis Sarracenis in sua secta, habui ab eis responsum, nec ēt euasionem aliq̄ coloratam, Et, si tu christiane lector, eius librum legeris, [c] ui de-

lectiones duas de Indis, factas per F. Francis. à Victoria. & Nauarrum. in c. Contrarium. de Pœnit. dist. 5. n. 4. & in rubr. de iudicijs. num. 105.

a De hac materia vide mirabilē tractatum Ioan. Driedonij. de libertate Christiana, & Ioannem Ludou. Viues. de ueritate Fidei Christianæ. & Nauarrum. in Symbolo, ubi multa reperies ꝓbantia Euangelicæ legis suauitatē & libertatem. Et ꝙ fides Catholica neminem uelit nisi uolentem; neminem nisi uoluntariè uenientē patet clarè in nostro Cādelabro aureo. 1. p. tit. De Baptis. nu. 5. vbi ventilatur illa quæstio ad longum: utrum filij infidelium possint, inuitis parentibus, baptizari?

b Vt sæpè in superioribus probauimus; & ꝓbat optimè Propheta i Ps. 110. ibi: Redemptionem misit Dominꝰ populo suo. quem locum, & Psalmū declarat latè Iacobus Valentia ibid. dicēs in conclus. 2. Quatuor fuisse principaliora mirabilia & mysteria, q̄ Deꝰ operatus est erga nos, scilicet opus creationis, Incarnationis, Redemptionis, & Eucharistiæ Consecrationis.

c Melius est illū non legere, ne horreat animus tot abominationes, nefanda crimina, diabolicasque inuentiones legēdo & audiendo. Sufficiet pio lectori legere librum quatuor Apologiarū pro Christiana religione cōtra Sarracenorum hęresim, quem composuit Ioannes Cantapuzenus Imperator Cōstantinopolitan. qui assumpto Monachi habitu, Ioasaph Monachus dicit, quē Bononiæ uidi Anno.

911
912
913
914
915

debis quàmplura uana, fatua, & insulsa, quæ te, in fide Catholica non solum confirmabũt sed ardentem amatorem, & deuotum filocaptum fidei Iesu Christi facient, & spernentem suam sectam, & uerba sua procurabunt.

Et neminẽ moueat fœlicitas temporalis [a] eorum, magis quã mouere debet principatus diabolorum in mundo, aut in inferno; aut decem Tribus Israel, q̃ relictis duabus Tribubus, in fide Moysi, ipsæ à fide ad idolatriam conuersæ aberrarunt. Nõ enim propter hoc fides Moysi, ĩ minori parte, quæ remansit, fuit apud Deum repulsa.[b] Imò in ea venit Christus,[c] & non in decẽ Tribubus. Ita ꝙ multitudo errãtium non debet mouere solidũ intellectum; sed sola ratio, quæ (ut uides,) uincit Sarracenũ,[d] Quod est secundum quod probare pollicitus sum.

no. 1590. & aliquot etiam eorũ, quos refert. D. Doctor Francis. Penna. in addit. ad Directoriũ Inquis. li. 2. Scho. 37.

a Vnde D. Aug. in Ps. 54. uers. 1. sic ait: Ne putetis gratis malos esse ĩ hoc mundo: & nihil boni de illis agere Deũ. Omnis malus aut ideo viuit, vt corrigatur: aut ideo uiuit, ut per illum bonus exerceatur. Ideo S. Propheta Psa. 36. dicebat: Noli æmulari ĩ malignantibus; neq; zelaueris faciẽtes iniquitatẽ. Et mirabiliter. D. Ioan. Chrys. (& habetĩ c. Quid ergo. de pœnitẽ. dis. 3.) sic ait: Quid ergò turbamur? Nemo uidẽs malignos prosperitatem hñe turbet: nõ est hic retributio malignitatis, neq; uirtutis. At, si aliqñ cõtingat, ut aliqua sit retributio, uel malitiæ, vel uirtutis; nõ tñ secundum qđ dignum est, sed simpliciter, ueluti q-dam gustus iudicij, ut qui resurrectionẽ nõ credũt, talib. doceant̃; qñ itaq; uidemus malignũ ditescere, nõ subruamur; & qñ uidemus bonos mala pati, non turbemur: illic corona, illic supplicia. Quamplures alios Sãctorum Doctorum sententias poteris uidere in Polyantea. uerbo: Prosperitas. Et uide tex. in c. quamquam. de pœnit. d. 3. & expositores super Ps. 36.

b Nec ideo ẽt Xpi fides, q̃ in sola Sacratissima Virg. tpe passionis remansit, fugientib. & derelinquentib. Iesum oĩbus Apostolis, est minus æstimanda, sed potius ad astra usq; extollenda, cum ipsa quasi accensa facula ꝑmanserit, inter Apost. quasi candelas extinctas. Qđ uolens nobis S. R. E. manifestare in tribus illis hebdomadæ sanctæ ferijs, præcipit in Matutinis candelas omnes extingui, superiore, q̃ Beatissimam uirginem significat, sola existente accensa, ut habetur in Breuiario; & tradit late Rationale Diuinorũ officiorum in illo loco. 916

c Vt adimplerentur infinitæ ferè scripturæ, quibus Deus promiserat Filium suum ex illa Tribu esse nasciturum, ut in toto huius tractatus contextu sæpè auctoritates citatæ, & à nobis declaratæ sunt.

d Est enim ratio aspectus mentis, 917 quæ bonum, malumque discernit, virtutes eligit, deũ diligit, ut ait. D. Augu. in lib. de spiritu, & anima. Secundum autem D. Th. in 1. sen. d. 3. q. 4. Ratio est natura intellectualis obũbrata. De ui, atq; potentia rationis (ultra alios) uide Senec. in Epis. 68. ubi sic ait: Sola rõ incõmutabilis, & iudicij tenax est; non. n. seruit, sed imperat sensib. Quib. addim' rõnem esse (ut ita dicã) sine qua factũ est nihil; quam filiam Dei, Sanctorum sororẽ, oĩum Nationum sociam, meritò appellare libet. Nam sicut in Deo uiuimus, mouemur, & sumus; ita rõne, ab alijs distinguimur creaturis. Vnde meritò homo rationale animal diffinitur ab

¶ *Rationes laicales contra Idiotas: quæ docent fidem Christi ueram, & necessariam esse.*

RAtiones vulgares, & laicales, quæ imperitis,[a] & idiotis[b] hominibus iudæis, & Sarracenis, & alijs etiam Christianis imperitis possunt dici, ad nostræ Catholicæ fidei confirmationem, quibus auctoritates Sacræ scripturæ non valent propter eorum ignorantiam allegari; & quamquam ex Sacra scriptura colligantur; tamen sine auctoritatibus Sacræ scripturæ possunt efficaci ratione in ordinem, & modum infrascriptum idiotis dici, & affirmari.

Et primò, dicẽdum est, quòd homines huius mundi non possunt stare sine fide aliqua, quia hoc quilibet fatetur iudæus, Christianus, aut Sarracenus.

Modò capiamus laicaliter: Quæ duarum erit amplectenda,[c] vt relinquatur fides christiana?

Si enim suscipimus legem Moysi, ut relinquamus fidem Christi; obijcitur obseruatoribus fidei Moysi; quomodo illam amplectemur, aut sequemur, quando videmus, quòd vos iudæi eius obseruatores, quibus in ea promissæ sunt tot benedictiones, & prosperitates temporales, si illam obseruaueritis, licèt eam melius obseruetis modò, quantum tangit ad legem factorum, & præceptorũ, quæ in faciendo, & non faciendo consistunt, q̃ sunt

Arist. & cõmuni.
a Sapientibus enim, & insipientibus debitores sumus, ut ait Diuinus Apostolus. epistola ad Rom. c. 1.
b Idiota dicitur
918 indoctus, & inutilis, quasi sibi tantummodo, & nulli alij utilis; ita ait Lucillus, qué refert Polyantea: eodem uerbo. Albericus autem. in Dictionario. uerbo, idiota, sic ait: (& melius) idiota, idest, laicus; qui literas nescit; in Authẽtica, quo modo oportet Episcop. §. primo. Quandoque dicitur ille, qui osten dit se scire, cùm nesciat. Vnde ver
919 sus: Vir benè vestitus, pro vestibus esse peritus creditur à mille, quàmuis idiota sit ille.
Hodie autem,
920 communiter dicitur idiota, qui literas discere voluit, tamen desiderium, propter mentis hæbetudinem, non adimpleuit.
Quando verò in Sacris literis, vel Doctoribus inuenitur scriptum Sanctos Christi Apostolos fuisse
921 idiotas, intellige homines simplices absque literis. ita declarat.

Sanctus Thomas, in expositione Ps. octaui, in principio.
c Multa tradunt Doctores de comparatione legis ueteris ac legis Euangelicæ; præcipuè Sanctus. Th. in multis ac diuersis locis. Ioannes Driedonius in tracta. De libertate Christiana Ioãnes Ludouicus Viues. in tracta. De veritate fidei christianæ. Arnaldus Albertinus in rubrica. de hæreticis. in 6. quæstione duodecima § Quartus error. art. numero vigesimoquarto. Ex quibus, & ex omnibus alijs patet Legem Euangelicam longe excellentiorem esse ipsa Lege Mosayca. Primo enim lex Mosayca, timoris lex: Euangelica uerò, amoris appellatur; secundum omnes. Lex

ſunt in lege Moyſi, quàm unquā veſtri prædeceſſores illam ſeruauerunt in deſerto, nec etiam in terra promiſsionis, tempore Ioſue, iudicum, & Regum: & demū in domo ſecunda, poſt transmigrationem Babyloniæ, tēpore Eſdræ, Neæmiæ, & demum ꝑ tēporis diſcurſum vſq; ad Chriſti aduentum, ſemper præcepta dictæ legis, vos iudęi minus celebriter, & minus accuratè ſeruaſtis quàm modo, in hac captiuitate. Non enim præcepta legis in deſerto ſeruaſtis, vt modo ſeruatis, quando ibi Sabbatum, nec alia feſta ita bn̄ colebatis, vt modo in hac captiuitate facitis. Nec enim voluiſtis redire in Aegyptum; multas rebelliones feciſtis; feciſtis vitulum, & nihilominus pactum Dei in proſperitatibus temporalibus nō fuit vobis uiolatum, ſed ſemper in deſerto habuiſtis illum ſanctū Moyſem Prophetam protectorem. Item tempore Ioſue fuiſtis mali, & rebelles, tamē Deus nō vos dereliquit. Item tempore iudicum fuiſtis idolatræ, negligentes circa Legis Moyſi obſeruationem; tamen Deus nō vos dereliquit. Venientibus Regibus, legamus tempora ueſtra, & ſcripta hiſtoriarum temporum illorum, & uidebitur manifeſta negligētia veſtra in obſeruātia Legis Moyſi in idolatria, & mille publicis peccatis cōmiſis per vos contra legem Moyſi, & eius obſeruantiam; tamē Deus cum

his

Lex enim noua ex oſtenſione diuina charitatis initium ſumpſit, quia in effuſione ſanguinis Ieſu Chriſti, qui fuit ꝑfectiſſimæ charitatis ſignum, nouum teſtamentum conſummatū eſt. Lex autem uetus in oſtēſione diuinæ poteſtatis, q̄ timorem incutit, initium ſumpſit, ut patet Exod. c. 2. ¶ Item, lex uetus eſt imperfectorū, ſecūdum illud ad Hebr. 7. Nihil ad perfectum adduxit Lex: noua uerò perfectorum. Matth. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater ueſter ꝑfectus eſt. ¶ Item, lex uetus dicitur occidens; noua uerò uiuificans, ſecundum illud. 2. Epiſt. ad Corinthios. c. 3. litera occidit, ſpiritus autem uiuificat. Pro cuius declaratione vide S. Bonauēt. in 3. ſent. diſt. 4. q. 2. & S. Tho. 2. ad Corint. c. 3. lectione 2. & Durād. ī 3. ſent. diſt. 4. q. 3. ¶ Item patet eius excellentia ratione promiſſorum. Nam ſecūdum D. Dionyſ. c. 5. de Eccleſiaſt. Hierar. ad medium, Lex noua media eſt inter Eccleſiam Cœleſtem, & ſtatum veteris legis. Et ideo æterna bona, quæ
in Cœleſti patria
copioſè exhibent,
in noua lege manifeſte promittuntur.
In ueteri autē
lege, non promittebantur
niſi ſub
quibuſdā figuris.
Vnde D. Paulus ad
Hebræos 10. dicit
vmbrā habēs Lex
futurorū bonorū.
¶ Item, q̄ Lex noua
leuior, ac multo
ſuauior ſit ueteri,
nulli eſt dubiū
(quamuis Scotus,
in 3. ſent. diſt. 4. du 922
bitauerit quo ad
moralia) nam D.
Aug. ad inquiſitiones
Ianuarij. Epiſtola
119. c. 19. cuius
pars habetur,
ī c. omnia. 12. diſt.
dicit, quòd Rabbi 923
Moyſes numerauit
plus q̄ 600. pręcepta,
ad quæ illi
tenebantur, & nos
ſupra latè tradidimus
cum D. Petro
Actor. 15. dicente:
Quare vultis imponere
nobis onus
graue, quod nos,
neque patres noſtri
portare potuimus.
De ſuauitate
autem Legis nouę
nihil dicēdum putaui,
cùm omnib. 924
manifeſta ſit: cum
dicat Apoſt. ad Roman.
13. Qui diligit
proximum, legem
impleuit. Et
hæc de comparatione
Legis antiquæ
cum ſacroſancta
Euangelica,
ſufficiant. De
ſecta autem abo-

mina-

his omnibus nunquam vos dereliquit in exaltatione vestri status,& Regum uestrorum. Demũ in captiuitate Babylonica, quæ septuaginta Annis durauit, habuistis Prophetam Ezechielem, & alios. Demum redempti per Cyrum Regem,& ducti in Hierusalem,tempore Esdræ,& Neemiæ, quãdo nec Sabbatum seruabatis,nec alias Legis cæremonias perfectè custodiebatis,alienigenis mulieribus uos, contra Legem copulabatis, tamẽ Deus illo tempore, vsque ad aduentum Christi non uos dereliquit. Reges enim habuistis Machabeos,& alios, vt plenæ sunt historiæ, semper usque ad Christi aduentum seruando Legem Moysi, licèt exiliter & male; tamen semper Deus habuit de uobis curam, iuxta vobis in Lege promissa; non fefellit uobis fedus Legis Moysi vobiscum initum,& uobis promissum,uidelicet,quòd si seruaretis illam Legem Moysi,faceret uos magnos,& Reges vestros alijs gentibus superiores: haberetis temporalia abunde,& fertiliter.

Aduenĩete Domino nostro Iesu Christo, quando estis per totum Mundum dispersi,non inuenitur in uobis aliquis iudęus idolatra,nec se copulans per Matrimonium alienigenis [a] mulieribus, non frangens, aut uiolans Sabbatum publice, omnia præcepta uestræ Legis seruatis ad unguẽ, aut multo melius quàm temporibus Moysi, Iosue,Iudicum,Regum,captiuitatis Babylonię,Domus secundæ, tempore Esdræ, & aliorum,usque ad aduentum Christi seruatis. Quomodo ergo aliquis accipiet legem, aut obseruationem Legis Moysi, quando eius obseruatores in deterius vbique consumant dies suos? Et quanto magis conamini Legem Moysi,& eius pręcepta seruare, tanto magis ubique uobis promissa ipsius Legis

circa

minabilis Mahumeti, non iudicamus fas esse loqui, cũ tota bestialis, immunda,crudeli
925 tatibusque plena, atque ab ipsamet natura deuia sit.

a Nota uno ex tribus modis posse iudæum carnaliter cognoscere Christianam.Pro quib. dantur tres cõclusiones. Prima: Iudæus quamcunq; cognoscens mulierem Christianam in contemptum Fidei Christianæ, & non ex mera libi
926 dine; punitur capitali pœna,eiusque bona confiscãtur. Quam conclusionem probat Marquardus de Sussanis.tract.de iudęis 2.p.c.3.nu.13. ex
927 tex.in l.iudæos.C. dé iudæis,& c.Etsi iudęus. c.Postula
928 sti.c.In nonnullis, & cap. Cum sit nimis, de iudęis, & in alijs cap.Qui tamen, nu.14. ibidẽ probat non esse talem animũ in dubio credendum in iudæo, nisi clarè probetur.

Secunda concl. iudęus cognoscẽs
929 carnaliter Christianam in figura Matrimonij scienter, & non per modum fornicationis, separatur statim, quia nullum est matrimonium. tex.in cap.caue & cap. Si quis 28.q.1. Et sic contrahẽtes puniũtur pęna capitis, per l.nequis Christianã. C. de iudæis. De cuius ĩtellectu uide Marquard. sup. nu.15.

Tertia conclusio. Qualiter autẽ sit agendum cum iudæo,qui carnaliter ob fornicationem tantum,Christianã cognouit, tradit late, supra Marquardus, n.1. ubi multa adducit.

a Ideo

circa temporalia deficiunt, & vos fallunt, & ea vobis non seruat Deus, [a] nec illius Legis obseruãtia, vos iuxta promissa Legis ipsius remunerat, aut fouet.

Dicite mihi, quid fecistis? Quid cõmisistis? quòd illa lex tam sancta, tam vera, tam diuina sic vos deserit, sic vos dimittit, sic vobis non seruat promissa in ea, circa temporalia? Quomodo aliquis vestram legem, & obseruantiã eius suscipiet, quandò vos videmus in eius obseruatione delusos, [b] & deceptos, atq; derelictos, & obliuioni traditos tãquàm mortuos, & neglectos?

Sed ego scio quid fecistis: Occidistis Christum vestrum, & nõ doluistis, nec penitentiam egistis, nec agitis; imò semper perseueratis in perfidia [c] vestra, & peccatũ vestrum semper contra vos est: quo peccato, aut delicto nullum maius fecistis. [d] Maius enim est hoc peccatũ quàm Vitulum, aut alia idola coluisse, aut Prophetas occidisse. [e] Et hoc est quod de vobis Isaias dicit c. 1. Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me; cognouit bos possessorem suum, & asinus presepe domini sui, Israel autem me non cognouit, & Populus meus me non intellexit, vę genti peccatrici, Populo graui iniqui-

a Ideo nunc non seruat, quia iam omnia seruata fuerunt, & adimpleta, quæ de Christo Domino nostro fuerant ab origine Mundi: per Prophetas sanctos prenuntiata, ut aperte dixit Euãgelista Ioan. c. 19. de Xpo sic: Postea, sciens Iesus quia iã oĩa cõsummata sunt, vt cõsummaretur scriptura, dixit: Sitio. Et infra dixit Iesus: Consummatum est. Vbi, cum uita Christi fuit omni scripturæ satisfactum.

b Qualiter cæremonialia & Legalia hodie sint mortifera, dictum est sæpe supra.

c Qualiter isti inimici Crucis Christi, filijque diaboli in Christũ, eiusque Apostolos, ac primitiuæ Ecclesiæ Catholicos deseuerint, & postea per uniuersum mundum facinora perpetrantes, in duritia sua perseuerauerint, tradũt historiographi omnes maxime Vincentius in Speculo hist. lib. 39. cap. 25. quem refert, & sequitur Ioan. Ludouicus Viuald. in libro: opus Regale, in 5. persecutione Ecclesiæ, & Marquardus, de iudæis. 1. p. c. 6. Iacobus de Valẽtia in Psal. 67. uersic. Dixit Dñs ex Basam cõuertam, & S. Anto. 2. p histor. tit. 17. cap. 1. §. 6. in quibus authorib. (ut alios omittamus) inaudita crimina, horrẽdaque flagitia, a iudæis, in Christianos perpetrata reperies, quæ longum esset recẽsere. Quare autem tam obstinate indurauerint, audi Apostolũ soluẽtem dubium ad Roman. 10. qui sic ait: Ignorantes iustitiã Dei, & quærentes propriã iustitiã statuere, iustitiæ Dei nõ sunt
subiecti. Quam au 930
ctoritatem (ultra expositores ibidẽ) declarat Marquardus. supra 3. p. c. 1. nu. 42.

d Maius etiã fuit illorum peccatũ, quàm Sodomorũ, & aliorum Gentilium. Gentiles. n. tantum legem naturalem transgressi sunt, iudæi, etiã
scripturam. Genti 931
les, prædicatores nõ habuerunt; Iudei, etiam Dominum nostrum Iesum Christũ, summam ueritatem uiderunt, & audierunt. Apud Gentiles & alios nulla
fuerunt facta mi-
racula, apud iu- 932
dæos infinita, ut tradit Glossa. uer. Peiores, in c. Nonne. 1. q. 1. quam refert, & sequitur Marquard. supra, nu. 42.

e Et quòd maius sit iudæorum peccatum, patet ex maiori pœna, & animaduersione, quæ de eis habita est, exinde enim de-

quitate, semini nequam, filijs sceleratis, dereliquerunt Dominum, blasphemarunt Sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Et quia hoc est maius peccatū omnibus, quę fecistis ideò quamdiu in illo estis, sine redēptione estis, vt uestri Talmudistę desperati omni spe redēptionis dicunt, vt supra allegaui in cap. 27. Isaiæ.

Dicit Iudæus; non sic domine, quia nos sumus sub expectatione Messiæ, qui nos ab his captiuitatibus redimet; uniuersis, tàm Christianorum, quàm Saracenorum, & ducet ad terram Hierusalem celebraturos inibi cū nostris Sacerdotibus nostra sacrificia. Et ubi nō ueniat Messias, nos patimur Iudęi istas miserias captiuitatū cunctarum, sperantes post mortem vitā ęternam. Attende Iudęe, q̄ falsa, & vana spe falleris. Primo, ista expectatio Messiæ multū est vana; quia si vera esset, deberes per Deum, cū missione Prophetarum in hac captiuitate consolari, sicut semper fuistis uisitati, & confortati in alijs captiuitatibus Aegypti, & Babyloniæ. Qūo in hac captiuitate uobis cessarūt Prophetę, q uos consolarentur, & dicerent; Veniens ueniet, & non tardabit Messias, quem expectatis, prout dicebat Malachias, ante aduentū Christi? Qūo, iudæe nō miraris, q post mortem Christi nō habuisti vnū Prophetā, qui te in captiuitatib. & erūnis, quib. detineris, consolaretur, sicut in alijs captiuitatibus, & angustijs habere solitus es, [a] & cōsuetus?

Mirum in modum deberes admirari de tanta longitudine, & diuturnitate captiuitatis, & miseriæ tuæ absque aliquo Propheta, aut consolatore.

Deinde, cum dicis, quòd consolaris in spe vitę æternæ [b] post mortem; Attende ad me, attende; quia

destructiones tot
Ciuitatum, & ipsius Templi, & qui
sub Caio Cæsare
tot mala perpessi
933 sunt, Philo eius
Gētis libros quinque de calamitatibus eorum descripserit, & qui sub
Tito & Vespasiano pro maiori parte trucidati fuerint, & fame ob-
934 sessi, & effecti captiui, & usque in
hodiernum diē vagi, dispersi, & ubique terrarum per
Orbem errabūdi
discurrunt, ut notum est, & historię
clamant. Vide declamationē, quā
935 facit Marquardus,
supra 3. p. cap. 11.
nu. 6.

a Excitit enim erga Iudęorum Populum cura insignis ac mirabilis
Deo Optimo Maximo, quibus, præ
cæteris hominib.
noua quædam, &
936 magnifica eis uitę
instituta sunt tradita, eisque in medio Mari, siccum
iter apertum est,
& in quo ipsis fuit
937 salus (mirabile dictu) ibi eorum inimicis paratus interitus. Quadraginta annis, non arando, neq; seminando uixerunt; laborē messis, & areæ
nescierunt; onus
938 molę eis, & coquēdi panis necessitas
non fuit: fęminas quoque eorū nullatexendi sollicitudo constrinxit: mercādi causa nō instituit: macellum nemo pro comparandis carnibus requisiuit, sed Deus omnia pvidebat, ac alia multa mirabilia faciebat, q legētibus Scripturas sacras, maximè Exodi. c. 12. & 13 cum sequentibus, & Ps. 102. manifesta erunt.

b Habebunt certè, si cōuertantur, & in fide, & gratia Domini nostri Iesu Christi moriantur. Conuertentur tamen prope mundi finem, & cōuersi regnare poterūt æter-

æternaliter in vita beata. De quorum conuersione habetur Isaiæ. 10. In ueritate reliquiæ cõuertētur, reliquiæ inquam Iacob, ad Deum fortem, &c. Et Oseæ. 3. Et post hæc reuertentur filij Israel, & quærent Dominũ Deũ suum. Item, Isaię. 35. conuertentur, & venient in Sion cùm laude, & lætitia sẽpiterna, &c. Item, Isaiæ. 45. Israel saluatus est in Domino, salute æterna. & Daniel. 7. Zachar. 12. Et effundam super domum Dauid spiritum gratiæ, & præcum, & aspicient ad me, quem confixerunt, &c. Et Hierem. 31. & Deut. 4. Nouissimo autem tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, &c. Vide Augus. lib. 2. de Ciuit. Dei. c. 29. quem refert, & sequitur Marquardus tract. de iudęis 2. p. c. 6. nu. 28. Ratio autem quare si conuertentur, viuent, est prima, quia apud Deum nõ est distinctio iudæi, & Græci, ut ait Paulus. Secunda quia Christus pro omnibus mortuus est, & pro omnib. de mundo satisfecit.

qa ista si vera est opinio tua, quod per legem Moysi, & eius obseruantiam expectas vitam æternam; ista expectatio semper omnibus temporibus tuæ vitæ, & discursus durationis populi Israelis fuit vniformis; & tamen ista non quietabat animum, nec animam tuam, nisi tantum in hac vita in præmium obseruantiæ legis haberes temporales prosperitates, tibi ob obseruantiã legis promissas. Præsertim cùm ista expectatio vitæ æternæ ob obseruantiam legis Moysi, sit falsa, nec apparet tibi in legẽ Moysi promissa. Quis ergo obseruantiam tuæ legis Moysi aliquo pacto laudabit, aut illam sequetur, quando te videt in illa desertum, & derelictum contra legis promissum, & pro vana expectatione vitæ æternæ, quæ non est apparenter, nec clarè in eadem lege promissa, præceptis illius legis adhærebit, aut eis se subijciet, tam infructuose, & inaniter, ac sine bona, & iusta spe?

Dicit iudæus, tolle igitur sectam Sarraceni, si retro felicitates temporales vadis. Audi iudæe, absit à seculo, quod ego Christianus retro aut in spe temporalitatum, & felicitatis huius transitoriæ vitæ vadam.[a] Sed tibi meritò, obijcio defectus tẽporalis felicitatis, cui, secundũ legem Moysi, debita est, & promissa. Mihi Christiano nihil aliud parum temporalitatis debe-

a Scopus enim, & finis Christiani hominis est primum, iuxta Euangelicũ dictum Matth. 3. quærere regnum Dei, & iustitiam eius, cõfidens cętera omnia necessaria esse sibi à Domino adijcienda. Quia spe muni[t]us ipse Salomon Rex ante Euangelicam legẽ dicebat: Paupertatem, & diuitias ne dederis mihi, sed tantùm tribue mihi victui necessaria. Et Dominus Noster Iesus Christus sæpè dixit: regnum suum nõ esse ex hoc Mundo.
Cuius exemplum 939
sequentes non tantum Sãcti Apostoli; alijq; infiniti Ecclesiæ primitiuæ Martyres diuitias reliquerunt, sed simul in tyrannorum manib. pro Christi fide uarijs tormentis vitam finierunt. Quorum deinde sectãtes vestigia innumera hominũ millia solitaria deserta, mũdo renũtiãtes, pe-
tebant, vt uidere 940
poteris in libro: Vitas Patrum, nuncupato composito a S. Hierony. & in Collationibus Patrum Ioannis Cas-
siani, & alijs simi- 941
libus, maximè nũc Surio, qui octo fecit de vitis Sanctorum elegantissima volumina. Lege, deinde florentissimi ordinis S. Benedicti

dicti annales, quibus infinitam ferè inuenies hominum multitudinem, qui se, mundo calcato, atq; spreto, Obediētiæ, Paupertatis, ac Castitatis volūtarię vinculis pro Christo ligauerūt. Inter quos (vt nunc in mirabili Religionis arbore ingenti cura atq; diligentia cōposita, ac elaborata, quam primum typis mandanda, apparet, quam uidi in insigni, atque Religiosissimo D. Proculi Bononiēsi Cęnobio. anno. 1590) multi Impe
942 ratores, Reges, Duces, Marchiones, ac alij Illustrissimi uiri tam Ecclesiastici, q̄ seculares; etiam proprijs voluntatibus expoliati, Christum nudum sequuti sūt. Quid de Sācto Patrum Patre dicam Augustino, sub cu
943 ius sanctissima Regula uiginti, & octo, & amplius militant Sanctissimę Religiones? Quid de Illustris. (Gusmanorum familię in Hispania) Dominicanorum dicam fundatore, ac sāctissimo Patriarcha Dominico? Quid de Sanctissi
944 mo eius coetaneo Asisij Francisco, & alijs Religionū fundatoribus, cū suis sacrorum militum agminibus? meli⁹ est eorū stupēdas Chronicas legere, q̄ à me hic pauca desiderare.

betur pro obseruātia fidei Christi.[a] Et ideo mihi nihil obesset, si omnes temporalitates, & felicitates mundanæ deficerent, q̄ non expectantur à Christiano fideli, & bono, nisi quatenus sufficiunt ad vitam æternam consequendam tanquam instrumenta, non tanquàm finis.[b]

¶ Or, conuertor ad Sarracenum, postquam mihi visum est ostendisse non esse amplectēdā obseruantiam legis Moysi. Et dico, q nec secta Machometi est amplectenda à Christiano.[c] Et arguo sic: Quomodo Christianus recipiam sectam Machometi, quando video quòd Machometus dicit, q Iesus Christus prænuntiauit, & prædixit, q post ipsum debebat venire q̄dam Nuntius Dei, cuius nomen erat Ahmet. Hoc dicit Machometus in Alcorano, cora. 60. & in cora. 6. dicit: Machometus inuenitur scriptus in Penthateuco, & in Euangelijs. Quomodo potest hoc esse verum, quod de se dicit Machometus, si ipse manifestè est contrarius uerbis Xpi in plurimis? Primo, quia dicit Machometus, q illud quod dicūt per mendacium; nos occidimus Iesum filium Mariæ Messiam, non est uerum, quia non occiderunt eum, neque suspenderunt eum, sed sic apparuit eis. Hoc

a Pro quo nota, in toto Decalogo nullum à Deo promitti temporale præmiū seruantibus illum, nisi tantum in obseruatione quarti, ut habetur Exo. 20. Ait enim ibi Dominus: Honora patrē tuū, & matrem tuam, vt sis longęuus super terram, quam Dominus Deus tu⁹ dabit tibi.

b Quapropter dicit Propheta. Psal. 61. Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere, & alias complures atque mirabiles auctoritates ad hoc propositum poteris videre in Polyātea. uerbo: Diuitiæ & alijs.

c Imò, nec ab ipso diabolo, cum secta illa tot sit abominationibus spurcitiis, ac peccatis contra Deum, & Naturam plena: q̄ ipse diabolus quodammodo abhorret. Legi in quodā libro, cuius Auctoris non recordor, peccata contra naturam talem in se habere & continere deformitatē, ut ipsemet diabolus, postquam ad illa perpetranda incitauerit, cùm ad actum peruentum est, oculos (ut sic loquamur) auertat, ne tantā videat fęditatem, atque naturæ euersionem.

a Vt

Hoc dicit Machometus ĩ cora, siue.c.3.quod intitulatur: Capitulum mulierum, circa finem.

Sed certum est, ꝙ Christus in 945
Euangelijs in plerisq; locis, quæ tergiuersationem, nec glossam possunt pati, in contrarium dixit, & affirmauit, ꝙ ipse debebat pati mortem Crucis, & illudi à Gentibus, & mori, & tertia die resurgere, & pridieq̃ pateretur dixit suis discipulis, quod corpus eius traderetur morti, & sanguis eius effunderetur in remissionem peccatorum.[a] Sequitur ergo notoriè, & manifestè, ꝙ hic Machometus est mendax, & non potest eius dictum sustineri: nec potest esse, aut stare, cùm sit contrarius Christo: quem Christum ipse laudat, & approbat, ac nominat esse verbum veritatis.[b]

Deinde, Si Christus fuit, ut ipse Machometus 946
dicit, & fortiter affirmat, Spiritus Dei, absque semine virili positus in ventre virginis Mariæ, ut ipse dicit in cora. 3. sui libri Alcorani, ad fi. quo modo aliquis potest sequi sectam Machometi in his, quæ dicit de Christo, negando Diuinitatem Christi, & expresse affirmando, quòd est hæreticum dicere, ꝙ Christus sit Deus?

Qua fronte potest Machometus Christi natiui 947
tatem tam mirabiliter commendare, ut dicat eũ verbum Dei esse; dicat eum conceptum de Spiritu sancto, absque semine uirili; dicat quòd est uerbum ueritatis: dicat quòd fuit Messias promissus filijs Israel, & demum tam impudenter neget eius diuinitatem, & passionem?

Hoc non est absque graui, & fatua ignorantia 948
Sacrarum scripturarum,[c] quæ uolunt ad literam, quòd Christus scilicet Messias promissus populo Israelis, debebat esse Deus uerus, & uocari nomine Thetragrammatõ, quod soli Deo cõuenit.

Sic, quòd manifestè, secundum Sacras scriptu- 949
ras debebat esse homo ex genere Dauid, & etiã

a Vt iam.sup.multis auctoritatibus probauimus, & cõ muniuimus.

b Quod patet clarè ex ipsius Domini uerbis dicentis Lucæ. cap.11.Qui non est mecum cõtra me est; & qui non colligit mecũ dispergit.

c Equidem, (sub S.R.E.debita correctione) palam auderem iudicare arguere, ac prædicare filium, ac diaboli discipulum Machometum potius contra tot, tãque clara diuinarum Scripturarũ testimonia, ac Sacrorum Conciliorũ Decreta malitia, atque animi peruersitate peccasse, quàm ignorãtia. Quam ignorantiam multi in suis sequacibus cõcedunt: Sed nõ sic nudè est admittendum, ut eos excusemus, qui nullam habent excusationem apud Deum, & eius Ecclesiam, cùm iã audierint de fide Christi, eiusq; Euangelio, conuersi tamẽ sũt in arcum prauum. Et præcipuè dãnari nunc debent si uerum est, quod audio, videlicet, ꝙ habent apud se Arabica lingua uersum, magniq; faciunt librum illũ aureum, S.Thomæ Aquin. quem contra Gentiles dicimus. Quare non est cur multum tẽporis in suæ infernalis sectæ confutatione consumamus; cum multa supra dixerimus de probatione Sãctissimæ Trinitatis, cuius nũc denuo meminit Auctor hic.

a Ioan-

Deus: Sic ꝙ erat futurus Deus, & homo. Negat etiam Sarracenus filiationem Dei in diuinis: Et hinc negat Trinitatem in ꝑsonis. Quam filiationem, & Trinitatem habemus ab ore Christi in suis Euangelijs in plurib. locis, vbi dicit se missũ à Patre,[a] & dicit: creditis in Deum, & in me credite.[b] Dicit: Pater & ego vnum sumus.[c] Dicit; Baptizantes omnes gẽtes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti;[d] per quæ uerba Christus necessario demonstrat filiationem ĩ diuina essentia, & etiam Trinitatem. Vnde, cùm Sarracenus credat Euangelia, & dicat ꝙ Christus est verbum ueritatis; quomodo Christianus poterit relinquere Euangelia Christi concessa[e] per Sarracenum? Et quæ, aut qualis glossa sufficiet, ut ex Euãgelijs nos Christiani remoueamus sine aliqua auctoritate filiationem Dei, Trinitatem, diuinitatem Christi, mortem Christi, & passionem eius ignominiosam, quæ omnia Christus suo ore dixit, prænuntiauit, & prædicauit; & hæreamus Machometo sine prophetia futurorum, & miraculis præsentibus loquẽti, & cum tam vana sermonis textura, & tela suam fabulã sine seueritate, & sine doctrina tradenti? Quisnã non desiperet, imò magis deliraret, qui illis capitulis dicti Alcorani tam insipidis hæreret? Nõ me mouet Sarracenorum felicitas temporalis, q̃ mouet; aut etiam mouere posset iudæum contra se; quia,

a Ioan. c. 5.6.7.8. 12. & multis aliis.
b Ioan. c. 14.
c Ioan. c. 10.
d Marci. ca. ultimo.
950 e Tanta enim est veritatis uis, atq; efficacia, ut necessariò eius inimici velint, nolint illã agnoscant, & confiteantur. De ueritate Catholica, & Euangelica perfectione (quamuis cõplura dixerint Sancti Patres, ac Doctores Catholici) tale possum⁹
951 modelum constituere, ac oculare exemplum. Si qs ergo legis Euangelicę cupit dignoscere perfectioné, effingat, quęso, si-
952 bi atq; oculis subiiciat hoiem aliquem, mandatorũ eius executorem, & in eius uia sanè ambulantem, ut q diligat Deum ex toto corde, & tota aĩa, & mẽte, & uirtute sua, & qui credat in Iesum Christum eius filiũ, sine hæsitatione, & propter ipsum relinquat patrem, & matrem, & oĩa; diligat etiam proximum sicut seipsũ, & inimicos suos,
953 & pro eis oret, ipsisq; benefaciat, & quascũq; iniurias patiẽter sustineat, & tunc etiam ex corde remittat; sit pius, pacificus, & misericors, humilis, abstinentiæ deditus, castè sobrieque uiuens, & mitis corde, & qui segreget seipsum à mundo, & seipso, nõ hypocrita, nec confidens in pecuniis, & eleemosynam indigentibus elargiat̃, nec alieni cupidus, peruigil in orando, ieiuniorũ obseruator, de peccatis abstinentiam faciẽs, & primò quærens regnum Dei, &c. præcepta nõ omittat, q̃ ueritas ipsa nos docuit, & in exẽplum reliquit, ut est uidere ꝑcipuè Matth. 5. usq; ad c. 8. exclusiuè. Notat Marquard. de iudæis. 3. p. c. 1. nu. 9. vide multa apud Eusebiũ. Theofil. Nizeph. & alios, quos refert, & sequtur Lindanus ĩ Panoplia Euangelica, li. 1. c. 17. Hugo. de S. Vict. super c. 4. ad Rom. & in li. 1. Miscellanorum. tit. 56. Iacobus de Valentia. in si. Ps. 39. Vide latius omnium D. August. in tract. de Lege, & Euãgelio. Hector Pintus. in Daniel. c. 9. uers. Et abdicatur.

a Hæc

quia, ut dixi, Christianus nõ fun
datur in hac tẽporalitate mũda-
na; sed in sola fide Iesu Xpi ꝑdi- 954
cta, & prænuntiata à sacris scri-
pturis Prophetarũ, q̃ cum sua hu
militate, & ꝑstratione vicit mũ
dum,[a] & unum hoĩem, à iudæis
vti magũ condemnatũ eleuauit
ad Cœlũ, & totũ ferè mundũ ad
ipsum, velut ad verũ Deũ adorã
dum, & colendum cõgregauit.[b] 955
Et demũ, discolus, & hęreticus
Machometus cum sua felicitate
mundana, à mentib. sapientum
abrogare, aut exiliare nõ valuit
neq; ualet, nec ẽt in futurũ uale
bit; cũ Deus ante ꝑ secula ꝑ suũ
Proph. Daniel. & alios ꝑdestina
uit illũ ĩ æternũ regnaturũ, & ei⁹
regnũ nõ esse finem habiturũ.[c]

Finem facio huic rationi uulgari.

ET dico, ꝙ totus mũdus, post 956
Iesu Xpi D. N. aduentũ, de-
structis errorib. idolatrię, uiuit
sub vna triũ regularũ fidei; quia
totus mũdus profitetur se uiuere
sub lege Moysi, aut sub fide Iesu
Xpi, aut sub regula Machometi,
& residuũ aut est parũ, aut nihil,
[d] qa, ut ait Philo. 2. Phis. qđ parũ
est, ad nihil se hr̃e vr̃: &, ut demõ
straui, extrema uidelicet, q̃ sunt
iudę⁹, & Sarrac. sũt vitiosa, & nõ amplectẽda rõ-
nib. supradict. Oportet ergo concludere, ꝙ fides 957
Xpi cõtinet ueritatẽ. Nõ. n. eget mũdanę tꝑalitatis
pro-

a Hæc est enim victoria, q̃ uincit mundum fides nostra, ait Ioan. 1. Epist. c. 5.

b Vt adimpleretur quod ipse de se dixit Ioan. c. 12. Et Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.

c Cũm ex doctrina S. Th. sup Mat. c. 3. in prin. & aliorũ Scholast. & ex multis, q̃ curiosè tradit Alua. Pelag. de Plan. Eccle. lib. 1. c. 61. Gabr. ĩ Canone Missę. lec. 67. & Doct. oẽs ĩ expõsitiõe Orat. Dominicæ, vers. Adueniat regnũ tuũ, cõstet, regnũ Dei esse multiplex; Quęrit, De quo regno Xpi dicat, finẽ nõ esse habiturum? Pro cuius responsione, Nota primũ regnum dici vniuersale, de quo in Ps. 102. Regnũ ipsius oĩbus dominabitur. super quo multa ibidẽ Iaco. de Valen. Et 1. ad Timot. c 6. Sol⁹ potens Rex Regũ, & Dominus dominantium. Secundũ est Regnũ scripturæ; de quo dicitur Mat. 21. Auferet à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti fructus ei⁹, idest: auferetur à vobis carnalib. & ĩduratis iudęis Regnum Dei: i. intelligẽtia spiritualis scripturę sacræ ꝑ eo, ꝙ Christum reprobastis, q verũ scripturæ intellectũ reserauit. Tertiũ est Regnũ Ecclesiæ militantis, de quo multæ habentur parabolæ Euangelicæ. Quartum est Regnũ gratiæ. De quo Lucæ. 17. Regnũ Dei intra uos est, i. grã, q̃ veri regni origo est, & prin. Quintũ est Regnũ glorię. De quo Lucæ. 14. Beatus, qui mãducabit panẽ ĩ regno tuo. ubi glos. i. in Beatitudine. Sextũ est locus beatitudinis. de quo Mat. 13. Fulgebũt iusti in Regno Patris eorũ. Septimũ est ꝑsona Xpi. De quo Lucæ. 11. Si ĩ digito Dei eijcio demonia, ꝑfectò venit in uos regnũ Dei, i. Christus. Vide ẽt de hoc Ioã. Gerson. 2. p. Compen. Theo. trac. de Septẽ petitionib. Orat. Dom. & Hecto. Pint. in Danie. c. 2. ver. Et ipsũ stabit in æternũ. Quibus suppositis Respon. ad Quęst. literaliter, & ꝓpriè esse accipiendum de Ecclesia militãte, de qua Christ⁹ dixerat Petre. Lucæ. 22. Rogaui pro te Petre, ut nõ deficiat fides tua. Et Mat. 28. Ego uobiscũ sum vsq; ad cõsũmationẽ seculi.

d Malè auctorem nr̃m diuidisse posset vnusqsq; indicar, si nõ ꝑ eo n̄ esset ĩ prõptu: videlicet; qa an. 1450. q̃do

prosperitate, ut lex Moysi; Non habet Machometi ineptias, & insanias falsas, ut dixi. Fides ergo Christi, ex toto corde, tanquam vera amplectenda, nè sine fide viuamus, sine qua impossibile est stare, aut placere Deo.

Et, si tu dixeris mihi; Fides Christi, vltra omnes, habet Articulos difficiles ad credendũ: Attende, & audi, quia hoc nihil est, quia quęq; fides hēt pro fundamento, vt credantur sup̄ naturalia; Nam lex Moysi credit miracula, quæ natura non sustinet, aut patitur, ut patet per discursum eius, vt miracula Aegypti, & alia, q̄ in Sacra scriptura diffusè dicta sunt; ex quibus fit illatio, ut credatur Moysi fides.

Idem dicit Machometus in suo Alcorano, ubi licèt ipse nō dicat se fecisse miracula alia, nisi dictare Alcoranum; tamen dicit, ꝙ sunt increduli qui non credunt miracula Dei. Fides uerò Christi non iubet miracula credi pro fidei fundamento, sed fide credita, & firmiter p̄suppolita sequitur indubia credulitas miraculorum. [a] Nam credere, ꝙ Deus sit trinus in p̄sonis, postquam est una essentia diuina, & unus Deus, nihil officit diuinitati credere etiam, ꝙ sit Deus & homo, postquam per hoc nihil derogatur diuinitati; Nihilominus est in Deo propter hoc, ꝙ fit homo, sed est gratia hominibus facta, sicut aliæ regulæ credunt de prophetia, quia non credũt derogari dignitati diuinæ per hoc, licèt hoc sit incredibile secundum naturam, quòd Deus loquatur hominibus, secundum quod scribitur de Moyse. [b] Sic ergo de fundamento, & esse cuiusq; legis est, ut credantur supernaturalia. [c] Et, si tu iudæe, aut Sarracene habes credere supernaturalia in rebus creatis, ut tuæ fidei hęreas, ut quòd uirga

do Auctor compo
suit hunc librum,
nec Indiæ Hispa-
niarum erant tunc
tę; nec de amplis-
simo illo Iappono
rum Regno, quod
sexaginta, & am-
plius continet Pro
958 uincias ulla apud
nos erat memo-
ria, quæ omnia Re
gna sub gentilita-
te Idolis seruien-
tia erant. Nunc au
tem infiniti ferè il
lorũ Iapponorũ,
Indorum, atque
Chinarũ Dei Om
nipotentis miseri
cordia, multorum
Catholicorum Re
ligiosorum prędi-
cationibus Domi-
ni. N. I. Christi fi-
959 dem acceperunt, i
eaque permanen-
tes (velint nolint
hæretici, alijsq; in
fideles) saluabun-
tur.

a Miraculum e-
nim dicitur (secun
dum. S. Th. 1. p. q.
960 105. ar. 7. in corp.
& 1. 2. q. 113. art.
10.) quasi admira-
tione plenũ, i. qđ
habet causam oc-
cultã simpliciter,
& omnibus, scili-
cet Deum. ubi idē
S. Tho. tria inquit
requiri, ut dicatur
miraculum; Pri-
mum ꝙ sit arduũ,
i. supra uirtutem
naturæ creatæ agē
tis; Secundum, ꝙ
961 sit præter spē na-
turæ. i. ꝙ non ha-
beat ad illud natu
ralem ordinē, sed
ordinem obedien-
tialem. Tertium, ꝙ
sit insolitum, idest,
præter modum e-
ius consuetum.

b Paul. Grysal. in libro: Decisiones Catholicæ. uerbo: Miracula, ponit multa miracula, q̄ operatus est Deus cum Moyse, Noe, Iosue, & alijs sanctis veteris testamenti.

c Sunt enim miracula in triplici differentia, quædam enim sunt supra naturam, quædam præter naturam, & alia contra naturam, ut tradit San. Th. in 2. lib. sent. di. 18. q. 1. a. 3. in cor.

a Quæ

a Quæ ex Sacra ſcriptura notauimus ſup. litera C.
b Quia non eſſe apud Deũ impoſſibile omne uerbũ dixit Angelus Gabriel ad Sanctiſsimam uirginẽ Mariam. Lucæ.c.1.
c Pro cuius declaratione contra Gẽtiles faciunt multa, quæ Gentilium adduximus teſtimonia, quæ incipiunt.ſup.ar.num. 299. cum ſequentibus, ubi multa ſcitu dignißima reperies.

a Eſt

ga fuerit in ſerpentem, ſeu in colubrum verſa, & alia miracula: [a] Cur mihi Chriſtiano indignaris, quæ omnia mea ſupernaturalia, & incredibilia per naturam, attribuo creatori, & non creaturæ; in quibus nulla eſt impoſsibilitas, [b] aut contradictio, conſiderata omnipotentia diuina, videlicet, quod Chriſtus fuerit de virgine natus, & ſurrexerit à mortuis, & aſcenderit ad cœlos, & alia quæ de Chriſti humanitate credimus Chriſtiani? Iſta omnia creatori, & circa creatorem facta 962
creduntur per Chriſtianos, quæ magis inclinare debent animum ad credendum, quàm miracula, quæ attribuuntur rebus creatis. Poſtquam enim omnis fides habet tranſcendere naturales regulas, & habet fundamentum ſui eſſe in & ſupernaturalibus, & extra naturam conſiſtentibus doctrinis, ita quòd non eſſet fides, ſi eſſet contenta naturalibus demonſtrationibus, ut eſt uidere de miraculis legis Moyſi, quæ omnia tranſcendunt naturales cogitationes, & demonſtrationes Philoſophales, & naturales; quare, fu 963
gitis iudæi, & Sarraceni, fidem Chriſti glorioſam, quæ, etſi nõ ſint mera miracula, ipſa tota per ſe, eſt miraculum ſtupendum, & admirandum omnibus Sapientibus mundi, qualiter hæc fides uicit
mundum, & ſemper vincit; & obſeruantiæ ueſtræ iudæorum, & 964
Sarracenorum ſuis proprijs codicibus uincuntur; & nulla ſana doctrina, etiam ſua propria valent ſuſtineri, aut conſiſtere.

Secunda pars principalis tractatus. ubi probatur Philoſophis fidem Chriſti ueram eſſe.

VIſo quomodo hæc duæ gentes iudæorum uidelicet & Sarra- 965
cenorum ualida ratione Prophetica, ac etiam ex rationabili, & bene organizato intellectu, manu ductiua conſideratione deuictæ ſunt, & ſuperatæ, adeò ut illis non relinquatur pro ſua defenſione niſi cęcitas affectata, iſtis ſola proteruia cum eadem cęcitate confuſa; ſic ut ambæ ſimul lumen uerum Ieſu Chriſti na
turaliter horreant, quamdiu in ſua pertinacia perſiſtunt; Tran- 966
ſeundum mihi eſt ad ſecundam particulam huius operuli, ubi me dixi uincendos homines Philoſophos, [c] non ſubiectos prophetię doctrinæ, ſed pro ſua uoluntate, quantum capit rationabilis intel-

tel-

lectus in inquisitione veri vagã tes, [a] aliquando vnum, aliquando alterum, prout magis aut minus ratio intellectus suadet amplectentes, nihil habentes quod eos cogat, aut vincat nisi sola ratio, [b] & vt exemplar cunctis sanæ, ac benè organizatæ mentis hominibus tribuam; capio Aristotelem, omnium Philosophorum iudicio communi elegantiorem, quem modò introduco viuentem; quem nõ dicam vincere, sed suis, & Christi rationibus libenter concessurum, aut concedere oportere, Fidem Christi necessariò veram esse, adeò vt si dicat se non credere, eum delirare, aut non suo, aut benè organizato iuditio, quo in sua Philosophiæ arte vsus est, vti cognoscas.

Et primo, magnipendendum existimo illud, quod Aristoteles in suo libro de somno, & vigilia ait de vaticinatione, nec omnino credendum, nec omnino discredendũ, sed quasi Deũ melius aliqua mittentem, cẽsuit esse vaticinium. [c] Et quamquã multa tribuat humoribus melã

a Est enim prophetia (secundum aliquos) humanarum, Diuinarumque rerum cognitio. Secundum autem D. Augustinum. lib. 4. de Ciuit. Dei, & in lib. contra Academicos; & secundum Phi
losophos Philoso-
phia est ars uitę,
& perturbationũ
medicina. Dicitur
etiã Philosophia
à D. Augu. sup. & à
Boetio 1 Arithme
ticæ; Amor scien-
tię. De laudibus,
diuisionibus, ac
Philosophiæ prin
cipio multa tradit
ex sacris Doctori
967 bus, alijsq; Philo-
sophis Polyantea.
verbo: Philoso-
phia.
b Qua ratione na
turali vincti potue
runt Philosophi
ad Dei cognitio-
nẽ peruenire. Nã,
vt Apost. ad Rom.
c. 1. ait: Quod no-
tum est Dei, mani
festũ est illis, hoc
est; quod natura-
liter de Deo co-
gnosci potest; ma-
nifestum est illis
968 Sapiẽtibus, & Phi
losophis; per ea,
videlicet, quę fa-
cta sunt, idest. ex
rebus, & effectis
creatis. Primo e-
nim, quia ille so-
lus Deus cuncta
produxit, cuncta
969 creauit, cuncta gu
bernat; etenim
creaturę oẽs mu-
tabiles sunt, & eas
ad aliquod immobile, & perfectum prĩcipium deducere oportet: & ita Deum esse nouerunt. Potuerunt ergo hoc de Deo homines cognoscere: ut eum ultra omnem creaturam esse, qui ea fecit, q̃ nulla creaturarum, vel efficere, uel destruere ualet, fatentur. ut ait. S. Amb. dicta uerba Pauli exponens. Deinde, & alio modo, ductu rationis, Deum cognouerunt. Perspicuum enim fuit illis non esse possibile, ut Deus, uel corporeus, uel corpus esset: nobiliores. n. corporib. sunt spiritus; & ideo corpora omnia transcendentes, Deum esse spiritum inuenerunt. Ac ultra procedentes inuenerunt animas, & spiritus esse spiritum permanentẽ, & perfectum docuerunt. Ex S. Paulo; igitur, supra, tria rõne naturali, Gentiles de Deo cognouerunt. Primũ inuisibilia ipsius Dei. Alterum sempiterna uirtus. Tertiũ diuinitas illius. Et qualiter hęc intelligant, & illi sint inexcusabiles (ultra ea, quę expositores tradũt super Apost. d. c. 1. ad Rom.) uide librum dictum explicationes Catholicæ. 3. p. Explicatiõe. 2. Et, quomodo necessariò est unus Dñs tantum supra oĩa, & de oĩbus eius attributis ac proprietatibus, de Sum. Trin. de Incarnatione, & cęt. vide Theologiam Natur. Raymon. de Sabunde, maximè à ca. 4. per multa sequentia.

c Pro Aristo. facit, ꝙ inter principaliores errores, quos contra legem Catholicam dixit, error hic non inuenitur, ut pa-

patet ī Directorio Inquiſ.2.p.q.4.vbi notantur Philoſophorum priſcorum errores quindecim: Ariſtotelis autem in particulari numero tredecim. Et (vltra illos, qui notantur à ſanctis Doctoribus) alios errores colligit Auctor cuiuſdam libri, cui titulus: De monomania. in proœmio. Errauit etiam notabiliter in hoc, ꝙ inuidiæ liuore ductus ꝓ merito doctrinæ acceptæ, libros Magiſtri ſui Platonis, quos habere potuit comburi fecit, ut ualidius eum in ſcriptis ſuis impugnare poſſet. ita tradit F. Ioan. Ludou. Vualdus, in lib. Opus Aureū de ueritate contrition. De peccato inuidiæ. fol.95. Quare dubitari meritò poteſt, ne in pluribus redarguat eum, q̄, fortè nec Plato dixit, nec cogitauit. Quod confirmari poteſt ex eo, ꝙ cū Ariſt. Princeps fuerit Sectæ Peripateticorum, ut ait S. Th.1.2.q.59.art.2. auctoritates Socratis ac Platonis nō plenè retulit. Idē S.Th.Opuſc.20.li. 4.cap 4.

autumat malo ſpiritu, & improbo arreptas.vide Sixtum Senenſ.in Biblio.ſancta.li.2.uerbo: Sibylla.§ Nominantur. Et quæ de Christo vaticinia ediderint diximus, ſup.nu.299.ubi multa ſcitu digna reperies.

colicis, [a] aut ſanguineis; illud ſemper memoriæ commendandum eſt, ꝙ nec omnino diſcredādum putet, quod maximè id erit non floccipēdendum, quādo humores in aliquo vaticinio nihil ualere demonſtrabitur, vt infra ſubdam.

Tum etiam illud admiratione dignum eſt, qūo, aut quare Philoſophię auctores, eiuſq; inueſtigatores Docto. & Magiſtri toto orbe exciderūt adeò, vt nuſquā iſta inueſtigatio, aut inquiſitio vt tunc, cū Stoici, ut Peripatetici, alięq; Philoſophię innumerorum auctorum Scholæ[b] florebant; modo nedum marceſcant, ſed nec ubi quaſi mentio de ea exiſtat.[c]

Illud etiā nota dignū, non eſt omittendum, qūo idolorum, & Deorum ſingularium, ac Dearū cultores euanuere, ut nuſquam idolatria colatur, aut recipiat, repetendaq; ſunt diligenter tempora, quando incaleſcebant, neuè quando florebant, & quomodo, & quando deſiere, quiuè fuere cultores,[c] quiuè eius exulatores, aut expulſores.

Modo ex ſuperioribus ſatis mihi abundè viſum eſt demonſtraſſe, quòd hic filius Dauid, quidam, qui Christus, i. vnctus vocari debebat, per varia tēpora, & uarios vates

a Ariſt.enim ī 30. ſectione Problem. ait Sibyllas atræ bilis ęſtu circa mētis ſedem ſucceſo exagitatas uaticinaſſe. Quas D. Ambroſ.in Commentarijs. 1.ad Corin.

b Erant enim tūc inſignes in Orbe viri Philoſophiæ Magiſtri. Nā Ariſ. fuit diſcipulus Platonis, q Socratis, qui Archelai, qui Anaxagoræ diſcipuli fuerūt, ut tradit S. Th. ī Metaph. lect.10. ī prin.

c Cuius rō (inter alias) eſt ꝙ pręclara ingenia Ariſtot. Auerrois, Alexandri, & aliorum patiebantur magnā anguſtiam de beatitudine, à qua anguſtia nos liberamur per fidem, ut ait S. Th. li. 2. contra gent. c.48. in fi. 970

c Controuertitur inter Docto. Quis fuerit primus idolatra, vel idolatrię inuentor? Quapropter, cùm diuerſæ ſint opiniones, poteris eas uidere apud Lactantiū Firmianum.li.1.c.22. Nicol. Lyran. ſuper Iſa.cap. 41. S. Tho. 2.2. q.94. Iacob. Valentia in Pſal. 1. Marquard. de iudæis 3.p.cap. 1.numero.28. latè Arnaldus Albert. in rubr. de Hæret. in 6.q.2.nume. 34. & 35. 971 972

a Per

 præ-

prædictus, & vaticinio multorum prænuntiatus est, venire debere per secula futura. Quod non solùm ab vno prædictũ est, sed à quàm pluribus, magnæ auctoritatis, in sua gente uiris, vno post alium, longis temporũ intermedijs, dilatione pergrandi interiectis, & separatis, adeò ut sana mẽte dicere nequeas unũ ab altero didicisse, nec scripta alterius repetisse; imò ne hæc suspicio alicuius in mentẽ venisset, aut venire posset: miro secreto factum est, ut omnes per enigmata idẽ de dicto filio Dauid, ac pene idem, licèt diuersis ex coniecturis, aut temporibus, & personis alia, & alia de eodẽ homine venturo diuersos idem volentes dixisse, iudices, & uideas, quã mirus sermo, concorsque sententia vocum inter uarios uates, variaq; tempora,[a] diuersaq; dicta, ut non possis hoc humoribus melancholicis, nec præalludijs dispositionis rerum pene similium, aut Prophetarũ tribuere, adeò, ut non possis aliud dicere, aut cogitare, si sapis, nisi Deum hæc talia in mentes uatum tam diuersorum, & in tam diuersis temporibus uaria in idem prænuntiantium misisse magno cum miraculo super naturæ cursum, si quod illi, sic omnes dixerint, euenerit, & sic in rerum natura patuit, ut illi ante prædixere.

Modò omnia ab antiquis Prophetis dicta de filio Dauid, Messia venturo, an euenerint, in Iesu filio Virginis Mariæ, & in nemine alio ante eum, nec post; & ut non sit expectatio ulterior de alio, quòd tempore iam elapso, & prænuntia-

a Per oẽs enim Ecclesiæ ætates, de Christo fuit ꝓ
973 phetizatum. Habet.n. Ecclesia sancta quinq; ætates; quarum prima dicitur infantia, quę durauit à primis parentibus, usque ad Noe; & in hac fuit Christus Adæ promissus, & in iusto Abel occisus.
974 Secũda dicĩ pueritia, quæ durauit à Noe usq; ad tẽpora Abrahæ: & sub Abrahamo, usque ad Moysem; & tunc ẽt Christ⁹ fuit, & eius Ecclesia in arca figuratus, & Abrahæ sæpè promissus, & i eius filio unico Isaac immolatus. Tertia dr̃ adolescentia; q̃ durauit à tempore Moysis vsq; ad inductionẽ populi Israelitici in terram promissionis. In qua ętate fuit etiã Xp̃s
975 millies Moysi, & Prophetis promissus, atq; infinitis ferè signis figuratus. Quarta iuuentus vocatur, durãs ab inductione prædicta usq; ad Christi aduentum; quo tempore innumerabilia fuere San-
976 ctorum Prophetarum uaticinia, atque de Christo, eiusq; lege mirabilia testimonia. Quinta, & ꝑfecta ætas fuit, quando venit desideratus cunctis Gentib. Quid dicam de alienigenarum gentium uaticinijs? Sibyllæ enim (de quibus multa sup. nu. 299.) multa diuersis temporibus de Christo protulere uaticinia. Sibylla enim Persica, q̃ Sambeta uocatur, libros 24. scripsit de Christi aduẽtu, uita, morte, &c. Pro quibus Nota, ꝙ quàmuis omnes differant in patria, differunt etiam in tempore. Nam Cumana ꝓphetauit anno mũdi. 3220. Samia Sibylla uixit anno mundi. 3260. Quo eodẽ anno Sibylla Hellespõtica vaticinauit. De aliarum temporibus non clarè patet, in auctoribus. uide alia quę notatu digna tradit liber de Genealogia Iesu Christi.

a De

tia-

tiatò tempore in ipso euerint, nullus audebit negare, nisi amens sit.

Scimus namque ex certe scriptum esse, creatum primum hominem ex Paradiso eiectum propter transgressionem mandati, Paradisumque clausum cum uersatili ense, ut custodiretur uia uitæ, ne quis per eam ingrederetur amplius, & hoc scriptum esse à uetustis eius per Moysem magnæ auctoritatis uirum in gente sua, [a] quod & iudæi posteri in sua gente approbati declarantes dixerunt, nunquam amplius portam aperiri posse, nisi per filium Dauid Mesiam. [b] 977

Sumus etiam certi, quòd Abrahæ Patriarchæ viro suæ genti colendissimo, & demum posteris nationibus, quasi Gentium patri nuncupato, scribit Moyses fuisse dictum à Domino Deo, quòd in semine suo benedicerentur omnes gentes. [c] 978

Scimus Abrahæ semen esse iudæos, quibus maledictiores in mundo gentes non sunt, nec extat aliquod semen eorum benedictum, [d] nisi Iesus filius Virginis Mariæ, in cuius nomine fidei opinione Christianæ est benedictio diuina uniuersis gentibus colentibus illum.

Videmus scriptum, quòd Patriarcha Iacob, vir caput suæ gentis, adeo ut Gens iudæa, in plerisque locis suæ scripturæ uocetur Iacob; dixit benedicendo filium suum iuda: Non auferetur sceptrum de Tribu iuda, nec Dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, & illi expectatio Gentium. [e] Qui textus glossatus à iudæis in sua gente approbatus, ibi ubi dicit: ueniat qui mittendus est, dicunt; donec ueniat Mesias: & nunquam vidimus sublatum sceptrũ de tribu iuda, donec uenit ille Iesus filius Mariæ: quo tempore regnauit Herodes in iudæa, qui Herodes non erat de iuda. [f] 979

Extat scriptura illius eiusdem Moysi testis, cũ dedit Deus legem iudæis per manus Moysi in monte Sinai, quòd illi petierunt à Deo Prophetam alium à Moyse, qui eis loqueretur, licet tũc Moyses eis daret legem. 980

a De cuius Prophetæ sanctitate, auctoritate, &c. vide quæ notauimus. sup. n. 75. litera B

b Quod supra in multis locis iam explicauimus.

c Vt notauimus. sup. in proprijs locis.

d Nam populus Christianus, & Ecclesia Christi est uerus Iacob, & verus Israel, & uerũ semen Abrahæ, ut ex Apostolo ad Ro. probat optimè Iacob. Valentia. in trac. 4. in Prologo super Psal. & lati in Psal. 148. uers. Hymnus omnib. Notat Bart. in l. 1. C. de Pagan. & Oldradus cons. 72. incipit: An contra, quos refert, & sequitur Marquar. in trac. de iudæis. 1. p. ca. 1. nume. 10. Et, qualiter ueri Christiani sint filij Abrahæ, & dicantur filij Dei: iudæi autem moderni dicantur filij alieni, & infideles, tractat Hector Pintus. super Daniel. c. 1. uers. Regis iuda, & diximus iam. sup.

e Quam auctoritatem. sup. suis locis ex Rabbinorũ dictis, explicauimus.

f Fuit namque alienigena Herodes Antipatri Ascalonitæ, & matris

Et sic manifestè apparet, quod illa gens expectabat perfectiorem Prophetam Moyse, & meliorem legem, quàm tunc à Deo receperant.

Nam si melior Moyse non erat uenturus, nec melior lex futura; quid sibi vult populus, qui tempore legis tam, (ut putant iudæi) perfectę, & præsente Moyse Propheta perfecto, alium Prophetam petit, [a] qui loquatur?

Quis erit melior Moyse; & quid loquetur melius Moyse in datione legis? Et Moyses audita petitione populi, illis promisit, iuxta eorum uotum; Prophetam suscitabit Deus, & cætera. Hic est ille idem Moyses, qui quamquam loqueretur, ut ipse dicit, Deo, ut loquitur homo ad amicum suum. Exód. trigesimotertio faceretque prodigia quæ volebat; adhuc tamen non contentus de sua prophetia, & miraculis Dei, deprecatus supplici prece est Dominum dicens Exod. trigesimoquarto.

Obsecro, ut gradiaris nobiscum, populus enim durę ceruicis est, [b] & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas. Respondit dominus: Ego inibo pactum, uidentibusque cunctis signa faciam, & cætera.

Vtinam sciam quid sibi Moyses in his uerbis postulabat à Deo, si iam omnia eidem, & populo redundabant, & abundè tenebant. Sed certè uidens Moyses, quòd lex data non tollebat peccata, nec dabat possessionem uitæ æternæ; videns etiam populi duritiam, & pronitatem ad peccandum, licèt ipse loqueretur Deo, quotiés volebat, vt solet loqui homo ad amicum suum, faciebatque miracula, & prodigia quæ volebat, adhuc dixit: Obsecro vt gradiaris nobiscum, & cętera.

Quid aliud petit in hoc uerbo: gradiaris nobiscum ad tollendum peccata, nisi quòd Deus esset vnus hominum, qui ambularet [c] inter homines, ut per hoc faceret homines similimos Deo

tris Cypriades Arabicæ filius; quo accipiente à Romanis Iudæorum Imperium, natus est Dominus Noster Iesus Christus. uide latè Hectorem Pintum. in Daniel. capitulo nono, vers. vsque ad consummationem. per totum.

981 a Imò, si iudæi nó intelligerent Prophetam, ac legislatorem maioré, ac perfectiorem, esse venturum, pfectioremque legem esse laturum; magnam Deo, ipsique pſenti Moysi irrogarent iniuriam; meritoque essent tanquam audaces, atque inuerecundi repræhensi; quod factũ nó

982 legimus, sed potius in sua spe responsum acceperunt de maiore Propheta, idest

983 Messia venturo.

b Cuius populi duritiam, & obstinationem præuidit mirabiliter David Spiritu Sancto afflatus in persona Saulis, ut declarat Iacobus Valentia in Psal. 35. in principio. Et hanc duritiam, & obstinationem repræhendebat iu-

984 dæis. S. Petrus Actor. 7. dicens: Dura ceruice, & incircuncisis cordibus, & cætera.

c Quod patet clarè intẽtioné Moysi esse de præsentia Dei corporali; de

Deo in exemplo, & doctrina, [a] ĩ spe firma ppetuitatis post mortem, [b] in certa visione prouidentię singularis, non solum naturæ humanæ, sed cuiuslibet hominis indiuĩdui, cùm Deum optaret in indiuiduo stare, cum dixit: Obsecro gradiaris nobiscum. Satis enim per alium pro uidendi modum, per Prophetiam, & miracula iam Deus mittebat ad ipsum populum suam prouidentiam, certè vanus erat ille prouidēdi modus iudicio Moysi, nisi incarnatio diuina fieret.

985

Et quid respondit Deus? Ego inibo pactum, & cætera quasi vellet; prouidentiam vobiscum gradiendi, & mittendi gratiam incarnationis, quam optas; non faciam modò; sed faciam prouidentiam signorum publicorum, vidētibus cunctis in expulsione gentium idolatrarũ, & meæ doctrinæ, & populo docto in ea aduersarum.

986 Extat etiam scriptum in libris Regum huius iudæę Gentis. 1. Regum. capit. 2. quòd Anna mulier, quam ijdem libri Angelum Domini uidisse testantur, dans laudes Domino [c] cœli pro nato puero Samuele, fecit grande carmen Domino. Et licèt adhuc illa gens Regem nõ haberet, quia postea longo tempore decurso habuit primum Saulem Regem, tamen Regem vocat Messiam futurum.

987 Et quia Samuel fuit integer, & perfectus Sacerdos, sicut Regnum translatum fuit de Saule ad domum Dauid; ita [d] & Sacerdotium ab Heli negligente [e] Sacerdote, ad Samuelem Sacerdotem virum Dei in figura; vt vterque gladius Regni, & Sacerdotij esset in Christo Rege futuro; quia, vt latius ista ostendentur inferius, hic Messias ex Dauid futurus promiscuè à vatibus huius gentis iudæę prænuntiatus est, & uocatus Sacerdos, & Rex. Quid vltra? totũ Psalteriũ Dauid

de spirituali enim Dei præsentia assistentiaque inuisibili certus erat Moyses, cùm sæpè eam expertus esset, vt patet in multis Sacræ scripturæ locis; maximè in illo cantico Moysi, Deuterono. 32. Audite Cœli. vbi multa narrantur Dei mirabilia.

a Non in scientĩa, & natura, ut falsò promiserat tortuosus ille, callidusque serpens diabolus primis nostris Parentibus dicens: eritis sicut Dij scientes bonũ, & malũ. Genes. 2.

b Rectè inquit; post mortem, ad significandum differentiã inter Deũ & animam. Deus enim à parte ante & à parte post æternus est; Anima autem tantum à parte post. secundum communem Catholicorum cõtra insensatos dicẽtes simul animas cum uita finiri.

c De cuius Cantici intelligentia, vide multa, quæ latè, & curiosè tradit Iacobus Valẽ. in eius expositione. quæ habetur post Psalmos.

d Et ita translatio Sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat, ut ait D. Pau. ad Heb. 7.

e In cuius Sacerdotis, & aliorũ Sacerdotũ Christianorũ gratiã, & vtilitatem, historiam referã quandam, quã in Bibliotheca Salmatina in libro dicto: Speculũ exemplorum legi, quæ

quæ taliter se ha-
bet: Duo Ecclesia
stici religiosi, ac li
terati uiri tale in-
ter se statuere pa-
ctum, data fide, ut
qui illorum prior
ex hac uita disces-
serit, Deo id con-
cedente, in hunc
mundum rediret,
vt socio superstiti
qualiter in alio se
culo secum actū
esset, nunciaret.
Moritur eorum u-
989 nus, tertiaque die
alteri superstiti o-
rationi instanti ap
paret, nihil omni-
no dicens, sed cla
mores horribiles,
miserabilesque v-
lulatus emittens
manus dextræ pal
mam ei ostendit,
in qua (Deo uolē
te atque in aliorū
exemplum conce
dente) talia uerba
scripta atque im-
pressa erant: Sa-
than, & omnes so
cij eius gratias a-
gunt statui Sacer
dotali, quia pro-
pter eorum igno-
rantiam, & negli-
gentiam, multi in
Infernum descen-
dunt. Quo lecto
statim ille dispa-
ruit. Alter verò ui
tam emendauit;
ne insipientissimus
iudicandus esset,
990 si tali socij specta
culo nō emendas-
set. Ad uos, ò Chri
sti Sacerdotes, ho
diernique anima-
rum Pastores ser-
mo hic factus est,

Dauid Regis Iudæi, & opulenti viri, plenum est expectatione & desiderio huius Messię; quod non potest pro alio illum autumasse eius expectationem, nisi pro animæ salute; cùm pro felicitate temporali, satis ipse Dauid Rex bonis externis refertus erat. Et, cum esset Iudæus, & esset sub Lege Moysi, si Lex Moysi erat via inueniendæ futuræ Gloriæ, & æternæ; quid expectabat cum tātis suspirijs, & hiatibus [a] Messiam? Quòd autem pro anima liberanda, & eius salute ipsum Messiam expectaret, testatur Psalmus 88. circa finem, [b] quia vbi postquam à principio de Messia loquutus est inquit, vsquequo Domine auertis in finem; exardescet sicut ignis ira tua, memorare quæ mea substātia, nunquid enim vanè creasti omnes filios Adam? Quis homo qui viuet, & non uidebit, mortem eruet animam suam de manu inferi? Vbi sunt misericordiæ tuæ antique Domine; sicut iurasti Dauid in veritate tua? Memor esto domine opprobrij seruorum tuorum, quod cōtinui in sinu meo multarum Gentium. Quod exprobrauerūt inimici tui domine; quod exprobrauerūt moras Christi tui. [c] Benedictus dominus in ęternū; fiat, fiat. [d] Ecce quomodo Ethā Israelitæ primus author, [e] vir illis seculis sapientissimus iudicatus, ut habetur 3. Regum. c. 4. quamquam coętanæus Dauid, aut

exemplarque pro positum, vtinam (fratres mei charissimi) sapiatis, & intelligatis, ne in idipsum periculum incididatis. Attendite ergo vobis, & vniuerso gregi, i quo (vt Actorum habetur c. 20.) vos Spiritus sanctus posuit, &c.

a Omniū. n. animantiū illud à natura desideriū esse oēs cognoscunt, vt illa desiderēt quæ minime habent.

b Quē optimè & latè declarat Iacobus Valētia, ibid.

c Id est dilationē incarnationis Filii tui, quā, p oēs mūdi promiseras ætates. In vulgata Bibliorū editione hr: Cōmutationē Christi tui. Quæ versio nimis mihi placet: fecit. n. cōmutationē Deus cū homine; Accepit Deus de nrō, idest, de humana natura, vt & nos acciperem⁹ de suo vt exponunt Doctores & inuenies in lectionib. q̄ leguntur infra octauā Corporis Chri.

d Id est: Vtinā iā fiat q̄d ab uniuersis sanctis Patrib⁹, & à me (aiebat Dauid) dici desideratum est. s. videre diem Domini.

e Legendum est; Ethā Ezraitæ primus

aut Salamonis filij Dauid, ut ha habetur satis ex coniectura in d.c.4. cùm ibi Salomon comparetur in sapientia dicto Ethan, & aliis ibi nominatis: & ipse Ethan coangustietur Dauid sup mora aduentus Messię; coniector meritò ꝙ Ethan esset coętaneus illis duobus Regibus, aut alteri eorum. Nemini enim contingit, vt condoleat de iis, quos non vidit, aut in aliquam notionum habuerit.

991 Modo sic (quęso) si Dauid, aut Salomon Reges diuites, & opulentia gazarũ pleni, cum lege Moysi satis in recenti eis, & suis patribus data dolebant, & angustiabantur, cur Messias morã sui aduentus faceret? demonstratione necessaria cõfirmatur, ꝙ nõ desideraretur Messias ab eis, ꝓ felicitate tẽporali; si ipse Rex temporalis esse debebat, in Ierusalẽ, & sic desiderarent isti Reges Dauid & Salomon suã ipsorũ eorũmet expulsionẽ, aut saltẽ vanũ aduentũ, ꝓ maiori eis felicitate tẽporali adipiscenda, cũ iã ipsi essent Reges. Necessario ergo concludendũ est ꝙ ipsi desiderabant Regẽ Messiã ꝓ salute aĩæ consequenda. Qđ probant uerba ibi: Quis est homo qui viuet, & nõ videbit mortẽ; eruet aĩam suã de manu inferi? Et ibi, Memorare quę mea vita. Et sequitur: Nunquid vanè creasti oẽs filios Adam? quasi uelit; si ille Messias non uenit, in vanũ creati sunt hoĩes, qui omnes moriuntur, & uadunt ad inferos.[a] 992

993 Apparet ergo ꝙ tãpore Dauid, & Salomonis Regum expectabatur Messias, ut homines saluaret, ne ad inferos irent, & cùm moram faciebat, licet redundarent opibus & honoribus, ac imperiis magnis, & immensis, haberentque legem diuinam Moysi, & sacrificia, & starent quieti in ciuitate Ierusalem, & terra Iudęæ, non his contenti erant, sed ingenti desiderio desiderabant[b] aduentum Messię, & timebant Gentium opprobrium,

mus cãtor. Quod patet, quia iste Ethan, secundum omnes, ut tradit Lyran, & Abulen. in d.c.4. Reg.3. & Iacob. Valent. in Psal.88. fuit cãtor Dauid, qui composuit Psalm. 88. Quare apparet manifestè coętanæũ fuisse Dauid.

a Non sunt intelligenda hæc uerba ita absolutè ut sonant. s. omnes tunc descendisse ad inferos, prout hic dicit Author. Omnes enim qui tunc ante Christi aduentum moriebantur; vel saluabantur, uel non. Si saluabãtur, uel saluandi erant in fide Christi Venturi, in sinu Abrahæ usque ad Christi resurrectionẽ deputabantur. Si uerò in peccato mortali ex hac uita discedebant; descendebant tunc in ꝓfundum quasi lapis. Et, quia Lymbus & alia receptacula animarũ (Paradiso excepto) sunt in uisceribus terræ inferno coniuncta; ideo ponitur pars pro toto: ut i Symbolo quoque Apostolorum dicitur de Christo: descendit ad inferos. id est, ad inferiores partes terræ, ubi est sinus Abrahæ. De quibus Animarum receptaculis videas, quæ diximus in Candelabro nostro Aureo Ecclesiæ S. Dei 1.p.ti. de Purgatorio.

b Quo desiderio inflammatus, licet bonis temporalibus plenus, dicebat Propheta sanctus. Psalm.16. Satia-

brium, cur non veniebat ipse Mesſias, quia nihil plus eis con ferebat lex Moyſi, quàm alijs Gentibus idolatria, [a] cum in bonis temporalibus alienigenæ Gentes pluſquam iudæi redundarent, aut tantum. Et, ſi velit dici, quòd expectarent Meſſiam, vt totum reſiduum mundi, qui non erat ſubiugatus legi Moyſi, ſubiugaret de facto; ut quid conqueritur Propheta, ꝙ vanè creauerit omnes filios hominum? & quòd quis eſt qui vi uat, & non videat mortem? Poſtquàm enim totus populus Iſraeliticus cum ſuis Regibus erat in gaudio, & quiete, quæ tanta anguſtia pro exteris nationibus nondum ſubiugatis, cùm nec de illis exteris nationibus, nec iudæi, nec uates quo ad Legem Moyſi, curauerant; & iſte arguat de promiſſo facto ipſi Dauid cum dicat; Sicut iuraſti Dauid in veritate tua. Certè nihil aliud poteſt dici ſanæ mentis homini inueſtiganti, niſi ꝙ in hoc Pſalmo Propheta, nec pro temporalibus expectabat Meſsiam, nec credebat ſine Meſsia legē Moyſi ad ſalutem ſuffecturam.

Deſino ſigillatim Bibliam hic repetere, & eam euacuare, [b] quia in tractatu principali multa dicta ſunt, & non conuenit iterare. Sed conuertor ad ipſummet Philoſophum, & ad ſuam doctrinā moralem, & naturalem, & ſupernaturalē, aut Metaphyſicam; & dicat mihi ipſe, aut pro eo quiſpiam: Quæ doctrina moralis, Economica, aut Politica potuit eſſe, aut dari plenior, aut benignior doctrina Chriſti; [c] Imò cum audacia dico (ſileāt omnes loquentes, & ſcribentes) de charitate, de amicitia, de liberalitate, de iuſtitia, de fortitudine,

Satiabor cùm apparuerit Gloria tua. Qui uerſus (ultra communē interpretationem id eſt, quando ero in conſpectu tuo ſatiabor) poteſt
994 non incongrue intelligi in hunc modum: ideſt, Satiabor cū gloria tua apparuerit in terris: uidelicet fili⁹ tuus.

a Falsū dicit Auctor noſter hic, ſi verba, ut iacent ſint intelligenda. Nam nullibi reperitur, repeririuè poteſt gentiles uitio idolatriæ laborantes poſſe ſalua
995 ri, niſi prius cōuertantur ad Dei ueri, atque Domini noſtri Ieſu Chriſti fidem poſt eius publicationē. Ante illam enim ſufficiebat eis idolis relictis uerum a-
996 dorare Deum, cū intentione benè, recteque ſecundū legem naturę tūc uiuendi. Poſt legē verò Chriſti minimè ſufficit niſi Ba-
997 ptiſmus in re, uel in uoto. Seruātes autem legē Moyſi, ſacramentaque legis ueteris accipientes gratiam, & multa beneficia conſequebantur, & tandem uitā ex
998 pectabant æternā in Sinu Abrahę detenti uſq; ad Chriſti aduentum. Et hæc Catholicę Eccleſiæ cōcluſio, & diximus aliqua in Candelabro nſo Aureo. 1. p. titu. de Sacramentis ī genere. & de Purgatorio. Et ꝙ aliqui Philoſophi ſint ſaluati affirmat Iuſtinus Martyr, & Clemens Alexandrinus, quos refert, & ſequitur Paulus Gryſal. in lib. Decis. Cathol. uerbo, Philoſophia. nu. 3.

b Ideſt, auctoritates in particulari adducere, cùm tota Sacra ſcriptura in teſtimonium afferri poſſit.

c De qua, ante ei⁹ aduentum dicebat Propheta Pſa. 118. Latum mandatum tuū nimis. Et inferius: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper

super mel & fauum, cum multis alijs, & ipse Dominus Matth. 11. dixit: iugum meum suaue est, & onus meum leue.

a Actorum enim. c. 1. habetur: Cœpit Iesus facere, & docere. Et ideo S. Ambro. dicit: Quæ est iustitia, nisi quod alterum facere velis; prior ipse icipias, & tuo alios horteris exemplo? Et S. August. ait. Voluit Dominus facere, quod faciendum omnibus imperabat; ut Dominus magister doctrinā suam non tam verbis insinuaret, quā actibus exerceret. Et S. Chrysost. Dignum & iustū est, ut quod quis docet alterum facere, prior incipiat. Quę omnia Dominus noster fecit. Et Cassianus. li. 2. ca. 3. in colla. patrum sic ait, (& meritò) Nullus congregationi fratrum pro futur⁹ eligit, priusquam idem qui p̄ficiendus est; q̄d optēperaturis oporteat imperari obediendo didicerit: & quid iunioribus tradere debeat, institutis Seniorum fuerit assequutus. Benè enim regere, uel regi, sapientis esse pronunciant; summumque donum, & gratiam Spiritus Sancti esse deffiniunt. Nā neque salutaria p̄cepta quempiam posse obtemperantibus præstituere; nisi eum, qui prius vniuersis uirtutum disciplinis fuerit instructus; nec obedire quemquam Seniori posse, nisi eum qui consummatus timore Domini, & humilitatis fuerit uirtute perfectus.

dine, de Prudentia, de continentia, de vitanda voluptate, de virtute, de moribus, de extirpādis vitijs, de auaritia, deniq; de sūma felicitate, & summo bono quis melius? quis clarius differuit, admonuit, docuit, aut pręcepit, quàm Christus verbo, [d] & exemplo?

Cùm cęteri Philosophi solū doceant, edicant, scribant, aut prædicent; pauci verò exemplis, quæ scripsere doceant; solus Christus omnia docuit opere, verbo, & exemplo. Et sic docuit, ut omnium clauserit os, omniumque Philosophorū doctrinas, & Scholas in suam conuerterit.

A tempore enim Christi, & citra cessarunt Athenarum Philosophi Stoici, & Epycuri, disputante Beato Paulo, vt habetur. Actuum. 17. capitulo. Qui quamquam nouorum dęmoniorum annunciator illis Philosophis Paulus videretur, tamen re vera doctrina Apostolica re, verbo, & exemplo eos deuicit. Inter quos narratur Dionysius ad Fidem Christi conuersus.

Manifestè vsque ad hodiernum diem experientia docet, quòd omnes Philosophorum Scholæ, per fidem Christi deuictæ sunt, adeò vt nul-

b Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsq; ad diuisionem animæ, & spiritus, cōpagum quoq; ac medularum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis, ut ait Aposto.
ad Hebr. c. 4. 999
c Qui anthonoticè. S. Dionysius Areopagita, ut Theologus, uel *Theologorum* pater dicitur. Hic sāctissimus Doctor, (ut eius narrat historia, quæ in Breuiario habetur. 9. die Octobris, licèt talia uerba sic
formalia in eius 1000
operibus non inuenerim) cùm adhuc in gentilitatis errore uersaretur, eo die quo Christus Dominus Cruci affixus est, animaduertens præter naturam Solē defecisse, exclamauit: Aut Deus naturæ patitur, aut mūdi machina dissoluetur. Vide alia ibidem.

a Re-

a Reprobata omnino hæresi Erasmi Rotherod. & Cornelii Agrippæ dicentium studium Philosophiæ tanquam pernitiosum esse abijciendum: Erasmi in Moria, & Agrippę in libro de uanitate scientiarum. Qui testimonijs atque exemplis conuinci in suo errore debent. Primo ex D. Pauli ad Corin. testimonio, ubi instruens Athenienses dicit: Ipsi⁹ nos genus sum⁹, idest, Arati Astronomi. Et scribens Corintijs, citat illud Euripidis: Corrumpūt bonos mores, colloquia praua. Ad Titum vtitur illo testimonio Epimeridis: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Exēplo, item cōfirmatur: Nam infiniti ferè Sancti Ecclesiæ Doctores, Philosophi insignes fuere, vt Dydim⁹, Iustinus, Origenes, Grego. Naziãzenus, Basilius, Gregorius Nissenus, Damasus, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, & alij multi. Et ex D. Athanasio, Hieronymo, Eusebio lib. 5. Histor. Eccl. c. 10. S. Thõ. Directorio Inquisit. 2. p. q. 11. num. 5. & alijs probat optimè Paul. Grysal. lib Decisionum uerb. Philosophia. Et ꝙ Sancti Doctores, optima ad hoc studium ratione ducerentur patet; Nam multi Philosophi multa mirabilia Sacram fidem nostram concernentia tetigere. Plato enim, (ut iam in materia Sanctissimæ Trinitatis. sup. diximus, & tradit S. Th. 1. p. q. 32 art. 1. ex S. Aug.) dixit quasi totum Euangelium S Ioannis, in principio erat Verbū, quasi eisdem uerbis. Et Hermes Trimegistus etiam dixit: Monas genuit Monadem, & in se suum reflectit ardorem. S. Th. sup. Item, Dydimus Bragmanus. Epist. ad Alexand. inquit: Deus Verbum est; & Verbū illud mūdum creauit; & ꝑ hoc viuunt oia: Nos Verbum colimus, & adoramus. Et Virgilius ĩ Bucolic. meminit dicens: Necte tribus nodis ternos Deus, numero Deus impari gaudet. Pythagoras, (ut San. Th. narrat in 4. d. 44. & Palud. d. 50. & Ricar. d. 48.) posuit ignem carcerem Iouis, i. Dei punientis, & infernum esse locum, ĩ quo iudicati homines damnabuntur.

Alii etiam Philosophi, quorūdã Sacramentorũ Ecclesiæ præsenserunt, Nam Pœnitentiam, & confessionem peccatorũ omni absque dubitatione, perceperunt. Plato sanè in Phedrone in persona Socratis loquens, ait: Cùm flumen transiturus essem; vocem audire uisus sum, quæ abire me uetat: priusquam me expiauerim, quasi aliquid deliquerim erga Deum. Et in eodem loco ait: Quicunque non initiatus, neque expiatus ad inferos migrabit; is illic iacebit in luto.

nullibi apud exteras gentes sint tot Philosophi, quot sunt apud fidei Christianę cultores.

1001 Sarraceni non habent Philosophos, iudęi minus. Si qui verò sunt in mundo, illi sunt apud Christianos, quorum dicta Philosophia ad seruitium Dei, & fidei, tanquam ab iniustis possessoribus, in usum fidei Christianæ Ecclesia sibi vendicauit, [a] ut ait August. lib. 2. de doctr. Christiana.

1002 De naturali verò Philosophia, cùm esset discordia inter grauissimos Philosop. de creatione Cœli, & temporis; adeò, vt Plato Cœlum, & tempus diceret creatum: Aristoteles negaret; ut ipse Aristot. scribit in 8. Physicorum, in principio: & in 1. de Cœlo, & mundo, circa finem, vbi allegat Platonē in Timęo dixisse Cœlum factum esse. Et licet Aristoteles magis ĩ suis libris videatur adherere huic opinioni uidelicet de æternitate Cœli, & mundi; tamen certum est, quòd in topicis suis lib. 1. ipse idem Aristo. loquutus est per

luto. Puri autem, & initiati, cùm illic peruenerint, habitabunt cũ Diis.
a Dicẽte ipso: Ioãnis. c. 24. Ego sum uia, veritas, & uita, &c.
b Merito ergo Speculum peregrinarum quæst. decade. 1. cap. 2. q. 4. ait nõ repugnare simpliciter mundum, vel aliam creaturam esse ab æterno. Benè ait, simpliciter; quia Nos Catholici habemus Cœlum, terram, Mare, & denique mundum uniuersum à Deo in principio creatũ. Ita tenuerunt Doctores Hebræi. Genes. c. 1. Confirmauit Christus, & eius Apostoli, ac vniuersa Catholica Ecclesia, & ita uanum est auctores citare. vide tamẽ Paulum Grysaldũ verbo: mundus.
c Quam Philosophi auctoritatem iam superius declarauimus.

hęc verba: Sunt autem problemeta, & de quibus 1003
sunt contrarij syllogismi, dubitationem enim habent: utrum sic se habent, uel non sic, eo quòd in vtrisque sint rationes uerisimiles, & de quibus rationem non habemus, cùm sint magna, difficile arbitrantes esse, quare assignare, ut utrum mundus sit æternus, uel non? Nam huiusmodi quęret aliquis problemata, & propositiones, ut dictum est, determinentur.

Ecce quomodo Aristoteles de æternitate mũdi dubitauit, & credidit esse problema, cuius ratio non potest determinari. Christus verò naturalis scientiæ ueritas, [a] & caput; licet populus solus iudaicus creationem mundi per Moysem astruxerit; tamen cœteræ nationes dubitabant, & non credebant. 1004

Approbans itaque Christus legem Moysi, illud problema determinauit per uniuersum Orbem videlicet, ꝙ in principio creauit Deus Cœlum, & Terram. Et inde sui Apostoli articulũ fecerunt primum in Symbolo: Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli, & terræ. Dixerat enim Christus in Euangelio Ioannis ca. 5. ad finẽ: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan, & mihi, & cætera. Et cùm per rationem non possit in alteram partem demõstrari hoc problema; An mũdus sit ęternus, [b] vel non? credendum est Christo magis, qui futura prænũtiauit, & Moysi, eius Prophetæ de assertione huius problematis, ꝙ mũdus sit creatus, quàm Philosopho, qui nihil de futuris nobis edixit, nec de præteritis aliquid necessaria demonstratione probauit. 1005 1006

Ostendi Christum & moralem, & naturalem, sed ostendamus eũ gloriosum, Metaphysicum, & cœlos transcendentem. Quod sic demonstratur, cùm Philosophus in sua Metaphysica curiosè inqsierit de causa prima mouente mundum, & ipsum causantem; & post longam disputationem deuenerit ad illum calculum sententię certę, quòd nolunt entia disponi malè; mala pluralitas principatuum, vnus ergo princeps, ut habetur, 12. Metaph. in uerbis finalibus, [c] & de Trinitate disseruerit in eodem libro, paulo ante, dicens hæc uerba: In theoricis verò ratiores, & intellectiua, nõn al- 1007 1008

tero igitur exiſtēte eo, quod intelligitur, & intellectu, quę cùm non materiam habent, idem erunt, & intelligentia eius, quod intelligitur vna.

Ex quibus verbis ſatis apparet Philoſophum vnum principem intelligentem, & eius quod intelligitur, & intelligentia, q̃tum potuit trinum, & vnum attentaſſe. Quod Christus in ſuo Euangelio, clarius diſſeruit, & multis uicibus declarauit, donec ad finem, Trinitatis articulum pro ſalute animarum explicuit dicens Matth. vltimo. Euntes ergo, docete omnes gentes, Baptizātes eos in noīe Patris, & Filij, & Spiritus Sācti.[a]

Dixit ſe miſſum à Patre. Et quòd ipſe, & pater vnum eſſent. Et quòd mitteret Pater Spiritum Sanctum in nomine ipſius. Non potuit creatura edoceri in ſecretis cœleſtibus melius, nec verius, quàm per os Chriſti ſoluentis enigmata Philoſophica, quæ ipſe gratia ſuæ diuinitatis intellectibus Philoſophorum ſine fide nutu oſtenderat, clara luce ſuæ [b] fidei fidelibus Chriſtianis verò omnibus fidelibus ingenio vigentibus, & ēt rudibus ꝑ donū fidei credentib. paſſim īfudit.

Res mira philoſophia moralis, naturalis, & Metaphyſica, ſic in Euangelio Chriſti diffusè, & verè firmata eſt; vt omnibus philoſophis amplius iurgandi locus, & inueſtigandi quæſtiones non relinquatur, imò ceſſet eorum Academia, & diſciplina, niſi quantum Eccleſiæ Dei ſeruire poteſt, & debet.[c] Euanuit ille error modernorum philoſophorum, qui ex magnitudine ingenij, cuiuſq; metiti ſunt felicitatem, vt quantum quis ꝑfulgeat ingenio, tāto in alia uita felicior exiſtat, non hoc patitur Catholica fides, non liberi arbitrij gratia, quæ data eſt hominibus. Ex dilectione enim Dei ſolum principaliter, ideſt hominis ad Deum, menſurāda eſt felicitas, quæ omnibus paſſim ęque contingit, tam rudibus, quàm ingenio-

a Qualiter myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis fuerit diuerſis temporibus, & à diuerſis præfiguratum dictum, atque decla-
1009 ratum diximus latè ſupra in ꝓprio capitulo.

b De quo dixit Euangeliſta, Ioā. c. 1. Erat lux uera, q̃ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, &c. Et iterū. ca. 3. Lux uenit in mundum, &c. Et ipſe Dominus ore proprio dixit: Ego ſum lux mundi, vt
1010 habetur Ioan. cap. 8. 9. & 12.

c Non quemadmodum illi q̃ ea abutuntur, ad fidei impugnationem, ut ait S. Tho. 2.2.q.167. art. 1. In quorum confuſionem ſurgent in iudicio Philoſophi multi, qui neſcientes Chriſti Euan-
1011 gelium, quaſi Euāgelium ſeruantes viuebant. De quorum numerò Pythagoras fuit, qui, cùm eſſet nobilis, & diues, reliquit patrimonium ſuis & dedit ſe ſpeculationi naturaliū, dicens Cœlum eſ-
1012 ſe patria ſuam, ut refert. S. Th. Ethi. 6. lect. 6. in fi. Qui Pythagoras in ſua Politica, tradidit magis ordinata ad regimen animæ, q̃

corporis. Et ſecundum D. Hieronymum, filiā habuit tantę pudicitiæ, vt virginitatem ſeruans, choro ſimul virginum iā pręeſſet, eaſque caſtitatis īſtruxit doctrina. uide S. Thom. Opuſculo. 20. lib. 4. c. 21.

a Quod

niosis, ut omnes ex dilectione Dei, nō ex claritate ingenij gloriam cœlestem consequantur, vt colligitur ex verbis Christi in parabola de illo, qui incidit ī latrones, Lucæ. 10. cap. & expressè Lucæ. 7. in fine, ibi: Remittuntur sibi peccata multa, quoniã dilexit multum. [a] Itaq;, cùm dilectio sit omnibus communis, & cuique possibilis secundum suum liberum arbitrium, omnes saluantur per dilectionē Dei, [b] & non per præfulgentiam ingenij, quæ est gratia à Deo uni, magis quàm alteri collata. Et hoc est præceptum etiam antiquum in lege ueteri, Deutero. 6. ca. Et vide hoc clarè conclusum in 2. libro Senten. distin. 32. ad fin.

Quis enim philosophorum mente sanus qui uideret nostræ Fidei [c] obseruantiam ac

a Quod mirabiliter confirmatur ex D. Paul. 1. Corin. c. 13. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, &cæt. & ex San. Tho. in 4. dist. 49. quem refert, & sequitur Speculum peregrin. quæst. Decade. 1. c. 10. q. 4. ubi q̃ritur: Verum ille, qui in Charitate habuit intensiorē gradū Charitatis, sine actibus Martyrij, Doctoratus, & Virginitatis sit beatior illo, qui prædictis actibus fuit decoratus cū remissione, uel remissiori gradu charitatis? Ad quam Resp. Quòd, cum beatitudo essentialiter habeatur secundum charitatē, & gradus eius; ille qui in Charitate intensiorem gradū habuit, beatior erit omni illo qui minus dilexit, etiam si actū Martyrij, uirginitatis, & Doctoratus habuisset. Vnde San. Franciscus, & S. Maria Magdalena in Patria, ut creditur beatiores sūt, & p̄fectius fruunt̄ diuina essentia, q̃ multi alij Sancti decorati laureolis, uel aureolis: quia, fortè, primi superiorem gradum in Charitate tenuerunt, & ardentius Deum dilexerūt secundis dotatis aureolis, quæ debētur actibus uirginitatis, Doctoratus, & Martyrij. Vide etiam de hac quæstione Hēricum Gandau. quodlib. 2. q. 12.

b Quæ in fide consistit, & operib. ita ut fides sine operib. uel opera sine fide neminem saluent, ut ex D. Pau. Iacobo, & alijs scripturæ locis patet. Quæ oīa operatur homo libero arbitrio adiuto à Diuina gratia, q̃ hominem misericorditer præuenit, ut ait Dauid: Gratia eius præueniet me, & patet in mille locis, & ho-die determinatur clarissimè per totam. Ses. 6. Conc. Trid. & maxime. Can. 1. 2. & 3. de iustificat. & sic declaratur Auctor hic, qui curtè locutus fuit. Et illa gratia ingenij, itelligētiæ, Sanitatis, & Prophetię, q̃ hic dicitdari vni, & nō alteri: p̄t stare cū peccato, ut patet de Caipha, & alijs.

c Cuius sacrę fidei ac Euãgelicę legis excellentia ex cęterarū sectarum collatione facillimè p̄cipi poterit. Gentiles. n. 1013
olim soliti erant perditissimis Dæmonibus seruire, quos Deus ęternis mācipauit supplicijs. Quid hoc scelesti⁹? Deide hoīes adorare cęperunt tales, quos hoīes noīare nō decet, rōnalesq; appellare erubescim⁹, cū fuerint tot, tātisq; vitiis, flagitijs, abominatioībus-
que īuoluti, ut po 1014
tius brutorū noīa, eis cōpetāt, q̃ hominū. Et ut oib. pateat, qui fuerint isti Gentilium miserabiles Dij; aliquorū nomina, simulq; flagitia recensebimus. Adorabant ergo quēdam Iouem, Saturnū, Vulcanum, Apollinē, Bacchū, Cęrerem, Iasiū, Iunonem, Venerem, Titonē, &c Deorū cateruam, q̃ longū esset cōmemorare. De qb. multa īdigna, deformiter, fętidè, ipurè, bacchatè, ferruginosè, ac barbarè, in libris finguntur, ut nondū bonis hoib. & honoratis matronis ornate cōparent; sed nec pessimis uiris, nec iuerecūdis meretricū facieb. quãtisper liceret. Qn. n. Deę hominibus luxuriosè miscentur, siquidem Deam, & magnam matrem Cęrerē, Iasium imaginantur libidinosissimis prosequutam fuisse amplexibus, osculis

uer-

verbis, ac actibus? Deam Harmoniam, ipsum Cadmum; Celito hoc Deam, ipsum Chrysaorium; Auroram, Titonem ipsum; sic Deam Theam, ipsum Pelleũ; Venerem, Anchisem; Cyrcem, Vlixem, & alias multas? Et ne in hoc frustra tempus consumamus, uide multa istorum deorũ crimina in libro de Genealogia Iesu Christi. Decade. 2. c. 133. & 134. & in Marquarda de Susanis. tract. de Iudæis. 3. p c. 1. num. 11. 12 & 13. Iacob. de Valen. in Psal. 135. Et in dicta 2. Decade. c. 135. (ut alia omittamus). Nota uerba sequentia quę ibidem habentur, scilicet quid turpius? quidque horribilius dici potest, ut talis infamis, latro, adulter, Sacrilegus, & Sodoma (pessimum hominũ genus) hunc, & regat mundum, ac administret omnia? loquitur de Ioue.

moralitatem, non sequeretur eam potius quàm iudæorum, & Sarracenorum colentium stultitias, & insanias falsas, & ciborũ distinctionem, miseriasque rudes? & Christi doctrinam nullã habentem rugam, aut maculam desereret, [a] quam videt iudicio diuino ab æuo prænuntiatã, prędictam, prophetizatam, & prædestinatam, & demũ ualidis ra-

a De doctrina, potentia, natura ac aliis proprietatib. Domini Nostri Iesu Christi (ultra doctrinam Sacram ejusque expositores) vide quæ habẽtur in dict. lib. De Genealogia Iesu Christi, qui curiosus est, compositus à R P. Magistro Francisco Sixto Neapolitano Carmelita. quẽ Philippo II. Catholico Hispaniarũ Regi dicauit. Et (vt salutem accipiamus ex inimicis nostris, & de manu omniũ, qui oderunt nos, Lucæ 1.) duo testimonia infidelium in Domini nostri Iesu Christi recommẽdationem, in medium afferre libuit, ut Gentiles intelligant, atque cognoscant quem adoramus, atq; illi adorare tenentur. Iosephus (ut refert Eusebius Cęsarien. lib. 1. Hist. Eccles. c. 14.) de Domino nostro Iesu Christo tale protulit testimonium: Fuit (ait) ijsdem temporibus Iesus sapiens vir, si tamen virũ nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, doctorq; hominum eorum, qui libenter, quæ uera sunt, audiunt. Et multos quidem Iudæorũ, multos etiam ex Gentilibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis uirorum, cum Pilatus in crucem agendum esse decreuisset, non deseruerunt hi, qui ab initio eũ dilexerant. Apparuit. n. eis tertio die iterum viuus; secundum quod diuinitus inspirati Prophetę, uel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura esse prædixerãt. Sed & in hodiernum diẽ Christianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen perseuerat, & genus. Hæc Euseb.

¶ In libro etiã Magistri Philippi Ordinis Prædicatorum, quẽ anno 1481. Sixto IIII. dicauit Pontifici Maximo, infrascripta habetur Epistola, videlicet: Lentulus Romanus, Iudææ Præses ad Tiberium Cæsarem: Apparuit temporibus istis, & adhuc est homo magnæ virtutis nominatus Iesus Christus, qui dicitur à gentibus Propheta ueritatis; quem eius discipuli uocant filium Dei; suscitans mortuos, & sanans omnes langores. Homo, quidem, staturę mediocris, & spectabilis, uultum habens venerabilem, quem intuentes possint diligere, & formidare; capillos habens coloris nucis Auellanæ pręmaturæ, & planos ferè vsque ad aures. Ab auribus uerò cincinnos crispos aliquantulum, & fulgentiores ab humeris uentilantes; discrimen habens in medio capitis, iuxta morem Nazarenorum; frontem planam, & serenissimam cum facie sine ruga, & macula aliqua, quam rubor moderatus uenustat: nasi, & oris nulla prorsus est repræhensio? Barbam habens copiosam, capillis concolorem non longam, sed in medio bifurcatam. Aspectum habens simplicem, & naturam. Oculis glaucis, uarijs, & claris existentibus. In increpatione terribilis, in admonitione blandus, amabilis, hilaris, seruata grauitate. Qui nunquam ridere uisus est, flere autem sic. In statura corporis propagatus,

tus,& rectus; manus habens & brachia visu delectabilia. In colloquio grauis; rarus,& modestus,speciosus inter filios hominum. Hæc ibi. Quæ omnia de Christo postea Catholici scripsere Doctores, ut Nizephorus, Sozomenus & alij historiographi.

¶ Accedat & tertium testimonium Regis Abgari gentilis (apud quosdã Abagarus, & Agabarus) qui cũ esset Edissæ Rex Christo talẽ misit epistolam: Abgarus Vchaniæ filius Toparcha, Iesu salua tori bono, qui apparuit in locis Hierosolymorũ. S. Auditum mihi est de te,& de sanitatibus,quas facis,quod sine medicamentis, aut herbis fiant ista per te, & quòd uerbo tantum cæcos facis uidere, & claudos ambulare, & leprosos mundas, & immundos spiritus ac dæmones eijcis,& eos qui longis ægritudinibus affliguntur curas & sanas, mortuos quoque suscitas. Quibus omnibus auditis de te,statui in animo meo unũ esse de duobus,aut quia tu sis Deus & descenderis de cælo, vt hæc facias, aut quòd filius Dei sis, qui hæc facis. Propterea ego scribens rogauerim te, vt digneris vsque ad me fatigari,& ægritudinem meam,quà iamdiu laboro, curare. Nam & illud comperi quòd iudæi murmurant aduersum te,& uolunt tibi insidiari. Est autem Ciuitas mihi, parua quidem, sed honesta; quæ sufficiat utrisque. Hanc epistolam cum alia Iesu ad Abgarum missa; testatur Eusebius Cæsariensis uidisse in Archiuijs Ciuitatis Edissæ,quem uide, in lib. 1. historiæ Ecclesiast. c. 15. & 16. meminit huius epistolæ. S. Th. 3. p. lib. sent. d. 5. q. 1. ar. 2. De qua etiam uide tex. in c. Sancta Romana. 15 distin. Sixtum Senen. in Biblio. sancta, lib. 2. litera I. §. Iesu Christi, respondentibus,& latius Didac. Couarru. lib. 4. variarum. c. 17. nu. 11.

tionibus,& argumentis, ac Martyrum testimonijs, [a] & Doctorum exemplis,atque disputationibus non sine grandi, & stupendo miraculo in cordibus prudẽtum insitam radicatam, & per magna temporũ curricula Mille Quadringentorum Sexaginta & vnius annorum continue,& inconcusse obseruatam, & continuatam? quantis quoq; comentis ac libris mirabilibus, [b] & copiosis fulcitam,& roboratam.

a Quorum historias,cruciatus, ac Martyria recensere,esset quasi impossibile. Quare (illas duodecim S. Ecclesiæ mirabiles,fortissimas immobilesque Fidei colũnas, insigniores,atque illustriores Martyres. s. Stephanum, Laurentium, Vincẽtium, Catharinam,& similes omittendo) duorum tãtum referam historias, q non ita in hominũ memoria sunt, ut alij. Quorum primus erit Sãctus ille Episcopus Hierosolymorum Simeon, qui cum cẽtum & uiginti esset annorum, ita fortiter, uiriliter, 1015 ac hilariter illa met, quæ Dominus noster Iesus Christus passus fuit tormenta ac passiones, ut summæ omnib. esset admirationi ac stupori. Lege eius historiã in Breuiario Romano die 18. Februarii. Perpende insuper,& considera inuictissimam S. Ianuarij Episcopi & Martyris constantiam, quem, cũ die 19. Septem. ita pro Christo hilariter mortem subire uidissent quinq; hominum millia ad Fidem Catholicam peruenere & alia eius miracula in eius historia inuenies.

Quid dicam de Sanctissima illa Eulallia Hispana, quæ cum tredecim tantum esset annorum (mirabile auditu) decem & nouem pro Christo sustulit tormentorum stupenda genera, ut eius narrat historia in legendario Sanctorũ die 10. Decembris. Dicitur S. Eulallia meritæ; quia fuit alia Barchinonensis.

b Recte inquit, mirabilib. admiratione .n. digna sunt, q Sacri Eccl'æ Doctores Greg. magnus, Hieronym⁹, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus,& alij nobis scripta reliquerũt. Inter quos oib. stupori esse det Angelicus Doctor. S. Tho Aquinas, q, cũ quinquagenarius è uita migrasset, decẽ,& octo ingẽtiã suorũ scriptorũ reliqt uolumina. Quid deinde dicã de il

lo

Io Reuer. toto orbi cognito, nunq̃ satis laudato, Epo Abulēsi Alfonso Tostato, cuius corpus (his oculis hausimus) magna habetur in sua Diœcesi reuerentia; super cuius tumulum, ob ingens suarum uirtutum, ac laborum præconium ac premium, lingua Castellana sequentia omnium oculis patent carmina.

A qui yaze sepultado		*Hic sepultus iacet*
quien uirgen nascio y murio		*qui uirgo est natus & mortuus*
el nuestro Obispo Tostado		*noster Episcopus Tostatus*
que nuestra Espana illustrò,	*Latinè sic:*	*qui Hispaniā nostrā illustrauit.*
El qual (dicen) que escriuio		*Quem scripsisse fertur*
para cada dia tres pliegos		*vnicuique diei folia sex*
dela uida que biuio,		*vitæ, qua uixit.*
su doctrina asi alumbrò		*Doctrina sua sic illuminauit*
que haze uer alos ciegos.		*vt cæcis uisum præbeat.*

Egregia uerè laus, tantoque virgini digna, nobisquesummopere celebranda, qui talem (inter alios) habemus Hispanum Doctorem. Mirum uidetur, ut homo tantis negotijs occupatus, ita scribere, & componere posset, ut unicuique diei totius uitæ suæ (omnibus computatis) sex correspondeant papyri folia (Hispanè; tres pliegos, Italicè; tre fogli di carta, & latinè tria plica) Sed suorum operum uolumina consideranti, uerum omnino apparebit. Scripsit enim, (ut habentur in Bibliotheca insignis nostri Hispan. Collegij Bonon.) opera sequentia, quę ego uidi.

¶ *In Prologum. S. Hieronymi.*
¶ *In Genesim.*
¶ *Librum Paradoxorum.* †
¶ *Tractatum de statu animarum.* †
¶ *Defensorium trium conclusion.* †
¶ *Tract. de Beatiss. Trinitate.* †
¶ *Tract. sup: Ecce virgo cōcipiet.* †
¶ *Tract. de optima politia.* †
¶ *Tract. contra Clericos cōcubin.* †
¶ *In Exodum.*
¶ *In Leuiticum.*
¶ *In Numeros.*
¶ *In Deuteronomium.*
¶ *In 4. Libros Regum.*
¶ *In 10. capita Iosue.*
¶ *In Librum Iudicum.*
¶ *In Librum Ruth.*
¶ *In Librum Paralipom.*
¶ *In Euang. S. Matth. usq; ad uigesimum quintum capitulū tantū.*

Nota q̄ in Bibliotheca sancta Sixti Senensis li. 4. ubi de hoc loquitur scriptore, nō habentur illi tractatus, quibus crucem ✠ apposui. Claruit tantus uir tempore Concil. Basilien. & Eugenij 4. Anno Domini. 1440.

1016 a Omnes mundi nationes, considerata legis Euangelicæ suauitate, idē fateri cogent, si lumine tm̄ naturali, nōluxuriæ, ac aliorum uitiorū libertate ac uoluptate ducantur.

Quæ omnia nulli alij doctrinæ contingunt nisi ei soli.

Silentio non prætereo, quòd Philosophus Porphirius uir magnæ auctoritatis, ut refert. B. Augustinus in 10. lib. de Ciuitate Dei, c. 32. uiam Fidei Christianę uidebat fore uniuersalem uiam,

Vide multa quæ tradit Io. Dried. in tract. de libertate Christiana: & Io. Lud. Viues. in tracta. de uerit. fidei Christianæ. Lactan. multa tradit.

a Passa

& religionem animæ ſaluandæ,[a]
ſine qua prouidētiam diuinā nō
credebat genus humanum relin
quere potuiſſe, niſi quia uidebat
propter Regum, & tyrannorum
oppugnationem tanta in cre-
dentibus perpetrata martyria,
& cruciatus, [a] quòd uiam Chri- 1017
ſtianam timuit omnino peritu-
ram, [b] non intelligens Porphi-
rius, quòd id quod in electione
ipſius uitæ Chriſtianæ eum per-
peti metuebat, ſcilicet ipſa Mar
tyria ad confirmationem, robu-
ſtioremque commendationem
Fidei, potius pertinere, ut nume
rus conſecratus Martyrum eſſet
teſtis dictæ ueritatis. [c]

Tu ergo, hodierne Philoſo- 1018
phe, qui poſt tot, & crebra præ-
terita Martyria non ſolum ho-
minum, ſed etiam fœminarū, [d]
uides fidem Chriſti tam appro-
batam, atque confirmatam, cur
non uides, quòd licèt ipſa Fides
ſupernaturalia contineat, non debeat per ratio-
nem teneri, coli, atque credi, & uenerari?

Sic itaq; mihi uideor uidere cōcluſum, ſi cum ſa 1019
næ mentis lectore uerba facio, & philoſophica, &
bene organizata ratio non poteſt fugere quin cō
cedat ꝙ Fides Chriſti ſit ipſa ueritas. Et hoc eſt
quod dicit Apoſtolus Paulus uas electionis. 2. ad
Corint. 10. c. Et in captiuitatem redigentes om-
nem intellectum in obſequium Chriſti. Nota ꝙ
dicit: omnem intellectum, & ꝙ dicit: in captiui-
tatem: quaſi uelit, ꝙ omnis intellectus habet per
punctā rōnis captiuari, ut habeat obſeq; Chriſto.
Non enim uoluntariè, gratioſè, & adulatoriè, ut 1020
ei placeamus, illi homini in patibulo inter duos
latrones pendenti credimus ſed uidentes, & ſcru
tantes ſcripturas, & temporum poſt ipſas ſcriptu

a Paſſa eſt enim Eccleſia ſancta in gentes perſecutiones à ſui principio; inter quas, duodecim atrociores cōſidera, quas optimè deſcribit F. Ioannes Ludouicus Viualdus in lib. Opus Regale. in tract. de duodecim perſecution. Eccleſiæ. quem uide, ſi poteris habere, eſt enim liber rarus, aureiſque literis Notandus.

b Illic trepidauit timore, ubi minime eſſet timor, ſi cōſideraſſet, quòd multæ tribulationes iuſtorum, ſed de omnibus liberauit eos Dominus: & quòd dominus promiſerat Petro. Lucæ. 22. Ego rogaui pro te Petro, ut non deficiat Fides tua.

c Habet enim ueritas Fidei Catholice hanc, cum oleo in ignem effuſo, ſimilitudinem. Nam quanto plus olei in ignem quis miſerit, ut illum extinguat, tanto uehemētius ignis accenditur, inflammatur, & creſcit; ſic quanto magis Tyranni nomē domini è medio Martyriis internecionibus tollere procurabant; tanto plus in dies Chriſtianorum augebat mirabilis numerus, ita ut quaſi dici poſſet quòd unaquęque ſanguinis pro fide Chriſti gutta effuſi, mille generabat fideles. ut ſupra. num. 1014. de S. Ianuario diximus. Quare, haud incōgrue dicitur, Cant. 1. ca. oleum effuſum nomen tuum.

d Vt patet mirabiliter in illo inſigni Sanctarum undecim millia Virginum & Martyrum agmine, quarum celebritatem ueneratur Sancta Romana Eccleſia. 21. die Octobris. earumque ſacratiſſima capita (quorum decem proprijs aſpexim⁹ oculis) auro, gemmiſque adornando, colendo, & uenerando.

a Ideſt,

ras, sequelas, & processus, cogimur, per rationem, [a] & captiuamur, ut Christo pareamus, & obsequamur, uidentes, si secus agamus nos intellectu carere, [b] licet per intellectum naturaliter, non ualeamus consequi Fidei secreta. [c] Fides tamen nostra uicit múdum, ut dicit Apostolus sanctus Ioan. in sua. 1. Canonica. 5. c. ibi: Hæc est uictoria quę uincit mundum fides nostra; non enim illa uictoria mundi fuit in exercitu, nec in robore; sed in spiritu meo, dicit dominus exercituum. Zach. 4. c. Si igitur in spiritu Dei fuit uictoria, meritò Apostolus Paulus, & nos post eum possumus dicere: quòd intellectus est captiuatus, & necessitatus, ut obsequatur, & credat Christo. Et est probata tertia particula huius operis, ut promisi. Et non mireris Lector, si aliquando repeto multa in diuersis locis: quia si uideris, & contuleris titulos capitulorum, tu me excusatũ habebis propter conuenientiam materiæ: ut Rubrica tituli conueniat nigro, & quodlibet capitulum habeat dotem suam. Et sic non notabitur superflua, nec inutilis repetitio: imo, fortasse congrua, & necessaria uidebitur.

¶ *Summarium, & conclusio totius Tractatus.*

CApitulum, siue summa eorum quæ dicta sunt, breuiter, & complexiuè est: quòd fere totus mundus, cuius populatio, ut plurimum, & quasi tota consistit in iudæis, Christianis, & Sarracenis, adeò quòd non sunt alij homines in mundo, qui non claudantur sub his nationibus tribus. [c] Omnes habent pro articulo suę credulitatis & fidei Mesiam esse, aut debere uenire, secundum iudæos, & secundum Christianos, & Sarracenos Iesum filium Mariæ Virginis fuisse Mesiam.

a Id est, Christum credimus uerum Dei filium, & hominem, ipsumque tanquam talem diligimus, adoramus, & colimus, ipso constringente nos conscientiæ stimulo, atque di-
1021 ctamine: contra quem (ut habetur. Actor. cap. 9.) durum est calcitrare. Et, quia qui facit contra conscientiam, ædificat ad gehæmnam, ut habetur. in c. literas. de restitu. spoliat. sic, cùm conscientiæ uermis urgeat nos, ratioque ipsa omnimodo premat, Scriptura
1022 rumque sacrarum testimonia conuincant; nó possumus non Iesum Christum uerum Dei filium adorare, eiusque Catholicã Fidem tanquam ueram amplecti, & tenere, intellectus nostros in eius obsequium captiuando.

b Quemadmodũ
1023 illi miserrimi caruere, qui magis tenebras dilexerunt quàm lucem. ut Ioan. c. 3.

c Paruum enim, aut nullum meritum haberet fides nostra, si Diuinorum mysteriorum arcana, & oculis aspicere, & manibus cótrectare possemus.

d Complures sunt etiam (utinam cóuertantur, & uiuant) Gentilium Regiones siue nationes, quæ adhuc idola colunt, ut sunt Iaponi, & alij, quorum Auctor noster hic non meminit, quia tunc nobis erant incognitæ.

a Ex

Proba-

¶ Probatum est, etiam per scripturas iudæorũ 1024
publicas & notorias, quarum scripturarum ipsi Iu
dęi vbiq; sunt detentores, quòd Mesias debebat
esse ex genere Dauid, qui erat ex tribu Iuda.

¶ Probatum est etiam illum Mesiam ex Da- 1025
uid uenientem, debere esse, & uocari Deum.

¶ Probatum est etiam istum Mesiam, secundũ 1026
suam humanitatem, debere pati mortem, pro pec
cato multorum.

¶ Probatũ est istum Mesiam debere venire in 1027
fra certũ tempus à tẽpore prophetię Danielis v\ſ-
que ad finẽ domus sanctę Hierusalẽ secũdę, quod
tẽpus clauditur ad longius, in numero 490. anno-
rũ ad plus, infra quod tẽpus venit in dicta domo
secunda in fine Iesus filius Marię Virginis, qui pu
blicè Mesias filius Dauid dicebatur, & iudęi eũ
pro homine de domo Regia Regis Dauid Veniẽ
tem habebant, & communiter computabant, ut
habetur in libro Canhedrin, in c. Finito iudicio,
ubi dicũt ꝙ Iesus Christus eo quia erat de domo 1028
Regia, seu proximus Regno, habuit in causa sua
aduocatum; licèt regulariter accusari de blasphe-
mia Dei, ut erat Iesus, nõ dẽbat habere aduocatũ.

Hic Iesus passus fuit mortẽ publicè in Hierusa- 1029
lem, & anteq̃ ipse pateretur, dixit ipse nocte pręce
denti suã mortem, se passurũ mortẽ pro peccatis
multorum, & remissione peccatorum ipsorũ. Quę 1030
ergo harũ triũ nationum, quę Mesiam pro articu
lo suæ credulitatis, & fidei pręดicat, & affirmat, au
debit negare, ꝙ Christiana fides nõ uerius disse-
rat, doceat, & probet de hoc articulo Mesiæ in ꝑ
sona dicti Iesu illis modis & formis, q͡b. ipsa Chri
stiana Fides affirmat, & docet? Certe, nisi amẽs sit,
nullus inuenietur. Quis ẽt, qui extra istas tres na- 1031
tiones sit, ẽt si sit Philosophia plenus, qui tãta scri
pta vatum, & Prophetarũ in tantis temporũ varie
tatibus dicta præcesisse viderit, quæ omnia con-
gruè sequuta sunt post, tam in uita dicti Iesu, quam post eius mor-
tem per longa temporum spatia Mille Quadringentorum Sexagin 10
ta quatuor annorum computatorum à Natiuitate dicti Iesu [b] ui-
derit, non dicat ista omnia cœlestia fuisse, in mentem Sanctorum

[a] Ex his nostri authoris uerbis patet, quantum tempus in hoc libro componendo consumpserit. Quod (meo, omniumq; iudicio) quatuordecim fuit annorum spatium, nam in principio operis, nu 53. dicit in probatione primi articuli, hæc verba. Vsque ad annũ Millesimum, Quadringentesimum; Quinquagesimũ, quem modo computamus. Et postea, ad finem, scilicet, nu. 1015. ait: Per magna temporum curricula Mille Quadrigentorũ sexaginta & unius annorum Et nunc in fine libri hic dicit: Per longa temporum spatia, Mille, Quadringentorũ Sexaginta quatuor annorum, cõputatorum, &cæt. Vnde de prima cõputatione ad ultimi patet, Quatuordecim annos consumpsisse. Nos autem, gratias agimus Deo, qui intellectum dat paruulis, quique nos misericordia sua infinita ita adiuuit, ut per tres ferè annos

 hominum,

hominum,& Prophetarum atq; vatum diuinorum missa,& iniecta,& demum operis per effectũ completa, & sequuta? Certè si non fateatur, ratione caret & desipit.

Hęc breuiter sunt, quæ in hoc tractatu dicere volui. Suppleat ĩ his Lectoris deuotio, & corrigat q̃ corrigẽda viderit, iuxta veritatẽ & mentẽ Catholicę Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, cuius determinationi omnia, & meipsum submitto,& subijcio. [a]

¶ *Capit. vltimum. De probanda circa homines indiuidualiter prouidentia Diuina.*

QVia tamen de prouidentia Dei circa homines singulariter,& in indiuiduo,& de perdurabilitate animæ post mortem, licèt non sint tantum nostrę Fidei articuli sed etiam iudęorum, aut Sarracenorum,[b] quia omnis se fidem diuinã prætendens habere,& Deũ per fidem colere, habet necessario credere, & tenere, ꝙ Deus remunerator est bonorũ,& vltor culparum & uitiorum, siue peccatorum;& ꝙ anima hominis est perpetua,& duratura post mortem; aliàs non haberet fundamentum Fides aliqua; tum quia in hoc opere me dixi contra Philosophum non credentem Fidem Christi, rõnes inducere,& eum per doctrinam Philosophicam vincere. Et quia multi hæretici,& infideles, cõstituti in vnaquaq; sectarũ vesanię iudaicę, & Sarracenorũ,& etiam in fide Christi constituti, quàmplures vacillant dicẽtes: Quis venit de alio seculo, ut noua nobis narraret? Licèt Christianis sufficeret Christus, qui resurrexit, & animam suã reassumpsit, quod probatũ est diuersis Martyrijs Sanctorum & Sacrę scripturæ ueteris authoritatibus; tamen adhuc insurgendum est contra istas frigidas, ac Saturninas,& hæreticas opiniones nõ

repetendo

annos continuò li
teris operam dan-
do, nec nos, ex pro
fesso, alijs studijs
immiscendo, in di
cti authoris librũ
limandum, corri-
gendum atq; glos
1033 sandum huc usq;
peruenimus.
a Vt Catholicus
Doctor, verusq; Hi
spanus nobis ꝓbet
exemplũ, ut que-
madmodũ ille fa-
cit, ita & nos facia
mus. Quamobrem
omnia ab Authore
hic scripta,& à me
uisa, correcta, glos
sata, & adiũcta,&
si quid infra dice-
tur, libẽtissimo ani
1034 mo, submitto li-
mæ, ac censurę Sa
crosanctę Ecclesię
Catholicæ Roma
næ, à qua (si q̃d mi
nus bene dixerim)
cupio emendari,
iuxta tex. in c. Hec
est Fides. 24. q. 1. cũ
multis alijs capi-
tulis, q̃ in professio
ne sanctæ Fidei ci
tat ille ĩsignis Do
ctor Hispanus Al-
uarus Pelagius in
fine sui libri. De
plãctu Ecclesiæ. Et
1035 nunc ampliori sty
lo, pulcherrimoq;
modo, atq; feruen
tissimo Fidei zelo
Illustris, admodũ-
1036 que R. D. Doctor
Franciscus Penna
Sacrę Romanę Ro
tæ meritissim⁹ Au
ditor, ĩ 1. lib. Scho
liorum, ad Dire-
ctorium Inquisito
rum. Scholio. 24.

pag. 26. col. 1. quę uideas.

b Male aliquantulum sonat hæc nostri Authoris narratio, cum expræsius multo, imò expræsissime, hi articuli ĩ Symbolis Fidei Catholicę habeantur, quare longè distat Fides Catholicorum in hoc ab alijs, ut unusquisq; clare uidère potest.

a Cum

repetēdo multa, q̄ scripta sunt. [a] 1037
Et primo fundemus circa prouidentiam, rationem Aristotelis, in sua Methaphysica, lib. 12. c. penult. vbi sic inquit: Etenim intelligere & intelligētia inerit indignissimum intelligēti, quare fugiendum hoc, etenim nō videre quędam, dignius q̄ videre, non si sit optimum intelligentia, seipsum ergo intelligit, siquidem est potentissimum, & est intelligentia intelligentię intellectus, vnde aliud scientia, & sensus, & opinio, & meditatio ipsius in accessorio. Hæc Aristoteles, vbi s.

1038 Hinc formāt hęretici talē rōnem, contra prouidentiam diuinā circa hominem, & dicunt: Qūo potest fieri, ꝙ Deus suprema, & mira intelligentia intelligat nefarios actus hominis peccatoris, vt puta adulteria, incęstus, malas, fœdas, & pessimas eius cogitationes, q̄ ipsi homini sunt nefas reminisci, quia talia non videre, dignius est q̄ videre.

1039 Vnde (dicunt ipsi) plus q̄ certum est, ꝙ Deus talia non videt. Si non uidet, nec præuidet, aut intelligit, quomodo punit? Hinc est ꝙ si nō punit, nec etiam bona opera & meritoria, quæ iusti homines, & boni faciunt, non uidet, nec præuidet, nec etiam remunerat, aliàs esset remunerator bonorum, & non punitor malorum, quod non est dicendum?

1040 Beatus. Tho. super textu Aristotelis, dicit, ꝙ intelligit uilia, tamen non sistit in eis, nec retrahitur à dignioribus intelligendis per eum, unde vilitas intellectorum, intelligentiæ nobilitatē non tollit, nec derogat eius dignitati, nisi in eis Deus sisteret, quod non facit.

1041 Or, Attēde Lector, qa iudicio meo, tu poteris venari, & arguere Aristotelē, ex authoritate sua. Et est cōsiderādū, ꝙ hic sunt duo quæsita; Primū, Vtrū prouidētia diuina versēt circa opera hoīum, cuius-

[a] Cum Author noster finē suo dederit tractatui principali, posteaq; capitulum hoc: De prouidentia Dei àddiderit; Nobis etiā satis esse iudicauimus, nihil de hac materia particulariter notare, vel addere, cū multi sint de illa scripti tractatus, sed tantum Doctores aliquos citare, qui vniuersam materiam ad longum optimè & eruditè ex antiqs & modernis tradunt, uideatur ergo de prouidentia Dei, atque de Gentilium errorib. circa illam, Lactātius Firmianus, lib. 1. Diuinar. instit. c. 2. Saluianus Episcopus Masiliēsis, qui octo mirabiles cōposuit libros, de ꝑuidentia. S. Augū. in tract. de prædestinatione, prescīētia, & prouidētia. S. Th. in multis locis cōtra Gent. Cōgerit multa Sixtus Senensis in Bibliotheca sancta, lib. 6. annotatione 251. Iacobus Valen. in Psal. 35. in vers. domine in Cœlo. Citat multos Lexicō Theologicum, uerbo: Prouidentia, Paulus Grysald. in lib. D. cisi. Catho. uerb. Prouidentia, ubi notat hæreses negātium Dei prouidentiam. Et melius, & copiosius Hector Pint. super lamētationes Hieremiæ. cap. 3. vers. Quis est ille, qui dicit, &c. Quibus omnibus fortius testimoniū est, quod canit Ecclesia Catholica in Dominica 7. post Penthécosten, in qua hoc anno 1590. sumus hæc componētes, scilicet dicēs: Deus, cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur, &c.

a Quam

cuiuslibet particularia? Secundum, Vtrum anima post mortẽ hominis duret, & remaneat perpetua? Et in secundo Aristot. de plano, in libris de anima lib. 1. c. Rationabilius, dicit: intellectus autem fortaſsis dicimus aliquid, & impaſsibile. Et in li. 2. c. 2. ubi dicit de ĩtellectu, & fantasia, quod est genus animæ, qđ solum contingit separari, sicut perpetuum à corruptibili. Et in 3. de anima. clarius dicit, ꝙ est immortale, & perpetuum ipsum intelligere, quod est in anima. Et, licèt hoc Aristoteles teneat, & omnes philosophi ueri sapiẽtes, quòd anima non desinit moriente corpore; tamen hoc põt probari ratione demõstratiua.[a] Quia si anima hominis in corpore humano existens desiderat ingenti desiderio, ac cupit, & optat hęrere primæ causæ,[b] & illã intelligere, frui, ac uidere, si poſset; & nihil aliud tantũ officit, & obstat sibi, quantum corporis habitatio, &, ut ita dixerim, mixtura;[c] quomodo desinet hæc anima, corpore moriente, à suo optatu, & appetitu tam grandi, & continuo, cùm fuerit sublatũ corporis impedimentum, nõ ui detur consistere ratione, ut aĩa in corpore mortali existens, gaudeat in hoc desiderio uidendi Deum, & adhærendi illi, & cũ corpus euanescat, ipsa desinat ab hoc desiderio?

Modò sic: ergo habemus ex dictis Aristotelis, ꝙ anima quantum ad intelligere est ꝑpetua post mortem corporis. Si ergo est perpetua, modo ꝓbemus

a Quam quæstionem de immortalitate Animę tradit optimè, ad vtramque parté disputando Speculũ peregrinarum qó. Decade. 1. c. 2. q. 1. quam, non solum argumentãdo defendit, sed etiam exemplis demonstrat manifestiſsimis antiquorũ philosophorũ, ac Romanorum; sed & Sanctorum corroborat auctoritatibus. Hanc etiam
1042 Animæ immortalitatẽ naturali ratione probat, & defendit Raymũdus de Sabunde ĩ sua Theologia naturali li. ca. 86. 105. 214. 217. & multis alijs. Eandem animæ immortalitatem ex multis Sacræ scripturæ au-
1043 ctoritatibus ꝓbat Paul. Grysal. in li. Deciſio. Cathol. verb. Anima. nu. 5. optimè Hect. Pin. in c. 2. in Danielé. vers. Rex inæternum viue. ubi multa curiosa videbis & uide F. Io. Lud. Viuald. in li. opus Regale. in trac. de officio pietatis in defunct. & Augus. Nimphũ. & alios, qui tractatus composuerunt de immortalitate aiæ.

1044 b Cuius mirabilis ueritatis testis est ille, qui Psal. 41. dicebat: Quẽadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te Deus, & cętera. Et Psal. 83. Quàm dilecta tabernacula tua Domine uirtutum; cõcupiscit, & deficit aĩa mea in atrijs Domini. Et Psal. 119. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, &. Et Diuinus Paul. ad Phili. c. 1. dicebat: cupio diſsolui, & eſse cum Christo. Quod desideriũ omnium Sanctorum, & perfectorũ virorum aĩos maximè vrgebat. In quorũ persona loquitur idem Apos. 2. ad Corin. c. 5. dicens: Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra, &c.

c Quam, meritò quidé, legem peccati, & carnis appellat D. Paul ad Rom. 7. dicens: Video aũt aliam legem in membris meis, repugnanté legi mentis meæ, & captiuãtem me in lege peccati, q̃ est ĩ mẽbris meis.

a Quem-

a Quemadmodũ fingunt infidi, per uersiq; Talmudistæ dicentes Deũ certis diei horis esse occupatum, aliis laborare, alijs ludere cũ Leuiathan. quos in hoc errore, & alijs reprobat Sixt. Senens. in Bibliotheca sancta. lib. 2. in Cathalogo errorum Talmudistarum.

* Qui

bemus primum, quòd Deus præuidet, & intelligit omnes uias istius animæ, dum stat in corpore, siue bonum, siue malum agat. Et probo sic: & 1045
ponamus exemplum in Beato Antonio. Hic sanctus uir, semper amauit in uita sua Deum amore perfecto, & sancto. Quæramus: An Deus ignoraret istum amorem, & dilectionem Beati Antonij? Et, si dicis mihi quòd sic; iterum quæro: An hoc erat ex superbia in Deo, quòd vilipenderet animam B. Antonij; an ex negligẽtia, vel ex ignorantia, aut magna occupatione, aut ex indignitate amoris, aut amantis?

Nullum prædictorum est de Deo dicendũ; imò 1046
necessario asserendum, tenendum, & concludendum; quòd Deus sapientissimus, & intelligentissimus, atque mitissimus, & non superbus diligat, & intelligat Beatum Antoniũ, Deũ ex toto corde diligentem. Nec attribuamus Deo superbiam, negligentiam, aut ignorantiam, aut occupationem,[a] aut amare eũ reputare rem indignam, signanter attento, secundum Aristotelẽ, quòd anima B. Antonij erat perpetua, & permansura post mortẽ.

Modò sic; Si Deus habuit prouidentiam, & intelligentiam Bea 1047
ti Antonij, & animæ ipsius, ut eum diligeret: cùm & quãdo in sua uita Deum diligebat; eodem modo habuit Deus prouidentiam, & intelligentiam ipsius B. Antonij, si quomodo ipse beatus Antonius in vita sua peccauit, & sic non semper dilexit Deum?

Nec obstat, ꝙ dicat Aristoteles, & hæreticantes, quòd dignius 1048
est quædam non uidere Deo, quàm videre, quasi inferant, quod vilia, turpia, & nefanda peccata non cadunt in intelligentia diuina; quia hoc esset indignissimum, quia scire oportet, quòd homo cũ peccat, recedit à Deo, & hoc est malum, quod homo committit, quia recedit à Deo; & bonum quod homo facit est quando hæret Deo, ut plene discutit, & declarat Beatus Augustin. in 10. libro de ciuit. Dei.

Modò in exemplo; Vnus grandis Rex, & Imperator temporalis 1049
diligit suos familiares fideles, quandiu seruiunt sibi, & sunt præsentes in seruitio suo. Quandiu tamen recedunt à suo seruitio, & deseruiunt illi, negligit, & abhorret eos. Sic Deus, scit omnes actus hominis dignissimos, & bonos, & eius tetra, & grauia peccata scit, cùm cessat ab operibus bonis, quia recedet ab eo; sic quòd opera fœda hominis scit priuatiuè, non positiuè, quia scit hominem malum facere, cùm recedit ab eo. Et quatenus ab eo recedit

puni-

punitur, & pro qualitate, & pro modo recessus; quod necesse est philosophum fateri, post quàm credit, & credere debet Animã perpetuam, post mortem.

Et sic per resolutionem secundi quæsiti, An anima sit perpetua post mortem, habes solutionem primi, quòd Deus qui in altis habitat humilia respicit in cœlo, & in terra. Et uidetur quòd satisfecerim malis mentibus hæreticorum, & eorum, qui sunt tardi corde ad credendum, in his duobus quæsitis apud hæreticantes, dubijs & ambiguis per rationem, seclusa omni auctoritate sacra, quæ non teneret demonstratiue apud concedentes scripturas, sed auctoritatiuè.

Finito Libro,

Laus sit & gloria Christo. *

Hucusque Illustris. D. Doctor PETRVS *de la Cauelleria huius libri Auctor.*

* Qui cũ Patre, & Spiritu sancto uiuit & regnat Deus in secula sæculorum Amen. Quam sanctissimam Trinitaté, atque indiuiduã unitatem toto corde, & ore confitemur, laudamus, atq; benedicimus: illamque humiliter deprecantes ut cócedere dignetur ut diebus nostris eandem uideamus ab omni creatura agnosci, laudari, benedici, atque prædicari. Intentionis enim nostre est, & semp fuit, & erit, ut quicquid Auctor noster hic scripsit, nos.q; notauimus, addidimus, seu glossauimus, cædat ad laudem, gloriam, & honorem eiusdem Sanctissimæ Trinitatis, Beatissimæ Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum: in Animarum fidelium salutem: atque in Sarracenorum, iudæorum, aliorumque infidelium correctioné, uel confusionem. Amen. Quibus additionibus ultimàm im posuimus manum in nostro Bonon. Hispanorum Collegio, die septima Augusti, Anni. 1590. Ecclesiam Catholicam gubernante Sanctiss. D. N. Sixto Quinto regnante in Hispania inuictissimo Monarcha, Regeque Catholico Philippo II. Annó etatis suæ. 63. (qué Deus Omnipotés diu nobis conseruet) Rectore huius nostri insignis Collegij illustri admodum D. Doctore Gaspare Cepero, huius nostri Auctoris Cæsaraugustano cóciue.

Doctor. D. Martinus Alfonsus Viualdus Glossator.

AVREVS RABBI SAMVELIS TRACTATVS,

AD ISAACH RABBI SINAGOGÆ, QVAE EST IN SVBIVLMETA, in formam Epistolę conscriptus.

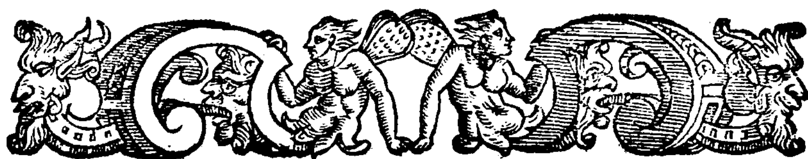
IN QVO ITA EGREGIE' HVIVSCE TEMPESTATIS miserrimus Iudæorum status exprimitur, & ita ipsos uoluntate planè, non ignorantia errare aliqua, palam fit; vt, quid hoc infelicissimum genus hominum respondeat, omnino non habeat.

QVI QVIDEM TRACTATVS, QVO'D SVPERIORI mirificè subscribat, atque subseruiat, è tenebris, in quibus diù iacuit, reuocatus opera atque beneficio Illustris admodumque R.D. DON MARTINI ALFONSI VIVALDI S.Theologiæ ex Bononiensi Collegio Excellentissimi Doctoris, atq; præcedentis glossatoris, ac tandem ab omni iniuria uindicatus, correctus, emendatus, iterum in lucem prodit.

Venetijs, Apud Baretium de Baretijs. M. D. XCII.

CVM PRIVILEGIIS.

DOCTOR D. MARTINVS ALFONSVS VIVALDVS

GLOSSATOR LIBRI, ZELVS CHRISTI, Ad Lectorem.

POstquam (Pie Lector) tuæ consulentes utilitati, ac commodo, supradictum Tractatũ, Zelus Christi contra Iudæos, Sarracenos, ac Gentiles nuncupatum, perlegimus, emendauimus, numerauimus, ac Glossis nostris illustrauimus; placuit, ad maiorem gloriam Dei; Iudæorum, Sarracenorum, ac Hæreticorum confusionem; atque omnium fidelium utilitatem, & eruditionem, sequentem tractatulum de eadem materia differentem, per modum maioris confirmationis, ac firmitatis, Hispanum traductorem Hispano alteri addere; cogitantes, quòd quamuis anno Domini, 1475. (ut in eo patet) fuerit primum typis mandatus; Nunc tamen, propter eius penuriam, raritatem, ac temporum diuturnitatem omnibus, absq; dubio, nouus omnino apparebit, atque uidebitur, ac ut talis placebit; maxime, cùm testimonia contineat mirabilia pro nobis, contra inimicos Crucis Christi magnopere pugnantia, illosque conuincentia. Illum igitur hilari animo accipias, totumqu perlegas, ac rumineris, ac pro me Deum depreceris, oro. Vale

EPISTOLA PROOEMIALIS

F. ALFONSI BONIHOMINIS

Hiſpani huius Tractatus translatoris.

REVERENDO in Chriſto Patri Fratri Hugoni Magiſtro Ordinis Prædicatorum digniſsimo, ac ſacræ paginę profeſſori, Eius ſubditus Frater Alfonſus Bonihominis Hiſpanus, promiſſam obedientiam, promptam in omnibus ſemper, & deuotam.

Cùm ego, propter paruitatem meam, & inſufficientiam, non ſim talis, quòd vobis poſsim, vel ſciam aliquid magnum facere: vel ſaltem aſsiſtere tanto patri in laboribus, & curis veſtris, quos pro vera quiete omnium, & totius patriæ ſuſtinetis. Ad ſolatium veſtrum aliquale quaſi ſubleuamen laboris, libellum hunc anti-

quiſ-

quisſimum, qui nuper deuenit ad manus meas, & fuit in antea, tot temporibus occultatus, noua translatione, de Arabico in Latinum per me interpretatum, paruum enzeniolum vobis mitto. Sciendum, quòd inter Iudæos multum gloriantur illi, qui Arabicarum literarum obtinent peritiam. Tum quia illæ literę ſunt in antiquorum Philoſophorum vſu ſatis copioſæ: Tum etiam, quia in eis, vt puto, paucis Iudæis, paucioribus Chriſtianis notis ſcribunt confidentius ſecreta ſua: quæ volunt alijs occultare. Qua de cauſa, vt æſtimo, Iudæus iſte, licèt cathecuminus auctor huius libri: non ipſum Hebræo ſermone, ſed in Arabico annotauit. Sed oportet, vt tardè, vel citò, omnia occulta reuelentur, iuxta ſententiam Saluatoris. Ego verò, in transferendo ipſum, auctoritates Bibliæ ab ipſo Iudæo inductas, ſic ſcripſi in locis ſuis in Arabico & Latino, non prout in noſtra habentur translatione ſecundum Beatum Hieronymum; ſed prout iſte Iudæus eas ſcripſit, quando compoſuit iſtud opus. Et hoc feci, ne aliquis mihi poſsit imponere, quòd in contextu aliquid præſumpſerim addere, diminuere, vel etiam immutare. Et vt ſuper hoc eſſent omnes Arabici mihi teſtes. Et hoc dico, quòd Iudæus iſte noſtram translationem non ſequitur, vt videbitur in proceſſu. Me autem, vt credo, oportuit ipſum exponere in Latino, prout ipſe loquitur in Arabico: eius modum loquendi, & ordinem quantum poſsibile eſt ſeruando: aliter non interpres eius, ſed corruptor libri ſui dici poſſem: vt etiam Iudæi ſi viderint iſtum librum in vtraque

lingua

lingua conſcriptum, tantum conuincantur per eum ſi viderent, quòd auctoritates in Latino, ad hoc deſcriptæ in Arabico non diſcordarent. Et cum ſolatio veſtro, domine mi & Magiſter, hic eſt finis huius quem intendo. Conſeruet vos ordini noſtro Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per multa tempora, in ſua gratia, & amore. Amen.

INDEX CAPITVLORVM IN HOC BREVI TRACTATV CONTENTORVM.

Vbi, animaduerte, Lector, literulam, b, post numerum pag. significare secundam paginam.

De

FINIS.

Distichon.

En Iudæe tibi, sunt en tibi perfide fila:
Labyrintheis flexibus egredere.

INDEX
RERVM INSIGNIORVM
QVAE BREVI ALTERO IN TRACTATV
CONTINENTVR.

In quo non te lateat, Lector, literam B. post numerum paginarum locatam indicare secundam paginam.

A

B

C

D

Deus

E

F

G

Iusti

Pro-

FINIS.

AVREVS RABBI SAMVELIS IN FORMAM EPISTOLAE TRACTATVS,

QVI IN PRAECEDENTI CONSCRIPTA MIRIFICE confirmat; nunc demum post alteram eius de anno 1475. impressionem, per admodum R. D. DON MARTINVM ALFONSVM VIVALDVM expurgatus, candorique suo restitutus, ac in lucem editus.

TITVLVS EPISTOLAE.

Epistola, quam scripsit magister Samuel Israelita oriundus de ciuitate regis Morochiani ad Rabbi Isaac magistrum Sinagogæ, quæ est in Subiulmeta in regno prædicto.

CONSERVET te Deus, ò frater, & permanere te faciat, vsque quo terminetur ista nostra captiuitas, & congregetur ista nostra dispersio, & appropinquet spes nostra, & signet Deus beneplacitū suum super vitā nostram. Amen. Noui & expertus sum quòd plenitudo sciētiæ nostri temporis est in te, & tu es spes nostrę certificationis in dubijs legis, & Prophetarum, cum tuis expositionibus gloriosis: Vnde ego particeps doctrinæ tuæ fieri desiderans, tibi expono exitus cordis mei, super illis, quæ legis sunt, & Prophetarum: super quibus anxior cum timore. Quapropter recurro ad abundantem scientiam tuam, & sapientiam, & mitto tibi libellum istum, sperans per te, Deo volente, in veritate confirmari ac in dubijs declarari.

Quare Iudæi sunt in ira Dei. Cap. I.

DEsidero, domine mi, certificari per te, & testimonijs legis, & Prophetarum, & aliarum scripturarum: quare nos Iudæi generaliter percussi sumus à Deo in captiuitate ista, in qua sumus: quę potest vocari proprie ira Dei perpetua, quoniam non habet finem. Nam modo sunt Mille anni completi, & vltra, quòd per Ti-

tum fuimus captiuati. Nos ſcimus quòd patres noſtri adorauerunt idola: occiderunt Prophetas, & legem Dei abiecerunt, & propter omnes iſtas tranſgreſsiones Deus non percuſsit eos captiuitate, niſi per 70. annos in Babylonia, & poſt tempus præfatũ placatus eſt eis, & reduxit eos in terram ſuam. Et ſecundum ſcripturam, ira Dei fuit tunc temporis validiſsima ſuper omnes iras, quas ante tempora illa commemorat ſcriptura, & tamen, vt dictum eſt, pœna tantorum peccatorum non fuit niſi 70. annis. Et nunc domine mi, ira Dei, quę in præſenti punit nos, non habet terminum, nec finis eius promittitur in Prophetis. Si uoluerimus dicere quòd iſta præſens ira in qua ſumus, ſit adhuc illa ira, propter quam fuit illa captiuitas 70. annorum, quia tunc non completè ſatisfactum eſt de peccatis prædictis per illos patres noſtros, nos facimus Deum mendacem, quod abſit, quoniam ipſe Deus verus, & glorioſus illi captiuitati impoſuit præfatum terminum per Prophetas, ſcilicet 70. annos, vnde talis non eſt reſponſio, ſed euaſio ſeu excuſatio, nec eſſet coram intelligentibus proponenda. Et ſi dixerimus quòd Deus in illa tranſmigratione miſertus eſt vni parti generis noſtri, & non alteri, & illos, quorum miſertus eſt, reduxit ad reędificandum templum, vt dicit Propheta Hieremias, & quòd nos ſumus de illis, quorum non eſt miſertus: tunc dicent nobis Chriſtiani, & quòd Deus miſertus eſt eorum, qui adorauerunt idola, & qui occiderunt Prophetas: ergo & nobis, quia nos non peccauimus. Item, in patribus peccatoribus fuit pœna diuinæ vltionis in certo termino: quare ergo noſtra pœna eſſet ſine termino, qui non peccauimus? Itaque longa eſt, & ſine termino pœna, in qua ſumus, modo iam ſunt Mille anni, nec in lege nec in Prophetis huius pęnæ terminũ poſſumus inuenire. Quare, domine mi, cum Deus punierit patres noſtros propter idolatriam, & propter interfectionem Prophetarum, & pœna & culpa ſint notæ in ſcriptura: cum Deus non puniat bis idipſum, pro peccatis illis præteritis fuit pœna, ſcilicet captiuitas 70. annorum, & cum Deus non punit vniuerſaliter, niſi propter vniuerſale peccatum: oporteret, quòd poſt illam captiuitatem, nos peccauerimus omnes coram Deo, peccato maiori quam fuerit idolatria primorum parentum, & quam fuerit interfectio Prophetarum, ex quo Deus pro illis peccatis puniuit patres noſtros 70. annis, & non amplius; & nos puniuit iam ſunt Mille anni & vltra, & puniuit, & diſperſit nos per quatuor partes mundi. Tamen quicquid contingat, Dei ſumus in omni euentu, quia nulla eſt excuſatio ſuper dicta Reſponde.

Probat

Probat quòd pro quodam graui peccato in quo sunt, sint in hac dispersione. Et arguitur contra eorum obseruantiam legis. Cap. II.

SVpposito, igitur, domine mi, quòd sumus in peccato aliquo maximo, rogo nunc quòd certifices me, si postquam Deus dispersit nos de Hierusalem, & misit in captiuitatem istam longissimam, seu perpetuam propter illud peccatum, auctoritate nostra, & propria voluntate, sine speciali mandato Dei, cur nos in captiuitate ista non incepimus obseruare circuncisionem, & sabbatū, & alias cerimonias, quas tenemus secundum legem Moysi? Nam nos cognoscimus, quòd à tempore quo Titus destruxit ciuitatem sanctā, & templum combussit, & bibliothecas, & nos in captiuitatem istam dispersit, & ex tūc cessauit inter nos vigere sacrificium, oblationes, & holocausta, & Deus non promisit nobis postea, per Prophetam aliquem, nec per prophetiam, nec per reuelationem aliquam certam, quòd nos deberemus redire aliquando in Hierusalem in statu pristino, nec mandauit nobis postea, quòd obseruaremus obseruantias prædictas. Videtur ergo sequi, quòd nos non à Deo, sed ab illis, qui erant in ira Dei obseruantias prædictas accepimus, & tenemus. Et uidetur quòd iustè dicent nobis aduersarij nostri. Sicut vos obseruatis circuncisionem, & sabbatum, & legitis in Sinagogis libros Moysi, & Prophetarum sine mandato Dei, quare non assumitis vobis similiter sacrificium, & non facitis vobis Sacerdotem, & Regem, & Principem, & vnctiones sanctas & incensum? & quare non edificatis vobis altaria, & seruatis cerimonias, & omnia alia, quæ sunt in lege contenta, sicut sabbatum & circuncisionem, & plura alia, quæ obseruatis secundum traditiones vestras sine mandato Dei propria voluntate? ex vtraque parte curritis in offensam Dei. Et si hæc prædicta facitis, contra voluntatem Dei, vel si dicitis quia voluntas Dei est quòd hæc seruetis, & beneplacitum, quod tamen ostendere non potestis; quare non obseruatis supradicta alia, quorum multa facere potestis? Et si non permittunt vos facere Reges, & populi sub quibus iacetis, non permitterent tamen uos multa alia facere, sicut permittunt circuncisionem, & libros, & Sinagogas, & alia quæ seruatis. Et ad hæc domine mi, non est nobis in promptu responsio sufficiens, vt videtur: sumus tamen Dei in omni euentu.

Quomodo omnis obseruantia legis Iudæorum non est acceptabilis Deo propter peccatum, in quo sunt. Cap. III.

INuenimus, domine mi, Deum loquentem per os Zachariæ & dicentem 7. cap. ubi loquitur de illa prima captiuitate breui, interpretando hanc auctoritatem secundum quòd scripta est in Arabico sicut infra posita est, sonat in Latino. Hæc dicit Dominus Deus sacerdotibus, & populo terræ. Quando ieiunastis, & plorastis, in 6. & 7. toto tempore 70. annorum, intellexistis quòd ieiunaretis ad me, aut ploraretis. Ego tale ieiunium nolui a uobis, nostra autem translatio aliter se habet, sed ego scribere propono sicut iacent in Arabico auctoritates, quas Samuel iste adducit, non sicut sunt in nostra biblia. innuit Dominus (Domine mi) in prædictis uerbis quòd dum nos iudæi fuimus per 70. annos in dicta captiuitate fuimus sine lege, quia ieiunium non habuimus, neque habemus à lege, sicut alias obseruantias, & similiter fuimus sine circuncisione, & sine sabbato. Et, sine dubio, omnia hæc non ualent, dum ira Dei manet super populum suum. Illa uero prima ira Dei fuit breuis, quia 70. annorum: ista quidem, in qua nunc sumus, est longa iam Mille annorum & ultra, & non inuenitur ei terminus in Prophetis, & timeo, domine mi, quòd sicut Deus misit in captiuitatem illam breuem patres nostros sine lege, & sine obseruantijs, nec acceptauit ieiunia, nec obseruantias legis eorum, quousque fuit completum tempus pœnæ ipsorum scilicet 70. annorum: sic in ista captiuitate ultima, non acceptat opera, quæ facimus secundum obseruantias legis. Quare constat quòd nos sumus in maiori peccato nunc, quam patres nostri fuerint in Babylonia. Vnde nos sumus in maiori ira Dei quam illi essent, & per consequens, opera nostra sunt ei minus placita, & nos sumus ei magis odiosi. Et patet quòd illi propter mortem Prophetarum, & quia idola coluerunt, fuerunt tantum 70. annis in captiuitate, & nos propter magnum peccatum & maximum, sumus captiui iam sunt Mille anni & ultra. Et hæc captiuitas, domine mi, sine dubio est illa, quam Deus per os Danielis Prophetæ uocat desolationem, cum dicit cap. 9. Vsque ad consummationem, & finem perseuerabit desolatio, &c. Prima captiuitas uocatur transmigratio, quia post modicum tempus fuerunt reducti cum honore in Hierusalem, sed hæc uocatur desolatio perpetua, in qua pro certo, Deus non miserebitur nostri sicut miserebatur patrum

nostrorum

nostrorum in Babylonia: excepto quod consolabatur eos per Prophetas, qui promittebant illis liberationem, & erant omnes simul. nobis autem nihil promittitur, & insuper dispersit nos per vniuersa regna mundi. Attamen quicquid contingat, Dei sumus in omni euentu.

Ostendit quòd Iudæi sunt cęci. Cap. IIII.

DOmine mi, ualde mirabile est mihi de nobis. Speramus enim quotidie liberationem de captiuitate ista, & semper de hoc loquimur, & semper loquimur de reductione nostra in Hierusalem, & ideo sumus cęci, vel deceptores simplicium. Nam constat, ꝙ post dispersionem nostram quæ facta est per Titum, non apparuit in nobis Propheta, qui nobis promitteret reductionem, nec etiam post captiuitatem 70. annorum, fuit Propheta, qui loqueretur de ista captiuitate, quæ non habet finem, nisi in fine mundi, nec deliberationem habet, nisi per consumationem sęculi, quia Daniel illam uocat desolationem sine fine cap. 9. Vnde timeo, domine mi, ꝙ cum tanta captiuitas non possit manere super totam gētem nostram à Deo, nisi propter maximum peccatum in Deum, quod maius est, quam interfecisse Prophetas, & adorasse idola; propter quæ peccata patres nostri fuerunt puniti, quod sicut Deus non miseretur nostri in uita, cum in eodem peccato perseueremus, sic etiam nec miserebitur mortuis ex nobis. Attamen sumus Dei in omni euentu, qui euenerit.

Quod Iudæi decipiunt alios, & seipsos. Cap. V.

DOmine mi, videtur ꝙ decipiamus alios, & nosipsos, quia in libris legum, & Prophetarum habemus Deum promittentem nostræ genti liberationem, & congregationem de dispersione multipliciter. Sed bene aduertenti omnes promissiones, quas habuimus, vel fuerunt completæ ante captiuitatem. 70. annorum, & in ipsis. 70. annis: vel promissiones fuerunt propter peccata illorum, quibus promissiones sunt totaliter impeditæ, sicut propono corā te, domine mi. Exempli gratia. Ista pauca dicuntur in Ezechiele. Si feceritis iustitias meas, & mandata mea seruaueritis, congregabo vos de quatuor partibus mundi, & leuabo uos, & adducā vos per mare, & reducam vos in domum sanctam uestram. Ecce quod id quod Dominus nobis promittit per Ezechielē in prædictis verbis & alijs locis libri eiusdem Prophetæ, iam completum est plu-

ries

ties ante illam captiuitatem. 70. annorum, & omnes promissiones Domini tales maiores, & minores, quæ in diuersis locis sacrorum librorum continentur, completæ fuerunt antequam caderemus in istam vltimam captiuitatem, quæ non habet finem. Modo iam sumus in Millesimo anno, & vltra, nec in aliquo libro Prophetarum eius terminum inuenimus, nec vlla Dei promissio, ubi agit de liberatione, & congregatione intelligitur de ista captiuitate perpetua: sed de illis tribulationibus, & dispersionibus, antedictos. 70. annos, nec postea congregatio de dispersione promissa est nobis. Vnde oportet, quod post istos. 70. annos commiserimus illud peccatum magnũ, propter quod Deus, sine termino punit nos, in quo peccato sumus, & manemus omnes: aliter Deus misericordiã suã non continuisset in nobis ira tam longa. Nam uidemus per scripturas, quod omnia peccata, quæ commiserũt patres nostri ante 70. annos prædictæ captiuitatis punita fuerunt, & de multis exempla hæc pauca induco. Peccauerunt patres nostri ante. 70. annos qui exiuerunt de Aegypto, & promissio eis facta in eis locum nõ habuit, sed in peccatis suis in deserto mortui sunt. Peccauit ipse Moyses ad aquas contradictionis, & terram promissionis nõ meruit. Peccauit ipse Aaron, & portauit pœnam. Heli sacerdos peccauit, & ruptis ceruicibus expirauit: & posteritas eius sacerdotio priuata est, & tamen Deus promiserat sacerdotium ineternum. Sed huiusmodi promissa intelliguntur semper, nisi propter peccata demereant accipere: ut patet in regno Dauid, quod carnalis posteritas eius priuata est regno. Sicut etiam Deus uerus, & gloriosus promisit Abrahæ, & semini suo terram illam ineternum possidendã, & frequenter perdiderunt eam propter peccata sua; & frequenter restituit illis Dominus, usque ad vltimam uicem qua perdiderunt. Iam sunt mille anni, & ultra, & iam non est spes recuperandi eam, quia manemus omnes in eodem peccato, propter quod terram nostram perdidimus. Et, domine mi, multum mirabile est, cum omnes concordemus, quod oportet, ꝙ post captiuitatem. 70. annorum in Babylonia peccauimus contra Deum maximo peccato: & tamen nullus est qui dicat, quod est id peccatum, propter quod incurrimus tanta mala. & si aliquis nostrum cognoscat nostram causam, & peccatum, propter quod incurrimus tanta mala: nullus tamen id aperit proximo suo, nec ipsemet, qui cognoscit, in suam cõuertit utilitatem, sed omnes iacemus prostrati: & uidemus manifestè, quod in prædicta captiuitate. 70. annorum erat Deus cum patribus nostris in Prophetis idest Hieremia, & alijs prophetis, & dedit eis Salathiel ducem, & principes, & sacerdotes, cũ quibus exiue-

uerunt de Babylone peracta pnia, & placato Deo ædificauerũt Hierusalem, & templum, & alias ciuitates, & effudit Deus sup illos misericordias suas copiose. Et tamen in ista captiuitate nullus Propheta nobiscum est, nec Deus, ut apparet. Igitur domine inquirã, & non cessabo quærere, quod peccatum est id tantum, propter qđ sumus in hac captiuitate Mille annis, & ultra. nec habemus Prophetam, nec regem, nec sacerdotem, nec altare, nec sacrificiũ, nec vnctionem, nec incensum, nec purificationem: imò facti sumus abominabiles toti mundo sicut Deo, & cõtemptibiles: in solo corde tantum nostro regnat superbia, qua nosipsos præferimus toti mundo. Et quod super hoc sentio pandam tibi domine mi: nec minus, quicquid eueniat, nos Dei sumus.

Quod sit illud peccatum, propter quod Iudæi sunt in hac captiuitate. *Cap. VI.*

NVnc ergo, domine mi, paueo, quod id peccatum propter qđ sumus in hac desolatione, & in captiuitate ista, sit illud peccatum, super quo locutus est Deus per Prophetam Amos. 2. cap. cum dicit sic. Super tribus sceleribus Iuda conuertam, uel transferam Israel. Nota quod ubi in Biblia nostra est conuertã, hic habet transferam. & est ad propositum eius magis, & super quarto non transferam eos, quoniam uendiderunt iustum pro argento. Et nos, domine mi, secundum doctrinam nostram dicimus, quod iste iustus fuit Ioseph filius Iacob, qui fuit venditus à fratribus suis in Aegypto, & sic teneo ego, nisi quod sermo diuinus ponit istud peccatũ venditionis quartum in numero peccatorum seu scelerum Israel. Ipsi etiam Christiani, quibus sãctorum librorum studium videtur esse traditum à Deo, respondent doctrinæ nostræ prædictæ, & dicunt, quod primũ in quatuor sceleribus Israel est uenditio Ioseph à fratribus suis, & secundum peccatum, siue scelus assignant adorationem uituli in Oreb, & tertium scelus occisionem Prophetarum. propter quod fuimus captiuati in Babilonia. 70. annis, & dicunt, quod quartum scelus Israel fuit uenditio iusti. s. Iesu, qui ad literam fuit uenditus post transmigrationem præfatam. 70. annorum. Et, si nos, domine, uolumus tenere præfatam doctrinam nostram, & respondere Christianis: oportet quod nos assignemus in Israel ante venditionem Ioseph uaria scelera præcessisse, ut ipsa uẽditio Ioseph sit quartum scelus. Sed hoc non poterimus sustinere, quia testimonium libri Genesis est contra nos, qui venditionem Ioseph ponit primum scelus filiorum Israel, & Propheta Amos ponit

nit expresse quartum scelus venditionem iusti, propter quod fuimus in captiuitate, de qua loquitur Deus comminans, ꝙ non reducet nos vltra in terram promissionis cum dicit: Et super quarto non transferam eos, quoniam vendiderunt iustum pro argento. Et manifeste apparet mihi, ꝙ nos super illo peccato quarto venditionis iusti iuste sumus puniti iam sunt Mille anni, & vltra, in quo tẽpore nil proficimus inter gentes: nec est spes profitendi amplius.

Quod iustus Iesus Christianorum Deus iniustè uenditus sit. Cap. VII.

EXpauesco, domine mi, & timeo quod iste Iesus, quem colunt Christiani, sit ille iustus venditus pro argento secũdum Amos Prophetam, & timeo quod de ipso sunt hæc, quæ mihi occurrunt testimonia Prophetarum. & illa eadem in doctrina sua valde aperte applicant Christiani. Isa. Propheta primo ca. dicit. Vę genti peccatrici, filijs sceleratis: quoniam ipsi elongauerunt se à Deo, & blasphemauerunt sanctum eius, & inclinati sunt retrorsum. Item idē Propheta dicit: Quasi ouis ad occisionem ductus est, qui non aperuit os suum. Item dicit. Vir habens dolorem, & sciens infirmitatem. Item fuit despectus, & propter hoc non reputauimus eum: ipse enim oblatus est, quia ipse voluit. Item de angustia iudicij depositus est, generationem eius quis enarrabit? Item propter culpam populi mei transfixi eum, & dabit iniuriatores pro sepultura, & diuites pro morte sua. Et timeo, domine mi, ꝙ iniuriatores fuerunt patres nostri, & diuites Pilatus, & Herodes, & Anna, & Caiphas, sicut dicit Propheta Dauid: Consurrexerunt omnes reges terræ, & maiores, & contra Deum, & contra Christum eius. Reges. s. prædicti maiores. s. patres nostri. Et timeo domine, quod iste Iesus sit ille commutatus, & venditus pro argento, de quo loquitur Zacharias Propheta, & Amos, & alij Prophetæ. De quo etiam loquitur Isa. Propheta, cap. 53. Deponet omnes iniquitates, & orabit ꝓ infidelibus. Timeo ego, domine mi, ꝙ iste Iesus sit ille iustus, de quo dicit Dauid in Psal. 73. Delectati sunt in animam iusti. & sanguinem innocentem condẽnabunt, & propter hoc eiecit eos Deus & disperdet illos Dominus Deus noster. Et timeo, domine mi, ꝙ iste sit ille iustus, de quo loquitur Hieremias cap. 9. cum dicit. Homo est, & quis est qui intelligit eum? Item Hiere. cap. 10. Species vultus nostri Christus Deus captus est pro peccatis nostris. Cui diximus. In umbra tua uiuemus inter gentes. Timeo etiam domine mi, ꝙ iste sit ille iustus de quo dixit Deus per os Zachariæ Prophetæ.

phetæ cap.13.Dicetur enim in illa die : quæ sunt istæ plagæ in palmis tuis? Et respondebit. Plagatus fui in medio domus meæ inter illos,qui dilexerũt me,& leuauit ensem pastor meus supra me. Idẽ cap.12.Aspicient ad me die illa,& illum quem transfixerunt:& plãgent super illum quasi planctum vnigeniti. Timeo etiam domine mi,ꝙ iste fuit iustus ille,de quo dicit Abacuch. c.3. Cornua in manibus eius ibi abscondita est fortitudo eius, &c. Et concordat Euangelium Christianorum,vbi narratur mors Iesu,& ostendunt. Cum autem venissent ad Iesum inuenerunt eum mortuum, & misit unus ex eis lanceam suam,& trãsfixit. Paueo domine mi,quod iste sit iustus de quo dicit Abacuch.c.13. Egressus es Domine saluare populum tuum cum Christo tuo.

Quomodo post occisionem Christi facta est dispersio Iudæorum secundum Danielem. Cap. VIII.

EXpauesco,domine mi,super his,quis fuit iste iustus sine peccato de quo loquitur Isa. Propheta. Et quis sit ille iustus uenditus pro argento, propter quod dicit Dominus per Amos Prophetã vbi supra,quod in testimonium quarti sceleris non transferet eos in terram promissionis amplius. Videtur etiam domine mi, qđ completum est,quod scribitur Dan. 9.capitu. ubi dicit:Postquam consumatæ fuerunt. 62. hebdomadæ occidetur Christus : & tunc veniet populus cum principe venturo, & destruet ciuitatem, & domum comminuet, & condemnabunt eam,& auferetur sacrificium & consumabitur destructio perpetua. Et non est dubium,domine mi,quin destructio desolationis perpetuæ sit captiuitas ista in qua sumus iam sunt Mille anni. Et aperte dicit Deus per Prophetam, ꝙ erit desolatio perpetua post occisionem Christi, sicut est desolatio nostra postquam Iesus fuit occisus. Nec comminatus est Deus nobis perpetuam desolationem nisi post occisionem Christi. Et si voluerimus dicere,ꝙ ante mortem Iesu fuimus in desolatione. Ad hoc respondent nobis Christiani,ꝙ ante mortem illam nõ fuit desolatio nisi.70.annis, & plus hoc fuimus reducti in terram promissionis,& fuimus apud Deum in gratia,& honore. Certe domine mi, ego non uideo euasionem contra prophetiam istam: qa de facto probatur nobis,ꝙ postq̃ à reædificatione fuerunt completæ. 72.hebdomadæ supra anno,qui sunt anni. 400.& 33. tũc fuit Iesus occisus à patribus nostris, & postea venit dux. s. Titus,& populus Romanus, & fecerunt nobis secundum prophetiam istam, hodie sunt Mille anni,& vltra,& nihilominus si in ira Dei sumus,& tamẽ

in ipso speramus. Et si dicamus ꝙ Christus venturus est, & nondũ venit, & re habebimus terram promissionis, & reædificabimus ciuitatem, & habebimus gratiam Dei, & honorem in terra nostra, & ista desolatio non erit perpetua. Respondebunt Christiani, ꝙ adhuc ergo manet nobis occisio Christi, & aduentus Titi, & populi Romani, & desolatio peior ista, in qua iam fuimus per Mille annos. Heu domine, non est excusatio nec euasio consona. Sed tñ quicquid contingat Dei sumus in omni casu, si in eo speramus.

Quod duo sunt aduentus Christi. Cap. IX.

TImeo, domine mi, ꝙ Christus iam uenit, & iam adimpleuit primum aduentum suum; quia in scripturis nostris inuenimus duplicem eius aduentum. Primus aduentus Christi describitur in Prophetis in paupertate, & humilitate. Secundus in gloria, & maiestate. Et de utroque aduentu proponam illa, quæ mihi occurrunt. De primo aduentu dicit Deus per os Zach. cap. 9. Lætare filia Sion, ecce præceptor tuus venit pauper æquitans asinum. Et ĩ isto aduentu describit eum Isaias despectum: Daniel occisum: Zacharias, & Amos uenditum. & tamen iam fuerunt completa, quæ in libello descripsi, & describam: non reputauimus eum. i. non cognouimus eum. sicut dixit Isaias Propheta. sed despeximus eum, & præualuimus contra eum. Sed gloria eius, & maiestas eius erit manifesta in secundo eius aduentu, quando ignis, & flamma præcedet eum, & exardescet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Sicut dicit Deus per os prophetarum Dauid, & Isaię. Et timeo domine mi, ꝙ Christus non iudicabit aliter quam cũ igne ad mortem, quia nos interfecimus omnes Prophetas, qui annuntiauerunt nobis de ipso, prout Deus testificatur contra nos per os Heliæ Prophetæ quarto libro Regum. Et sic interfecimus illum iustum propter quem sumus in ira Dei sine fine. attamen Dei sumus.

De primo aduentu Christi. Cap. X.

TImeo, domine mi, Deus describit aperte duos aduẽtus Christi per os Isa. Prophetæ. 2. capit. cum dicit. Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini, bis dicens consurge, propter eius duplicem aduẽtum, & singillatim clarè primum Christi describit aduentum quantum ad passionem, & deiectionem c. 50. & 53. per totum. Et specialiter cum dicit: Vidimus eum, & non erat aspectus, & species, neque decor. &c. Primum eius aduentum

tum ponit Isa.9.cap.cum dicit.Paruulus natus est nobis. Et statim subiungit secundum eius aduentum cum dicit: Et vocabitur fortissimus gigas potens, frater thronum dauid sedebit, vt confirmet illum ab initio vsque inæternum. Zacharias autem Propheta describit eum pauperem, & sedentem super asinum cap.9.Et quid aliud est hoc, nisi quod Propheta describit primum aduentum in humilitate, & secundum in potentia, & maiestate? Sic etiam describit eum Daniel cap.7. circa medium, ubi dicit: Considerabã, vel aspiciebam in visione noctis, & ecce in nubibus Cœli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: omnes populi, tribus, ac linguæ adorabunt eum, & seruient ei. Hebræus habet: tribus ac linguæ honorabũt eum, & non deficiet potestas eius, quia non auferetur, & regnum eius manebit inęternum. Nostra autem translatio habet: Tribus ac linguæ seruient ei, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. aliàs, & non deficiet potestas eius. aliàs potestas eius inæternum, & regnum eius manebit inæternum. aliàs non corrumpetur. Et manifestum est, domine mi, quod in secundo aduentu sedebit Christus ante antiquum dierum, qui est Deus ad iudicium, sicut sedit in primo aduentu ante patres nostros iudæos, ut iudicaretur. Et istos duos aduẽtus Messiæ idest Christi, innuit Propheta Dauid in Psalmo cum dicit: quia venit quoniam venit iudicare terram. Propter primum eius aduentum, qui fuit simplex dicit: quia venit. propter secundum vero, qa erit cum potentia dixit: quoniam venit iudicare terram. De secundo eius aduentu loquitur Zach. cap. 14. cum dicit. Impriment vestigia pedes super montem Oliuarum, &c. Et nos domine, non dicimus, quod Deus in essentia sua, & natura habet pedes, nec carnem, nec ista quæ corporis sunt; sed habere pedes conuenit omni creaturæ corporeæ. Dicit etiam Dauid Propheta, quod supra allegatum est loquendo de secundo eius aduentu. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius inflammabit. Sed domine, non dicimus, ꝙ Deus sit circunscriptus, quod aliquid posset esse in circuitu eius inquantum Deus: sed auctoritates similes habent veritatem ad literam in illo iusto, quem Prophetæ describunt: nunc loquentes de eius humilitate, nunc de eius maiestate. & de hoc loquitur Malachias cap. 3. cum dicit. Ecce dominus venit, & quis poterit stare ante aduentum eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & sedebit, & liquefaciet argentum, & aurum. Ecce qualiter iustus ille, qui fuit iudicatus, veniet in secundo aduentu. Et attende

domine mi, qualiter describit eum ibidē Propheta in eodem ca. 3. cum dicit. Tunc ego veniam, & intrabo in iudicio ad eos, & ero testis verax super adulteris, & malis, & periuris, & super illos qui defraudant mercedem mercenarij, & qui spoliant pupillos, & uiduas & opprimunt peregrinum, & pauperē. Et idem, domine mi, describit Ezech. cum dicit. 34. c. vbi loquitur de pastoribus, & ouibus dicēs: Ego separabo ab eis, scilicet à iustis, transgressores, & incredulos. Hæc non habet translatio nostra: sed in Arabico dicit sic: O domine mi ecce, ꝙ in secundo aduentu separabit incredulos de medio iustorum, sicut etiam dicunt Malachias, & Ezechiel clarè. & in primo aduentu nemo nostrum cognouit eum, quia exiuerat limites humanæ naturæ. Sicut dicit Deus per os Isaię Prophetæ c. 53. & inter iniquos computatus est, & propter hoc non reputauimus eū. & Hiere. dicit. 18. c. Ipse est homo, & quis scit eum? & timeo, domine mi, quod patres nostri in primo aduentu Messiæ defecerunt, & errauerunt, & pp hoc sumus in ista captiuitate, quæ non habet finem. & tamen quicquid contingat Dei sumus, & in ipso speramus.

De secundo aduentu Christi, quod tunc sit cum potentia iudicaturus. Cap. XI.

DOmine mi, paueo ne iste iustus iudex sit ille, qui iudicaturus est, cum potentia in aduentu secundo, & qui fuit Saluator in aduentu primo omnium qui crediderunt in eum. Quoniam Propheta Dauid dicit de illo: Notum fecit Dominus salutare suum: & in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Adhuc dicit Isa. capit. 12. Haurietis aquas de piscinis Saluatoris. Quod dictum secundum uidere meum, intelligo de baptismo. Nam in primo aduentu saluauit per aquam, & in secundo iudicabit per ignem. Et de isto Saluatore dicitur, domine mi, Iob. 19. Scio quod Saluator meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea oculi mei videbunt Deum meum. Attende, domine mi, quod uocat istum Saluatorem Deum. Constat autem ꝙ oculi carnis non uidebunt Deum. Ecce habemus secūdum scripturas, quod Saluator est iste Deus iustus, de quo est sermo. & solus potest dici uerus iustus, quoniam nullum peccatum fecit, secundum quod de illo Deus testificatur per os Isaiæ Prophetæ. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nec de Moyse, nec de aliquo Prophetarum dicitur, quod sit Saluator iustus, & sine peccato: quia Moyses peccauit, & omnes Prophetæ peccauerunt. sicut vos scitis domine mi. Et idcirco nullus

eorum

eorum vocatur iustus in scriptura, sed illud nomen isti soli seruatur, & sine dubio, non saluantur nisi ij, qui credunt primum aduentum suum, & illi qui nō credunt non habent causam aliquam, quòd saluentur in secūdo aduētu eius, sed digni sunt morte, quia digni erant morte illi, qui non credebant Moysi, & non obediebāt ei qui fuit peccator; quantomagis digni sunt igne illi, qui non credunt, & blasphemant istum iustum & Dominum, qui peccatum ne sciuit vnquam. quicquid tamen eueniat Dei sumus nos.

De Christi Ascensione. Cap. XII.

DOmine mi, nos inuenimus in scripturis quòd Christus exaltabatur de terra ad cœlum, & ego timeo quòd illud sit completum in isto, qui fuit interfectus à patribus nostris, & de ista exaltatione dicit Dauid Propheta in Psalmo 24. O magnates aperite portas principatus vestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit Princeps gloriæ. Et attende domine, quòd respondent illi Angeli. Quis est iste Princeps gloriæ? & ipse respondet illis. Dominus virtutum fortis in pręlio. Et constat domine mi, quòd iustus iste dominus virtutum non habuit prælium nisi in primo aduentu suo, quia quando sedebit ad iudicandum ignis in circuitu eius exardescet, & inflammabit in circuitu inimicos eius, & conflabit iustos per ignem quasi argentum, & hoc in vltimo eius aduentu. Nullus autem præliabitur contra illum, nec locus erit pugnæ. Adhuc de iusti huius exaltatione dicit Isa. cap. 63. Quis est iste qui venit de Edom, de terra rubens vestimentis eius de bosra, sicut ille formosus in stola? Et respōdet ijs iustus iste: Ego qui loquor iustitiam, sum expugnator ad saluationem. Et dicunt ei Angeli. O domine, quare rubrum est ueestimentum tuum sicut calcantis torcular? Respondet dicens illis. Torcular calcaui solus, & non erat vir mecum. Vide domine mi, quam proprie loquitur Isaias, & timeo quòd huius iusti responsio non tangat nisi nos, cum dicit: Calcaui eos in ira mea, donec aspersus est sanguis eorum super indumenta mea, & inquinata sunt omnia vestimenta mea. Sed dies vltionis in corde meo, & annus retributionis meæ venit. Quantū ergo sperare possumus in iusto isto, domine mi, vbi scimus ipsum de nobis angelis fuisse cōquestum in cęlo, & notificauit eis quòd ipse calcauerit torcular solus? Et quid aliud calcauit in ira sua nisi nos, qui post bellum quod habuit in primo aduentu suo prostrati sumus ab eo, & calcati, iam sunt Mille anni, & adhuc restat dies vltionis in vltimo eius aduētu, & annus retributionis in corde suo?

Vtinam

Vtinam domine mi, quando interfecimus Isaiam, deleuissemus istam auctoritatem prædictam de Prophetia sua, quòd nunquam legeretur ab aliquo. Et ecce quod Dauid uocat bellum cum dicit: Dominus virtutum fortis in bello: hoc Isaias vocat torcular. Heu domine mi, nos bibimus mustum illud, de quò etiam dicit Iacob Patriarcha & Propheta, vt habetur in libro generationis creaturarum cap. 49. de Iuda: Lauauit stolam in sanguine, scilicet vuę, sicut est factum in nobis in primo aduentu Mesiæ. Sed quid faciemus in aduentu eius ultimo, quando stabunt homines coram homine iudicante, & in circuitu eius erit ignis paratus ad deuorandum illos, contra quos tulerit sententiam? Tunc enim nõ erit tempus belli, nec iam in torculari calcabitur, quia iam ex tunc nõ erit locus nec tempus pœnitendi nec refugij, sed iustitia, vt sicut ipse iudicatus fuit sine peccato qđ inueniretur in eo, sic ipse iudicabit peccatores. Dicit enim Deus in Prophetia Salomonis, Prou. 11. Quando iustus recipiet iudicium, vbi erit impius & peccator? Vnde si iustus vix saluabitur, quid erit tunc de impio?

Adhuc fortius probat corporalem Ascensionem Christi. Cap. XIII.

VAlde timeo, domine mi, quòd hæc quæ dicta sunt testimonia Prophetarum de illo iusto, quòd scilicet fuit vẽditus pro argento, vt dicit Amos Propheta. Quòd calcauit torcular, vt dixit Isaias. Quòd gessit bellum cum patribus nostris, sicut dicit Dauid. Quòd captus fuerit in peccatis nostris, sicut dixit Hierem. Quòd vulneratus fuerit in palmis suis, sicut dixit Zach. Quòd super eius vestem missæ sunt sortes, sicut dicit Dauid. Quòd ascẽdit in cœlum sicut dixit idem Propheta, & alij; quòd non conueniat Deo in essentia siue in natura diuina, secundum quam nec resurgit, nec exaltatur, nec sedet, nec descendit. Ex ijs quæ dicta sunt sequitur necessario, quòd iam venerit ille iustus, cuius naturæ corporeæ hæc prædicta, & similia poterunt conuenire. Si autem tibi videtur forte durum credere, domine mi, quòd homo corporeus ascendit in cęlum, audi auctoritates & exempla, quæ mihi occurrunt de scripturis nostris. Et super hoc dicit Dauid propheta de illo: Ascendit Deus in altum, & saluabit captiuitatem, dedit bona hominibus. Dicit etiam in Psalmo 67. de ascensione eius iubilate Deo, & glorificate nomen eius: iter facite, qui ascendit de partibus occidentis, dominus nomen illi. Adhuc, domine mi, dixit Dauid de illo in Psalmo, quem tu habes in corde. Iubilate Deo

qui

qui aſcendit ſuper cœlum cęli ad orientem. Et de iſto dixit Amos cap. 19. Dominus eſt qui ędificauit in excelſo ſedem ſuam. Et de ipſo dicit etiam Dauid in Pſalmo 66. Aſcendit Deus in iubilo & dominus in voce tubæ. De ipſo etiam dixit Aſer Propheta cap. 3. Vidi hominem deſcendentem de cordę maris, & peruenit vſq; ad cœlum. Et quia non habemus iſtam prophetiam: obmiſi multa ſcribere, quæ allegat ſuper hoc, imò habemus eum, ſed ipſe tunc neſciuit quòd Aggeus in latino vocaretur Aſer in Arabico. Dicit etiam Moyſes in cantico. Leuabo ad cœlum manum meam, & Deut. 33. dicit etiam Iſa. cap. 21. Conſurge, conſurge brachium domini. De iſto etiam ait Anna mater Samuelis primo Reg. 2. cap. dabit dominus imperium regi ſuo, & ſublimabit Chriſtum ſuum, Dauid etiam dixit. Aſcendit dominus ſuper pęnnas ventorum. Et hec auctoritates occurrunt mihi ad probandum exaltationem Chriſti corporalem uſque ad cœlum, & ſunt plures alię, quas tu domine bene ſcis. Nunc etiam exempla aliqua adducam de lege noſtra, quia uidetur etiam nobis multũ inconueniens credere, quòd in corpore aſcendit in cęlum, & hoc eſt propter conſiderationem, nam in lege & in Prophetis inuenimus quòd Deus uerus & glorioſus aſſumpſit de terra, & eleuauit plures ſanctos viros patres noſtros. Et ſi de iſtis non dubitamus propter eorum ſanctitatem, & propter teſtimonium ſcripturæ, quare dubitamus de aſcenſione iſtius iuſti, in corpore & anima, cui magis ſcriptura perhibet quã illis teſtimonium ſanctitatis? Et quia durius bellum ſecundum Prophetas ſuſtinuit, & plures captiuątiones mundi, quam aliquis de prædictis. Et præterea domine, ſine exẽpli poſitione ſcis, quòd Matuſalem & Enoch iuſti, & Helias Propheta fuerunt aſſumpti à Deo de mundo iſto in corporibus ſuis. De Moyſe etiam non eſt dubitandum, quin ſit in cœlo in corpore & anima, ut dicitur Deuter. 34. dixit Deus ad Moyſem: Aſcende in montem nocte & morere ibi. Et aſcendit in montem & mortuus eſt ibi. Et neſciuit homo ſepulchrum eius uſque in hodiernum diem. Et quid ſignificat quòd ſepulchrum eius eſt ignotum in terra, cum ipſe fuit Propheta maior, & ſanctior alijs, niſi quòd Deus reſuſcitauit eum, & aſſumpſit eum in corpore & anima, ſicut alios iuſtos aſſumpſit & eleuauit ad locum ubi ſunt? Nec nos debemus mirari ſupra hoc, quòd aer iſte leuis, & ſubtilis poſſet portare corpora tam groſſa & ponderoſa, quia nos ſcimus quòd aqua, quæ eſt in raritate ſimilis aeri, quando placuit potentiæ omnipotenti, portauit corpora filiorum Iſrael in eorum exitu de Aegypto. Et quando fuit acceptum ſacrificium, ignis deſcẽdit de cęlo & eleuauit & portauit corpora

pecorum

pecorum & boum, quæ offerebantur Deo. Moyses vero & Helias prophetauerunt de illius iusti eleuatione, ac alij Prophetæ. Vnde cum oportet nos esse credentes de eleuatione corporea dictorum sanctorum, cur sumus increduli de eleuatione istius iusti, & eum eleuatum esse in cœlum, de quo tot sunt testimonia Prophetarum in scripturis sicut dictum est? Et posset induci vt quia satis apparet quòd Deus assumpsit prædictos sanctos, de quibus nullus dubitet, vt ad fidem disponentur corda hominum, & vt de ascensione sui iusti etiam non dubitarent. Est autem & alia causa, quare & ipsi nostri dubitant, quia aduentus eius primus fuit occultus, & modus insolitus: sicut dicit Isa. Homo est & quis cognoscet eum? Idem Propheta etiam dicit. Virgo concipiet & pariet filium. Vbi aduertendum est quòd tacet de patre secundum carnem, & propter hoc quod alibi dicit. Non reputauimus eum, & Iere. cap. 31. dicit. Signum nouum creauit Deus super terram, mulier circundabit, & cæt. dicit etiam cap. 5. Propter hoc dabit eis Deus vsque ad tempus in quo parturiens pariet. Et notandum quòd non facit Propheta mentionem de marito istius parturientis, cum inquit natiuitatem istius iusti, qui solum natus est præter solitum modum cursumque carnalem, qui est ex viro & fœmina, sicut de illo prædictum est per os Isa. cap. 9. cum dicit. Audite domus Iacob: Deus dabit vobis signum, virgo concipiet, &c. Omnes autem alij sancti qui dicti sunt, nati sunt de fœmina & viro carnaliter concepti in peccato, & omnes fuerunt peccatores, & ipse Moyses sanctior parentibus Prophetis peccauit, & confitetur per os suum se peccasse. De iusto autem isto dicitur per Isaiam 53. cap. Qui nunquam peccauit, nec inuentum est mēdacium in ore eius. De alijs omnibus sanctis dicit Deus per os Iob cap. 25. In omnibus sanctis suis non est inuentus sine prauitate. Et Hiere. Propheta dicit cap. 17. Corda hominum praua.

De cæcitate Iudæorum, quòd non credunt Christum aduenisse, nec intelligunt. Cap. XIIII.

TImeo, domine mi, quòd sit completum in nobis quod dixit dominus per Isaiam Prophetam. Cecidit cęcitas super Israel quousque intrauit plenitudo gentium. Et iterum dicit c. 6. Audientes audient, & non intelligent, & videntes videbunt, & non cognoscent, quia corda istius gentis sunt ingrossata. Et adhuc eodem cap. Excęca cor populi huius, & obtura aures eius, ne forte addiscant & conuertantur ad me, & sanem eos. Et dixit

Isaias.

Isaias. Vsquequo domine? & dixit: quousque sint ciuitates desertæ, & maneat domus sine habitatore. Dixit etiam Daniel cap. 12. Claude sermones & inuolue prophetiam. Et Hiere. 17. Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in lapide Adamantino, & extensum super latitudinem cordis eorum. Et Isa. cap. primo. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, populus autem meus non intellexit. Et iterum 8. Miluus, & Hirundo, & Ciconia sciunt tempus aduentus sui, populus autem meus non cognouit me. Et hæc omnia domine mi, dicta sunt propter nos, quia non cognouimus aduentum istius iusti domini. Et de nobis dixit dominus per Isaiam cap. 43. Elongate foras gentem cæcam & non habentem oculos, & surdam & non habentem aures, ecce omnes congregati sunt. & quid voluit dicere Propheta per hæc verba, nisi quòd Deus nos repulit? quia non cognouimus tempus istius iusti citius? Et congregauit ad se in fide gentes loco nostri. Super quo admiratus Dauid dixit in Psalmo 76. Hæc est mutatio dexteræ excelsi, nos tamen Dei sumus in casu isto nostro & in captiuitate ista, quæ non habet finem, in qua sumus iam sunt Mille anni, & hoc tamen non accidit ita male patribus nostris, qui adorauerunt idola, & occiderunt Prophetas, & transgressi fuerunt legem ex toto corde suo.

Quomodo cæcitas Iudæorum, & incredulitas circa Christum fuit prænuntiata per Prophetas. *Cap. XV.*

Timeo, domine mi, propter hoc quod quia non credidimus in isto iusto; idcirco accidit nobis & completum est illud, quod dixit Deus per os Isa. cap. 19. Erit prophetia tanquam verba libri clausi, qui dabitur lectori, & dicetur: iste liber clausus est, nescio quid est in eo, & tunc dabit nescienti literas & dicet; non sum lector ego. Et quæ clausura libri maior est, domine, quam clausura qua clausit Deus corda nostra, iam sunt mille anni & vltra, nec possumus cognoscere per prophetiam nobis traditam à Prophetis super aduentum istius iusti? propter quod alibi dixit Deus per prophetam. Desolabitur Hierusalem & corruet domus sancta, dixit etiam cap. primo. Terra nostra deserta, ciuitates nostræ succensæ igne, & remanebit Sion sicut tugurium in vinea dissipata, hoc est domine mi, & iam sunt Mille anni & vltra. Dixit etiam Isaias cap. 25. Domine Deus exaltabo nomen tuum, quia posuisti ciuitatem in tumultum, & domum in confusionem, vt non

sit vsque inæternum. Et 30.cap.dixit. Conteret populos contritione vasis fragelis, in quo non remanet pars ad portandum carbonem ignis, nec hauriendam guttam aquæ. Completum est etiam, domine mi, quod dixit Daniel cap.9.Postquam fuit occisus Christus remanebit desolatio perpetua,in qua desolatione sumus iam sunt mille anni & vltra. Dixit etiam Isa. 24. cap. Relicta est in vrbe solitudo,& sibilabit terra eorum sibilo,vsque in sempiternum. Dixit etiam Hiere. cap. 16. Argentum reprobum vocate illos, quia dominus proiecit eos. Dixit etiam Isa. capit.50. Ambulate in lumine ignis vestri,& in flammis, quas succendistis vobis. In quibus flāmis nos sumus iam Mille anni sunt. Et dixit etiam Amos.5.cap.domus Israel cadet,& non est qui erigat eam. Et videtur mihi, domine mi, quòd Deus induxit super nos ruinā istam post aduentum iusti huius,postquam propheta nullus surrexit in nòbis,nec surget sicut prophetatum est nobis, quia nos manemus in incredulitate non recipientes fidem illius sed negantes. Dixit etiam Oseas primo cap. Cum accubit mulier super terram & peperit, dixit Deus voca nomen eius sine misericordia, quia,non miserebor populo huic. Et si Deus proiecit nos & non miseretur nostri, vt experti sumus iam sunt mille anni & vltra, quæ vtilitas est nos habere legem,circumcisionem, & sabbatum? dixit Isaias 53. cap. Educ foras populum cęcum,sicut eduxit nos de terra nostra Deus verus, & gloriosus iam sunt Mille & vltra.dixit etiam idem 26. cap. Vetus error abijt. Et quid est antiquum nisi lex nostra, quæ recessit à nobis, domine mi, cum rege, cum sacrificio, cum incenso, & cum altaribus, & quid peius nobis poterit euenire? & quid est quod nos expectamus? nonne videmus quòd dispersit nos per quatuor partes mundi in dispersionem, sicut dixerunt nobis Moyses,Hieremias,& Isaias,& alij prophetæ? & tamen nos Dei sumus, & ad ipsum recurrimus in omni euentu.

Ostendit reprobationem Iudæorum propter eorum perfidiam, & electionem gentium propter eorum fidem.
Cap. XVI.

TImeo, domine mi, cum nos dicimus inter nos: ego & tu etiam sumus filij Iacob, & Israel,quia iam completum est illud,quod dicit Deus per os Isa.cap.74.Interficiet te Deus ò Israel, & vocauit seruos nomine alieno. Paueo quòd de illis seruis simus,quibus debet imponi illud nomen, secundum quòd Moyses

dixit

dixit Deuter.28. Erunt gentes in capite, & populus incredulus in cauda; ficut nos fumus, iam funt Mille anni & vltra. De illis etiam dixit Hierem.12.cap. Replebitur terra fide Dei, & redundabit ficut aqua maris. Et de illis dixit Salomon. 3. Reg.8. Domine Deus cum venerit alienigena ad domum fanctam tuam, & inuocauerit nomen tuum benedictum, exaudi eum domine Deus meus, vt difcat vniuerfa terra nomen tuum timere, ficut populus Ifrael. In quo ergo gloriabimur, domine mi, & quare contemnimus gentes? ex quo Salomon Propheta fecit eas participes in timore Dei, & in domo fancta nobifcum, & forte nos indignos eiecit Deus de ifta domo, & dedit eam iftis. Et de illis etiam dixit Moyfes: Hæc dicit dominus Deus: Replebitur terra tota gloria domini. Et de ipfis dixit Dauid in Pfalmo 21. Præuenient & conuertentur ad dominum vniuerfi fines terræ, & mille generationes. De ipfis etiam dixit Ifa. cap.60. O domus Dauid fancta venit lumen tuum & gloria domini fuper te orta eft, &c. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in fplendore ortus tui, leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes ifti congregati funt, venerunt tibi, & filij extranei ædificabunt muros, & principes eorum feruient tibi. Et qui funt ifti filij extranei, domine mi, qui venerunt ad domum Dei, nifi gentes, quæ feruiebant idolis, qui erant extranei à Deo? & ipfi principes & reges eorum, de quibus dixit Deus, quòd ambulabunt in lumine domus fanctæ, & nos erimus in tenebris extra illam, & fumus iam funt Mille anni. Dixit adhuc idem Propheta de illis cap.65. Ecce gentem quam nefciebas vocabis, & nationes quæ te non cognouerunt ad te venient. Et ficut de facto videmus hodie, funt Mille anni & vltra, quia Chriftus miffus fecundum legem nobis datam venit, & gentes quæ legem non nouerant, venerunt ad eum, & ipfe dedit eis legem nouam puram & fanctam. Adhuc 45.cap. concordauerunt, & reges eorum congregati funt in fide Dei. Et timeo, domine mi, de illis fuiffe dictum eodem cap. Congregamini omnes, & venite gentes, quæ faluatæ eftis per Deum ex gentibus. & de populo dixit Ifaias 65. cap. Quæfierunt me & non interrogabant, & inuenerunt me, qui non quærebant me, & de ipfis etiam dicit Hieremias cap.3. Congregabuntur omnes in nomine domini in domo fancta, & non ambulabunt in prauitate cordium. De ipfis idem Propheta dixit cap.16. Ad te venient omnes gentes ab extremis finibus terræ, & dicent: Non hæreditauerunt patres noftri nifi mendacium & iniquitatem. Et de ipfis dixit Sophonias cap.3. Datum eft gentibus, vt loquerentur fimul in nomine domini, & feruient ei hu-

mero vno, omnis homo de loco suo & omnes insulæ gentium. Et de illis dixit Zacharias 2. cap. Lætare domus Sion, quia ego veniam ad te, & habitabo in medio tui in illa die, & appropinquabunt Deo gentes in multitudine sua. Dicit idem Propheta 8. cap. Hæc dicit dominus Deus exercituum: venient gentes multæ de locis multis, & dicet vir ad vicinum suum, vadamus & quæramus dominum Deum in bono. Et ista, domine mi, completa sunt nunc, & complentur in oculis nostris de plano. Vides populos & linguas legere libros legis, & Prophetarum omnium, & psalterium dimissis idolis suis. Nullus ex eis credit per manum Moysi, nec Aaron, nec alicuius Prophetarum nostrorum, nec aliquid remanet de fide ab idolis ab illo tempore, quo crediderũt iusto illi, de quo dicit Abacuch cap. 3. Egressus es domine ad salutem populi tui, ad salutem cum Christo tuo.

De viuificatione gentium, & interfectione Iudæorum, prout etiam uidebitur in capituli sequenti.

Cap. XVII.

Timeo, domine mi, quòd Deus victor & gloriosus viuificat illas gentes per fidem, & interficit nos in incredulitate nostra, sicut ipse dicit per os Isa Prophetæ 65. cap. Pro eo quòd vocaui, & non respondistis hæc dicit dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis. Ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Ecce serui mei gaudent in exultatione cordis, & vos concutiemini præ amaritudine cordis, & interficiet te Deus ò Israel, & vocabit seruos suos nomine alio, in quo benedixit illis qui est benedictus super terram amen. Et nos videmus receptores istius nominis benedictos à Deo super faciem terræ, & nos dispersit, scilicet in captiuitate per quatuor partes mundi hodie sunt Mille anni, & apparent expresse in nobis vestigia iræ Dei, non ad castigationẽ, sed ad destructionem, & illa est interfectio quam Deus comminatus est quòd interficiet Israel, & illæ gentes viuæ, quas vocat seruos, recipient nomen quod Deus promisit, sed non ante mortem nostri nominis primi secũdum ordinem verborum Dei per Isaiã, & fames & sites quas patiemur non est panis aut aquæ, sed cordiũ & animarum sterilitas, & fames verbi Dei, sicut Prophetæ declarant per os Amos cap. 8. & tu domine scis hoc plenius quàm ego, veruntamen Dei sumus in omnibus, quæ accidunt nobis.

Quomodo gentes per fidem uiuificatæ habent mundas obseruantias nouæ legis. Cap. XVIII.

TImeo, domine mi, quòd gentes quæ iustificatæ sunt iam sunt Mille anni, postquam fuit mortuus Iesus in Hierusalem, quia nihil boni habuerunt antequam crediderunt in Deo, & in Christo, & in Apostolis, quoniam ipsi forte erant illi pisces, & illæ bestię de quibus loquitur Abacuch Propheta, quę non habent ducem, & ipsæ gentes purificatæ per fidem habent ieiunia sua, & obseruantias suas legis nouæ, & habent cuncta illa, quæ ad munditiam pertinent in lege antiqua contenta iudæorum. Vides quòd in omni lingua, & in omni loco in oriēte & in occidente gentes sunt consitentes in nomine domini, & nō credunt in eum per Moysem nec per aliquem Prophetarum, quamuis sunt studiosi in lege., & in libris omnium Prophetarum, sed Deus uocauit eos per discipulos iusti, qui egressus est cum Deo ad salutem eorum, sicut ipse Deus benedictus & gloriosus prædixit per os Abacuch Prophetæ. Et isti discipuli eius fuerunt filij nostri de filijs Israel, qui alio nomine vocantur Apostoli. Valde timeo, domine mi, quòd isti sunt illi de quibus dixit Deus per os Dauid in Psalmo. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in extremis finibus extensa verba eorum. Et uerba Prophetæ expresse demonstrant nobis, quòd de istis loquitur & non de nobis cum dicit: non erit lingua, neque sermo qui non audiant voces eorum. Et hoc non potest esse de lingua nostra Hebræa. Quę enim gentes obediunt præceptis Moysi & Aaron? quinimmo ipsi interfecerunt gentes, & fugauerunt eas à se. Hæ autem gentes sciunt hodie Moysem & Prophetas, & cognoscunt Deum, & seruant legem nouam sicut Apostoli docuerunt eos. Attamen Dei sumus.

De electione Apostolorum loco Prophetarum. Cap. XIX.

TImeo, domine mi, quòd illud quod Zacharias Propheta dixit cap. 13. Percutiam pastorem & dispergentur oues gregis, fuit completum quando nos percussimus pastorem istorum puerorum, & sanctorum Apostolorum. Extunc nos oues dispersi sumus per vniuersum orbem, & isti filij nostri, scilicet Apostoli surrexerunt loco Prophetarum. Quod apparet ex hoc, quòd Deus post illos non misit nobis Prophetam, nec notificauit aliquid per

visionem. Timeo, domine mi, quòd isti pueri sint Apostoli, de quibus dixit Deus per os Iohelis Prophetæ cap. 3: Senes vestri somnia somniabunt, & pueri vestri uisiones videbunt. Certissime, domine mi, senes sunt Prophetæ nostri, quia somniauerunt fidem gentium, quam consecuti sunt illi pueri, scilicet Apostoli & viderunt; & de istis pueris dixit Dauid Propheta. Venite filij audite me, timorem domini docebo vos, & Deus non nominat filios in plurali, sed solum nominat eos Israel primogenitum in vsu loquendi communi, & in alio Psalmo nominat istos pueros filios cum dicit: Filij tui sicut plantæ nouellæ. De Israel, domine mi, dixit Deus per os Isa. cap. 5. Vinea Dei exercituum fuit domus Israel; expectauit quòd veniret cum vua, & venit cum spinis, propter hoc ego adducam qui destruet illam in conculcationem. Et de illis prędictis filijs Dei, qui vocantur Apostoli, dixit Deus per os Isaia 13. cap. non modo erubescet Iacob nec liquefiet facies eius; sed tunc quando videbit de filijs suis illos, quos creauerunt manus meæ sanctificatos ante oculos suos. Et si essent, domine mi, filij isti sanctificati coram nobis secundum viam legis nostrę, non diceretur de nobis quòd essemus in erubescentia, propterea & dissoluerentur facies nostræ, immo haberemus gloriam & resplenderent facies nostræ: sed confusio facierum Iacob, & desolatio est ista, quòd isti filij quos Deus creauit manu sua, scilicet Apostoli sunt sanctificati coram nobis, & non secundum legem nostram; propterea Deus dat intelligere, quòd lex nostra non est lex ipsorum. Dixit etiam Deus per os Hiere. cap. 25. In illa die non dicent patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt, sicut infidelitas iudęorum non nocuit fidei Apostolorum nec nocebit, & propter hoc scribitur. Viuo ego dicit dominus: si erit vltra prouerbium istud in Israel, quia nunquam aliquis de Apostolis, postquam receperunt fidem redijt ad fidem nostram, quare non sentiunt acerbitatem infidelitatis nostræ, sicut dentes nostri obstupescunt de peccato patrum nostrorum. Adhuc de istis filijs, domine mi, qui sunt Apostoli dixit Deus per os Isa. Prophetæ. A quo transmigrabo nisi à populo meo. Filij autem qui erunt infideles, Deus erit Saluator eorum in omnibus angustijs eorum, & vultus eius custodiet eos in caritate eius, & in clementia redemit eos, & propitius erit eis in longitudine dierum. Verissimum est, domine mi, quòd isti filij, de quibus loquimur, semper manserunt firmi: nec Deus transmigrauit ab eis ab illo tempore, quo redemit rex ille iustus magister eorum, sed transmigrauit à nobis, & fuit semper cum eis. Et de istis etiam filijs, qui sunt

sunt Apostoli, dixit sapiens Iesus filius Sirach in libro suo cap. 3. Audite filij charissimi, & operamini in salutē, quia honorat Deus patrem in filijs. Et qualiter intelligi debeat honor ille declarat Deus per os Malachiæ cap. 3. Mittet Deus Heliam, qui conuertat corda patrum nostrorum ad filios. O domine, si Deus debuisset conuertere corda filiorum, scilicet Apostolorum ad patres, cum hoc debeat intelligi de fide, tunc isti filij, scilicet Apostoli fuissent nobiscum in captiuitate ista, quæ non habet finem, sicut & patres nostri & nos sumus. Sed ex quo Deus ordinauit quòd debeant corda patrum ad filios conuerti, quid est quod expectamus, domine mi? & quid præstolamur? Et si voluerimus dicere quòd alij filij debent esse præter Apostolos, de quibus intelligantur prędicta, illi erunt in captiuitate sicut & nos, ex quo viam illius iusti non sunt secuti, quem Apostoli firmiter secuti sunt, & docuerunt sequendam, & propter hoc habent honorem patrum; in hoc quòd patres dicuntur ad illos conuerti. Cum ergo, domine mi, filij nostri venerunt antequam nos ad fidem Dei, si corda nostra conuertantur ad filios, corda eorum conuerterentur ad nos, & sicut dicit Deus altissimus. Erunt populus vnus animus vnus in Deo glorioso, & victorioso, quia non debemus intelligere illam conuersionem nisi de infidelitate ad fidem, & doctrinam illius iusti, qui est magister salutis eorum, qui credunt in eo, & secundum quòd dixit Dauid de eo: Ipse est, cuius sacerdotium erit secundum ordinem Melchisedech inæternum, quo obtulit sacrificium panis & vini, & fuit Melchisedech sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende, domine mi, quanta sit differentia inter sacrificium Aaron & iusti istius domini. Dixit dominus domino meo: tu es sacerdos inæternum, non ad tempus, sicut Aaron, qui mortuus fuit 120. annorum. Item sacrificium Aaron fuerunt carnes, & sacrificium illius iusti domini fuit panis & vinum secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis dominus per Prophetam ostendit manifeste, quoniam sacrificium Aaron finiretur quando inciperet illud sacrificium inæternum, & ordinatio sacrificandi: sed Aaron finiretur, quando inciperet sacrificium in pane & uino, æternaliter duraturum. Sed de hoc, domine mi, adhuc habeo loqui, specialiter dicam aliqua pauca de istis filijs Dei, quæ mihi occurrunt, de quibus dixit Deus per os Iesu Prophetæ filij Bethoni cap. primo. Erit locus in quo dicetur. Vos estis filij Dei viui. & iste locus, domine mi, absque dubio est Ecclesia, quia Propheta denominat locum, sed quod dicit erit locus, quia Sinagoga, quæ est locus primus, iam erat, & sinagogam vocat Deus per os Moysi, &

Aaron,

Aaron, & omnium Prophetarum primogenitum meum, ſed in plurali, & quaſi quemlibet in ſpeciali, iſtos ſeruos genitos vocat Propheta filios Dei. De illis filijs dicit etiam Deus per os Prophetæ Moyſi Deuter. 32. Sanguinem filiorum vlciſcetur, & lauabit terram populi ſui, & nos, domine, occidimus Prophetas, & non fecit vindictam de eis niſi per 70. annos: ſed occidimus Apoſtolos, & iuſtum magiſtrum eorum, & fecit Deus uindictam de filijs iam ſunt Mille anni & vltra, & per mortem ipſorum lauit Deus terram populi ſui, & non dixit terram filiorum Iſrael. De ipſis etiam filijs dixit Dauid in pſalmo 135. Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij fideles. Comparat enim Propheta iſtos filios fideles ſagittis emiſsis de manu potentis, quia Deus omnipotens miſit eos ad 12. partes mundi per quatuor mundi climata fideles hos filios cum doctrina legis pſalterij, & prophetarum. Moyſen autem & Aaron non miſit extra domum ſanctam ad docendum, quia non ad Indiam, Romam, nec ad alia loca extra terram ſanctam miſit eos annuntiare doctrinam legis, & prophetarum, ſed iſti fideles filij ſic proiecti, vel miſsi per vniuerſum mundum, ſurrexerunt coram Deo loco noſtri, poſtquam Deus occidit Iſrael & nomen noſtrum. Quod bene innuit Dauid in pſalmo cum dicit: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos filios reges & Principes. Et per iſtos innouata eſt lex prima ſecundum ordinem Melchiſedech, qui ſacrificium Dei inſtituit in pane & vino, ex quibus communicauit. *Non intelligas de communione Sacramentali, cum non fuerit tunc inſtituta, ſed dicit communicauit, ideſt dedit, uel partem illius panis & uini tribuit.* Abraham amico Dei, prout extat in lege certum, apud quem Deus per miniſterium iſtorum mutauit ſacrificium noſtrum, ſicut mutauit nomen noſtrum, & ſicut mutauit legem carnalem noſtram in legem ſpiritualem. Et ſi Deus dixiſſet noſtro Moyſi ſicut dixit per os Dauid Meſsiæ ſiue Chriſto: Tu uenies ſacerdos inæternum ſecundũ legem Moyſi, & Aaron, ſtaret illa lex, ſed dicit: Tu es ſacerdos inæternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Et amicus Dei communicauit de ſacrificio panis & uini, & non de ſacrificio carnium. Ad hoc bene ſonat verbum Moyſi cum dixit: Comedetis vetuſtiſsima veterum, per quod intelligit ſacrificium Melchiſedech. Et iterum, & nouis ſuperuenientibus, ideſt, nouæ legis ſacrificio publicato, vetera, ſcilicet veſtra ſacrificia proijcietis. Nos tamen Dei ſumus in omni euentu.

De reprobatione sacrificij Iudæorum, & electione sacramenti Christianorum. Cap. XX.

TImeo, domine mi, quòd Deus eiecit nos à se, & sacrificium nostrum, & acceptauit sacrificium gentium, sicut dixit per os Malach. cap. primo. Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus, neque accipiam sacrificium uestrum, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt in nomine meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium Gentium est mundius quam sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio mundo, & alio docens Christianos vt ipsi vitarent nos, ne contaminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mundum apud Deum & acceptum legis. Etiam tu, domine mi, nosti quid dicit Deus in psalmo 80. de nostro sacrificio, cum ait per os Dauid Prophetæ: Nunquid vidistis vos quòd ego comedi carnes taurorum, & hircorum sanguinem biberem? Per quod manifestat Deus quòd ipse contemnat carnium sacrificium. Et vnde est nobis, domine mi, quòd nos detestamur in gentibus sacrificium panis & vini, quod statuit Deus, & in illo reprobat sacrificium carnium, cum Salomon describat illud Aaron dicens, iste scilicet Aaron extendit manus suas super altare, & obtulit sanguinem vuæ, & incensum Deo viuo, & obtulit sacrificium nostrum de granis terræ, sicut Melchisedech obtulit pro Abraham. Deus etiam testificatur per os Iesu Prophetæ cap. 19. quòd nos obtulimus sacrificium de panibus, cum dixit: Non offeratis mihi sacrificium panis, quoniam panes vestri tristitiæ sunt, & quicunque comedit ex eis contaminabitur. Vnde nos offerebamus aliquando sacrificium panis, sed nullum est acceptum sacrificium Deo de manibus nostris. Et de nostro sacrificio carnis dixit Iesus Propheta filius Bethoni cap. 9. Deus magis diligit pietatem & misericordiam, quam sacrificium carnium. Declarat Deus sacrificium gentium per Moysen Leuit. 23. Offeretis Deo sacrificium de leuatis de aera, & de expresione vuæ, & benedicat vobis Deus, & cunctis operibus manuum vestrarum. Scimus etiam nos, domine mi, quòd Deus mandauit in principio poni ante archam federis domini panes & non carnes. In Exo. etiam cap. 29. dixit Moysi: Offeras hircos, & cum illis panes azimos. Qui panes azimi sunt sacrificium

gentium. Etiam, domine mi, cum Deus de hoc in libro Regum capitulo 21. præcepit Aaron per Moysen dicens: homo de semine Aaron sacerdotis qui habet maculam non offerat sacrificium de panibus, nec aliud quodcunque sacrificium. Vide, domine mi, per quod præponitur sacrificium panis. Dicit etiam Deus per Moysen 3. Reg. 3. Offeretis Deo sacrificium de omnibus habitationibus uestris, panes duos de primitijs frugum, & cum panibus arietes septem. Et primo ponit, domine mi, panes, & postea carnes. In alio loco legitur, quem tu scis, domine mi: dixit Iesus Carus, & gloriosus filijs Israel: Quando intraueritis terram habitationis vestræ, quam daturus est uobis dominus Deus in hęreditatem, offeretis Deo panes in sacrificium, & sacrificium totum, & adhuc thaurum cum farina purissima & pane. Ergo Deus præcepit fieri sacrificium de pane & ex farina purissima, & acceptabit illud. Et tale sacrificium est hodie gentium, scilicet panis ex farina purissima. De sacrificio etiam panis fit mentio primo Reg. 21. cum Dauid venit ad Abimalech principem sacerdotum in Silo, & petiuit ab eo panes. Qui respondit: Non sunt hic panes nisi panis oblatus, quem non conuenit comedere pueris tuis, quia sanctus est. Hæc dicta sint de sacrificio panis. Et plura dici possent quæ tu, domine mi, nosti. sed quia gentes ponunt in sacrificio suo aquam, non debet nobis inconueniens videri, quia etiam in scripturis sanctis inuenimus de hoc exemplum, scilicet quòd Deo fiebat sacrificium de aqua, & fuit Deo acceptum. Inuenimus etiam secundo Reg. 23. quòd duo iuuenes haurierũt aquam de cisterna, quę erat ante portam Bethleẽ & Propheta Dauid obtulit illam Deo in sacrificium, ergo non est contra scripturam, si gentes hodie ponant aquam in sacrificio, quod faciunt Deo? Nos etiam legimus vt dictum est quòd Aaron fecit Deo sacrificium de pane & vino, & Dauid de aqua, & ista tria sunt simul in uno sacrificio mundo, quantum natura patitur, & quantum intellectus noster excogitare potest, & non sicut carnes taurorum pinguium. Helias noster vt narratur Reg. 3. infudit aquam super sacrificium carnium, & Deus misit ignem de cœlo & acceptauit sacrificium cum aqua perfusum. Magis: Angelus in figura communicauit etiam Heliam in pane subcinericio & aqua, quando Helias ambulauit in fortitudine cibi super illud, quod natura non potest concedere 40. diebus vsque ad montem Dei. Hoc etiam sacrificium vini cum aqua mixtum, pulcherrimum & aptum describit Salomon Propheta in libro

Pro-

Prouerb.cap.11. cum dicit. Sapientia altissima communicauit sacrificium suum & parauit mensam: tunc misit seruos dicens: Qui est paruulus ueniat ad me, insipientes comedent panẽ meũ, & bibent uinum meum temperatum aqua. Quid, domine mi, mensa parata sapientia altissimi nisi altare? Quid, domine, panis & uinum mixtum nisi sacrificium de pane, & vino, & de aqua quod fit in altari? qui sunt insipientes vocati per seruos sapientiæ, nisi gentes, quæ ignorabant Deum uocatæ per Apostolos? Et notabiliter dicit, panem suum & vinum suum. per id enim innuit hoc sacrificium esse gratum Deo. Et quòd ad istud conuiuium tam sublime & tam spirituale nõ uocauit patres nostros, qui erant sapientes in lege, qui erant occupati in sacrificio legis, quod etiam carnale sacrificium non dimisit nobis, sed priuauit nos illo, iam sunt mille anni completi, quod nobis accidit propter illum iustum in quem peccauimus. Attamen Dei sumus.

Quòd Deus refutauit ieiunia, sabbata, & sacrificia Iudæorum, & Christianorum elegit.
Cap. XXI.

VAlde timeo, domine mi, ab illo uerbo quod Deus fortis & gloriosus dixit per os Malachiæ capitolo primo, vbi sic tangit de sacrificio gentium. Ab ortu solis vsque ad occasum gentes offerent sacrificium nomini meo mundum. Vbi aduerto, quòd sacrificium nostrum non fuit acceptum nisi in uno loco solo, scilicet in domo sancta præcise, quo etiam loco & sacrificio priuauit nos Deus, scilicet terra promissionis, & vbique dispersit nos terrarum, iam sunt Mille anni. Vnde uenit super nos & completum est, quod Deus dixit de nobis per similitudinem loquens per os Isa.cap.22. vbi ait. Completa est vindemia, & non est de cetero collectio. Vnde uenit super nos, & completum est, quod Deus dixit per os Malach. prophetæ, ubi sic ait. Non est mihi uoluntas in vobis & sacrificium non accipiam à vobis. Venit etiam & iam completum est, quod Deus dixit per os Isa.cap.primo, cum ait, Sabbata vestra & festiuitates vestras, & sacrificium vestrum non recipiam, quia omnes uos estis in ira mea. Venit etiam & completum est super nos, quod dixit in eodem cap. Isa. cum loquitur per eum Deus & ait. Quid mihi multitudo victimarum vestrarum, quid multiplicastis mihi sacrificium de arietibus & carnibus hircorum, ego autem contempsi

ſanguinem vitulorum & arietum carnes, & hircorum cum præſentaueritis ea coram me, & quis recipiet ea à vobis, non deturpetis lapides meos ſanctos: fruſtra non offeretis vltra ſacrificiũ, quoniam incenſum veſtrum & ſabbata veſtra, & ſolemnitates veſtras non recipiam à vobis, quia odiuit illa anima mea. Si eleuatis manus veſtras ad me, auertam vultum meum à vobis, & ſi multiplicaueritis orationes veſtras non exaudiam, quoniam manus veſtræ plenæ ſunt ſanguine, & omne ſacrificium veſtrum ſicut cadauer fętidum. Et egreſſus atrij portæ exterioris, & ille qui mihi iugulauerit taurum ſicut qui decollauerit hominem. Et ille qui obtulerit in ſacrificium hircum ſicut qui obtulit carnem. Et qui obtulit vinum ſicut qui offert ſanguinem porci. Sed abominatio de ſacrificijs apud Deum nihil aliud ſignificat, niſi mutationẽ ſacrificij noſtri carnalis & groſsi in ſacrificium iſtius iuſti domini ſpirituale & ſubtile, qui inſtituit offerre panem loco carniũ, & aquam mundam loco pinguedinis carnium, & vinum purum loco ſanguinis, & homo offertur ſpiritualiter & acceptabiliter Deo, non ſicut animalia decollata per nos, quæ per prophetam comparantur cadaueri putrido. Nos attamen Dei ſumus, & ad ipſum redibimus in omnibus quæ euenerint nobis. Et quia non credimus, domine, hæc quæ locutus eſt nobis Deus per Prophetam iſtum qui deſcribit tam euidẽter de ſacrificijs noſtris, dixit etiam Deus per Hiere. cap. 7. Inuitate proximos veſtros ad ſacrificia, & comedite cum eis carnes ſacrificiorum veſtrorum, quia in die qua eduxi patres veſtros de Aegypto, non præcepi eis uerum de ſacrificijs, ſed dixi: Audite vocem meam & ero vobis Deus, & vos mihi populus. Si ambulaueritis in omnibus quæ præcipio vobis bene erit vobis. Et non audierunt nec poſuerunt aurem ſuam ad dictum meum. Et tu, domine mi, es qui hoc noſti. Attamen Dei ſumus in omnibus quæ euenerint nobis.

Secundum probat abiectionem Sinagogæ, & electionem eccleſię per uerbum Domini ad Rebeccam. Cap. XXII.

TImeo, domine mi, quòd de Sinagoga, & Eccleſia intelligatur verum illud, quod ſcribitur 25. cap. primi libri legis, cũ dicit dominus Deus Rebeccæ vxori Iſaac. Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi venient de vtero tuo. Et gens gentem ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Domine mi, ſola Rebecca fuit mater iudæorum & Gentilium. Populus maior & primogenitus

nitus fuit Sinagoga, quæ maior fuit honore, & scientia Dei dotata. Populus secundogenitus, & minor apud Deum, fuerunt gentes in infidelitate manentes, & in ignorantia sua. Si tamen, domine mi, Deus occidit Israel, prout describit Isaias, & tunc tota subuersa est Sinagoga, quæ fuerat maior & seruiuit gentibus, quę fuerat minor, vt compleretur verbum quod Deus dixit Rebeccæ. Gens gentem superabit. Etiam de Ecclesia dixit Deus per os Dauid psalmo 44. Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, distinctis coloribus adornata. Exponitur, domine mi, quòd Ecclesia gentilium quæ uocatur regina, diuersitate linguarum omnium, quæ seruiunt ei, est adornata quasi colorum distinctione. Nam omnes linguæ in Ecclesia concordant in vera expositione legis, & psalterij, & libri omnium prophetarum. Sinagoga vero, non habuit nisi unam linguam, & ornatum suum quasi vno colore, scilicet hebręa.

Probat hoc idem per uerba Malachiæ Prophetæ. *Cap. XXIII.*

TImeo etiã, domine mi, de verbis inductis superius frequenter per Malachiam prophetã, dixit Deus Sinagogę cum ait. Nõ est mihi voluntas in sacrificijs vestris, quia ab ortu solis vsq; ad occasum magnum est nomen meum inter gentes, quę offerũt nomini meo sacrificium mundũ, sicut de natura sua mũda sunt, aqua, vinũ, & farina pura, de quibus factum est sacrificiũ, & non indiget mundatione, & lotione, sed Sinagoga indiget lauare carnes sacrificiorum, & purgare ventres animaliũ, quæ in sacrificio sacrificabantur, & lauare locum de sanguine, & pinguedine sacrificiorũ, aliter esset horror tractare. In sacrificio autem panis & vini, & aquæ, non apparet aliquid indecens. Prouerb. 8. Melior est buccella panis, nihil turpe etiã corporaliter sumpta. Aestimo, domine mi, quòd de isto sacrificio dixit Deus per Salomonem Prouerb. 7. Melior est buccella panis cum charitate quam uitulus saginatus cum inimicitia. Buccella amoris, domine mi, pura est mansuetudo super mansuetudinẽ, & remissio mutua offensarũ, & vitulus odij saginatus, est oculus pro oculo, & occulta interfectio inimicorũ. Ergo, domine mi, sacrificiũ Sinagogæ est vitulus pinguis cum inimicitia, & sacrificium ecclesiæ buccella est panis cũ charitate, de qua dixit Deus. Melior est buccella, &c. Pulchre etiam describit Deus Ecclesiam assimilando ceruis per os Salomonis, Prouerb. 5. vbi ait. Cerua Deo charissima in æmulo suo, cuius

cuius vbera inebrient te omni tempore,& amor illius delectet te inæternum. Sinagoga enim dici posset cerua aliquo modo, sed non est nobis possibile exponere verbum istud,respectu illo præsertim,quia nō habet ęmulum vnum sed ęmulos multos. Aemuli eius fuerunt Moyses,& Aaron; Daniel,Isaias,Hieremias,& cæteri similes. Et ecclesia est Deo dilecta cerua in emulo suo uno, de quo, & qua scribitur cerua carissima Deo in ęmulo suo non habente parem in nobilitate,& gratia. Tunc addit,domine mi, & dicit: inebrient te vbera eius omni tempore:delectare in amore illius inæternum. In quibus verbis describit Deus sacrificium ecclesiæ omni tempore duraturum inæternum. Similat autem Deus illam matri lactanti filios, & in hoc quod dixit: inebriabo te,denotat materiam sacramenti spiritualiter ad uinum,& vbera denotat in reliquis partibus sacramēti esse delectabile nutrimentum,& sufficiēs sacramentum,quo sacrificio iam fruitur, & delectatur ecclesia, iam Mille anni sunt. à quo tempore priuauit Sinagogam sacrificio. Aemulus autem ille in quo ecclesia est tam grata Deo, est Christus dominus & vbera eius dant uinum perpetuum,de quo peruenit gaudium sempiternum. Et nō dicit quòd dabit carnes & pinguedinem, vel sanguinem,quæ faciunt sacrificium laboriosum. Sacrificium Sinagogæ quo Deus priuauit nos iam sunt Mille anni. nos autem Dei sumus,domine mi. Fuit autem Sinagoga sicut mulier, quæ habuit alium virum, supple Deum, & perdidit illum & domum sanctam. Et ista ecclesia fuit cerua in deserto sine marito,sed Deus uicem illius supplet. Vnde ipse fortis & gloriosus dicit per Isaiam cap.63. Puellæ sequestratæ meliores sunt quam illæ quæ habent uirum. Item ille Propheta cap.63. Ego faciam dicit dominus Deus vineam & flumina ad potum populo meo electo.& tu Iacob non obediens, & tu Israel non audiens, sicut nos, domine mi, sumus extra obedientiam, nec habemus aures,nec oculos. Quapropter hæc captiuitas nostra iam vsque ad complementum mille annorum peruenit. Timeo,domine mi,de lege nostra quæ furoris iram habet in promptu, & dicit oculum pro oculo, &c. Sed cerua illa ęmulum habēs vnicum dixit in Euangelio suo glorioso Matth.5. Qui te percusserit in unam maxillam statue illi alteram. Loquitur Dauid in Psalmo 31. Quam magna & quam multa dulcedo tua domine quam abscondisti timentibus te & compleuisti eam sperantibus in te. Et est clarum,domine mi, quòd populus Sinagogæ timuerit pœnas legis, scilicet oculum pro oculo, quia erat in promptu

executio.

executio. Sed populus ecclesiæ sperans est in dulcedine Dei, qui percussi in faciē non repercutiunt. quapropter parauit illis Deus scilicet gentibus magnam multitudinem dulcedinis suæ, quam abscondit à iudæis. Attamen, &c.

Quòd cantus Christianorum est Deo acceptus. Cap. XXIIII.

PAueo, domine mi, quòd loquatur Deus de nobis per os Isa. cap. 28. cum ait. Erunt prophetæ apud nos. sint sicut uerba libri signati, quem non aperit lector, nec ignorans literas. De filijs autem supradictis quos Deus totiens descripsit, vt allegatum est, cumpluries loquitur Deus in eodem cap. cum dicit. Manifestabunt sanctum Iacob, & euangelizabunt Deum Israel, & accipient ignorātes sciētiam, & musici sciēt leges. Apertè uidemus, domine mi, quòd iam sunt mille anni quòd ignorantes musici sciunt, & docent legem nostram, & qui sunt ignorantes nisi gentiles, & qui sunt musici cantantes psalterium nostrum, & Prophetas in Ecclesijs suis, nisi Christiani? De quibus musicis siue cantoribus dicit Deus per os Dauid in psalmo 75. Cantate domino canticum nouum quia mirabilia fecit. Et quid est canticum illud nouum, domine mi, nisi testamentum nouum, & antiquum nisi lex antiqua? Et de istis etiam musicis, dicit Deus per Dauid Prophetam psal. 95. Cantate domino omnis terra, psalmum dicite nomini eius. Et in eodem. Cantabunt tibi & psallent nomini tuo uniuersæ familiæ gentium, & notanter dicit: vniuersæ familiæ gentium, & non Israel singulariter. De istis etiam musicis dicit Deus per os Dauid psalmo 88. Beatus populus qui scit cantilenam, in lumine vultus tui ambulabunt. De illis etiam, domine mi, scribitur in psalmo 88. Cantabunt tibi gentes in domo Dei mei canticum. In loco isto ponit cantilenam antomasiæ, etiam sunt mille anni quòd nos iudęi non cantauimus in domo sancta. De istis cantoribus dicit Dauid. Cantabunt canticum in domo Dei inæternum. De nobis dicit in psalmo 139. Quomodo cantabunt canticum Dei in terra aliena. Et qualiter potest esse, domine mi, quòd speramus terram habere & nomen, cum Deus dixit per Amos prophetam cap. 5. Cęcidit Israel, & non resurget, virgo Israel prostrata est & non eleuabitur. Idem propheta cap. 9. Et ueniet tribulatio & non saluabitur qui effugerit ex eis, & si absconderint se in mōte Carmeli: inde præcipitabit eos

manus

manus mea. Etiam si descederint in profundum maris, illuc mittam serpentes, & mordebunt eos. Et si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladium & occidet eos, & ponam oculum super eos in malum & non in bonum. Quod fecit nobis Deus, iam sunt mille anni completi quod cãticum & psalmum cantauimus, ex quo sic est. Attamen, &c.

Quòd Iudæi indebite repræhendunt cantum Christianorum. Cap. XXV.

DOmine mi, dixit Deus de nobis. Ponam oculum meum super eos in malum, & non in bonum, sicut manifeste videmus sunt mille anni. Dixit uero de istis filijs musicatoribus per os Dauid. Omnes gentes plaudite manibus, & cantate Deo in voce laudis. Et alibi dicit. Iubilate Deo omnis terra, seruite domino in lętitia. Introite in conspectum eius. Dicas totum iubilate. Et psalmo 66. Cantate domino omnis terra & annuntiate de die in diem. Paueo, domine mi, ex quo Deus dixit per os Hiere. cap. 9. Docete filios vestros & filias vestras fletum & planctum, quoniam mors egressa est per portas vestras. Ex quo Deus dixit de ijs filijs musicis siue musicatoribus per os Dauid, psalmo 167. Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ: iuuenes & uirgines, senes cum iunioribus, laudent nomen domini. Et psalmo 48. In sacrificio cantus honorabit mei Ac si aperte diceret: Non in sacrificio carnium hircorum sicut erat sacrificium nostrum. Etiam, domine mi, si negemus verba creatoris veri, quæ dixit per os Isa. prophetæ cap. 48. musici seu musicatores addiscentes scripturas, & totum psalterium Dauid. Sic musicali arte notatum per sonum acutum & grauem. His omnibus cõsideratis uidetur mihi quòd nos erramus in hoc, quòd nos de suæ laudis sacrificio iudicamus, quod in ecclesia Dei exhibent cantando, præsertim cum in lege Dei de hoc inueniam præcepta & exempla Dauid, qui etiam dicit. Laudate eum in cithara & organo, laudate eũ in cymbalis magnis laudibus, & omnis spiritus laudet dominum Iesum Christum, hoc scribit psalmo 150. Exemplum etiam in 2. Reg. cap. 6. ubi legitur quòd Dauid discooperto capite saltans psallebat cum cithara ante archam domini, quem temeraria uxor sua Michol ausa est redarguere. Cui ipse ait. O fatua nonne videbit me dominus despectum psallentem? filij autem Israel sonabant buccinam dum transducebant

bant

bant archam. Sed qui ſumus, domine mi, obſecro, irridentes ſolemnitates ipſorum muſicorum, niſi Michol fatua? & qui ſunt iſti canentes niſi Chriſtiani ſaltantes & exultantes Deo in humilitate ſicut Dauid, pręſertim cum dicit Deus omnis ſpiritus laudet dominum. Si dixiſſet: Omnis Iſraelita præcisè; tunc poſſemus alijs inſultare. Et ſic Deus fortis, & glorioſus dicit per os Iſa. Prophetæ capitolo ſecondo, quòd gentes ſunt in conſpectu eius quaſi nihil. Sed hoc eſt intelligendum de gentibus iſtis quæ fuerunt antequam haberent notitiam Dei per aduentum iuſti, quia tunc fuerunt pagani & idolatræ, ideo intelligi non poteſt bene illud, niſi de gentibus quæ inuenerunt dominum, quæ offerunt omni die ſacrificium mundum in oriente, & in occidente, ſicut dicit per os Malach. prophetæ, vt iam ſuperius eſt allegatum & certe domine mi nos erramus. Attamen.

In quo probat apoſtaſiam Iudæorum à Deo.
Cap. XXVI.

PAueo, domine mi, quòd apoſtotauimus à Deo in primo aduentu iſtius iuſti, de quo introduximus auctoritates prædictas, & cui expreſsè conueniunt omnia, quæ ſcripta ſunt apud nos in libris legis & prophetarum. Propter quam apoſtaſiam, ſicut Deus prætendit longitudinem dierum, & captiuitatem iſtam nobis intulit. Et ſi expectamus ſaluatorem alium ab illo iuſto, non prodeſt nobis. Sed argumentum nobis euidens eſt captiuitas illa, quæ fuit in Babylonia 70. annis & quantum ad tempus, quia breue, quantum ad gratiam, quia Daniel propheta fuit captus nobis qui erat amicus Dei, & per quem conſolabatur nos de liberatione propinqua. Non etiam omnes tribus fuerunt in ipſa captiuitate; ſed hęc captiuitas iam peruenit ad complementum mille annorum, nec eſt Daniel nobiſcum, & omnes tribus nulla excepta ſunt in diſperſione elongatæ à domo ſancta. Ex quo ſignum eſt euidens quòd pro peccato generali, quod eſt in nobis omnibus, quod peccatum cum perſeuerat in nobis, perſeuerabit ira ſuper gentem noſtram ſine ſpe, & tamen expectamus aliquem alium, quæ expectatio non prodeſt nobis. Et ſi uoluerimus dicere quòd hæc captiuitas non eſt generalis, & quòd in aliqua parte mundi nos habemus regem & Principem, cito poterimus ſecundum legem noſtram argui de mendacio, & conuinci. Nam ſi nos iudæi in aliqua parte mun-

E di

di regem & Principem haberemus: hoc esset de vna sola tribu, scilicet Iuda, sed Deus diffiniuit contra Iudam, quòd non esset super Iuda rex ex illa inæternum. Vnde dixit Hierem. Propheta capitolo decimoseptimo. Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in lapide Adamantino insiliens super corda eorum. Et id quod est scriptum stylo ferreo in lapide Adamantino qualiter deleri expectamus? Non delebitur inæternum, præsertim cum Deus fortis & gloriosus locutus est per os Isa. prophetæ, capitolo tertio. Dominator dominus aufert à Hierusalem, & Iuda iudicem, prophetam, & principem. De nobis etiam dicit propheta filius Boceri capitolo decimiquinto, libri sui. Erunt filij Israel sine Principe & sine lege. Nos scimus, domine mi, quòd ab initio mundi fuerunt aliqui magni & sancti coram Deo, & in principio fuerunt longæ uitæ sicut Matusalem & Enoch, & cæteri, & nullum illorum extendit Deus vltra mille annos, & nos inuenimus inter nos quòd Mesias siue Christus promissus nobis, fuit natus in Babylonia tempore captiuitatis illius, quæ fuit 70. annorum, sed hoc tempus nostrum habet in ætate. M. & v. annos, quā fabulam, & nō prophetiam nulla ratione possumus defendere, hoc tamen dicimus, & asserimus in Sinagogis nostris, vbi nullus commiscetur nobis extraneus. Sed audias doctrinam Christianorum publicam super psalmo 88. fundatam. Ad Sion dicet homo & homo natus est in ea, & ipse qui est, fundauit eam. In uerbis istis nominat Mariam dominam nomine ciuitatis, & dicit quòd homo natus est in ea, & non dicit, talis Israelitæ vel talis, vt intelligas quòd filius Mariæ non fuit vmquam in lumbis alicuius hominis. Et in secundo libro Reg. capitolo secondo hoc manifeste declarat: cum Deus dicit ad Dauid. Quando compleueris dies tuos, & dormieris cum patribus tuis: suscitabo progeniem tuam post te, quæ egredietur de vtero tuo, & ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Sed nunquam fuit possibile, domine mi, quòd aliquis egrederetur de vtero patris sui sed hoc exprcsse ponit ad demonstrandum, quòd Christus non foret concipiendus in muliere per semen decisum de lumbis uiri, sicut cæteri homines, tam à Dauid quam ab alijs descendendo. Dicit etiam Deus per os Dauid in psalmo. Ex utero ante luciferum genuite: ac si Deus fortis, & gloriosus diceret de Christo suo, quòd de voluntate sua, quæ est spiritus sanctus genuit eum, & non de semine ducendo, cum ponit ex utero, quia Christus natus est ex utero sine virili semine,

præter

præter cursum solitum naturæ, & hæc est vera doctrina Christianorum, quæ non intrat in capitibus nostris. Propter hoc euenit nobis illud quod euenit nobis. Describit etiam per eundem modum Christum nasciturum Dauid propheta, cum dicit in psalmo 88. Iurauit dominus Dauid veritatem, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Attamen Dei sumus.

Concludendo inducit aliqua dicta Sarracenorum de Iesu, & Maria matre eius.
Cap. XXVII.

CErte, domine mi, licet nobis non opponant Christiani dicta Sarracenorum, præcipue quæ traduntur in Alcorano & in expositionibus eius, scientes quòd nos non reciperemus, sicut nec ipsi recipiunt; tamen ad fatigationem nostram, & ad fortificationem credentium: Si nobis opponerentur illa quæ dicuntur à Sarracenis de Iesu, & de beata Maria eius. Omnes enim Sarraceni dicunt quòd ipse fuit ille Messias, quem prędixerunt esse venturum, & præponunt illum Machometo eorum Deo quantum ad genealogiam. Fatentur enim quòd parentes Machometi fuerunt idolatræ, & praui & de semine Agar ancillæ. Et dicunt quòd Messias fuit filius Isaac & Prophetarum & iustorum, & recta linea vsque ad beatam Mariam virginem matrem eius. De Maria vero dicitur sic in Alcorano de familia Adamar, dixit Angelus Gabriel ad Mariam. O Maria Deus te elegit & docuit gratiam, & præelegit super omnes mulieres omnium sæculorum, & posuit te quasi nouum medium, diuidens inter homines terrenos & Angelos Dei in Paradiso delitiarum. Dicunt etiam omnes Sarraceni, quòd Christus siue Messias habuit à Deo potestatem faciendi miracula, sanandi omnem languorem, & infirmitatem, & eijciendi demonia, & suscitandi mortuos, & sciuit omnia secreta cordium, & credunt omnia miracula Iesum fecisse quæ euangelium commemorat. Et hoc expresse testificatur Alcoranus, vbi dicitur in capitolo prædicto domar, quòd Messias sciuit & scit omnia & etiam secreta cordium. Vnde verba Machometi, sciuit Eise, idest Iesus omnem librum, & omnem sapientiam, & etiam totam legem Moysi, & quòd omnes comedebant & bibebant in domibus suis, & quid reponebant in thesauris suis. Dicunt etiam de Christo siue Mes-

sia, quòd dum fuit in hoc mundo contempsit diuitias, & abiecit carnales delectationes, nec habuit concubinas, quæ sunt occasio peccati, & causa inobedientiæ. Item dicitur in Alcorano illud uerbum Euangelicum vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos. Et hæc omnia, licet sint auctoritates aperte dicentium contra, sunt tamen conformes ijs, quæ prophetæ dixerunt de Mesia in primo aduentu suo ut patet in prædictis. Dicunt etiam in Alcorano quòd Eise, idest Iesus Christus est verbum Dei, & omne verbum Dei est Iesus Christus apud Sarracenos, quasi nomen proprium. Ita quòd nullus alius homo uocatur hoc nomine nisi Iesus, quem uocant Eise. Vnde dixit Deus ad Eise. Ego sum sufficientia tua, ego leuabo te usque ad me, & purificabo te ab infidelibus. Considera ergo, domine, quòd gens iudęorum propter captiuitatem, quam passi sunt iam mille annis, sunt enim paucissimi iudęi in comparatione aliarum nationum. Nam Sarraceni multiplicati sunt & crescunt quotidie, fides autem Christi impleuit totum mundum, nos vero vbique dispersi sumus à Deo nostro, & vbique sumus paucissimi, sicut Ruben cum dixit non crescas, &c. nos autem non crescimus & illi crescunt quibus sumus inimici super omnes gentes, & nil proficimus. testimonium multorum stat semper contra nos, scilicet Christianorum, & Sarracenorum. Alcoranus eorum & Euangelium Christi quibus nolumus obedire. Tamen meo iudicio Alcoranus nihil valet, cum manifeste contineat contra doctrinam nostram, sicut ipse nosti, & sicut expositores eius, apparet euidenter quòd ignorauerunt testimonium. Sed quid dicemus de Euangelio Christianorum, supposito quòd Christus siue Mesias iam venerit. nihil enim continet contra prophetas & legem nostram, sed est manifestatio omnium prophetarum & promissionis impletio, quæ in lege continentur, sumendo spiritualiter prout continet doctrina Christianorum. Nihilominus, domine mi, super ijs dubijs ad te recurro maxime sup primis nostris, quæ habui à prophetis, quia de Alcorani testimonio scio quòd quasi nihil reputabis, tu maxime qui Arabicum scis. Perfecte enim nosti quia ipse Machometus, qui dixit se prophetam, nec uentura prædixit, & qui dixit se nuntium Dei, contra Deum, & eius scripturam docuit, ut corruptus homo penitus, & ignorans.

Explicit Epistola Rabbi Samuelis quam scripsit ad Rabbi Isaac magistrum Sinagogæ.

Nota

NOta quòd iste libellus videtur fuisse occultatus per Iudæos vltra ducentos annos & triginta, quod conijcitur ex hoc, quia cum iste Doctor Samuel scriberet Rabbi Isaac, solum dixit fluxisse mille annos à tempore, quo per Titum expugnantem sanctam ciuitatem iudæi sunt dispersi, & ideo videtur quòd statim post illos mille annos captiuitatis, & dispersionis iudęorum, iste liber fuerit conscriptus. Sed Iudæi uidentes quòd per tot euidentia testimonia prophetarum, ipsorum errores conuincerentur: istum librum, tanto tempore, vt dictum est, occultauerunt, ne per catholicos fideles, ipsorum errores possent argui per contenta in hoc libello. Qui translatus est sub annis domini. MCCC. XXXIX. Et cum diligenti emenda per me Ioannem Schallus artium Doctorem Mantuæ impressus, sub annis præfati Domini nostri Iesu Christi. MCCCC.LXXV. regnante ibidem felicissimè Illustrissimo Domino Domino Lodouico de Gonzaga Marchione Secundo.

FINIS.